

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXIII Nr. 11 — 12
NOIEMBRIE - DECEMBRIE
1974

Redacția și Administrația: Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

JUSTINIAN
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul
Bisericii Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Buzăului

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. Petre F. ALEXANDRU
Consilier cultural mitropolitan

C U P R I N S U L

Pag.

REDACȚIA, <i>Ziua Republicii</i>	1009
--	------

PASTORALE

Prea Fericitul Părinte Patriarh JUSTINIAN, <i>Pastorală la Nașterea Domnului</i>	1012
P. S. Episcop ANTIM al Buzăului, <i>Pastorală la Nașterea Domnului</i>	1017
P. S. Episcop ANTIM al Dunării de Jos, <i>Pastorală la Nașterea Domnului</i>	1020

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Prof. N. GROSU, <i>«Jeșit-a Semăntorul»</i>	1023
Pr. Prof. M. CHIALDA, <i>La Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil</i>	1028
Pr. CONSTANTIN N. GALERIU, <i>La Duminica a XXV-a după Rusalii</i>	1031
Pr. Prof. GHEORGHE CALCIU, <i>La Duminica a XXX-a după Pogorîrea Sfîntului Duh</i>	1034
Prof. O. BUCEVSCHI, <i>Nașterea Domnului</i>	1038
Pr. CEAUȘU ION, <i>La Colindele de Crăciun</i>	1040
Pr. DAVID POPESCU, <i>La Duminica după Nașterea Domnului</i>	1042
P. S. Episcop-Vicar JUSTINIAN CHIRA, <i>«...Și pe pămînt pace»</i>	1045
Prof. Stavr. Dr. SIMION RADU, <i>Ziua Domnului este Duminica</i>	1048

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>Acțiuni în slujba păcii (noiembrie—decembrie)</i>	1052
Diac. Prof. I. BUCEVSCHI și Pr. DUMITRU SOARE, <i>Știri ecumenice</i>	1058

ARTICOLE ȘI STUDII

Lector univ. MIHAI RĂDULESCU, <i>Prolegomene la o cercetare a religiei vechilor armeni</i>	1066
Pr. C. CRONȚ, <i>Relațiile culturale ale popoarelor din sud-estul Europei în Evul Mediu</i>	1071
Pr. Drd. MARIN Z. STAMATE, <i>Unitatea creștină în epistolele Sfîntului Apostol Pavel</i>	1074
Drd. VÎRLAN IOAN, <i>Biserica și Sfînta Scriptură</i>	1082
Dr. ION N. MAILAT, Prof. FLOREA M. COSTACHE și Prof. PETRE VOIVOZEANU, <i>Cine a fost Teodora, devenită maica Teolana, mama lui Mihai Viteazul?</i>	1094
Dr. IOANA CRISTACHE PANAIT, <i>Tipăritura tirgovișteană din al XVIII-lea veac în satele transilvănene</i>	1100
Pr. HORIA CONSTANTINESCU, <i>Frescele de la Calvinii</i>	1105
Diac. Drd. MARIN N. PANĂ, <i>Izvoare și lucrări omiletice în Biserica Ortodoxă Română, de la origini pînă în secolul XVIII</i>	1111

DOCUMENTARE

Arhim. GRIGORIE URÎTESCU, <i>Schitul Robaia — Arges</i>	1122
AL. A. BOTEZ, <i>Iar Irod s-a mîniat foarte... (Matei II, 16)</i>	1147
Prof. T. G. BULAT, <i>Titularii Episcopiei Buzău în secolul al XVIII-lea</i>	1156
Pr. SANDU TUDOR, <i>Tot despre înălțare pe cruce</i>	1192

Pr. IOAN SPIRU, <i>Biserici de sate de pe Valea Oltului și Călmățuiului în Cata-grafiile secolului al XIX-lea</i>	1194
Pr. ILIE DIACONESCU, <i>Noi observări asupra pietrei mormintale craiovești de la Mîndstirea Glavacioc</i>	1199
OCTAVIAN MĂRCULESCU, <i>Inscripții funerare din Cîmpulung-Muscel de la începutul secolului al XVI-lea și pînă la începutul secolului al XIX-lea</i>	1202

•COMEMORĂRI

Pr. GHEORGHE CUNESCU, <i>Mitropolitul Dosoltei — La 350 de ani de la nașterea sa (1624)</i>	1212
---	------

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ASISTENT, <i>Lucrările Adunării Eparhiale a Sîntei Arhiepiscopii a Bucureștilor</i>	1221
REDACȚIA, <i>Cea de a IV-a Conferință de orientare a clerului din Arhiepiscopia Bucureștilor</i>	1234
ASISTENT, <i>O aniversare</i>	1237
ASISTENT, <i>Biserica «Maica Precista» din Ploiești</i>	1239
ASISTENT, <i>Biserica din parohia Jegdlia — Ialomița</i>	1242
ASISTENT, <i>Sfințirea bisericii din parohia Mărcești, județul Argeș</i>	1245
ASISTENT, <i>Încheierea lucrărilor de restaurare a bisericii mici (Paraclisului) de la Mîndstirea Suzana</i>	1246
ASISTENT, <i>Biserica din parohia Vlcelele — Ialomița</i>	1249
ASISTENT, <i>Sfințirea bisericii din parohia Brătia, comuna Axintele, județul Ilfov</i>	1251
ASISTENT, <i>Sfințirea bisericii din Ploieștiori, județul Prahova</i>	1252
ASISTENT, † <i>Preotul Ioan Agapie</i>	1254
ASISTENT, † <i>Preotul Nicolae Preda</i>	1255
ASISTENT, † <i>Preotul Matei Pîslaru</i>	1256
ASISTENT, † <i>Preotul Gheorghe Popescu — Colibași</i>	1257
ASISTENT, † <i>Prezbitera Neonila Preot Ioan Hurduc</i>	1258

EPISCOPIA BUZĂULUI

Pr. N. BIVOLARU, <i>Sfințirea bisericii Mîndstirii Rătești</i>	1259
<i>Sfințirea bisericii parohiei Bătinești, Com. Tilești, jud. Vrancea</i>	1260
<i>Slujba de resfințire a bisericii din parohia Boșirlău, jud. Vrancea</i>	1261
<i>Consiliul Eparhial</i>	1262
<i>Lucrările Adunării eparhiale</i>	1263

EPISCOPIA DUNĂRII DE JOS

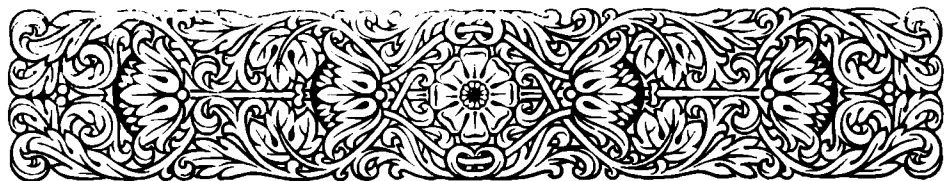
ASISTENT, <i>Sfințiri de biserici</i>	1268
Arhim. IERONIM MOTOC, <i>Știri de la Centrul Eparhial</i>	1274

RECENZII

Pavel Chihaiia, <i>Din cetățile de scaun ațe Țării Românești</i> , Editura Meridiană, București, 1974, 382 p., de IOAN F. STĂNCULESCU	1279
Octavian Lazăr Cosma, <i>Hronicul muzicii românești</i> , Ed. muzicală, 1974, 240 p., de Pr. ȘTEFAN AL. SĂVULESCU	1285
Nina Cionca, <i>Ciprian Porumbescu, o viață, o epocă, un ideal</i> , Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1974, 296 p., de IOAN F. STĂNCULESCU	1289
Suzana Dolinescu-Ferche, <i>Așezări din secolele III și VI e.n., în sud-vestul Munteniei — Cercetările de la Dulceașca</i> , Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974, 158 p., de Pr. ȘTEFAN AL. SĂVULESCU	1293
Viorel Cosma, <i>Corul Madrigal al Conservatorului</i> , București, 1971, 142 p., de Prof. N. STĂNCULESCU	1295

ANEXĂ

Compoziții de Arhidiacon EVGHENIE DASCĂLU și Pr. RADU ANTOFIE	I—XVI
---	-------

ZIUA REPUBLICII

Sărbătoare a poporului român, data de 30 decembrie 1947 a intrat în istoria Patriei noastre ca una din acele zile mărețe menită a fi cinstită atât de contemporani cât și de generațiile viitoare.

La 30 decembrie, acum 27 de ani, a fost împlinit unul din marile vise ale poporului român — Proclamarea Republicii. A fost deschisă astfel o nouă eră, aceea a marilor transformări în viața națiunii, de împlinire a aspirațiilor de libertate și dreptate socială pentru cei mulți, de neatințare politică și de înflorire economică a țării, de realizare a dreptului sacru al poporului român de a fi stăpîn în patria sa.

Cel de-al XXVIII-lea an în care intră Republica înseamnă urcarea unor noi trepte pe scara progresului, civilizației și culturii. An de an poporul român pășește cu elan mai mare în însușirea revoluției tehnico-științifice în toate domeniile : industrie, agricultură, dezvoltare urbanistică, armonizare economică-socială a întregului cuprins al țării, învățămînt și perfecționare profesională, cercetare și aplicare practică etc.

Preocuparea de seamă pentru dezvoltarea și modernizarea economiei naționale a determinat orientarea țării noastre, de-a lungul acestor ani spre industrializare — temelia progresului general. În baza acestei dezvoltări accelerate, în anul 1990 producția industrială va fi de 6,5—7,5 ori mai mare decît în 1970. Populația ce va lucra în industrie va depăși pentru prima dată în istoria țării, pe aceea care va lucra în agricultură ; astfel în anul 1980 în industrie și construcții va fi cuprinsă 47%—48% din populația țării, iar în agricultură 27%—28%. Pentru progresul industriei noastre se prevede totodată și identificarea de noi surse de materii prime și energie, de obținere pe cale sintetică de noi materiale, precum și dezvoltarea cu precădere a ramurilor hotărîtoare pentru promovarea progresului tehnic — în industria construcțiilor de mașini, chimie și metalurgie. Dezvoltarea intensivă a agriculturii, modernizarea ei vor avea ca rezultat sporirea eficienței sale economice.

Astfel, pînă în anul 1980 producția agricolă va crește cu 34% față de media anilor 1971—1975. Acest puternic avînt al economiei noastre naționale va asigura atingerea nivelului de dezvoltare al țărilor socialiste

avansate din punct de vedere economic și pînă la sfîrșitul deceniului următor apropierea țării noastre de nivelul țărilor dezvoltate ale lumii. Aceste transformări implică totodată un înalt nivel al instrucției publice, al pregătirii și perfecționării profesionale. Pînă la sfîrșitul următorului plan cincinal vor fi cuprinși în învățămîntul preșcolar cel puțin 80% copiii între 3 și 6 ani și va fi încheiată acțiunea de generalizare a învățămîntului de 10 ani. Toate aceste realizări au ca prim scop bunăstarea omului, ridicarea nivelului său de trai, creșterea veniturilor totale reale ale populației pînă în anul 1980 cu 35%—37% față de nivelul anului 1975. Sînt asigurate astfel condițiile necesare înfloririi plene a personalității umane, căci tot acest program de activitate viitoare a poporului vizează în primul rînd OMUL.

Pornind de la studierea schimbărilor ce au loc pe plan internațional, țara noastră se pronunță cu hotărîre pentru colaborarea cu toate țările socialiste, întărirea relațiilor cu țările în curs de dezvoltare, cu toate statele care luptă pentru afirmarea lor independentă, pentru promovarea cu consecvență a principiilor coexistenței pașnice în scopul asigurării destinderii și păcii în lume. La baza relațiilor internaționale ale României stau principiile respectării egalității în drepturi, a independenței și suveranității naționale, neamestecul în treburile interne, renunțarea la forță, la amenințarea cu forța, principii ce găsesc un ecou din ce în ce mai puternic în întreaga lume. Scopul acestei politici a țării noastre este acela de a contribui activ la edificarea unei lumi mai drepte, mai bune, a unei lumi a păcii și a colaborării internaționale.

La popasul sărbătorec al proclamării Republicii participă cu însuflețire și ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, — prilej fericit de a-și manifesta atașamentul lor față de eforturile întregului nostru popor la înfăptuirea unei vieți pașnice, libere și fericite pentru întreaga națiune.

Anii care au trecut de la proclamarea Republicii — datorită asigurării libertății de conștiință, a libertății religioase, a libertății de organizare a cultelor potrivit rostului lor firesc — au însemnat pentru Biserica noastră înscrierea în istoria sa a unui nou capitol de activitate rodnică.

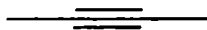
Legea pentru regimul general al Cultelor promulgată la 4 august 1948 a asigurat deplina libertate între cultele religioase din țara noastră statornicindu-se între ele relații pe baze noi — de respect reciproc și de colaborare pe tărîm social-obștesc.

Pe baza acestui cadru legal Biserica Ortodoxă Română — sub îndrumarea directă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și-a întocmit un nou Statut de funcționare și organizare potrivit cu dogmele, canoanele și tradițiile sale. Totodată s-a înfăptuit unitatea bisericească prin revenirea la Biserica-mamă a fraților din Transilvania, despărțiți la în-

ceputul secolului al XVIII-lea prin silnicie. Au fost luate în conducere proprie instituturile de învățămînt teologic pentru instruirea și formarea viitorilor slujitori ai Altarului. A fost reorganizată activitatea editorială prin tipărirea de reviste și cărți bisericești, manuale teologice și cărți de cult ; au fost restaurate numeroase monumente de arhitectură, de artă bisericească. Pe plan extern au fost adîncite relațiile interortodoxe și intercreștine, Biserica noastră aducîndu-și contribuția sa în cadrul activității unor organisme bisericești internaționale cum sînt : Consiliul Ecu-menic al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene și Conferința Creș-tină pentru pace, pentru sprijinirea marilor probleme ale lumii de astăzi.

Biserica Ortodoxă Română s-a încadrat încă de la început în noua formă de viață republicană de la noi, dovedindu-se o Biserică legată de popor, care și-a adus aportul său la slujirea idealurilor de pace și cola-borare. De aceea la acest popas aniversar al instaurării Republicii, Bi-serica noastră prin ierarhii, clericii și credincioșii săi își aduce prinosul său de neșarmurită dragoste față de patrie și de grațitudine față de Con-ducerea de Stat unindu-și eforturile, alături de întregul nostru popor, pentru ridicarea României socialiste pe noi culmi ale bunăstării sale materiale și spirituale.

REDACTIA

PASTORALE

† JUSTINIAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU ȘI VOINȚA CLERULUI ȘI DREPTCRE-
DINCIOȘILOR CREȘTINI, PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE RO-
MÂNE, LOCTIITOR AL SCAUNULUI DIN CEZAREEA CAPADOCIEI,
MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI ARHIEPISCOP AL BUCU-
REȘTILOR

*IUBITULUI NOSTRU CLER ȘI DREPTCRE-
DINCIOȘILOR CREȘTINI, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU, IAR DE LA NOI ARHIEREASCĂ BINECUVÎNTARE*

*«De nu se va naște cineva din apă și din
Duh nu va putea să intre în Împărăția lui
Dumnezeu» (Ioan III, 5).*

Iubiții Mei fii duhovnicești,

*Cu aceeași bucurie sufletească de totdeauna și în acest an fiii Bi-
sericii noastre sărbătoresc cu însuflețire luminatul Praznic al Nașterii
Domnului, care este așteptat de credincioșii ortodocși cu multă dragoste
și trăit de ei cu toată ființa lor.*

*Și este îndreptățită această stare sufletească a credincioșilor noștri,
pentru că ei cunosc ce însemnătate are pentru noi creștinii pogorîrea
în lume a Fiului lui Dumnezeu. Credincioșii noștri cunosc că omenirea,
în starea de păcat în care se găsea de la căderea în păcat a strămoșilor
noștri Adam și Eva, a așteptat mii și mii de ani împlinirea iăgăduinței
dată de Dumnezeu acestor primi oameni, că le va trimite un Mîntuitor
care să le dea putința să intre din nou în dragostea Tatălui Ceresc,
printr-o viață pămîntească trăită după învățătura Celui făgăduit, Mîn-
tuitorul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu.*

*Acest eveniment de o însemnătate neînchipuit de mare îl sărbă-
torește în fiecare an lumea creștină, acum în ziua Nașterii Domnului.*

Iubiții Mei fii duhovnicești,

*O știți prea bine că Nașterea Domnului deschide calea unor alte
sărbători creștine legate tot de Persoana Mîntuitorului, căci numai peste*

o săptămână, la 1 ianuarie în fiecare an, Biserica Ortodoxă și credincioșii săi sărbătoresc Tăierea Împrejur a Domnului, ca după alte șase zile, la 6 ianuarie, să sărbătorească un alt mare praznic, Botezul Domnului Hristos, Boboteaza.

Socotesc de bine să vă vorbesc pe scurt acum despre Taina Sfîntului Botez.

Iubiții Mei, pe malul Iordanului, în pustia Iudeei, trăia în acea vreme Sfîntul Ioan Botezătorul. El predica celor ce veneau la el pocăința și apoi îi boteza în Iordan pe cei care doreau să primească botezul său. Cunoașteți din istorisirea Sfintelor Evanghelii, că Domnul Hristos a venit și El și a primit botezul de la Ioan.

Iată deci, amintindu-ni-se clar din primele pagini ale Sfintelor Evanghelii despre un botez care se practica chiar pe vremea Mîntuitorului, «botezul lui Ioan» sau «botezul pocăinței».

Să fie aceste acte religioase, amintite — Tăierea Împrejur și Botezul lui Ioan — egale ca valoare, sau tot una cu botezul nostru creștin? Nu, iubiții Mei!

Dacă, într-adevăr, fără Tăierea Împrejur nu putea nimeni dintre iudei să fie primit în Biserica iudaică, așa cum nimeni nu este primit în Biserica creștină fără botez, dacă «botezul lui Ioan» era simbolul unei hotărîri luate de cei care îl primeau, că doresc să se pocăiască, ele sînt departe de a fi ceea ce este botezul creștin. Ele rămîn niște acte formale, niște rituri. Insuși Sfîntul Ioan Botezătorul vorbește despre botezul său astfel: «Eu unul vă botez cu apă spre pocăință, dar Cel ce vine după mine... vă va boteza cu Duhul Sfînt și cu foc» (Matei III, 11). Iar Mîntuitorul Hristos spune: «Ioan a botezat cu apă, iar voi veți fi botezați cu Duhul Sfînt» (Fapte I, 5).

Botezul creștin, iubiții Mei, este cu totul altceva: el este o sîntă taină, este adică o lucrare sfîntă văzută, săvîrșită de o persoană care are darul profeției și prin ea se împărtășește, celui ce o primește, harul cel nevăzut al Sfîntului Duh. Lucrările sau efectele acestei științe taine sînt reale, iar nu aparente și simbolice. Astfel, botezul ne curățește de păcatul strămoșesc cu care se nasc toți oamenii, ca și de păcatele personale săvîrșite pînă la primirea lui. Prin el renaștem la o viață nouă spirituală, curată și sfîntă. Prin el intrăm în sinul Bisericii și primim calitatea de membru al acesteia, devenind membri ai Trupului lui Hristos, care este Biserica: «Pentru că într-un Duh ne-am botezat noi toți, ca să fim un singur trup... și toți la un Duh ne-am botezat», spune Sfîntul Apostol Pavel (I Cor. XII, 13). Botezul ne dă dreptul de a ne împărtăși de celelalte sfînte taine și bunuri spirituale oferite de Biserică fiilor săi.

Iertarea păcatelor prin botez este arătată de Sfîntul Apostol Petru care spune: «Să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor voastre și veți primi harului Duhului Sfînt» (Fapte II, 38). Iar în altă parte citim: «Și acum de ce zăbovești? Sculîndu-te, botează-te și spală-ți păcatele» (Fapte XXII, 16). Sfîntul Apostol Pavel

spune și el : «El (Hristos) ne-a mintuit... după a Lui îndurare, prin baia nașterii celei de a doua și prin înnoirea Duhului Sfânt» (Tit III, 5).

Iar despre renașterea la o nouă viață spirituală vorbește tot Sfântul Apostol Pavel zicând : «Dar v-ați spălat, dar v-ați sfințit, dar v-ați îndreptat în numele Domnului Iisus Hristos și în Duhul Dumnezeuului nostru» (I Cor. VI, 11). Sau într-altă parte tot el grăiește : «Cîți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat» (Gal. III, 27).

Iubiții Mei, în primul rînd deci trebuie să știe orice creștin, așa precum v-am spus, că botezul este ușa prin care se intră în Biserica Domnului și de aci în Împărăția lui Dumnezeu. Dacă în afară de Biserică nu există mîntuire, așa cum au spus-o marii învățați creștini din vremurile vechi și dacă în Biserică nu poți intra decît prin «baia botezului», înseamnă că fără botez nimeni nu se poate mîntui. De altfel, acest lucru l-a spus clar ucenicilor Săi, Însuși Mîntuitorul : «...De nu se va naște cineva din apă și din Duh nu va putea să intre în Împărăția lui Dumnezeu» (Ioan III, 5). Și tot El a spus ucenicilor Săi înainte de a se înălța la cer : «Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura. Cel ce va crede și se va boteza se va mîntui» (Marcu XVI, 15—16).

Iubiții Mei fii duhovnicești,

Poruncă sfîntă are Biserica și slujitorii săi de la Hristos Domnul ca să boteze : «Mergînd învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh» (Matei XXVIII, 19). Și ea, Biserica, împlinește această poruncă, botezînd pe cei ce intră în creștinism.

Vă este cunoscut că Sfînta Taină a Botezului este săvîrșită de preoți, care au fost îmbrăcați cu harul sfințitor al preoției. Este socotită sărbătoare mare pentru orice familie de creștin ziua în care copiii nou-născuți primesc Taina Sfîntului Botez și intră prin ea în rîndul credincioșilor creștini. Căci așa cum știți, potrivit rînduieiilor sale, Biserica noastră botează pe prunci, curînd după nașterea lor. Așa a făcut ea de la început. Dacă sînt unii creștini din afara Bisericii Ortodoxe care spun că nu trebuie să botezăm pe prunci, pentru că ei nu au păcate și mai ales pentru că nu pot să mărturisească credința lor, noi rămînem la practica noastră, veche cît Biserica, de a boteza pe prunci, practică bazată și pe Sfînta Scriptură și pe Sfînta Trăiție și pe rațiune.

Dacă botezul ne curățește în primul rînd de păcatul strămoșesc, oare trebuie să uităm că și copiii se nasc cu acest păcat ? Știm ce spune Psalmistul : «Întru fărădelegi m-am zămislit și în păcate m-a născut maica mea» (Psalmi L, 6). Știm ce spune și Sfîntul Apostol Pavel : «De aceea, precum printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, așa moartea a trecut la toți oamenii, prin acela în care toți au păcătuit» (Romani V, 12). Acest lucru cunoscîndu-l, că toți ne naștem cu păcatul strămoșesc, avem noi siguranța că un prunc va trăi pîndă la vîrsta cînd poate să cunoască și să mărturisească credința în Hristos, pentru ca atunci să-l botezăm ? Putem noi să riscăm ca el să moară nebotezat, sub osînda păcatului, strămoșesc ?

Dar să ne referim la Sfânta Scriptură. În ea vom găsi cazuri, când chiar în timpul Sfinților Apostoli copiii erau botezați.

Știm că în ziua Pogorîrii Duhului Sfânt, după cuvîntarea Sfîntului Apostol Petru s-au botezat ca la 3000 de suflete (Fapte II, 41). Este de necrezut ca în mulțimea aceea botezată să nu fi fost și copii. În Faptele Apostolilor citim că o femeie cu numele Lidia s-a botezat ea și casa ei (Fapte XVI, 15) și că temnicerul din Filipi «s-a botezat îndată el și toți ai lui» (Fapte XVI, 33). Iar Sfîntul Apostol Pavel mărturisește că : «am botezat și casa lui Ștefana» (I Cor. I, 76).

Oare nu erau și copii acolo unde se vorbește că s-a botezat «ea și casa ei», sau «el cu toți ai lui», ori «casa lui Ștefana»? Deci, când se botezau cei amintiți și alții neamintiți, aceștia își botezau odată cu ei și pe copiii lor.

Iar dacă ne referim la vremurile străvechi, la Tradiția Bisericii, vedem că de atunci, din secolul I—II și III se practica botezul copiilor. Sfinții Părinți atestă în scrierile lor că Biserica a primit de la Apostoli obișnuința de a împărtăși botezul și pruncilor.

În ceea ce privește faptul că pruncii nu pot să-și mărturisească credința creștină, Biserica are ca garant pe nașii care-i primesc la botez, care mărturisesc pentru aceștia credința creștină rostind Crezul și care își iau sarcina ca finii lor să fie crescuți de ei în credința Bisericii.

Dealtfel, noi cunoaștem tot din Sfintele Scripturi atîtea cazuri când pentru credința cuiva Dumnezeu s-a îndurat de cel pentru care acesta se ruga. Să ne amintim că Mîntuitorul a vindecat pe sluga suțasului din Capernaum pentru credința stăpînului său, a vindecat pe fiica femeii canaanceze pentru credința mamei sale, a vindecat pe fiul lunatic pentru credința tatălui său, a înviat pe fiica lui Iair pentru credința tatălui său și pe fiul văduvei din Nain pentru credința mamei sale. Și atunci să nu credem noi că botezul poate fi săvîrșit pruncilor pe temeiul credinței nașilor lor ?

Iată, iubii Mei, în scurte cuvinte ce este și ce însemnătate are pentru Biserică și viața credincioșilor noștri Sfînta Taină a Botezului numită și «Baie», «Izvor Sfînt», «Luminare», «Renaștere», «Sfințire», «Pecetea lui Hristos», «Baia vieții», a «Renașterii», a «Pocăinței».

Fiind una din cele mai de seamă învățături ale Bisericii Ortodoxe, ea este cuprinsă și în Crez sau Simbolul Credinței, prin cuvintele : «Mărturisesc un botez spre iertarea păcatelor».

Dacă este adevărat, iubii Mei, că botezul este prima taină pe care o primește creștinul și prin care el devine membru al Bisericii, că cineva nu se poate numi creștin dacă nu este botezat, tot pe atît de adevărat este că nu este de ajuns a fi botezat pentru a te mîntui. Dacă este adevărat că nu te poți mîntui dacă nu ești botezat, tot pe atît de adevărat este că nu te poți mîntui dacă nu primești și alte sfînte taine ale Bisericii, prin care se dau credincioșilor harurile Sfîntului Duh. Căci pentru aceasta s-a coborît pe pămînt Fiul lui Dumnezeu, ca omul să se mîntuiască și prin harurile Sfîntului Duh ce se găsesc în Biserică, dar și

prin efortul pe care el trebuie să-l depună, trăind viața potrivit învățaturii pe care El, Domnul, a lăsat-o Bisericii.

Să nu uităm că cine a primit Taina Sfântului Botez în numele Sfintei Treimi, așa precum ne-a poruncit Mântuitorul, și cine a devenit prin el membru al Bisericii Creștine Ortodoxe are îndatoriri ce trebuiesc respectate, pentru ca astfel botezul să fie cu adevărat poarta intrării noastre în Împărăția lui Dumnezeu. Să nu uităm că aceste îndatoriri privesc atât viața noastră personală cât și pe cea socială, știind că omul nu trăiește izolat, ci împreună cu alții: familia, prietenii, societatea din jur, toți cei de un neam și de o lege cu tine, toți fiii Patriei și, mai departe, toți oamenii din întreaga lume; față de toți avem îndatoriri pe care trebuie să ni le onorăm. Și am bucuria să constat că fiii Bisericii noastre Ortodoxe Române, în imensa lor majoritate, își înțeleg rosturile lor de buni creștini și de buni fii ai Țării.

Ca Părinte sufletesc al vostru mă bucur din toată inima când văd că voi toți vă faceți datoria și față de sufletul vostru de care vă îngrijiți cercetînd Biserica și încercînd să vă desăvîrșiți viața voastră sufletească și față de bisericile voastre, îngrijindu-vă de ele și de buna lor stare, ca și față de Patria noastră, muncind cu drag pentru propășirea ei materială și spirituală.

Vă îndemn, iubiții Mei fii duhovnicești, să vă străduiți și pe viitor ca să fiți cu adevărat buni fii ai Bisericii în care ați intrat prin Taina Sfântului Botez. «Cîți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat», repetă Biserica și la botezul copiilor voștri și la Sfînta Liturghie. Iar cine s-a îmbrăcat prin botez cu harurile Sfîntului Duh și cu harurile lui Hristos Domnul trebuie să fie bun, drept, cinstit, muncitor, iubitor de pace și de dreptate, iubitor de adevăr, milostiv, gata să facă binele și să se jertfească pentru aproapele său.

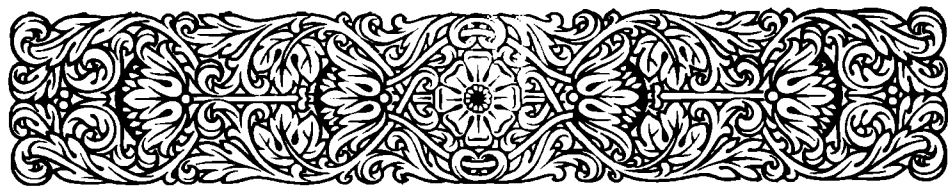
Hristos-Domnul, «Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire s-a pogorît din Cer» și care «s-a sălășluit între noi» (Ioan I, 14) să vă binecuvînteze și să vă dea puteri ca să fiți cu adevărat urmași ai Săi, ca să vă poată socoti între «cei fericiți, mai ales care ascultă cuvîntul lui Dumnezeu și-l împlinesc pe el» (Luca XI, 28).

Rugîndu-Mă Prea Milostivului Dumnezeu pentru binele vostru al tuturor, vă fac cele mai calde urări pentru voi și cei dragi ai voștri, de sănătate și fericire, iar Anul nou 1975 în care vom intra peste cîteva zile să vă aducă la toți mulțumiri și bucurii sufletești, Amin!

Al vostru Părinte sufletesc, de tot binele doritor,

+ Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

† A N T I M

DIN MILA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL EPARHIEI BUZĂULUI
IUBITULUI NOSTRU CLER, EVSEVIOSULUI CIN MONAHAL ȘI BINECREDINCIOȘILOR CREȘTINI : HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DOMNUL NOSTRU IISUS HRISTOS,
IAR DE LA NOI ARHIEREȘTI BINECUVÎNTĂRI

«Fecioara astăzi pre Cel mai presus de ființă naște și pământul peștera celui neapropiat aduce.

Îngerii și păstorii slavoslovesc și magii cu steaua călătoresc ; că pentru noi s-a născut Prunc lînăr, Dumnezeu cel mai înainte de veci» (Condacul Praznicului).

Iubiții mei, fii sufletești,

Cu aceste gânduri Sfinta noastră Biserică ne aduce vestea nașterii Domnului nostru Iisus Hristos, cum dealtfel mărturisim în Simbolul Credeiței : «Și într-unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, care din Tatăl s-a născut mai înainte de toți vecii : lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar nu făcut, Cel de o ființă cu Tatăl prin care toate s-au făcut ; care pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire s-a pogorît din ceruri și s-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria și s-a făcut om».

Taina cea din veac ascunsă și de îngerii neștiută, astăzi ni se descoperă. Mare minune ! Sfinta Fecioară Maria naște pre Cel mai presus de ființă. Ce lucru nemaiauzit ! Cine nu se înspăimîntă ? «Minunea nașterii Tale a o spune limba nu poate» (din Cîntările bisericesti).

Marele Prooroc Isaia a vestit Nașterea Domnului cînd zice : «*Însuși Dumnezeu va veni și ne va mîntui*» (XXXV, 4).

Acum, purtați pe aripile credeiței, mergem la Vitleemul Iudeei, în cetatea lui David, de unde li se trăgea neamul și la peștera în care s-a adăpostit Sfinta Fecioară Maria cu logodnicul și păzitorul ei Iosif, pentru că se înnoptase și nu au mai aflat loc de găzduire în casa de oaspeți, fiind multă lume venită să se înscrie din porunca Cezarului August. Ce vedem în peșteră ? Pruncul de curînd născut, înfășat în scutece, este ținut în brațe de Maica Sa, Sfinta Fecioară Maria, Maica Domnului.

Intunecimile tainice ale nopții ce au acoperit cu vălul lor încețoșat munții cei înalți și întinsele câmpii, s-au destrămat și se călătoresc.

Zărilor aurii ale unei dimineți licărind vestesc lumii în deșteptare că strălucitorul soare se va ridica măreț pe bolta cerului. La orizontul sufletelor însetate de mîntuire soarele Hristos a răsărit! Să ne bucurăm și să ne veselim căci un Dumnezeu a venit pe pămînt, cum ne învață Sfîntul Ioan Gură de Aur.

Sfînta Biserică ne spune acum: «Hristos se naște, slăviți-L; Hristos din ceruri, întîmpinați-L».

«Chipul lui Dumnezeu, deoiființimea Sa cu Dumnezeu, n-a fost socotit un lucru răpit pe nedrept, dar totuși s-a micșorat pe Sine însuși făcîndu-se asemenea oamenilor» (Filipeni II, 67).

Totul este gata. Un înger strălucitor aduce păstorilor spăimîntați, care minau pe cîmp și străjuiau turmele, vestea întrupării Domnului, spre marea lor bucurie. Ei merg grăbiți către peșteră să vadă minunea.

Magii din Persida, călăuziți în chip negrăit de o stea luminoasă, vin să se închine și să aducă daruri scumpe: aur, smirnă și tămîie, Noului născut, Pruncului înfășat în scutece și ținut pe brațe duioase de Sfînta Sa Maică. Biserica pe aceasta o preacinstește considerînd-o mai cinstită decît Heruvimii și mai mărită fără asemănare decît Serafimii.

Iubiților,

În fiecare an de Nașterea Domnului v-am scris toate acestea. Cărțile Sfînte arată deslușit taina Praznicului Crăciunului. Colindele, celelalte datini și obiceiuri ne desfată sufletește și ne învață cum să cinstim cu dumnezeiască cuviință Sfîntele Sărbători ale Nașterii Domnului.

Adunați în sfîntele lăcașuri, cu inimi curate, preamărim Nașterea Domnului care a venit să sufere la noi și pentru a noastră mîntuire.

Să ne oprim cu sufletul smerit și atenția încordată, la glasul mulțimii de oaste cerească care slăvea pe Dumnezeu la Nașterea Fiului Său, zicînd: *«Slavă întru cei de sus, lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire»* (Luca II, 14).

Datoria noastră de creștini este dar a lăuda pe Domnul și a ne ruga pentru pacea a toată lumea. *«Iisus Hristos Cel nou născut, este domn al păcii»*, ne spune prorocul Isaia. *«Pacea este mai presus de minte»* (Filipeni IV, 7). Bunul creștin face eforturi continui și sporite pentru întro-narea păcii în lume și înfrățirea între popoare.

Să ne fie pildă străduințele Conducătorului țării noastre care nu ostenește pentru o lume nouă mai bună și apropierea între toate popoarele lumii. Ideea umanității trebuie să creeze o nouă mentalitate generală, astfel încît zăngănitul armelor să nu mai fie un coșmar.

Biserica noastră, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, își aduce contribuția ei împreună cu celelalte biserici creștine și alte confesiuni, tinzînd spre același țel al păcii și buneînvoiri, așa cum Sf. Apostol Pavel ne învață: *«Să nu caute nimeni numai ale sale, ci fiecare de ale altora»* (Filipeni II, 4).

Ca cetățeni loiali, cinstiți și devotați ai scumpei noastre patrii, în acest moment de sărbătoare și bucurie al Nașterii Domnului se cuvine să facem amintire și de îndatoririle noastre civice.

Datoria de a munci pentru noi este și o poruncă dumnezeiască. Sf. Apostol Pavel o spune cu tărie: *«Cel ce nu vrea să muncească, să nu mănince»* (II Tesal. III, 10). De aceea să muncim laolaltă cu toată dăruirea și jertfelnicia pentru binele și fericirea obștească, deci și a noastră.

Să respectăm legile țării și să îndeplinim conștiincios datoriile de buni cetățeni.

Multe bucurii s-au înscris pe răbojul anului ce s-a scurs.

Fiecare succes al patriei iubite a umplut sufletele noastre cu mulțumire și recunoștință față de conducători. Și între veștile însemnate ale anului petrecut se cade a aminti alegerea primului președinte al Republicii Socialiste România, Dl. Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit fiu al poporului, marele făurar al succeselor noastre. Cu acest prilej Prea Fericitul Patriarh Justinian a exprimat sentimentele de înaltă apreciere ale clerului și credincioșilor ortodocși din România.

Iubiților,

Ne-am silit și în acest an să vă vestim Nașterea Domnului și să vă dăm sfaturile convenite cu ocazia acestui minunat eveniment.

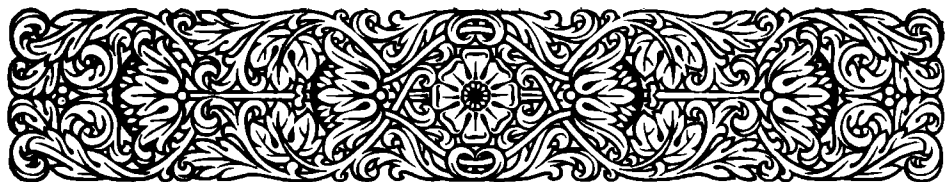
Hristos-Domnul vine la noi și pentru noi și a noastră mîntuire. Să-L primim în sufletele și viața noastră de creștini, și să-I urmăm învățăturile Sale.

«Precum L-ați primit pe Hristos-Domnul, așa să umblați întru El, căci întru El locuiește trupește toată plinirea dumnezeirii» (Coloseni X, 6, 9).

«Incolo, frații mei, numai ce-i adevărat, ce-i cinstit, ce-i drept, ce-i curat, ce-i vrednic de iubit, ce-i vrednic de laudă, orice faptă bună și orice laudă, numai aceea să gîndiți» (Filipeni IV, 8).

Vă îmbrățișăm cu toată căldura și dragostea de părinte al vostru duhovnicesc și rugăm pe Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos să ne învrednicească cu al Său har și cu a Sa iubire de oameni ca să ne bucurăm din plin de toate darurile ce decurg din Praznicul Crăciunului în acest an al mîntuirii 1974.

† ANTIM
Episcopul Buzăului

† A N T I M

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL DUNĂRII DE JOS

INTREGULUI CLER ȘI TUTUROR DREPTMARITORILOR CREȘTINI DIN ACEASTĂ
EPARHIE : HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU-TATĂL ȘI DE LA DOMNUL
NOSTRU IISUS HRISTOS, IAR DE LA SMERENIA NOASTRĂ ARHIEREȘTI BINE-
CUVINTARI

«Și Cuvîntul trup s-a făcut și s-a sălășluit
între noi» (Ioan I, 14).

Dreptmăritori creștini,

În aceste sfinte graiuri : «Cuvîntul trup s-a făcut și s-a sălășluit între noi» stă temeiul praznicului de astăzi și bucuria obștească a Bisericii creștine, pentru că, Cuvîntul este însuși Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, fiul lui Dumnezeu, iar sălășluirea Lui între noi este nașterea Sa trupească pe care o sărbătorim astăzi.

La plinirea vremii, potrivit Sfatului celui dumnezeiesc și preainalt pentru mîntuirea noastră, Cuvîntul s-a pogorît din cer și s-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Preacurata Fecioară Maria, vasul cel preacinstit, ales pentru izbăvirea neamului omenesc din lanțul păcatelor.

Locul unde Hristos a binevoit să se nască a fost Betleemul Iudeei ; timpul — în zilele regelui Irod, iar la Roma, cetatea lumii, era împărățind Cezarul August, a cărui stăpînire se întindea și peste țara sfîntă. Atunci se împlinea și prorocia lui Daniil despre vremea venirii lui Mesia, după cele șaptozeci de săptămîni de ani cînd se așopta să se prosiăvească și să se ungă Sfîntul Sfinților și să vie dreptatea cea veșnică (Daniil, IX, 24).

Martorii pămîntești ai nașterii Pruncului dumnezeiesc, au fost păstorii turmelor de oi și magii-filozofi de la Răsărit, cei dintîi care s-au închinat Lui și I-au adus daruri ca unui Fiu al lui Dumnezeu. Iar martorii cerești au fost Îngerul Domnului, care a vestit păstorilor minunea, și cetele îngeresti, care cu bucurie mare preamăreau pe noul născut, zicînd : «*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire*» (Luca II, 14). Semnul vestitor al magilor a fost steaua de la răsărit, care i-a călăuzit și a stat deasupra locului unde era pruncul.

Iubiților fii duhovnicești,

Au trecut de atunci pe firul vremii 1974 de ani, de când s-au întîmpat toate acestea, iar bucuria despre nașterea Domnului nu încetează să ni se dăruiască și nouă, care asemenea păstorilor și filozofilor de odinioară, năzuim să ne închinăm pruncului Iisus ca unui Dumnezeu și să-I aducem darul credinței noastre curate și nestrămutate.

Privind din lăcașul smerit al sufletului nostru spre ieslea din Betleem ne unim și astăzi glasul cu întreaga obște creștinească și cîntăm : «Hristos se naște, slăviți-L ; Hristos din ceruri, întîmpinați-L, Hristos pe pămînt, înalțați-vă, cîntați Domnului tot pămîntul !» (Catavasia I). Căci «*Iisus Hristos este același ieri și astăzi și în veci*» (Evrei XIII, 8), precum ne încredințează Sfînta și dumnezeiasca Scriptură. Și însuși Mîntuitorul Hristos ne spune : «*Iată Eu sînt cu voi în toate zilele pînă la sfîrșitul veacului*» (Matei XXVIII, 20). El se propovăduiește neîncetat de către sfînta Sa Biserică pe care a întemeiat-o și a sfințit-o cu scump sîngele Său, așezînd-o «*Stîlp și temelie a adevărului*» (I Tim. III, 15), spre mărturia și slujirea Evangheliei către toate neamurile de-a lungul timpurilor. De aceea, pe drept cuvînt, Biserica se numește «*Trupul lui Hristos*» (Efes. IV, 12).

Biserica întemeiată de Hristos pe pămînt, este reprezentată prin slujitorii și credincioșii ei — clerul și mireni. Despre aceștia spune apostolul Pavel : «*Voi însă toți la un loc sînteți trupul lui Hristos, iar în parte sînteți mădulare ale acelui trup*» (I Cor. XII, 27).

Dacă preoții îndeosebi au menirea de a propovădui cuvîntul Evangheliei și de a săvîrși opera ei sfințitoare, credincioșii au chemarea de a participa la viața și lucrarea Bisericii, prin credința lor vie și prin faptele lor creștinești.

Orice credincios poate aduce o contribuție însemnată la împlinirea misiunii duhovnicești și morale pe care Biserica o are astăzi, precum și la sprijinirea acțiunilor de pace și progres ale poporului nostru.

Fiecare mădular al Bisericii este dator mai întîi să se străduiască pentru o viață curată și pilduitoare, închinată slujirii aproapelui. Căci spune același sfînt apostol : «*Nu știți voi oare că trupul vostru este lăcaș al Duhului Sfînt, care locuiește în voi și că voi nu sînteți ai voștri ?*» (I Cor. VI, 19). Și mai departe spune : «*Nimenea să nu caute numai ale sale, ci fiecare să caute și de ale altuia... precum și eu mă silesc să plac tuturor în toate căutînd nu folosul meu, ci al celor mulți*» (I Cor. X, 24, 33).

O mărturie a dragostei de Biserică, o poate arăta credinciosul prin păstrarea drepte credințe moștenite de la strămoșii noștri și prin grija ca nici unul din frații noștri să nu se lase amăgit de învățături greșite.

«*În sfîrșit fraților, — precum ne îndeamnă dumnezeiescul apostol — numai ce-i adevărat, ce-i cinstit, ce-i drept, ce-i curat, ce-i vrednic de iubit, ce-i vrednic de laudă, orice faptă bună și orice-i de laudă, numai acestea să le gîndiți ... și acestea să le faceți și Dumnezeuul păcii va fi cu voi*» (Filipeni IV, 8—9).

Iubiți credincioși,

Impărtășindu-vă aceste gânduri izvorite din bucuria praznicului de astăzi, cu privire la îndatoririle noastre creștinești, nu putem să nu mărturisim mulțumirea noastră față de contribuția pe care cu toții ați adus-o, sub îndrumarea păstorilor voștri sufletești, pentru propășirea și înflorirea scumpei noastre Patrii. Ca și în anii trecuți, urmînd chemarea Conducătorilor noștri, v-ați alăturat cu însuflețire la strădaniile și năzuințele întregului nostru popor, pentru a-și făuri liber și independent un viitor fericit.

Anul acesta bogat în realizări și evenimente de seamă, care au ridicat prestigiul țării noastre, a găsit întreaga națiune strîns unită în jurul preaiubitului nostru conducător, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, cu încredere că va călăuzi și mai departe cu aceeași dragoste și jertfelnicie destinele vrednicului nostru popor, spre noi culmi de slavă.

Încheiem acest an cu încredere sporită să ne putem îndeplini mai departe cu vrednicie sarcinile noastre de buni creștini și de devotați fii ai Patriei noastre, ca slujitori ai progresului și ai buneistării din țara noastră și ca apărători ai cauzei păcii în lume.

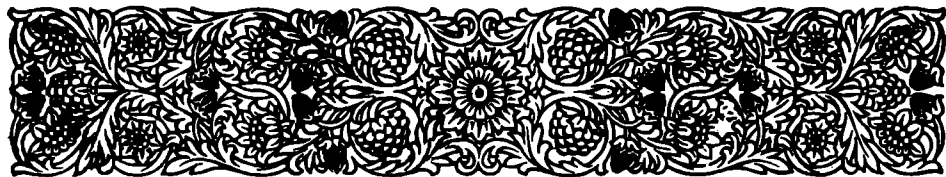
Ne rugăm Părintelui Ceresc ca acum și în Noul An să vă binecuvînteze pe voi și casele voastre cu multă bucurie duhovnicească, cu sănătate și îndestulare.

La mulți ani!

Al vostru al tuturor arhipăstor și părinte duhovnicesc,

† *ANTIM*

Episcop al Dunării de Jos.

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

«IEȘIT-A SEMĂNĂTORUL...»

(Duminica a XXI-a după Rusalii)

«O altă parte a căzut pe pământ bun, a crescut și a făcut rod înșutit.» (Luca VIII, 8).

Splendorile și valorile duhovnicești ale credinței noastre strămoșești se afirmă și strălucesc acum cu putere în sfințele locașuri și în sufletele drept-credincioșilor. În această binecuvîntată Duminică — a XXI-a după Rusalii — Sfînta noastră Biserică face pomenirea, cu laudă și cu cinstiri de străvechi pravile, a Sfinților Părinți de la Sinodul al VII-lea ecumenic, mari învățători, făclieri de frunte și apărători ai drepte credințe. În contextul alesei lor prăznuiri, pericopa evanghelică, rînduită pentru ambianța însuflețitoare a sfințelor slujbe, ne pune în față pilda Semănătorului (Luca VIII, 5—15), una din cele mai frumoase, mai evocatoare și mai adînc-grăitoare parabole ale Mîntuitorului. Popasul duhovnicesc de azi este astfel bogat în lumină și binecuvîntări cerești și ne prilejuiește, în mod deosebit, deschideri și înălțări ale minții și sufletului pe linia luminoasă de superioare orizonturi ale idealului creștin, ideal care dă sens și perspectivă vieții noastre spirituale și pe care — cu ajutorul Bunului Dumnezeu, Tatăl nostru ceresc — ne străduim să-l ajungem.

Se aprind mai viu luminile credinței, ale spiritualității și ale gîndului cucernic în sufletele noastre. Deslușim sensurile multiple și înalte ale Sfintei Evanghelii și vedem cu ochii minții pe sfinții părinți de la sfințele sinoade și în general pe toți sfinții părinți ai Bisericii, ca semănători plini de har ai adevărurilor de credință în marele ogor al creștinătății.

«Ieșit-a Semănătorul să semene sămînța Sa...» (Luca VIII, 5).

Așa au răsunit cuvintele de început ale Sfintei Evanghelii care s-a citit astăzi. Fără să vrem, ne vin în minte întinsele și variatele cîmpuri pastorale și misionare, în care — cu ochii țintă la Dumnezeuiescul Semănător, «Căpetenia și Desăvîrșirea credinței noastre» (Evrei XII, 2), precum și pe urmele sfinților apostoli, ale sfinților părinți, ale marilor dascăli ai lumii, ale ierarhilor și cuviosilor — slujitorii plini de rîvnă ai Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos poartă și azi în suflet și în inimi sfînta chemare de a semăna sămînța cea bună a Cuvîntului lui Dumnezeu. Ca

și plugarul, care în primăvară ară pământul și aruncă cu nădejdea în Bunul Dumnezeu sămînța sa, sînt și ei «cu timp și fără timp» sămănători de ginduri, sentimente și învățături dumnezeiești în sufletele credincioșilor, sînt purtători ai făcliilor sfinte în creștineștile și strămoșeștile lăcașuri de închinare.

În aleasa lor calitate de «slujitori ai lui Hristos și iconomi ai tainelor lui Dumnezeu» — cum îi numește Sfîntul Apostol Pavel la I Corinteni IV, 1 — ostenitorii splendorilor culturale și duhovnicești simt din străfundul inimii, prin însăși esența misiunii lor, îndemnul să scoată în lumină, să afirme și să propovăduiască eternele temeuri revelate ale credinței și trăirii creștine, să toarne în inimile drept credincioase dragostea pentru slujirea binelui obștesc, să răspîndească lumina Evangheliei în întunericul din «valea umbrei morții (Ps. XXIII, 4), să lămurească cărările spre morală și ideal, în năzuința de a contribui, de pe pozițiile Bisericii, la înlăturarea răului și la instaurarea binelui, adevărului și frumosului, valori spirituale datorite de Dumnezeu Părintele luminilor, de la care vine toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit.

Propovăduirea creștină are un caracter prin excelență ecumenist. Sămănătorii Cuvîntului lui Dumnezeu își fac simțită prezența lor binecuvîntată pretutindeni, la cei ce cred. «Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura» (Marcu XVI, 15). «În tot pământul a ieșit vestirea lor și la marginile lumii cuvintele lor» (Romani X, 18).

Slujitorii ogoarelor spiritual-creștine din țara noastră, ancorați în actualitate, înaltă torța înțelepciunii sfînte cu preocuparea ca iubiiții noștri credincioși să poată sprijini noua epocă de realizări din țara noastră, să știe să vibreze pentru realizările spirituale ale Bisericii Ortodoxe Române, să simtă inspirația caldă și încrezătoare a Mîntuitorului, care luminează gîndul și atitudinile creștine, dînd existenței noastre pămîntești un cuprins de frumusețe, de armonie și de înălțare etică și coborînd la dreptcredincioși, pe pământul românesc, bucuriile Împărăției lui Dumnezeu.

În lumina înțelegerii autentice a sensurilor evanghelice profunde, devine astfel din ce în ce mai evident că Sfînta noastră Biserică nu e numai rituală, ci și învățătoare care ne dă conștiința prezenței lui Iisus în sufletele noastre și ne îndrumează pe cărările de lumină ale creștinismului, făuritor de personalități creștine.

Această înaltă spiritualitate creștină la care sintem chemați nu este însă compatibilă cu lipsa de receptivitate, cu împietrirea inimii și cu nepăsarea față de adevărurile eterne, mîntuitoare. Ca să dea rod pentru viața veșnică, acestea trebuiesc primite în inimi de sensibilitate duhovnicească corespunzătoare. Făcînd evocarea minunată a sămănătorului, sfînta evanghelie arată că pe cînd semăna ei, o parte din sămînța a căzut lîngă drum, alta pe piatră, alta între spini. Nici una din acestea însă nu s-a învrednicit de binecuvîntarea rodirii. Sămînța căzută lîngă drum a fost călcată în picioare și au mîncat-o păsările cerului; cea căzută pe piatră, deși a răsărit, s-a uscat pentru că nu avea umezeală, iar cea căzută între spini a fost copleșită și înăbușită. Din fericire — spune Sfînta Evanghelie — o altă parte a căzut pe pămînt bun, a crescut și a dat rod înșutit.

Explicarea nemuritoarej parabile, dată atunci de însuși Mîntuitorul, la cererea sfinților Săi ucenici, este universal-valabilă, adînc și multilateral sugestivă, permanent actuală. Sămînța este Cuvîntul lui Dumnezeu. Cea căzută lîngă drum reprezintă pe cei ce aud Cuvîntul, dar — sub influența ispititorului — nu-l păstrează în inima lor, «ca nu cumva să creadă și să fie mîntuiți». Cea căzută pe piatră se referă la

cei ce ascultă și primesc cu bucurie Cuvîntul, dar în sufletele lor nu prinde rădăcină, nu rezistă; ei cred numai pînă la o vreme, numai pînă cînd vine ispita. Sămînța care a căzut între spini înfățișează pe cei care, după ce au auzit Cuvîntul, îl lasă să fie înăbușit de grijile, bogățiile și plăcerile unei vieți nechibzuite. În sfîrșit, sămînța care a căzut pe pămînt bun reprezintă pe credincioșii binecuvîntați, care — după ce au auzit Cuvîntul lui Dumnezeu — îl țin într-o inimă bună și curată și fac roadă întru răbdare.

Întîlnim, în această parabolă, icoana sufletească a tuturor celor ce ascultă Cuvîntul lui Dumnezeu și propovăduirea Bisericii. Înțelegem, din chiar spusa Domnului, rezultatul strădaniei bisericii și a slujitorilor ei, care seamănă în ogorul duhovnicesc sămînța cea bună a evangheliei mîntuitoare. Domnul Iisus Hristos ne arată că bogatele recolte morale și spirituale depind nu de calitatea seminței, căci Cuvîntul lui Dumnezeu este totdeauna același este «cuvînt bun» prin excelență, viu și lucrător, ci de atenția, interesul, rîvna și receptivitatea sufletească a celor ce-l primesc. Cuvîntul lui Dumnezeu, izvor nesecat de învățătură, de putere și de lucrare în lume, rodește numai în viața aceluia care îl primesc cu credință, îl păstrează într-o inimă bună și curată și fac dintr-insul suprema lor regulă de conduită.

În sensul parabolei din sfînta Evanghelie, propovăduitorii adevărului creștin și în general toți semănătorii binelui și valorilor superioare în ogorul sufletelor sînt îndemnați să fie însuflețiți de un optimism sfînt, indiferent de greutățile slujbei lor. Insuși Mîntuitorul și Stăpînul nostru ne încredințează că se întimplă de multe ori ca munca și bunăvoința semănătorilor de cuvînt dumnezeiesc să rămînă fără rezultat și ca sufletele care primesc sămînța învățăturii să nu ajungă la rodire și împliniri. Aceasta nu din vina semănătorilor, ci datorită împrejurărilor și terenului suflesc neprimitor. În consecință, ei nu trebuie să se descurajeze dacă roadele muncii lor pastorale și misionare nu sînt totdeauna cele așteptate. Dimpotrivă slujitorii Stăpînului țarinilor sufletești au sfînta chemare să se străduiască și să muncească cît mai mult, pentru a face să se reverse ploaia binecuvîntării Sfîntului Duh, dacă este cu putință, chiar și peste sămînța căzută lingă drum și pe piatră și să înflorească, prin trudă și jertfelnicie, trandafirii virtuților chiar și printre spinii păcatului. Minuat îndeamnă, mîngîie și încurajează, în privința greutăților inerente și al rezultatelor inegale ale apostolatului, cuvintele Psalmistului: «Cei ce seamănă cu lacrimi, vor secera cu cîntări de veselie. Cel ce aruncă sămînța plîngînd, se întoarce cu bucurie cînd își stringe snopii» (Ps. CXXVI, 6).

Bucuria rodirii însușite a bobului de aur copleșește tristețea unor strădanii fără rezultat și a semințelor pierdute în drum, pe piatră sau printre spini. În belșugul binecuvîntărilor și pe linia semințelor căzute pe pămînt bun, simțim cum vibrează în fața valorilor sfînte, sufletele temătoare de Dumnezeu și cum însetează ele după idealurile Evangheliei, asemenea cerbului după izvoarele apelor (Ps. XLII, 1). Ne vin în minte cuvintele Mîntuitorului: «Ridicați-vă ochii și priviți holdele» (Ioan IV, 35). «Secerișul este mult, dar secerători puțini. Rugați dar pe Domnul secerișului să scoată lucrători la secerișul Său» (Matei IX, 37—38; Luca X, 2). Mulțumim Bunului Dumnezeu că datorită rîvnei, înțelepciunii și destoiniciei Întîistătătorilor, ogorul sufletesc al Bisericii noastre strămoșești nu rămîne nicidecum în paragină. Slujitorii bisericești, purtători ai intereselor spirituale ale credincioșilor, ca niște trimiși ai lui Dumnezeu, ca ambasadori ai cerului, se ostenesc, aruncă sămînța cea bună, plivesc, se îngrijesc, iar holdele duhovnicești sînt acum frumoase și îmbelșugate. Pe urmele

celor ce, în trecut, s-au nevoit în bună și binecuvîntată slujire, semănătorii de azi ai idealurilor sfinte se străduiesc, după cuvîntul Sffintului Apostol Pavel, să nu fie nepăsători de darul care li s-a dat prin punerea mîinilor, ci să-l țină mereu aprins (I Tim. IV, 14; II Tim. I, 6). Astfel lumina lui Hristos luminează tuturor celor ce intră în casa Domnului și se închină cu credință la altarul Său cel sfînt.

Sufletele neroditoare, ca sămînța căzută lîngă drum, pe piatră sau între spini, sînt discordante în ambianța de entuziasm și de activitate generală și insufletită pentru viața cea nouă din zilele noastre. Într-o vreme de rapide transformări materiale și de multilaterală propășire, se impune să avem, așa cum spune sfînta evanghelie, «inimi bune și curate care fac roade întru răbdare».

Cît mai multă roadă duhovnicească, morală și materială, pentru folosul propriu și întru slujirea aproapelui, iată imperativul creștin de totdeauna și mai cu seamă al zilelor noastre! Cîndva Mîntuitorul a condamnat cu destulă asprime nerodirea smochinului (Matei XXI, 19). La fel, deosebit de răspicat și de actual, Sffintul Apostol Pavel învață pe creștini să nu rămînă fără roade: «Trebuie ca și ai noștri să se deprindă să fie cei dinții în fapte bune, pentru nevoile grabnice și să nu stea neroditori» (I Tim. III, 14). «Adevărat este cuvîntul acesta și vreau să spui apăsate aceste lucruri, pentru ca cei ce au crezut în Dumnezeu să caute să fie cei dinții în fapte bune. Iată ce este bine și de folos pentru oameni» (Tit III, 8). «Urți răul, cei ce iubiți pe Domnul», spune la rîndul său Psalmistul (Ps. XCVII, 10) și tot Sffintul Apostol Pavel subliniază îndemnul binecuvîntat: «Să nu obosim în facerea binelui, căci la vremea potrivită vom secera, dacă nu vom cădea de oboseală» (Gal. VI, 9). «Roada duhului este: dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, bunătatea, facerea de bine, credincioșia, blîndeța, înfrînarea» (Gal. V, 22—23).

Accentul sfintei evanghelii se pune — precum vedem — pe pămîntul cel bun al inimii credincioase, curate și bune, care «auzind Cuvîntul lui Dumnezeu, îl păstrează și face rod întru răbdare». Un frumos cuvînt al psalmilor spune: «Lumina este semănată pentru cel drept și bucuria pentru cei cu inima curată» (Ps. XCVII, 11). Insuși Mîntuitorul, în cuvîntarea de pe munte, fericește pe cei cu inima curată, pentru că pot avea percepția adîncă a tainelor sfinte și numai ei vor vedea pe Dumnezeu (Matei V, 8). De aceea, în Pildele lui Solomon, sîntem îndemnați cu drept cuvînt «să ne păzim inima mai mult decît orice, căci din ea ies izvoarele vieții» (Pilde IV, 23). «Luați seama dar, fraților, spune din nou Sffintul Apostol Pavel, ca nici unul dintre voi să nu aibă o inimă rea și necredincioasă, care să vă despartă de Dumnezeu cel viu» (Evrei III, 12).

«Căci din inimă ies gîndurile cele rele, uciderile, desfrînările, mîrturiile mincinoase, hulele» (Matei V, 19).

«Omul cel bun din visteria cea bună a inimii sale scoate lucruri bune, iar omul cel rău din visteria cea rea a inimii sale scoate lucruri rele, căci din prisosința inimii grăiește gura lui» (Luca VI, 45).

Pentru inima cea bună și curată «care face rod întru răbdare», credincioșii sin-ceri, păzitori ai rînduieilor sfinte, sînt chemați în permanență să se roage, căci mereu se rostește în Sffînta noastră Biserică rugăciunea Psalmistului: «Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeu și duh drept înnoiește întru cele din lăuntru ale mele» (Ps. L, 10).

Această rugăciune a Psalmistului izvorăște din adîncurile ființei sale, iar inima pentru care ne rugăm împreună cu el este «îndelung răbdătoare, este plină de bună-

ate, nu pizmuiește, nu se laudă, nu se trufește, nu se poartă cu necuviință, nu caută ale sale, nu se minie, nu pune la socoteală răul, nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr; acoperă totul, crede totul, nădăjduiește totul, suferă totul» (I Cor. XIII 4—7).

Numai într-o astfel de inimă prinde rădăcină Cuvîntul lui Dumnezeu și crește rodul virtuților creștine. Într-adevăr, razele soarelui nu pot să pătrundă dacă ferestrele nu sînt transparente și curățite de petele și impuritățile care le întunecă. Tot astfel lumina lui Hristos nu poate să pătrundă în inimi și cugete întinate, fără nici o sensibilitate etică, sau măcar obișnuit umană, pe care păcatul le-a bătătorit și pietrificat. Sufletele și inimile curate sînt atrase în mod natural și spontan către bine, adevăr și frumos; ele aspiră spre cele mai înalte culmi ale frumuseților duhovnicești. Dimpotrivă sufletele pe care patimile și fărâdelegile au pus stăpînire, le-au copleșit și desfigurat, sînt înrăite, lipsite de orice înclinare spre ideal și spre mai bine. Sînt suflete și inimi întunecate, învîrtoșate și reci, pe care razele înțelepciunii ce vin de sus nu le mai pot încălzi și dezmorți. În ele nu se mai pot sălășlui sentimentele înalte, în ele nu mai este dragoste pentru aproapele, nu mai este dor pentru Dumnezeu. Despre cei ce au asemenea suflete, sfînta evanghelie spune că «chiar dacă privesc nu văd și chiar dacă aud nu înțeleg» (Luca VIII, 10).

În contrast cu aceștia, urechile și inimile slăviților ucenici ai Domnului erau deschise spre orizonturile duhovnicești superioare și însetate după învățăturile și idealurile sfînte. Explicîndu-le înțelesul parabolei, Mîntuitorul le spune: «Vouă v-a fost dat să cunoașteți tainele Împărăției lui Dumnezeu, iar lor nu» (Matei XIII, 11). «Ferice de ochii voștri că văd și de urechile voastre că aud! Adevărat vă spun că mulți prooroci și drepti au dorit să vadă lucrurile pe care le vedeți voi și nu le-au văzut; și să audă lucrurile pe care le auziți voi și nu le-au auzit» (Matei XIII, 13—17).

Această minunată moștenire spirituală, de care — spre deosebire de proorocii și dreptii Vechiului Testament — s-au învrednicit sfinții apostoli și ucenici, este transmisă prin Biserică și vremii noastre și credincioșii se pot bucura de ea. Se cuvine deci să nu «stăm nepăsători față de o mintuire așa de mare, care după ce a fost vestită întîi de Domnul ne-a fost adevărată de cei ce au auzit-o» (Evr. II, 3). Să ne îmbrăcăm sufletele în veșmintele alese ale prăznuirii, să ne purificăm gândurile, să înălțăm inimile și să primim la orizonturile spiritualității creștine, spre Domnul nostru Iisus Hristos, Dumnezeiescul Semănător, care iese și astăzi și va ieși pînă la sfîrșitul veacurilor, prin Sfînta Sa Biserică, să semene sămînța cea bună a Cuvîntului lui Dumnezeu. Să deschidem larg porțile cugetelor și să intrăm în rîndul celor care, auzind Cuvîntul lui Dumnezeu, îl țîn într-o inimă bună și curată și aduc roadă întru răbdare. Să facem să rodească tot mai frumos și mai îmbelșugat ogoarele cele de multe feluri ale vieții, căci «cînd un pămînt este adăpat de ploaia care cade adesea pe el și rodește o verdeață folositoare celor pentru care este lucrat, capătă binecuvîntarea de la Dumnezeu. Dar dacă aduce spini și mărăcini, este lepădat și aproape să fie blestemat și sfîrșește prin a i se pune foc» (Evr. VI, 7—8). «Slujba noastră s-o facem deci deplin» (II Tim. IV, 5), «ca și cum am sluji Domnului și nu oamenilor (Efes. VI, 7). Activînd cu rivnă pentru înmulțirea și perfecționarea bunurilor materiale în folosul oamenilor, să nu dăm uitării în nici o împrejurare nici cultivarea ogorului sufletelor și inimilor noastre, cu mana sfințelor cugetări, pentru ca el să devină pămîntul cel bun în care Cuvîntul lui Dumnezeu să dea rod însușit.

Și pentru că printr-o altă pildă a Mântuitorului ni se arată că în ogor, pe ascuns, cel rău poate să semene și neghină (Matei XIII, 25), trebuie să reținem din bogăția nesfârșită de înțelesuri a sfintei evanghelii gândul că toți sintem semănători, într-un fel sau altul, prin vorbele, atitudinile și faptele noastre, fie de neghină, fie de sămînță curată. Datoria de creștin ne obligă, să luăm aminte în permanență la marea noastră răspundere ce o avem și să veghem ca în totdeauna și oriunde, ne găsim să semănăm numai sămînța cea bună a idealului, binelui și a faptelor bune.

Cu atât mai mult se cuvine ca cei ce împlinesc în viață rolul de semănători într-un înțeles propriu, să aleagă cu grijă sămînța semănăturilor lor, pentru ca tot ce se seamănă, atât prin munca de pe ogoare sau din celelalte sectoare de activitate, cât și mai ales pe planul sufletelor, inimilor și cugetelor, să nu fie niciodată neghină, ci doar sămînță bună și binecuvîntată, semănată numai pentru folosul, înălțarea și mîntuirea credincioșilor și pentru slava Bunului Dumnezeu.

Prof. N. GROSU — București.

LA SFINȚII ARHANGHELI MIHAIL ȘI GAVRIIL

«Ingeri ai pus păzitori oamenilor ca un milostiv și slujitori mîntuirii slujirilor tale ai arătat, Hristoase» (*Stih. can. Utreniei*).

Cu sfință cucernicie Biserica noastră cinstește astăzi pe Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, voievozi ai cetelor îngerești. În cîntări de laudă pline de evlavie și în rugăciuni solitoare credincioșii ortodocși se îndreaptă în această zi de sărbătoare cu gândul și cu inima spre acele fapte nevăzute ale lui Dumnezeu, care vin în sprijinul nostru pentru a ne ajuta la izbăvirea de păcate, pentru a cîștiga pacea și liniștea noastră sufletească.

Biserica creștină a rînduit ca fiecare duminică a anului să fie consfințită spre lauda și preamărirea lui Dumnezeu, Creatorul și Binefăcătorul tuturor. Ea a rînduit de asemenea ca zilele de peste săptămînă să fie închinare celor bine plăcuți lui Dumnezeu, sfinților ingeri care îl slujesc cu credință și dragoste, și sfinților, ca prin ei să fie preamărit cel ce le-a rînduit pe toate în lume. Se cuvine deci, ca în această zi de sărbătoare să ne îndreptăm cu gînd curat și inimă plină de evlavie spre cetele cele îngerești, spre a desprinde cuvînt de învățătură despre slujirea lor față de Dumnezeu și față de cei credincioși, precum și îndatorirea pe care o avem pentru cei pe care astăzi îi cinștim în chip deosebit.

○ Pe fiecare din filele Sfintei Scripturi este mărturisit adevărul că ingerii sînt ființe spirituale, fără trupuri, care alcătuiesc lumea nevăzută, oștile cele cerești. Despre existența lor, Mîntuitorul însuși ne încredințează prin cuvintele: «Oricine mă va mărturisi înaintea oamenilor, și Fiul Omului îl va mărturisi pe el înaintea ingerilor lui Dumnezeu, iar cel ce se va lepăda de Mine înaintea oamenilor, lepădat va fi înaintea ingerilor lui Dumnezeu.» (Luca XII, 8—9). Tot Mîntuitorul ne încredințează că ingerii locuiesc întru cele înalte ale împărăției lui Dumnezeu și stau permanent în jurul tro-

nului ceresc, pretrec neconținut în comunitate cu Dumnezeu, împărtășindu-se de o strinsă legătură cu harul divin.

○ Tot de pe filele Sfintei Scripturi se desprinde și faptul că îngerii sînt în număr mare, că ei alcătuiesc trei cete și nouă trepte, după misiunea pe care o au de îndeplinit în ceruri și pe pămînt, între oameni. Sfinții Apostoli Ioan și Pavel vorbesc despre «zeci de mii de îngeri» (Apoc. V, 2; Evr. XII, 22); Sfîntul Apostol Pavel amintește chiar, în citeva din epistolele sale, numele unor cete îngerești (Efes. I, 21; Col. I, 16; I Tes. IV, 15; Rom. VIII, 38).

○ Făpturi spirituale și nevăzute, îngerii au în primul rînd chemarea de a sluji Creatorului. În permanență ei stau în jurul tronului ceresc, preamărînd în imne de laudă pe Cel care le-a dat existența. Proorocul Isaia declară că a văzut pe serafimi în jurul tronului mării lui Dumnezeu și i-a auzit cîntînd imn de slavă: «Sfînt, sfînt, sfînt este Domnul Savaot, plin este tot pămîntul de mărirea Lui» (Isaia VI, 1—3). Neîncetat îngerii aduc slavă lui «Dumnezeu, atotștiutorul, Cel ce era, Cel ce este și Cel ce vine», ne asigură Sfîntul Apostol Ioan (Apoc. IV, 8).

Prin slujirea lor îngerii au adus și aduc și acum slavă Mîntuitorului Iisus Hristos. Ei L-au slujit după întreita ispitire (Matei IV, 11), apoi în grădina Ghetsimani, cînd se ruga Părintelui ceresc (Luca XXII, 43); Îi slujesc în ceruri după înălțarea Sa (Efes. I, 20—21), și-L sluji-și în ziua cea mare a judecării; înconjurînd tronul de judecată (Matei XXV, 31).

Ca slujitori ai lui Dumnezeu, îngerii au și chemarea de a fi implinitori și vestitori ai legilor și poruncilor lui Dumnezeu în lume. Prin îngerii Săi, Dumnezeu a descoperit lui Moisi Legea cea Veche, stabilind cu poporul lui Israel legămîntul pe Muntele Sinai. Cu cuvîntul său adresat iudeilor, înainte de a-și da viața ca martir, Sfîntul Ștefan mărturisește că Moisi «este cel ce a fost la adunarea în pustie cu îngerul care i-a vorbit pe Muntele Sinai și cu părinții noștri primind cuvinte de viață ca să ni le dea nouă» (Fapte VIII, 38).

○ După însăși denumirea lor de «îngerii» care înseamnă «soli, trimiși, vestitori», aceste făpturi nemuritoare și fără de trupuri sînt cei care vestesc credincioșilor poruncile lui Dumnezeu și care, în chip nevăzut le vin în ajutor în strădaniile lor spre mîntuire. «Oare nu sînt toți îngerii duhuri slujitoare, trimise spre slujire pentru cei ce au să moștenească mîntuirea? (Evr. I, 14), sînt cuvintele prin care Sfîntul Apostol Pavel mărturisește adevărul despre misiunea sfinților îngeri în lume. Trimși de Dumnezeu în ajutorul și spre binele credincioșilor, sfinții îngeri îi îndrumă și-i ajută spre împărăția cerurilor și a vieții celei veșnice și fericite.

○ Slujitori ai lui Dumnezeu între oameni, sfinții îngeri mijlocesc între Creator și făptura cea văzută. Atunci cînd ei coboară din ceruri, trimși fiind de Dumnezeu, vestesc oamenilor voia divină; iar cînd se reîntorc în ceruri, ei sînt purtătorii rugăciunilor credincioșilor către Cel Atotputernic.

Cine citește Sfînta Scriptură, se convinge pe deplin de slujirea sfinților îngeri pentru binele credincioșilor cu viață plină de evlavie. Psalmistul ne asigură că «îngerul Domnului străjuiește împrejurul celor ce se tem de dînsul și din toate necazurile lor îi scapă» (Ps. XXXIII, 7).

Despre Sfîntul Arhanghel Mihail învățătura și tradiția Bisericii ne încredințează că în calitatea lui de voievod al oștilor cerești este apărătorul binelui și înfruntătorul răului. El este luptătorul contra puterilor celor rele ale demonilor, care se împotrivesc lui Dumnezeu și caută să seducă pe cei credincioși pe calea păcatului și a pieirii.

Sfântul Arhanghel Mihail este cel ce a îndeplinit porunca divină de a alunga din rai pe cei ce au nesocotit cuvîntul lui Dumnezeu și au păcătuit. Tot Sfântul Arhanghel Mihail este cel rînduit de Dumnezeu ca păzitor al grădinii Edenului (Gen. III, 23—24). În fruntea oștilor cerești, Sfântul Arhanghel Mihail a dus lupta cu «balaurul, șarpele cel vechi, care este diavolul și satana» (Apoc. XX, 2). Sfântul Arhanghel Mihail este unul din cei doi îngeri în veșminte albe pe care i-a văzut Maria Magdalena stînd în locul «unde zăcuse trupul lui Iisus» (Ioan XX, 12), celălalt inger fiind, după tradiție, Sfântul Arhanghel Gavriil.

Volevod al cetelor îngerești, Sfântul Arhanghel Gavriil este cel prin care Dumnezeu a vestit în lume cele viitoare în legătură cu venirea Mîntuitorului. Bătrînului preot Zaharia, Arhanghelul Gavriil i-a vestit nașterea Sfîntului Ioan Botezătorul (Luca I, 2); iar lui Ioachim și Ana le-a anunțat nașterea Sfintei Fecioare Maria, Născătoare de Dumnezeu. Ca trimis al lui Dumnezeu să grăiască cele viitoare, după cum mărturisește singur (Luca I, 19), Sfîntul Arhanghel Gavriil a adus Sfintei Fecioare Maria vestea, că ea va naște pe Fiul și Cuvîntul lui Dumnezeu (Matei I, 20—21). Mai tîrziu el s-a arătat dreptului Iosif, logodnicul Sfintei Fecioare, îndemnîndu-l să se retragă din fața urglei lui Irod, care voia săucidă pruncul Iisus, iar după moartea regelui l-a anunțat că se poate întoarce în Țara Sfîntă împreună cu Sfînta Fecioară și cu pruncul Iisus (Matei II, 13—19).

Îngerii, soli ai lui Dumnezeu în lume, sînt cei care au anunțat păstorii despre nașterea pruncului Iisus în staulul din Betleem și au vestit în lume solia cea nouă adusă de Pruncul născut, solia păcii și a înfrățirii: «Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace între oameni bunăvoire» (Luca II, 10—14).

Dumnezeu s-a slujit totdeauna de îngeri pentru manifestarea voii Sale, pentru ocrotirea credincioșilor, pentru revărsarea peste ei a darurilor Sale deosebite și pentru împărtășirea binefacerilor Sale, spre propășirea credincioșilor și mîntuirea lor. Dumnezeu însuși a rînduit în bunătatea și dragostea Lui pentru oameni, ca fiecare neam, fiecare biserică și chiar fiecare credincios să aibă cîte un inger păzitor spre binele și ajutorul său.

o Mîntuitorul ne încredințează că, chiar din fragedă pruncie, fiecare are cîte un inger păzitor: «Căci zic vouă că îngerii lor în ceruri văd pururea fața Tatălui Meu, care este în ceruri» (Matei XVIII, 10). După mărturia proorocului Daniel (cap. X), Dumnezeu a dat sfinții îngeri spre păzire și purtare de grijă neamurilor pămîntului, iar Sfîntul Apostol Ioan mărturisește despre sfinții îngeri ca păzitori ai bisericilor și comunităților creștine (Apoc. I, 20; 2—3).

Îngerii păzitori ajută pe fiecare a întărirea și sporirea credinței, la îmbogățirea sufletului cu fapte vrednice de împărăția lui Dumnezeu. Ei ne luminează mîntea spre tot lucrul cel bun, îndreptîndu-ne pașii pe calea adevărului și a unei vieți curate. Ei ne apără sufletul și trupul împotriva ispitelor și a nenorocirilor de tot felul, se roagă pentru noi la Dumnezeu și însoțesc pe cei care au trecut la cele veșnice în calea lor spre viața cea fericită. Ca unii ce văd în continuu fața Tatălui ceresc, ei mijlocesc înaintea tronului divin rugîndu-se pentru iertarea de păcate și mîntuirea sufletelor noastre. Sfîntul Apostol Ioan ne asigură că îngerii, care «stau înaintea lui Dumnezeu» aduc «rugăciunile tuturor sfinților pe jertfelnicul de aur dinaintea tronului» (Apoc. VIII, 2—3).

Păzîndu-ne de cele rele și călăuzîndu-ne spre cele bune, sfinții îngeri stau în ajutorul celor credincioși ca în lume să se înfăptuiască dragostea și dreptatea, pacea

și bună-înțelegere. Căci cei ce au rostit în lume solia păcii, slujind lui Dumnezeu și credincioșilor, nu pot decât să ajute la înfăptuirea acestui sublim testament al păcii și înfrățirii lăsat de Hristos: «Pacea Mea dau vouă, pacea Mea las vouă» (Ioan XIV, 27). Totodată ei nu pot decât slujind să ducă la realizarea înaltei dorințe a Domnului «ca toți să fie una» (Ioan XVII, 21), spre binele și propășirea omenirii de pretutindeni.

Pentru tot ceea ce îngerii fac pentru noi se cuvine să-i cinstim după vrednicie, cu toată dragostea, cu toată evlavia și cu toată căldura sufletului nostru. Îngerilor, ca unor soli ai lui Dumnezeu și rugători pentru izbăvirea noastră, le datorăm iubire, le datorăm cinstire și încredere plină de respect. Datori sîntem să cinstim pe sfinții îngeri, pentru harul și puterea lui Dumnezeu care lucrează prin ei, pentru binefacerile pe care Dumnezeu ni le trimite prin ei, pentru neprețuitul ajutor pe care ni-l dau în calea spre viața cea veșnică.

De pe filele Sfintei Scripturi aflăm că cei credincioși au cinstit închinându-se solilor trimiși de Dumnezeu. Astfel Iosua, atunci cînd îngerul lui Dumnezeu i s-a arătat nu departe de cetatea Ierihon, a căzut cu fața la pămînt și i s-a închinat (Ios. V, 13—14); la fel i s-au închinat îngerului venit din ceruri și părinții lui Samson (Jud. III, 20). Sfîntul Apostol Ioan mărturisește direct că a căzut cu fața la pămînt și s-a închinat îngerului, care i-a descoperit cele viitoare (Apoc. XXII, 8).

Să fim pe deplin încredințați că îngerii ca protectori ai noștri, sînt alături de noi și ne călăuzesc pașii spre tot ceea ce este bun și plăcut lui Dumnezeu. De aceea ori de cîte ori o tulburare și-a făcut loc în sufletul nostru, ori de cîte ori sîntem frămîntați de vre-o ispită sau chinuți de vreun cuget rău, cu încredere să ne îndreptăm spre ajutorul sfinților îngeri, cu convingerea deplină că ne ajută să punem capăt zburcîmului și să ne liniștim sufletul.

Statornicînd în anumite zile cinstirea sfinților îngeri, Biserica noastră ne pune în față exemple pilduitoare de slujire față de Dumnezeu și ne oferă clipa de aducere aminte de cei care ne călăuzesc pașii spre Mintuitorul Hristos. De ei să ne atașăm cu toată dragostea și pe ei să-i cinstim cu toată vrednicia.

○ Biserica noastră și credincioșii ei au cinstit întotdeauna pe îngeri și mai ales pe cei doi voievozi ai cetelor îngeresti, Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil. Pentru cinstirea lor au fost înălțate locașuri de închinare, iar mulți dintre credincioșii Bisericii noastre poartă numele lor.

Iar în această zi de cinstire a Sfinților Arhangheli căpetenii ai cetelor îngeresti, se cuvine ca și noi unindu-ne glasul împreună cu psaltul să le aducem imn de laudă: «Mai marilor voievozi și puterilor celor fără de trupuri, sînt neîncetat înaintea scaunului ceresc, rugați-vă către Domnul ca să dăruiască lumii pace și sufletelor noastre mare milostivire». Amin!

Pr. Prof. M. CHIALDA

LA DUMINICA A XXV-A DUPĂ RUSALII

Mintuitorul, în mijlocul ucenicilor și mulțimii, tocmai rostea către ucenici această descoperire: «Toate Mi-au fost date de Tatăl Meu și nimeni nu cunoaște cine este Fiul, decât numai Tatăl, și cine este Tatăl, decât numai Fiul și căruia voiește Fiul să-i descopere» (Luca X, 22). Și iată un învățător de lege surprinde destăinuirea, se

ridică și-L ispitește cu această gravă întrebare: «Învățătorule, ce să fac să moștenez viața veșnică?» (X, 25). Întrebarea, mai ales adresată într-un asemenea moment Domnului, apare cu totul firească. Nu spusese și Eclesiastul: «Toate le-a făcut Dumnezeu frumoase și la timpul lor; El a pus în inima lor și veșnicia» (III, 11), gândul veșniciei; mai precis al nemuririi, căci veșnic e unul Dumnezeu; noi — nemuritori.

Pe cât de gravă e întrebarea, pe atât de simplu răspunsul: «În lege ce este scris, cum citești?» îi zice Mintuitorul. Cu alte cuvinte, legea nu poartă în ea puterea vieții Aceluia care a dat-o? «Păziți poruncile ca să fiți vii» (Deut. IV, 1) grăiește Domnul. «Ființa poruncilor e Dumnezeu» învață și Sf. Părinți. Atunci Învățătorul redă corect cuprinsul legii: «Să iubești pe Domnul Dumnezeul Tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din toată puterea ta și din tot cugetul tău, iar pe aproapele ca însuși pe tine» (vers. 27). «Ai răspuns drept», îi confirmă Mintuitorul. Viața naște din iubire. «Fă aceasta și vei fi viu» (vers. 28).

Zăbovim puțin asupra iubirii. Darurile și roadele Duhului sînt multe: înțelepciunea, înțelegerea, sfatul, tăria, credința etc., (Isaia V, 22—23), mai mare decît toate însă este dragostea (I Corinteni XIII, 13). Dumnezeu însuși este dragoste și de aceea ea e izvorul și suma tuturor. Le poartă, le naște, le susține pe toate și ca seva și singele viu le străbate, le dă viață; pe viață însăși o naște, o menține, o salvează. «Iubește și fă ce vrei», zice un părinte al Bisericii (Fer. Augustin). Iar fără iubire nici o virtute nu are întreaga putere a vieții.

Credința bunăoară, acest dar divin (Efeseni II, 8) punte și scară a sufletului către Dumnezeu, către lumea duhovnicească nevăzută (Evrei XI, 1) această virtute care ne lansează neîncetat spre noi valori, dincolo de limitele noastre, din depășire în depășire, care întemeiază în noi tăria creșterii în har și adevăr. Credința, trebuie hrănită mereu cu seva iubirii pentru a sluji deplin viața. Altfel, despărțită de iubire, de sinul matern al iubirii, devine fanatică, uneori chiar distrugătoare de viață. Nu dă Sf. Scriptură însăși mărturie că atunci cînd a încetat iubirea, s-a ucis chiar în numele legii lui Dumnezeu, a credinței în ea, și s-a ucis iubirea! «Noi lege avem, și după legea noastră trebuie să moară» (Ioan XIX, 7). Nu s-au ridicat oare ruguri în numele ei, în numele credinței și au ars oameni care credeau și ei într-un anume fel? Cît de tragic e să poți ucide crezînd că «aduci slujbă lui Dumnezeu» (Ioan XVI, 2). Cutremurat de o asemenea posibilitate a libertății noastre Sf. Ioan Gură de Aur rostește: «Acela care ucide un eretic, săvîrșește un păcat de neiertat». Iar istoria dă mărturie că fără iubire, inteligența însăși, capacitatea noastră inventivă, creatoare, produce deodată cu uimitoarele valori în serviciul vieții și unelte distrugătoare de viața. Ce amintiri tragice trezesc în noi lagărele naziste de concentrare, camerele de gazare, Auschwitzul etc.

În numele iubirii însă nimeni și niciodată nu poate ucide; iar taina și tăria ei stau în această distincție fundamentală: de unde celelalte virtuți au în vedere mai ales eul meu, și-l înalță: eu cred, eu știu...; iubirea însă «nu caută ale sale» (Corinteni XIII, 5) nu se reazemă pe eu. Ea îl caută pe Tu, pe Celălalt. De aceea «... pe toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le răbdă» (Corinteni XIII, 7). Ea care naște viața, e absurd să ucidă. În numele iubirii, al lui Hristos cel răstignit pentru alții, nu pot jertfi pe nimeni pentru mine, ci numai pe mine mă pot jertfi pentru alții, pentru aproapele meu.

*

Vrînd să dobîndească un plus de cunoștință și îndreptare legiuitorul întreabă mai departe. Dar cine este aproapele meu? (v. 29). Întrebare dureroasă, care ne descoperă o adîncă sfișiere în conștiința lui. Avem o obîrșie comună, și el o știa din Cartea sfîntă (Facere I, 27). Ne naștem la fel, ne bucurăm și suferim împreună; avem aceleași trebuințe de pîine și adevăr, murim la fel; și totuși nu ne recunoaștem una. Un legiuitor al Testamentului divin întreabă: cine este aproapele meu?

Domnul îi răspunde cu acea pildă vestită a Samarineanului milostiv: «Un om se cobora de la Ierusalim la Ierihon, și a căzut între tilhari, care după ce l-au dezbrăcat și rănit, au plecat, lăsîndu-l abia viu» (v. 30). Se înțelege, cel căzut în mîna tilharilor era iudeu, altfel n-ar fi avut locuința la Ierusalim. Pînă aici, un fapt nu prea ieșit din comun, tilcul pildei începe abia de acum. Pe lîngă rănit trec pe rînd: un preot, un levit și apoi un samarinean. Primii doi, preotul și levitul erau «Pîrga casei lui Israel» (Numeri III, 40). Lor le era incredințată mai întîi legea s-o păzească și s-o învețe. Dar acești paznici ai legii care strecurau țîntarul și înghiteau cămila, văd pe semenul lor — iudeu ca și ei — sfișit, abia suflînd, în drum și «trec pe alături».

Samarineanul era probabil într-o călătorie, deoarece Ierusalimul și Ierihonul se află departe de Samaria. Din pricina amestecului lor cu coloniști aduși în Palestina de către Salmanasar al Asiriei (IV Regi XVII, 24—34), samarinenii erau socotiți drept necurați și iudeii cînd voiau să facă drumul între Ierusalim și Galileea ocoleau Samaria. Și iată, acest samarinean disprețuit de iudei, de preot și de levit, văzîndu-l pe rănit, simte milă; iubirea divină din el trece peste barierele ridicate de egoism și ură, și venind la el îi spală rănile, toarnă untdelemn și vin, îl duce la o casă de oaspeți, ba și plătește gazdei pentru întreținerea lui. Acest străin, disprețuit chiar de victima tilharilor care poate îi erau de un neam, acesta îi era aproapele.

Ce uimit va fi rămas învățătorul de lege, ca și întreaga lume veche, la acest răspuns al Mîntuitorului! Atunci, după cuvîntul lui Iisus Hristos, aproapele meu este tot omul, indiferent de credința, neamul, poziția socială, culoarea feții, chiar indiferent de păcatele lui. Chipul lui Dumnezeu este în toți și noi sîntem una cu toții. Mantaua iubirii trebuie să ne acopere pe toți cum ziceau Părinții.

O tradiție fariseică reprodusă de Mîntuitorul învîța pe iudei «Să iubești pe aproapele tău, să urăști pe dușmanul tău» (Matei V, 43). Așa gîndea mai toată lumea de pe atunci. Elinii numeau barbari pe cei ce nu erau de un neam cu ei. Romanii negustoreau pe sclavi ca pe o marfă, iar un filozof antic (Aristot) considera că sclavii nu sînt de aceeași fire cu ceilalți oameni. Ce mică era lumea iubirii, a familiei umane pentru un credincios al legii vechi.

Iisus deschide ușa iubirii și unirii cu toți. E în cuvîntul și pilda Domnului despre samarineanul milos o descoperire și o profeție. Descoperirea e aceea că sîntem prin obîrșie una, o familie umană răspîndită pe fața întregului pămînt; profeția, că vom ajunge odată să ne și recunoaștem frați ai aceleași familii. Și noi, ca un sacru fior privim și ne bucurăm cum astăzi toate popoarele lumii, mici și mari, fiecare în pămîntul dat lor, mai mult sau mai puțin dezvoltate, de felurite rase, limbi și credințe, își recunosc această unitate de origine și țel, aspirînd să-și construiască același destin comun numit fericire și realizat într-o domnie a iubirii și luminii.

Această cale profetică a iubirii n-a fost și nu nu este încă ușoară. «Rodul se aduce întru răbdare» (Luca VIII, 15). Domnul o vedea de pe atunci ca pe o sîmînță aruncată în inimă, o comoară îngropată în țarină, un lezaur din care ucenicul împărăției

cerurilor scoate ca dintr-o cămară vechi și noi. Mai profund, dincolo de deosebirile sau dezbinările de suprafață, ea e substanța, rădăcina, izvorul vieții. Mică la început, asemenea grăuntelui de muștar, devine un pom mare; viața se dezvoltă din energiile ei, la umbră, la adăpostul ei. Ne simțim înveșmîntați în ea și ne hrănim din ea, asemenea pruncului în sinul mamei. În ea «trăim, ne mișcăm și sintem» (Fapte XVII, 28). Și credem după spusa apostolului că în final ea va fi «totul în toate» (I Corinteni XV, 28).

Deși iubirea își întinde aripile peste toți, aproapele meu e în primul rînd cel de lângă mine. Pot rosti vorbe mari de iubire despre toți, de pretutindeni: dar iubire cu fapta pot arăta mai ales pentru cel de lângă mine, din fața mea, cu el încep. Și conștiința îmi spune: vei răspunde pentru oricine ți-a fost dat să-ți iasă în cale: l-au slujit? S-a ridicat el prin tine sau a căzut; ai transmis și deșteptat în el o iubire curată sau falsă, chiar ne iubirea. «Va fi salvat cel ce salvează pe alții» spune un înțelept creștin. Dovadă adevărată e iubirea slujitoare, salvatoare. Iar fără a sluji, ajuta ori salva, ea nu e decît o deșartă vibrație sentimentală.

Și meditînd mai adînc la Acela care l-a salvat pe rănitul și jefuitul de tîlhari, gîndul nostru suie în cele din urmă către Mîntuitorul însuși. Poate chiar un cuvînt al iudeilor ne dă o asemenea mărturie: «Nu zicem noi bine că ești samarinean?» (Ioan VIII, 48).

El e samarineanul care l-a întîlnit pe cel rănit și pe atîția dintre noi, samarineanul care s-a făcut și se face slujitor și mîntuitor nouă. El care ca «samarinean» unește în sine Israelul cu neamurile și se descoperă astfel «aproapele» fiecăruia. El ne spală ranele sufletului și inimii cu apa sfîntă a botezului Său. El toarnă untdelemn și vin adică mir stîntit cu puterea și mireasma Duhului Său și «vin» prefăcut în singele său dumnezeiesc. El mă ridică și-mi redă calitate și demnitate de «chip» și «fiu» dumnezeiesc, pentru că «Hristos se naște ca să ridice chipul cel mai înainte căzut» cum cîntă Litania sfîntă a Crăciunului. El mă duce în casa de oaspeți, în Biserica Lui, plătind, dăruind totul pentru mine: Cuvîntul, Trupul, Viața și primindu-mă să-i fiu totul: și slujitor și prieten; și împreună moștenitor și frate; și mădular al trupului Lui și chiar El însuși (Matei XXV, 40) pentru că mă iubește și pe mine ca pe o altă sine a Lui, poruncindu-mi să iubesc și eu pe toți ca pe El însuși. Amin.

Pr. CONSTANTIN N. GALERIU

LA DUMINICA XXX-A DUPĂ POGORÎREA SFÎNTULUI DUH

Cei care sînteți închinători de obște ai acestui sfînt locaș și pe care sfințiți slujitori ai altarului vă pomenesc în ecteniile lor, vă aduceți aminte că într-o evanghelie anterioară, Mîntuitorul ne-a vorbit despre rai și iad ca despre două realități absolute ale lumii de dincolo și pe care, liberi și conștienți, ni le alegem prin modul în care ne ducem pe pămînt zilele vieții hărăzite de Dumnezeu.

Am învățat atunci că vremea mîntuirii noastre este numai această viață dusă în trup și că după despărțirea sufletului de această casă vremelnică, orice posibilitate de a ne mîntui încetează.

Am înțeles din sfintele cuvinte ale Evanghellei, că nici sărăcia nu este o virtute, dacă o duci în invidie și revoltă, având în te mizerie morală care te degradează, nici bogăția nu este un păcat, în sine, dacă ea nu se întemeiază pe singele și sudoarea aproapei lui, sau dacă nu slujește la oprirea lui. Dar trebuie să știm că inima omului este ușor momită de mamona, demonul bogăției, că, așa cum a spus Mîntuitorul, unde este comoara noastră, acolo este și inima noastră.

Averea este ca un vierme interior care roade rădăcina vrituților și se lipește de inima noastră, devenind aproape unica noastră preocupare. Cine are avere are și dragoste pentru ea și această falsă dragoste usucă iubirea pentru aproapele, așa cum buruiana rea înăbușă floarea.

În Sfînta Evanghelie ați auzit una din împlinirile pline de învățătură care presară scurta viață a Fiului lui Dumnezeu în drumul spre jertfa de pe Cruce.

Un tînăr frunțaș între iudei s-a apropiat de Iisus și L-a întrebat: «Învățătorule bun, ce să fac pentru ca să moștenesc viața veșnică?»

Întrebarea aceasta, iubirii mei, este întrebarea care frămîntă inima noastră a tuturor. Ea este neliniștea vieții noastre spirituale, dorul care ne frămîntă fără încetare și care se trezește deodată în conștiința cea mai căzută chiar, străfulgerînd-o cu cuvintele: «Ce faci tu pentru a cîștiga împărăția veșnică?»

Vine pentru fiecare din noi o clipă grea, o clipă care deschide în fața noastră abisul groazei sau bucuria mîntuirii și care este conținută în această zguduitoare constatare: «Am făcut ceva pentru a moșteni făgăduința divină?»

În cazul tînărului din pericopa evanghelică de azi, această întrebare ne dezvăluie neliniștea unora dinaintea de venirea lui Iisus. Iudeii aveau legea veche iar păgînii aveau legea morală naturală. Dar legea, nici una, nici cealaltă, nu mîntuia. Ele erau puse pentru a conștientiza păcatul, pentru a face pe om să simtă că dincolo de lege mai este ceva absolut necesar pentru mîntuire, ceva care reprezintă, de fapt, tocmai esențialul: Harul Divin.

Iată că întrebarea lui Iisus, dacă tînărul din Evanghelie cunoaște legea veche, acesta răspunde nu numai că o cunoaște, dar că a și păzit toate poruncile, cu strictețe, încă din copilăria sa.

Sfîntul Evanghelist Marcu adaugă, față de cele ce ne relatează Sfîntul Luca că Iisus l-a privit pe tînăr și l-a iubit.

Ce vor să însemneze aceste cuvinte? De ce oare spune evanghelistul că Iisus l-a iubit pe tînăr?

L-a iubit fiindcă în tînărul de față se intruchipa atunci întreaga omenire se toasă de mîntuire, fiindcă el reprezenta pe toți cei care, avînd ceva bun în ei, căutau să-și depășească propria lor neputință și mîrginire, simțind că trebuie să fie, dincolo de lege, ceva infinit mai bun, infinit mai adevărat și care mîntuiește. Tînărul, cu partea bună a sufletului său, intuise că Iisus Hristos nu era un învățător de lege oarecare, nu era un profet obișnuit, ci cineva care stăpînea tainele ascunse ale dumnezeirii și cunoștea calea mîntuirii oamenilor. De aceea venise la El. Iar Iisus, cu dumnezeiasca Lui atotștiință, îl vedea stînd în fața Lui dornic de mîntuire și tremurînd de spaimă ca nu cumva să i se ceară un sacrificiu prea mare. Iisus l-a iubit cu tot ceea ce tînărul acesta avea în el bun și rău, înălțător și lumesc, așa cum, fără încetare, iubește întreaga omenire; și privindu-l cu dragoste Mîntuitorul i-a pus tocmai condiția esențială și cea mai grea: «Un lucru-ți mai trebuie: mergi,

vinde tot ce ai, dă totul săracilor și vei avea comoară în cer; apoi, luînd crucea, vino de-Mi urmează Mie (Luca XVIII, 22).

Sînt cuprinse în aceste cuvinte toate poruncile evanghelice care se cer unui credincios pentru mîntuire, ca și făgăduința sublimă a mîntuirii ca răsplată pentru străduința noastră. Căci vinderea averii înseamnă să ne dezlipim inima de toate bunurile și plăcerile lumii acesteia, înseamnă îndreptarea sufletului nostru spre cer, după ce l-am întors de la lume; înseamnă să ne pătrundem treptat de credință sfîntă și de nădejde cerească purificîndu-ne prin focul renunțării la lume și să ne simțim atrași de plăcerile spirituale pe care nu le putem prinde în cuvinte, dar pe care duhul nostru le presimte și le trăiește cu o bucurie de nedescris.

Impărțirea averilor la săraci este aspectul pozitiv al strădaniei noastre după mîntuire. Dacă vinderea averii însemna renunțare și purificare prin suferința cărnii, a împărți averea la săraci înseamnă practicarea virtuții teologice a iubirii, înseamnă dăruirea noastră activă pentru semenul nostru. Din această clipă, faptele noastre de iubire pentru aproapele încep să se înscrie în eternitate, ele devin comoara noastră neprețuită din cer, către care inima noastră se va îndrepta cu ardoare și de care se va alipi cu toate disponibilitățile ei eliberate prin renunțarea la lume.

Sufletul nostru se umple încet-încet de bucuria sublimă a fetei bune, de dragoste sporită pentru această comoară din cer pe care nici furii n-o sapă și n-o fură, nici moliile n-o mănîncă, nici rugina n-o roade (Matei VI, 20). Și inima noastră se va lipi cu o putere care crește, cu cît crește și comoara noastră din cer.

Dar cu aceasta încă n-am făcut totul, căci a rămas tocmai lucrul cel mai important și, poate, cel mai greu: «... și vino de-Mi urmează Mie».

Care este sensul acestei chemări? Cine ești tu, omule, pe care Dumnezeu te strigă «Urmează-Mă», cu repetată stăruință? Prin ce ai meritat tu strigătul lui Iisus de pe Cruce: «Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?», țărîna ești și viața ta este mai trecătoare decît floarea cîmpului care acum înflorește, iar miine se usucă și piere. Rău ești, mai rău decît ființele fără de grai de pe pămînt căci nu cunoaștem nici o fiară care să-și fi ucis pe binefăcătorul ei. Dar tu, omule, ai făcut-o atunci, pe Golgota și o faci mereu de atunci, de cîte ori auzind de la altar «Urmează-Mi Mie», te întorci nepăsător la păcatele tale și te afunzi tot mai mult în ele.

Și totuși ție și nu plantei, ție și nu fiarei ți-a spus Iisus «vino după Mine». Pentru că tu singur din această lume ai ceva sublim în tine, ceva care te face Stăpînul lumii, ceva ce te apropie de îngerii, chipul lui Dumnezeu. Acest chip minunat pe care Dumnezeu ți l-a dat și pe care tu l-ai pingărit, l-ai tăvălit prin noroaiele păcatelor, l-ai schimonosit încercînd să faci din el, fără să reușești, chipul satanei, acest chip strigă dinăuntru tău cu disperare: «Doamne, ce să fac pentru ca să moștenesc împărăția cerurilor?» Chipul acesta divin care ți-a fost dăruit ca ceva nesperat îți este cerut acum de Iisus în această clipă a restituirii absolute.

A urma lui Hristos înseamnă să imiți în fiecare clipă viața Lui, să te întrebî mereu, în toate împrejurările vieții: «M-am conformat eu poruncii lui Iisus, am făcut eu tot ceea ce El Insuși ar fi făcut în locul meu?». Înseamnă să treci senin prin ispită și la capăt să ieși neîntinat; să zici în suferință «Iartă-le lor, Doamne, că nu știu ce fac»; să spui ispititorului: «Înapoia mea, satano»; să suferi, să suferi, să dai și să iubești.

—

Cine n-a mers pe această cale, nu va ști niciodată ce înseamnă ea. Acela niciodată nu și-a zdrobit sufletul în suspine și nu și-a sîngerat tălpile în urcușuri aspre. Niciodată nu s-a simțit sfîșiat și încercat de demonul neputinței. Dar n-a simțit nici sublima bucurie a orbului căruia i se răspunde la întrebarea: «Iată, trece Iisus Nazarineanul» (Luca XVIII, 37); acela n-a văzut nici lumina divină prin minunea deschiderii ochilor sufletului.

Nici tînărul din Evanghelie n-a înțeles această ultimă parte a chemării lui Iisus. N-a înțeles-o fiindcă deși sufletul lui, chipul lui Dumnezeu din el, striga cu durere după mîntuire, ochii îi erau întunecați ca ai orbului de dragostea pîntru averea sa, căci avea multe averi, cum ne spune Sfînta Evanghelie: inima lui era mai lipită de bunurile sale pămîntești decît de dorul desăvîrșirii, iar dragostea pentru comoara din această lume stîrpișe din sufletul său iubirea de aproapele. De aceea se îndepărtează de Iisus copleșit de întristare.

Iar Mîntuitorul îl privea plecînd și inima Lui dumnezeiască era plină de amărăciune, căci tînărul cel nedezlipit de averea sa nu era singur, un lung șir de oameni se întorceau de la Iisus, căci chemarea plăcerilor lumești, cu cîntecul ei de sirenă amăgitoare sună mai puternic și mai ademenitor pentru ei decît glasul lui Dumnezeu. Iubirea nesfîrșită a Fiului lui Dumnezeu, pe care o arătase față de tînăr, era acum înecată de tristețe.

Ce dureros răsuna constatarea Mîntuitorului, atunci, în urechile apostolilor și de atunci mereu în urechile lumii: «Cît de greu vor intra cei ce au averi în împărăția cerurilor». Ucenicii au înțeles, poate printr-o descoperire dumnezeiască, dar și din nesfîrșita tristețe din cuvintele lui Iisus, că nici un om nu se poate mîntui din propriile sale puteri. Și cutremurați de acest adevăr care se descoperea inimii lor pentru prima dată, au întreat cu teamă: «Atunci cine poate să se mîntuiască?»

Intr-adevăr, cine este acel om superb care poate afirma: Eu singur mă mîntuiesc. Cine se poate bate cu pumnii în piept asemenea fariseului din parabolă strigînd: «Eu însumi sînt calea mîntuirii mele» și să se întoarcă apoi, îndreptat, la casa lui?

Om lipsit de minte, uită-te la patimile care frămîntă pumnul de țărînă care ești tu, măsoară-ți neputința și mîrginirea, tu, care nu poți face nici măcar un fir de păr alb sau negru (Matei V, 36) și spune deschis: cum te poți singur mîntui cînd toată puterea ta este neputință? Cum te poți curăți prin tine cînd lutul este trupul tău și patima îți-e în duh?

Ascultă mai degrabă cuvintele de răspuns ale Mîntuitorului la întrebarea de spaimă pusă de ucenici: «Cele ce sînt cu neputință la oameni sînt cu putință la Dumnezeu». Iată aici taina și slava mîntuirii noastre. Făgăduindu-ne harul Iisus ni l-a și dat și El este Acela care preface slăbiciunea noastră în putere, necurățirea noastră în curăție. Toate sînt cu putință la Dumnezeu! Prin puterea lui Dumnezeu s-a mîntuit tilharul de pe cruce și porțile iadului s-au sfărîmat. Prin puterea lui Dumnezeu «orbii-și capătă vederea, șchiopii umblă, leproșii se curățesc, surzii aud, morții înviază și săracilor se binevestește (Matei XI, 5).

Dar, dacă toate se fac prin puterea lui Dumnezeu, să nu credem că Dumnezeu nu ne cere nimic.

El ne cere vinderea averilor, adică dezlipirea inimii noastre de tot ceea ce ne leagă de păcat; cere împărțirea averii la săraci, adică iubirea de aproapele și fapta bună și, mai ales, urmarea lui Hristos, jugul nostru cel dulce. Abia atunci toate se vor umple de lumină și vom auzi glasul Mîntuitorului: «Puțin vă mai lipsește ca să fiți vrednici. Iată, harul Meu vă va desăvîrși. Intrați întru bucuria Domnului vostru, Amin.

Pr. Prof. GHEORGHE CALCIU-DUMITREASA

NAȘTEREA DOMNULUI

Crăciunul — ziua Nașterii Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos — ziua pe care cu aproape 2000 ani în urmă corul îngerilor a salutat-o cu cîntarea cerească: «Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni binevoire», și îngerul Domnului binevestea păstorilor de pe cîmpia Vitelemului: «bucurie mare, care va fi pentru tot poporul căci, în orașul lui David, astăzi vouă s-a născut un Mîntuitor, care este Hristos Domnul», indicîndu-le totodată și semnul de recunoaștere al celui născut: «veți găsi un prunc înfășat, culcat în iesle» (Luca II, 10—14).

«Un prunc înfășat, culcat în iesle». — Cine este acesta? Este «Cuvîntul cel veșnic», persoana a doua a Sfintei Treimi, Fiul lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos, care a luat firea omenească, s-a întrupat din Sfînta Fecioară Maria și a trăit ca om între oameni.

«Cuvîntul s-a făcut trup și s-a sălășluit întru noi...» (Ioan I, 14). În ce condiții? Pe cînd primul Adam în rai a ieșit din mîna Creatorului în plenitudinea frumuseții și puterii bărbatului matur, al doilea Adam, Mîntuitorul intră în lume ca un copil slab, neajutorat, asemenea oricărui nou-născut, care-și poate exprima dorințele numai prin lacrimi, avînd trebuință de îngrijire totală din partea mamei iubitoare. Și nu se naște în cadru de splendori exterioare, ci în sărăcie, ieslea unui șubred adăpost de animale servindu-i de leagăn, alături stînd Maria și Iosif, amîndoi bogați în virtuți cerești, dar săraci în bunuri pămîntești.

După ce terminase marea templu, aducîndu-și aminte de făgăduința că Dumnezeu va locui în el, Solomon exclamă: «Oare adevărat să fie că Domnul va locui cu oamenii pe pămînt? Dar dacă cerul și cerul cerurilor nu Te încap, cu atît mai puțin această casă pe care am zidit-o numelui Tău» (III Regi VIII, 27). Și ce-ar fi spus Solomon, dacă l-ar fi văzut pe Domnul nu într-un templu splendid, împodobit cu aur și pietre scumpe, ci în iesle, alături de animale?

Desigur, pentru a aprecia corect sărăcia unui om, nu-i suficient a considera numai lipsurile sale momentane, ci trebuie considerate și pretențiile la care ar avea drept după situația sa. Cel obișnuit din tinerețe cu lipsurile, simte mult mai puțin sărăcia, decît cel crescut în abundență. Dar «copilul din iesle» este Fiul lui Dumnezeu, «Domnul cerului și al pămîntului», după cuvîntul psalmistului: «Al Domnului este pămîntul și toate cele de pe el...» (Ps. XXIII, 1). Și cum a apărut Fiul lui Dumnezeu pe pămînt? «Întru ale Sale a venit, dar ai Săi nu L-au primit» (Ioan I, 11). «Vulpile au vizuini și pasările cerului cuiburi, Fiul Omului însă nu are unde

să-și plece capul» (Matei VIII, 20). Cel care a creat totul, renunță de bunăvoie la orice splendoare, boğăție, lux și onoare pămîntească.

Motivul? Să fi pretins Acesta minuirea noastră? Nicidecum. Căci orice, act al Mîntuitorului ar fi fost suficient să minuiască lumea de toate păcatele. Deci? Dar motivul pentru care Mîntuitorul a renunțat la orice splendoare este nemărginita Sa iubire de om, care îl determina ca în zilele copilăriei, cînd gura Sa încă nu rostea cuvînte, să ne învețe, prin exemplul Său, la smerenie.

Astfel «ieslea din Vitleem» este primul amvon al Mîntuitorului pe pămînt, — s-ar putea spune, primul amvon creștin, de pe care nu s-au rostit cuvînte, din care însă s-a învățat cu pilda vieții.

Smerenia creștină, — virtute specific creștină prin care creștinul recunoaște că toate darurile și însușirile sale bune nu sînt roadele vredniciei sale, ci sînt primite de la Dumnezeu și deci nu trebuie să se mindrească cu ele. «Nu că prin noi înșine sîntem destoinici să socotim ceva ca venind de la noi, ci destoinicia noastră este de la Dumnezeu.» (II Cor. III, 5). Și Mîntuitorul a utilizat orice ocazie pentru a stăruî asupra smereniei, dîndu-se pe Sine ca pildă: «Învățați de la Mine că sînt blînd și smerit cu inima» (Matei XI, 29).

După relatările evangheliștilor, Mîntuitorul se străduia totdeauna să evite senzația produsă de minunile Sale. Astfel, după minunea înmulțirii pîinilor, cînd mulțimea voia să-l facă mari onoruri, se retrage în munte (Ioan VI, 15). Căci «oricine se înalță pe sine, se va smeri, iar cel ce se smerește pe sine, se va înălța» (Luca XIV, 11). Mai citim în Sfînta Scriptură că Mîntuitorul nu s-a socotit înjosit, spălînd picioarele ucenicilor Săi, inclusiv lui Iuda (Ioan XIII, 5). Și cu ce măsură s-ar putea aprecia smerenia de care a dat dovadă Mîntuitorul în Patimile Sale? «S-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-se pînă la moarte» (Filip. II, 8). Este de unul dintre ucenici trădat (Iuda), renegat de altul (Petru), și părăsit de toți, — în smerenia Sa tace; ființe umane, demne de milă, îl judecă și condamnă la moarte pe Creatorul — și smerenia Sa tace: mulțimea îl batjocorește — și smerenia Sa tace; «ca un miel fără de glas înaintea celui ce-l tunde, așa nu și-a deschis gura Sa» (Isaia L, 7).

Scumpă și măreață virtute este smerenia, căci a innobilat-o Mîntuitorul. Ea este podoaba de preț a creștinului și-i necesară pentru însușirea și păstrarea celorlalte virtuți. Da, credința este suportul virtuților creștine, dar fără smerenie ea este lipsită de consistență, după cum în iubirea creștină autentică nu poate fi lipsită de podoaba smereniei, care este ocrotitoarea și a nădejzii și a tuturor celorlalte virtuți.

Și «copilul Iisus» este adus de părinți la Templu «ca să se facă pentru El după datina legii». La vederea «copilului», Simeon, un om din Ierusalim, drept și temător de Dumnezeu, care aștepta mîngierea lui Israil și căruia Duhul Sfînt îi vestise că nu va muri pînă nu va vedea pe Domnul, exclamă: «Acum slobozește pe robul Tău, Stăpîne, după cuvîntul Tău, în pace, căci văzură ochii mei minuirea Ta, care ai gătit-o înaintea feței tuturor popoarelor, luminează spre luminarea neamurilor și spre mărirea poporului Tău...» (Luca II, 25—32).

Acesta înaintat în vîrstă, și simțind apropierea morții — singurul fapt din viață despre care omul are certitudine deplină că se va întîmpla, — nădăjduia, asemenea celorlalți membri ai poporului său, în izbăvirea poporului său de sub apăsare străină, — ceea ce unora li se părea nădejde zadarnică. Dar bătrînul Simeon avea nădejdea tare că odată și odată va veni totuși minuirea, căci așa-i vestise Duhul Sfînt. Și

iată, în pruncul Iisus adus de părinți la Templu, bătrînul Simeon recunoaște pe purtătorul și împlinitorul nădejzii sale. Pentru el viața și-a ajuns acum punctul culminant, căci și-a văzut cu ochii mîntuirea. În «copilul din Vitleem», și-a văzut împlinite toate nădejzile, ochii credinței descoperindu-i aceasta, — fapt ce-l determină să roștească, cu deplină bucurie și mulțumire sufletească, «rugăciunea funerară»: «Acum slobozește pe robul Tău...»

Pentru cei obișnuși a aprecia posibilitățile istoriei după relațiile de forță, de influență economică, de prestigiu social etc., — poate apare inexplicabil faptul că «vederea unui copil» l-a determinat pe bătrînul Simeon să-și vadă împlinite toate dorințele vieții și deci cu deplină mulțumire sufletească să poată părăsi viața pămîntească,

Dar «copilul din Templu» era Fiul lui Dumnezeu intrupat pentru mîntuirea noastră. În El recunoscuse bătrînul Simeon pe «Unsul Domnului», de care-i vestise Duhul Sfînt. Și «văzînd cu ochii mîntuirea», bătrînul Simeon putea acum să-și încheie «în pace», viața pămîntească, în deplină mulțumire sufletească.

Dar «Pace pe pămînt» vestesc și îngerii în cîntarea lor la Nașterea Mîntuitorului și pace dorea poporul din țara în care s-a născut Iisus. Și pace aduce Acesta, dar nu una de ordin politic, național, economic, ci «pacea lui Dumnezeu» înfăptuită prin mîntuirea obiectivă a lumii de păcatul originar, generînd pacea credinciosului cu Dumnezeu, pace în interiorul său sufletesc, pace cu semenii, și care însușită de credincios, duce la împlinirea dorințelor și aspirațiilor sale bune.

Prăznuim Nașterea Domnului.

Dar prăznuirea noastră să nu se rezume la anumite datini: brăduleț cu lumînări și obiecte diferite, la daruri reciproce ș.a., ci să ne interiorizăm conținutul acestei sărbători, cu suflet curat să medităm asupra mîntuirii aduse de Cel ce astăzi s-a născut și care a spus despre Sine că este: «Calea, adevărul și viața» (Ioan XIV, 6), și să ne ducem viața după învățătura Sa și după pilda vieții Sale, spre binele nostru individual și social. Atunci va fi «marea bucurie» de care vorbesc îngerii la Nașterea Domnului».

«Cel Veșnic a devenit vremelnic»

«Cel Atotputernic — slab»

«Cel Invizibil — vizibil»

«Cel Infinit bogat — sărman!»

Diac. Prof. O. BUCEVȘCHI

LA COLINDELE DE CRĂCIUN

Nașterea Fiului lui Dumnezeu prilejuieste tuturor — mari și mici — momente de aleasă bucurie, de înălțare sufletească, așa cum zice cîntarea: *Hristos pe pămînt, înălțați-vă*. Acum cerul ne unește cu pămîntul prin Nașterea Fiului lui Dumnezeu, cel prezis de prooroci, numele căruia este «Emanuel», care se tilcuiește: «cu noi este Dumnezeu» (Matei I, 23),

«Cerule și pământul astăzi, după proorocie, să se veselească, îngerii cu oamenii duhovnicești să prăznuiască; pentru că Dumnezeu născându-se din Fecioară, s-a arătat în trup celor ce ședeau întru întuneric și în umbră» (Din Litia Nașterii Domnului).

Scopul Întrupării Domnului nostru Iisus Hristos este mântuirea oamenilor, așa cum mărturisim în Simbolul de credință: «Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire, s-a pogorât din ceruri...», iar Sfântul Evanghelist Luca (XIX, 10) zice: «Fiul Omului, a venit în lume ca să caute și să mântuiască pe cel pierdut».

Scopul deplin al Întrupării Sale, ni-l arată însuși Domnul în convorbirea cu Nicodim, spunând: «Așa a iubit Dumnezeu lumea, încît și pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică. Căci n-a trimis Dumnezeu pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca să se mântuiască, prin El, lumea» (Ioan III, 16—17).

În scopul acestei mântuiri, bunii creștini s-au pregătit din vreme pentru primirea Nașterii Domnului: cei mari au unit postul cu rugăciunea, au participat la sfintele slujbe în duminici și sărbători, s-au spovedit — curățindu-se de păcate — și apoi s-au împărțășit din Trupul și Singele Domnului; cei mici au urmat pilda părinților lor și au adunat din comoara cea de mult preț a vechilor colinde creștine florile dalbe, pentru Pruncul născut în staulul din Betleem, arătînd prin aceasta că nu sînt cu nimic mai prejos decît înaintașii lor.

Colindele ce se cîntă din moși-strămoși, preamărînd praznicul Nașterii Domnului, în interpretarea colindătorilor ne poartă nostalgic pe aripile amintirilor copilăriei noastre, cînd, atunci, ca și acum, acum ca și atunci, trăistile colindătorilor se umplu cu covrigei și alte bunătați din belșugul și dărnicia mamelor creștine, care știu să răspântească totdeauna oboseala colindătorilor.

Un alt rol al colindelor este și acela de a ne purta pe urmele istoriei și a dogmei Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos, cum zice cîntarea: «Cercetatu-ne-ai pe noi de sus Mîntuitorul nostru...» (Svetilna Nașterii); de a ne arăta semne în cer și pe pămînt cum sînt: steaua și corul îngerilor; oameni buni, ca păstorii și magii; oameni răi ca Irod; ne arată locul Nașterii lui Hristos — Betleemul — și multe altele. De atunci oamenii s-au împărțit în două cete, oameni buni și oameni răi. Oamenii răi sînt aceia, care ca și Irod atunci, mai ucid sufletele nevinovate prin războaie bazate pe interese meschine. Astăzi Hristos aduce prin Nașterea Sa, tuturor pămîntenilor, binecuvîntarea Sa de pace și înțelegere, de iubire și respect, așa cum ne arată cîntecul îngerilor de la nașterea Betleemului: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire! (Luca II, 14). Cîntarea îngerilor — dorința tuturor pămîntenilor — a rămas ca un ecou pe buzele creștinilor, care, înainte de a participa la Sfînta Liturghie, cîntă ca și îngerii: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire!».

Această sărbătoare a sărbătorilor și praznic al praznicelor, este plastic zugrăvită în cîntările bisericеști astfel: «Veseliți-vă dreptilor, ceruri bucurați-vă, săltați munți, Hristos născîndu-se, Fecioara șade asemănîndu-se Heruvimilor, purtînd în brațe pe Dumnezeu-Cuvîntul întrupat; păstorii slăvesc pe Cel născut, magii aduc Stăpînului daruri; îngerii cîntînd zic: Cel ce ești neajuns, Doamne slavă ție!» (Laudele Nașterii).

Praznicul Nașterii Domnului a fost și va rămîne cel mai mare praznic din istoria creștinismului, care aduce lumii, pe lîngă solia de pace, și cele mai scumpe și

de neuitat amintiri. Acum copiii merg cu *Steaua*, cu *Bunădimineața*, cu *Plugușorul...* Copiii țin locul păstorilor și magilor care au răspândit vestea Nașterii Domnului, aducând daruri de cîntări, de aur, de tămîie și smirnă. Copiii sfi­dează intemperiele vremii din dragoste pentru împlinirea misiunii încredințată lor, ca vestitori ai mare­lui Praznic divin, misiune ce le-a fost încredințată prin Sfînta Tradiție, de nenu­mărate cete de colindători. Acele cete de colindători, mulți din ei dorm somnul cel lung al veșniciei, ascultînd cu drag și mulțumiți de împlinirea nepoților și strănepo­ților lor de azi.

Dragii mei, voi toți sînteți prinși în obiectivul Praznicului de astăzi, voi toți, sînteți mîndria noastră, a Bisericii și a țării noastre. Voi toți sînteți moștenitorii comorilor noastre, ai visurilor noastre și ale strămoșilor noștri. În voi și prin voi se prelungesc zilele și țelurile noastre... Primiți-le! Nu uitați misiunea ce vi s-a în­credințat! Fiți vrednici și mîndrii de ea! Nu fiți nepăsători de Praznicul cel mare al Nașterii Domnului. Fiul lui Dumnezeu se face Fiul Omului, al omenirii întregi și «cei ce îl vor primi le va da puterea de a se numi fiii ai lui Dumnezeu» (Ioan I, 12). El vine la noi dar și noi să pășim către El.

Iată dragii mei fii duhovnicești, că toți avem misiunea scumpă și sfîntă de a-L primi în inimile noastre pe pruncul Iisus, de a-L ne închina, de a-L propovădui cu vorba și fapta, fie chiar și prin colinde, așa cum vor să ne demonstreze colindătorii, prin programul de colinde ce l-au pregătit pentru noi toți, dar și pentru Domnul Hristos, al cărui nume îl preamărim de veacuri.

Pr. CEAUȘU ION-Produlești Dîmbovița

LA DUMINICA DUPĂ NAȘTEREA DOMNULUI

«După plecarea magilor, iată îngerul Domnului se arată în vis lui Iosif, zicînd: «Scoală-te, ia Pruncul și pe Mama Lui și fugi în Egipt și stai acolo pînă ce-ți voi spune ție, fiindcă Irod are să caute Pruncul ca să-L ucidă» (Matei II, 13).

Iată-ne în prima duminică după strălucitul praznic al Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos. Am trăit cu toții emoția și bucuria nespusă a acestei mari sărbători creștinești. Ne-am ogîndit sufletele și dorurile noastre de mîntuire în cristalul tradiției străbune de două ori milenară și în stihurile minunatelor catavasi ale Crăciunului: «Hristos se naște, măriți-l; Hristos, din ceruri, întîmpinați-L». Am pășit și noi, cu brațele întinse și cu inimile curățite de sfînta taină a Euharistiei, să primim, odată cu mesajul «păcii» și al «bunăvoirii între oameni», harul nădej­dilor de mîntuire.

Înmănunchiate aceste sfinte și adînci simțăminte cu nevinovăția și strălucirea colindelor noastre creștine, am pășit cu păstorii și cu învățații pe calea minunată, luminată de stea, de steaua magilor și ne-a purtat pînă la staulul din Betleem, la ieslea în care s-a născut și s-a odihnit cu trupul, o clipă din veșnicia Sa, Ziditorul

lunii; la picioarele unei măicuțe sfinte — Pururea Fecioara Maria, — prin care iconomia divină dăruia omenirii pe Mîntuitorul nostru Iisus Hristos.

Și după ce am lăsat acolo, Marelui Împărat — Arhiereu, ce s-a jertfit pentru noi — aurul, tămîia și smirna jertfei noastre, ne-am ridicat și, odată cu magii, ne-am întors la casa sufletului nostru, la tihna noastră interioară, — pe o altă cale — asemenea magilor —, pe calea purificată a rugăciunii și a hotărîrilor de a nu mai greși și a ne coborî, și mai mult, în adîncul conștiinței noastre creștine plină de credință în Dumnezeu, în iubire față de El și de aproapele nostru, de înțelegere, de respect și de adevărată prețuire pentru om.

Am încheiat astfel, nu numai un ciclu de relații sfînte în legătură cu Nașterea Domnului, ci am trăit în însăși ființa noastră sentimentul adevărat al bucuriei mărețe a intrupării Fiului lui Dumnezeu ce s-a făcut om, pentru mîntuirea noastră a fiecăruia.

Iar acum, Sfînta Evanghelie de astăzi își deapănă mai departe firul ei istoric. Epopeia, plină de suferințe a lui Iisus cel fugărit încă din scutece de mînia lui Irod, fuga Sa în Egipt și întoarcerea în Țara Sfîntă. Acestea toate, cuprinse într-o pagină de carte sfîntă a înscenat însă pentru viața și inima fiecărui creștin o dureroasă și neuitată suferință dintr-o solidaritate firească și spirituală cu Hristos, o înaltă și sfîntă identificare în har. Am mers cu el pe același drum și vom merge, mai departe, retrăind întreaga suferință, și patimă a lui Hristos pentru mîntuirea noastră.

Am auzit cu toții glasul îngerului ce vorbea cu Iosif bătrînul; am văzut cu ochii cei lăuntrici fuga lor grăbită și am citit în mînia lui Irod cel înșelat de magi, ura și nebulnia lui nesăbuită care a izvorît crima —uciderea tuturor pruncilor ce se aflau în Betleem și în hotarele lui. Am văzut soldații mercenari, plătiți cu aurul crimei, tăind cu sabia copii nevinovați, smulgînd din brațele mamelor lor pe acei prunci, care, trecînd prin sînge, au populat mai înainte de vreme, cu cununile nevinovăției, galeriile minunate ale sfinților. Am fericit poate pe acești prunci, poate, și pentru un motiv mai mult. Dacă Mîntuitorul Iisus Hristos a venit pe lume și s-a jertfit pe cruce în locul nostru, acești nenumărați prunci au fost jertfiți în locul Său, deoarece Irod căuta viața Sa,uciderea Sa. De aceea îi ferim.

Atunci Sfîntul Matei evanghelistul a auzit răsunînd în sufletul său cuvintele marelui Prooroc Ieremia, care spune cu veacuri înainte: «Glas în Rama s-a auzit; plîngere și tînguire multă; Rahila plîngea pe fiii săi și nu voia să se mîngie pentru că nu mai sînt». Într-adevăr, marele Profet în viziunea sa a văzut două înțelesuri: În primul se gîndea la evreii care trebuiau să plece în robia babilonică și care erau strînși la Rama, locui lor de plecare. Rahilaj, soția marelui patriarh Iacob, mama lui Iosif și Benjamin se odihnea de veacuri în mormîntul său în apropiere de Betleem. Și atunci, într-o imagine, plină de durere o vede pe strămoașa sculîndu-se din mormînt și plîngînd cu fiii săi adunați în Rama, iar munții și dealurile răsunau de vaietele lor.

În al doilea rînd, sfîntul Matei evanghelistul aduse aceeași imagine cu prilejul uciderii pruncilor nevinovați. Și acum, sculîndu-se din mormînt, Rahila, își împletește tînguirea sa cu strigătele copiilor și mamelor nemîngiate. Este o imagine plină de sens, de sfîntă și duioasă emoție.

Ar putea cineva să se întrebe: de ce oare a trebuit să fugă cu Iisus tocmai în Egipt?

Dacă cercetăm cu atenție sfințele evanghelii vom vedea că de multe ori iconomia divină a rânduit ca, pentru a se putea împlini fără piedică planul mântuirii, în multe momente Iisus se retrăgea, sau ocolea calea potrivnicilor Săi. Calea activității Sale mergea numai pe drumul trasat pentru mântuire.

De altfel este cunoscut faptul că, după distrugerea Ierusalimului de către Nabucodonosor, un mare număr de evrei s-au refugiat în Egipt, iar alții au venit mai târziu. Se înființase o puternică colonie pe valea fertilă a Nilului și chiar au ridicat aici, în cetatea Leontopolis, un frumos templu, ca și la Ierusalim. După o veche tradiție, Sfânta familie s-a așezat în locul Matarieh, cum se numește astăzi, în marginea pustiei, sub un sicomor, gros de 6 m și înalt de 8 m, cunoscut încă din evul mediu și pentru care băștinașii și călătorii au o deosebită evlavie. Aici s-a oprit Sfânta Maria, bătrînul Iosif și Pruncul Iisus, după ce au străbătut 600 de km, drum de circa 160 de ore de mers pe jos. Aici a stat Iisus, aici a făcut primii pași; aici și-a început copilăria...

Nu știm precis dacă Iisus a stat în Egipt câteva luni sau câțiva ani, pînă la întoarcerea Sa, după moartea lui Irod.

Și Sfîntul evanghelist Matei ne arată pe același înger care s-a arătat în vis lui Iosif, la plecarea în Egipt, zicînd: «Scoală-te, ia Pruncul și pe Mama Lui și mergi în pămîntul lui Israel, căci au murit cei ce căutau să ia viața Pruncului» (Matei II, 21). Întoarcerea a fost mai plină de nădejdi. Se temeau de Arhelau, feciorul lui Irod, care venit de la Roma, domnea acum în Iudeia. El era tot atît de crud ca și tatăl său. Nu de mult ucisese 3.000 de evrei care se răsculasera. De aceea, luînd poruncă în vis, s-a dus în părțile Galileei, unde domnea Irod Antipa, ce avea o comportare mai blîndă. Au venit și au locuit în pămîntul numit Nazaret, «pentru ca să se plinească ceea ce s-a spus prin prooroci că «nazarinean se va chema».

Aici începe copilăria și viața Mîntuitorului Iisus asupra căreia Sfințele cărți tac și-și vor lua firul la maturitate, adică la împlinirea vârstei de 30 ani — cu o mică oprire la vîrsta de 12 ani — cînd Iisus este în templu cu învățații vremii.

Gîndul nostru aleargă, însă plin de fior, la orașelul Nazaret, unde Copilul creștea și se întărea cu duhul, umplîndu-se de înțelepciune și harul lui Dumnezeu era asupra Lui» (Luca II, 40). Aici Iisus s-a bucurat de frumusețile unei vieți normale și obișnuite. Gîndul nostru aleargă iarăși, să descifreze ce bogăție de înțeles cuprinde numele de «Nazaret» și «nazarinean», care au rămas înscrise cu litere de aur în cartea duhovnicească a mîntuirii noastre.

Cuvîntul «Nazaret» în deplîndătea lui însemnează, mlădiță, bulb, ramură crudă, iar proorocii au dat de mai multe ori Mîntuitorului numele de «Mlădiță». Dacă vom deschide cartea proorocului Isaia vom găsi: «O mlădiță va ieși din rădăcina lui Iesei» (XI, 1) iar proorocul Ieremia spune: «voi ridica lui David o seminție care va domni și va stabili dreptatea, în țară» (XXIII, 5).

Și astfel, Mîntuitorul, apare în lumina acestor proorocii — ca «mlădiță divină», care va locui în orașul care însemnează tot «mlădiță». În jurul acestor cuvinte se împletește o întreagă măiestrie orientală a cuvintelor.

De aceea să aruncăm vîlul de pe ținutul petrecut de Hristos în taina Nazaretului și să ingenunchem, urmărind cu ochii sufletului creștera Fiului lui Dumnezeu, Care s-a făcut om pentru mîntuirea noastră. Vom vedea pe Iisus copil, jucîndu-se la picioarele Maicii Sale, sau ascultîndu-L ca la 12 ani de sfatul înțelepților de la templu. Vom vedea pe Iisus rugîndu-Se cu emoție nespusă Părintelui ceresc, așa cum

se ruga mai târziu pe Tabor sau în Grădina Ghetsimani. Vom vedea pe Iisus lucrând cu bătrînul Iosif la meșteșugul timpărării — pe Marele Teslar — care a dăltuit dintru început frumusețea paradisului și a aruncat pe cer luminătorii strălucitori, pe Cel ce «a pus soarele spre luminarea zilei, luna și stelele spre stăpînirea nopții». Vom vedea fața aceea minunată descrisă de Abgar al Edesei, a Acelui, Care, prin scuiparea obrazului Său, va șterge lacrima de la toată fața».

Și pentru că sîntem la sfîrșit de an iar peste cîteva zile vom păși în anul care vine, sărbătorind Praznicul cel mare al Botezului, să medităm cu toții aceste frumoase mărturii ale sfîntei Evanghelii și să creștem în sufletul nostru puternicia credinței și a dragostei de Dumnezeu și de oameni, așa cum a crescut Fiul lui Dumnezeu pînă la vîrsta de 30 de ani.

Să ne întărim sufletele noastre cu duhul păcii, al înțelegerii și al respectului față de Biserică, de patrie și de societatea în care trăim, mulțumind lui Dumnezeu pentru toată prosperitatea și belșugul moral și material pe care l-a dat Bisericii noastre.

Să respectăm pe mai marii noștri și să muncim cu toată conștiința noastră pentru, sănătatea, mîntuirea sufletelor și pentru progresul și fericirea omenirii.

Pr. DAVID POPESCU

«... ȘI PE PĂMÎNT PACE» (Luca II, 14).

În viața omenirii, secolul acesta mi se pare a fi unul din secolele cele mai de seamă. Moștenitor al secolului XVIII și XIX, în care știința și tehnica au depus eforturi deosebite să spargă niște tipare învechite și să realizeze progrese revoluționare în gîndire, în știință, în tehnică, secolul douăzeci a cules parcă din belșug roadele bune sau rele ale tuturor frămîntărilor secolelor trecute.

În știință și tehnică, în acest secol, am ajuns să le vedem puse în practică, ceea ce oamenii din secolele trecute abia îndrăzneau să le viseze.

Televiziunea și radioul, mașinile terestre și aviația, sînt considerate acum lucruri obișnuite. Fisiunea nucleară, cibernetica, operațiile pe cele mai sensibile organe din corpul omenesc, cum sînt inima și creierul, ca și transplantările nu mai sînt fapte care să tulbure prea mult mîntea omului de azi. Zborurile cosmice, desprinderea omului de pe pămînt și primii lui pași făcuți pe un alt corp ceresc, deschid o cale nouă pentru o nouă eră, a cărui traiectorie ne-o închipuim strălucită, dacă omul nu se va lăsa robit de forțele întunecate ale răutății.

În gîndire, în viața socială, în economie, în acest secol de asemenea au intervenit elemente noi și deosebit de importante pentru dezvoltarea socială a vieții omenirii.

Dar pe lîngă înaltele și luminoasele culmi pe care viața le-a atins în veacul acesta pe pămînt, tot în acest veac omenirea a fost pârtașă și la cele mai întunecate și prăpăstioase dezastre, asemenea cărora parcă pînă acum niciodată pămîntul nu le-a îndurat. Sînt cele două războaie mondiale, ce în două rînduri au cuprins aproape

întreg pământul, lăsînd după ele milioane de morți, mutilați, orfani, văduve și ruini. Nici în trecut viața oamenilor nu fusese scutită de această diabolică iscodire care este războiul, dar pînă în acest secol războaiele pot fi asemănaute cu niște incendii locale, care mistuiesc o gospodărie, o localitate cel mult. Secolul nostru însă a trebuit să suporte nu unul, ci două războaie care au încins întreg globul, la un interval numai de douăzeci de ani, lăsînd în urma lor pagube materiale și morale incalculabile. În afară de aceste războaie, secolul douăzeci a mai trebuit să suporte și alte dezastre pe care omenirea în trecut nu și le-a putut nici închipui măcar. E vorba de lagărele în care au pierit un număr imens de ființe omenești care nu aveau nici-o vină, decît că nu făceau parte din rasa sau neamul celor ce aveau în mînă puterea.

După atîtea suîșuri și coborîșuri, după marile realizări și după dureroasele experiențe pe care omenirea le-a îndurat pînă acum în acest secol, cu anul 1970 intrăm într-un deceniu ce pare a fi binecuvîntat, *Deceniul dezarmării*.

O imensă sete de destindere și pace stăpînește sufletul omenirii astăzi și toți factorii de răspundere din lume se arată că au înțeles acum această sete.

Convorbiri de pace se organizează tot mai multe și mai serioase. Tratat de neagresiune și prietenie se semnează între părți ce pînă acum se păreau de neîmpăcat. Conducătorii statelor nu mai agită cu ușurință sceptorul zeului Marte, la orice neînțelegere minoră. Un lucru deosebit de important și îmbucurător este că am ajuns să ne dăm seama tot mai mult, că nu de la război ci de la pace trebuie să așteptăm realizarea tuturor dorințelor noastre cele mai curate, a idealurilor noastre cele mai înalte.

În această problemă țara noastră a vorbit. Ea și-a arătat lumii dorința ce o are. Glasul ei s-a auzit limpede în cuvîntul Conducătorilor ei, care și-au mărturisit crezul înalt, ce a impresionat adînc sufletul celor dornici de pace. Crezul acesta înseamnă un drum nou, pe care dacă va merge omenirea, va ajunge la realizarea înaltului ideal după care demult suspină omenirea. O lume în care domnește liniște. O lume salvată de cursa istovitoare a înarmărilor, o lume fără războaie și lagăre, fără asupritori și asupriți, o lume plină de pace și dreptate, în care copiii să poată crește fără spaime, tinerii să poată înflori fără grijă.

A munci și a vorbi despre o astfel de lume, reală, adică nu ca despre o lume ce doar în vis poate exista, ci ca despre o lume posibil de realizat, este una din datoriile de căpetenie ale Bisericii lui Hristos azi.

Privind adînc în paginile Evangheliei Domnului, vedem că una din poruncile de căpetenie pe care le avem date de Dumnezeu prin Iisus Hristos, este ca să luptăm pentru realizarea acestui climat minunat care este Pacea, în care creația cea mai aleasă a lui Dumnezeu-Omul, se poate dezvolta în toată plenitudinea facultăților lui.

«... și pe pămînt pace...» este un crîmpei și încă cel mai de seamă, pentru lumea aceasta, din cîntarea pe care trimișii cerului, au cîntat-o în noaptea în care a venit pe pămînt Domnul păcii.

Acest prețios dar pe care cerul ar vrea să-l aibă permanent omenirea, a fost prevestit de vestitorii vocii lui Dumnezeu, încă mult înainte de îndruparea Cuvîntului lui Dumnezeu.

Prooroci cu multe secole înaintea nașterii lui Hristos, au vestit că atunci cînd Hristos va veni și cuvîntul Său va fi ascultat de oameni «Preface-vor săbiile în fiare

de pluguri și lăncile lor în securi. Nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia și nu-și vor mai face războaie» (Isaia, II, 4).

În această atmosferă, în acest climat de pace, se va restaura pe pământ viața paradisiacă, pierdută cândva de oameni, dar care este viața firească a omului, viață spre care toate ființele aspiră cu tărie (Romani VIII, 22).

«Atunci lupul va locui laolaltă cu mielul și leopardul se va culca lângă căprioară; și vitelul și puiul de leu vor minca împreună și un copil îi va paște, juninca se va duce la păscut împreună cu ursoaica și puii lor vor sălășlui la un loc, iar leul ca și boul vor minca paie; sugaciul se va juca în culcușul viperei și în vizuina șarpelui otrăvitor copilul abia întărcat își va întinde mina. Nu va fi nici o nenorocire și nici un prăpăd în tot muntele meu cel sfânt» (Isaia XI, 6—9) încheie marele profet al Vechiului Testament.

Acestea sînt doar cîteva din cuvintele Sfintei Scripturi, prin care auzi vorbind și glasul tuturor celor ce doresc ca acest deceniu să fie cu adevărat un deceniu al dezarmării. A tuturor celor ce luptă să realizeze ceea ce pînă acum făcea parte mai mult din domeniul visului. Să prefacă armele în unelte de muncă, ura în dragoste, vrajba în statornică pace, făcînd astfel ca acest deceniu să rămînă în istoria omenirii cel mai luminos și mai însemnat deceniu.

În gigantica luptă în care s-a angajat acum omenirea împotriva războiului, Biserica, fiecare slujitor al ei, toți credincioșii, nu pot, nu au dreptul să stea nepăsători. Cîntecul îngerilor ce s-a auzit peste țarinile Betleemului, în noaptea Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos, trebuie să fie Bisericii, ca și tuturor credincioșilor în parte, un program statornic de viață.

«Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu», este cel dintîi punct din acest program.

A aduce slavă, cinste și închinare lui Dumnezeu, este cea dintîi și cea mai de căpetenie datorie a unui creștin. Dar slavă și cinste și bucurie lui Dumnezeu nu se aduce numai prin vorbe, ci mai ales prin fapte. Și faptele prin care Dumnezeu ne cere să-I aducem slavă este tocmai aceasta: «Căutați cu toții pacea și sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul» (Evrei XII, 14). «Trăiți în pace cu toți oamenii» (Romani XII, 18). «Urmează dreptatea, credința, dragostea, pacea» (II Timotei II, 22). Astfel, al doilea punct din programul împărăției lui Dumnezeu, pe care are datoria fiecare creștin să-l slujească în viață «și pe pămînt pace...» este un rod firesc al primului punct.

Dacă se spune: «Fii mei, să nu iubim cu vorba, numai din gură, ci cu fapta și cu adevărul. În acesta vom cunoaște că sîntem din adevăr și în fața lui Dumnezeu vom afla odihnă inimilor noastre» (I Ioan III, 18—19) cu cît mai mult slava pe care noi o aducem lui Dumnezeu, trebuie să fie încărcată de fapte, să fie plină de dragoste față de semenii noștri, față de viață, față de toate cîte mintea omenească creează curat, dorind și lucrînd și noi ca în lume să se statornicească «între oameni bunăvoire», ultimul punct, din programul vieții creștine.

Cu deceniul al șaptelea am încheiat mi se pare o etapă din viața omenirii și o nouă etapă începe: a destînderii, a muncii, a păcii. O etapă în care toate cunoștințele, toate experiențele pe care le-a cîștigat omul pînă acum este dator să le valorifice. Ce a fost bun să pună în aplicare, iar ce a fost greșit, sau rău să înlătore de la sine.

Indivizi și popoare și-au câștigat o experiență bogată, și în bine și în rău, care ne-a maturizat, ne-a ridicat la un alt nivel de a înțelege lucrurile, dar, în același timp și responsabilitatea noastră față de viață crește.

Acum a sosit timpul să stărnim tot ce avem mai bun în noi, punându-ne în slujba vieții și fericirii oamenilor. În fața unei drepte judecăți stînd să muncim pentru înfăptuirea binelui suprem din lume, PACEA.

Episcop-vicar JUSTINIAN CHIRA

ZIUA DOMNULUI ESTE DUMINICA

De cînd este Duminica ziua Domnului, zi de sărbătoare pentru creștini? A dat cineva poruncă să se desființeze sîmbăta (sabatul — ziua odihnei, ziua a șaptea) sau s-a autodesființat și bucuria sărbătorii a trecut asupra Duminicii? Ce atitudine a avut Mîntuitorul Hristos și Apostolii Săi față de aceste zile? Ce spune Noul Testament și creștinii din primele veacuri despre Duminică? Iată întrebări care cer răspuns.

1. — Din bogăția de texte biblice neotestamentare rezultă clar că Domnul Iisus a avut o *altă atitudine* față de sabat decît coreligionarii Săi. Dacă aceștia o păzeau cu strictețe în literă, El o dezleagă și o ține *în duh*. În zi de sîmbătă, El face bine semenului Său, vindecă bolnavi, orbi, șchiopi, paralitici ș.a. și de aici pornește **întreg** conflictul cu căpeteniile templului care-L învinuiesc că nu păzește Legea lui Moisi, porunca IV-a (A se vedea în acest sens: Matei XII, 9—14; Marcu I, 23—25; III, 1—6; Luca IV, 6—11; IV, 31—37; XIII, 10—16; XIV, 2—5; Ioan V, 1—18; 9—18). Cu înaltă conștiință a răspunderii, Domnul le spune că Fiul Omului este Domn și al sîmbetei (Matei XII, 8) care este făcută pentru om (Marcu II, 2—7); deci *nu trebuie să-l oprească de a face bine*.

Astfel, fără o poruncă formală și directă, Hristos Dumnezeu a desființat sîmbăta ca zi de odihnă și de sărbătoare, a scos pe om de sub greutatea ei făcînd-o egală cu celelalte zile de lucru, a pus-o numai în slujba binelui (Matei XV, 12). Dovadă despre acest adevăr este și faptul că între poruncile religio-morale, pe care le dă Domnul Apostolilor Săi — ca și tînărului care înseta după veșnicie — ca să fie desăvîrșiți, *nu pomeneste nimic de sabat* (Matei XIX, 17—21).

2. — La rîndul lor Sfinții Apostoli fac la fel. La anul 50—51, fiind adunați în *Sinod la Ierusalim*, ca să hotărască condițiile de intrare a păgînilor în creștinism, nu fac nici o amintire despre sîmbătă, semn că *nu trebuie ținută* (Fapte XV, 24—29).

Sîntul Apostol Pavel, marele învățat al Legii Vechi, este *categoriaic contra sîmbetei*, căci spune colosenilor: «Nimeni să nu vă judece... cu privire la sărbătoare ... *la sîmbete* care sînt *umbră a celor viitoare*» (II 16—17), ...că toată legea a fost călăuză spre Hristos» (Gal. III, 24—25). Deci au valoare trecătoare, simbolică, pregătind timpurile fericite mesianice, care au sosit, ca să ne bucurăm (Ioan I, 4). Cu altă ocazie vorbind despre sîmbătă zice că nimeni nu poate face caz că n-o ținem.

3. — Noul Testament spune că Sfinții Apostoli au serbat Duminica ca ziua Domnului, *ziua înaltă a săptămînii*, în care Dumnezeu a făcut cerul și pămîntul, lumina și toate cele ce se văd într-însa (Fac. I, 3—5). Și pe bună dreptate, căci toate marile evenimente mesianice — istorisite în Testamentul Nou — se petrec numai duminica.

Astfel Hristos Domnul și Mântuitorul nostru a izbăvit lumea de păcatul strămoșesc, a re-creat-o, în ziua Duminicii. Acum a înviat, a sfârșit puterea morții și a iadului și ne-a deschis nouă porțile raiului (Matei XXVIII, 1; Ioan XX, 1). În «ziua întâia a săptămânii», Duminica, Domnul înviat din morți, cu trupul preamărit, a intrat la Sfinții Apostoli, ușile fiind încuiate, și le-a dat puterea de a ierta păcatele oamenilor prin Sfântul Duh și să renască sufletul, să le sfințească și îndumnezeiască. Acum le-a zis: «Luați Duh Sfânt, cărora veți ierta păcatele se vor ierta și cărora le veți ținea vor fi ținute» (Ioan XX, 21—25). Duminica s-a coborât Sfântul Duh peste Apostoli în chip de limbi de foc, i-a luminat, i-a întărit și i-a umplut de daruri (Faptele II, 3—4). În sfârșit, tot în ziua Duminicii, la Rusalii, s-au botezât trei mii de suflete și s-a întemeiat istoricește împărăția lui Dumnezeu în lume, a luat ființă Biserica creștină.

Testamentul Nou este mărturie despre adevărul că *Sfinții Apostoli și primii creștini au serbat cei dintâi Duminica* drept ziua Domnului. În Faptele Apostolilor citim că în Troia «ziua cea dintâi a săptămânii (Duminica) adunați fiind ucenicii să frîngă pîinea (Jertfa Domnului) Pavel vorbea cu ei, vrînd să plece a doua zi» (XX, 7). La fel, tot Sfîntul Pavel sfătuieste pe corinteni ca: «În ziua întâia a săptămânii fiecare din noi să pună deoparte bani, strîngîndu-se (acum) ... nu cînd va veni la el» (I Cor. XVI, 2). Pentru ce acum și nu într-o altă zi? Pentru că acum Duminica se adunau creștinii la Sfînta Liturghie în număr mare și puteau să facă milă cu cei săraci.

În Apocalipsă, Sfîntul Apostol Ioan zice limpede și deslușit să înțeleagă toți creștinii: «Am fost în duh, în ziua de Duminică și am auzit în urma mea, glas mare ca de trîmbiță, zi cînd scrie în carte...» (I, 1—11).

Astfel din vremea Noului Testament, Duminica a început să se înalțe în cinstire peste celelalte zile din săptămînă și se așează prin sfințenie în fruntea tuturor. Acest proces evolutiv, de ridicare și binecuvîntare a mers tacit și paralel — din epoca apostolică — cu cel involutiv al simbetei — care scade și dispare treptat pentru că aparține unor vremi apuse — de pregătire mesianică — și nimic nu o mai susține. Ca un stejar cu rădăcinile adînc înfipte în pămînt care înfruntă furtuna veacurilor, așa își are ziua Duminicii rădăcinile înfipte în Tradiția apostolică, care o susține și o întărește peste milenii. Ca soarele care răsare dimineața și se înalță liniștit și încet spre cer peste celelalte planete din galaxia sa pe care le luminează, le încălzește și le dă viață cu strălucirea razelor sale, așa a răsărit ziua Duminicii din dimineața Invierii și s-a înălțat încet și liniștit peste celelalte zile din săptămînă, frumoasă, luminoasă și dătătoare de viață duhovnicească. Așa a devenit ea ziua Domnului, ziua Invierii Sale din morți, ziua nemărginitei noastre bucurii pentru că este și ziua Invierii noastre pentru împărăția lui Dumnezeu. De aceea o cinstim cu rugăciuni și cu cîntări.

Veacurile următoare au mers pe drumul deschis de Sfinții Apostoli. Părinții apostolici, ucenicii celor 12 Apostoli, au întărit instituțiile rînduite și primite de la aceștia, cu cuvîntul, cu scrisul și cu practica. Astfel în *Invățătura celor 12 Apostoli*, cea mai veche carte după Noul Testament, de la începutul secolului al II-lea, citim clar această poruncă: «În Duminica Domnului adunați-vă, frîngeți pîinea și săvîrșiți Sfînta Euharistie (Sfînta Liturghie), după ce mai întîi v-ați mărturisit greșelile...» (Cf. *Scrierile Părinților Apostolici*, Trad. Mihălcescu—Nițu—Pislaru, Chișinău, 1927, p. 19 și 97). Deci nu se face nici o pomenire de sabbat.

Ceva și mai mult. Un ucenic de-al Sfântului Apostol Ioan, Sfântul Ignatie purtătorul de Dumnezeu, mort ca martir (107) zice în epistola sa către evreii încreștinați: «Dacă ați venit la nădejdea cea nouă, nu mai țineți simbăta, ci sfințiți ziua Domnului în care viața noastră a răsărit prin El» (Cf. *ibid.*, p. 159). Cu alte cuvinte, trecerea la creștinism înseamnă și trecerea de la ziua simbelei la ziua Duminicii.

Sfântul Varnava, un iudeu creștinat, unchiul Sfântului Evanghelist Marcu, colaborator al Sfântului Apostol Pavel (I Cor. IX, 16), egal cu ceilalți Apostoli care au luat parte la Sinodul de la 50—51, a scris o epistolă — enciclică — către toți creștinii după dărîmarea Ierusalimului anul 70, în care zice că creștinii sînt poporul lui Dumnezeu: «Simbețele voastre nu le sufăr... Voi face începutul zilei a opta, a unei lumi noi.

Pentru aceasta și serbăm noi ziua a opta — Duminica — ca zi de bucurie în care Iisus a înviat din morți» (Cf. *ibid.*, p. 13, 74).

Practica cinstirii Duminicii de primii creștini, o confirmă un scriitor păgîn la anul 113 Pliniu cel Tânăr, guvernatorul roman din Asia Mică. Acesta scrie împăratului Traian că creștinii nu trebuie persecutați, pentru că nu-i află vinovați cu nimic, doar că, obișnuiesc să se adune într-o zi anumită — (Duminica) — mai înainte de răsăritul soarelui și să cînte lui Hristos ca unui Dumnezeu». El nu precizează Duminica, deoarece creștinii de aici erau în majoritate absolută evrei și ei nu mai serbau simbăta.

La jumătatea secolului al II-lea, anul 153, Sfântul Justin Filozoful (păgîn), mort martir în 167, scrie o *Apologie* contra păgînilor și un *Dialog* cu iudeul Trifon. El spune: «Noi ne adunăm cu toți în ziua soarelui pentru că este ziua cea dintîi, zi în care Dumnezeu a prefăcut întunericul și materia pentru a face lumea și pentru că Domnul nostru Iisus Hristos a înviat din morți tot în această zi. În *Dialogul către Trifon*, zice că «odată cu desființarea legii mozaice a fost desființată și simbăta care a fost dată numai pentru Israel», și pentru Vechiul Testament în general.

Un secol mai târziu, un alt mare scriitor creștin din Cartagina, Fericitul Tertulian († 240) a scris *Apologeticum*, o carte contra demnitarilor păgîni care persecutau pe creștini și scoate în evidență Duminica ca cea mai importantă zi din săptămîină pentru creștini, cu o tradiție foarte veche. El spune că creștinii nu adoră soarele ca perșii: «Dacă noi ne bucurăm în ziua soarelui (dies solis) este din altă pricină decît că ne închinăm față de soare...». Ziua soarelui era la romani Duminica și urma lui Saturno, simbăta». Potrivit tradiției — zice el — în ziua Duminicii, a Învierii, trebuie să ne ferim de orice muncă... ca să nu dăm loc slobod diavolului. Numele de «Duminica Învierii» nu se referă la Duminica Sfîntelor Paști, ci la Duminică, ziua întîia și a opta. Căci această zi este tot ziua Învierii Domnului.

În veacurile următoare, în epoca de aur a Bisericii în care strălucesc Sfîntii Părinți — ca pietre de temelie ale Bisericii după pilda Sfîntilor Apostoli — mărturiile pentru sărbătorirea Duminicii ca ziua Domnului se înmulțesc.

«Ziua Domnului ne este nouă memorabilă și solemnă pentru că în această zi Mîntuitorul Hristos — asemenea soarelui care răsare — după ce a împrăștiat întunericul iadului a strălucit în lumina Învierii. Pentru aceasta se mai numește ziua soarelui, căci o luminează Hristos Soarele Dreptății».

Sfîntul Grigorie de Nazianz († 389) îi dă Duminicii frumosul nume de «împărăteasa zilelor» în semn de venerare și sfințenie și îi dedică imnuri și cîntări alese. Iar Sfîntul Ioan Gură de Aur († 407) numește Duminica «Ziua piinii» arătînd datina ce se serba în această zi Sfînta Euharistie la Sfînta Liturghie.

Creștinii din veacurile primare — ca și cei de azi — au serbat ziua Duminicii cu mare bucurie, participând la Sfânta Liturghie. Acum aduceau mulțumită lui Dumnezeu pentru toate darurile pe care le-a revărsat pentru ei din belșug și implora mila și ajutorul Său pentru săptămîna următoare. Participarea se făcea cu atîta zel, rivnă și convingere căci nici cele mai grele persecuții nu-i opreau, cum se vede din scrisoarea lui Pliniu către împăratul Traian. Cu acest prilej, toți se cuminecau. Celor bolnavi sau închiși li se ducea Sfînta Cuminecătură la locul lor de către diaconi din încredințarea preoților.

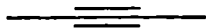
Bucuria duhovnicească a zilei trecea și la veselie trupească, pentru că Duminica era *oprită ajunarea*, fapt despre care vorbește Sfîntul Pavel, Sfîntul Justin, Sfîntul Ioan Gură de Aur și Fericitul Augustin. La fel tot ca semn al bucuriei, Duminica se serbau agapele, mesele dragostei, la care celor nevoiași li se împărțeau daruri strînse după Sfînta Liturghie.

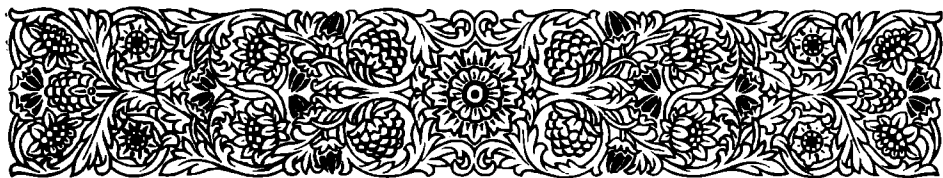
Participarea la Sfînta Liturghie Duminica se făcea în haine curate, simbolul curățeniei duhovnicești în care se preamărește Dumnezeu. În această zi bisericile erau mai frumos împodobite, mai curate și mai luminate, preoții se îmbrăcau în odăjdii strălucitoare pentru ca cinstirea să fie cît mai solemnă.

Tot ca o datorie morală pentru sfințirea zilei, creștinii se abțineau de la unele ocupații lumești și de la petreceri. Pentru sfințirea Duminicii, împăratul Constantin cel Mare a oprit prin lege procesele la tribunale, munca în ateliere și la cîmp; iar împăratii Teodosie cel Mare și cel Mic (sec. IV și V) au oprit jocul gladiatorilor în circuri și teatre, vînătoarea și luptele de animale, nu numai pentru creștini, ci și pentru iudei și păgîni, ca toți să știe că Duminica este zi de rugăciune, de slujire și preamărare a lui Dumnezeu, iar nu pentru ispite, păcate și plăceri vinovate, pentru interese materiale și griji de trup.

Să cinstim și noi Duminica cu inima curată, și cu gînduri curate și mai ales cu fapte bune, cu rugăciuni și cu cîntări către Dumnezeu și cu dragoste față de oameni!

Prot. Stavr. Dr. SIMION RADU

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

(noiembrie—decembrie)

CONTRIBUȚIA DEOSEBITĂ A ROMÂNIEI LA CAUZA PĂCII. — În cadrul ședinței de lucru a Comitetului mediteranean, desfășurată la Palatul Senatului francez, Prof. Giancarlo Elia Valori, secretar general al Institutului italian de relații internaționale, autorul volumului *Ceașescu* apărut la Roma, a prezentat Conferința intitulată *Politică balcanică și mediteraneană*. Un loc important în cadrul expunerii l-a ocupat activitatea externă a șefului statului român, contribuția deosebită a României la cauza cooperării, destinderii și păcii în Europa. Principiile drepturilor și relațiilor dintre state, recunoscute și de Carta O.N.U. «constituie crezul fundamental al politicii externe a României..., cele mai bune premise pentru dezvoltarea unei largi cooperări cordiale între România și restul Europei». Referindu-se la activitatea României în cadrul Conferinței pentru securitate și cooperare pe continentul european, Prof. Giancarlo Elia Valori a evidențiat «valoarea imensă și contribuția originală a României la opera de creare a unui climat de pace și destindere internațională».

NECESITATEA COLABORĂRII ÎNTRE TOATE ȚĂRILE ȘI POPOARELE LUMII. — La 5 noiembrie au început, la Roma, lucrările Conferinței Mondiale a Alimentației, la care sînt prezenți aproximativ 2500 de delegați din peste 100 de țări ale lumii.

Lucrările conferinței au fost deschise de secretarul general al O.N.U., Kurt Waldheim, care a accentuat asupra «necesității colaborării între toate țările și popoarele lumii pentru a înfrunta spectrul foametei». Foametea de care suferă încă o serie de țări ale lumii nu poate fi înlăturată decît «printr-o strategie globală echitabilă». Pe această linie, a arătat vorbitorul, conferința are puterea de a face un serviciu incommensurabil întregii omeniri, atît în prezent cît și în viitor.

Ca președinte al conferinței a fost ales senatorul Giuseppe Medici, șeful delegației italiene.

În cadrul ședinței inaugurale, președintele reuniunii a invitat pe șeful delegației române, Angelo Miculescu, să dea citire mesajului transmis conferinței de președintele Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu. Evidențind importanța problemei dezbătute de conferință pentru existența popoarelor, pentru progresul omenirii, mesajul accentuează asupra faptului că pentru rezolvarea problemei alimentației este necesar să se intensifice colaborarea bilaterală și multilaterală între state, în toate domeniile de activitate, inclusiv pe tărîmul tehnico-științific, al schimbului de

experiență în domeniul practicii și tehnologiei agricole, pe baze echitabile și reciproc avantajoase.

Mesajul președintelui Nicolae Ceaușescu exprimă totodată hotărîrea României de a participa activ la realizarea unui asemenea program, de a colabora cu țările în curs de dezvoltare în scopul rezolvării cit mai rapide a problemei alimentației popoarelor.

«Participînd activ la viața internațională România este hotărîtă să aducă o contribuție activă la instaurarea unor relații democratice între toate statele, la dezvoltarea colaborării între toate națiunile, la făurirea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră». În încheierea mesajului se exprimă convingerea că lucrările conferinței «se vor înscrie ca o nouă contribuție la eforturile pentru dezvoltarea economică și socială a tuturor popoarelor, pentru accelerarea progresului întregii umanități, ca un aport de seamă la cauza generală a colaborării, destinderii și păcii în lume».

PENTRU CA POPOARELE SĂ POATĂ TRAI ÎN PACE. — În zilele de 3 și 4 noiembrie 1974, la invitația ministrului afacerilor externe al Republicii Socialiste România, George Macovescu, secretarul de stat al Statelor Unite ale Americii, Henry A. Kissinger, împreună cu doamna Kissinger, a făcut o vizită oficială în România. Cu acest prilej oaspețele a avut un cordial schimb de vederi cu Președintele Nicolae Ceaușescu asupra relațiilor bilaterale și asupra unor probleme internaționale de interes comun.

Ambele părți au constatat cu satisfacție perspectivele favorabile de dezvoltare a relațiilor dintre cele două țări. În cadrul discuțiilor referitoare la problemele internaționale s-a subliniat necesitatea ca ele să fie rezolvate pe cale pașnică și prin negocieri, pe baza respectării independenței, suveranității și egalității în drepturi a tuturor statelor.

Cele două părți au exprimat hotărîrea lor de a acționa și pe viitor pentru realizarea de măsuri care să ducă la întărirea păcii și securității tuturor popoarelor. În acest sens contactele și consultările la toate nivelele dintre cele două țări — se spune în Comunicatul dat publicității — contribuie la dezvoltarea înțelegerii reciproce dintre România și Statele Unite, la întărirea cauzei păcii în lume.

SPRE O MAI BUNĂ CUNOAȘTERE ȘI APROPIERE ÎNTRE OAMENI. — Aflat pentru a cincea oară în țara noastră domnul Jacques Freymond, directorul Institutului universitar de înalte studii internaționale de la Geneva a acordat un interviu referitor la problemele negocierilor și a necesității lor în viața internațională.

Vorbînd mai întîi despre tematica institutului pe care îl conduce domnul Jacques Freymond a evidențiat tendința de diversificare a programului prin abordarea unor probleme ca cele ale dreptului mării, dreptului internațional, ale studiului strategiei etc. — «în fond, o manieră de a aborda problemele păcii, deoarece pe această cale încercăm să vedem cum se poate evita războiul».

Pentru perioada actuală, o perioadă cu preocupări majore se impune, a spus vorbitorul, să se păstreze forma de negocieri multilaterale și continue care «are ca rezultat, în timp, netezirea căilor spre o mai bună cunoaștere și apropiere a oamenilor, proces care contribuie la umanizarea relațiilor».

Adept al dialogului, al negocierilor, dl. Jacques Freymond consideră că cooperarea internațională «trebuie să fie în mod constant concepută într-un asemenea spirit, încît să consolideze convingerea partenerilor că fiecare acceptă dreptul celuilalt de a fi diferit». Pentru aceasta se impune o nouă ordine internațională, mai echitabilă.

Referindu-se la eforturile României pentru negocieri, pentru tratative multilaterale vorbitorul a salutat această preocupare de a se da tuturor statelor, mici și mijlocii, posibilitatea de a se face auzite, preocupare de a colabora pe plan internațional în spiritul respectului egalității în drepturi, al independenței fiecărei țări.

ARTA ȘI ȘTIINȚA ÎN SLUJBA PRIETENIEI ÎNTRE POPOARE. — În orașul egiptean Alexandria a avut loc o gală de filme românești la care au luat parte oameni de cultură și artă, membrii ai corpului consular, reprezentanți ai presei. Manifestarea s-a bucurat de o deosebită apreciere din partea publicului spectator.

— Sub auspiciile Ambasadei României la Lima și a colegiului «Hans Cristian Andersen», la Miraflores a avut loc un program de recitaluri de pian «George Enescu». Au fost prezenți ambasadorul român în Peru, Mircea Nicolaescu, numeroși iubitori ai muzicii, oameni de cultură.

— În cadrul «Săptămîni românești» organizate la Mainz, s-au bucurat de un mare interes expozițiile de tapiserie, grafică, obiecte de artă, de carte, desene ale copiilor. La Teatrul de operă din Mainz a fost deschisă o expoziție ce prezintă aspecte ale vieții culturale românești. În cadrul aceluiași manifestări, în sălile Muzeului Gutenberg, a avut loc primul concert al Cvartetului academic din București, concert ce s-a bucurat de un succes deosebit.

— La Paris a avut loc o sesiune de comunicări cu prilejul aniversării a 100 de ani de la nașterea savantului român Constantin Levaditi. Cu acest prilej, Prof. Pierre Lepine, membru al Institutului «Pasteur», fost elev al lui Constantin Levaditi, a evocat personalitatea și opera marelui savant și profesor român. Tot atunci a fost înființată, în cadrul muzeului Institutului francez, secția «Constantin Levaditi» unde au fost expuse obiecte ce au aparținut savantului român.

— Universitatea din Alep și alte institute de învățămînt superior din R. A. Siriană au donat Universității București — în cadrul unei festivități — 128 de volume (lucrări de beletristică, critică și teorie literară, dicționare).

În cuvîntările rostite cu acest prilej, Dr. George Ciucu, rectorul Universității București, și Muhsem Seyadi, însărcinatul cu afaceri ad. interim al Republicii Arabe Siriene la București, au evidențiat aportul deosebit al acestor schimburi culturale la cunoașterea și întărirea prieteniei dintre cele două țări și popoare.

— Sub auspiciile Universității Duquesne și Institutului Tamburitzans în orașul Pittsburgh, statul Ohio, a fost organizat un seminar consacrat artei populare românești. După prezentarea unor lucrări științifice referitoare la bogăția folclorului românesc, particularitățile sale în raport cu etnografia europeană etc., cei prezenți au urmărit un program de jocuri populare românești din diferite regiuni ale țării.

EGALITATE ÎN LUME ȘI PROGRES RAPID AL UMANITĂȚII. — Printre punctele înscrise pe ordinea de zi a celei de a 18-a sesiune a Conferinței generale a UNESCO s-a numărat și acela intitulat: «Căile și mijloacele prin care UNESCO

poate să contribuie în domeniile sale de competență, la instaurarea unei noi ordini economice internaționale». În cuvîntul rostit asupra acestei probleme în cadrul ședinței plenare, delegatul țării noastre, Prof. Jean Livescu a exprimat hotărîrea României de a susține instaurarea unei noi ordini economice internaționale — condiție esențială pentru crearea unui sistem de relații noi, de egalitate în lume, de progres rapid al umanității. Această nouă ordine economică internațională «trebuie să consfințească, ca o condiție esențială a lichidării subdezvoltării, respectarea dreptului tuturor statelor de a fi stăpîne pe bogățiile lor naturale și de a le exploata în propriul lor interes».

Lichidarea subdezvoltării și egalizarea nivelurilor de dezvoltare a statelor reprezintă o cerință obiectivă a cooperării pe baze noi între toate statele.

PENTRU PRIETENIE ȘI COLABORARE. — În perioada 18—20 noiembrie 1974, la invitația președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, și a doamnei Elena Ceaușescu, președintele Republicii Zambia, dr. Kenneth David Kaunda, a efectuat, împreună cu soția, doamna Betty Kaunda, o vizită oficială de prietenie în Republica Socialistă România.

Pretutindeni oaspeții zambieni s-au bucurat de o primire călduroasă, dovadă a relațiilor de prietenie care leagă cel două țări și popoare.

Cu prilejul vizitei președintele Nicolae Ceaușescu și președintele Kenneth David Kaunda au avut convorbiri oficiale. Desfășurate într-o atmosferă de caldă prietenie, de cordialitate și înțelegere reciprocă, aceste convorbiri au exprimat deplina satisfacție față de evoluția ascendentă a relațiilor pozitive dintre cele două țări și dorința comună de a întări, în continuare, colaborarea.

Așa după cum se menționează în Declarația solemnă comună și în Comunicatul comun date publicității, cei doi președinți au convenit asupra promovării în continuare a relațiilor bilaterale. Ansamblul măsurilor stabilite în cadrul convorbirilor reprezintă premise favorabile pentru intensificarea cooperării româno-zambiene, precum și o contribuție de seamă la înlăturarea cauzei păcii și colaborării internaționale.

În cadrul convorbirilor președintele Nicolae Ceaușescu a dat o deosebită apreciere activității președintelui Kenneth David Kaunda de instaurare a unui climat de pace și înțelegere între țările africane.

Președintele Kenneth David Kaunda a exprimat înalta apreciere dată activității Republicii Socialiste România, a președintelui Nicolae Ceaușescu, în sprijinul păcii și cooperării între țări, pe baza principiilor ce trebuie să guverneze relațiile internaționale.

Schimbul de idei dintre cei doi președinți au evidențiat o identitate de idei în problemele fundamentale ale vieții internaționale. S-a pornit de la constatarea că în relațiile internaționale se manifestă tot mai puternic voința tuturor popoarelor de a contribui la examinarea și soluționarea problemelor ce privesc pacea lumii și civilizația omenirii. S-a subliniat totodată rolul țărilor mici și mijlocii în dezvoltarea unor relații de prietenie și colaborare între națiuni, în condiții de egalitate deplină. Declarația solemnă comună și Comunicatul comun subliniază necesitatea aplicării stricte de către toate statele a principiilor universal valabile ale independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi și avantajului reciproc, neamestecului în treburile interne ale altor state, nerecurgerii la forță sau la amenințarea cu forța, re-

glementării pe cale pașnică a problemelor litigioase. Numai astfel se poate ajunge la consolidarea destinderii și colaborării internaționale.

NOI APRECIERI ALE DORINȚEI DE PACE A POPORULUI ROMÂN. — În cadrul lucrărilor celei de a 57-a sesiuni a Consiliului Economic și Social a fost prezentat raportul Conferinței mondiale a populației, de la București.

Evidențiind, în partea introductivă a raportului, spiritul de cooperare ce a caracterizat lucrările reuniunii, Antonio Carillo Flores, secretarul general al conferinței, a adus mulțumiri guvernului și poporului român pentru ospitalitatea și condițiile create în scopul asigurării succesului lucrărilor.

În încheierea lucrărilor asupra acestei probleme, s-a înaintat, spre aprobarea Adunării Generale, o rezoluție prin care «se ia notă de raportul Conferinței mondiale a populației..., exprimă gratitudinea sa guvernului României — gazdă a conferinței — pentru caldă sa ospitalitate».

PENTRU UN CLIMAT DE DESTINDERE, ÎNȚELEGERE ȘI PACE. — La cea de a 18-a sesiune a Conferinței generale UNESCO a fost adoptată, în consens, rezoluția propusă de România referitoare la cooperarea europeană în domeniile educației, științei, culturii și informației.

Această cooperare, evidențiază rezoluția, care să aibe la bază respectarea principiilor de drept internațional menționate de Carta O.N.U., este chemată «să contribuie, în esență, la realizarea unui climat de destindere, înțelegere și pace». Rezoluția recomandă statelor membre ale UNESCO să dea o mai mare importanță găsirii și folosirii diferitelor forme de cooperare.

— La București, în amfiteatrul «Nicolae Titulescu» al facultății de drept, a avut loc simpozionul consacrat celei de a 26-a aniversări a adoptării Declarației universale a drepturilor omului.

Despre valoarea acestui document pentru lupta în scopul afirmării personalității și demnității umane, despre contribuția României la dezvoltarea colaborării internaționale și a dreptului internațional au vorbit Prof. Dr. Docent Ion Filipescu-decanul facultății, Sayed Abbas Chedid-directorul Centrului de informare a O.N.U. la București, Prof. Dr. Docent Grigore Geamănu-vicepreședinte al Asociației de drept internațional și relații internaționale (ADIRI) etc.

— «Creșterea rolului O.N.U. în menținerea și consolidarea păcii și securității internaționale, în dezvoltarea cooperării între toate națiunile, în promovarea normelor dreptului internațional în relațiile dintre state» este punctul dezbătut în plenara Adunării Generale și în cadrul căruia a fost adoptat proiectul de rezoluție elaborat de România privind creșterea rolului O.N.U. în relațiile internaționale contemporane.

Rezoluția este totodată un apel către toate statele de a analiza căile și mijloacele menite să contribuie la amplificarea eficienței sale în rezolvarea problemelor cu care este confruntată omenirea.

ROMÂNIA — «O ȚARĂ BALCANICĂ DESCHISĂ SPRE LUME». — La Ankara a apărut, sub semnătura publicistului İlhan Cevik, volumul *Ceaușescu și România — o țară balcanică deschisă spre lume*.

În prima parte a lucrării este prezentat locul general al țării noastre în Europa, procesul de formare a limbii, culturii și poporului român. Sunt prezentate momentele mai importante ale luptei poporului român pentru libertate și independență

națională. Lucrarea insistă deosebi asupra principalelor etape ale dezvoltării contemporane a României și asupra luptei sale de construire a unei noi societăți.

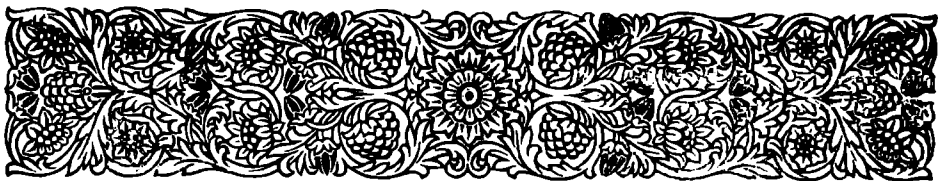
Autorul lucrării expune pe larg politica activă a României în rezolvarea principalelor probleme ale lumii contemporane și subliniază activitatea deosebită desfășurată de șeful statului român pe plan extern acțiunile de lărgire a cunoașterii României în lume și a principiilor sale nobile promovate în relațiile cu celelalte țări și popoare.

Apariția acestui volum despre România exprimă interesul crescând al altor popoare față de prezența din ce în ce mai activă a țării noastre pe plan internațional.

ÎN SCOPUL APROPIERII ÎNTRE OAMENI ȘI NAȚIUNI. — Recent a fost sărbătorită împlinirea a 100 de ani de la înființarea Uniunii Poștale Universale. Pe lângă un aspect practic Uniunea își propune și țeluri umanitare: contribuția la apropierea între oameni aflați în țări și continente deosebite. Din anul 1948 Uniunea Poștală Universală a fost integrată grupului instituțiilor specializate ale Organizației Națiunilor Unite. Cele 153 de state membre ale Uniunii Poștale Universale — ce își are sediul la Berna (Elveția) — continuă și azi lupta pentru îndeplinirea scopului central al uniunii create în luna octombrie 1874 — apropierea dintre oameni și națiuni.

«PENTRU O LUME MAI BUNA, MAI DREAPTĂ». — Sub acest titlu a fost editat un volum ce cuprinde, sistematizat și selectiv tratate de prietenie și cooperare, declarații solemne, declarații comune-documente de mare valoare internațională. Scopul prezentării acestora este acela de a face mai cunoscute eforturile României pentru construirea unei noi ordini internaționale bazate pe principiile fundamentale ale dreptului internațional.

REDAȚIA

ȘTIRI ECUMENICE

CONFERINȚA INTERTEOLOGICĂ DE LA SIBIU. — Institutul teologic din Sibiu a găzduit, în ziua de 5 noiembrie 1974, cea de a treia conferință interteologică din acest an.

Prezidiul conferinței a fost alcătuit din: I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului; P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal; Pr. Prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic ortodox din București; Pr. Prof. Iosef Nemeček, rectorul Institutului teologic romano-catolic din Alba Iulia; Prof. Rápp Károly, rectorul Institutului teologic protestant unic din Cluj; Pr. Prof. Isidor Todoran, rectorul Institutului teologic din Sibiu; și Pr. Conf. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic din București.

Au participat: I. P. S. Arhiepiscop Teofil al Clujului; P. S. Episcop Vasile al Oradiei; P. S. Episcop Emilian Rășinăreanul, vicarul Arhiepiscopiei de Alba Iulia și Sibiu; P. S. Episcop Nestor Severineanul, vicarul Arhiepiscopiei Craiovei; P. S. Episcop Justinian Maramureșanul, vicarul Arhiepiscopiei Clujului; P. S. Arhiereu Gherasim Constanțeanul, vicarul Episcopiei Dunărea de Jos; PP. CC. Consilieri patriarhali Constantin Pârveu și Dumitru Soare; Pr. Traian Belășcu, vicarul Arhiepiscopiei de Alba Iulia și Sibiu; PP. CC. Consilieri ai Arhiepiscopiei de Alba Iulia și Sibiu; Profesori de la Institutele teologice ortodoxe din București și Sibiu; profesori de la Institutul protestant unic din Cluj-Napoca — secția reformată și din Sibiu — secția luterană; directori ai seminariilor teologice ortodoxe; studenți de la Institutul teologic din Sibiu.

Au fost de față și reprezentanți ai Departamentului Cultelor.

Lucrările conferinței au fost deschise de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, care a salutat pe delegați și a subliniat rolul pozitiv al conferințelor interteologice în opera de apropiere și colaborare a cultelor religioase din patria noastră.

Referatul principal al conferinței, intitulat *Hristos eliberează și unește*, a fost susținut de Pr. Prof. Isidor Todoran, rectorul Institutului teologic din Sibiu. Conferențiarul a analizat conceptul de libertate și a prezentat realizarea acestuia prin: efortul pentru înfăptuirea binelui, sprijinirea năzuințelor de propășire, colaborare și pace între oameni, rugăciune și lucrare în vederea unității. Menționind că Evanghelia lui Hristos este un mesaj de eliberare din păcat, din ceea ce este rău, vorbitorul a subliniat că acest rău se găsește nu numai în ființa individuală, ci și în unele structuri sociale, care țin în captivitate spirituală sau economică, politică și culturală, milioane de oameni. «Hristos eliberează» se referă la eliberarea din ambele captivități. Elementele fundamentale care intră în viziunea teologică a eliberării sînt: valoarea, dreptatea și natura (cosmosul). Unitatea esențială a omenirii nu e afectată prin pluritatea ei formală. Eliberarea și unirea sînt două aspecte ale aceleiași probleme pe care creștinii trebuie să o examineze cu toată atenția și responsabilitatea.

Al doilea referat, *Temeiurile teologice ale drepturilor omului*, a fost susținut de Prof. István Juhász de la Institutul teologic protestant unic din Cluj-Napoca. După ce a încadrat tema în «apostolatul social» contemporan, conferențiarul a făcut o caracterizare a drepturilor omului din punct de vedere creștin, apoi a situat problema drepturilor omului în faza actuală. În continuare, a prezentat mijloacele teologice pentru rezolvarea acestei probleme, subliniind îndeosebi necesitatea identi-

ficării creștinilor cu aspirațiile omenirii de pretutindeni și intensificarea iubirii creștine. Concluzia referatului a fost aceea că temerile teologice ale drepturilor omului se cuprind în transpunerea în faptă a învățăturii lui Hristos.

Al treilea referat, intitulat *Ecumenism și prozelitism*, a fost susținut de Pr. Prof. Dumitru Fecioru de la Institutul teologic din București. Conferențiarul a făcut o paralelă între cele două acțiuni, arătând că ecumenismul contribuie la apropierea între Biserici, pe când prozelitismul urmărește dezbinarea și ura între creștini. După ce a subliniat că învățătura Mântuitorului osindește prozelitismul, vorbitorul a prezentat un istoric al prozelitismului creștin, ajungând la concluzia că lumea creștină de azi trebuie să renunțe la prozelitism și să se îndrepte spre o perioadă nouă, a prieteniei și a respectului reciproc. Unitatea în diversitate este imperativul creștin contemporan pentru înfăptuirea căruia sînt datorji să contribuie toți creștinii de pretutindeni.

În partea a doua a conferinței au avut loc discuții asupra celor trei referate.

Au luat cuvîntul: I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului; P. S. Episcop Vasile al Oradiei; P. S. Episcop-vicar Nestor Severineanul; Prof. Rápp Károly; Pr. Prof. Ioan Zăgorean; Pr. Conf. Dumitru Popescu; Prof. Hermann Binder; Pr. Prof. Milan Šesan; Pr. Prof. Corneliu Sirbu; Prof. Hans Klein; Pr. Prof. Teodor Bodogae; Pr. Traian Belascu; Pr. Lect. Dumitru Radu; Pr. Lect. Constantin Voicu; Diac. Prof. Ioan Floca; și Diac. Lect. Ioan Ică. Vorbitorii au analizat diferite aspecte ale temelor puse în discuție, adîncind unele probleme desprinsе din cele trei referate sau venind cu completări critice menite să precizeze anumite laturi mai importante ale problemelor.

Concluziile conferinței au fost prezentate de P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal. P. S. Sa a apreciat că această conferință — cu care s-a ajuns la a 20-a sesiune a Conferințelor teologice interconfesionale ținute în țara noastră — a marcat un moment important în desfășurarea activității teologice ecumeniste a cultelor din România. Reliefant importanța temelor, ca și discuțiile active care au avut loc în legătură cu acestea, înaltul vorbitor s-a oprit în mod special la problemele legate de viitoarea Adunare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care va avea loc la Nairobi-Kenya, subliniind următoarele idei: Tema — «Hristos eliberează și unește» —, așa cum este pusă de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, vine ca o nouate, precizînd o nouă dimensiune a lui Hristos: aceea de a elibera și a uni în același timp. Teza clasică: «Hristos mîntuiește» rămîne limitată în persoană; teza nouă: «Hristos eliberează și unește» pune probleme pe scară mare, cuprinzînd întreaga omenire. În acest sens, principiul că toți oamenii sînt egali generează un alt principiu: toți oamenii au dreptul la libertate; iar unde nu există libertate, toți cei ce nu sînt liberi au dreptul să fie eliberați. În afara căderii în păcat a primilor oameni, cu toate urmările ei triste, omenirea contemporană a sesizat — pe planul vieții sociale — o altă cădere a omului: căderea în exploatare, în discriminări. Bisericile creștine sînt chemate să dea răspunsuri la această problemă. În unele locuri, ca de exemplu în America Latină sau în Africa, unde oamenii trăiesc în condiții de grele discriminări, Sfînta Scriptură e abordată într-un mod nou, căutîndu-se în ea temeuri pentru rezolvarea crizelor. A apărut astfel o «teologie a eliberării», care vrea să devină o teologie a realităților concrete și care denunță tot ceea ce nu e în concordanță cu principiile egalității, libertății și dreptății sociale. În ceea ce privește cealaltă latură, a unității pe care o aduce Hristos, această teologie îndeamnă ca problema să se pună concret, căci nu poate exista unitate acolo unde există deosebiri de clasă și discriminări rasiale. Teologia de pretutindeni, fiind confruntată cu probleme noi, legate de viața socială contemporană, are nevoie de un aggiornamento. La noi, confruntarea aceasta a fost rezolvată, în mod pașnic, prin acel aggiornamento al apostolatului social.

Făcînd constatarea că între cele trei referate ale conferinței a existat o strînsă legătură, iar discuțiile asupra lor s-au concentrat în precizarea unor puncte de vedere comune, orientate spre fapță, spre concret, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul a felicitat pe participanți, subliniind în concluzie că prin această conferință interteologică s-a făcut un important pas înainte în promovarea ecumenismului nostru local.

Preot DUMITRU SOARE

— Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului a fost numit exarh al Patriarhiei Ruse pentru Europa apuseană. Este succesorul Mitropolitului Antonie Bloom.

— La Luzern (Elveția) s-a ținut al XXI-lea Congres Vechi-Catolic internațional, la care au participat 250 de delegați ai tuturor Bisericilor «Uniunii de la Utrecht» (Vechi-Catolică) și reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe: Patriarhia din Constantinopol, Patriarhia Moscovei, Patriarhia Ortodoxă Sîrbă, Biserica Ortodoxă Greacă, Patriarhia Română reprezentată prin înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, care a reprezentat totodată și Conferința Bisericilor Europene, Pr. Prof. Dr. I. Todoran, Rectorul Institutului teologic din Sibiu. Asemenea au fost delegați din partea Bisericii Romano-Catolică, Bisericii Anglicane, Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Alianței Bisericilor Evanghelice Elvețiene. Tema generală: «Viața». Discuțiile au fost introduse prin trei referate: 1) «Viața omenească privită sub trei aspecte»; 2) «Sensul vieții»; 3) «Viața în comun». Tema generală a fost discutată în șase grupe: 1) «Ce așteptăm noi de la viață?»; 2) «Calitatea vieții»; 3) «Creștinism trăit»; 4) «Comunitatea creștină promovează sau procură dificultăți vieții?»; 5) «Viață duhovnicească»; 6) «Viața în comun» (Christ. K. 22/74).

— Biserica Ortodoxă Rusă a organizat la Frankfurt pe Main o expoziție de «icoane religioase». Corul bisericilor ortodoxe ruse Sfântul Nicolae din Frankfurt a dat, la deschiderea expoziției, un mult apreciat concert religios (K. 264/74).

— La împlinirea a 10 ani de la promulgarea decretului despre ecumenism elaborat de Conciliul Vatican II, Universitatea papală Sant'Anselmo împreună cu Institutul ecumenic din Strassburg au organizat la Roma un congres ecumenic. Pe lângă teologi romano-catolici au participat și teologi luterani, reformați, anglicani, valdenzi și prof. ortodox Nikos Nissiotis (Atena) și Pr. Vitali Borovoi (Patriarhia Rusă) (Aus. 267—69/74).

— Comisiunea internațională romano-catolică-anglicană, constituită în 1969, pentru a prezenta material de discuție dialogului dintre Biserica Romano-Catolică și cea Anglicană, și-a publicat lucrarea sa. O comisiune pregătitoare a fixat în 1967 trei teme, care ar fi de importanță centrală în discuțiile asupra punctelor deosebitoare dintre romano-catolici și anglicani: 1) Euharistia, 2) Oficiul, 3) Autoritatea în Biserică. În 1968 comisiunea aceasta a propus ca întâi să fie discutată Euharistia, fiindcă s-a înțeles că, înainte de a discuta despre Oficiu, trebuie înfăptuit un acord în învățătura despre Sfânta Euharistie. Asemenea s-a înțeles că înainte de a discuta despre Autoritatea în Biserică, trebuie realizat un acord în privința oficiului episcopului, a funcțiunii sale. În 1971 comisiunea internațională a convenit asupra unei declarații comune privind învățătura despre Sfânta Euharistie. Este «documentul de la Windson». «Documentul» nu expune întreaga doctrină euharistică ci numai două puncte, care au dus la despărțirea celor două Biserici: 1) Euharistia ca jertfă și 2) Prezența reală a lui Hristos în Euharistie. În 1973 comisiunea publică o declarație comună privind «Oficiul». Este «documentul de la Canterbury». Apoi imediat s-a luat în studiu problema «autorității în Biserică». — Notat trebuie că documentele respective obligă numai pe teologii care le-au semnat. Documentele vor fi studiate în amândouă Bisericile, și pe baza observațiilor făcute se va elabora iarăși un document care să servească dialogului între cele două Biserici, în vederea stabilirii unei unități bisericile.

— Monahia Marie Heenesej a fost încredințată ca conducătoare a Institutului teologic ecumenic central din Boston, care cuprinde opt institute romano-catolice și protestante. Biblioteca Institutului are peste un milion de cărți. În anul curent audiază cursurile la cel opt institute peste 2400 studenți.

— La centrala Consiliului ecumenic al Bisericilor de la Geneva s-a organizat o discuție între musulmini și creștini, privind temeiul religios al drepturilor omului, probleme ale umanității și păcii și intrarea liberă în Ierusalim pentru iudei, creștini și musulmini.

— Subcomisiunile înființate de comisiunea mixtă pentru dialogul ortodox-anglican au studiat problemele: 1) Inspirație și revelație în Sfânta Scriptură, 2) Autoritatea sinoadelor, 3) Biserica — comunitate euharistică. — Lucrările subcomisiu-

nilor vor fi discutate de comisiunea unită menționată în sesiunea ei din 1976 (OKI 43—47/74).

— Dezgropări arheologice au dat la iveală în regiunea italiană Friaul-Julisch Veneția o bazilică din secolul V. S-au găsit și mozaicuri de aur (Epd. 41—46/74).

O relicvă a Sfântului Chiril, care de secole era păstrată într-o capelă la Vatican, a fost predată Patriarhului ecumenic Demetrios I, în timpul unei liturghii săvârșită în biserica Sfântul Gheorghe din Constantinopol. Relicva a fost predată de P. Pierre Duprey, secretar în «Secretariatul pentru unitatea creștinilor». Relicva va fi așezată în biserica «Sfântul Chiril Metodie» din Salonic. Mormintele celor doi «Apostoli ai Slavilor» se află în basilica «San Clemente» din Roma (Vat. 281/74).

— «Candela», publicație religioasă culturală a Parohiei Ortodoxe Române din Suedia, numărul din septembrie 1974, are pe coperta principală o splendidă fotografie a vestitei Mănăstiri Sucevița (1584), iar pe ultima copertă: «Masa tăcerii» de Constantin Brâncuși. Cuprinsul revistei îl introduce poezia «Masa tăcerii» de Zaharia Stancu. Preotul Dr. Dumitru Bodale (S.U.A.) semnează trei pagini intitulate: «Zaharia și Vestirea Ingerului Gavriil» cu finalul: «Să rămânem și noi statornici în credință (asemenea lui Zaharia)..., să conlucrăm binevoitor cu Dumnezeu, Împlinind stintele sale învățături, cu dragoste și răbdare, și atunci bunătatea și ajutorul Lui nu va întârzia». Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru Ciurea, superiorul parohiei, își continuă densul său studiu privind «Acțiuni ale clericilor ortodocși români din Moldova și Muntenia în favoarea unirii Principatelor de la 1859». Ion Băeșu semnează «De vorbă cu Ion Milos» profesor la Malmö, care are numeroase poezii publicate în limba română (limba maternă), în revistele: «Tribuna», «Familia», «România literară» ș.a. Din «Vorba» aceasta reținem că Prof. Milos a mai publicat în Suedia articole despre Eminescu, Alecsandri, Panaiț Istrati, Sadoveanu, Zaharia Stancu. În prezent pregătește o antologie a poeziei românești și una a teatrului românesc, precum și un volum intitulat: «Romane celebre». Vizitînd România, Prof. Milos a fost primit în audiență de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Mai notăm din cuprinsul revistei, paginile redînd din «Activitatea Parohiei»: servicii religioase în diferite localități suedeze, vizite, întâlniri cu program românesc etc. Menționăm vizita făcută de Pr. Ciurea, superiorul parohiei și drd. Șt. Sandu, cîntărețul parohiei «domnului Octav Georgescu — Săidai la Sjuntorp, o venerabilă figură a coloniei române din Suedia, în vîrstă de 80 de ani, dar dispunînd încă de o mare vigoare sufletească». Duiioase sînt rîndurile schimbate între Prof. Ciurea și familia preotului ortodox finlandez Văinö K. Ihtasu decedat, care a studiat la Institutul teologic din București. Revista mai cuprinde diferite știri bisericești, recenzii de cărți, un rezumat al cuprinsului în limba suedeză și nota finală:

Și anul acesta Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a donat Parohiei ortodoxe române din Suedia veșminte, obiecte de cult, cărți și altele. Asemenea asociația «România» prin secretarul ei general Prof. Virgil Căndea a donat un număr de cărți de literatură, artă, știință etc.

— «N-am venit la Löwen ca să facem dosare de hîrtii» a spus Ven Thich Nhot Hanh, conducătorul delegației buddhiste vietnameze la conferința mondială a religiilor pentru pace. «Problema păcii nu-i numai de ordin politic și social, așa după cum se prezintă ea în dosarele multor conferințe. Pacea preînde un proces spiritual, o restructurare de gîndire și o schimbare a ierarhiei valorilor, acțiune la care religiile pot și trebuie să contribuie».

— La 7 decembrie 1974 s-au împlinit 100 ani de la decesul lui Constantin von Tischendorf, cel care a descoperit «Codex Sinaiticus». Ocupîndu-se cu studiul anticității, Tischendorf a vizitat în 1844 Peninsula Sinai, unde se află Mănăstirea Sfînta Ecaterina, datînd din secolul II. Aici a aflat un număr de pergamente — 129 — cu text grecesc. După studii minuțioși al pergamentelor Tischendorf a constatat că-i vorba de textul *Septuagintei*, — cea mai veche traducere grecească a Vechiului Testament. După tratative grele, a reușit să cumpere de la părinții din Mănăstire 43 pergamente. Revenind la Mănăstire în 1853, n-a mai aflat restul pergamentelor. A vizitat iarăși, în 1859, Mănăstirea din Sinai. Primind de la conducerea Mănăstirii 346 pergamente, a constatat că acestea împreună cu cele anterioare, cuprind întreg Noul Testament în limba greacă. Manuscrisul acesta, este numit «Codex Sinaiticus».

— Făcînd studii amănunțite, o comisie de experți a ajuns la constatarea că Domul din Florența, una din cele mai frumoase Catedrale din lume, are urgentă trebuință de restaurare. De urgentă restaurare are trebuință și renumita operă a lui Michel-Angelo «Pieta» din Domul menționat, — odinioară podoaba sf. altar. Michel-Angelo o făcuse pe aceasta pentru mormintul său, nefiind însă mulțumit de ea, a sfărîmat-o. Ucenicul său, Tiberio Calcagni, a refăcut-o, dar mina lui Michel-Angelo se recunoaște cu claritate.

— «Lupta împotriva mizeriei din lume este totodată luptă pentru pace, chiar și pentru propria noastră securitate» s-a spus la o conferință organizată la Berlin de acțiunea «Piine, pentru lume» (Epd. 49/74).

— Papa Paul VI, a declarat anul 1975 «Anul dreptății». Dar nu poate fi «dreptate» cît timp femeile nu se bucură de dreptul lor în toate statele, — la noi au — a declarat d-na Immacolato Datti Mazzonis (Italia) la «Conferința de la Berlin a creștinilor catolici din statele europene» (N. Z. 7/XII.1974).

— La Monrovia (Liberia) s-a înființat «Seminarul teologic catolic St. Paul» pentru a pregăti preoți indigeni. În anul acesta studiază aici 18 tineri din statele Liberia, Sierra Leone și Gambia (W.K.A., 120/74).

— Problema admiterii femeilor la preoție se cam discută în cercurile romano-catolice. Astfel, Episcopul-Vicar de la Speger (R. F. Germania) a afirmat — la Academia Catolică din Berlin — că «din punct de vedere teologic nu-i exclus ca femeile să fie admise la preoție, deși faptul nu-i realizabil într-un viitor apropiat».

— La Friedberg s-a ținut «Ziua filmului religios» internațional, discutîndu-se contribuția acestuia la propovăduirea Evangheliei.

— La Köln (R. F. Germania) s-a înființat «ramura europeană» a «Conferinței mondiale a religiiilor pentru pace», în care activează pentru pace creștini și musulmini (In. 284/74).

— «Christkatholisches Kirchenblatt» (nr. 20/1974) publică, sub semnătura Franz Ackermann, un foarte elogios reportaj intitulat *Vizita Episcopului nostru la București*. E vorba de vizita făcută, la invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian transmisă oral prin Prea Sfințitul Episcop-Vicar Patriarhal Antonie Ploieșteanul, de Episcopul Vechi-Catolic din Elveția, Gauthier cu soția și cu vicarul său. Extragem cîteva afirmații: «Nu vom uita niciodată cum ne-a primit vrednicul Patriarh, în îmbrăcăminte albă, în marea sa cameră de lucru, cu ferestrele spre Parlament și spre fațadele frumoase ale Catedralei din secolul XVII. Formalitățile protocolare au fost repede terminate, discuțiile s-au înviorat, transformîndu-se, — însoțite de bogate daruri — într-o conversație total nesilită și veselă, continuată apoi la masa de prînz, admirabil pregătită și servită de maici. Punctul culminant al vizitei noastre l-a constituit săvîrșirea Sfintei Liturghii de Prea Sfințitul Episcop-Vicar Roman, la care s-a săvîrșit și o hirotonie de preot. Delegația a fost adînc impresionată de «bogatul ceremonial liturgic, de mulțimea icoanelor, de iconostas, de mirosul de tămîie, de mulțimea luminărilor, de anumite forme ale evlaviei credincioșilor, — toate acestea, văzute și trăite împreună, formează o mare putere de afirmare și arată o putere de credință, de la care putem și noi învăța. Delegația a vizitat Mînăstirile Cornica, Tîgănești, Pasărea, Ghighiu, Căldărușani, Cozia, și centrele eparhiale din Rîmnicu Vilcea, Arad, Timișoara, Craiova, fiind pretutîndeni primiți cu deosebită amabilitate și ospitalitate».

La Institutul teologic din București delegația a fost primită în aulă de profesori și preoți-cursanți. După cuvîntul de bun-venit rostit de Rectorul Mircea Chialda și după răspunsul Episcopului Gauthier, a urmat în sala profesională o animată discuție cu profesorii. Impresie a făcut și vizita la Seminarul teologic, condus de directorul Vasile Bria, asemenea și vizitarea Mînăstirii Antim cu impozanta bibliotecă patriarhală. Delegația a vizitat și Departamentul Culetor, unde a fost primită de Președintele, Domnul Dumitru Dogaru și de Vicepreședintele, Domnul Gheorghe Nenciu. Aici au primit ample informații privind bunele relații dintre Stat și Biserică. În încheiere reporterul scrie: «În Biserica Ortodoxă Română am întîlnit o comunitate de credință, într-adevăr evlavioasă și duhovnicească».

Vizita ne-a întărit enorm ca la locul nostru și în felul nostru să slujim lui Dumnezeu în chip mereu proaspăt».

— La invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Biserica noastră a fost vizitată de o delegație a Patriarhiei Ortodoxe din Antiohia. Din delegație au făcut parte: Prea Fericitul Patriarh Elias IV, II. PP. SS. Mitropoliți Spiridon de Heliopolis, Constanlin de Bagdad, Alexei de Homs, Elias de Alep, Arhimandriții Elias Marcos, Makarios și diacon Moussa Khouri. Delegația a vizitat Mitropolia Olteniei, slujind la sfânta liturghie împreună cu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist în Catedrala mitropolitană din Craiova, asemenea, împreună cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în Catedrala Patriarhală din București. Delegația a vizitat instituțiile bisericești centrale, Institutul teologic, Seminarul teologic, Catedrala și Palatul din Tirgoviște și Minăstirile Cernica, Ciorogirla, Țigănești, Viforita, Ghighiu. Delegația a făcut o vizită și la Departamentul Culetor.

— Patriarhul ecumenic din Constantinopol, Demetrios, a exprimat, într-o scrisoare, Dr. A. Wischmann, fost președinte al Comisiei pentru relațiile externe a Bisericii Luterane Germane (Frankfurt/Main) — azi pensionat —, «toată mulțumirea și recunoștința pentru serviciile prețioase făcute la apropierea și colaborarea Bisericilor».

— O delegație a Bisericii Ortodoxe Bulgare a vizitat Biserica Armeană, fiind primită în audiență, la Ecimiadzin, de către Catolicosul Vazken (O.K.I., 40/74).

— Arhiepiscopul Mihail de Vologda și Ustjug, în vîrstă de 62 ani, și-a susținut la Academia duhovnicească din Leningrad, disertația de magistr în teologie cu titlul «Teologia sfîntului martir Metodie».

— La Engelbert (Elveția) s-a ținut a VII-a Adunare Generală a «Conferinței Bisericilor Europene (Nyborg VII)». Tema generală a «Fiți Implinitori ai Cuvîntului» (Iacob I, 22). «Unitatea în Hristos și pace pe pămînt, — nădejde creștină și făgăduință evanghelică». Biserica noastră a participat la această Adunare Generală cu delegația: Înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Dr. Iustin Moisescu, Prea Sfințitul Episcop-Vicar Patriarhal, Dr. Antonie Ploieșteanul, Pr. Prof. onorar Dr. Gheorghe Moisescu, parohul bisericii române din Viena, Pr. Dumitru Soare, Consilier patriarhal, Pr. Conf. Dr. Dumitru Popescu, Prorector al Institutului teologic din București, Pr. Conf. Dr. Ștefan C. Alexe (București), Pr. Lector Dumitru Radu (București), Pr. Lector Dr. Ioan I. Ică (Sibiu) și doctorand Nicolae Mihăiță. Adunarea a lucrat în ședințe plene pe cele două secțiuni: 1) «Unitate în Hristos» și 2) «Pace pe pămînt» și în ședințe pe 11 grupe de lucru cu temele: 1) Propovăduirea unei singure Evanghelii față de diversitățile confesionale actuale din Europa; 2) Teologia europeană interpelată din interior și exterior; 3) Interpelări de ordin social-etic: mișcări de populație; 4) colaborare între creștini și necreștini; 5) Interpelări de ordin social-etic: calitatea vieții și responsabilitatea socială; 6) Căi și mijloace ecumenice; 7) Pacea lui Dumnezeu — pacea oamenilor; 8) Bisericile în mijlocul tensiunilor acute care există în Europa; 9) Pacea este indivizibilă; 10) Sarcini concrete ale Bisericilor în vederea destinderii, și 11) Bisericile și Conferința pentru securitate și cooperare în Europa.

Menționăm faptul că în timpul lucrărilor, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei a fost delegat să reprezinte Adunarea Generală Nyborg VII, la deschiderea celui de al XXI-lea Congres Internațional al vechilor-catolici, ținut la Luzern. Mai subliniem că Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei este membru în Prezidiul Conferinței și Prea Sfințitul Episcop-Vicar Patriarhal Antonie Ploieșteanul este membru în Comitetul Consultativ, care a fost și vice-președinte al Adunării Generale și Pr. Conf. Ștefan Alexe președinte al grupei a IX-a.

— Comisiunea mixtă pentru «Dialogul Ortodox—Vechi-Catolic» și-a ținut sesiunea de lucru la Morschach (Elveția). Din partea Bisericii noastre au participat: Pr. Prof. Dr. Isidor Todoran, rectorul Institutului teologic din Sibiu și Pr. Conf. Dr. Ștefan Alexe de la Institutul teologic din București. S-a lucrat în trei grupe, după temele centrale: Teologie, Hristologie și Eclesiologie. Grupa I-a a discutat temele: 1) «Revelația, Sfînta Scriptură, Sfînta Tradiție», 2) «Canonul Sfintei Scripturi» și 3) «Învățătura despre Dumnezeu în Treime», pe baza referatelor prezentate de: 1) Arhiepiscopul Filaret al Berlinului și Europei Centrale (Biserica Ortodoxă Rusă) «Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, Cărțile canonice și necanonice, Dogma Sfintei Treimi»; 2) Arhim. Zaferis «Revelația, Sfînta Scriptură, Sfînta Tradiție, canonul Sfintei Scripturi»; 3) Prof. Parantos: «Învățătura Ortodoxă despre Dumnezeu cel Unul întreit în

persoane»; 4) Prof. Maan: «Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție»; 5) Dr. Visser: «Teze la tema Revelație, Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție».

În general s-a constatat acord între învățătura ortodoxă și cea veche-catolică, cu observația că vechii-catolici subliniază importanța Sfîntei Scripturi față de Sfînta Tradiție.

Grupa a I-a «Hristologie» a discutat temele: 1) «Întruparea Cuvîntului veșnic al lui Dumnezeu»; 2) «Uniunea ipostatică și învățătura despre Maica Domnului și învățăturile care sînt în dezacord cu aceasta». Din această grupă au făcut parte și reprezentanții Bisericii noastre. S-au prezentat referatele: 1) Pr. Prof. I. Todoran: «Anteproiect cu privire la mărturisirea de credință comună ortodoxă — veche-catolică despre Hristologie»; 2) Past. D. Prinz: «Uniunea ipostatică»; 3) Prof. P. Amiet: «Învățătura veche-catolică despre Maica Domnului»; 4) Prof. I. Kaloghiru: «Învățătura despre Theotokos (Născătoarea de Dumnezeu)». S-a constatat că în domeniul Hristologiei nu sînt probleme teologice diferite, exceptînd doctrina despre «aeiparthenon — pururea fecioară», termen pe care Biserica Veche-Catolică nu-l întrebunțează numai din reacție față de Biserica Romano-Catolică.

Referatul prof. Todoran va servi ca bază la discuțiile viitoarei sesiuni a Comisiei.

Grupa a III-a, «Eclesiologie», a tratat problemele: 1) «Ființa și însușirile Bisericii», 2) «Unitatea Bisericii și Bisericile locale», 3) «Limitele Bisericii», 4) «Autoritatea Bisericii și autoritatea în Biserică», 5) «Infaibilitatea Bisericii», 6) «Cele șapte Sinoade ecumenice și Sinoadele locale recunoscute de acestea», 7) «Necesitatea succesiunii apostolice și canonicitatea ierarhiei Bisericii Vechi-Catolice», 8) «Capul Bisericii», 9) «Problema Intercomuniunii», 10) «Problema influenței teologiei romano-catolice posttridentine asupra teologiei răsăritene».

Delegația Ortodoxă a stăruit îndeosebi asupra problemei infaibilității, afirmîndu-se, de comun acord, că Biserica în totalitate este purtătoarea infaibilității, Sinodul ecumenic fiind organ de formulare. Cele șapte Sinoade ecumenice sînt infaibile în hotărîrile lor de credință, ca și în formulare. De comun acord s-a accentuat că infaibilitatea Bisericii se manifestă în mod concret la dogme.

Delegații Bisericii noastre au fost activi în discuțiile tuturor problemelor.

— La invitația pastorului Dr. Richard Andriamanjato, Vicepreședinte al Conferinței Creștine pentru Pace, Comitetul executiv al acesteia s-a întrunit pentru prima dată pe pămînt african și anume la Tananarive (Madagaskar), cu tema: «Dezvoltare, pace, evanghelie — misiuni ale creștinilor». În cuvîntul său, Secretarul General al Conferinței, Dr. Karoly Toth vorbind despre relațiile dintre Bisericile africane și Conferința Creștină pentru Pace, a spus că atît primele cît și ultima se vîd în fața necesității de a dezvolta și concretiza forme pentru un nou și autentic creștinism ... subliniind că existența creștină de azi este posibilă numai dacă îl cuprinde pe omul de azi cu toate trebuințele sale. La discuțiile asupra raportului a participat și Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului care, împreună cu Pr. Ilie Georgescu (București) au reprezentat Biserica noastră. S-a discutat și stabilit și programul de activitate pentru anul viitor.

Conducerea C.C.P. insistă apoi ca în țara noastră să se organizeze o sesiune de lucru a Comisiei teologice, cu participarea teologilor noștri, întru cît secretarul general, K. Toth, în vizita făcută Bisericii noastre, a fost adînc impresionat de bogăția discuțiilor avute cu teologii noștri, care, în mare măsură, însă, nu sînt cunoscuți în cercurile ecumeniste.

— Consiliul Ecumenic al Bisericilor a organizat la St. Pölten (Austria) o consultație internațională cu tema: «Drepturile omului și responsabilitatea creștină».

— O delegație a «Alianței reformate mondiale» a vizitat Biserica Reformată din România.

— Consiliul Ecumenic al Bisericilor a acordat un ajutor de 2,5 milioane dolari sînistraților — în urma ploilor — din Bangladesh — «Consiliul Ecumenic al Bisericilor» nu-i o Supra-Biserică, nu-i Biserica Mondială, nu-i Una Sancta, de care vorbesc «mărturisitorii de credință». A fi membră a Consiliului în nici un caz nu înseamnă că Biserica respectivă aparține unei organizații care poate lua hotărîri pentru ea. «Mișcarea ecumenică» nu urmărește uniformizarea organizării Bisericilor, a ser-

viciilor lor divine și a formei lor de viață, ci vrea să apropie întreolaltă Bisericile, pentru ca prin lămuriri reciproce, să-și recâștige ele unitatea în Hristos» (J. K. 8—9/74). Biserica Ortodoxă o are!

— «Universitatea Păcii» din Pakistan, înființată cu un deceniu în urmă de belgianul Dominique Pire, își continuă activitatea pentru îmbunătățirea relațiilor dintre cetățeni și popoarele «lumii a treia», oferind anual și un «premiu al păcii» celor ce activează din plin în direcția aceasta. — Pace dorește lumea (U., 9/74).

— Cu titlul «Suflet luminător», Dr. Vaclav Kejř (Praga, Biserica Evanghelică a «Fraților Boemi») semnează în «Tschechische ökumenische Nachrichten» un articol comemorativ pentru decedatul (1969) profesor de teologie evanghelică, Dr. Iosef H. Hromadka, fost președinte al «Conferinței Creștine pentru Pace († 1969). Semnatarul scrie între altele: «Temeiul vieții prof. Hromadka a fost o puternică credință și nădejde în Dumnezeu, propovăduind mesajul divin cu deplină certitudine.. Din această ancorare ființială în Dumnezeu, Cel revelat în Iisus Hristos, răsărea smerenia, bucuria, judecata, silința și destructiva nădejde a prof. Hromadka. A stat între noi ca un om înzestrat cu mare inimă, cu adncă credință, dispunând de aleasă pregătire intelectuală și de iubire slujitoare pentru om, pentru adevăr, Biserică, și întreaga omenire». Prof. Hromadka a fost un iubitor al poporului și Bisericii Ortodoxe Române.

— Cu ocazia restaurării unei biserici din Reichenbach (R. F. Germania) s-au găsit 5 volume din cele 12 volume din prima ediție completă a operelor lui Luther, tipărită în 1566 la Iena. Prețul unui volum e apreciat la 2000 mărci germane.

— În Australia a luat ființă o nouă «mișcare ecumenică» pentru a apropia întreolaltă mulțimea comunităților bisericesti existente acolo, constituite îndeosebi de mulțimea emigranților (U. 9/74).

— În urma hotărârii Conciliului Vatican II de a introduce limba maternă la serviciile divine, după o muncă de 10 ani s-a tipărit liturghierul romano-catolic tradus în limba germană.

— La Vatican s-au înființat două comisii, atașate Secretariatului pentru unitatea creștinilor și celui pentru necreștinii urmărind dezvoltarea relațiilor religioase cu islamul și iudaismul (V., 246/74).

— La săptămâna ecumenică de rugăciune pentru pacea mondială, ținută la Londra, au participat creștini de diferite confesiuni, și membri ai altor religii, căci pace doresc, toți (A., 246/74).

— Cardinalul Ioseph Malula din Zair a intervenit în Sinodul Episcopilor romano-catolici, ținut la Vatican, pentru o totală africanizare a Bisericii în Africa. Și africanizarea să nu se limiteze numai la «acomodări» în serviciile religioase, ci să înceapă chiar cu pregătirea preoților, căci astfel vor fi mai bine satisfăcute trebuințele religioase ale credincioșilor (V., 230/74).

— Universalitatea Bisericii nu-î în dezacord cu pluralitatea justificată a formelor ei de exprimare, a afirmat Papa Paul VI, în fața unor pelerini. Restabilirea unității Bisericii este ținta ecumenismului și problema este: unitate în pluralitate (V., 245/74).

Diac. Prof. O. BUCEVSCHI

ARTICOLE ȘI STUDII

PROLEGOMENE LA O CERCETARE A RELIGIEI VECHILOR ARMENI

Urartu a însemnat odinioară o mare putere, cea mai însemnată putere din Asia apuseană, stăpînind, în veacul VIII, î.d.Hr., pămînturile cuprinse între lacul Van și lacul Urmia, extinzîndu-și supremația spre nordica Transcaucazie și către apuseana Sirie de miazănoapte. Scribii Babilonului explică numele de Urartu ca fiind compus: Ura-Urtu, adică: *Ținutul muntos*. Urartienii, la început un trib din Nairi, erau de descendență uriană. Săpăturile de la Arinberd (actualul Erevan), Toprak-Kale, Karmir-Blur, Teișebani, Erzincan etc. au înlesnit cercetătorilor să facă incizii profunde în istoria, obiceiurile, civilizația și religia acestui stat, pe teritoriul căruia descendenții străvechiului popor aveau să poarte, mult mai tirziu, numele de armeni.

Săpăturile de la Malaklyn au dus, de pildă, la descoperirea unui «cimitir» pe versantul de miazănoapte al Araratului. Este vorba de o aglomerație de urne funerare de lut, înconjurată, fiecare în parte, de obiecte dispuse în stive. Urnele se aflau în spăturile stîncilor, locul fiind acoperit cu cîte o piatră. Printre obiectele de lîngă ele se numără: vase și obiecte de ornament de interior, capete de lănci și de săgeți, cuțite de fier și, indeosebi, mătânii, din piatră, sticlă, nefrit, cocă, bronz, cochilii, agată, mătâniile vii încă astăzi în miinile oricărui armean adult (ele fiind în prezent alcătuite din boabe mari de chihlimbar sau os).

Templul de la Musasir este sculptat, în exterior, cu bazoreliefuli reprezentînd lăncii simbolice, păzind intrarea și cu reprezentări de vase pe tripoduri, grupate în perechi. De la bun început remarcăm caracterul militar al religiei urartienilor. Nu departe de Van, la Adilcevaz, un alt bazorelief îl reprezintă pe zeul Kaldi stînd în picioare pe spatele unui taur, piciorul drept fiindu-i ușor genuflexat, cu talpa odihnind între coarnele animalului. Zeul însuși are capul acoperit cu un coif ornamentat cu cercuri mărunte, distribuite în patru benzi suprapuse și surmontat de o pereche de coarne întoarse cu vîrfurile înainte. Un veșmînt bogat îi acoperă trupul, cu o țesătură aleasă în care motivul cercului și al pătratului revine frecvent. Pe brațe și la încheieturile miinilor poartă brățări simple și masive. El sprijină capul unei lăncii între degetul mare și arătătorul miinii drepte. Fundalul este ornamentat cu două grupuri de lăncii care sugerează sfeșnice imense, capetele lor fiind decorativ distribuite, ca niște flăcări de luminări.

Acestea stau mărturie vechimii bazoreliefurilor exterioare de pe pământul armenesc ce aveau să uimească mileniiile creștine.

Kayalidere, din ținutul Muș, Patmos, la mieznoapte de lacul Van, Musasir, bazoreliefurile de la Korsabad, nume de faimă cu rostire dulce, cetăți, orașe, locuințe, temple pătrate, contraforturi sprijinind din patru colțuri zidurile împrejmuite de o curte exterioară străbătută de o alee de coloane odihnind pe plăcile pavând pământul, morminte clădite din piatră, cu vestibul și încăpere a jertfelor, cu cameră mortuară și cadavre de urartieni întinși de-a dreptul pe jos, pe piatra mumă sau, poate, după rang, pierduți în sarcofagii, acest crepuscul zdrențuit al epopeei era tutelat în epoca sa de glorie de către zeul Kaldi, părinte al urartienilor tot astfel cum era și părintele multor zei localnici. Există, de altfel, un Kaldi de mieznoapte și un Kaldi de miezăzi și nu rareori toate divinitățile i se însumau cu titlul de «zeii Kaldi». Kaldi era miezul și fruntea unei trinități divine în care stăpânea împreună cu Teisbas, zeul aerului, și Ardinis, zeul soarelui. Lui i se adresau slujitorii implorând «domnul mulțimilor» și pe «credinciosul păstor al omenirii». Nu departe de Van se află o inscripție pe o stâncă (Meher Kapusi) care menționează un lanț întreg de nume de zei. Selardis este zeul lunii; fiecă ținut ori cetate își are zeul propriu dacă nu însuși ținutul sau cetatea nu sînt zeificați. Numărul mare de zei Kaldi se datorează faptului că oricare nou stat încorporat în Urartu se zbătea să nu mai fie diferențiat ca străin de către învingători schimbîndu-și, în vederea acestui scop, zeul într-un Kaldi, dacă nu cumva aceste presiuni erau impuse de către cuceritorii celor subjuogați.

Este de remarcat faptul că între toți acești zei personali, alții, trădînd cultul fetișist anterior («Poarta ținutului Kaldi», «Poarta Zeului Soare din cetatea Uisis») sau cultul slujitorilor zeificați, cum ar fi gărzile templelor (Seluianii, Urbicanii) nu se află decît o singură zeitate feminină: Saris.

Templele erau dotate cu vii sfinte în jurul cărora atîrnau săbii și scuturi. În dreptul altarelor existau vase mari de bronz sau de lut ars pentru abluțiuni.

De dragul curiozității, iată o scurtă listă de jertfe ce trebuiau aduse zilnic la templu: în numele trinității — șase miei; lui Kaldi, personal — șaptesprezece boi și treizeci și patru de oi; lui Teisbas — șase boi și douăsprezece oi; zeului soarelui — patru boi și opt oi; Porții ținutului lui Kaldi — un bou și două oi; oștenilor pedestri ai ținutului lui Kaldi — doi boi și patru oi. Zeilor li se dedicau anumite zile în care erau sărbătorii în libații, cu vin sfințit. Templele primeau a șasesprezecea parte din prada de război și prizonieri ca robi. Bogăția statului pare privirii moderne să fi fost imensă căci, cu prilejul dedicării Porților ținutului lui Kaldi, s-au jertfit o sută doisprezece boi, nouă mii douăzeci de miei și douăsprezece mii patru sute nouăzeci de oi, în numele părintelui divin.

O dată căzuți sub influența și autoritatea mezilor, urartienii (dacă ei au luat numele de armeni) sau armenii (de unde se vor fi pomenit înjuogați de această putere) adoptă teologia supunătorilor lor. Zeitatea de frunte le era Aramazd (zoroastricul Ahura Mazda) «făcătorul cerului și al pământului; părinte al tuturor zeilor, îndeosebi al lui Anahit, al lui Mîr și Nane; dătătorul abundenței și al prosperității trupești», domnul Anului Nou, sărbătorit în august, înainte de începerea recoltării fructelor.

Temple închinat lui se aflau în Ani, loc de odihnă veșnică a regiilor armeni, în Bagavan și pe muntele Pașat. Fiică a lui Aramazd era și Spandaramet sau Sandaramet; ea reprezenta abisul, infernul, categoria sa divină fiind aceea de arhanghel.

Numele armenesc al unei flori: haurotmaurot (hyacinthus nacemosus Dodonei) sugerează cercetătorilor prezența altor doi arhangheli zoroastriici: Haurvatat și Ameretat, protectori ai lumii vegetale și cărora le erau închinată două flori. Dar, cu excepția substantivului comun «haurotmaurot» nu s-a descoperit încă nici o urmă a numelor celor doi, în manuscrisele vechi armenesti.

Unul dintre îngerii prezenți în teologia precreștină armeană de influență persană este reprezentat de Anahit, cea mai populară prezență suprafirească, «marea doamnă Anahit, slava și izvorul vieții neamului, prin care țara armenilor există și viețuiește, a cumpătării maică, binefăcătoare întregii omeniri și fiica lui Aramazd, maica de aur, tămăduitoarea». Templului ei de la Akisene îi erau închinată fecioare și tineri după ale căror orgii tutelate de zeiță ei nu pregetau, ulterior, să se căsătorească. Ei mai erau închinată sanctuare în Artașat și în Iaștișat. Un chip al ei domina în Anzavatiș, lângă Stînca Fierarilor. Fiecare a nouăsprezecea zi din lună îi era dedicată, armenii oferindu-i ramuri verzi și junci albe ce erau însemnate cu forma unei torțe.

Un alt înger este Tir, scribul zeilor. Lui îi este consacrată cea de a patra lună. El este tălmăcitorul viselor, zeu al artelor și al învățăturii.

Mitra, geniul luminii din ceruri, zeu al adevărului și al cinstei, fiul lui Aramazd, își avea lăcașul de închinăciune în Bagaiarinj. Îi era dedicată luna a șaptea și a șaisprezecea zi din orice lună.

Vahram, Vram sau Vahang e numele unui înger de o categorie inferioară în cultul zoroastriic, care a făcut o carieră uluitoare în formula armenescă a acestui cult devenind parte din treimea: Aramazd, Anahit și Vahang. El este cel care fură paiele lui Barșan ca apoi să le piardă pe drum, creind astfel, Calea Lactee. Celebru era templul său din Iaștișat.

Numele lui Ahriman, talpa întunericului, apare în diverse variante: Arhmn, Karaman(i), Kharaman(i), Car (Cel Rău) dar orice altă dată legată de el a dispărut, pe când demonii (*devi*) sînt prezenți în multe scrieri clasice. Ei sălășluiau în ținuturi de piatră, în ruine, luau chip de șerpi și de balauri; unii aveau trup, alții — nu. Monștrii *nhang* sînt tot de origină persană (*nihang* — crocodil). Se presupune că trăiau în riuri, luau înfățișări înșelătoare, neavînd un trup propriu.

Le sta în obicei să aleagă, îndeosebi trupuri de femei (ceva în sensul sirenelor), atrăgeau înotătorii și îi înecau după ce își potoleau impulsurile lubrice cu ei și le sugeau sîngele. *Hambarușii* erau ființe feminine, aveau trup și se adăposteau pe pămînt, între darăpănături. Alte ființe de același sex erau *puticele*; trăiau în apă și prin preajma lor, bucurîndu-se de dragostea muritorilor; ca și celelalte ființe demonice, nu se lăsau văzute decît atunci cînd o voiau. După pilda persanilor, vechii armeni socoteau șerpii, broaștele și furnicile, aducătoare de rele.

Religia vechilor armeni nu a fost însă integral debitoare perșilor stăpînitori sau influenței caldeene mult mai vechi. Două culte esențiale, cel al focului și cel al apei, apar atît la drămuitorii puterii cît și la înjuțați, cu deosebiri de bază care, în timp, cu ajutorul agresorilor, se atenuază. Pe muntele Palat se afla «o casă de foc, de foc nesătul, zeul arderii neîntrerupte». În acest lăcaș «erau arși Sora Foc și Fratele Izvor». Această lucrare sacră era săvîrșită «cufundîndu-se rugul în apă, ca în sînul Fratelui său. Cenușa Sorei Foc era spălată cu lacrimile Fratelui ei». Focul etern era păzit de către doi balauri ascunși într-o peșteră din apropiere; acestora le erau sa-

crificați tineri și fecioare. Bucuroși de singele proaspăt ce le năclăia boturile hul-pave ei împresurau focul și izvorul cu trăznete și nășteau scorpioni și șerpi. Aceasta explică de ce armenii erau numiți în vechime «adoratorii cenușii». Tocmai genurile gramaticale ale Focului și Apei depărtează cultul armean de cel persan, trimițându-ne să îi căutăm originea în perioada Urartu, Nairi, mai înainte sau în alte ținuturi de baștină posibile.

Un altar al focului poate fi examinat și astăzi, chiar în centrul religios al armenilor din întreaga lume, sub altarul catedralei din Ecimiadzin, unde înțelepciunea Sanctității Sale Catolicosul Vasken I, l-a ocrotit ca pe o valoare arheologică de mare preț.

Apa era cinstită din timpurile cele mai obscure. Eufratul primea cai în dar din partea oamenilor. Cetățile de pe malurile riuurilor erau socotite sfinte. Vietățile demonice preluate de la perși, sălășluitoare în unde, sint puține la număr. Este interesant că monumentele numite *vișap*, colosali pești blinzi de piatră ce străjuiesc izvorirea în lîhnă a undelor, își împart numele cu niște ființe demonice cu înfățișare cînd de om, cînd de șarpe, ce pot tăia văzduhurile în zbor, ajutați întru aceasta de boi (!). Acești demoni furau grînele oamenilor prin mijlocirea cămîlelor și a catîrilor (animale fie dintre cele crescute de oameni sau de *vișapi* înșiși). Pierea și laptele vacilor cu care le plăcea să se hrănească. Goneau călare la vînat. Mulți prinți le cădeau pradă și robi; printre ei, tradiția spune că s-au numărat și Alexandru Machedon și regele armean Artavazd, copii fiind, care a fost înlocuit cu un dev. Oamenii li se închinău. Cîteodată respirația lor otrăvită le umplea plămîni, logodindu-i morții, pentru a li se substituî acești *vișapi*. Trăiau fie izolați, fie mulți la un loc, un adevărat clan fiind stabilit la picioarele muntelui Masis, atrăgîndu-i vrăjmășia armenilor, zeul acestora Vahang — ridicîndu-se împotriva lor. Este limpede că avem de-a face cu o alterare a conținutului semantic inițial al denumirii, sub influența creațiilor demonice izvorîte din mitologia persană.

Armenii slujesc și unor divinități babiloniene (Nane) și asiriene (Astlik și Barșam). După Alexandru, armenii, influențați de elenism, au căutat să afle sau să întocmească corespondențe între zeii lor și cei greci, Aramazd devenind un alter-ego al lui Zeus, Spandaramet al lui Hades, Vahang al eroului Herakles, Atslik al lui Venus etc.

Ca la majoritatea popoarelor vechi, existau șapte centre de cult de seamă și nenumărate mai puțin importante. Altarele se aflau pe creste înalte sau în locuri tănuite. Sacrificiile făcute sint cumplit de îmbelșugate. Agatanghelos descrie astfel închinarea lui Cosroes, învingător în războaie:

«El porunci să se afle cele șapte altare de seamă ale Armenii și cinsti sanctuaarele strămoșilor săi, Arzacizii, cu tauri jugăniți albi, cu berbeci, cai și catiri albi, cu podoabe de aur și de argint, învelitoare de cărți de mătase, brodate și franjurate, cu cununi aurite, cu vase de argint pentru sacrificii, vase vrednice de prețuire, bătute cu pietre prețioase, veșminte minunate și ornamente neasemuite. A dat, de asemenea, a cincea parte din pradă și mari daruri preoților».

Aramazd, ca zeu tutelar al Anului Nou, care în Armenia păgînă cădea în august, a fost și este sărbătorit (în mod inconștient de către contemporani) prin daruri de fructe celebrate și astăzi, în luna respectivă, între cunoscuți. Sărbătoarea populară Terntaz, cu prilejul căreia se aprind focuri mari, arată cît de adînc este ancorat cultul focului în sufletul poporului armean. Și aceasta nu este de mirare; încă o

dată, cultul focului pare să nu aibă nimic comun cu zoroastrismul. Mai curînd trebuie căutată originea lui în erupțiile vulcanice, specifice regiunii. Schimbarea la Faļă, sărbătoare eminamente creștină, este grefată pe o sărbătoare închinată apei. Cu acest prilej, copii, tineri și bătrîni se stropesc unii pe alții. Cultul soarelui și al lunii, comun popoarelor răsăritene, îi făcea pe vechii armeni să își închipuie că eclipsele erau datorate celor două corpuri întunecoase, provenind din boul dintru început, ce se rotesc între soare și lună, cînd și cînd trecînd prin dreptul acestora. Armenii moderni judecă eclipsele ca fiind provocate de «steaua rea». Se mai credea că vrăjitorii aveau putere de a coborî soarele și luna pe pămînt. Imnul închinat lui Vahang pare, într-adevăr, o reminiscență a unui cult solar : «Ceruri în durerea facerii ; pămîntul în durerea facerii ; / Marea purpurie în durerea facerii. / Stuful roșu-al mării în durerea facerii. / Din tulpina trestiei înălțatu-mi-s-a fum ; / Din tulpina trestiei înălțatu-mi-s-a flacăără ; / Dintru flacăără zbcuni un tînăr. / Păr înflăcărât avea ; / Barba-i numai pară ; / Iară ochii sorii erau». Chiar și în veacul al paisprezecelea mai exista între armeni, un neam numit Fiii Soarelui, ce adora nu numai izvorul luminii ci și plopul, crinul, bumbacul și alte plante ce se întorc după razele lui. De două sau de mai multe ori pe an, ei se adunau în locuri întunecoase, robiți orgiei.

Devii rămîn vii în aceste tradiții folclorice, îndeosebi în basme. Ei sînt monștrii cu șapte capete. Cînd se luptă, erup vulcanii. Mari iubitori de comori, le străjuiesc în peșteri, putînd ajunge de la una la alta pe cai de foc. Sînt neconțenți pe picior de război datorită tinerilor ce îi atacă pentru a slobozi fecioarele răpite de ei, față de care, de altfel, se arată foarte curtenitori și generoși. Împotriva lor și a balaurilor, oamenii simpli poartă asupra lor suluri cu rugăciune (*ghirpahan*). Ultimele slujesc și împotriva vrăjitoarelor.

Desigur că există în credințele populare și duhuri propice omului, cum ar fi cele trei spirite ale nașterii : serile de marți, joi și sîmbătă, cele dintii fiind două surori fecioare și ultima — fratele lor. Femeilor ce nu se apropie de soțul lor în aceste nopți ele le asigură o naștere ușoară. Și ziua de duminică participă la evenimentul nașterii : stă de veghe la ușă pentru a-și ajuta surorile : pregătește apă, ouă, face focul. Estimp, surorile așteaptă nașterea, scaldă copilul și hrănesc mama cu ouăle aduse.

Copilul va avea un înger păzitor, purtător al unui măr de aur cu care se joacă pentru a-l distra. Un alt rost al acestuia este de a tăia unghiile pruncului. Zîmbetul sugarului și întinderea mînutele în gol semnifică luarea rămăsuului bun de la acest înger ce, acum cînd copilul este suficient de mare, se întoarce la ceruri. Boala copilului și a adultului poate surveni în trei chipuri. Duhurile ce o poartă au creștetul acoperit de pălării triunghiulare. Dacă ating o persoană cu o ramură albă boala va fi ușoară ; ramura roșie aduce o boală de lungă durată ; ramura neagră pecetluiește omul să nu se mai ridice din pat. Cu alte cuvinte, «i s-a scris numele».

Acestea sînt credințele religioase ce au creat mentalitatea de care avea să se izbească mesajul cristic și care urma să-l îmbrățișeze cu o forță și o putere de mucenicire rar întîlnite. Acestea sînt, într-o foarte fugară privire de ansamblu, premisele uneia dintre importante culturi creștine al cărei răsunset și influență va străbate în lung și în lat arta lumii, îndeosebi arhitectura.

Lector univ. MIHAI RĂDULESCU

NOTA : La alcătuirea acestei lucrări s-a folosit următoarea bibliografie :

Agathange, *Histoire du règne de Tridate et de la prédication de Saint Grégoire l'Illuminateur*, în «Victor Langlois». Collection des historiens anciens et modernes de l'Arménie, Librairie de Firmin-Didot et Cie, Imprimeurs de l'Institut, vol. I, Paris, MDCCCLXXX.

M. H. Ananikian, *Zoroastrian Armenia*, în «Encyclopaedia of Religion and Ethics», Edimburgh, edited by James Hastings, M. A., D. D., 1925.

A. A. Aslanyan, A. B. Bagdasaryan, L. A. Valesyan, S. M. Dulyan, *Soviet Armenia*, translated by Mysline, David, Moscou, Progress Publishers, 1971.

Acad. Levon Azarian, *The Art of Khatchkars*, în «Documents of Armenia Architecture, nr. 2. Khatchkar», Facoltà di architetture del Politecnico di Milano, Academia delle Scienze dell' Armenia, S.S.R., Milano, Edizioni Ares, Dicembre 1970, 2a edizione.

Zabelle, C. Boyasian, *Armenian Legends and Poems*, illustrated and compiled by —, London : J. M. Dent & Sons, Ltd., New York : E. P. Dutton & Company, 1916.

Sirarpie, der Nersessian, *The Armenians, Ancient Peoples and Places*, London, General Editor Glyn Daniel, Thames & Hudson, 1969.

Mircea Eliade, *Traite d'histoire des religions*, nouvelle édition, Bibliothèque scientifique, Paris, Payot, 1970.

Rachik Grigoryan, *Etchmiadzine*, Moscou, Editions de l'agence de presse Novosti.

David Marshall Lang, *Armenia, Cradle of Civilisation*, London, George Allen & Unwin Ltd., 1970.

S. Mnațakanian, N. Stepanian, *Architectural Monuments in the Soviet Republic of Armenia*, Leningrad, Aurora Art Publishers, 1971.

Moïse de Khorène, *Histoire d'Arménie en trois livres*, în «Victor Langlois», vol. 2, vezi mai sus, Agathange.

Lector univ. Mihai Rădulescu, *Istoria și cultura armeană — Urartu trăiește*, în «Nor Ghiank», 22 feb. 1974 și 1 mar. 1974 (în lb. armeană).

Lector univ. Mihai Rădulescu, *Note de călătorie — Pline, piatră, apă*, în «Nor Ghiank», 27 octombrie 1972 (în lb. armeană).

Lector univ. Mihai Rădulescu, *Note de călătorie — Să iubești piatra*, în «Nor Ghiank», 10 noiembrie 1972 (în lb. armeană).

Lector univ. Mihai Rădulescu, *Vestigii ale civilizației Urartu : Cine au fost Urartienii ? — Urme arheologice ale civilizației lor — Folclor modern armenesc în care se recunosc elemente culturale urartiene* (Prima din cele șapte conferințe cu titlul : *Civilizația și cultura armeană*, susținută de autor în aula Muzeului de istorie R.S.R., în perioada ianuarie—aprilie 1974, în cadrul ciclului inițiat de Universitatea Populară București : *Civilizații și culturi*).

Archag Tchobanian, *Chants populaires arméniens*, Bibliothèque arménienne, trad. française avec une introduction par —, Paris, Société d'éditions littéraires et artistiques, 1903.

RELAȚIILE CULTURALE ALE POPOARELOR DIN SUD — ESTUL EUROPEI ÎN EVUL MEDIU

Rolul centrului cultural din Athos*

Creațiile culturale ale popoarelor din Sud-estul Europei s-au dezvoltat prin frecvente influențe reciproce. În epoca medievală aceste popoare considerau cultura bizantină ca un fond spiritual comun, la care avea dreptul de a se inspira fără nici o restricție determinată de sentimentele naționale. Ideea de comunitate creștină stăpinea efectiv în lumea mediteraneană și pontică. Dar nu trebuie să exagerăm rolul culturii bizantine în viața acestor popoare.

* Comunicare susținută la cel de-al III-lea Congres Internațional de Studii Sud-Est Europene, București, 4—10 septembrie 1974.

Influențele culturale n-au fost niciodată unilaterale. Studiul caracterului reciproc al împrumuturilor culturale trebuie să fie obiectivul unor cercetări viitoare, din partea savanților acestor țări.

Popoarele sud-estului european au creat în Evul mediu lucrări originale, care au îmbogățit patrimoniul cultural al umanității. De asemenea, aceste popoare au contribuit prin aportul lor material și prin creațiile lor spirituale la dezvoltarea culturii bizantine, care a fost în esență, o cultură multinațională.

Cu acest concept istoric, noi vom examina în special rolul Muntelui Athos ca centru de cultură bizantină, în spiritul său universal, care a facilitat colaborarea popoarelor din sud-estul Europei și cele ale Mediteranei orientale. Prin cercetările noastre și în lumina celor mai recente lucrări asupra istoriei culturii atonite, noi vom căuta să punem în evidență caracterul acestui centru cultural, care a fost comunitatea monastică din Athos, în evul mediu.

Istoriceste se admite că Athosul devine un loc de retragere pentru monahii bizantini la începutul secolului IX, dar prima minăstire mare a fost fondată în secolul X.

Fostul ofițer imperial, de origine greacă, Athanasie și câțiva demnitari bizantini, de origine georgiană, au fondat în anul 963 o minăstire, care, ulterior a fost numită *Marea Lavră*. Ceva mai târziu, cu sprijinul împăraților Nichifor Focas (963—969) și Ioan Tzimiskes (969—976) și a altor vechi demnitari bizantini, de origine georgiană, printre care Ioan Ivirul și generalul Tornikios, fondară *Minăstirea de Iviron*, pe care regii ivirilor, adică de Georgia (țară denumită în rusește Gruzia) îi acordară întregul lor ajutor material, considerând-o ca centru de cultură națională georgiană. Astfel că la originile primelor fundații monastice atonite se află în același timp grecii și georgienii. Conducătorii ivirilor și mai târziu cei ai Rusiei țariste au susținut material minăstirea georgiană din Athos.

Bulgarii au propria lor fundație monastică la Muntele Athos începând din anul 980. Aceasta este *Minăstirea Zografu*, pe care țarii și creștinii bulgari au sprijinit-o mult, oferindu-i danii și moșii. Tradiția bulgară pretinde că oficiul divin să fie celebrat în această minăstire în același timp în slavonește și în grecește. Această datină a persistat până în anul 1845.

Minăstirea sârbească *Hilandar* datează de la finele secolului XII, fiind ctitoria principilor Nemanja și Ștefan, care au devenit acolo monahi. Sîrbii mai ales prin suveranii și conducătorii lor, au manifestat totdeauna interes și atenție față de minăstirile lor atonite. Donatorii sîrbi au fost darnici, de asemenea, pentru minăstirile grecești.

Ortodocșii ruși posedă o așezare monastică proprie la Muntele Athos începând din anul 1143, din vremea Statului Kievan. Mai târziu, monahii ruși au fost concentrați în marea minăstire *Sîntul Pantelimon*, denumită apoi «Rusicon». Feudalii și țarii ruși au înzestrat cu imense averi această minăstire, precum și numeroase minăstiri grecești.

Grecii au fără încetare o situație predominantă la Muntele Athos, prin numărul lor de monahi și de minăstiri, prin spiritul și amploarea creațiilor lor culturale. În primul regulament monastic, care este *tipiconul lui Athanasie*, adoptat în anul 972, se găsesc 59 semnături, între care 44 sînt ale egumenilor greci.

În 1935, Preotul Teodor Bodogae în lucrările sale consemna la Athos 2350 monahi greci, 900 ruși, 350 români, 160 bulgari, 40 sîrbi și 17 georgieni. Aceste cifre au

fost acceptate drept conform realităților și confirmate ca atare de către istoricul grec Ioannis Mamalakis, în lucrarea sa premiată de Academia Athenei¹. Cu aportul altor popoare de confesiune ortodoxă, grecii au contribuit substanțial la dezvoltarea culturii atonite, într-un remarcabil spirit de colaborare internațională, căci se găsesc printre atoniți, cu propria lor capacitate creatoare, nu numai monahi născuți în țările Europei, ci și mulți oameni veniți din țările Asiei și Africii. Iar monahii provenau din toate categoriile sociale ale acestor popoare.

Noi vom scoate în relief în special contribuția poporului român atit materială, cit și spirituală, la dezvoltarea culturii atonite. Timp de aproape 10 secole, minăstirile atonite au primit din Țările Române, în fiecare an, numeroase și bogate donații. La finele secolului XVIII, minăstirile din Athos primeau anual venituri românești, care reprezentau a șaptea parte din bugetul țării noastre. Românii au îmbogățit tezaurile atonite prin donații de icoane în aur și argint, de manuscrise, broderii prețioase, veșminte sacerdotale, vase sacre de toate sorturile, precum și obiecte de valoare, opere ale spiritului creator al poporului nostru.

Prin donațiile sale și prin operele fondate la Muntele Athos, un exemplu istoric, foarte elocvent, a fost domnitorul român Ștefan cel Mare, domnul Moldovei (1457—1504). Numele său ca donator este citit peste tot la Minăstirea Zografu, pe care el o considera «casa sa religioasă». Începând cu anul 1466 el acordă acestei minăstiri o subvenție anuală de 1000 ducați (monede în aur). Cu acest sprijin bănesc, monahii au reparat construcțiile minăstirii lor și au construit o bolniță, căreia domnitorul român îi alocă, începând din anul 1471, o subvenție specială de 500 aspri (piese de argint) pentru sănătatea bolnavilor². Cu o altă donație bănească același domnitor român, la Minăstirea Zografu, a construit pe malul mării, un turn pentru vapoare, a cărui inscripție menționa numele său de donator³.

Cițiva ani mai târziu, în 1485, Ștefan făcuse să construiască la Zografu un refectoriu (τρῳεζα) pentru 180 de monahi, de asemenea chiliile lor și două minăstiri, veșminte sacerdotale și alte obiecte de cult⁴. Atenția domnitorului Moldovei pentru Minăstirea Zografu a fost persistentă. Două drapele cu imaginea Sfintului Gheorghe sînt conservate la această minăstire și mărturisesc donația lui Ștefan. Spre sfîrșitul domniei sale, donatorul a reparat în întregime construcțiile minăstirii, care a fost socotită chiar ctitorie românească. Aceasta pentru că monahul Isaia de Chilindar avea motiv să afirme că Minăstirea Zografu a fost fondată de către Ștefan al Moldovei⁵.

Alte patru minăstiri atonite au primit importante donații de la același domnitor român. La Minăstirea Sfîntul Paul el făcu să fie construit un apeduct și un baptister⁶.

De trei ori, în 1497, 1500 și 1502, el donă bani Minăstirii Grigoriu pentru construcția pînă la terminare a clădirilor sale, de asemenea pentru zidirea turnului, care apără amintirea donatorului⁷.

La Karyès (capitala Athosului), la Minăstirea Protathon s-a obținut o construcție cu suma de 24000 aspri de același domnitor⁸. La Minăstirea Kostamonitu s-a primit de la același Domn o donație de 5000 aspri, de asemenea o subvenție anuală de 500

1. Τό "Αγιου "Ορος ("Αθως) διὰ μέσου τῶν αἰῶνων, Athenes, 1971, p. 549.

2. I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, I, București, 1913, p. 161—163.

3. T. Bodogae, *Ajutoarele românești la Sf. Munte Athos*, Sibiu, 1941, p. 216.

4. *Ibidem*, p. 217.

5. *Ibidem*, p. 218.

6. *Ibidem*, p. 259.

7. *Ibidem*, p. 279—280.

8. *Ibidem*, p. 79, 81 și 270.

aspri⁹. La *Vatopedi* ei a construit debarcaderul și adăpostul pentru vapoare. Acolo un basorelief din 1496 păstrează imaginea domnitorului român.

Aceste numeroase donații și bogate subvenții acordate Mănăstirii Athosului de Ștefan, domnul Moldovei, mărturisesc grija sa de ajutorare pentru marile opere spirituale, în spiritul solidarității creștine, care însuflețesc activitatea sa politică, ca Domn, ce se consideră protectorul creștinătății.

Scotînd în relief importanța împrumuturilor, pe care românii le-au făcut culturii bizantine atonite, noi subliniem, în același timp, reciprocitatea stabilită între vechea cultură românească și centrul monastic de la Athos, unde se regăsește, de asemenea, cultura bizantină formată de fuziunea creștinilor multinaționali. Va trebui să se întreprindă studii în colaborare pentru a stabili în mod obiectiv ceea ce aceste popoare au primit, și ceea ce ele au oferit Bizanțului pentru centrul atonit.

La Muntele Athos s-au elaborat prețioase opere literare, religioase, filozofice, istorice. De la școlile teologice atonite au provenit mulți intelectuali, care au lucrat pentru înțelegerea spirituală a popoarelor. Bogate tezaure de artă sînt concentrate în aceste mănăstiri. Cultura bizantină a Athosului constituie o lecție istorică, pe care Evul Mediu o transmite umanității contemporane pentru cooperarea internațională. Patru erudiți greci, profesorii Cristu, Pelekanidis, Mavropulos Tsumis și Kadas pregătesc o excelentă ediție ilustrată pentru tezaurele Muntelui Athos, care cuprind miniatură bizantine, manuscrise împodobite, piese artistice și care pînă în prezent au fost inaccesibile marelui public.

Pr. C. CRONȚ — Galați

UNITATEA CREȘTINĂ ÎN EPISTOLELE SFÎNTULUI APOSTOL PAVEL *

Este unanim recunoscut faptul că Mîntuitorul Iisus Hristos a voit și voiește ca toți oamenii să fie una după chipul unirii Sale cu Tatăl (Ioan XVII, 11), ca toți să rămîină în El, precum mlădița în viță și ca această unire să cuprindă pe toți cei ce vor crede într-însul prin cuvîntul propovăduit (Ioan XVII, 20). Cuvintele Mîntuitorului din rugăciunea Sa arhierască: «ca toți să fie una» (Ioan XVII, 22—23), nu sînt altceva decît chemarea solemnă și testamentară care stă la temelie oricărei acțiuni pentru unitatea dintre creștini.

Unitatea creștină reprezintă de fapt unul din atributele ființiale cu care Domnul nostru Iisus Hristos și-a înzestrat Biserica Sa (Ioan XV, 5—6), pe care Sfinții Apostoli au păstrat-o cu sfințenie și au propovăduit-o cu toată autoritatea încredințată lor de Mîntuitorul. Ea constituie o problemă a creștinătății contemporane pentru faptul că în Biserica cea una a lui Iisus Hristos a intervenit dezbinări în cursul veacurilor din pricina unor slăbiciuni și ambiții omenești. Aceste slăbiciuni au generat ceea ce se cheamă separarea dintre creștini în mod real, vizibil.

9. *Ibidem*, p. 304.

* Lucrare de seminar, susținută în cadrul pregătirii doctoratului în teologie, întocmită sub îndrumarea P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda, care a dat și avizul pentru publicare.

De aceea pentru refacerea unității văzute a creștinilor în Biserica cea una neimpărțită a lui Iisus Hristos, trebuie să începem o întoarcere la izvoare, la sursele pe care ni le oferă Noul Testament și la explicarea lor. Un loc de seamă între cărțile Noului Testament, îl ocupă scrierile pauline. În cele ce urmează, ne-am propus să arătăm ceea ce a scris Sfântul Apostol Pavel despre unitatea creștină.

1. Unitatea în Hristos

Unitatea creștină este unitatea într-un «nume», «nume mai presus de orice nume»: «în numele lui Iisus Hristos» (Filip. II, 9—10). E unitatea în Hristos. Ideea unității în Hristos se fundamentează pe învățătura Sfântului Apostol Pavel că toți creștinii formează un singur trup în Hristos, fiecare din ei constituind un mădular al acestui trup. «Voi sînteți trupul lui Hristos», scrie El corintenilor (I Cor. XII, 27); și celor din Roma le arată că «precum într-un singur trup avem multe mădulare și mădularele nu au toate aceeași lucrare, așa și noi, cei mulți, un trup sîntem în Hristos și fiecare sîntem mădulare unii altora» (Rom. XII, 4—5; Efes. IV, 4). Făcînd parte din același trup, creștinii își împărtășesc unii altora bucuriile și durerile: «Dacă un mădular suferă, toate mădularele suferă împreună; și dacă un mădular este cinstit, toate mădularele se bucură împreună» (I Cor. XII, 26).

Fără unitatea cu Hristos, nu se poate realiza ceva pe drumul perfecțiunii morale, al sfințeniei și deci al mîntuirii credincioșilor¹. De aceea Sfântul Apostol Pavel stăruie pentru o unitate desăvîrșită cu Hristos cînd zice: «Vă îndemn fraților, pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos, ca toți să vorbiți la fel și să nu fie dezbinări în sinul vostru; ci să fiți cu totul uniți în același cuget și în aceeași înțelegere» (I Cor. I, 10).

Pentru că nu iubea dezbinările și cu atît mai mult certurile religioase, nici la cei din Galatia, nici la cei din Corint, Sfîntul Pavel, pentru fiecare comunitate creștină, imagine în miniatură a creștinătății întregi, infierează cu vigoare certurile, depune tot efortul său de zelos propovăduitor al lui Hristos, în ce privește înlăturarea disensiunilor, disidențelor și în general combate toate motivele contrare unității de viațuire în Iisus Hristos. Cearta dintre corinteni de a aparține lui Pavel, Apollo, Chifa și Hristos (I Cor. I, 12), Apostolul neamurilor o lichidează într-un mod neașteptat de convingător, printr-o întrebare directă, pusă pe bună dreptate: «Oare s-a împărțit Hristos?» (I Cor. I, 13). Cu alte cuvinte, «n-ar fi îndreptățită dezbinarea, decît numai dacă Iisus Hristos s-ar fi împărțit, un lucru lipsit de logică, deci imposibil, dar «care rămîne pînă astăzi de o pregnantă actualitate pentru toți creștinii care deși poartă numele lui Iisus Hristos și au fost botezați în numele Sfinței Treimi, totuși se numesc cu numele căpeteniilor lor dintre oameni (Luther, Zwingli, Calvin, Hus etc.)»².

Sfîntul Apostol Pavel nu putea concepe deci un creștinism dezmembrat și împărțit în diverse fracțiuni, care se luptau între ele, fapt pentru care îndemna pe creștinii zicînd: «Căci nimeni nu poate pune altă temelie, decît cea pusă, care este Hristos» (I Cor. III, 11). «Pe această temelie să zidim» va zice și Sfîntul Ioan Gură de Aur, comentînd textul de mai sus³. Sfîntul Părinte, care era entuziasmat de uriașa personalitate a Sfîntului Apostol Pavel și pe care a căutat să-l imite în cu-

1. Pr. Prof. Petru Rezuș, Pr. Conf. Al. I. Ciurea, Pr. Asist. Lucian Gafton, *Biserica în planul lui Dumnezeu*, în «Ortodoxia» XV (1963), nr. 3—4, p. 335. 2. *Ibidem*, p. 336.

3. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia VIII la I Corinteni*, P. G., IV, col. 72.

vintărilor sale, nu cunoștea nici el altă temelie pe care s-ar putea realiza adevărata unire dintre creștini, decât Iisus Hristos și învățătura Sa.

Ideea unității pe care o formează creștinii, o exprimă Apostolul în mod plastic și în Epistola către Efeseni, din care reiese că în Iisus Hristos, Dumnezeu realizează planul Său de a reuni într-unul, toate cele din cer și cele de pe pământ (Efes. I, 9—10), deoarece «toate s-au făcut prin El și pentru El» (Colos. I, 16). Iar ca urmare a intrupării și jertfei Sale răscumpărătoare, toți oamenii fără deosebire sînt una în Hristos (Gal. III, 28). Unitatea între ei, a tuturor celor ce sînt în Hristos, deci unitatea tuturor creștinilor și comunităților, rezultă și din faptul că toți sînt, după Sfîntul Apostol Pavel, «împreună cetățeni cu sfinții și casnici ai lui Dumnezeu», nemaifiind «străini» (Efes. II, 19). De altfel însuși faptul că toți au un singur cap, pe Iisus Hristos, și că pentru toți, Hristos este «piatra cea din capul unghiului» (Efes. II, 20) reprezintă cel mai evident argument pentru unitatea tuturor creștinilor.

2. Unitatea creștină exprimată în relația dintre Iisus Hristos și Sfîntul Duh

Sfîntul Apostol Pavel arată legătura intrinsecă dintre Iisus Hristos și Duhul Sfînt cînd afirmă că «Domnul este Duh, și unde este Duhul Domnului, acolo este libertate» (II Cor. III, 17). Precum în trup numai duhul dă viață, ține toate și din toate mădularele alcătuiește un tot, «așa și cu Duhul lui Dumnezeu în Biserică, căci unește pe toți cei despărțiți după obiceiuri, neam, vîrstă și sex»⁴. În lucrarea pe care o manifestă în lume, împreună cu Iisus Hristos, Duhul Sfînt are un rol deosebit în întemeierea și susținerea Bisericii, ca unitate de comuniune, ca unitate în diversitate. Duhul Sfînt este cel care împărtășește efectul jertfei lui Hristos, cel care dă mărturie că am primit înfierea, că am devenit în Hristos fiii ai lui Dumnezeu după har (Romani VIII, 16).

Persoana lui Iisus Hristos și persoana Duhului Sfînt constituie un singur izvor de viață duhovnicească. Rolul Duhului Sfînt însă este acela de a-i asimila și de a-i uni pe credincioși cu Iisus Hristos⁵. Dacă se desparte cineva de Trupul lui Hristos, nu mai este mădularul Lui, iar dacă nu mai este mădularul Lui, nu se mai hrănește de Duhul Lui. Cu toate că au roluri diferite, Fiul și Sfîntul Duh, acționează inseparabil în viața Bisericii, fapt observat pe bună dreptate de Sfîntul Pavel, cînd atribuie una și aceeași lucrare, odată Fiului, iar altădată Duhului Sfînt⁶. De pildă, harismele au fost date după măsura «darului lui Hristos», dar și prin Sfîntul Duh care le lucrează (Efes. IV, 7, 11; I Cor. XII, 11); prin Hristos s-a dat înfierea adoptivă și totuși Sfîntul Duh este numit «Duhul înfierii» (Efes. I, 5; Rom. VIII, 15)⁷.

Raportînd la unitatea creștină, echivalența dintre «ceea ce temeluește și călăuzește Hristos» și ceea ce «însuflește și desăvîrșește Duhul Sfînt»⁸, constatăm din numeroase texte pauline că a fi *ἐν Χριστῷ* și a fi *ἐν Πνεύματι* «este aproape de-a rîndul unul și același lucru»⁹.

4. F. Prat, *La Théologie de Saint Paul*, vol. II, Paris, 1925, p. 348.

5. Doctorand Ion Șurubaru, *Relația dintre Hristos și Duhul Sfînt în viața Bisericii*, în «Studii Teologice», XX (1968), nr. 9—10, p. 741.

6. Magistrand Leon G. Arion, *Concepția paulină despre Biserică în Epistola către Efeseni*, în «Studii Teologice», XVII (1965), nr. 7—8, p. 409.

7. F. Prat, *op. cit.*, II, p. 352—353.

8. Pr. Prof. Dr. Grigorie T. Marcu, *Problema unității creștine în lumina Epistolelor pauline*, în «Studii Teologice», XVII (1965), nr. 5—6, p. 280.

9. *Ibidem*, p. 280.

În acest sens, se poate exemplifica și preciza că: ne îndreptăm în Hristos (Gal. II, 17) — dar și în Duhul Sfânt (I Cor. VI, 11); sintem sfințiți în Hristos Iisus (I Cor. I, 2) — dar și în Duhul Sfânt (Rom. XV, 16); sintem pecetluiți în Hristos (Efes. I, 13) — dar și în Duhul Sfânt (Efes. IV, 30); ne împărtășim cu Hristos (I Cor. I, 9) — dar și cu Duhul Sfânt (II Cor. XIII, 14; Filip. II, 1); sintem «locaș sfânt în Domnul» (Efes. II, 21) — dar și «locaș al lui Dumnezeu în Duh» (Efes. II, 22); sintem «templu al lui Dumnezeu» (I Cor. III, 16) — dar și «templu al Duhului Sfânt» (I Cor. 19); iar dacă Hristos locuiește în cei credincioși (Rom. VIII, 10) — și Duhul Sfânt locuiește (Rom. VIII, 9, 11). Această unitate de viațuire simultană în Hristos și în Duhul Sfânt este explicabilă, deoarece Hristos și Duhul Sfânt una sint: «Domnul este Duh» (II Cor. III, 17).

Totuși, paralela între Hristos și Duhul Sfânt stabilită mai sus, nu e nelimitată, merge numai până la un punct¹⁰. Sint funcțiuni soteriologice pe care Sfântul Apostol Pavel le atribuie numai lui Iisus Hristos. Potrivit acestui fapt, Sfântul Pavel nu spune niciodată că Duhul s-a răstignit pentru noi, sau că ne împărtășim cu trupul și singele Duhului, ori că Duhul va veni pe nori să judece lumea, sau că Duhul Sfânt ar fi «al doilea Adam» și capul Bisericii.

Atît «unitatea Duhului» (Efes. IV, 3), la care îndeamnă Sfântul Apostol Pavel, cît și unitatea cu Iisus Hristos, presupun încorporarea credincioșilor în Biserică prin Duhul Sfânt ca membre ale Trupului lui Iisus Hristos.

3. Unitatea creștină exprimată în unitatea Bisericii

Interpret și propovăduitor al învățaturii Domnului Iisus Hristos, Sfântul Apostol Pavel fundamentează ideea unității Bisericii pe învățătura că Biserica este Trupul tainic al Mîntuitorului (I Cor. XII, 12), al cărei cap este Iisus Hristos și ale cărui mădulari sint creștinii (Col. I, 24; I Cor. XII, 27; Efes. V, 30). Ca urmare a acestui fapt, Sfântul Pavel sfătuiește pe efeseni să păstreze: «unitatea duhului în legătura păcii», dîndu-le drept argument pozitiv faptul că: «este un singur trup și un singur Duh ... o singură nădejde ... un Domn, o credință, un botez ...» (Efes. IV, 4—6). Acestea constituie prin urmare o întreagă și variată suită de motive superioare, care reclamă în mod imperios unitatea creștină. Iar unitatea creștină nu este altceva decît unitatea în Biserica văzută, care este nu numai unică, ci și unitară, pentru că are un singur cap, pe Iisus Hristos (Efes. V, 23). A fi în Hristos și a fi în Biserică, a fi ucenic al lui Hristos și membru al Bisericii este unul și același lucru după Sfântul Pavel.

Biserica este trupul lui Hristos, zice Apostolul (Efes. I, 22—23; Col. I, 18) și acest trup nu poate fi decît unul. Creștinul care nu se articulează în acest trup, în duhul lui și al Bisericii pe care a voit-o, nu este mădular a trupului Lui, adică al Bisericii, al cărui cap este El.

Unitatea Bisericii se întemeiază pe faptul că credincioșii fiind uniți cu Hristos, sint uniți și întreolaltă; căci legătura de corp unește nu numai pe fiecare mădular cu Iisus Hristos, ci și toate mădularile întreolaltă¹¹. «Un trup sintem în Hristos și fiecare sintem mădular unei altora» spune Sfântul Apostol Pavel (Rom. XII, 5).

10. *Ibidem*, p. 280.

11. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Autoritatea Bisericii*, în «Studii Teologice», XVI (1964), nr. 3—4, p. 200.

Același Apostol vorbește deseori de «Biserica sau bisericile lui Dumnezeu ... în Hristos» (I Cor. I, 2), accentuând în acest fel principiul hristocentric al Bisericii¹². Dar formula «în Hristos», atât de frecventă în scrierile Sfântului Pavel, are corelativul ei firesc «în Biserică»¹³. De pildă, el îndeamnă pe efesenii să aducă laude lui Dumnezeu «în Biserică și în Hristos Iisus» (Efes. III, 21).

Ideea de unitate a Bisericii este inclusă și în sfințenia ei. În trupul tainic al lui Hristos, în Biserică, Duhul Sfânt lucrează prin darurile Sale cele bogate, o stare de sfințenie care unifică și înfățișează Biserica «slăvită, fără pată ... sfință și fără prihană» (Efes. V, 27). Fiecare credincios este chemat să tindă spre desăvârșire (cf. Col. I, 28), intrucît dumnezeiescul har împărtășit în Biserică de Duhul Sfânt cel unul, este același și Sfintele Taine sînt aceleași, ale aceleiași Biserici (Efes. IV, 5).

Ideea de unitate a Bisericii este dată și în sobornicitatea ei. Biserica lui Hristos, în conformitate cu universalismul creștin al mîntuirii (I Tim. II, 4) nu stă să examineze culoarea pielii oamenilor, dacă este albă, neagră, galbenă sau roșie, și nici nu îngăduie structural să se facă discriminări de rasă, naționalitate sau sex (Gal, III, 28)¹⁴.

Ideea de unitate a Bisericii este inclusă și în apostolicitatea ei. Biserica este apostolică, intrucît este zidită «pe temelie Apostolilor și proorocilor» (Efes. II, 20). Noțiunea de apostolicitate a fost deosebit de familiară Sfântului Apostol Pavel. În scopul menținerii unității Bisericii lui Hristos, Sfântul Pavel păstrează o legătură directă cu comunitățile creștine înființate, cărora le adresează epistole, întreprinde călătorii misionare, și-și alege colaboratori care se disting în chip deosebit prin des-toinicia și rîvna cu care contribuie la propășirea Bisericii celei una.

Odată cu dezvoltarea bisericilor înființate și delimitarea lor pe celăți și pe provincii, se trece și la desăvârșirea organizării lor. În aceste împrejurări se formează o ierarhie bisericească locală. Această organizare instituțională a Bisericii constituie un lucru firesc pentru Sfântul Pavel, care în baza alegerii și trimerii sale de către Iisus Hristos, la propovăduire, așează și el episcopi: pe Timotei în Efes (I Tim. IV, 14) și pe Tit în Creta (Tit I, 5). Succesiunea apostolică era în acest mod asigurată. Acești episcopi, conducători de Biserici locale, au în subordinea lor pe presbiteri (preoți) și diaconi. Acest sistem ierarhic cu credincioși păstoriți de un episcop, ajutat de preoți și diaconi este cel mai potrivit pentru rezolvarea unității Bisericii. Desigur că și credincioșii au un rol mare în Biserică, dar nu trecînd peste cler. Căci doi sau trei creștini laici la un loc și orice altă grupare din care lipsește cel care moștenește succesiunea apostolică și care-i în măsura s-o transmită altora, nu pot forma Biserica lui Hristos¹⁵.

Episcopii nu împart Biserica după numărul episcopilor. Aceștia deși conduc Bisericile locale, nu sînt decît părți alcătuitoare ale Bisericii celei una și totodată «slujitori ai lui Hristos» (I Cor. IV, 1). Singur episcopul creștin cu succesiune apostolică, înconjurat de celelalte «mădulare» ale lui Hristos, adică de credincioși laici

12. Pr. Prof. Grigorie T. Marcu, *Elemente de ecleziologie paulină*, în «Mitropolia Ardealului», VI (1961), nr. 1—3, p. 30.

13. Diac. Ion Bria, *Aspecte dogmatice ale unitii Bisericilor creștine*, în «Studii Teologice», XX (1968), nr. 1—2, p. 52.

14. Pr. Prof. Petru Rezuș, Pr. Conf. Al. I. Ciurea, Pr. Asist. Lucian Gafton, *op. cit.*, p. 337.

15. Pr. Romul Grecu, *Reflecții asupra ecleziologiei ortodoxe*, în «Ortodoxia», XXIII (1971), nr. 3, p. 53.

și preoți subordonați canonicește, intrunesc ceea ce se numește «plinătatea (Bisericii) lui Hristos» (Efes. IV, 13)¹⁶.

Prin urmare unitatea Bisericii este dată în Iisus Hristos, care este Capul trupului Bisericii și în soborul Apostolilor, căci toți Apostolii sînt «temelie» unică a Bisericii (Efes. II, 20)¹⁷. Atitudinea Sfîntului Apostol Pavel față de diferitele partide din Biserica corinteană, este elocventă în această privință (cf. I Cor. I, 11 ș.u.; III, 4 ș.u.).

4. Botezul și Euharistia — taine ale unității creștine

După Sfîntul Apostol Pavel, Botezul este prima Taină care-l scoate pe om din «comunitatea amartologică», creată prin descendența comună din primul om (Adam) (Rom. V, 12), și-l transferă în alta haritologică, în care aparține lui Iisus Hristos¹⁸. În acest fel, creștinul devine mădular încorporat în vastul organism spiritual pe care același Sfînt Apostol îl numește fie «trup tainic» al lui Hristos, fie «Biserică». În virtutea acestui fapt creștinul nu poate fi un element izolat, care să-și organizeze și să poată obține mîntuirea sufletească fără să cugete cîtuși de puțin la legătura cu aproapele său, situat în aceleași condiții de ajungere la Dumnezeu.

Prin Botez deci, Sfîntul Pavel îl vede pe creștin întîi unit cu Hristos apoi, unit laolaltă cu alții, cu cei ce au crezut în Iisus Hristos și au primit Duhul Sfînt ca putere întăritoare și călăuzitoare de fiecare clipă a pașilor lor pe cărările vieții pămîntești¹⁹.

Acest fenomen de unire, amintit mai sus, reiese cu claritate din cîteva expresii folosite de Sfîntul Pavel în legătură cu Taina Botezului, cum sînt: «a fi botezat în Hristos» — εἰς Χριστόν (Rom. VI, 3; Gal. III, 27) sau: «în numele» lui Hristos — εἰς τὸ ὄνομα (I Cor. I, 13; cf. Matei XXVIII, 19; Fapte VIII, 16; XIX, 3, 5)²⁰. A fi botezat «în Hristos Iisus», înseamnă a fi încorporat la Trupul lui Hristos, înseamnă a lepăda lumea păcatului și a fi integrat în viața cea nouă adusă de Iisus Hristos²¹, așa cum de altfel se exprimă Sfîntul Apostol Pavel: «cîți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat» (Gal. III, 27; cf. Rom. VI, 3—4). Prin Botez deci, omul credincios lepădă haina coruptă a primului Adam²² și se îmbracă în haina cea nouă a vieuirii cu și prin Iisus Hristos, devenind vas nou, vrednic de a se număra printre membrii «poporului lui Dumnezeu» și de a fi sălaș al Sfîntului Duh²³, «pentru că într-un Duh ne-am botezat noi toți, fie iudei, fie elini, fie robi, fie liberi și toți la un Duh ne-am adăpat» (I Cor. XII, 13).

Prin taina Botezului se deschid larg ușile apropierii și unității noastre în împărăția lui Dumnezeu.

Dacă Sfîntul Botez este taina care încorporează pe toți în Trupul lui Hristos, Sfînta Euharistie, hrănește și desăvîrșește această încorporare, prin faptul că actualizează prezența lui Iisus Hristos între creștini, oferindu-le din belșug Trupul și Sângele Său ca mijloc de unitate. Ca atare, «ea este Taină prin excelență a unității

16. *Ibidem*, p. 53.

17. Pr. Prof. Dr. Grigorie T. Marcu, *Problema unității* . . . , p. 282.

18. *Ibidem*, p. 277.

19. *Ibidem*, p. 277.

20. Pentru explicarea acestor formule, vezi F. Prat, *op. cit.*, II, p. 551—556.

21. Franz—J. Leenhardt, *L'épître de Saint Paul aux Romains*, Neuchâtel—Paris, 1957, p. 89.

22. L. Cl. Fillion, *La Sainte Bible commentée*, Neuvième édition, tome VIII, Paris, 1925, p. 305.

23. A. Medebielle, *Eglise*, în «Dictionnaire de la Bible, Supplément», tome II, Paris, 1934, col. 644.

creștine, intrucît prin ea Iisus Hristos se intrupează tainic — dar real — în noi, iar noi ne integrăm organic în Trupul Său tainic: Biserica, și astfel se realizează maximum de unitate în Hristos»²⁴.

Sfînta Euharistie realizează cea mai intimă unire cu Iisus Hristos și cea mai deplină unitate a creștinilor în Biserica lui Hristos; cei ce se împărtășesc din aceeași «pîine» și din același «potir» sînt una cu Hristos și împreună «un trup» (Matei XXVI, 26—29; Luca XXII, 17—19; Ioan VI, 51; I Cor. X, 16; XI, 23—27)²⁵.

Sfîntul Apostol Pavel redă fără înconjur faptul că prin Sfînta Euharistie, creștinul intră în mod concret în comuniune cu Mîntuitorul, cu trupul și Singele Său: «Paharul binecuvîntării, pe care-l binecuvîntăm, nu este oare, împărtășirea (κοινωνία) cu singele lui Hristos? Pîinea pe care o frîngem nu este, oare, împărtășirea cu trupul lui Hristos?» (I Cor. X, 16). E singurul loc din Noul Testament de altfel din care reiese că κοινωνία este folosit în mod precis ca termen consacrat pentru împărtășirea cu Sfînta Euharistie²⁶. Trupul și Singele lui Hristos din Sfînta Euharistie, constituie, așadar, elementele de comuniune a credincioșilor cu Iisus Hristos și totodată mijloacele de unire a credincioșilor între ei²⁷. «Prin această comuniune creștinul este introdus în noul legămînt, așezat pe o linie ale cărei puncte extreme sînt, unul terestru și trupesc, altul ceresc și spiritual. Este drumul care merge de la promisiune, la eliberare, de la mîntuirea așteptată la mîntuirea primită: este drumul Bisericii»²⁸ κοινωνία care reprezintă comuniunea cu Hristos euharistic, constituie și mijlocul de comuniune spirituală. De aceea «taina Euharistiei a primit un loc preponderent în viața creștină; ea a devenit centrul vieții religioase»²⁹.

După Sfîntul Apostol Pavel, Sfînta Euharistie constituie «forța inepuizabilă de apropiere și liantul divin de unificare a tuturor credincioșilor care se împărtășesc: «că o pîine, un trup sîntem cei mulți; căci toți ne împărtășim dintr-o pîine» (I Cor. X, 17), zice Apostolul, afirmînd prin aceasta puterea de unitate și comuniune³⁰.

Sfînta Euharistie ca Taină are și o implicație eshatologică, pentru că prezența reală și actuală a lui Iisus Hristos în credincioși prin Sf. Euharistie, indică venirea Sa viitoare în slavă, lucru pe care de altfel îl accentuează Sfîntul Apostol Pavel prin cuvintele: «Căci de cîte ori veți minca această pîine și veți bea acest pahar, moartea Domnului vestiți pînă cînd va veni» (I Cor. XI, 26)³¹.

Euharistia unește așadar, prezența Sa tainică, dar reală, printre noi, cu așteptarea venirii Sale viitoare în plenitudinea slavei Sale³².

Prin urmare Sf. Euharistie este taina unității creștine, efectul ei spiritual fiind unitatea Trupului tainic. Sfîntul Apostol Pavel vede în Sf. Euharistie de altfel, mijlocul principal pentru crearea și susținerea unității creștine.

24. Pr. Prof. Corneliu Sirbu, *Sfînta Euharistie și unitatea creștină*, în «Ortodoxia», XLIX (1967), nr. 1, p. 55.

25. Arhim. Prof. Dr. Nicolae Mladin, *Pe calea unității Bisericii lui Hristos*, în «Ortodoxia», XV (1963), nr. 3—4, p. 462.

26. Magistrand Pr. Ioan Mîrcea, *Organizarea Bisericii și viața primilor creștini după Faptele Apostolilor*, în «Studii Teologice» XVII (1955), nr. 1—2, p. 68.

27. Doctorand Leon Gh. Arion, *Unitatea și universalitatea Bisericii în Epistolele pîline*, în «Studii Teologice», XDX (1967), nr. 1—2, p. 53.

28. J. — Ph. Ramseyer, *Eucharistie*, în «Vocabulaire biblique», publié sous la direction de Jean Jacques van Allmen, Neuchâtel—Paris, 1964, p. 98.

29. Sergiu Bulgakoff, *Ortodoxia*, trad. de N. Grosu, Sibiu, 1933, p. 56.

30. Doctorand Leon Gh. Arion, *Unitatea și universalitatea...*, p. 53.

31. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Euharistiei*, în «Ortodoxia», XXI (1969), nr. 3, p. 349.

32. *Ibidem*, p. 349.

5. Credința și rugăciunea, factori ai unității creștine

După Sfântul Apostol Pavel, credința adevărată și neschimbată este o valoare religioasă care angajează pe credincioși în întregime și cel dintâi mijloc care-i unifică și-i împreună într-un singur trup (Efes. IV, 4). După același Apostol este un lucru firesc să fie o singură credință, deoarece nu există decît un singur «Domn» (Efes. IV, 5), pe care creștinii îl mărturisesc. Acest Domn Iisus Hristos constituie prin urmare obiectul credinței, căci prin El creștinul a dobîndit posibilitatea mîntuirii: «De vei mărturisi cu gura ta că Iisus este Domnul și vei crede în inima ta că Dumnezeu L-a înviat pe El din morți, te vei mîntui» (Rom. X, 9). Fiind o condiție absolut necesară pentru mîntuire, iar mîntuirea se dobîndește în Biserica lui Iisus Hristos «cea una», credința constituie și un factor de apropiere între toți cei care mărturisesc la fel învățătura de credință și doresc mîntuirea. Căci numai dacă credem toți la fel — susține Sfântul Ioan Gură de Aur — numai atunci este unire³³.

Credința trezește sentimentul filial față de Dumnezeu și dragostea frățească față de aproapele. Prin credință creștinul privește pe Dumnezeu ca pe unicul său părinte, iar pe oameni ca pe apropiații săi; pe credincioși ca pe frații săi, iar pe eretici sau păgîni, ca pe membrii despărțiți, care trebuie readuși la masa familială³⁴.

Sfântul Pavel, susținătorul cel mai fervent al unității creștine, îndeamnă pe cei cărora le scrie, să rămînă uniți în aceeași credință, întăriți și neclintii de la nădejdea Evangheliei (Col. I, 23), să rămînă în credința veche apostolică (Evrei XIII, 7), să cugete la fel (Filip. III, 16; II, 2; II Cor. XIII, 11), să păzească «unitatea Duhului, întru legătura păcii» (Efes. IV, 3), să se ferească de eretici (Tit III, 10), de acești lucrători răi (Filip. III, 2, 16—18), care nu se țin de învățătura cea bună după credință (I Tim. VI, 3—4); să respecte toate acestea, pînă vor ajunge «la unitatea credinței și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvîrșit, la măsura virstei deplinătății lui Hristos» (Efes. IV, 13). Într-un cuvînt, după Sfântul Apostol Pavel, valoarea credinței ca factor al unității creștine este «de a aduna pe toți credincioșii în unitatea aceluiasi ideal: mîntuirea»³⁵.

Rugăciunea în comun este un alt factor al unității creștine. Ea unește pe unii cu alții și totodată cu Dumnezeu. În Biserica primară, creștinii se rugau împreună și unii pentru alții (Efes. VI, 18—19; Fapte XII, 5). Toți se ajutau în toate cele spirituale și materiale, în special în cele ce priveau propovăduirea Evangheliei prin predica, osteneala și strădania Apostolilor și a ucenicilor lor în ce privește mîntuirea, Sfântul Pavel, se roagă neincetat pentru noii convertiți și îndeamnă pe credincioși să stăruie necontenit în rugăciune și să privegheze în ea cu toată mulțumirea (Col. I, 9; cf. I Tes. I, 2—3; Rom. XII, 12; Col. IV, 2), știind că rugăciunea comună ajută pe toți ceilalți frați și creează un climat mai favorabil pentru mîntuire, contribuind efectiv la cîștigarea acesteia. Convins de faptul că nimeni nu se poate dispensa de rugăciunile celorlalți, chiar el, Apostolul neamurilor, cere creștinilor cu insistență și în repetate rînduri «să se nevoiască în rugăciuni către Dumnezeu» (Rom. XV, 30) pentru el și pentru toți ceilalți frați ai lor (Efes. VI, 19; II Cor. I, 11; Col. IV, 13).

33. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XI la Efeseni*, 3, P. G., LXII, 83.

34. Idem, *Omilia III la Evrei*, 6, P. G., LXIII, 36.

35. Doctorand Leon Gh. Arlon, *Unitatea și universalitatea...*, p. 55.

Rugăciunea pentru toți «sfinții» — prin care se înțeleg toți creștinii (I Cor. I, 2; II Cor. I, 1; Efes. I, 1), are o nespūsă importanță pentru menținerea unității, pentru că ea crează cea mai potrivită atmosferă de comuniune a creștinilor din toate timpurile și din toate locurile și leagă sufletele tuturor într-un tot unitar.

Unitatea creștină este prin urmare o cerință și o datorie a întregii creștinătăți contemporane. Ea e cerută de unitatea Bisericii, propovăduită de Sfântul Apostol Pavel ca mireasă a lui Iisus Hristos (una singură — Efes. V, 25—27), ca Trup tainic (unul singur — Efes. IV, 4; Col. I, 24) în care membrele (creștinii) sînt elemente văzute (I Cor. XII, 27; Efes. V, 30).

Unitatea creștină se exprimă în mod necesar ca unitate în Biserica văzută, iar unitatea ei nu poate fi sfîșiată prin ambiții străine de spiritul Evangheliei lui Hristos.

Toți creștinii care mărturisesc pe Hristos, formează o comunitate hristocentrică în care Hristos însuși, îi voiește uniți prin Duhul Sfînt în Trupul Său tainic, Biserica.

Pentru Biserica Ortodoxă, unitatea creștină presupune «tocmai manifestarea acestei comuniuni vizibile, adică unitatea în Hristos, trăită în unitatea Bisericii»³⁶. Nu ne putem uni cu Hristos fără să formăm o Biserică cu El³⁷.

Iisus Hristos este nu numai Cap al Bisericii, ci și măsură de perfecțiune pentru toți credincioșii. Creșterea și dezvoltarea tuturor părților Trupului tainic, trebuie să se facă «întru toate, pentru El, Care este Capul-Hristos» (Efes. IV, 15).

Unitatea creștină își află realizarea ei numai în asimilarea creștinilor în Hristos, Cel care este iubire, pace, dreptate, libertate, unitate, adevăr și bucurie în Duhul Sfînt.

Unitatea creștină este un ideal dorit de toată creștinătatea, ideal pe care nu-l vom putea împlini decît cînd «vom ajunge toți la unitatea credinței și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvirșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos» (Efes. IV, 13).

Pr. Drd. MARIN Z. STAMATE

BISERICA ȘI SFÎNTA SCRIPTURĂ *

Sfînta Scriptură este, în teologia ortodoxă, primul izvor al descoperirii dumnezeiești, al arătării lui Dumnezeu «cu toată puterea Sa de ajutor și de dragoste». Ea a rămas o mărturie permanentă despre îndemnul la continuă apropiere între semenii, dat de Mîntuitorul ucenicilor Săi. Venirea Lui în lume înseamnă posibilitatea progresului moral, prin renunțarea la patimile egoiste, fiindcă prin El am fost puși în legătură cu viața Lui tainică de jertfă. Viața Lui este tainică atît sub aspectul bogăției ei, ce provine din îndumnezeirea naturii umane asumate de ea, cît și sub cel al aducerii dragostei jertfelnice între oameni.

Sfintele Evanghelii proclamă și accentuează caracterul tainic al vieții de jertfă a Mîntuitorului, ca izvor al vieții noastre de jertfă.

³⁶. Maglstrand Aurel Grigoraș, *Unitatea în Hristos, unitatea în Biserică*, în «Studii Teologice», XVII (1965), nr. 3—4, p. 201. ³⁷. *Ibidem*, p. 201.

* Lucrare de seminar susținută în cadrul pregătirii doctoratului în teologie și întocmită sub îndrumarea P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, care a dat și avizul pentru publicare.

Creștinii au toți tezaurul comun al cuvîntului lui Dumnezeu, păstrat în Scriptură. Din el ne tragem învățăturile mîntuitoare și la El apelăm pentru orientarea pe o cale creștină în lume. Iar prin Biserică, pătrundem în înțelesurile mereu noi și esențiale ale rostirilor scripturistice, tocmai pentru că Biserica trăiește viața întemeietorului; Său, talmăcită în Sfînta Scriptură. Biserica este «învățătoare și folositoare» pentru că ne leagă de viața lui Hristos cel înfălișat prin cuvîntul Scripturii. Mîntuitorul însuși a întemeiat Biserica pentru ca membrii ei să ajungă următori ai Cuvîntului, mădulare ale trupului Său tainic. Aici stă înțelesul, cuvîntelor «nu va trece neamul acesta pînă ce nu veți vedea Împărăția lui Dumnezeu venind întru slavă».

I. Sfînta Scriptură dă mărturie despre Biserica existentă înainte de ea. — Inceputul Bisericii este legat de momentele iconomiei divine și de promisiunile care însoțeau orice act al descoperirii dumnezeiești. După înălțarea Domnului, apostolii așteptau încrezători împlinirea făgăduinței lui Dumnezeu, transmisă lumii prin Iisus Hristos (Fapte I, 4). Făgăduința a fost că, prin Duhul, ei îl vor avea pe Hristos viu pînă la sfîrșitul veacurilor. Ea a avut efectul nu numai de a produce, în martorii vieții pămîntești și ai învierii Mîntuitorului, o stare de așteptare a vieții veșnice, pe care o vor introduce și în Biserică, și o așteptare a înțelegerii «tainei celei din veac»; «După evenimentul învierii, înălțării, pogorîrii Sfîntului Duh și după efectul uriaș al predicii despre Iisus și al lucrării Sfîntului Duh, arătat în întemeierea comunităților, Apostolii au văzut momentele vieții Lui într-o altă lumină»¹ (Cf. Ioan XII, 16).

Pogorîrea Sfîntului Duh în chipul limbilor de foc (Fapte II, 3) a fost și începutul Bisericii ca unitate a celor ce credeau și propovăduiau, luminați de îndrăzneala cunoașterii adevărului. Cuvintele «îndrăzniți, Eu am biruit lumea» (Ioan XVI, 33) arată efectele răscumpărătoare ale operei lui Hristos, dar și misiunea pentru care sînt chemați Apostolii să-și depună tot zelul lor. Acest zel este încălzit de darul Sfîntului Duh. Biserica se întemeiază și se extinde prin coborîrea Sfîntului Duh. Ea se naște ca mărturisitoare a faptelor, vieții, învierii și înălțării Mîntuitorului și ca participantă la ele. Mărturisind sacramental și doctrinal pe Capul ei, Biserica este încheierea Revelației neo-testamentare și devine posesoare a descoperirii dumnezeiești. Acesta este efectul esențial al coborîrii Sfîntului Duh. Acum apostolii înțeleg pe deplin predica lui Iisus și sensurile adînci ale iconomiei. Prin Biserică, Hristos ridică lumea decăzută prin vina lui Adam. Întemeierea Bisericii înseamnă valorificarea revelației dumnezeiești ca forță de înălțare a credincioșilor spre Dumnezeu. Biserica însăși urmărește ridicarea membrilor ei pe culmile îndumnezeirii, căci ea devine propovăduitoare a descoperirii divine. Cei ce primesc pe Hristos devin prin Biserică «lumina lumii, sarea pămîntului» (Matei V, 13—14). Pătruși de Sfîntul Duh, Apostolii fac să crească zilnic Biserica prin predicarea lui Iisus cel înviat. Constituirea Bisericii ca scop al revelației dumnezeiești aduce o lumină deosebită și asupra revelației care pune în evidență puterea ei de reliefare a dispoziției credinciosului de maximă apropiere de Dumnezeu. Sămînța aruncată de Apostoli a dat naștere Bisericii pentru că a găsit pămînt roditor. Acest pămînt a fost fertilizat de așteptarea întreținută atît de făgăduința desăvîrșirii viitoare, dar și de conținutul cuprins în revelație. O imagine mai completă a făgăduinței, o dobîndește revelația lui Dumnezeu, prin constituirea poporului israel în Biserică a Vechiului Testament. Această Biserică a fost pregătitoare a Bisericii Noului Testament prin caracterul ei mesianic. Ea reprezintă o etapă a realizării descoperirii dumnezeiești, căci nu se bucură de caracterul teandric al Bisericii. Căci «legea prin Moise s-a dat, dar harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos» (Ioan I, 17). De aceea, din Vechiul Testament, lipsește ideea de Biserică în înțelesul creștin, de organ al harului. Dar ideea de neam ales anticipează Biserica în care se împlinește revelația lui Dumnezeu. Momentele realizării revelației divine din Vechiul Testament au premers fixării lor în scris, fiindcă Dumnezeu a făcut prin ele repetate alegeri dintre oameni pe care îi trimitea în numele lui pentru a pregăti în acest chip masa din care să se aleagă primitorii revelațiilor ulterioare².

1. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Sfînta Tradiție. Defnirea noțiunii și întinderea ei*, în «*Orthodoxia*», XVI (1964), nr. 1, p. 77.

2. E. Jaquier, *Le Nouveau Testament dans l'Eglise chrétienne*, tome I, Paris, 1911, p. 15.

Este explicabil de ce Revelația vechitamentară este astfel strins unită cu istoria unui popor a cărui istorie prefigura împlinirea viitoare din Biserică. Noul Testament reia ideea de neam (I Petru II, 9), considerând Biserica mijlocul mântuirii și evidențiind universalitatea ei. Biserica creștină continuă Biserica Vechiului Testament fiindcă așteptarea din Vechiul Testament rămâne și în Biserica creștină. Ceea ce face deosebirea între poporul israel și Biserică este caracterul sacramental-tainic al Bisericii, dar mai ales funcția mărturisitoare a ei, în fața tuturor. S-ar părea că predica profetilor lărgește comunitatea poporului ales. Cîteva considerații asupra misiunilor profetice aduc lumină în această privință. Profetia este o harismă a Duhului, acordată unor persoane la momente cruciale din istoria poporului evreu, fără a adăuga prin aceasta elemente esențial-noi în Revelația și alegerea lui Dumnezeu. Profetii în să precizeze aceasta cînd spun că Dumnezeu a văzut necazurile sau fără-delegile lor (Exod III, 7; Estera VIII, 6; Isaia LVII, 18; Avacum I, 13) și nu-i părăsește, trimițîndu-i pe profetii, pentru a-i redresa. Profetii predică, în primul rînd, împotriva abaterilor fiilor lui Israel de la calea Domnului. Ei prevăd și pedepsele pentru neascultare, dar totodată, arată că Dumnezeu este credincios făgăduințelor Sale mesianice. Dar ei nu extind propovăduirea la alte popoare. Predica lor nu lărgește comunitatea lui Israel și n-o ridică din starea de așteptare, ci doar o readuce la conformarea cu prescripțiile anterioare ale Legii. Tendințele de răspîndire a religiei mozaice nu se vor ivi decît în epoca sincretismului religios. Religia Vechiului Testament este marcată mai mult de elementul etnico-teocratic. Ea nu predica legea și proorocii la «popoarele ce erau întru întuneric» (Isaia IX, 2). De abia «la plinirea vremii» (Galateni IV, 4) s-a văzut că Dumnezeu «putea să ridice fiul ai lui Avraam și din pietre» (Matei III, 9), adică din neamurile care nu vedeau și nu mărturiseau făgăduința. De aici se explică neînțelegerea iudeilor pentru extinderea universală a revelației neotestamentare în Biserică așa cum cere Iisus Hristos³, pentru lărgirea perspectivei împărăției cerurilor, în vădit contrast cu înțelegerea rigidă a împărăției. Intemeierea Bisericii înseamnă intruchiparea ideii de împărăție a lui Dumnezeu. Incepe arătarea slavei divine, prin lucrarea deosebită a Duhului și prin unirea cu El, a celor ce dobîndesc îndrăzneală din priceperea rostului și naturii operei Mîntuitorului.

Văzînd pe învățătorul prins, panica și frica îi cuprind pe Apostoli, fiindcă nu s-au legat de El prin înțelegerea deplină a iconomiei divine. Poate cuvîntul Apostolului Petru, «nu-L cunosc pe omul acesta» (Matei XXVI, 12) reprezintă mai mult decît o timorare în fața precipitării evenimentelor care duc la răstîgnirea Domnului.

Învierea și înălțarea, însă, au avut darul de a edifica pe apostoli: prin viața Lui, s-a pus începutul mîntuirii. De aceea primul efect al pogorîrii Sfîntului Duh a fost că «parți și mezî și cei ce locuiau în Mesopotamia ... și romani în treacăt, iudei și prozeliți, crețani și arabi» (Fapte II, 9—11) au înțeles și au primit cuvîntul propovăduirii apostolice. Prin Duhul Sfînt Apostolii lucrează spre înnulțirea credinței în învierea neamului omenesc. Prima etapă a însușirii credinței este auzirea (Rom. X, 17), căci prin auzire sufletul devine receptiv la cuprînsul Evangheliei. Biserica înseamnă însușirea comună a credinței, pătrunderea tainică a revelației în suflete. Ea este martor permanentă (și prin aceasta mereu apostolică) a operei Mîntuitorului. Ea este încredințată de valorificarea Revelației cuprînsă în Sfînta Scriptură. «Înmulțîndu-se cu ajutorul Duhului Sfînt» (Fapte IX, 31), Biserica se afirmă ca unitate în duh, viață și credință, fiindcă pretutindeni ea trebuie să păstreze în sine pe același Hristos și să trăiască din aceeași revărsare de har din El.

După înălțarea Domnului, se punea problema predicării cuvîntului la cei ce nu l-au auzit, precum și a menținerii viitoarelor comunități în unitatea de doctrină și de viață. Predicarea cuvîntului de misionari singuratici impunea un plus de autoritate a predicatorului, printr-o precizare scrisă și rezumativă a Revelației.

Așa s-au născut Sfintele Evanghelii. Cît privește epistolele, este evidentă destinația lor bisericească. Problemele rezolvate în ele sînt ridicate de o intensă viață bisericească. Elementele următoare ne îndreptălesc să acceptăm că epistolele apostolilor accentuează ideea de Biserică ca realitate spre care se orientează toată activitatea Apostolilor.

3. Alfred Loisy, *L'Evangile et l'Eglise*, Bellevue, 1903, p. 135.

Apostolii au căutat ca noua comunitate să nu se resimtă de stările vremii⁴.

Incepend cu Faptele Apostolilor, Noul Testament ne vorbește despre biserici constituite, evidențiind și duhul de rugăciune frățească ce le străbătea. Scriptura Nou-lui Testament s-a dat după constituirea comunităților și pentru comunități. Cînd s-a constituit prima comunitate bisericească (la Cincizecime), nu apăruse încă vreo carte nou-testamentară.

În scrierile lor, Apostolii țin la unitatea Bisericii (Rom. X, 12; I Cor. I, 10—17; Filip. III, 2—3; Colos. II, 1—8; II Tes. II, 1—12; I Tim. I, 3—7; IV, 1—3; II Tim. I, 13—15; II, 16—18; Tit III, 9—11; II Petru II, 1—3; I Ioan II, 18—24; II Ioan I, 9—10), amenințată de schisme și erezii. Constituindu-se prin predică orală⁵, comunitățile își însușesc pe această cale credința în Hristos și împărtășirea de El. Se vădește astfel caracterul ocazional și parțial al scrierilor nou-testamentare⁶. Părțile doctrinale ale epistolelor reiau unele probleme implicate în credința Bisericii, dar insuficient de lămurite.

În sfîrșit, chiar ideea de Biserică comportă în epistole precizări. Biserica era un fapt, o comunitate de credincioși⁷, stăruind în rugăciuni, în frîngerea pîinii, în împărtășirea cu Trupul și Singele Domnului, în fapte de caritate. Fără îndoială, credincioșii aveau imaginea Bisericii deținătoare a harului împărtășit lor prin Euharistie și credeau că formează toți un trup în Hristos. Cuvintele Sfințului Apostol Pavel, «au nu știți că trupurile voastre sînt mădularele lui Hristos?» (I Cor. VI, 15; Efes. V, 23) confirmă această convingere a Bisericii primare.

Sfînta Scriptură lămurește taina Bisericii în epistola Sf. Pavel către Efeseni, cap. IV. Numind-o trupul lui Hristos⁸, Apostolul o arată drept sursă teandrică a binefacerilor lui Hristos (IV, 10—11). Ea este trupul, iar noi mădularele lui Hristos, care trăim viața Lui într-un mod specific (IV, 16).

Scrierea Noului Testament trebuie concepută ca un proces determinat de necesitatea mărturisirii de credință a Bisericii⁹ și de menținerea unității diferitelor comunități creștine, cu Biserica de la Cincizecime. Apelurile Apostolilor la unitate, reținute în scrisul lor, reflectă conștiința adunării tuturor în aceeași viață a Bisericii, în aceeași credință și propovăduire, toate comunitățile avînd aceeași credință¹⁰.

Încă înainte de apariția primelor scrieri ale Apostolilor, Biserica exista, întemeiată de Apostoli, iar dese referiri ale Scripturii la un cult al Bisericii, la organizare, la învățătura și mai ales la credința că Biserica este trupul lui Hristos ne întăresc convingerea că Scriptura Noului Testament a apărut pentru Biserică.

II. Nevoia Bisericii de Scriptură

Incheindu-se procesul de fixare în scris a Scripturii, aceasta devine un bun al Bisericii, menit să întrețină conștiința Revelației în Biserică. Prin nimic n-ar putea să-și exercite Biserica funcțiunile sale învățătoare, sfințitoare și conducătoare, decît prin menținerea permanentei legături cu Hristos care singur sfințește, învață și conduce prin tainele Bisericii. Revelația va rămîne în Biserică, cu atît mai mult cu cît Biserica este încheierea Revelației. Creștinul trăiește în Biserică gama raporturilor

4. A. Bönl, *Le problème de l'Eglise*, Lausanne, 1934, p. 95.

5. Antoniades, M. E., *Die orthodoxen hermeneutischen Grundprinzipien und Methoden der Auslegung des Neuen Testaments und ihre theologischen Voraussetzungen* în «Procès Verbaux du premier congrès de théologie orthodoxe à Athènes, 29 Novembre—6 Décembre 1936». Athènes, 1939, p. 146. 6. *Ibidem*, p. 147.

7. Vezi Fapte II, 46—47; VII, 3; XIV, 23; Rom. XVI, 1, 5, 23; I Cor. I, 2; VI, 4; X, 32; XI, 18—22; XIV, 4—5; XII, 23—40; XV, 9, XVI, 19; Gal. I, 13; Efes. III, 10, 21; Filip. III, 6; IV, 15; Col. IV, 15—16; Filimon I, 2; Apoc. I, 4; XI, 20; II, 1; XXII, 17.

8. Denumirile izolate fără comentarii prin alte locuri scripturistice cum ar fi: I Cor. III, 16; XII, 27; VI, 15; XII, 12; Efes. I, 23; V, 23; Col. I, 18, 24; Apoc. XIX, 7; XXI, 9; XXII, 17 — dovedesc că exista deja conștiința Bisericii de trup al lui Hristos.

9. Diac. Asist. Ion Bria, *Scriptură și Tradiție*, în «Studii Teologice», XXII (1970), nr. 5—6, p. 385.

10. Prot. P. Gnedici, *Despre sensul ortodox al Tradiției*, în «Jurnal Moscovoșcoi Patriarhii», 1963, nr. 3, p. 46.

posibile între el și Dumnezeu, a simțămintelor religioase produse de situațiile principale ale vieții¹¹.

A. *Scriptura în cultul și viața Bisericii.* — Credinciosul rămâne în cadrul Bisericii, numai cînd ea îi pune la îndemîna un «mediu» de realizare, «acesibil naturii omenеști și, în același timp, compatibil cu spiritualitatea divină»¹². Cultul Bisericii este mediul cel mai potrivit, fiindcă, prin el, Biserica lucrează mîntuirea credincioșilor, identificînd lucrarea sa cu expresia revelației divine din Sfînta Scriptură, continuînd prin taine, faptele mîntuitoare din perioada vieții lui Hristos¹³. Biserica trăiește în cultul său Revelația divină în două moduri: prin introducerea Scripturii în cult și prin simbolismul liturgic. Primul mod accentuează diferitele momente ale descoperirii dumnezeiești, al doilea exprimă orientarea întregii Revelații în timp. Astfel, tot ceea ce este omenesc participă la divin, dar într-o varietate de manifestare și de noi determinări ale momentelor scripturistice, înțelese în lumina Duhului din Biserică. Valoarea scripturistică a cultului se descoperă pe măsura înaintării omului credincios în Revelația care prezintă pe Dumnezeu transcendent-immanent, chiar în persoana Domnului Iisus Hristos. Sfînta Scriptură este cultică prin originea, destinația și cuprinsul ei. Caracterul ei cultic se reflectă în definirea cultului ca un dialog între credincioși și Dumnezeu, în care partea omenescă și divină se susțin în comuniune. Rugăciunea credinciosului este legată de har, deoarece harul însuși este răspunsul divin la solicitările credincioșilor. Rugăciunea apare ca principalul element constitutiv al cultului. Însă, întemeiată scripturistic, ea dobîndește o mai mare eficiență. Rugăciunea scripturistică este stăruitoare și verificată cu adevărul Revelației.

Destinația Sfintei Scripturi spre folosul credincioșilor îndreptățește folosirea ei în cult, în scop didactic-sacramental. Cultul Bisericii ne pune în legătură cu învățătura și viața Mîntuitorului și formează un adevărat izvor al darurilor ce curg din memorabilele pilde scripturistice. Funcția educativă și învățătoare, Biserica o îndeplinește într-un mod superior prin cultul său. Cultul își are o origine în bună parte biblică, deoarece el urmărește reluarea momentelor Revelației și actualizarea lor într-o formă umană edificatoare. Momentele cultului corespund unor necesități mai adînci ale sufletului creștin. Aducerea la înțelegerea credincioșilor a adevărilor revelate nu rămîne prin aceasta o acțiune de natură pur intelectuală, ci caută să dezvăluie semnificațiile lor afectiv-voluntare, după caracterul imboldului divin, cuprins în Revelație. Altfel întruparea și toate evenimentele vieții lui Hristos ar apărea fără înțeles, sau chiar în întrupare, jertfa Lui s-ar exclude de la început. Dumnezeu a dat pe Fiul Său să moară pentru păcatele oamenilor. Copleșiți de iubirea lui Hristos, noi îl urmăm, retrăind starea lui de suferință, moarte și înviere. Aceasta înseamnă să conformăm în cult viața noastră după viața lui Iisus. Așa ajungem să exprimăm conștiința creștină a comunității și a Bisericii¹⁴, să auzim cuvîntul Domnului, să retrăim istoria Lui¹⁵, să ne aflăm aproape total în tainele Revelației¹⁶. De fapt, în Biserica Ortodoxă primul contact cu Biblia, credinciosul nu-l ia prin lectura ei, ci prin doxologia cultului, după cum observă un autor protestant: «primul contact al unui credincios al Bisericii Ortodoxe cu Biblia se face prin mijlocul Liturghiei»¹⁷. Credinciosul ortodox trăiește tainele iconomiei divine prin participarea activă la cultul divin în care se citesc pericope din Vechiul și Noul Testament. Prin folosirea Sfintei Scripturi în cult, i se dă acesteia cîntea cuvenită, de prim izvor al credinței și al cultului¹⁸.

11. Dr. Vasile Mitrofanovici, *Prelegeri despre Liturgia Bisericii dreptcredincioase răsăritene*, prelucrate, completeate, și editate de Prof. Dr. Teodor Tarnavski, 1909, p. 299.

12. Petre Vintilescu, *Misterul liturgic*, București, 1929, p. 3.

13. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 52.

14. Dr. Vasile Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 383. 15. *Ibidem*, p. 382.

16. Max Thurian, *L'unité visible des chrétiens et la Tradition*, Paris, 1961, p. 64.

17. S. de Dietrich, *Le Renouveau biblique*, ed. II-ème, 1949, p. 111, apud Pr. Prof. Vladimir Prelipcean și Pr. Prof. Gr. T. Marcu, *Cuvîntul lui Dumnezeu în Viața Bisericii*, în «Studii Teologice», XXII (1971), nr. 1—2, p. 39.

18. Dr. Vasile Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 383.

Despărțindu-se de sinagogă, Biserica și-a format cultul propriu fără să renunțe la principiul scripturistic al cultului. Instituirea cultului pe baze scripturistice a impus valorificarea frumoaselor modele de rugăciune din Sfânta Scriptură. Psalmii lui David, care formează partea principală a rugăciunii scripturistice¹⁹, introduc spiritul Revelației dumnezeiești în cultul public și privat, corespunzător cu diferitele momente ale cultului divin²⁰. Prin ei, se exprimă toate momentele esențiale ale simțămîntului religios²¹ și căutările omului pentru satisfacerea celor mai adînci năzuințe ale spiritului său²². Căci speranța cu care se leagă creștinul de toate actele lui Dumnezeu în raport cu semenii săi²³ se întregeste în psalmi prin viziunea despre Dumnezeu ca Tată și Stăpîn. În psalmi, găsim atmosfera de rugăciune creștină, în care «grija cea lumească» este depășită de semnificațiile teandrice ale rugăciunii care unește pe om cu Hristos.

Preluarea Vechiului Testament în cultul creștin²⁴ răspundea nevoii cultice a Bisericii, la începutul ei de organizare. Lecturile și cîntările scripturistice reamintesc, reactualizează și lămuresc momentele iconomiei dumnezeiești. Unele din cărțile Sfintei Scripturi se citesc în cult permanent încă din perioada de început a Bisericii, adaptate lucrării liturgice pastorale. Sfânta Scriptură n-a fost niciodată un text oarecare, ci un cuvînt citit (Colos. IV. 16) și predicat în Biserică, deci interpretat²⁵. Integrată în constituția Bisericii²⁶, ea explică Biserica și fixează calea și scopul spre care va merge.

Symbolismul liturgic prezintă o semnificație deosebită pentru Biserică, întrucît Biserica se consideră pe sine trup tainic al lui Hristos. Prin cultul său, Biserica trăiește «taina mîntuirii noastre»²⁷ de la creație pînă la întemeierea ei, ca organ teandric al mîntuirii. Cultul repetă, prin realismul său simbolic, Revelația lui Dumnezeu în Iisus Hristos. Liturgia Bisericii nu numai că ne unește cu Hristos, și în El, ci amintește neîncetat și actualizează venirea și jertfa Fiului lui Dumnezeu²⁸. Dar, pe cînd Revelația în Hristos este unică, actualizarea ei în cult are un caracter ciclic. Aceasta din necesitatea ca timpul liturgic al Bisericii să se umple de mulțimea harurilor Revelației. Hristos domină întreaga istorie spirituală a lumii²⁹ tocmai datorită semnificațiilor pe care revelația le aduce și le descoperă. «Să se bucore făptura, cerurile să se veselească», «marea a văzut și a fugit, Iordanul s-a întors înapoi», «pămîntul peștera celui neapropiat aduce», «ziua învierii să ne luminăm popoare», se aude cînd amintirea faptelor mîntuitoare se unește cu bucuria firească a celor ajunși la înțelegerea tainelor credinței. Actualizînd și sensibilizînd actul suprem din sacerdoțiul Mîntuitorului³⁰, liturgia prelungește în invizibil înțelesurile simbolice³¹ ale lumii pe care Dumnezeu o umple de puteri înnoitoare. Repetarea liturgică a Revelației are scopul de a ne uni total cu Hristos și cu întregul lanț al momentelor operei Fiului lui Dumnezeu și nu este deci o simplă repetare ciclică exterioară. Noi sîntem uniți permanent cu Hristos, în toate stările vieții Lui pămîntești și trăim continuu în ambianța eshatologică a lui Hristos cel învia. Aceasta ne dă conștiința unei stări de înviere și înălțare pînă la «statura plinătății lui Hristos» (Efes. IV, 13). Cu fiecare retrăire a planului revelației, cîștigăm în înțelegerea Scripturii și ne fixăm pe linia înduhovnicirii. În Biserică înțelegem Scriptura ca o dovadă a interesului divin pentru om³² și a coborîrii lui Dumnezeu la noi, prin intrupare. Folosită în cult, ea devine un factor de viață în Biserică³³ și așează cultul pe baza teandrică a Bisericii. De asemenea susține misiunea propovăduitoare a Bisericii necesară permanenței sale identității.

19. *Ibidem*, p. 299.20. *Ibidem*, p. 292.21. *Ibidem*, p. 299.22. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Revelația ca' dar și făgăduință*, în «*Ortodoxia*», XXI (1969), nr. 2, p. 187.23. Idem, *Revelația prin acte, cuvinte și imagini*, în «*Ortodoxia*», XX (1968), nr. 3, p. 349.24. Diac. Asist. Ion Bria, *op. cit.*, p. 386.25. Thurian Max, *op. cit.*, p. 64.26. Bria I., *op. cit.*, p. 385.27. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Sfînta Tradiție...*, p. 76.28. Petre Vintilescu, *op. cit.*, p. 8.29. *Ibidem*, p. 10.30. *Ibidem*, p. 17.31. *Ibidem*, p. 25.32. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Poziția d-lui Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie*, Sibiu, 1942, p. 62.33. Idem, *Sfînta Tradiție...*, p. 92.

B. *Scriptura, temei al învățăturii ortodoxe.* — În definirea Bisericii ca trup tainic al Domnului, noțiunea de adevăr dobândește semnificațiile revelaționale ale Noului Testament. Într-adevăr, propovăduirea lui Hristos se conturează ca o învățătură spre viața lumii, de vreme ce Domnul se numește pe Sine «calea, adevărul și viața» (Ioan XIV, 6). Prin adevărul vieții Lui, noi ajungem la înțelegerea lui Dumnezeu ca supremă persoană. Toate se umplu de lumină, privind la arătarea «tainei celei din veac», fiindcă Dumnezeu ne învrednicește de viața veșnică, prin reala Sa pășire între oameni. Voința lui Dumnezeu de a mântui lumea și toate actele prin care se împlinesc ea corespund unui plan divin de apropiere a creaturii, de redescoperire a chipului și de realizare a asemănării ei cu Dumnezeu.

Cunoașterea lui Dumnezeu e unul din scopurile Scripturii, dacă ne gândim că mântuirea adusă de Dumnezeu este participarea la El. Persoana Cuvîntului ne aduce dragostea lui Dumnezeu care-L mărturisește credincioșilor, care-L proslăvesc. Predicarea revelației înseamnă, în primul rînd, învățarea credincioșilor despre viața pe care ne-o da Dumnezeu iar fundamentarea ei ontologic-divină se întrecește cu o viziune despre Dumnezeu și lume. Prin oferirea unor cunoștințe despre Dumnezeu, Revelația dumnezeiască se completează cu rațiunile veșnice ale lui Dumnezeu de a crea lumea și de a o ține în planul său, manifestîndu-și structura sa de relație supremă. Prin iubirea Sa cea mare, Dumnezeu intră în dialog înălțător cu iubirea credinciosului. Dar aceasta în acord cu «caracterul său personal-treimic» și prin persoana Cuvîntului purtătoare a rațiunilor divine din lumea creată. Cuvîntul a descoperit dispoziția lui Dumnezeu spre comuniunea cu omul credincios, «s-a făcut trup și s-a sălășluit între noi» (Ioan I, 4). Cuvîntul apropie către omul credincios, în modul cel mai potrivit, structura de comuniune personală a lui Dumnezeu prin calitatea de Fiu al lui Dumnezeu. Sfînta Scriptură îl mărturisește ca Fiu al lui Dumnezeu, legînd speranțele mînluitoare de îndoita Sa filiație: divină și umană. Proorocul Isaia în capitolul IX prevestește bucuria adusă de Părintele veacurilor și de Domnul păcii prin întruparea Sa pentru oameni, ca un cuvînt al Domnului către Israel (IX, 7). Pacea Lui fără hotar (IX, 6) covîrșește toate, fiindcă este deplina stabilire între credincioși a comuniunii lui Dumnezeu, prin care aceștia se ridică la cunoașterea de Dumnezeu. Dogmatizarea face din învățăturile Scripturii un factor de viață deplin înțeles și determină o sinteză iconomică a mulțimii datelor Revelației. Întrecește, totodată, viziunile scripturistice prin mărturia Duhului de viață din Biserică. Întregirea diferitelor date ale Revelației în procesul dogmatizării exprimă iconomia divină în baza structurii și a atributelor eterne ale lui Dumnezeu.

Proclamînd dogme, Biserica se va baza pe Scriptură care conține esențialul descoperirii dumnezeiești. Unele din învățăturile de credință sînt expuse cu toată claritatea în însăși Sfînta Scriptură (ex. învățătura despre creație). Dar dezvoltarea Scripturii în formule clare dogmatice pentru conservarea adevărului³⁴ o așează în dreptul de izvor sigur, permanent și inspirat al Revelației. Adîncimea mărturiei sale îi conferă plinătatea adevărului³⁵, conform naturii și voinței divine. Învățătura Bisericii se întemeiază pe Evanghelie³⁶, ca exprimare a mărturisirii de credință a Bisericii apostolice³⁷ din nevoia ca adevărul ei să aibă autoritatea originii divine. Dogmatizarea și fixarea învățăturii pe baze scripturistice introduc Scriptura și mai mult în viața Bisericii și asigură baza bisericească a exegezei biblice. Scriptura deține un primat asupra Tradiției, prin caracterul său normativ inițial: «Sfînta Scriptură a avut totdeauna un loc special în Biserica Ortodoxă și a constituit totdeauna temelie primă și principală a credinței»³⁸.

III. Scriptura are nevoie de Biserică.

A. *În Biserică s-a alcătuit Scriptura.* Indicațiile epistolelor apostolice despre Biserici constituite, cărora li se adresau, pun problema raportului de origine între Biserică și Scriptură.

34. *Ibidem*, p. 54.

35. *Ibidem*, p. 74.

36. Diac. Aslst. Ion Bria, *op. cit.*, p. 38.

37. *Ibidem*, p. 393.

38. Gherasim Papadopoulos, *The Revelatory character of the New Testament and Holy Tradition in the Orthodox Church*, în «The Greek Orthodox Theological Review».

Comunitățile creștine, constituite la apariția epistolelor se îmbogățesc din lumina precizării scrise a conținutului revelat, de către martorii și următorii Cuvântului. Scriptura s-a alcătuit în stnul Bisericii și e mărturie a Bisericii, dovadă a experienței și credinței ei³⁹. Scriptura s-a alcătuit dintr-o necesitate bisericească, din grija Bisericii ca descoperirea dumnezeiască să rodească în nașterea de noi comunități în același duh de viață și cu același fond al Revelației. Așadar scrierile nou-testamentare pot fi considerate daruri ale unei comunități bisericești pentru altă comunitate, mișcându-se în aria de creștere a Bisericii. Conștiința originii apostolice a comunităților evidentă în scrierile nou-testamentare, permite fixarea scrierii Noului Testament în aria propovăduirii apostolice ce a dat naștere Bisericii. Calitatea apostolică este considerată în multe cazuri norma autorității Bisericii. Apostolul Pavel ține mult la unitatea tuturor în Hristos. Apostolicitatea are menirea de a susține ființa unitară a Bisericii pe temelia unității apostolice. Apostolii scriu ca întemeitori de comunități, dar modul lor de atestare lasă să se întrevadă spiritul sobornicesc, întărit de vestirea credinței în toată lumea (Rom. I, 8).

Procesul de formare a Scripturii ține de natura divină și de caracterul apostolic al Bisericii⁴⁰ și urmărește întărirea acestui caracter prin mesajul apostolilor în Biserică spre preîntâmpinarea dezordinelor și păcatelor ivite în lipsa lor⁴¹. Felul de adresare duce la înțelegerea hotărârii Apostolilor de a lăsa înscrise dovezile apostolice ale Bisericii. Apostolul lui Hristos scrie Bisericii pentru a lămuri problemele ridicate de unele frământări ale ei. Cel «chemat de Domnul, rinduit pentru vestirea Evangheliei lui Dumnezeu» (Rom. I, 1—2; Efes. I, 2; Colos. I, 1), «prin voia lui Dumnezeu» (I Cor. I, 1; II Cor. I, 1) «prin Iisus Hristos și prin Dumnezeu-Tatăl» (Galat. I, 2), cel care «muștră, ceartă, îndeamnă» (II Tim. II, 23) nu este mai mult decât un Apostol (folosirea nearticulată a cuvântului Apostol are aceeași însemnătate) care vestește «ce era dintru început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mâinile noastre au pipăit» (I Ioan I, 1) în concordanță deplină cu mărturia comună, prelungită în împărtășirea tuturor de viața de veci cu Tatăl și cu Fiul Său, Iisus Hristos (I Ioan I, 2—3). Punerea în scris a celor referitoare la Iisus și mărturiile Apostolilor se face în viața de comuniune a Bisericii. Alcătuirea canonului nou-testamentar se prezintă drept o dovadă despre natura comunitar-harică inițială a Bisericii. E o grijă a Bisericii «ca să fie asigurate generațiilor viitoare, nu numai formele scurte ale mărturisirii de credință (memorabile datorită expunerii lor scurte și rezumative și datorită rivnei credincioșilor — n.n.), ci și cele dezvoltate, care nu puteau fi ținute minte și predate cu fidelitate oral, de la om la om și de la generație la generație⁴². Apărută la oarecare timp după întemeierea Bisericii⁴³, Sfânta Scriptură se determină prin învățătura, predica și viața trăite deplin de Biserică. Cuprinsul Scripturii crește din trăsăturile doctrinale și de viață definitivate ale Bisericii. Baza bisericească a scrierilor neo-testamentare se vedește în caracterul lor ocazional⁴⁴ și în comunicările lor reciproce între comunități⁴⁵. Fixarea în scris a Noului Testament vizează efectele lucrării Apostolilor, credința în Hristos și în iconomia divină ca o orientare ziditoare pe calea îmbogățirii spirituale a aptitudinilor receptive și deci de valorificare a Revelației. Alcătuirea Sfintei Scripturi ține de natura teandrică a Bisericii⁴⁶, iar inspirația autorului trebuie legată de procesul de desfășurare a Bisericii. Sfântul Apostol Pavel stăruie ca prin toate «să se zidească și să se întărească Biserica» (I Cor. XIV, 5) pe aceeași temelie pusă de Hristos prin răstignire (I Cor. I, 23), Înviere și Înălțare. Făgăduită sub numele de Împărăția lui Dumnezeu, Biserica

Brookline, Mass., vol. II, ian. 1956, p. 41, apud Pr. Prof. Dumitru Stăniloac, *Sfânta Tradiție*, p. 57.

39. Archiprêtre G. Florovsky, *La Bible et l'Église*, în «Contacts», 1958, nr. 24 nov.—dec. p. 103. 40. Diac. Asist. I. Bria, *op. cit.*, p. 385.

41. C. Constantinov, *Sfânta Scriptură a Noului Testament despre Tradiția apostolică*, în «Jurnal Moscovscoi Patriarhii», 1957, nr. 8, p. 47.

42. Pr. Prof. Dumitru Stăniloac, *Sfânta Tradiție...*, p. 74.

43. P. Gnedici, *op. cit.*, p. 45. 44. C. Constantinov, *op. cit.*, p. 47.

45. E. Jacquier, *op. cit.*, p. 18. 46. Diac. Asist. I. Bria, *op. cit.*, p. 385.

cuprinde în sine pe cei în care amintirea și trăirea faptelor mintuitoare au creat făpturi noi (Galat. VI, 15). Argumentarea Apostolilor prin exemplificări dovedește încă odată zelul lor pentru edificarea Bisericii și încadrează Scriptura în opera misionară a celor ce au înțeles la Cincizecime taina vieții divinului Intemeietor al Bisericii.

B. *Biserica a dat mărturie despre Scriptură.* — Alcătuirea Sfintei Scripturi în Biserică, duce în mod firesc la întrebarea rolului și recunoașterii ei în Biserică. Apostolii au scris spre zidirea Bisericii dînd o orientare misionară scrierilor lor (Evangheliile) dar ținînd seama și de creșterea ființei Bisericii. Tai-nelne, disciplina de cult, organizarea Bisericii formează imaginea unității teandrice a ei. În Scriptură Biserica recunoaște principiile identității sale și anume: unitatea, sfințenia, sobornicitatea și apostolicitatea, așa cum va stabili mai târziu sinodul al II-lea ecumenic. Aceasta înseamnă recunoașterea unui cadru teandric și identificarea principiilor Bisericii în orice act al său. Soluțiile scripturistice la problemele Bisericii sînt doar aspecte și norme ale dezvoltării Bisericii, dar în întregul lor reunesc principiile teandrice ale Bisericii. Recunoașterea și mărturia Bisericii referitoare la Scriptură intră în constituția ei. Prin Scriptură ajungem la Biserică și prin Biserică la Scriptură deoarece numai Biserica a identificat Scriptura⁴⁷ care s-a născut din unitatea credinței ei⁴⁸. Mărturia Bisericii despre Scriptură este diferită după aspectele conformării sale cu Scriptura. Mărturia primă și hotărîtoare în viața Bisericii este recunoașterea inspirației biblice și fixarea canonului neo-testamentar. De aici rezultă poziția de autoritate a Scripturii în Biserică. Biserica a recunoscut cărțile neo-testamentare și a fixat canonul scripturistic după criteriul inspirației. Esența criteriului l-a constituit adecvația cuprinsului scrierii cu conținutul unitar-comunitar al vieții și doctrinei comunităților creștine deplin coerente și confirmate de Duhul lui Hristos păstrat de la Apostoli. Criteriul inspirației conduce la apostolicitatea comună Scripturii și Bisericii. Introducînd mereu pe credincioși în opera de mîntuire⁴⁹ Sfînta Scriptură îndeplinește rolul de călăuză a credinței în care este așezată prin judecata și interpretarea conținutului ei de către Biserică⁵⁰. De fapt, interpretarea și judecarea conținutului Scripturii de către Biserică începe chiar cu recunoașterea inspirației prin care Biserica dobîndește prerogativa infailibilității și deci orice interpretare a Scripturii de către Biserică poartă pecetea infailibilității și menține autoritatea Scripturii. Recunoașterea inspirației ca o convingere intimă a Bisericii despre adecvația dintre cuprinsul Scripturii cu conținutul vieții și doctrinei ei, ne apropie de formula lui Vicențiu de Lerin «quod semper quod ubique, quod ab omnibus creditum est», completată cu motivarea normativă a canonicității Noului Testament. În fond, în ideea de continuitate din formula lui Vicențiu, găsim atitudinea Bisericii de a se referi în toate manifestările ei la norma ce și-a recunoscut-o⁵¹. Viața, cultul și învățătura Bisericii sînt roadele cuvîntului scripturistic altoit pe așteptările omenirii după mesajul salvator, iar Tradiția este mișcarea Scripturii în varietatea de posibilități formale ale împlinirii necesităților omeniești. Prin introducerea Scripturii în cult, prin predica ei, prin fixarea caracterului normativ pentru credință al conținutului Scripturii, Biserica mărturisește ponderea deosebită a cuvîntului scris, destinat păstrării permanente. Ea manifestă prin aceasta o grijă deosebită pentru precizie și consecvență. Prin aceasta cuvîntul scris și-a păstrat importanța revoluționară și de inspirație în toate confesiunile. Aceasta fiindcă, pe lîngă o preocupare intensă a autoului uman, de a reda fidel descoperirea păstrată de Biserică, asupra lui se exercită și îndemnul și supravegherea Sfîntului Duh. Indicațiile eclesiologice ale Scripturii deschid perspectivele unei continui dezvoltări doctrinale și cultice în Biserică sub forma Tradiției. Tradiția bisericească reprezintă, sub forma unui răspuns uman dezvoltat mărturia veșnică posibilități a spiritului scripturistic de a menține pe credincios deschis spre deschiderea divină. În cult, în doctrină, în viața Bisericii, învățătura Scripturii introduce în realismul eficient al evenimentelor revelației.

C. *Biserica înviorază Scriptura.* — Rămas în Biserică drept normă de credință și de viață, cuvîntul Scripturii cîștigă din viața Bisericii. Biserica aduce Scriptura la cunoștința credincioșilor, nedespărțită de formele vii de transmi-

47. M. E. Antoniadēs, *op. cit.*, p. 149.

48. M. Thurlan, *op. cit.*, p. 89.

49. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Sfînta Tradiție...*, p. 77.

50. M. E. Antoniadēs, *op. cit.*, p. 149.

51. A. Loisy, *op. cit.*, p. 160.

tere a vieții divine⁵² și apropiată de nevoile credincioșilor⁵³. Aducerea Scripturii la înțelegerea credincioșilor echivalează cu o reliefare a momentelor evanghelice ca fapte ale adresării divine către om. Prin amintire, «toate cite ne-a făcut nouă Dumnezeu» apropie pe om de evenimentele biblice, cu speranța Învierii, îl arată situat în bunăvoința divină, și îl îndeamnă la trăirea faptelor lui Iisus după modelul Apostolilor⁵⁴. Amintirea acțiunii lui Dumnezeu pentru oameni se face în Biserică, ținându-se seama de încheierea Revelației și de faptul că în Biserică revelația capătă o lumină aparte prin care se valorifică posibilitatea de maximă apropiere de Dumnezeu. Cuvîntul Scripturii aduce rod și crește în Biserică⁵⁵, iar conștiința Bisericii se dezvoltă ca reflex al experienței teandrice a comunității care adîncește tezaurul revelației⁵⁶, după natura ei sacramentală⁵⁷. Sacramentalitatea conformează lucrarea Bisericii la cuprinsul Revelației. Amintirea faptelor și vieții Mîntuitorului se întregesc în cult prin identificarea în alt plan a efectelor vieții pămîntești a Intemeietorului Bisericii. Trăirea într-o conștiință colectivă a amintirii Patimilor⁵⁸, dar nepătrunsă de harul Sfîntului Duh, nu adaugă nimic la sensul răsîgnării lui Hristos. Abia prin evenimentul Învierii și al înălțării, Apostolii au ajuns să cunoască efectul patimilor ca har, ca un har pentru înviere, prezent în Biserică prin Sfîntul Duh. Acest har face posibilă asemănarea noastră cu Hristos, după măsura chenozei Lui și a înălțării Trupului tainic prin identificarea noastră ca mădulare tainice ale Trupului lui Hristos. Ridicarea la îndumnezeire, posibilă prin folosirea mijloacelor oferite de întruparea Cuvîntului, se realizează prin împărtășirea de harurile momentelor mîntuitoare care ne transpun în aceleași stări prin care a trecut firea umană a lui Hristos, care s-a dovedit aptă de patimă și îndumnezeire. Patima mîntuitoare ridică pe credincios la starea de dăruire jertfelnică prin desființarea Inchiderii în sine. «Toată grija cea lumească acum să o lepădăm» sînt cuvinte creatoare de o dispoziție capabilă să-și însușească starea de jertfă a lui Hristos prin împărtășirea de jertfa euharistică. Cultul Bisericii nu reproduce Revelația în mod simplu imitativ, ci o actualizează prin identificarea omului cu evenimentele Revelației. Scriptura folosită în cult devine un factor de viață cu Hristos în Biserică, face permanent posibil și vii momentele Revelației. Cuvîntul ei dobîndește autoritatea mărturisirii de credință comună prin însușirea posibilităților lui de îndumnezeire a comunității bisericești. Biserica face vie Scriptura și prin stăruirea în înfăptuirea prescripțiilor morale ale Noului Testament prin care e imitat Hristos. Virtuțile creștine și teologice ale credinciosului ridicat pînă la acceptarea lui Dumnezeu cel Atotputernic în sine, au entuziasmat pe Apostoli, au întărit pe mărturisitori și mențin pe creștini în comunitate de dragoste și rugăciune. Biserica e ea însăși comunitate de dragoste și simțire a celor care se unesc cu Hristos prin credința și eforturile de depășire a egoismului. Tainele Bisericii conduc viața credinciosului spre modelul lui Hristos. Ele ajută efortul spre înduhovnicire întărind hotărîrea de îmbunătățire morală în Biserică. Înscrierea credinciosului în descoperirea dumnezeiască se face printr-o anumită redescoperire și realizare autentică a sa, mai precis a capacității sale de înaintare continuă spre modelul său divin. Înaintarea se face în Biserică unde sufletul se înnoiește prin puterea dăruită de Duhul Sfînt. Trecînd în Biserică prin toate etapele mîntuirii, credinciosul se învrednicește de darul tuturor momentelor operei lui Hristos. Interesul lui Dumnezeu față de credincios îl atrage pe acesta⁵⁹, prin lucrarea puterii Lui revendicative. Hristos însuși este Revelația ca permanentă relație dinamică între Dumnezeu și om ca izvor infinit de har. Prin Biserică Hristos se sălășluiește în întreaga umanitate primitoare a realității Sale întrupate și înviate, iar dispozițiile omenești de comuniune se convertesc după modelul dragostei lui Hristos. Lucrarea lui Hristos, actualizată în Biserică, apare ca un dar ce întărește dorința de a lucra pentru întîlnirea cu Dumnezeu, ce transpune pe cel credincios în toate stările lui Hristos. Pe Hristos

52. C. Constantinov, *op. cit.*, p. 49. 53. A. Loisy, *op. cit.*, p. 159.

54. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Sfînta Tradiție...*, p. 84.

55. C. Constantinov, *op. cit.*, p. 46.

56. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Revelația ca dar...*, p. 193.

57. Idem, *Sfînta Tradiție...*, p. 67. 58. M. Thurian, *op. cit.*, p. 51,

59. G. Florovsky, *op. cit.*, p. 100.

Il putem numi «darul învierii noastre». Biserica avînd forța ce duce spre înviere, produce în fiecare membru al său starea de înviere dînd o orientare ascendentă faptelor vieții proprii. Două sînt metodele îmbunătățirii moral-spirituale în Biserică. În primul rînd, ridicarea firii omezești a Mintuitorului pînă la înviere, oferă modelul cel mai potrivit pentru viața creștinului, confruntată cu multe prilejuri de verificare a calității de creștin. Situată pe o poziție egoistă, atitudinea de conformare a faptelor cu propriul interes sau încadrarea în circumstanțele contextuale sînt eliminate de la început. În al doilea rînd, motivarea supremă și unică a faptelor creștine, — iubirea — duce la efortul de întoarcere a tot lucrul spre bine, de convertire a răului în fapte de apropiere și înțelegere («nu te lăsa biruit de rău, ci biruiește răul cu binele» Romani XII, 21) Biserica face aceasta prin menținerea Scripturii în amintire, prin oferirea spre meditație a pildelor scripturistice. Pildele Scripturii străbătute de căldura puterii divine sînt tot atîtea invitații de a intra în dragostea Tatălui prin fapte vrednice de această dragoste.

IV. Biserica, Scriptura și Revelația.

A. *Biserica și Scriptura ca produse și păstrătoare ale Revelației.* — Scopul principal al Revelației este mîntuirea tuturor celor ce cred în Hristos. El se împlinește prin primirea de către credincioși a cuvîntului evanghelic în comunitatea celor ce au recunoscut pe Mintuitorul în persoana lui Iisus Hristos⁶⁰. Predica Evangheliei mîntuitoare are ca prim efect constituirea comunității creștine⁶¹, iar Biserica există mai departe în cadrul de învățătură revelată și de har. Propriu-zis, harul sacramental al lui Hristos este prezent numai în comunitatea de credință realizată în condițiile Bisericii, care primește Scriptura pentru menținerea naturii sale revelaționale. Se petrece astfel în Biserică nu numai o aplicare⁶² a Revelației, ci și o precizare a naturii Bisericii ca permanentă mijlocitoare a harurilor revelației. Conștiința de sine a Bisericii, ca întruchipare omezească a revelației, cîștigă în intensitate odată cu deschiderea căii spre mîntuire. Biserica are conștiința de sine a ei ca depozitară a tezaurului revelat și ca mijlocitoare a harului înnoitor. Întemeierea Bisericii dovedește excepționalitatea evenimentelor de pînă la Cincizecime cu care începe în istorie epoca de întoarcere la armonia inițială prin Biserică. În Biserică credincioșii merg pe calea efortului înălțător spre Cuvîntul Întrupat. Aceasta permite formarea unei teologii ca rezultat al capacității de interpretare a Bisericii. Biserica s-a considerat pe sine o unitate de acțiune dar numai în cadrul revelat. Revelația s-a dat spre folosința tuturor credincioșilor și de aceea apare imperioasă păstrarea nealterată a întregului său cuprins precum și valorificarea lui în timp prin transmitere. Pentru împăcarea acestor cerințe intervine acțiunea Bisericii, de precizare a esenței descoperirii dumnezeiești. Revelația se actualizează haric în Biserică prin învățătură, viață și cult. Deținerea de către Biserică a harurilor principalelor momente ale Revelației o așează ca loc de condensare a Revelației Vetero- și neo-testamentară și ca loc permanent de lucrare a Sfîntului Duh. Biserica rămîne credincioasă mesajului divin revelațional pe care îl consideră principalul element constitutiv al său. Desigur, nu este vorba de un paralelism care ar permite noi determinări în sfera noțiunii de Biserică, ci de stabilirea unui raport necesar între cuprînsul descoperirii dumnezeiești și structura teandrică a Bisericii. Mai ales raportul din perioada de formare permite identificarea Bisericii veacurilor cu Biserica Apostolilor fiindcă menținerea Bisericii prin același duh și conținut constitutiv oferă puțința păstrării identității ei. Această înțelegere a Bisericii prin principalul său act constitutiv o dă Revelația dumnezeiască, fiindcă Apostolii au întemeiat Biserica prin predica lor despre intervenția lui Dumnezeu în lume⁶³, prin predicarea descoperirii depline a lui Dumnezeu prin întrupare. Posibilitatea maximă a inițiativelor relaționale, arătată odată cu întruparea, devine prezentă în Biserica întemeiată prin primirea descoperirii dumnezeiești. Mai mult, structura sacramentală a Bisericii repetă Revelația și o oglindește

60. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Sfînta Tradiție...*, p. 72.

61. Diac. Asist. I. Bria, *op. cit.*, p. 389.

62. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Sfînta Tradiție...*, p. 82.

63. G. Florovsky, *op. cit.*, p. 100, vezi și Diac. Asist. I. Bria, *op. cit.*, p. 389.

în acțiune, în lucrarea de întemeiere a Bisericii și de menținere și dezvoltare a raporturilor intime dintre subiectul divin și uman⁶⁴. Ideea de legământ, prezent în toată Scriptura⁶⁵, se exprimă în Biserică în lucrarea ei sacramentală, în definirea ei ca organ al mîntuirii prin împărtășirea de harurile lui Hristos. Biserica este martorul permanent al adevărului și al semnificației depline a mesajului revelat, întrucît ea însăși aparține Revelației ca Trup al Cuvîntului. Ea ne descoperă permanent și redă credincioșilor prin actualizarea Revelației în viața sa, Cuvîntul lui Dumnezeu păstrat în Scriptură. Mîntuirea anunțată în Scriptură este actualizată în Biserică prin prezența continuă a lui Hristos ca Răscumpărător și Cap al ei⁶⁶. Partea integrantă a Revelației, Biserica folosește Scriptura, are Scriptura care cuprinde esența descoperirii dumnezeiești, deci și temeiurile revelate ale existenței Bisericii. Evenimentele istorico-religioase reținute de Scriptură sînt izvorul credinței și nădejzii creștine, iar predarea lor de către Biserică nu este o simplă amintire, ci intră în lucrarea de zidire a Bisericii, cu atât mai mult cu cît ea există printr-o inițiativă divină. Destinată pentru luminarea credincioșilor, Scriptura cuprinde descoperirea dumnezeiască ce-și are izvorul în iubirea treimică. Iar contribuția omenească din Sfînta Scriptură se arată nu numai în dubla ei origine ci și în prezența continuă a ideii largi de legământ⁶⁷. Legământul ultim este făcut cu Biserica fără de care n-am avea astăzi o revelație autentică sigură, și demnă de încredere⁶⁸.

B. *Rolul Tradiției în Biserică și Scriptură*. — Rolul Tradiției începe după moartea Apostolilor, cînd Revelația divină era încheiată și nu se mai putea repeta. Se impunea o precizare a conținutului Revelației⁶⁹ și realizarea acesteia înfăptuită prin Tradiția Bisericii credincioase cuprinsului revelat. În ce măsură se identifică Tradiția cu viața Bisericii, nu-o arată cercetarea noțiunii de Tradiție. Termenul tradiție (*παράδοσις*) în accepția cea mai proprie înseamnă încredințare⁷⁰, adică transmiterea unui fond cu păstrarea identității nealterate. Conștiința deplinei identități vine din însușirea totală a cuprinsului Revelației pentru a-l reda fidel prin mărturisirea lui permanentă în fața lumii. Noțiunea Tradiției bisericești trebuie legată de originea Bisericii, deoarece Apostolii au predicat ceea ce și ei au văzut și au auzit (I Ioan I, 1). Ei au transmis iar Bisericele au primit prin harul Sfîntului Duh⁷¹, predica lor despre viața și învățătura și opera Mîntuitorului. Această transmitere nu este totuși numai menținerea esenței descoperirii dumnezeiești, care se păstrează în Scriptură ca Revelația restrînsă (cristalizată), fiindcă Biserica s-a format în cadre concrete, iar năzuințele ei de întindere peste tot pămîntul au impus primirea în sine a nenumărate multimi de forme și materii din lumea înconjurătoare⁷². Străbătînd un drum măreț⁷³ Biserica primară începe un proces de învățare a credinței și a moștenirii duhovnicești a Apostolilor⁷⁴. Odată cu conținutul Revelației se transmitea prin taine plinătatea vieții harice⁷⁵. La baza Tradiției stă Revelația⁷⁶ dar Tradiția nu constă în simplul act de transmitere a cuvintelor și faptelor Domnului, consemnate la un moment dat în scrierile scripturistice⁷⁷, ci exercită o influență considerabilă asupra modului de a înțelege Cuvîntul divin⁷⁸. Tradiția asigură Bisericii posibilitatea adaptării la concret a conținutului descoperirii dumnezeiești, menținîndu-i totuși integritatea prin realizarea în timp a lecturii Sfîntei Scripturi⁷⁹. Tradiția arată Scriptura ca o parte restrînsă a ei și născîndu-se din necesitatea transmiterii autentice a Revelației generațiilor următoare de creștini. Caracterul permanent și viu al Tradiției asigură identitatea Bisericii și Scripturii și stabilește

64. *Ibidem*. 65. *Ibidem*, p. 101.

66. *Ibidem*, p. 104. 67. *Ibidem*, Passtn.

68. M. E. Antonlades, *op. cit.*, p. 150.

69. P. Gnedici, *op. cit.*, p. 47.

70. *Ibidem*, cf. Sf. Irineu.

71. *Ibidem*.

72. Kartschoff, *Die Freiheit der theologischwissenschaftlicher Forschung und die Kirchliche Autorität*, în «Procès-verbaux»..., p. 177, vezi și G. Florovsky, *op. cit.*, p. 100.

73. Kartschoff, *op. cit.*, p. 100.

74. C. Constantinov, *op. cit.*, p. 45.

75. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Sfînta Tradiție...*, p. 78.

76. C. Constantinov, *op. cit.*, p. 44.

77. E. Jacquier, *op. cit.*, p. 17-18.

78. A. Loisy, *op. cit.*, p. 160.

79. M. Thurian, *op. cit.*, p. 11.

raportul dintre acestea. Din Tradiție știm că Scriptura s-a născut în Biserică și pentru Biserică și deci inserțiunea exegezei biblice în Tradiție este necesară⁸⁰, prin Tradiție Biblia intrând în viața concretă a Bisericii⁸¹.

Sfânta Scriptură ca formă principală de păstrare și transmitere a Revelației dumnezeiești nu trebuie despărțită de întreaga lucrare mintuitoare a Bisericii. Prin însușirea descoperirii dumnezeiești dintr-însa, se ajunge la cunoașterea tainei Bisericii. Predica permanentă a Bisericii este predica Scripturii, ea este o continuă oferire spre meditare a învățăturii dumnezeiești. Din Sfânta Scriptură activată în Biserică ne îmbogățim de darurile Revelației fiindcă lucrarea Bisericii este neconținută actualizare a descoperirii și forma concretă de răspuns la îndemnul scripturistice. Cunoștințele împrejurările apariției Scripturii și nașterii Bisericii, ne convingem că Biserică și Scriptura sînt necesare una celeilalte în mod complementar. mijlocul prin care Biserică exprimă adresarea divină, cu posibilitățile de zidire a credinciosului, este sfânta tradiție ca forma vie a vieții Bisericii susținute de Sfântul Duh. Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție sînt tezaurul integral al descoperirii dumnezeiești pe care se întemeiază Biserică. Stabilirea canonului scripturist este un act al Bisericii pe cînd Tradiția este însăși viața Bisericii fără nevoia unei sancționări de autoritate. Tradiția arată Biserică în năzuințele îmbogățirii și avînd Scriptura ca bază, justificare și conținut permanent.

Drd. VIRLAN IOAN

CINE A FOST TEODORA, DEVENITĂ MAICA TEOFANA, MAMA LUI MIHAI VITEAZUL

Cronica lui Radu Popescu scrie despre venirea la tronul Țării Românești a lui Mihai Viteazul, în urma lui Alexandru cel Rău, fiul lui Bogdan Lăpușneanu (august 1592 — septembrie 1593), astfel: «Acest Mihai vodă, după ce a luat domnia s-a numit că iaste fecior lui Pătrașco vodă, iar cu adevărat nu se știe, că nici un istoric de ai noștri (sau strein) nu adeverează den cine iaste și cum a luat domnia, fără cît den auz unul de la altul așa dovedim că: mumă-sa au fost de la oraș de la Floci, care fiind văduvă și frumoasă și nemerind un gelep, om mare și bogat, de la Poarta împărătească și în casa ei zăbovindu-se cităva vreme, zic că a umblat cu acea fămeae și au îngreoaț-o și vrînd să se ducă gelepul, i-au dat un inel și 100 de galbeni de aur și au zis fămeii, de va fi fecior, viînd în vîrstă, să-l trimită la el, unde-l va găsi și după inel îl va cunoaște că-i este fecior»¹.

Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu în *Istoria Românilor* spun că: «Pe mama lui Mihai o chema Teodora; știm că a trăit multă vreme în orașul de la gura Ialomiței»². Este vorba de Cetatea de Floci — cetatea de la gura Ialomiței de unde se exportau în străinătate pe corăbiile venite pe Dunăre: vite, miere, și îndeosebi lînă, care i-a dat și numele acestui oraș înfloritor în trecut și unde Teodora era han-giță.

Mihai, în tinerețe s-a îndeletnicit cu negustoria. «Știa turcește și grecește, avea un scris frumos, energic, iscălitura lui se recunoaște dintr-o mie»³.

⁸⁰. *Ibidem*, p. 12.

⁸¹. P. Gnedici, *op. cit.*, p. 47.

1. Radu Popescu vornicul, *Istoriile domnilor Țării Românești*, Editura Academiei R.S.R., 1963, p. 69.

2. Constantin C. Giurescu. Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, Editura Albatros, 1701, p. 368.

3. *Ibidem*.

Datorită spiritului său energic și întreprinzător, Mihai ajunge ispravnic de Mehedinți și apoi ban al Craiovei, fiind boier tânăr.

În cauza unor invidii se răspindește zvonul că este fecior de domn, ca fiu nelegitim al lui Pătrașcu vodă și că ar aspira la scaunul domnesc, fapt ce se va adevăra mai târziu. Și astfel cronica lui Radu Popescu vornicul continuă:

«Care auzind domnul dintru acea vreme (Alexandru cel Rău), au trimis cu urgie și l-au dus la București și trecind pă lângă Biserica Albă în vremea liturghiei, s-au rugat armașilor să-l lase să asculte sfânta liturghie și lăsându-l, au intra în biserică și rugându-se s-au făgăduit Sfintului Nicolae, fiind hramul, că de-l va mintui să-i facă minăstire în numele lui, precum au și făcut (minăstirea Mihai vodă, probabil pe locul unde ar fi fost Biserica Albă de atunci).

«Că ducându-l la domn și tăgăduind de năpaste, au jurat cu 12 boieri că nu este fecior de domn și au scăpat»⁴.

Legenda spune că Alexandru cel Rău poruncise să i se taie capul lui Mihai, ca fiu de domn și aspirant la domnie în piața de lângă palatul voievodal pe Dimbovița, în fața unei mulțimi imense, adunată și agitată în parte și desigur de susținătorii săi: frații Buzești, Radu Calomfirescu, căpitanul Ivan, pe care-i vedem ocupând funcții de vâstelani la venirea lui la domnie, în Divanul Domnesc»⁵.

Nicolae Bălcescu descrie această măreață scenă:

«Sosind în locul unde trebuia a primi moartea, gîdea (pe nume Dimcea în alte scrieri), cu satirul în mînă, cu inima crudă, cu ochii singeroși, se apropie de osîndit. Dar cînd aîntește ochii asupra jertfei sale, cînd vede acel trup mareț, acea căutătură sălbatecă și îngrozitoare, un tremur groaznic îl apucă, ridică satrul, voiește a izbi, dar mîna îi cade, puterile îi slăbesc, groaza îl stăpînește și, trîntind la pămînt satirul, fuge printre mulțimea adunată împrejur, strigînd în gura mare că el nu îndrăznește a ucide pe acest om»⁶.

Astfel, Mihai scapă de osîndă, călăul Dimcea fiind înfricoșat și de vociferările mulțimii și amenințările sprijinitorilor lui Mihai. O delegație de 12 boieri merge la Alexandru vodă și-i împărtășește formula magică a gepeului de la Cetatea de Floci ca lată al lui Mihai în locul părintelui său Pătrașcu Vodă.

Alexandru cel Rău sub presiunea mulțimii agitate este silit a-l ierta pe Mihai, ajutat fiind și de vistiierul Ion, care stăruie pe lângă vodă a-i reda bănia Olteniei.

Teodora — fiica lui Radu logofătul refugiat la Brașov ?

Nu avem un studiu privind viața celei care a fost Maica Teofana. Sînt însă fragmente în tratate de istorie ce comentează succint, în raport de documentele pe care le folosesc, viața acestei femei care a avut un singur copil, pe Mihai Viteazul, călătorul României moderne, între granițele ei firești, dictate de legile obiective ale istoriei.

Cît timp Mihai Viteazul a fost în asentimentul Curții de la Alba Iulia și a lui Sigismund Bathory personal, toți frunțași Ardealului⁷ se întreceau în a mărturisii contingente genealogice undeva în trecutul mai mult sau mai puțin îndepărtat în timp, cu acest stegar al drepturilor de libertate și independență națională ale popoarelor. Astfel, Sigismund Bathory afirma că Mihai Viteazul are legături de sînge cu el, iar cancelarul Ștefan Josika, român de origine, susținea același lucru. Cînd însă Mihai Viteazul refuza să facă jocul meschin al celui despre care se spunea că nu știe nici ce vrea și nici ce face, Sigismund Bathory⁸ încearcă să-i denigreze părinții și anume că ar avea o origine confuză, compromișă în fața legilor omenești și ale lui Dumnezeu și că în tinerețe ar fi practicat multe meserii, care nu ar concorda cu modul de viață al celor care sînt de neam nobil. Documentele țării însă precizează că Mihai Viteazul a fost fiul lui Pătrașcu cel Bun, din neamul Basarabilor și al Tudorei, o tinără foarte frumoasă, fiica lui Radu logofătul, cel care uneltise împotriva lui Radu Paisie și care la data venirii la domnie a lui Pătrașcu cel Bun se refugiază

4. Radu Popescu vornicul, *Cronica citată*, p. 70.

5. *Documente privind Istoria României*, veacul XVI, B., Țara Românească, vol. VI (1591—1600), p. 75.

6. N. Bălcescu, *Românii supt Mihai voievod Viteazul*, Editura Tineretului, vol. I, p. 35.

7. Dr. Andrei Veress, *Documente VI*, 18. 8. *Idem*, 201, 314.

la Braşov. Pentru o mai bună înţelegere a faptelor este necesară o succintă prezentare cronologică a evenimentelor.

Astfel, Pătraşcu cel Bun a fost fiul lui Radu Paisie a cărui domnie de zece ani (1535—1545) se termină prin trimiterea sa în exil la Alexandria din Egipt, unde a murit. Fiul său Pătraşcu, ce se afla ostatec la Constantinopol⁹, este de asemenea exilat, dar la Bagdad, împreună cu soţia sa Voica¹⁰ din neamul Bălenilor, dînd încă din secolul al XV-lea dregătorii din Divanul Ţării Româneşti, precum şi cu cei patru copii ai săi: Pătraşcu, Maria, Vintilă şi Petru.

Din confruntarea documentelor reiese că Pătraşcu cel Bun era un bărbat instruit, apreciat în lumea diplomaţilor de la Constantinopol şi Bagdad. Între aceştia se afla şi ambasadorul francez d'Aramont, care stăruie pe lângă Soliman Magnificul să-i dea firman de domnie pentru Ţara Românească, în locul lui Mircea Ciobanul (1553—1554). Plecarea spre faţă însă se face numai după ce fiul său Petru, al doilea ca vîrstă după Pătraşcu, este lăsat ostatec la Constantinopol. Petru nu avea pretenţii la domnie. Cunoştea limba greacă şi era un mare admirator al antichităţii greceşti. Intocmise chiar o gramatică grecească încă din 1551 şi nu s-a mai înapoiat în ţară¹¹.

Călătoria pînă la Tirgovişte se face încet, fiindcă Voica este destul de grav bolnavă.

În sfîrşit, sosesc la Tirgovişte la 15 februarie 1554, cînd Pătraşcu cel Bun iscăleşte şi primul act ca domn al ţării.

Dar la 20 februarie 1554 Pătraşcu cel Bun o căsătoreşte pe Maria cu un boier Dragomir, pe care îl face unul din principalii săi dregători. Urmărea prin aceasta să-şi apropie cît mai mulţi oameni de încredere şi pricepuţi în conducerea ţării şi cu relaţii, dacă se poate, peste graniţă, întrucît mulţi boieri plecaseră în pribegie în Transilvania, de unde şi începuseră să uneltească împotriva sa, într-un fel sau altul.

Căsătoria Mariei mai este determinată şi de Voica, în dorinţa de a-şi vedea faţa «la casa ei» înainte de a trece în lumea dreptilor. Şi avea dreptate, fiindcă la «numai cîteva zile» după căsătorie, Voica moare.

Pătraşcu cel Bun a înmormîntat-o la Rîmnicu-Vilcea, alături de mama sa Paraschiva. Pe pietrele acestor morminte va ridica o frumoasă biserică, cu hramul «Prea Cuvioasa Paraschiva», ce dăinuieşte şi astăzi, renovată, bineînţeles, în decursul timpului, de mai multe ori. De acord cu Alexandru Lăpuşeanu, hotărîseră cumpărarea unui mare număr de culori de la Liov, pentru pictură, încredinţînd în acest sens o mare sumă de bani în aur judeului Braşovului Hans Benkner, care avea legături vechi cu meseriaşii şi negustorii din Polonia. Cu o parte din aceste culori deci va fi pictată biserica «Prea Cuvioasa Paraschiva» din Rîmnicul Vilcea.

Se spune despre Pătraşcu Vodă că a avut o domnie liniştită. Această stare de lucruri este în bună parte opera lui. Mai înli se recăsătoreşte, aş cum s-a spus mai sus, cu o tinără, Tudora, foarte frumoasă, fiica lui Radu logofătul, ce se afla în pribegie la Braşov. Este drept că diferenţa de vîrstă dintre Pătraşcu şi Tudora¹² este mare. Este mare însă şi vrajba dintre domn şi o parte destul de însemnată a boierimii române, mai ales că durează din secolul al XV-lea şi a adus mari necazuri Ţării Româneşti, iar primejdia turcească nu mai cunoaşte margini.

Căsătoria cu Tudora a avut deci o raţiune politică. Pînă aceasta Pătraşcu urmărea împăcarea cu partida boierească vrăjmaşă, mai ales că Radu logofătul era capul boierilor răzvrătiţi. Pătraşcu îşi călcase pe inimă cînd făcuse pasul acesta şi dacă adevărata nobleţe nu este a titlului, ci a inimii, se înţelege uşor pentru ce istoria i-a zis, pe bună dreptate, Pătraşcu cel Bun.

Cînd în 1556 Pătraşcu trece în Transilvania pentru a restabili dreptul la domnie al Izabelei Zapolia şi al fiului său minor Ion Zapolia, Ţara Românească este condusă de socrul său Radu logofătul şi de soţia sa Tudora¹³ care se pare că era mamă, dacă luăm în considerare o relatare italiană că în 1601 Mihai Viteazul cu ocazia sosirii sale la Viena, avea 46 ani¹⁴, fiindcă Tudora a avut un singur copil şi acesta a fost Mihai Viteazul.

9. Hurmuzaki, XI, p. 110, nr. 3.

10. N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, Editura Militară, 1968, p. 17.

11. *Idem*, p. 23. (Petraşco Eutaleos). 12. Hurmuzaki, XI, p. 792, 855.

13. Hurmuzaki, XI, p. 888. 14. Dr. Andrei Veress, VI, p. 344.

Prezența lui Pătrașcu în Transilvania este privită cu ochi buni de documentele vremii, nobilii unguri numindu-l «regele valahilor», ceea ce nu este pe placul boierilor pribegi. Ei se înapoiaseră în țară și aparent se împăcaseră cu domnul, dar cauze meschine îi fac să nu uite trecutul care îi înveninase.

Astfel, foștii boieri răzvrățiți în fața cu vornicul Socol și cu Radu Ilie, se prefac îngrijorați de sănătatea voievodului și cer să fie doborât de un medic sas din Sibiu.

Pătrașcu, de bună credință, se învoiește cu sfaturile vornicului Socol și medicul sas, sosit la curtea domnească, e de părere să plece la munte unde aerul de acolo ar vindeca boala lui de piept. Medicul însă era partizanul politicii habsburgice¹⁵ în Transilvania, de ocupare a Transilvaniei, împăratul habsburg intitulându-se și rege al Ungariei. Ocuparea Transilvaniei de către habsburgii era și în vederile boierilor vrăjmași. Ei știau că atita vreme cât Izabela este pe tronul Transilvaniei nu vor putea unelti fățiș împotriva Pătrașcului, întrucât în caz de nevoie nu vor avea unde să se refugieze. Pătrașcu se bucură de încrederea turcilor, iar securitatea Transilvaniei este asigurată de Pătrașcu. Și totuși până la urmă boierii răzvrățiți vor risca. Astfel, atunci când în 1557 habsburgii intervin din nou în Transilvania, medicul sas otrăvește pe voievod, iar Radu Ilie se proclamă domn, bineînțeles pentru scurt timp, căci va fi înlocuit și el de Mircea Ciobanul din porunca sultanului.

În sfârșit, Pătrașcu a fost înmormântat în grabă la Mănăstirea Dealu, iar Tudora, cu micuțul ei fiu Mihai și cu tatăl său Radu logofătul, dar și cu Vintilă și cu Maria, împreună cu soțul acesteia, Dragomir, se refugiază în Transilvania, unde ani în șir îi găsim când la Brașov, când la Cluj, când la Sebeș-Alba sau la Oradea și înapoi la Brașov¹⁶. Pe Tudora o întâlnim chiar în casa Izabelei, unde prin frumusețea și modestia sa atrage atenția prințului Baltazar Báthory, care-i face propuneri de căsătorie. Este vorba de acel Baltazar Báthory, unchiul lui Sigismund Báthory, ce îi va recomanda în vara anului 1593, printr-o scrisoare, pe Mihai Viteazul, pentru ocuparea domniei, marelui vizir Sinan-pașa, dar și ministrului plenipotențiar al reginei Elisabeta I-a a Angliei la Constantinopol, Eduard Barton. Tudora însă refuză demn și se retrage la Brașov, unde se aflau Oprea și Coresi, vechi prieteni ai familiei și unde Pătrașcu începuse construirea bisericii Sfântul Niculae, pe care o va termina peste patru decenii fiul său, Mihai Viteazul¹⁷. La Brașov moare Radu logofătul, iar Tudora Vintilă și Maria cu Dragomir, cer magistraților orașului să intervină pentru a fi puși în drepturile unor bunuri de valoare ce nu se pot preciza. Procesul este îndreptat probabil împotriva unui oarecare Laurentius Fronius, care se va judeca în 1570 și cu Coresi, dar și cu Toma, preot principal al bisericii Sfântul Niculae din Scheii Brașovului.

Nu se știe când a plecat Tudora din Brașov. Șe știe însă că după mulți ani de la stabilirea sa în Brașov, a doua oară, este identificată în târgul de la gura Ialomiței, unde face comerț. Ar fi mai nimerit să se spună că fiul său face negoț, ceea ce este posibil numai atunci când Mihai devine major, deci după moartea lui Vintilă (1574). În tot cazul, se poate presupune că Tudora și fiul său Mihai au legături strânse cu acest târg și înainte de aceasta. Prin portul acestui târgușor se face export de lână, adus mai ales de mocanii din Țara Birsei. Pe căile bătătorite de acești mocani s-au strecurat și eroii noștri pribegi spre gurile Ialomiței, ca niște bieți anonimi, câștigându-și existența cu sudoarea frunții, în așteptarea unor zile mai bune. La biserica Sfântul Niculae din Brașov slujea încă în 1602 un preot, de felul lui din Cetatea de Floci, adus aici, precizează un document, de Mihai, probabil după 1 noiembrie 1599. Ulterior «preotul este alungat de credincioșii din Schei fiindcă era prea mândru din fire». La Cetatea de Floci dacă Mihai a avut binevoitori și sprijinitori și cum el era omul care nu lăsa recunoștința să îmbătrânească binefacerea, l-a adus pe preot la Brașov, important centru de cultură românească, ca om al său de încredere. Tot de la Cetatea de Floci apare în Divanul Domnesc și viteazul Ivan, tatăl surorilor Velica și Zamfira, ce va muri din cauza rănilor primite pe cîmpurile de bătaie ale lui Mihai.

15. N. Iorga, *op. cit.*, p. 16.

16. Hurmuzaki, XI, p. 798—799, 806, 870, 875.

17. Radu Tempea, *Istoria sfintei biserici a Scheilor Brașovului*, Editura pentru Literatură, 1969, p. 58.

18. P. P. Panaltescu, *Istoria lui Mihai Viteazul*.

Și hrisovul de întărire a satului Serpătești către marele vornic Ivan, de Mihai voievod la 21 noiembrie 1595, spune: «Iar domnia mea am dat și am miluit cu știerea cinstiților boieri ai domniei mele cu acest sat Serpăteștii pe cinstitul dregătoriu al domniei mele, jupan Ivan mare dvorniv, pentru a lui credincioasă și dreaptă slujbă și vărsare de sînge, care a vărsat pentru domnia mea, cînd m-am bătut cu păgîinii de turci»¹⁹.

Maria, căsătorită cu Dragomir, rămîne în Transilvania. În 1585, cînd Petru Cercel este nevoit să plece din domnie, se găsea încă la Brașov.

Vintilă părăsește Transilvania în 1572, atunci cînd vine domn al Moldovei Ion Vodă cel Viteaz, care trăise multă vreme la Damasc, Bagdad, Trapezund, Constantinopol și Cipru și se împrietenise cu Petru Cercel. Copiii lui Pătrașcu cel Bun dovediseră că erau strîns legați sufletește între ei, și era deci firesc ca Vintilă să fie interesat de soarta fratelui său Petru sau poate chiar Ion Vodă să-l fi chemat în slujba sa ca vornic, funcție pe care o va deține pînă în mai 1574.

În tot cazul, prezența lui Vintilă în Moldova nu este străină de prietenia dintre Ion Vodă și Petru Cercel. Hajdău spune că dușmanul de moarte al familiei Pătrașcu a fost Mircea Ciobanul și Ion Vodă s-a servit de soarta neamului care depășea granițele Moldovei prin vlăstarul Pătrașcului pe care îl avea la îndemînă, adică pe Vintilă. Evident, acest lucru îl știa Ion Vodă din desfășurarea evenimentelor, dar mai ales din gura lui Petru Cercel, cu care trăise în Cipru mai mult de un an și jumătate.

Slujba pe care o încredințează Ion Vodă lui Vintilă este aceea de vornic în Țara de Jos, mare vornic fiind vitezazul Dumbravă, de origine modestă, lotru într-un tirg, dar care s-a dovedit credincios.

Nu este deci o întîmplare că în jurul lui Vintilă și Dumbravă, înainte de începerea ostilităților cu turcii, se strîng patru sute de lotri gata de luptă și hotărîți de a împărtași pînă la urmă soarta conducătorilor lor. Este vorba de bălălia de la Jiliște, în care turcii, comandați de cei doi fii ai lui Mircea Ciobanul (Petru Șchiopu și Alexandru al II-lea) au fost înfrinți cu desăvîrșire. «Era un spectacol hidos, scria Gereclei în 1578, spațiul cîmpului sta așternut de cadavre, presărat de urme, imbuibat de sînge. Numai pe alocurea vedeai cîte un rînii mai zburciumîndu-se încă între viață și moarte, vrînd să fugă, vrînd să se țină pe picioare, încercînd a se ridica din țărînă și iarăși căzînd...». Atît de mare a fost dezordinea în rîndul armatei turcești încît Petru Șchiopu și-a găsit scăparea la Brăila, iar Alexandru al II-lea, domnul Țării Românești la Cetatea de Floci. Unu au mai putut fugi împreună.

Referindu-ne la victoria lui Ion Vodă arătăm că a jucat un rol important și pregătirea sufletească a ostașilor, conștiința lor pentru ce luptă. În armata lui Petru Șchiopu și Alexandru al II-lea, alături de turci era și un număr important de ostași munteni, care au hotărît înfrîngerea. Nu este prima oară în istorie cînd armatele muntene și moldovene s-au văzut față în față și au ezitat să lupte.

După ce îngroapă morții de pe cîmpul de luptă și răniților le dăte primele ajutoare, Ion Vodă își odihnește armata, pregătindu-se pentru drum lung. Plecă apoi grăbit spre orașul București pe care îl cuceră fără lupte.

În sfîrșit, numi apoi ca domn al Țării Românești pe Vintilă, căruia îi încredințează pentru pază o mică oaste condusă de vornicul Dumbravă și porni în fruntea oastei sale la Brăila unde ardea de dorința de a pune mina pe Petru Șchiopul.

Dar chiar în ziua în care Ion Vodă plecă la Brăila, sosesc la București, cu oaste turcească, Dragomir vornicul, Mîrea comisul, Bratu paharnicul și Ion paharnicul. Lupta se dă pe locul unde se află Oberul — lîngă Vatra Luminoasă. Luat prin surprindere, Vintilă Vodă se apără vitejește. Raportul de forțe este prea mare însă, mai ales că marele vornic Dumbravă cu o mîină de ostași fuge în Ardeal, în timp ce Vintilă vodă cade pe cîmpul de luptă; capul i-a fost apoi despicat de corp și în batjocură, dar și ca o răzbanare dintre cele mai crude, a fost bătut în cuie de zidul Cetății Dimbovița.

Astfel, pieri primul din urmașii lui Pătrașcu cel Bun, iar puțin mai tîrziu capul i-a fost pus în același sac cu capul lui Ion Vodă și trimis la Constantinopol.

19. Document privind Istoria României, veacul XVI, Vol. VI (1591—1600), p. 191.

Pe locul bătăliei, Alexandru al II-lea, Mircea, a ridicat minăstirea Radu Vodă, iar poporul i-a zis locului Moși, unde veacuri de-a rândul au avut loc aici an de an serbări cimpenești.

Poate versurile :

Zice Vodă moși pe groși
Și ne crede pe noi proști

se referă la crima pe care Alexandru al II-lea a săvârșit-o în luna mai 1574, ucigînd pe Vintilă Vodă.

Viața lui Petru Cercel ne este mai bine cunoscută, nu totdeauna în aspectul ei intim de familie. Este acesta un lucru foarte important dacă încercăm să reflectăm la viața dezbinată a atitor familii domnitoare românești care a făcut să curgă mult sînge și multe lacrimi. Despre Petru Cercel s-a spus că nu a lăsat nimic scris din care să reiasă afecțiunea lui de frate pentru cel care avea să fie Mihai Viteazul. Nu poate să fie acesta un criteriu de selecționare a adevărului. Se știe că în timpul domniei sale Mihai Viteazul avea pe lângă el, la curtea lui, pe Marcu, fiul lui Petru Cercel, pe care îl socotea ca pe fiul său²⁰. Trăsătura aceasta caracteristică nu privity numai prin ceea ce se numește în termeni curenți ereditate psihobiologică, ci și ca rezultat al unui îndelung proces de educație pe care l-a impus cu multă autoritate în viața de familie maica Teofana. Este atât de intransigentă în respectarea normelor de viață austeră ale timpului său încît o exclude de la dreptul de moștenire, pe nepoata sa Marula, născută din dragoste nelegiuită²¹, ca fiică din flori a lui Mihai Vodă cu jupanița Tudora din Târgșor²².

Evident, dragostea ei pentru Mihai Viteazul a fost mare și ca dovadă este mărturisirea pe care o face călugărului Gavriil acolo în incinta minăstirii de la Cozia, atunci cînd «de plîngere și de suspine ziua și noaptea de săvîrșirea zilelor drag fiului său pe Cîmpia Turzii», reușește să-și revadă nora, nepoata și nepotul, veniți din închisoarea Făgărașului.

Dragostea ei pentru fiul său Mihai este mărturisită și de următorul hrisov iscălit de Matei Basarab în 1636: «Cînd s-a întîmplat vremea domnului Mihai viovod din domnie a ieși și s-a săvîrșit în Țara Ungurească, dar maică-sa, doamna Tudora ea a rămas în sfînta Minăstire a Coziei, luînd asupra sa chip monasticesc și prenumindu-se Teofana monahia»²³.

• Doamna Teodora sau Tudora, cum o numesc documentele, se călugărise încă din ajunul cuceririi Transilvaniei de către fiul său. Actul de călugărie avusese loc în incinta Schitului Ostrov de lângă Călimănești și ulterior s-a mutat, la sfatul starețului Efreim, la Minăstirea Cozia, care îi oferea condiții de viață mai corespunzătoare rangului său.

Mai înainte maica Teofana se opusese planului fiului său de a cucerii Transilvania. «Domni mulți și dușmăni multe sînt acolo, fiule, și mă tem că îți vei pierde gîtul»²⁴. Apoi pentru că hotărîrea lui Mihai a rămas fermă, ea s-a călugărit în credința că rugăciunile sale vor înduioșa mai ușor pe Dumnezeu spre a-i feri fiul de primejdia pe care o intuise.

Cînd în urma bătăliei cu polonezii de pe apa Bucovului, Mihai este nevoit să se retragă în Oltenia, trece și pe la Cozia spre a-și vedea mama, a-i săruta dreapta și a-i cere binecuvîntarea; maica Teofana îi pune masa cu grija ei de mamă și îi spune vorbe de încurajare în sensul de a-și duce pe mai departe crucea pe care de bunăvoie și-a ales-o.

În urma plecării lui Mihai la împărat maica Teofana a fost arestată din ordinul lui Gaspar Cornis și transportată la Sibiu și apoi prin Făgăraș, la Brașov. La

20. N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, 13. Memoriile lui Basta, redactate de Spontoni sub titlul de *Historia della Transilvania, raccolta dal cavalier Ciro Spontoni e registrata dal cavalier Ferdinando Donno*, Veneția, 1638, p. 172.

21. Arh. Statului, Cozia, pach. 24, mai multe numere, acte de la domni din secolul al XVII-lea cu privire la moștenirea acestor sate.

22. *Documente privind Istoria României*, veacul XVII, vol. III (1616—1620), p. 521.

23. N. Iorga, *idem*, p. 25. 24. Dr. Andrei Veress, *Documente*, VI.

Sibiu Gaspar Cornis a încercat să-i mărească suferințele, mințind-o că fiul său a fost prins și omorât.

— De, domnule, ce să zic? a răspuns ea, înecându-și durerea, Domnul Cristos a fost fiul lui Dumnezeu și l-au răstignit oamenii...

La Brașov a stat puțin, întrucât, nu se știe căror cauze i s-a permis înapoierea la Cozia.

Tirziu, cam pe la 13 august 1601, în răsăritul soarelui, îi bate la ușă Turturea postelnicul poate să li aduce vestea morții fiului drag; ea îi răspunde cu următoarele cuvinte pe care istoria nu trebui să le uite:

— Nu de fiul meu te întreb acum: Țara ce face? Trăiește țara?

Apoi îl trimite pe acest Turturea postelnicul cu desaga în care se afla capul voievodului, la Tirgoviște, spre a-l înmormînta lângă Pătrașcu cel Bun, tatăl-său, la Mînăstirea Dealul.

Ea a rămas la Cozia să-și apropie sfîrșitul, pe care îl simțea aproape. Acolo la Cozia fusese așteptată — de Pătrașcu cel Bun în 1555, la înapoierea din pribegie și poate atunci fuseseră cele dintîi și cele de pe urmă clipe de fericire din viața sa.

Dr. ION N. MAILAT
FLOREA M. COSTACHE
PETRE VOIVOZEANU

TIPĂRITURĂ TÎRGOVIȘTEANĂ DIN AL XVIII-LEA VEAC ÎN SATELE TRANSILVĂNENE

Unirea bisericească prin silnicie cu Roma, tinzînd cu tenacitate la tăierea firelor de simțire și trăire românească, a fost o încercare de dezbinare a românilor din Transilvania, cu scopul de a zădărnici unitatea poporului nostru.

În aceste vitrege vremi cartea de cult în limba română a constituit un mijloc de propagare a conștiinței unității poporului nostru în toate țările române.

Graiu comun realizat prin cartea de cult, a constituit pedestalul unor complexe relații culturale, a tuturor românilor ce a contribuit la pregătirea unității politice de mai tirziu.

În folosul neamului românesc de pretutîndeni, al «patroților», noțiune ce cuprinde pe cei de o limbă¹, s-a desfășurat în Țara Românească, în veacul al XVIII-lea, o continuă și intensă activitate de traducere și tipărire a cărților de cult, fie în centrul tipografic de la Buzău, dar mai ales în cele de la Tirgoviște, Rîmnic și București.

Două sînt aspectele ce reliefează, după mai bine de două veacuri, dorința de carte românească. În satele de peste munți, suflul de viață politică și culturală manifestat în jurul ei; numărul mare al acesteia păstrat pînă astăzi, în ciuda multor vicisitudini ce s-au abătut asupra așezării, semn al intensei sale prezențe în veacul al XVIII-lea și al doilea participarea întregii comunități sătești la procurarea ei. Mînuitorii ai condeiului au așternut adesea, cu răbdare, pe filele cărților numele tuturor celor ce contribuiseră la procurarea acestora, obolul lor fiind cuprins într-o singură mențiune «care cît a avut».

Cercetările noastre la bisericile ortodoxe române — monumente istorice — din Transilvania, cît și cele din bibliotecă, au avut ca rezultat semnalarea aici a peste 1.100 cărți de la sudul munților, menționări ce se alătură celor mai bine de 600 datorate înaintașilor noștri.

Ceea ce dorim în lucrarea de față este de a sublinia aportul tipografic al Tirgoviștei la înzestrarea cu carte românească a satelor de peste munți, în lumina datelor de care dispunem.

1. Ideile clar exprimate de Grigore Rîmniceanu în prefața Antologhionului de Rîmnic, 1786, cărțile erau date har «patrioților acestei limbi».

Cercetătorii culturii românești a secolului al XVIII-lea au apreciat preponderanța cărții de Rimnic în Transilvania, la instalarea teascului de aici avându-se în vedere această provincie². Din predosloviile tipăriturilor, din numărul cărților dintr-un centru sau altul, aflate până acum în Transilvania, se desprinde clar ideea că activitatea tipografică desfășurată la sud de munți, s-a adresat românilor de pretutindeni.

Dacă raportăm cele 80 de cărți țirgoviștene aflate peste munți, dintre care 48 constituie menționările noastre, la scurta perioadă de tipărire în care ele se înscriu, 1712—1715, la numărul de numai cinci titluri, la vremea îndepărtată din care ele provin, supusă deci mai multor restriști, avem imaginea intensei frecvențe a tipăririi țirgoviștene în așezările transilvănene.

Este grăitor în acest sens că trei dintre cele cinci tipărituri țirgoviștene atestate în Transilvania (*Catavasier, Ceaslov, Liturghii, Mollitvenic, Octoih*)³ ocupă primul loc, prin numărul de exemplare păstrate, în cadrul tuturor edițiilor cunoscute ale cărții respective.

Liturghii, tipărite în 1713, înregistrează, astfel, numărul cel mai mare de exemplare față de toate edițiile ulterioare. Noile cercetări au ridicat de la 8 la 25 exemplare atestate, până astăzi, în Transilvania. Amintim, dintre acestea, pe cele din patrimoniul bisericii fostei minăstiri Berchiș (Borzești — jud. Cluj), al bisericii din Racoșul de Jos (Jud. Brașov), al lăcașului de lemn din Dănulești (Jud. Hunedoara), precum și pe cel ce a fost al bisericii din așezarea de pe Tîrnave, de la Lepindea⁴, (jud. Mureș).

Mollitvenicul, tipărit în același an, a cunoscut cea mai mare răspindire printre edițiile acestei cărți. Dintre cele 8 noi semnalări le cităm pe cele din biserica din Bozești (jud. Alba) și pe cel ce provine din biserica din Tătirlaua⁵ (sat al comunei Cetatea de Băltă).

Ceaslovul, tipărit în 1715, din care am aflat încă 9 exemplare, pe lângă cele 5 menționate deja, este cea de a treia tipăritură țirgovișteană, care, prin numărul exemplarelor știute până acum în Transilvania, s-a bucurat de cea mai intensă răspindire dintre edițiile ceaslovului.

Octoihul țirgoviștean din 1712, a cărei circulație la românii de peste munți este dovedită prin cunoașterea a 25 de exemplare, dintre care zece noi semnalări, nu va fi depășit în frecvența sa, decât de ediția de Rimnic din 1750.

Slova luminată de teascu țirgoviștean a străbătut toată Transilvania, prezentă fiind atât în sudul, centrul, cât și în nordul provinciei. Ea a răzbit până în satele cele mai izolate, la lăcașurile cele mai modeste. Alăturăm așezărilor menționate mai sus, cazul satului Vălișoara (fost Procurea). Pentru a ajunge și astăzi, în această așezare din munții Metaliferi, nu ai alt mijloc decât a parcurge 7 km. pe o vale de pîriu. În lăcașul de lemn de aici se păstrează șapte tipărituri de dincoace de munți, printre care și o liturghie țirgovișteană din 1713.

Ne vom opri, în cele ce urmează, asupra citorva însemnări marginale, pe file de cărți țirgoviștene. Nu vom întilni desigur în slovele descifrate întreg ansamblu de mijloace prin care cărțile țirgoviștene treceau în satele de peste munți, nici toate categoriile de donatori, dar ele ne dau prilejul să le urmărim prezența și să le considerăm prețuirea de care s-au bucurat.

Preoți, cărturari, negustori, factori ai răspindirii cărților românești, sînt atestați și de însemnările noastre. Nota așternută pe prima filă a unui *Mollitvenic* de Țirgoviște⁶, 1713, glăsuiește: «Să se știe că acest *Mollitvenic* l-am cumpărat eu popa

2. Alex. Dușu, *Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII*, București, 1968, p. 123; V. Molin, *Tipărișia de la Rimnic mijloc de luptă ortodoxă împotriva catolicismului din Transilvania, 1705—1800*, în «Mitropolia Olteniei», XII, nr. 7—8/1960, p. 460—463; Mircea Păcurariu, *Legăturile bisericii ortodoxe din Transilvania cu Țara Românească și Moldova în veacul XVI—XVIII*, Sibiu, 1960, p. 101.

3. Anexa tipăriturilor țirgoviștene atestate în Transilvania.

4. Azi, în Biblioteca Institutului teologic, Sibiu, ex. 2/25.

5. Astăzi în Biblioteca Academiei R.S.R., F. Cluj, BRV, 315.

6. Azi în Biblioteca Institutului teologic, Sibiu, ex. 1.

Stan din Cioara cu 8 florinți, de la popa Costandin de la Tîrgoviște». Însemnarea aparține conducătorului mișcării sociale din 1759—1760, Sofronie din Cioara și atestă legăturile sale, anterioare mișcării, cu Țara Românească de la sud de Carpați, precum și prezența sa la Tîrgoviște.

Un octoih de Tîrgoviște 1712, ajunge la românii transilvăneni printr-un învățel din Școala de la Colțea, căci, conform însemnării, cartea fusese cumpărată în 1721 iunie 28, de preotul «Lupul Mehedințului ot Colții», de la Alexandru Morariu din Gherghița⁷. Nu am aflat o însemnare în care să-l surprindem pe negustorul tîrgoviștean vînzînd peste munți cărți din teascul tipografic al orașului său. Nota marginală pe care o deținem, privind aportul acestuia la rîspîndirea tipăriturilor românești, este însă semnificativă, cuprinzînd fără putință de tăgadă și aspectul susmenționat. Pe un exemplar din Noul Testament, tipărit la București, în 1703, am aflat însemnarea: «Această carte am vîndut eu Dumitru ot Tîrgoviște», alături de care nota cantitatea de «pește oca 12.228» pe care o negociase cu prilejul aceleiași călătorii. În anul 1728, cartea se afla în Sadu (jud. Sibiu), iar în cea de a doua jumătate a secolului, era a lui Popa Mihai din Simmihaiu⁸ (jud. Sălaj).

Printre donatorii înscrîși pe filele cărților întîlnim adesea simpli săteni. O liturghie de Tîrgoviște, 1713, din patrimoniul bisericii din Baia de Arieș (jud. Alba), a fost cumpărată de «...Filipu Toader și cu Tărnuța Pătru...». Donatorii de cărți erau trecuți printr-o ctitorie lăcașului, urmașilor revenindu-le grija păstrării daniel. În 1759, un ceaslov de Tîrgoviște, 1715, al bisericii din Sibiel⁹ (jud. Sibiu), «fiind foarte dezlegat au dat Ioanăș Neag zece măriiași de o legat...» fiind el din neamul celui ce o cumpărase.

Atestarea în proprietate particulară a cărții românești constituie un indiciu al rîspîndirii sale. Un exemplar din Liturghii, Tîrgoviște, 1713, era pe la mijlocul sec. XVIII «...a lui Crăciun Bobanea din Maierii Mediașului...»¹⁰. Însemnarea de pe un alt exemplar din aceiași tipăritură¹¹ îl atestă pe Constantin Popovici, protopopul Făgărașului, ca proprietar al unui important lot de cărți, din care și împrumută: «Această liturghie este din cărțile protopopului Costandin care pentru lipsă sau dat în seamă popii Ion Cioflec cel tînăr de la Comana de Jos ca să slujească la biserica Comanii de Sus, cu condiția ca atunci cînd le va pofti împreună cu octoihul care i s-au dat odată să le aducă». Pe un octoih de Tîrgoviște 1712¹², popa Gheorghe Herța nota în 1754 că este cartea lui: «Luată de tată mieu Pătru cu banii lui, să-mi fie mie de moșie, mie și pruncilor miei, pe neam, pe sămîntă».

Considerată ca o avere cartea românească se regăsește ca obiect de zestre. Credem că aceasta este și semnificația însemnării «Sii cnig cînd m-am însurat» făcută pe liturghii, Tîrgoviște, 1713, a bisericii Sf. Nicolae din Mohu (jud. Sibiu).

Cartea de cult de la sudul munților nu a fost citită și ascultată numai în biserică. Ea a fost cercetată de cunoscătorii de carte ai satelor și a fost folosită ca manual după care se învăța slova românească în școlile înfiripate pe lângă biserici și minăstiri. Filele unui octoih tîrgoviștean, 1712, provenit din munții Apuseni, de la Vidra de Sus¹³, păstrează semnăturile celor ce au citit-o, pînă în plin secolul XIX, printre care și pe cea a lui Avram Iancu.

Nota de pe un exemplar din Liturghii, Tîrgoviște, 1713¹⁴, este scrisă la «văleatul 7230 aprilie 12» (1722), de un dascăl al minăstirii de la Porumbacu de Sus (jud. Sibiu). Însemnarea atestă aici, încă în acea vreme, existența unei școli în limba română.

Cerința de carte românească în Transilvania, frumusețea pe care Antim Ivi-reanu a reușit să o dea limbii românești, relațiile economice și culturale ale tîrgo-

7. In Bibl. Centr. Univ. Cluj, BRV, 162.

8. Azi Bibl. Inst. teologic, Sibiu, ex. III/5.

9. Acum în Bibl. Muz. Bruk. Sibiu, C.V.R. XVIII — 1715.

10. Azi în Bibl. Acad. R.S.R., F. Cluj, BRV, 322.

11. Bibl. Muz. Bruk. Sibiu, C.V.R. XVIII.

12. Bibl. Acad. R.S.R., F. Cluj, BRV, S. 13.

13. Azi în Bibl. Acad. R.S.R., F. Cluj, BRV, 90.

14. În Bibl. Inst. teologic, Sibiu.

viștenilor cu satele de dincolo de munți, explică larga circulația aici a tipăriturii țirgoviștene.

Dorim ca informațiile noastre despre prezența cărții țirgoviștene în Transilvania să fie un omagiu memoriei celor ce au trudit la tipărirea slovei românești: «că și noaptea în unele vremi o au făcut în loc de zi», ca și orașului Țirgoviște al cărui puls vibrează în filele istoriei românești.

ANEXA

Tipăriturile țirgoviștene atestate în Transilvania.

Catavasier

Țirgoviște, 1714, august, Gheorghe Radovici.

— Abucea (jud. Hunedoara), în biserica de lemn.

— Bibl. Inst. Teologic — Sibiu 1/14 (provine din biblioteca mitropolitului Șaguna).

— Idem, 1/15 (în sec. al XVIII-lea era la Homorod, jud. Brașov).

Ceaslov

Țirgoviște, 1714.

— Bibl. Muz. Bruk. Sibiu, C.V.R. XVIII, 1714.

Țirgoviște, 1715, Gheorghe Radovici.

Cojocna (jud. Cluj), în casa parohială a bisericii de lemn.

— Idem, în biserica de zid.

— Avrig (jud. Sibiu), în biserica Duminica Floriilor.

jud. Sibiu). — Bibl. Acad. R.S.R. Filiala Cluj, B.R.V. 23 (a circulat la Porumbacu de Sus,

— Idem, B.R.V., 140 (a fost al bisericii de lemn din Fărău, jud. Alba).

— Idem, B.R.V., 143.

— Bibl. Epis. Ort. Cluj (în prima jumătate a sec. al XVIII-lea era la mănăstirea Tismana).

— Bibl. Muz. Bruk. Sibiu, C.V.R. XVIII, 1715 (în 1755 era al bisericii din Sibiel,

jud. Sibiu).

— Idem, ex. 2 (provine de la Bran, jud. Brașov).

— Sebeș (jud. Alba), cf. N. Iorga, *Scrisori și inscripții ardelenene și maramureșene*, II, Buc. 1906, p. 172.

— Apoldu de Jos (jud. Sibiu), cf. *Ibidem*, p. 38.

— Dejani (jud. Brașov), cf. V. Literat, *Din Țara Oltului. Însemnări vechi din biserici noi*, în *Țara Birsei*, X, 1938, nr. 2, p. 127.

— Iași (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, loc cit., nr. 3, p. 216.

— Luna de Sus (jud. Cluj), cf. At. Popa, *Biserici de lemn din Ardeal*, în *An. Com. Mon. Ist. Tranș.*, 1932—1938, Cluj, 1938, p. 115.

Liturgii

Țirgoviște, 1713, Gheorghe Radovici.

— Baia de Arieș (jud. Alba), în biserica Învierea Domnului din Deal.

— Idem, ex. 2.

— Racoșul de Jos (jud. Brașov), la biserică.

— Aluniș (jud. Cluj), în biserica nouă de zid, de la biserica de lemn demolată în 1933.

— Borzești (jud. Cluj), în biserică.

— Dănulești (jud. Hunedoara), în biserica de lemn.

— Gurasada (jud. Hunedoara), în biserica veche.

— Vălișoara (fost Parcurea, jud. Hunedoara), în biserica de lemn.

— Mohu (jud. Sibiu), în biserica Sf. Nicolae.

— Bibl. Acad. R.S.R. F. Cluj — B.R.V. 322 (în sec. XVIII era în proprietatea lui Crăciun Bobanea din Maierii Mediașului).

— Bibl. Centr. Univ. Cluj, B.R.V. 164.

— Bibl. Inst. Teologic Sibiu ex. 11/21 (provine de la biserica din Lepindea, jud. Mureș).

— Idem, ex. II/22. În 1816 era în biserica Buzii (probabil Buzd, azi Boz, jud. Sibiu).

- Idem, ex. II/23 (Cumpărat de la familia Pop din Zeicani, jud. Hunedoara).
- Idem, ex. 4 (identificat greșit Liturghie, 1741, ex. 3). În 1722 a fost cumpărat de un preot de la mănăstirea Porumbacu de Sus (jud. Sibiu).
- Bibl. Epis. ort. Cluj.
- Bibl. Muz. Bruk. Sibiu, C.V.R. 1713 (considerat greșit 1741). Cumpărat în Transilvania în 1725. A circulat în zona Făgărașului.
- Beclean (jud. Bistrița-Năsăud), cf. N. Iorga, op. cit. p. 47.
- Beclean (jud. Brașov), cf. Ibidem, p. 48.
- Nicula (jud. Cluj), cf. Ibidem, p. 138.
- Un exemplar văzut la expoziția de la Sibiu, cf. Ibidem, p. 8.
- Iași (jud. Brașov), cf. V. Literat, din Țara Oltului, loc. cit., nr. 3, p. 216.
- Oprea Cîrțișoara (jud. Sibiu), cf. Idem, Două biserici din Țara Oltului, în An. Com. Mon. Ist, Trans., 1926—1928, Cluj, 1929, p. 232.
- Luna de Sus (jud. Cluj), cf. At. Popa, Biserici de lemn din Ardeal, p. 115).
- Românași (fost Ungurași, jud. Sălaj), cf. Dariu Pop, Mărturii strămoșești. Note paleografice pe margini de cărți bisericești sătmărene, Satu Mare, 1938, p. 17.

Molitvenic

Tîrgoviște, 1713, Gheorghe Radovici.

- Bozeș (jud. Alba), în biserică.
- Sulighete (jud. Hunedoara), în biserică de lemn.
- Bibl. Acad. R.S.R. — F. Cluj, B.R.V. 315 (În 1805 era a bisericii ortodoxe din Tăftirlava, jud. Alba).
- Bibl. Centr. Univ. Cluj, B.R.V. 164 — 1.
- Bibl. Inst. Teologic Sibiu II/24 (Cumpărat, la mijlocul sec. al XVIII-lea, de popa Stan din Cioara, provincie de la Bruiu, jud. Sibiu).
- Bibl. Muz. Bruk. Sibiu, C.V.R., 1713.
- Idem, 2 ex.
- Bibl. Sf. Nicolae Schei Brașov inv. 868 (Provine de la Cristian, jud. Brașov).
- Lisa (jud. Brașov), cf. N. Iorga, op. cit., p. 124.
- Geogiu Băi (jud. Hunedoara), cf. Ibidem p. 104.
- Cornești (jud. Mureș), cf. At. Popa, Biserici vechi de lemn românești din Ardeal, în An. Com. Mon. Ist. Transil. 1930—1931, p. 255.
- Comana de Sus (jud. Brașov), cf. Ion C. Chițimia, Din vechea răspîndire a cărții românești în Țara Oltului, în «Mitrop. Olt.», nr. 5—6/1970, p. 540.

Octoih

Tîrgoviște, 1712, Gheorghe Radovici.

- Mărgineni (jud. Brașov), în biserică Sf. Nicolae (văzut și de N. Iorga, cf. op. cit., p. 132).
- Basaraboasa (jud. Hunedoara), în biserică de lemn.
- Arpașul de Sus (jud. Sibiu), în biserică.
- Bibl. Acad. R.S.R. — F. Cluj, B.R.V. 152.
- Idem, B.R.V. 513.
- Idem, B.R.V. 90 (a circulat la Vidra de Sus, jud. Alba).
- Bibl. Centrală Univ. Cluj, B.R.V. 162.
- Idem, B.R.V. 162 a.
- Bibl. Inst. Teologic — Sibiu II/19. Provine de la biserică din Juncul de Jos (azi Dumbrava de Jos, jud. Hunedoara).
- Idem, ex. II/20 (Provine de la Șercăița, jud. Brașov).
- Cunța (jud. Alba), cf. N. Iorga, op. cit., p. 84.
- Zlatna (jud. Alba), cf. Ibidem, p. 211.
- Bistrița, cf. ibidem, p. 56.
- Drăguș (jud. Brașov), cf. Ibidem, p. 92.
- Dridif (jud. Brașov) cf. Ibidem, p. 93.
- Făgăraș (jud. Brașov), cf. Ibidem, p. 97.
- Ludișor (jud. Brașov), cf. Ibidem, p. 126.
- Lozna (jud. Sălaj), cf. Ibidem, p. 125 (Noi nu l-am mai aflat în biserică).
- Petreștii de Jos (jud. Cluj), cf. Ibidem, p. 144.

- Un exemplar văzut la expoziția de la Sibiu, cf. *Ibidem*, p. 8.
- Berivoii Mici (jud. Brașov), în biserica ortodoxă, cf. *V. Literat Din Țara Olului*, loc. cit., nr. 2, p. 120.
- *Idem*, în biserica fostă unită, cf. *Ibidem*, p. 121.
- Șercaia (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, loc. cit., nr. 4—6, p. 328.
- Apahida (jud. Cluj), cf. *At. Popa, Bisericii vechi românești din Ardeal*, p. 291.
- Alămor (jud. Sibiu), cf. *Augustin Z. N. Pop. Bibliografia românească veche, operă de colaborare națională, în «Studii și Cercetări de bibliografie», III, Buc. Ed. Acad. 1960, p. 237.*

Dr. IOANA CRISTACHE PANAIT

FRESELE DE LA CALVINI

În trecutul poporului nostru sînt încă creatori de frumos neidentificați și opere de artă nevalorificate încă.

Recenta descoperire a opereii meșterului zugrav Ieremia, autorul frescelor de care ne vom ocupa, îmi oferă prilejul de a-i pune în lumină viața și opera. Rezultatele investigațiilor în această privință confirmă ipoteza originii sale pămîntene, întărește convingerea deprinderii meșteșugului său la școala de artă populară a lui Constantin Brîncoveanu și impune concluzia maturizării talentului său pe lângă vestitul zugrav Pîrvu Mutu.

Se știe că Pîrvu Mutu a fost zugravul Cantacuzinilor și al lui Constantin Brîncoveanu. Chiar din prima jumătate a secolului al XVIII-lea Pîrvu Mutu devine dascălul unui grup de zugravi strînși în jurul său. Printre aceștia vor fi fost desigur acei ucenici ai lui, care în anii 1725—1726, au lucrat la biserica Negustorii din București sau acei «Zugravi și zugrăviță» de la Măgureni sau Marin, Andrei, Stan, Neagoie și Nicolae de la Filipeștii de Pădure sau Radu de la Bordești sau Mereuță de la Ciuta sau popa Vasile de la Sibiciul de Sus sau, poate, în sfîrșit, Ieremia despre care este vorba.

Oricum, se vede bine, zugravul Ieremia avea o bună școală despre arta frumosului în spațiu, căci el își adaptează sistemul iconografic la formele arhitecturale și sculpturale ale edificiului, dovedind astfel suficiente cunoștințe în privința principiilor de planimetrie și de elevație, proprii bisericilor de tip triconc, cum este aceasta pe care el a zugrăvit-o.

Începută în anul 1767 și terminată în anul 1775, se presupune că zugravul Ieremia a efectuat pictura acestei biserici după aproximativ cinci ani de la zidire adică după o perioadă în decursul căreia se consideră că fundațiile s-au tasat și că mortarul din miezul zidăriei s-a cristalizat, respectîndu-se astfel un vechi și justificat principiu artistic, de care meșterul amintit avea deja cunoștință. Tehnica picturii de la această biserică — fresca — este folosită de meșterul zugrav atît pentru culorile de fond și suprafețele mari, cît și pentru detalii și finisaj. Se observă aici o lungă și minuțioasă pregătire a tencuielilor, analiza lor dovedind răbdare și pricepere. Aceași răbdare și pricepe se observă și în pregătirea culorilor extrase din plante sau minerale fin pisate și minuțios amestecate spre a fi omogene. În această substanță astfel pregătită zugravul Ieremia, se pare, a fi amestecat bilă de vită, care lega particulele între ele și negru de fum sau cărbune de tei, care împiedica acțiunea nocivă a varului asupra culorii. În amestecul obținut, în lungi și delicate operațiuni, el a încorporat, atestă analiza, nu apă sau clei mai puțin rezistente la acțiunea luminii și aerului, ci gălbenuș de ou, impermeabil și lipicios, deci mai aderent pe tencuieli. Înainte de a aplica nuanța cerută, peretele era pregătit cu o culoare de apă, după care el schița marile linii ale compoziției, cu un penel muiat într-o culoare închisă. Gama cromatică nu este formată dintr-un număr mare de culori, ci din combinarea și armonizarea dobîndită dintr-un mic număr de tonuri, bogat nuanțate. Tehnica aceasta l-a obligat pe zugrav, de altfel, așa cum regula impune, să execute frescele de aici pe porțiuni mici și pe o tencuială proaspătă, care trebuia

să primească culorile definitive în decurs de maximum 24 de ore, după aplicarea ei pe perete.

În general, frescele acestei biserici se proiectează pe fundalul fermecător al unei creații artistice țesută din urzeala tradiției pămîntene și din influența ideilor și formelor de artă bizantină. Armonia fermecătoare a culorilor, gustul artistic care a prezidat la repartizarea tonurilor, diversitatea motivelor decorative și mlădierea frescelor după relieful arhitectural dovedesc însemnătatea picturii de aici ca exemplu tipic pentru veacul al XVIII-lea și clasează pe autorul ei «zugravul Ieremia», așa cum este el scris pe peretele de la proscomidie, printre cei mai iscusiți meșteri din acest timp.

Ca notă originală a acestei picturi este faptul că ea ocupă atât interiorul cât și exteriorul.

Decorul exterior s-a păstrat intact și faptul că frescele de aici au reușit să înfrunte vitregia timpului, este o dovadă a măiestriei tehnice pe care zugravul Ieremia o posedă. Obiceiul de a decora exteriorul bisericilor s-a răspîndit progresiv, căci la începutul veacului al XVIII-lea, el se mărginea la arcadele și bolțile pridvorului, la brîu, la cornișă și citeodată și la cadrul ferestrelor. Numai în a doua jumătate a acestui veac decorațiunea exterioară zugrăvită pare a se întinde aproape toată suprafața fațadelor, așa cum se observă și la monumentul de care ne ocupăm. În general, polihromia zugrăvelilor exterioare dă acestui monument un mare preț, căci e unul din rarele exemplare care ni s-au păstrat și care ne lămuresc asupra fermecătorului meșteșug al frescelor din timpul despre care am amintit. Este demn de reținut faptul că frescele de aici ce acoperă cea mai mare parte a fațadelor sînt de la originea și ca atare ele n-au fost alterate de intemperii sau de oameni, cum se observă la majoritatea monumentelor de acest fel. Este apoi de reținut și modul cum decorația picturală se leagă cu cea arhitecturală, formînd un ansamblu unitar. Urme de culori, la ferestrele turlei de pe naos, demonstrează că zugrăvelile de aici au urmat profilele ancadramentelor acestora, așa cum se obișnuia în prima jumătate a veacului al XVIII-lea. De asemenea, urme de culori, la ambele baze ale turlelor, arată însă că frescele de aici au fost extinse pe toată suprafața acestora. Ceea ce rămîne însă important, observînd aceste fresce, este strălucitul covor polihrom care înconjoară acest monument, excepțînd arcaturile din registrul interior. Motive vegetale și geometrice, rinceau-rî de flori și ramuri, liniaturi drepte și frînte, precum și chipuri de sfinți și scene biblice evoluează, așa cum am mai spus, după relieful diferitelor forme arhitecturale. Astfel, timpanele arcaturilor, brîul, friza registrului superior și cornișa sînt bogat decorate în sensul arătat mai sus. În medalioane, figuri de sfinți, bogat ornate, sînt reprezentate pe laturile pridvorului și pronaosului prin cei doisprezece apostoli, iar pe laturile stînilor și altarului prin prooroci mari și mici.

Foarte interesantă apare însă pictura pridvorului. Înfațișarea ei generală este dominată de scena Judecării din urmă. Iadul, în dreapta cum intri, cu desfășurare amplă, cu intensitate dramatică, cu bogăție de imaginație, cu reprezentări folclorice locale și elemente de interpretare social-istorică, este o izbutită realizare artistică. Intervin aici, în plastica și mentalitatea zugravului Ieremia, o umanizare și o laicizare a temelor religioase precum și o libertate de expresie în interpretarea artistică. Cu alte cuvinte zugravul Ieremia, prin reprezentările laice din această scenă, tînde să personalizeze, după cum vom vedea, personajele, de care curentul renascentist nu va fi fost cu desăvîrșire străin. Încă din secolul al XV-lea sau chiar mai înainte va fi pătruns și la noi impetuosul val de laicizare a artelor. Călători, negustori, zugravi etc., au vehiculat noua școală de zugrăvie din apus, trecîndu-se și la noi la o artă religioasă mai slobodă. Să nu ne mire deci faptul dacă în această scenă ilustrația Sfintei Scripturi împrumută elemente profane și fizionomii din popor. Așadar, autorul acestei scene, zugravul Ieremia, care cunoștea arta desenului, care minuia cu îndemnare pensula și care potrivea frumos culorile, se dovedește pînă la urmă și un inteligent constructor de fizionomii, de forme și scene vii în plină mișcare și continuă agitație. De la început se poate observa o predilecție a zugravului pentru fabulație, pentru anecdotică, cu scopul precis de a face educație moral-religioasă credincioșilor. În general în compoziția acestei scene intră elemente impuse de norme din erminii. Astfel, în prim plan, apar personaje biblice negative ca «Ana», «Caiafa», «Bogatul nemilostiv», «Antihrist» și ceata «Haldei»-lor. În planul al doilea, o limbă de balaur

traversează în diagonală perețele din dreapta intrării pentru a culege pe incriminați, cu rezultate oarecum comice, fiindcă zugravul Ieremia își etalează măiestria pictând nuduri. O lume despuiață aleargă încoace și încolo condusă de zugrav spre pedepsele meritate, printr-o tendință de interpretare destul de laică a dogmelor religioase. Iată de ce se întâlnesc aici puneri în scenă cu oameni locali din imediata apropiere a zugravului. Sint aici figuri de păcătoși care reproduc fidel trăsăturile reale ale personajelor zugrăvite și care rămân admirabile chipuri individualizate. Spre pildă osândiții ard într-un riu de foc conform gradului lor de păcătoșenie. Se întâlnesc aici personaje cu numiri comune de păcătoși și elemente locale de exploatare, pe care zugravul le însoțește cu obiectele caracteristice fiecărei ocupații. Cităm: «Călugărul curvar», «Pezevenghiul», «Morarul» cu coșul de boabe pe cap și cu piatra de măcinat atârnată de gît, «Croitorul» cu metrul în mina stîngă și cu foarfecele în mina dreaptă, «Mozaviriul», «Circumăreasa» cu butoiul de gît, cu ocaua nedreaptă în mina stîngă și cu cepul în mina dreaptă, înfigîndu-l, undeva, în trup. «Care înșeală bărbatul», «Ascultătorul la fereastră», «Otrăvitorul», «Cantaragiul», «Precupeșul» cu cîntarul în dinți, «Bețivul», «Omorîtoarea de prunci», «Înșelătorul», «Care jură strîmb», «Pizmașul» și «Aferim i (și) Beniamin (h)aiduci», după tradiție, doi turci, cunoscuți în partea locului ca niște cruzi jefuitori, figurați în chipul unui diavol uriaș «Belzebul», demonstrînd astfel gravitatea vinei lor. Tot aici apar și cîteva scene folclorice locale printre care: «Fermecătoarea», reprezentată ca o femeie de țară, călare pe un animal în chip de diavol purtînd numele de «Farmachie», «Luătoare de lapte», tot o femeie de țară, cu un săculeț în care adună mana vacilor și pe care scrie: «otrăfel, otrăfel, de la toți cite nițel» și, în sfîrșit, «Cea care ia puterea voinicului». În planul al treilea, deci deasupra gurii de foc, frescele de aici dovedesc din partea zugravului nu numai cunoștințe istorice, dar și vădite preocupări sociale, care alcătuiesc un real program al acestor evenimente. Zugravul, făcîndu-se exponentul celor mulți, printre marii păcătoși, înfățișează și pe unii împărați romani din antichitate, vizînd astfel pe asupritorii popoarelor din orice timp și din orice loc. Ei sint: «Împăratul Alesandru» (cel Mare), «Împăratul Avgust», «Împăratul», «Nabucodonosor» în costume orientale de epocă și cu coroane pe cap. În continuare, dramatismul acestei scene este contrastat de un pregnant umor cînd imaginația zugravului înfățișează pe diavoli ca pe niște ființe ridicole în chip de oameni, amintînd cîteva personaje contemporane de reprimiune: «Paharnicul Năsturel», «Pahomie ceauș» și «Neghiță armaș» toți trei ca părtași ai lui Antihrist și, în sfîrșit, «Palaghia Călăraș» care, cu un bici în mînă, conduce spre osîndă pe cei trei mari păcătoși «Uciagașul», «Hoțul» și «Curvarul». Ce sentimente vor fi încercat contemporanii zugravului cînd se vor fi văzut aici și încă notați cu maiusculă chirilice, nu știm. Presupunem însă că imaginația zugravului care le-a veșnicit numele aici, în iad, le va fi sugerat, poate, hotărîrea unui început de cîiniță care să le veșnicească, de astă dată, sufletele, dincolo, în rai. Toate aceste personaje alcătuiesc un remarcabil ansamblu pictural. Cu toate acestea, cîteva scene, prin poziția și cuprinsul lor se detașează parçă de amintitul ansamblu și capătă astfel o evidență notă dominantă. Bunăoară, scena «Lumea» figurată printr-o femeie cu aparență de doamnă în costum de epocă, slă călare pe două animale sălbatice — imagine a ferocității — ține cu miinile deasupra capului un șarpe — simbol al păcatului — și scrutează cu privirea dramatismul din jur — rod al ignorării adevăratei vieți. Altă scenă «Dreptatea» este figurată printr-un cîntar — simbol al justiției — avînd între talgere chipul unui prunc — simbol al nevinovăției. «Cei ce dorm duminica», o veche scenă amintită în Codex Sturzanus, la capitolul Cuvînt de imblare pre la munci, înfățișează pe doi tineri care dorm în timpul slujbei, cu capul pe pernă de foc și cu invelitoare de flăcări și în sfîrșit, «Ursan pietrarul», meșterul care a stilizat cadrul ușilor și ferestrelor de la această biserică, are chip de diavol, cu o croznie de piatră în spate. În incheiere, în această frescă, alături de o ingenioasă prezentare de chipuri, după cum am văzut sint și cîteva scene cu caracter profan, fermecătoare atît prin naivitatea concepțiilor cit și prin realismul temelor, în care se vădește și afirmarea poziției de clasă a zugravului.

Cealaltă scenă, raiul în stînga cum intri, de la prima vedere, demonstrează că zugravul a păstrat reprezentarea obișnuită, care îi conferă calitatea desenului prietenos și prospețimea artei meșterilor populari. Ca atare, în această scenă se observă

numai personaje biblice, precum «Tilharul» cu crucea pe umăr; în rînd cu el patriarhii Vechiului Testament «Isac», «Avram» cu poala plină de drepti și «Iacob» stînd pe un tron; în continuare «Pomul vieții» avînd la rădăcină chipul lui Iisus în medalion. În planul de sus «Maica Domnului» tronînd încadrată de arhanghelii Mihail și Gavriil; în rînd cu aceasta «Fetele cele înțelepte» și «Dreptul Lazăr».

Pe peretele de apus sînt figurate primele capitole din Geneză cu «Facerea lumii», «Zidirea lui Adam», «Zidirea Evei», «Intrarea în rai», «Ispitirea», «Izgonirea din rai», «Adam lucrînd pămîntul» și «Eva torcînd».

Ceea ce rămîne important și dă un caracter de noutate picturii din pridvor este prezența elementelor locale. În această privință se poate spune că pictura pridvorului ridică probleme interesante, căci zugravul introduce în ornamentația de aici anumite elemente pitorești din realitatea imediată. Este, cu alte cuvinte, o nouă viziune plastică, întărită de personalitatea zugravului Ieremia, care creează o pictură viguroasă și plină de vervă, unde detaliile pitorești sînt înregistrate cu realism. Astfel, personajele din aceste fresce au nu numai expresia caracteristică a oamenilor care pozaseră sau pe care zugravul îi cunoștea nemijlocit, ci unele din ele păstrînd chiar îmbrăcămintea locală. Chipurile acestor personaje sînt alese anume, parcă, din săteni și, se poate afirma din pătura cea mai de jos, pentru a face mesajul mai comunicabil, prin acest procedeu vizual, simpatetic. Chipurile acestora, departe de a însemna o degradare, este doar o divină coborîre printre oameni, o umanizare a valorilor sacre. În felul acesta ilustrația Sfintei Scripturi împrumută elemente profane și fizionomii din popor. Așa cum am văzut, o seamă de onomastice însoțesc personaje cu funcții și ocupații locale: ceaus, armaș, călăraș, morar, circiumar, cioban, precupeț etc. ... Elementele locale abundă în aceste fresce și prin prezența unor lucruri, cum sînt: cîntarul, figurat în scena iadului, este o balanță veche românească, metru din mîna stîngă a croitorului este confecționat din materialul specific locului, lemnul, iar foarfecele din mîna dreaptă sînt lucrate în atelierul fierarului din sat, butoiul care atîrnă de gîtul circiumăresei este lucrat și el de dogarul satului. În scena raiului, împrejmuirea acestuia este obișnuitul gard de lemn al unei gospodării înstărite din apropiere, iar intrarea în el este o poartă țărănească cu acoperiș de șindrilă, crucea de pe umărul tilharului se poate întîlni și acum în cimitirul din jurul bisericii, scaunul pe care șed patriarhii V. Testament este un tron de lemn, furca cu care toarce Eva este același instrument folosit de țărancile noastre de la munte, iar sapa lui Adam este și ea același instrument folosit de țărani din zonă. Mai departe, geografia locului de baștină se substituie aici, adesea peisajului biblic, ajungîndu-se uneori să se înfățișeze anume scene într-un decor local, numai pentru că zugravul trăia într-un asemenea climat. Spre pildă, în general frescele din pridvor se desfășoară într-un peisaj montan. Astfel, toate frescele de aici se proiectează pe fundalul unui relief de munte, de dealurile, livezile și pădurile din apropierea bisericii. Adam este creat pe un deal și, el sapă tot un deal; vegetația care apare aici amintește prin coloritul ei verdele peisajului montan, iar prin diversitatea ei ierburile și florile din vatra satului, precum și copacii din împrejurimi, ca de pildă «Pomul vieții», din scena iadului, este, pur și simplu, un stejar din partea locului. În sfîrșit, scrierea cu explicațiile necesare personajelor și scenelor, folosită de zugrav amintește graiul local cu aroma vechii noastre limbi. Scrierea de aici, cu maiuscula chirilice, reproduce fidel vorbirea curentă a timpului, contemporană zugravului. Concludente în această privință sînt «Fetele cele nebune» în loc de Fecioarele cele neînțelepte, «Ciubanul» în loc de ciobanul, «Mozaviriul» în loc de intrigantul etc... Rezultă de aici că obiceiul timpului i-a permis zugravului să se inspire din traiul de toate zilele al sătenilor. Acestui zugrav, Ieremia, îi datorăm păstrarea și transmiterea atîtor prețioase mărturii din viața sătească, înscrisă pe zidurile acestei biserici ca într-o cronică vie, capabilă să restituie oricînd trecutul așezărilor din partea locului, la a cărui descifrare aportul frescelor de care ne ocupăm fiind foarte prețios.

În continuare, deasupra scenei cu judecata de apoi, sînt rînduiți în medalion, cei doisprezece apostoli, despărțiți prin «Sfîntul Teodor Tiron», reprezentat în chip de cavaler medieval — un sfînt militar deci — amintind numele ctitorului bisericii, Tudor Săseanu. Pridvorul acestei biserici fiind format din două calote susținute pe pandantivi și despărțite printr-un arc, se înțelege că și pictura de aici a urmat re-

liefu arhitectonic respectiv. Astfel, calota din spre miazănoapte păstrează reprezentarea clasică, unde chipul lui Iisus, într-un uriaș medalion, este încadrat de o inscripție circulară, ale cărei majuscule chirilice urmăresc și un efect explicativ, și unul decorativ. Fresca aceasta, cu o încălțură de profundă omenie, pe care o exprimă trăsăturile feței lui Iisus, îi conferă acestui chip noblețea portretului și exprimă fidel înțelesul textului: «Eu sint calea, adevărul și viața». Calota de miazăzi îl înfățișează pe Sfântul Ioan Botezătorul în aceeași reprezentare clasică. Textul: «Gătiți calea Domnului, drepte faceți cărările lui» se reflectă și pe chipul acestui sfânt care exprimă sfințenie, fermitate și perseverență. Pe arcul care desparte aceste calote, roșuri și albastruri se desfășoară în conturul unui desen stilizat, care descoperă intenția zugrăvului de a-și însufleși pictura și preocuparea de a umple cât mai armonios spațiul. Pe timpanele acestui pridvor se desfășoară amplu ilustrarea unor scene din viața lui Iisus și a Sfântului Ioan Botezătorul.

În interior, ordonanța iconografică a picturii corespunde în esență principiilor elaborate în Bizanț, devenită normativă pentru toate bisericile ortodoxe, deci și pentru biserica în cauză. Spațiul pronaosului fiind rezervat asistenței religioase a femeilor, se înțelege că și pictura de aici trebuia să figureze chipuri de sfinite, care prin exemplul lor să impună un efect educativ sporit. Se pare însă că pronaosul de aici face o derogare de la această regulă, căci spațiul lui este dedicat Mântuitorului și unor sfinți și nu Mariei și unor sfinite cum se obișnuiește. Chipul lui Iisus de pe boltă nu se mai cunoaște, distingându-se doar minile. Frescele de aici se succed pe mai multe registre. De sus în jos, pe pereții laterali pustinici; pe cel de sud «Sf. Simeon Stilpnicul», pe cel de nord «Sfântul Daniel Stilpnicul». Sub arcuri sint scene care nu se mai disting bine. Pe arcurile mari, la fel, iar pe arcurile mici rinceauri de frunze. Deasupra acestora sint iarăși o serie de scene biblice din viața Mântuitorului, de unde se conchide că este evidentă alegerea subiectelor cu grijă și într-un anume sens. Spre pildă, scena «Iisus ca făptură nouă» urmărește să facă din credincioși făpturi noi, iar scena «Iisus împărțind har», urmărește să înmulțească darurile date de Dumnezeu oamenilor. Cu alte cuvinte aceste scene descoperă intenția zugrăvului de a determina pe credincioși spre convingeri religioase și practici creștine, deci de a le face educația religioasă și morală. Sub aceste scene sint sfinții «Erminie», «Ioanichie», «Simion», «Gherasie» și «Onofrei». Ceea ce rămâne important este faptul că pictura murală a pronaosului se luminează ca de miracolul unei transfigurări, căci sfinitele personaje încetează să mai semene cu martirii descărnați din manualele de zugrăvie. Aici, narațiunea haghiografică devine mai sprintenă. În sfârșit, în registrul de jos, conform cu canoanele stilului oriental și cu programul iconografic al Bisericii prescris de tradiție și erminii, zugrăvul glorifică într-un impunător tablou votiv persoana ctitorilor. Astfel, peretele de intrare înfățișează pe ctitorii principali: Tudor Săseanu și soția sa Ancuța, susținându-și ctitoria, împreună cu copiii lor: Bănică și Nicolae în dreapta tatălui și Maria și Anghelina în stînga mamei. Pe peretele de sud este zugrăvit fratele ctitorului, preotul Mihalcea Săseanu cu soția sa Stanca și copiii lor: Catrina, Enache, Moise și Mihai, iar pe peretele de nord preotul Dragomir Săseanu, alt frate al ctitorului, al căru chip nu se mai distinge, fiind acoperit cu tencuiala unei reparații. Portretele ctitorilor principali, cu chipuri distins, cu atitudine pline de viață și cu costume fastuoase, atestă nu numai că zugrăvul s-a inspirat direct de la model, dar și că a fost interesat de ceea ce făcea, urmărind să surprindă amănuntele anatomice, să definească oamenii și să redea epoca lor. Cu alte cuvinte ctitorii sint personaje ușor de distins din mulțimea de sfinți din jur, nu numai prin îmbrăcămintea pe care o poartă, ci, mai cu seamă, prin trăsăturile feții foarte personalizate, zugrăvul realizînd aici, așa cum am mai spus, niște portrete de epocă în cel mai bun înțeles al cuvîntului. Portretele celorlalți ctitori sint nu numai întruchiparea cinului lor preoțesc, dar au și aparența unor personalități. Și aici viața satului pulsează intens, căci ctitorii sint și ei tot oameni ai locului. Documentele și tradiția atestă că ei s-au acreditat prin virtuți de hărnicie, experiență și o conduită etică deosebită. Toate acestea i-au îndreptățit să dețină locuri de frunte în părțile de munte ale Buzăului. Astfel, Mihai Săseanu a fost «protopop de Aninoasa, ot sud Saac», fiul acestuia, Tudor Săseanu, a fost «vătăful zaplaiului Săcuini», unii din urmașii lor au făcut parte din comisiile domnești care hotărâneau moșiile sau judecau pricinile dintre moșneni, iar alții au fost aleși ca deputați în sfaturile sătești sau, mai

tirziu, chiar ca primari. Important este că lumea frescelor din pronaos contrastează cu lumea frescelor din pridvor, ceea ce presupune, aici în sat, existența inegalităților sociale, cu implicațiile inerente exploatării și luptei de clasă. Deci, se poate afirma cu certitudine, că și pictura pronaosului, legată de viața satului, aduce date interesante, atât despre modul de viață al locuitorilor cât și despre ocupațiile și grijile lor, iar numeroasele nume proprii permit cunoașterea onomasticii oamenilor și a toponimiei locale.

Cupola dominantă din naos este dedicată după tipic Bisericii cerești, fiind deci ocupată de figura lui Iisus în ipostaza de Pantocrator, înconjurat de cetele îngerești, de profeți și de apostoli reprezentați pe tamburul turlei. Pe pandantivii superiori figurează cei patru evangheliști cu simboalele lor, a căror operă talmăcește legătura dintre Biserica cerească și cea pămîntească. Examinînd tematica picturii din restul spațial al naosului, se observă că zugravul celebrează în frescă momente principale din vîstieria bisericii universale și din Sfînta Scriptură. Astfel, pe arcurile mici sînt zugrăviți apostoli în sensul larg al cuvîntului, iar pe arcurile mari soboarele Bisericii. De observat că aceste scene urmăresc obținerea unui grandios efect, realizat printr-o ordonare statică, simetric decorativă. Urmărit de dorința de a echilibra grupurile de sfinți, zugravul prin orînduirea supravegheată și mișcarea reținută a personajelor, drapate cu sobrietate, reușește să dea acestor compoziții atmosfera impusă de momentele în cauză. Nimburi de aur în șiruri concentrice, încoronînd somptuos aceste compoziții, ele nu mai reprezintă un moment din viața reală, ci mai degrabă capătă astfel caracterul simbolic al icoanei. Sembolțile ilustrează o selecție de scene din Noul Testament și anume momentele principale din viața lui Iisus. În semibolta de sud «Înălțarea», în semibolta de nord «Învierea». Pe pereții laterali figurează o teorie de sfinți martiri, cum sînt «Gheorghe», «Procopie», «Nichita», «Teodor Tiron», «Dimitrie», «Nestor» și «Tobdelae» în mărime naturală. În nișele ferestrelor sînt sfinții doctori cei fără de arginți «Cosma și Damian» și «Pantelimon și Chir». Ceea ce formează efectul plăcut pe care îl produce de la început vederea picturii din acest naos este simțul zugravului de a potrivi compoziția scenelor cu spațiul care le este destinat. Zugravul reușește astfel să-și încadreze firesc frescele în spațiul arhitectural și să readucă în compoziția lui armonia clasicului stil bizantin.

Frescele de pe timplă se proiectează pe un fond de culoarea fumului. La baza ei sînt icoanele împărătești în distribuția lor obișnuită. Celălalt spațiu este distribuit în două registre. Primul este ocupat de icoanele praznicare, a căror ordine de la nord la sud este: «Nașterea Sfintei Fecioare», «Întrearea în biserică», «Nașterea lui Hristos», «Înălțarea la cer», «Sfînta Troiță», «Schimbarea la față» și «Adormirea Sfintei Fecioare». Toate aceste scene biblice se disting prin înfățișarea miniaturală a lor, autorul dovedind și aici talent în expresivitatea fizionomiilor, în originalitatea drapării personajelor și în armonizarea culorilor. Al doilea registru înfățișează pe cei doisprezece apostoli avînd deasupra crucea cu răsîgnirea Mintuitorului, încadrată de icoanele Maicii Domnului și a Sfîntului Ioan Botezătorul.

Și, în sfîrșit, altarul ilustrează dogma mîntuirii, acțiune care începe prin încarnarea miraculoasă a lui Iisus. Semicalota absidei o înfățișează pe Maria în varianta obișnuită cu pruncuț în brațe. Pe pereții sanctuarului figurează în centru «Împărțirea Apostolilor» sub ambele forme — piine și vin. În dreapta și în stînga se găsesc scene legate în mod direct sau indirect de misterul transsubstanțierii «Spălarea picioarelor» și «Cina cea de taină». În partea de jos a pereților este înfățișată o serie de sfinți din care se disting principalii interpreți ai dogmelor, marii apărători ai ortodoxiei și străluciții liturghisitori, precum «Sfîntul Ncolae» în odăjdiele sale largi, «Sfîntul Spiridon» a cărui privire scrutează parcă pe preotul slujitor, «Sfîntul Chiril» în șiacul lui, «Sfîntul Atanasie» în poziția lui de apărător al ortodoxiei, «Sfîntul Vasile» asemeni unui preot pregătit pentru săvîrșirea sfintei liturghii, «Sfîntul Grigore», marele cunoscător al dogmelor creștine și «Sfîntul Ioan Gură de Aur» de pe buzele căruia stă gata să picure cuvinte pline de înțelepciune.

La proscomidie, momentul îngropării lui Iisus se desfășoară între Sfîntul Apostol Ioan și Sfînta Fecioară Maria, iar pe dosul timplii sînt figurate cîteva scene din V. Testament, ca «Jertfa lui Abel», «Jertfa lui Avraam» și «Jertfa lui Cain». Fiecare din aceste scene redă fidel descrierea biblică și reconstituie atmosfera timpului.

În concluzie, frescele de la biserica din Calvini, la două sute de ani de existență, sînt dovezi de o incontestabilă valoare artistică, iar autorul lor, meșterul zugrav Ieremia, rămîne, peste ani și ani, un neîntrecut maestru al tehnicii picturii în frescă, al tratării portretului și al armonizării culorilor.

Rod al epocii post-brîncovenesti, frescele de care ne-am ocupat, așa cum se prezintă ele acum, reclamă urgent intervenția restauratorului.

Pr. HORIA CONSTANTINESCU

Biserica actuală.

Ștefan Meteș, *Zugravii bisericilor românești*, în «A.C.M.I.», Transilvania, 1926, 1928, p. 34—35; Nicolae Iorga, *Trei biserici de sat muntene: Pietroșța, Calvini și Cremenaria*, în «Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice», București, 1931, p. 49; Ghica N. Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia*, București, 1937; Preot. C. Bobulescu, *Vieți de zugravi (1658—1765)*, București, 1940, p. 7—8; Teodora Voinescu, *Zugravul Pîrvu Mutu și școala sa*, în «Studii și Cercetări de Istoria Artelor», 1955, nr. 3—4, p. 133—156; Petre Cernovodeanu, *Casa zugravului Pîrvu Mutu din București*, în «Studii și Cercetări de Istoria Artelor», 1960, p. 195; *Eglises peintes de Moldavie, preface: André Grabar, introduction: Georges Opreșco*, Collection U.N.E.S.C.O. de l'art mondial, New York Graphic Society, 1962; Grigore Ionescu, *Istoria arhitecturii în România*, vol. II, București, 1965; Pr. Horia Constantinescu, *Biserica din Calvini, monument de artă puțin cunoscut*, în «Glasul Bisericii» 1966, nr. 5—7, p. 510—532 și Virgil Vătășianu, *Pictura murală din nordul Moldovei*, București, 1974.

IZVOARE ȘI LUCRĂRI OMILETICE ÎN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ, DE LA ORIGINI PÎNĂ ÎN SECOLUL XVIII

Mărturii documentare și urme despre o activitate predicatorială în Biserica Ortodoxă Română, nu se găsesc pînă în secolul al XV-lea¹. Explicația trebuie căutată în vitregia veacurilor care au blutuit pămîntul românesc de la un capăt la altul.

Un început al izvoarelor omiletice la români, poate fi socotit cea dintîi cuvîntare a ieromonahului Grigore Țamblac², rostită în biserica mitropolitană din Suceava la 20 decembrie 1401. Dar cea mai veche urmă sub raportul predicii o găsim în secolul al XVI-lea, pe timpul eplaviosului domnitor muntean Neagoe Basarab (1512—1521), ilustrată în învățăturile acestuia către fiul său Teodosie, și în special în cuvîntarea la a doua îngropare a osemintelor mamei sale Neaga și a copiilor săi Petru, Ioan și Anghelina, la mînăstirea din Argeș³.

Așadar, din cauza împrejurărilor în care se afla biserica română în acea vreme, nu ne putem aștepta să găsim predici originale, ci, ca și în biserica greacă, sîrbă și

1. N. Iorga, *Istoria Românilor pentru poporul românesc*, București, 1910, p. 38—39.

2. Grigore Țamblac a scris următoarele predici: 1. Despre Dumnezeuștiile taine; 2. Despre cei răposați; 3. Despre viața monahicească; 4. Cuvînt la nașterea mergătorului și botezătorului Ioan; 5. Cuvînt de laudă sfinților corifei Apostoli Petru și Pavel; 6. Cuvînt la preacinstita naștere a preasfîntei stăpînei noastre Năsoătoare de Dumnezeu; 7. Cuvînt de laudă sfinților trei coconi și lui David proorocul (Vezi, Episcopul Melchisedec, Mitropolitul Grigore Țamblac, București, 1884, p. 4). Episcopul Melchisedec spune, că Țamblac a rostit aceste cuvîntări în limba română, căci altfel poporul român din Suceava nu le-ar fi înțeles.

3. N. Iorga, *Cuvîntări de înmormîntare și pomenire*, Vălenii de Munte, 1909, p. 8. Marele istoric, în prefața cuvîntărilor de înmormîntare și pomenire rețipărită în 1909, spune că această cuvîntare, care datează după anul 1519, împreună cu altele pot aduce foloase reale oricui și în special cuvîntărilor.

11-12/74 XXXIII

rusă, în cea românească se practică omilia veche patristică. Omiliile patristice traduse în românește se citeau în biserică în auzul poporului. Colecțiile omiliilor, numite cazanii, sînt traduceri din limba sîrbă sau cea rusească. Ca atare, vom începe șirul acestor izvoare cu cazaniile, care ocupă locul cel mai important în omiletica românească.

1. Cazaniile

Cele mai vechi cazanii păstrate în limba română sînt din secolul al XVI-lea. Ele au fost traduse din limba slavonă de preoți sau călugări anonimi și au circulat în diferite părți ale țării, în copii manuscrise, din care unele se păstrează pînă azi în diferite codice, alături de alte scrieri religioase. Două colecții de cazanii au văzut lumina tiparului prin strădania Diaconului Coresi: prima, apărută în anul 1564, cu o evidentă influență calvină, se intitulează «Tilcul evangheliilor», rămasă în două exemplare, cu foi lipsă. Cartea formează un volum in-folio, nepaginat și constă din două părți: prima parte cuprinde cuvîntări pentru tot anul, cu începere de la Dumini-ca Paștilor, explicînd textul evangheliilor; partea a doua cuprinde «molitfelnicul românesc»⁴. Într-un fragment din epilogul cărții acesteia, păstrat de Timotei Cipariu⁵, printre altele se spune: «Dacă am văzut jelania a mulți preoți de tilcul evangheliilor cum să poată și ei propovădui și a spune oamenilor învățătură după cititul Evangheliei, așa am aflat aceste tilcuri ale Evangheliilor pe duminicile preste an, scoase din scriptura proorocilor și apostolilor și a celor sfinți părinți». Cazanیا cuprinde și un indice alfabetic, din care vedem și conținutul: chemarea apostolilor, cercetarea bisericii, bun e numai Dumnezeu, primejdia bogăției, viața de veci e un dar divin, post, ș.a.m.d.

A doua cazanie cu caracter ortodox, atît prin originea cît și prin conținutul ei, intitulată «Evanghelia cu învățătură»⁶, apare în 1581, în zilele lui Cristofor Báthory, principe al Transilvaniei, iar mitropolit era Ghenadie (ales la 21 oct. 1579). În afară de o Preodislovie de la începutul cărții, iar la sfîrșit: Tatăl nostru, Crezul și Decalogul, Cazanیا a II-a a lui Coresi cuprinde textul pericopelor evanghelice din duminicile de peste an și din unele sărbători, cu comentariile respective. Începe cu Evanghelia Vameșului și a Fariseului (începutul Triodului) și încheie ciclul anului liturgic cu Duminica a XXXII-a după Rusalii. Volumul are 317 foi nepaginate⁷.

Evanghelia cu învățătură este considerată un monument important de limbă literară, carte de largă circulație în toate ținuturile locuite de români «căci a fost făcută după originalele ortodoxe recomandate de ierarhii munteni»⁸, ea este «cea mai importantă operă de doctrină ortodoxă la noi în secolul al XV-lea, un îndrumător prețios și sigur pe calea moralei creștine și un monument însemnat al limbii române literare»⁹. Evanghelia cu învățătură a fost, pentru vremea sa, o operă de mare valoare culturală și religioasă, înălțînd prestigiul ortodoxiei în Transilvania, iar prin răspîndirea ei în toate ținuturile românești, a contribuit în largă măsură la unificarea limbii române.

Importanța acestor două cazanii rezidă în faptul că au fost scrise în limba română și sînt tipărite, au avut o răspîndire incomparabil mai largă decît manuscrisele slavone sau decît alte cazanii românești izolate.

O a doua ediție a acestei cărți apare în 1641¹⁰, la Bălgrad, întrucît cea de la 1581 se epuizase. Astfel, mitropolitul Ghenadie din Bălgrad a dat-o din nou la tipar, însă apropiindu-i-se sfîrșitul, a lăsat cu limbă de moarte urmașului său în scaun, să

4. I. Bianu și N. Hodoș, *Bibliografia românească veche, 1508—1830*, t. I, București, 1903, p. 51.
5. *Ibidem*, p. 51.

6. În anul 1914 este publicată în București sub titlul *Cartea de învățătură*, de către filologii Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici. Noua ediție conține 566 p.

7. Bianu—Hodoș, *op. cit.*, p. 85.

8. N. Iorga, *Istoria Românilor...*, *op. cit.*, p. 189.
9. Pandele Olteanu, *Les originaux slavo-russes des plus anciennes collections d'homélie roumaines*, în «Romano-slavica», IX (1963), p. 179.

10. Începînd cu anul 1581 și pînă la anul 1641, predici tipărite nu se mai găsesc. De la sfîrșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea ne-au rămas predici scrise cu mîna de preoți harnici — și care vor fi menționate la capitolul respectiv.

continue opera începută. Și în adevăr, mitropolitul Ilie Iorest¹¹ a și terminat opera începută de mitropolitul Ghenadie¹².

O carte care nu mai apăruse în limba românească până în secolul al XVII-lea, este *Evanghelia învățătoare*, tipărită la Govora în anul 1642, fiind prima cazanie cu conținut ortodox nestirbit. Această tipăritură, tradusă din slavonește, se face cu cheltuiala domnitorului Matei Basarab¹³ și este realizată cu sprijinul mitropolitului de origine română Petru Movilă al Kievului. Din titlu vedem, că ea se mai numește și «cazanie preste duminicile anului și la praznice gospodărește și la alți sfinți mari; scoasă și primentă de pe limba rusească pe limba românească cu voia și cheltuiala creștinului Domn Matei Basarab-voievod, iar cu osteneala și izvodirea lui Silvestru ieromonah. Tipărită întru dumnezeiască lavră Govora». Cazania are peste 600 pagini¹⁴, cu unele erori de paginatie. Textul e tipărit cu negru și roșu, conținând și două gravuri la predica din duminica Fiului risipitor. Gravurile se află pe două pagini ale aceleiași foi, reprezentând pe fiul cel rățâcit în situația când păzea porcii într-o țară îndepărtată, și momentul când a fost primit de tatăl său iară în casă¹⁵.

Zorile unei noi epoci în încercările Ortodoxiei românești de a valorifica prin tipar creația omiletică românească în forma cărților de cazanii, se deschid în anul 1643. În acest an, după apariția Cazaniilor din Muntenia, la Govora și Cimpulung, în Moldova domnitorul Vasile Lupu nu voia să rămână în urma muntenilor. Și astfel scoase din teaurile Mănăstirii Trei Ierarhi din Iași «Cartea românească de învățătură la duminicile de preste an, la praznicile împărătești și la sfinți mari», cuprinzând 74 de predicii ale mitropolitului Varlaam al Moldovei¹⁶, care a fost o figură atât de remarcabilă în Biserica Ortodoxă, și știa atât de bine grecește, încât la 1 iulie 1639 a fost propus — alături de alți doi candidați greci — să fie ales patriarh ecumenic de Constantinopol¹⁷. Este singurul caz de acest fel în istoria culturii române.

Surgerea vremii și cercetările noi luminează din ce în ce mai mult figura mitropolitului Varlaam «cel tare în scripturi», a iubitorului de neam, a apărătorului credinței străbune, a povestitorului artist, care brăzdează drumul sfătosului cronicar Ioan Neculce, drumul neîntrecutului Ion Creangă și drumul marelui povestitor Mihail Sadoveanu¹⁸. Cazania sa cu cele 74 de cuvântări rămîne o carte reprezentativă și fără egal în istoria culturii noastre¹⁹. Elaborarea acestei cazanii o începuse Varlaam de mai multă vreme, pe cînd era egumen la mănăstirea Secu. Iată cum este creionată atmosfera în care a fost scrisă: «Așa, în taina tăcerii de la Secu, a zăbovit Varlaam în lungi privegheri de noapte, la lumina lină a candeliei, aplecat peste slova vechii înțelepciuni, tilmăcindu-i înțelesul și pe care l-a împrăștiat apoi și altora. Grija lui cea sfîntă și osîrdia care nu i-a dat hodină, i-a fost ca să înțeleagă toți și să se bucure de desfătările în duh și în adevăr pe care le-a gustat din slova vechilor cazanii și a cuvintelor rostite de înțelepciunea vreunui avă sau schimnic. Duhul său de multe ori se va fi suit pe treptele de aur ale Leastviței lui Ioan Scărarul, pînă în

11. «Drept aceea cu mila lui Dumnezeu Iorest arhimetropolit, văzînd acest lucru dumnezeiesc, ce s-a fost început de acel părinte, Kir Ghenadie, foarte mi s-a îndulcit inima și mă bucurai drept să se întărească legea creștinească și credința dumnezeiască». Drept aceea că n-a umplut acel părinte, iară eu din ce mi-a fost dăruit de Dumnezeu, am umplut și am săvîrșit aceste sfînte cărți, ca să se înmulțească cuvîntul lui Dumnezeu și prin toate bisericile să le fie propevedanie» (Bianu—Hodoș, *op. cit.*, p. 117—118).

12. Diac. Dr. Gheorghe Comșa, *Istoria predicii la români*, București, 1921, p. 29.

13. Domnitorul Matei Basarab (1632—1654) al Munteniei încă din anul 1635 aduce meșteri de tipar din Rusia și: sub cîrmuirea lui se tipăresc mai multe cărți slavone, printre care și traducerea în românește a Cazaniei lui Petru Movilă, la Govora 1642 (N. Iorga, *Istoria Românilor...*, p. 285).

14. Diac. Dr. Gheorghe Comșa, *op. cit.*, p. 31.

15. Vezi, pe larg prezentarea predicilor cuprinse în această Cazanie, la Diac. Dr. Gh. Comșa, *op. cit.*, p. 37—44.

16. D. Russo, *Studii istorice greco-române*, I. București, 1936, p. 229.

17. Liviu Onu, *De la Varlaam la Sadoveanu*, în «Studii și Cercetări de Istorie», 1943.

18. Gr. Scorpan, *Locul cazaniei lui Varlaam în vechea noastră literatură omiletică, din secolele XVI și XVII*, în «Cercetări istorice», XII—XVI, Iași, 1940, nr. 1—2, p. 545—591.

fnaltul crugurilor cerești»²⁰. Pe prima pagină a acestei cazanii găsim un «Cuvînt către toată seminția românească» al domnitorului Vasile Lupu, în care spune că dăruiește această carte ca dar limbii românești, spre folosul sufletelor «pravoslavnice». Urmează apoi precuvîntarea scrisă de mitropolitul Varlaam, care arată cum s-a răspîndit Evanghelia între popoare, pe înțelesul tuturor. La sfîrșitul cărții se găsește un text slavon, care grație următoarele: «Cu învoirea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu împlinirea Sfîntului Duh, din porunca piosului nostru Domn Io Vasile Voievod, din mila lui Dumnezeu domnul țării Moldovei, s-a tipărit această carte numită Evanghelia cu învățătură în tipografia sa domnească, în cetatea sa de scaun de Dumnezeu mîntuită Iași, în mînăstirea sa domnească a Trei Ierarhilor, în anul de la facerea lumii 7151, iar de la întruparea Domnului Dumnezeuului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos 1643». Cazania lui Varlaam — din care un exemplar se află în Biblioteca Academiei Române — este tipărită in-folio, cu trei foi nenumerotate la început și patru la urmă²¹.

Timp de peste trei secole a fost folosită fiind multiplicată «integral sau parțial, pînă în zilele noastre în peste 20 de ediții»²² și pentru lărga ei răspîndire, amintim că astfel de retipăriri s-au făcut la Dealul — 1644, Alba Iulia — 1699, sub titlul: «Chiriacodromion sau Evanghelia învățătoare», București, 1732, Rîmnic, 1748, Buzău, 1834, Sibiu, 1850 s.a.m.d. Era o carte căutată și prețuită. De aceea se vindea cu blăsteme în caz de înstrăinare. Costa scump. Uneori se plătea pe un exemplar, de mai mulți credincioși, zece oi și opt miei, sau «zeci de zloți buni». Numai în Ardeal s-au păstrat prin sate cîteva zeci de exemplare²³. Se vor mai descoperi, pentru că e vorba și de un monument de artă grafică, la care a lucrat însuși Varlaam cu gravorul ucrainian Iliia²⁴.

Cazania mitropolitului Varlaam este scrisă într-o formă deosebit de îngrijită și aleasă. Limba este expresivă, plastică, curățată de slavonismele limbii literare din secolul al XVI-lea. Limba lui Varlaam este o îmbinare între limba cărturarilor și vorbirea populară. E o sinteză destul de unitară a limbii literare a epocii²⁵. Expri-marea e limpede. Prin stil însă, e tributară izvoarelor și originalelor bizantino-slave; totuși, pe alocuri, mai ales sub aspectul oral al stilului, Varlaam rămîne personal²⁶.

Prin conținutul și forma ei, această carte atît de reprezentativă a culturii române, răspunde unor nevoi sufletești și setei de învățătură, de frumos, de apărarea neștirbită a credinței strămoșești. Prin calitățile și prin răspîndirea ei largă, Cazania lui Varlaam a unit în același cuget și în aceeași credință ortodoxă, pe românii din toate ținuturile²⁷.

Cazaniile tipărite în limba românească se continuă cu «Cheia înțelesului», a lui Ioanichie Galeatovski, arhimandrit de Cernigov, tipărită la București în anul 1678, prin purtarea de grijă a mitropolitului Varlaam al Ungro-Vlahiei, care a angajat anume dascăli învățați, plătindu-le ca să traducă «Cheia» din rusește în românește, socotind că «va fi de mare folos bisericii țării noastre românești și de îndreptare a mulți spre folosul sufletului neamului nostru». Cartea are 112 file in-folio și cuprinde 10 predici la duminicile 1, 2, 3, 8, 10, 13, 26, 27 și 29 după Rusalii, la trei duminici după Paști, la Nașterea, Botezul, Întîmpinarea Domnului etc.²⁸. Fiecare «cazanie» (predică) are un text biblic și conținutul împărțit pe teme.

20. Florea Mureșanu, *Cazania lui Varlaam*, Cluj, 1944, p. 6; Conf. Pr. Dr. Gabriel Popescu, *Predică și predicator în Biserica Ortodoxă Română*, în «Biserica Ortodoxă Română», nr. 1—2, 1971, p. 102.

21. Diacon. Dr. Gh. Comșa, *op. cit.*, p. 37.

22. Pr. Paul Mihail, *Circulația Cazanelor lui Varlaam în Biserica românească*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», LXXIII (1957), p. 024.

23. *Ibidem*, p. 820—828.

24. Șt. Ciobanu, *Din legăturile culturale româno-ucrainiene*, București, 1938. Apud: Prof. Dr. Docent Păndele Olteanu, *Izvoare originale și modele bizantino-slave în operele mitropolitului Varlaam*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 114.

25. Al. Rosetti—B. Cazacu, *Istoria limbii române literare*, București, 1961, p. 96—106.

26. P. Olteanu, *Criterii stilistice în studiul comparat al literaturii vechi omiletico-parenetice*, în «Studii de literatură comparată și sociologie literară», Ed. Acad. Republicii Socialiste România, București, 1970.

27. P. Olteanu, *Izvoare originale...*, p. 115.

28. Diacon. Dr. Gh. Comșa, *op. cit.*, p. 51.

Șirul cazaniilor tipărite în limba românească se încheie cu «Adunarea Cazaniilor» tipărită la Viena în 1793 pentru ortodocșii transilvăneni²⁹. Cartea este împărțită în trei părți: partea întâi cuprinde învățăturii bisericești sau cazanii de la Anul nou până la Pogorirea Duhului Sfânt; partea a doua cuprinde predici începând cu Duminicile întâia până la Duminica treizeci și una după Rusalii; partea a treia, începe cu predica de la Duminica strămoșilor și continuă cu predica la Sfântul Nicolae, Sfântul Arhangheli, la un mucenic, la sfințirea bisericii sau hramului, pentru vremuri de secetă, la Duminica înaintea Nașterii Domnului, Nașterea Domnului etc. În această cazanie «nu sînt predici care să se potrivească în mod suficient cu împrejurările vieții, te lasă rece căci ele nu se adresează la inima și la mintea omului, aducînd exemple și din viață, ci se mărginește la exemple din Sfînta Scriptură»³⁰. Predicile sînt traduse din limba rusă în limba sîrbească și apoi din această limbă s-au tradus în limba noastră³¹.

Menirea acestor cazanii a fost de a împărtași în graiul românesc darurile duhovnicești cuprinse în ele, «fiind adevărate binefaceri literare și un mijloc de îndeplinire a unității culturale românești»³². Cazania o ascultau credincioșii ori cît ar fi fost de lungă. Se supărau pe preot cînd, prin clopoțel, oprea cîntărețul s-o citească pînă la sfîrșit. Mulți rămîneau în biserică după mîrui, ca dascălul să continue de unde fusese oprit. Li se părea chiar un păcat să n-o asculte toată. Cînd auzeau cuvintele: Dumnezeu, Cruce, Maica Domnului, sau nume de sfinți, își făceau semnul crucii, ca și în timpul Liturghiei. Pentru ei era o continuare a slujbei, pe care trebuia s-o urmărească cu aceeași evlavie, arătînd prin aceasta că știu să asculte și să prețuiască așa cum se cuvine ceea ce li se citea în biserică³³.

La finele acestui capitol putem spune că, Cazania se înscrie printre elementele cele mai puternice din tradiția noastră bisericească, fiindcă «atît de mult a pătruns ea în Biserică, încît poporul crede că dacă nu ai citit Cazania, liturghia nu este completă»³⁴.

2. Manuscrise, traduceri și colecții de predici

Începînd cu anul 1581 și pînă la anul 1641, izvoarele omilecticii nu mai înregistrează cuvîntări și predici tipărite³⁵. Ne-au rămas însă de la sfîrșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea predici scrise cu mîna de preoți rivnitori și harnici în propovăduirea cuvîntului lui Dumnezeu. Astfel, avem colecția de texte românești a preotului Grigorie din Măhaciu — preot în părțile Arieșului pe la anul 1583 — în care găsim mai multe predici, printre care un fragment al omilecticii Sfîntului Ioan Hrisostom, tradus după un text slav, și despre care se susține că se citea adeseori în biserică la Paști. Este trecută și în omiliarul de la 1581 al lui Coresi sub titlul: «Învățătură întru sfînta și marea Duminică a Paștilor, scrisă de Sfîntul Ioan Hrisostom»³⁶. Fragmentul conține pe scurt adevărul, că Dumnezeu miluiește și pe cei ce vin la Dînsul în ceasul al unsprezecelea³⁷.

Între textele preotului Grigorie aflăm și o predică scrisă între anii 1600—1619, care nu e o traducere, ci o compunere originală, o predică improvizată «în care autorul, nu îndestul de cărturar, se repetă neconținut, și pe ici-colea o observă el însuși

29. Transilvania se afla sub stăpînirea austriacă, iar ortodocșii transilvăneni dați sub jurisdicția mitropoliei sîrbești din Carloviț. Folosirea cărților venite din Țara Românească și Moldova era interzisă românilor transilvăneni, în încercarea de a-i rupe de dincolo de munți. Austria habsburgică și Rusia țaristă aveau interese comune în consolidarea politicii lor față de Poarta Otomană. De aceea, tipărirea și răspîndirea în limba română a unei cazanii rusești pentru ortodocșii din Transilvania este mai acceptabilă stăpînirii austriece decît circulația unor cărți venite din Țara Românească și Moldova.

30. Diac. Dr. Gh. Comșa, *op. cit.*, p. 117—118.

31. *Idem*, p. 117.

32. N. Iorga, *Istoria Românilor...*, p. 290.

33. Pr. Victor N. Popescu, *Predica în cultul creștin*, București, 1944, p. 5—6.

34. Prea Fericitul Patriarh Justinian, *Apostolat Social*, X, București, 1971, p. 220.

35. Gh. Comșa, *op. cit.*, p. 21.

36. B. P. Hașdeu, *Cuvinte din bătrîni*, București, 1879, vol. II, p. 75.

37. Vezi fragmentul publicat la Hașdeu, *op. cit.*, p. 78—83.

și șterge cele scrise»³³. Predica amintită are începutul: «Zise Domnul» și tratează despre judecata din urmă, arătând că dreptii vor intra în Împărăția cerurilor, iar cei care au săvârșit cele rele vor merge în focul cel veșnic.

Din cele de mai sus se desprinde clar dovada că pe la anul 1600 preoțimea noastră ortodoxă predica în biserici.

Un manuscris de predici pentru sărbători mari — păstrat în Biblioteca Academiei Române, îl găsim datînd de pe la anul 1632. Manuscrisul începe cu predica Sfîntului Ioan Gură de Aur «Despre ridicarea Sfîntei Cruci» și sfîrșește cu o predică despre botez³⁹. Tot de pe la aceeași dată se păstrează și o carte de predici cu titlul necunoscut. Episcopul Melchisedec al Romanului amintește de o carte de predici apărută sub Matei Basarab (1632—1654) cu binecuvîntarea și «nevoînța» mitropolitului Teofil, Ignatie Rîmniceanul și Ștefan Episcopul Buzăului. Cartea nu are nici titlu, nici sfîrșit și conține predicile Duminicilor pe 787 file și apoi ale sărbătorilor pe 95 file⁴⁰.

Urmărind firul manuscriselor și colecțiilor de predici, amintim aici un cuvînt funebru scris în românește pe primele cinci foi ale unui molitfelnic slavonesc din secolul al XVII-lea, păstrat în Biblioteca Academiei Române și care se intitulează «Cuvînt la înmormîntarea Sofroniei Ciogolea⁴¹ scris de Toader Dascălul». La sfîrșitul cuvîntului se află o însemnare slavonă cuprinzînd următoarele: «Această cuvîntare a scris-o Toader, fost dascăl în satul Calefendzi, cînd a murit doamna Sofronia Ciogolea — la anul 7147 (1639), luna martie, 17 zile în simbăta Sfîntului Alexie»⁴².

Gheorghe Comșa semnalează o colecție de predici scurte ale ieromonahului Melchisedec tipărite la Cîmpulung în anul 1642⁴³. Ea se intitulează: «Învățăturî preste toate zilele alese pe scurt din multe dumnezeiești cărți, de folosință tuturor credincioșilor, prepuse de pe limba grecească pe limba românească», traduse de Melchisedec, egumen al mînăstirii din Cîmpulung. Cartea cuprinde 58 de foi și are o prefață în care se arată folosul cărților de învățătură.

Dacă învățăturile lui Neagoie Basarab către fiul său Teodosie și în special cuvîntarea la a doua îngropare a osemîntelor mamei sale Neaga, și a copiilor săi, Petru, Ioan și Anghelina — constituie primele preocupări omiletice în Biserica Ortodoxă Română de către un domnitor, continue apoi de eruditul domnitor Dimitrie Cantemir, care era preocupat de tilcuirea Sfîntei Scripturi și în a cărui preajmă se afla Ieremia Cacavela. Dar de un interes deosebit «de curte» pentru dezvoltarea sistematică a predicii românești, în contextul unor măsuri tinzînd spre o dezvoltare generală a culturii la noi, a tiparului, școlilor și artelor, se poate vorbi în Țara Românească mai ales pe timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu. La curtea domnească se află acum retorul George Maiota și renumitul predicator Ioan Abramios, iar fiii domnitorului, Ștefan și Radu, alcătuiesc ei înșiși cuvîntări bisericesti, care vor fi apoi și tipărite⁴⁴.

În această vreme, la anul 1691, sub arhipăstoria mitropolitului Teodosie, apar la București «Mărgăritarele Sfîntului Ioan Gură de Aur», cuprinzînd 35 de predici ale «celui mai puternic predicator în Orient, și în general în biserica creștină»⁴⁵, sau așa cum îl numește Bossuet, unul din cele mai mari genii ale artei oratorice din toate timpurile, — care prin activitatea sa întroagă se face pîrintole adevărat al omiliei, aducînd-o la perfecțiune și strălucire.

Printre cele 35 de predici se numără: două ale Sfîntului Efreim Sirul, două ale lui Simion Bogoslavlul, un cuvînt al monahului Damaschin, un cuvînt al înțeleptului

38. *Ibidem*, p. 224.

39. Dr. I. G. Sberea. *Mișcări culturale și literare*, 1897, p. 61.

40. *Ibidem*, p. 82.

41. Jupînea Sofronia e soția logofătului Pătrașcu — Ciogolea, răposată la 17 martie 1639. Istoricul Vasile Pârvan ne spune, că în casa logofătului pe această vreme, se afla chemat din Ardeal, un dascăl de slovenie, diacon Toader căruia îi era incredințată instruirea nepoților lui Pătrașcu Ciogolea (Vezi, V. Pârvan, *Un vechi monument de limbă literară românească*, în «Convorbiri literare», anul XXXVIII, p. 1919).

42. I. Bianu, *Catalogul manuscriselor românești*, t. I., București, 1907, p. 375.

43. Gh. Comșa, *op. cit.*, p. 30.

44. Pr. Dr. Gabriel Popescu, *op. cit.*, p. 104.

45. Nebe, *Geschichte der Predigt*, Wiesbaden, 1879, p. 123; Cf. Pr. Dr. Petre Procopoviciu, *Omilia și predica*, Oradea, 1933, p. 22.

Teofan și o predică a monahului Anastasie Sinaitul. Cartea are 6 foi nenumerotate și 178 foi numerotate și este prevăzută cu două prefețe: una adresată domnitorului Constantin Brîncoveanu, iar cealaltă către cititori. În prefața adresată domnitorului se arată necesitatea răspîndirii învățăturilor sfinte la români; iar în prefața către cititori, se face o caracterizare a predicilor Sfintului Ioan Hrisostom⁴⁶. Traducerea aparține fraților Radu și Șerban Greceanu, care o fac după ediția grecească apărută la 1681 în Veneția. Colecția Mărgăritarelor a fost retipărită apoi, de două ori în anii 1846 și 1872, bucurîndu-se de o caldă primire în bisericile noastre, nu numai ca o carte de predici care puteau fi rostite în cadrul cultului, dar și ca izvor pentru creația predicatorilor noștri.

Secolul al XVIII-lea, și în special primele două decenii ale acestui veac, cunoaște cel mai însemnat izvor omiletic. În acest veac, trăiește unul din cei mai mari predicatori români și anume, Antim Ivireanu, mitropolit al Ungrovlahiei (1709—1716). El nu s-a mulțumit numai cu traducerea pe care le-a făcut, cum sînt: *Floarea darurilor*, *Carte sau lumină, Învățăturii creștine*, ci a compus multe predici cutremurătoare și duioase prin care s-a arătat un strălucit cuvîntător bisericesc. El a și tipărit pănegiricele brîncovenilor la anul 1701, 1702 și 1703. Dar creația sa de mare valoare pentru Omiletica românească rămîn cele 33 de Didahii, care nu sînt altceva decît «Predici făcute pe la praznice mari» rostite din amvonul bisericii mitropoliei din București și Tirgoviște, netipărite la vremea lor, ci mult mai tîrziu, la anul 1886 și apoi în multe ediții pînă în zilele noastre. Ele sînt alcătuite cu multă libertate, adaptate la împrejurările concrete ale vremii, «conținînd reale valori specifice, care fac din mitropolitul Țării Românești adevărată figură de renaștere așezîndu-l în pantheonul iluminiștilor veacului său»⁴⁷.

Importanța Didahiilor constă în primul rînd în aceea că autorul, încercînd să facă o aplicație practică a abstracțiunilor morale pe care își axează cuvîntarea, își caută pildele și referirile în viața de toate zilele. Folosînd din plin, cu o energie și o virulență încă nemiîntîlnită pînă la el, această metodă, imbinînd cu succes un talent impetuos cu o bună observație a vieții, Antim ne-a lăsat un tablou viu și pasionat al epocii sale⁴⁸. Cercetarea fondului acestor Didahii, privitor la materie și izvoare, a formei lor axate pe un plan alcătuit cu grijă, a principiilor omiletice observate în ele, și a artei oratorice pe care o reflectă, fac din vrednicul mitropolit, care a înțeles importanța amvonului «suma omileticii românești» — rămînînd cel mai mare predictor din trecutul nostru bisericesc⁴⁹, izbutind să realizeze o operă vie și profund originală⁵⁰.

Pe drept cuvînt s-a afirmat că, Antim Ivireanu a fost un remarcabil om de la sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea și unul dintre fondatorii și conducătorii activității de tipărire a cărților în România⁵¹.

După Antim Ivireanu și pînă la anul 1720, manuscrisele, traducere și colecțiile de predici se întrepun, ca apoi să se continue prin manuscrisul ieromonahului Ștefan de la Bistrița. Manuscrisul se păstrează în Biblioteca Academiei Române și are 91 foi, fiind legat la sfîrșitul unui exemplar din *Cheia Înțeleșului*, purtînd următoarea însemnare: «Această carte iaste a lui Ștefan ieromonah igumen ot, Biserița 7220». Manuscrisul cuprinde un număr de 12 predici, după cum urmează: La Învierea și Înălțarea Domnului, la Rusalii, Schimbarea la față, Adormirea Maicii Domnului, la Bunavestire, Înălțarea Crucii, Sfîntul Gheorghe, Sfîntul Nicolae, și la Sfîntii Apostoli Petru și Pavel. Predicile sînt întrepesute mai mult cu istorioare din Sfînta Scriptură, limba fiind destul de greoaie. Autorul rămîne necunoscut și probabil că predicile sînt traduse⁵².

46. Vezi, în întregime prefața reprodușă la Bianu—Hodoș, *op. cit.*, p. 318.

47. Pr. Dr. Gabriel Popescu, *op. cit.*, p. 105.

48. Radu Albala, *Antim Ivireanu și vremea lui*, București, 1962, p. 98.

49. Prea Fericitul Patriarh Justinian, *La 250 ani de la moartea mitropolitului Antim Ivireanu*, în rev. «Biserica Ortodoxă Română», 1966, nr. 9—10, p. 933.

50. Radu Albala, *op. cit.*, p. 96.

51. *Ibidem*, p. 5.

52. Gh. Comșa, *op. cit.*, p. 84.

Tot din secolul al XVIII-lea cunoaştem o suită întreagă de traduceri din operele Sfinţilor Părinţi şi ale unor mari predicatori, menite nu atât să fie folosite ca predici gata alcătuite, ci tocmai ca izvoare de informare în alcătuirea predicilor româneşti. În ordinea apariţiei amintim: 1) Caziunile marelui cuvîntător grec, Ilie Miniati, la anul 1742, traduse de mitropolitul Neofit, în vremea domnitorului Mihai Racoviţă. În prefaţa acestei cărţi, adresată către cititor se spune, că predicile au fost ţinute de Ilie Miniati în biserica cea mare din Țarigrad şi «sînt împodobite de cuvînt-dumnezeiesci şi meştesug ritoricesc şi cu pilde filozofesti». Cartea este scrisă în folio cu 4 foi fără număr şi 267 foi numerotate. Conţine 38 de predici, dintre care patru la Duminica întâia a Sfîntului Post, două la Duminica patra, trei la Duminica cincea, două la duminica Floriilor, apoi cîte o predică la praznicul Născătoarei de Dumnezeu, la Bunavestire, la Înălţarea Domnului, la sînta şi marea Vineri ş.a. Cuvîntările se disting prin sublimitatea ideilor, prin arta de a mişca inima, prin vioiciunea stilului şi plăcerea de a fi audiate⁵³. Ele urmează cu stricteţe regulile omileticii: textul, adresa, introducerea sau exordiuul etc. şi sînt tratate cu întinderea şi locul convenit fiecăreia, potrivit tuturor rînduielilor tradiţionale, pildele şi comparaţiunile sînt căutate cele mai adesea tot în textele consacrate, ceea ce face ca, deşi cite odată cu un spor de poezie, aceste cuvîntări să apară scolastice şi abstracte⁵⁴.

Cuvîntările lui Ilie Miniati au fost scrise parte în limba italiană, parte în cea grecească. Cele mai multe din cele dintîi s-au pierdut, iar cele de pe urmă s-au editat de mai multe ori şi s-au tradus în multe limbi, fiind cunoscute şi renumite în întreaga biserică. Cartea e socotită o adevărată podoabă a literaturii predicii, şi a fost retipărită în 1837, 1863 şi 1897, iar mai pe urmă sub titlul *Predicile şi panegiricele lui Ilie Miniati*, la Bucureşti, în 1944.

2. Omiliile Sfîntului Macarie Egipteanul † 931, în anul 1775, în zilele domnitorului Alexandru Ipsilante Voievod, cu blagoslovenia mitropolitului Grigorie al Ungrovlahiei şi cu cheltuiala arhimandritului mitropoliei din Bucureşti, Filaret, care mai apoi ajunge episcop de Rîmnic. Traducerea cuprinde 50 de cuvîntări — pe 218 pagini. Cuprînsul lor este moral, stilul chiar foarte simplu, dar puternic⁵⁵.

3. Cuvintele fericitului părintelui nostru Dorotei, se tipăresc la Rîmnic în anul 1784, în zilele Domnitorului Şuflu Voievod, cu cheltuielele episcopului Filaret care a şi făcut unele îndreptări de traducere. Cartea este în folio de 270 foi numerotate şi conţine 22 cuvîntări. În acest volum găsim material abundent privind următoarele teme de predici: despre frica lui Dumnezeu, minie, minciună, munca cea viitoare etc.

4. Cuvintele sfîntului părintelui nostru Teodor Studitul, în anul 1784, îndreptate tot de episcopul Filaret al Rîmnicului⁵⁶, ostenitor de seamă în ogorul omileticii româneşti. Acest lucru se poate vedea şi în însemnarea marelui istoric român Nicolae Iorga: «Din anul 1784 sînt Cuvintele lui Teodor Studitul, despre care ni se spune iarăşi expres că ele au fost traduse şi îndreptate de episcop»⁵⁷. Cartea are 123 foi şi cuprinde 96 cuvinte⁵⁸ ale lui Teodor Studitul. Ele cuprind material preţios despre smerenie, urmarea lui Hristos, Judecata cea înfricoşată, dragostea sufletească, meştesugurile diavolului, Naşterea Mintuitorului, despre cinstirea icoanelor, a Crucii ş.a.

Toate aceste traduceri au fost adoptate modulul nostru de exprimare, făcîndu-se adică traducerea «nu din cuvînt în cuvînt, pentru căci nieste ce limba are harul său», așa cum menţionează însuşi Filaret în prefaţa cărţii Sfîntului Teodor Studitul, menţionată mai sus.

În continuarea expunerii noastre, vom vorbi despre izvoare omiletice în Biserica Ortodoxă din Transilvania.

Dacă aruncăm o scurtă privire pe paginile istoriei, observăm că Ortodoxia românească din acele părţi se afla în situaţii deosebit de grele. Românii transilvăneni

53. Vasile Mitrofanovici, *Omiletica*, 1875, p. 100.

54. Radu Albala, *op. cit.*, p. 96. 55. V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 93.

56. Bianu—Hodoş, *Bibliografa*, vol. II p. 288—289.

57. N. Iorga, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1901, vol. II, p. 372.

58. Teodor Studitul a compus 134 de cuvîntări: despre cinstirea icoanelor, a Crucii Domnului ş.a.; (V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 98).

aveau de luptat cu catolicismul impus de stăpînirea imperială austro-ungară. Datorită acestor situații, în Transilvania pînă în anul 1784, cînd Samuil Micu Clain tipărește predici, nu aflăm nici o tipăritură pe terenul omileticii⁵⁹.

Numai din manuscrise și din alte date istorice putem vedea cum s-a propovăduit cuvîntul lui Dumnezeu «în țara mîndră și binecuvîntată între toate țările semănate de Domnul pe pămînt».

Istoria vieții noastre religioase în secolul al XV-lea, sub raportul predicilor, înregistrează la anul 1456 un moment foarte important. În acest an, la 10 februarie, călugărul minorit Mihail Székely, într-o scrisoare a sa, amintește de un anumit protopop Petru care ținea predici îndemnînd pe români să-și păstreze legea părinților și să nu treacă la cea romano-catolică, adică a papilor din Roma, și că românii mai bucușoși sîr în foc, decît să fie botezați de biserica papală⁶⁰. Data aceasta istorică e importantă, fiindcă protopopul Petru ținea predici tocmai într-un timp, cînd Biserica ortodoxă ardeleană pierduse pe episcopul Ioan de Caffa, care pentru stăruința sa cea mare în Ortodoxie, la 10 ianuarie 1456 a fost silit să ia drumul spre Roma.

Urme de activitate predicatorială găsim iar în Transilvania, către sfîrșitul secolului al XVII-lea. Deși nu se produce nimic original, întrucît împrejurările erau foarte vitrege, totuși se tipăresc cărți de predici pentru trebuințele credincioșilor. Astfel, la anul 1683 protopopul Ioan din Vinți traduce din ungurește predici funebre, sub titlul: «Sicriul de aur», «scoasă din scripturile sfinte cu porunca și îndemnarea mării sale, Apaffy Mihai, craiul Ardealului, tipărită în cetatea Sassebeș». Cartea cuprinde 15 predici funebre pe 172 pagini. Are două prefețe; cea dintîi este adresată lui Mihail Apaffy de «popa Ioan din Vinți, cu toți protopopii și cu tot soborul românilor din Ardeal». Prefața a doua către cititori, arată necesitatea ascultării cuvîntului dumnezeiesc.

La numai șase ani de la tipăritura amintită, adică în anul 1689, apare la Bălgard în Ardeal «Poveste la 40 de mucenici în 9 martie». De fapt povestea este o predică cu extensiune pe 8 foi⁶¹.

Expunerile de pînă acum ne dovedesc în mod lămurit că omiletica ortodoxă românească în aceste părți nu a putut să se dezvolte așa cum ar fi trebuit. Istoria e martoră, că în secolul al XVII-lea preoțimea română ardeleană în urma situației materiale precare nu a fost destul de înaintată în cultură.

Preoți din Transilvania erau aproape țărani, trăind viața simplă a țăranilor⁶². Datorită acestei situații, nici cărțile de ritual nu se puteau procura ușor. Un ieromonah cu numele Andrei din părțile Făgărașului, copiază în întregime Molitfelnicul tipărit la Alba-Iulia în anul 1689, sub mitropolitul Varlaam al Ardealului. În acest manuscris, se găsesc și două cuvîntări funebre intitulate: «Cazanie la oameni morți» și «Invățătura la prostăvirea omului». Amîndouă cuvîntările sînt de o frumusețe vrednică de admirat⁶³.

Șirul de izvoare omiletice se continuă prin predicile preotului Ioan Pinarîu, supranumit «Popa Tunsu», care predica prin părțile Turdei, determinînd poporul să rămînă statornic în credința străbună. Din cauza aceasta, pe la anul 1760, a fost prins, tuns și dus la Viena, de unde revine și își continuă activitatea predicatorială pînă către anul 1763—64, cînd se retrage în Banat unde a și răposat⁶⁴.

Tot pe atunci, călugărul Sofronie de la Cioara răspîndește învățătura ortodoxă prin viu grai, din Banat pînă-n Sibiu, fiind supus la chinuri și suferințe. Biserica noastră îl numără azi în rîndul sfinților săi, ca mărturisitor.

Dar tipăritura omiletică cea mai de seamă în Ardeal o avem la anul 1784, cînd preotul Samuil Micu Clain, dă la iveală, zece cuvîntări funebre originale, sub titlul:

59. Gh. Comșa, *op. cit.*, p. 105.

60. Ștefan Meteș, *Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor din Ardeal și Ungaria*, Arad, 1918, p. 53.

61. Blanu—Hodoș, *Bibliografia...*, p. 296.

62. N. Iorga, *Sate și preoți*, p. 172.

63. Vezi, pe larg conținutul acestor două cuvîntări, la Gh. Comșa, *op. cit.*, p. 61—71.

64. Dr. A. Bunea, *Episcopii Petru, Paul și Dionisie Novacovici*, Blaj, 1902, p. 184—186.

«Propovedanii sau învățătură la îngropăciunea oamenilor», retipărite apoi în 1807 la Arad și 1842 la Sibiu. În prefață, autorul ne spune că a fost îndemnat de mulți creștini ca să scrie ceva de învățătură la îngropăciunea oamenilor. Acest preot din Transilvania († 1806), înfocat fiind de marele zel pentru luminarea națiunii sale, toată viața a lucrat neobosit spre folosul ei, lăsându-i o mulțime nespuse de scrieri. Dacă din scrierile lui omiletice s-au tipărit numai Predicile la oameni morți, numeroase cuvântări se păstrează în manuscris: Omiliile și asceticile Sfântului Vasile cel Mare; 88 de omilii ale Sfântului Ioan Hrisostom la Evanghelia Sfântului Ioan; mai multe omilii ale Sfântului Grigorie de Nazianz; mai multe omilii ale Sfinților Epifanie, Atanasie, Afrem, Ioan Damaschin ș.a.⁶⁵

Tipăritura care încheie aceste izvoare omiletice în Transilvania este aceea de la anul 1790, intitulată «Dezvoltatele și tilcuitele evanghelii a duminicilor, sărbătorilor și a oareșcăror zile», pentru trebuința cateheților și dascălilor transilvăneni. În prefața acestei cărți se dă îndrumarea cum să se procedeze la tilcuirea evangheliilor și, a apostolului.

Din cele expuse, am putut urmări șirul de izvoare și lucrări omiletice în Biserica Ortodoxă Română din trecuțul îndepărtat, pînă în secolul al XVIII-lea, înșirindu-le pe cît a fost posibil într-o ordine cronologică, într-o ierarhie. Iar dacă există o ierarhizare a acestor izvoare, negreșit că locul cel dintîi îl ocupă izvorul nesecat și adevărat al omileticii «Sfînta Scriptură», care este cuvîntul lui Dumnezeu — sau așa cum grăiește Sfîntul Ioan Hrisostom: «Ea este grădina lui Dumnezeu, în care predicatorul conduce pe auditorii săi cu plăcere; este grădina cu flori în care el zboară ca și o albină harnică culegînd miere curată pentru comunitate».

Omileticienii, de orice nuanță profesională, sînt de acord toți și subliniază în scrierile lor, că sfînta Scriptură cuprinde cea mai bogată și cea mai inepuizabilă comoară omiletică. Ei recunosc că, cuvîntul lui Dumnezeu izvorăște mai viu și mai curat din Sfînta Scriptură⁶⁶.

De aceea, păstorul de suflete, adică preotul, are datoria să cunoască Sfînta Scriptură, să pătrundă cît mai temeinic înțelesul ei, să știe totdeauna să-și aperse și să susțină învățăturile pe care le predică argumentîndu-le cu dovezile eterne adunate din ea. Fericitul Ieronim, vorbind despre acestea, spune: «Să nu lipsescă niciodată din minile predicatorului Sfînta Scriptură»⁶⁷. Predicatorul trebuie să știe că pentru îndeplinirea cu succes a misiunii sale predicatoriale, Sfînta Scriptură rămîne izvorul de căpetenie al propovăduirii sale. Către aceasta îndeamnă și Mîntuitorul în Evanghelia Sfîntului Ioan, cînd zice: «Cercetați Scripturile, că vouă vi se pare a avea întru dinsele viața veșnică; și acestea sînt cele ce mărturisesc despre Mine» (Ioan V, 39); iar Fericitul Ieronim adaugă: «Iubește Sfînta Scriptură și vei cunoaște izvorul înțelepciunii».

Sfînta Scriptură a fost cartea de căpătîi în pregătirea teologilor și tot Sfînta Scriptură, în vremurile ereziilor, a furnizat argumentele în lupta împotriva tuturor rătăcirilor. În zilele acelea Biserica și-a găsit răbdarea și pacea în Sfînta Scriptură; în epoca de glorie, aceeași Biserică și-a găsit tot în Sfînta Scriptură modestia și smerenia. Sfînta Scriptură a fost considerată scaldătoarea din Evanghelia în care cel intrat după ce apa a fost tulburată de Ingerul Domnului, și-a aflat vindecarea de orice boală era cuprins⁶⁸.

Sfîntul Ioan Damaschin sintetizînd în operele sale, întreaga patristică de pînă la el, recomandă preotului Biblia cu aceste cuvinte: «Să batem deci la paradisul cel prea frumos, cel cu bun miros, cel prea dulce, cel ce răsună la urechile noastre cu tot felul de cîntări ale păstorilor duhovnicești purtătoare de Dumnezeu»⁶⁹.

65. V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 118. 66. Pr. Dr. Petre Procopoviciu, *op. cit.*, p. 3.

67. Dr. D. Boroianu, *Din îndatoririle păstorilor de suflete*, în «Biserica Ortodoxă Română», XXXVI (1912), nr. 9, p. 874.

68. Pr. M. Bulacu, *Omiletica exegetică biblică*, București, 1937, p. 57.

69. Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, traducere de Pr. D. Fecloru, București, 1938, p. 285.

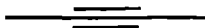
Biblia rămâne izvorul nesecat în realizarea propovăduirii cuvîntului în Biserică, pentru că «Ea este un univers întreg; este inepuizabilă pentru noi, datorită cuprinsului ei dumnezeiesc și varietății ei, a aspectelor sale multiple. Este o constelație eternă, care strălucește deasupra noastră în ceruri, și pe cînd noi contemplăm această constelație, ea rămîne întotdeauna neschimbată»⁷⁰.

Ea este, în orice împrejurare, izvorul ce nu poate fi îndeajuns prețuit de către predicator, numai ca acesta să știe cum să se folosească de ea. Predica unui preot — scrie Fericitul Ieronim către Novatian — trebuie să fie impregnată cu sarea Scripturii. Cu acest odor de mare preț, pe care l-a încredințat Dumnezeu slujitorilor Bisericii Lui spre propovăduirea și mîntuirea oamenilor, cum scrie Apostolul Pavel către Timotei: «Odorul ce ți s-a încredințat, păzește-l cu ajutorul Duhului Sfînt care sălășluiește întru noi» (II Tim. I, 9), preotul zilelor noastre să propovăduiască, prin predică, învățăturile cele mîntuitoare de suflete cuprinse în această minunată carte, făcînd să rodească cuvîntul lui viață tuturor creștinilor.

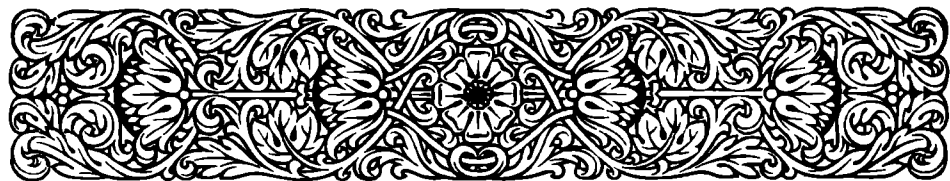
Am încheiat șirul acestor izvoare omiletice cu Sfînta Scriptură ca o completare și ca o încoronare a lor; și dacă nu au fost cuprinse toate, răspundem cu afirmațiile celor mai reprezentativi predicatori români ortodocși, că nu este vorba atît de o cunoaștere globală abstractă, cît de o cunoaștere determinată în raport cu mediul în care se rostește predica, în raport cu ascultătorii ei, cu fondul așperceptiv și preocupările lor. În funcție de aceștia își va alege predicatorul izvoarele complementare, le va cerceta, le va cerne și le va folosi. De modul întrebuițării lor pe amvon, depinde succesul predicatorului.

Punînd față în față acest suflet al dreptcredincioșilor cu istoria predicii în viața creștinismului, putem ști cum să predicăm.

Diac. Drd. MARIN N. PANĂ

70. *L'Orthodoxie*, Paris, 1932, p. 23.

D O C U M E N T A R E

SCHITUL ROBAIA — ARGEȘ

I. — AȘEZARE, DATA ZIDIRII, CTITORII

Pe valea riușorului Robaia — un afluent al Vilsanului — într-o poiană mică înconjurată de codrii de fagi, aproximativ la 4 km. de satul Robaia al comunei Mușetești, de care și depinde administrativ, și la 15 km. de Curtea de Argeș, de unde se și văd coastele sub care se întind anexe sale, se găsește Schitul Robaia. Deși modest în ce privește atât bisericuța cât și gospodăria sa, Schitul are totuși un trecut interesant și o activitate deosebită, pe care încercăm să le prezentăm aci pe scurt.

1. — Primele începuturi ca și numele primilor ctitori pierdute în legendă și în negura timpurilor.

Data întemeierii Schitului nu se poate preciza deocamdată, în momentul de față lipsind documentele care să ne îngăduie a afirma ceva sigur în această privință.

După cum se va vedea, ineseși datele pisaniei de deasupra ușii de la intrare sînt contrazise de unele documente literare de autoritate, care, fără să facă precizări, lasă totuși a se înțelege că Schitul e mai vechi, provenind de la alți ctitori decît cei arătați în actuala pisanie.

O tradiție orală se oferă să suplinească — fără îndoială, cu șanse limitate — știrile sigure despre începuturile Schitului. Potrivit acesteia, cîndva în vremuri de băjenie cînd năvălitorii pătrundeau pe pămîntul Țării Românești, locuitorii melea-gurilor de care vorbim o luau în sus pe firul pierdut în întinericul codrilor seculari de fag și brad al Robăii și rămîneau pînă trecea primejdia. Într-un rînd, cotropitorii i-au urmărit chiar pînă în acest loc de refugiu, i-au înconjurat și prins și i-au luat pe toți robi, locul acestei nenorociri și riușorul numindu-se de atunci încoace Robaia, loc de înrobire. Se mai spune că toată masa aceea de robi minată din urmă de cotropitori a trebuit să fie lăsată la un moment dat să se odihnească peste noapte. Locul unde s-a făcut acest popas nocturn — spune tradiția — s-a și numit de atunci înainte, pînă astăzi, «La mas» (Mas — locul unde se petrece noaptea. Mansus este participiul lui manere — a rămîne) ¹.

În amintirea acestui tragic episod — se crede — vreun creștin, mirean sau călugăr, ori poate urmașii luați robi au ridicat o bisericuță de lemn, în care treptat-treptat s-au adunat călugări ².

Unele documente lasă și ele a se înțelege adîncă vechime a așezării călugărești de la Robaia. Astfel, în 1647, voievodul Matei Basarab, reîntărîndu-i Schitului

1. Numele e dat și altor locuri. Astfel, la 7 noiembrie 1587 (7096) Mihnea Voevod, domnul Țării Românești (1585—1591), întărește lui Armega, banul Craiovei — personaj spre care firul expunerii noastre ne va duce din nou, ceva mai departe — stăpînirea asupra unor părți de moșie din Lumaș (La mas). Arh. St. București, *Minăstirea Sadova*, III/3.

2. Arhivele Statului, București, *Episcopia Argeș*, III/27.

unele proprietăți, precizează că-i erau «moșie străveche», pentru care minăstirea «au avut cărți de moșie ce au pierit» — e de presupus — din pricina vechimei; de asemenea ei pomenește de «bătrânele hotare și seamne» ale acestor proprietăți ale minăstirii, iar în 1648 aceiași voievod afirmă că Sava și Livera — care trec drept ctitori, deși ei sînt numai continuatori — au făcut din piatră Robaia, «care minăstire au fost de lemn de la moșii lor de mai nainte vreme»³.

Dacă la aceste precizări ale documentelor mai adăugăm și utilizarea ce i s-a păstrat Schitului și mai tîrziu de «sihăstrie a Sîntei Episcopii Argeșului», continuîndu-se tradiția sihăstrească străveche de la Robaia atestată și azi de unele denumiri date locurilor dimprejur ca: pustnicul, sihăstria etc., ne găsim îndreptățiți să credem că așezarea călugărească de aci urcă în timp pînă către întemeierea mitropoliei de la Argeș (1359)⁴, căreia i-a servit poate tot de sihăstrie sau și la alte întrebunțări impuse de viața minăstirească intensă de acolo. În orice caz, se pare că, în curgerea veacurilor XV și XVI, așezarea de la Robaia era bine încheată, de vreme ce primele documente care o scot la lumină, la începutul veacului XVII — în împrejurările ce vor fi imediat infățișate — o denumesc — la fel ca și ctitorii și urmașii lor, de altfel — minăstire⁵.

2. — Cea dintîi închinare — aceea către Minăstirea Bucovăț de lîngă Craiova — aduce Robaia, pentru prima dată, în lumina documentelor.

La 4 februarie 1593 (7101), Pîrvu logofătul, ctitorul Minăstirii Bucovățul, sau Coșuna din apropierea Craiovei⁶, cumpără — cu 2.200 aspri — în Robaia ocină — partea lui Cîrlea și Vladul din Pribegi — pe care și domnitorul Alexandru cel Rău (1592—1593) i-o întărește⁷. Acesta dovedește legăturile sale într-un fel sau altul cu Schitul Robaia însuși, Schit situat pe o proprietate care-i aparținea, fie prin cumpărare, fie — mai plauzibil — prin moștenire. Bănuim că după ce Pîrvu logofătul moare, nu mult după 1593, la Constantinopol⁸ proprietatea sa de la Robaia revine rudelor lui din familia Balomireștilor, familie pe care-o găsim de asemenea prezentă prin părțile Robăii încă pe la sfîrșitul veacului al XVI-lea. Astfel, unui membru al acestei familii, Gherghina diacul⁹, vodă Alexandru al II-lea Mircea (1568—1574; 1574—1577) îi întărește, la 12 martie 1571 (7079) o parte din moșie la Mușeștești pe Vilsan¹⁰.

Nu era neobișnuit sistemul închinării unei minăstiri către alta mai puternică, mai ales cînd avea ctitori comuni sau înrudiți. În plus, Bucovățul se bucura de prestigiu deosebit, ctitorul ei, Pîrvu, fiind o rudă apropiată a voievodului Alexandru al II-lea Mircea și anume ginerele acestuia¹¹. În cazul de față, Balomireștii — respectiv Drosul, înrudit — repetăm presupunerea — cu Pîrvu, ctitorul Bucovățului — a găsit potrivit să pună Schitul Robaia sub oblăduirea Bucovățului. Ei a făcut acest lucru în cadrul unei donații mai însemnate, pe care mitropolitul Luca, la 14 august

3. *Ibidem*, III/29 și 30.

4. Catagrafia din 1808. La I. Ionașcu, *Catagrafia eparhiei Argeș la 1824*, București, 1942, p. 43.

5. Numai după închinarea către minăstirea Argeș, în 1671, i se zice «schit».

6. Despre această minăstire vezi: Ioan Donat, *Fundațiile religioase ale Olteniei*, XXIII. *Coșuna sau Bucovățul*, în Arhivele Olteniei, XV (1936), p. 286—189; idem, *Despre Dionisie ecleziarhul și minăstirea Bucovăț. Un «proimion» și pomelnicul minăstirii*, *ibidem*, p. 22—39.

7. Academia R.S.R., XXXIII/213. *Documente privind Istoria României, veacul XVI. B. Țara Românească*, vol. VI (1591—1600), București, 1953, p. 66.

8. Ioan Donat, *Despre Dionisie Ecleziarhul și minăstirea Bucovăț*, loc. cit., p. 29.

9. Era fiul lui Berea logofătul și văr al doilea cu Radu postelnicul. Rada, fata lui, se va căsători cu Drosul postelnicul, fiul lui Armega banul. Pe Drosul îl vom vedea imediat dispunînd de minăstirea Robaia.

10. Arhivele Statului, București. *Copii particulare*, nr. 935. Trad. de Damian Bogdan, 1935, după orig. slav. prezentat de N. Cristescu. După Ion-Radu Mircea, *Catalogul documentelor Țării Românești. 1369—1600*, Secția istorică de la Arhivele Statului din București, București, 1947, doc. 955, p. 140.

11. Nenedetta, soția lui Pîrvu, era fiica lui Alexandru II-lea, Mircea. Cf. Ioan Donat, *Despre Dionisie Ecleziarhul...*, loc. cit. p. 29.

1609, o înfățișează astfel: «*Scris-am vldăcia mea aciastă carte a vldăcii meale, sfintei mândștiri ce se cheamă Bucovățul, aproape de Craiova, unde iaste hramu sfintului slăvitului și făcătorului de minuni Ierarhului Nicolae al Mireilichiei, pentru ca să se știe că au venit însuși Drosul postelnic, feciorul lui Armea banul, împreună cu jupneasa lui Rada, fata Radului postelnic, feciorul Pașadiei, de față înaintea vldăci(i) mele și a tot clirosul vldăcii mele de la St. Mitropolie, de au dat și au închinat ale lor sate și țigani ce au avut de moșie, de a lor bună voce, sfintei mândștiri mai sus zisă... anume: ...Mușeteștii, partea Drosului postelnic și a jupneshii lui toată, ori câtă să va alege. Așijderea au dat și au închinat și mândștirea din Robaea, cu toată moșia ei și cu rumâni și cu tot venitul, ca să fie metoh sfintei mândștiri de la Bucovăț. Și cine să vor aila călugărași de la Robaea, să caute să asculte de egumenul de la Bucovăț și de învățătura lui și de alți frați din sfânta mândștire și să pue el ce călugări va vrea el, carii vor asculta de învățătura lui. Și încă au mai dat jupneasa Rada patru sălașe de țigani sfintei mândștiri mai sus zise din moștenirea ei. Încă după aceea așa s-au tocmit Drosul postelnic și jupneasa lui Rada cu egumenul și cu alți frați din sfânta mândștire, cum când să va întâmpla moarte Drosului postelnic și jupneshii lui Radei, să aibă grije egumenul cu toți călugării din mândștire să-i aducă să-i îngroape la sfânta mândștire, să le zacă oasele unde iaste îngropat și Armea mare ban, tatăl Drosului postelnic și să aibă grije egumenul și călugării de să-i pomenească și să le facă toate pomenile, cum e leagea morților, pentru că așa s-au tocmit Drosul postelnic și jupneasa lui Rada și au dat ei și au închinat aceste mai sus zise moșii și țigani și metohul, ale lor, sfintei mândștiri, de a lor bună voce, pînă au fost ei cu viață și cu suflete... Așa au tocmit și au închinat și dat Drosul postelnic și jupneasa lui Rada, acelea mai sus zise sate și țigani și metohul sfintei mândștiri mai sus zise, ca să-i fie moșie de moștenire în veac, iar lor și părinților și moșilor lor să le fie pomeană în vecie, pînă va sta sfânta mândștire»¹².*

La 20 august 1609 (7117), voievodul Radu Șerban (1602—1610), după ce a văzut «și cartea Prea Cinstiului și Prea Stînșitului Mitropolit, chir vldăcia Luca, făcută cu mare blestem», întărește această danie¹³.

3. — Al doilea rînd de ctitori și biserica lor «de piatră» de la Robaia.

Depărtarea prea mare dintre Bucovăț și Mușetești — și poate și alte pricini — au făcut ca Robaia să nu fie de prea mare folos Bucovățului. Soborul ambelor mîndștiri: Bucovățul și Varlaam din Orient, căreia prima îi era închinată, «au socotit că (Mușeteștii) e un sat departe de mîndștire și, peste mîndă, că nu poate să-și țină și că nu au nici un venit de la el»¹⁴. Pînă la urmă, s-a ajuns la soluția vînzării acestei moșii.

Potrivit prescripțiilor juridice pe atunci în vigoare, proprietarul care ar fi vrut să vîndă un lot, era obligat să prefere la cumpărare pe vecinii de ocină, pe care deci trebuia să-i consulte și să le propună cumpărarea «moșiei» făcută vînzătoare. Era ceea ce s-a numit dreptul de protimisis (întîietate la cumpărare) al vecinilor de tarla¹⁵. Numai dacă aceștia nu erau interesați, lotul putea fi înstrăinat, vîndut adică altor cumpărători care nu aveau contingentă de rudenie sau vecinătate cu vînzătorul.

În cazul Robăii, vînzătorul, în speță egumenul Serghie de la Bucovăț, a consultat pe toți megiașii «din sus, din jos și din jurul locului» și pe toate rudele

12. Arhivele Statului București, *Condăca mîndștirii Bucovățul*, nr. 443, f. 55; *ibidem*, nss. 732, f. 331; D.I.R., *veacul XVII, B. Țara Românească (1601—1610)*, București, 1951, p. 402—404.

13. Arhivele Statului București, *Episcopia Argeșului*, III/2. D.I.R., p. 405—406.

14. Arhivele Statului București, *Episcopia Argeșului*, III/5. D.I.R. *ibid.*, vol. IV (1621—1625), p. 429—430.

15. Despre dreptul de protimisis, vezi, între altele: Valentin Al. Georgescu, *Protimisisul în «Manualele de legi» din 1765, 1766 și 1777 ale lui Mihail Fotino, cu o analiză generală a operet sale juridice și a raporturilor ei cu «supliment»*.

Drosului postelnic și ale soției sale Rada, cei ce donaseră Bucovățului moșia în discuție: «A întreat — spune documentul respectiv — și pe Preda, fiul lui Radu postelnic din Balomirești și pe surorile lui și pe toate rudele lui, care au fost frați de ocină»¹⁶; dar nici unul dintre aceștia nu s-a arătat amator să cumpere.

Moșia a revenit astfel clucerului Mușat din Furduiești, și el înrudit cu Balomireștii¹⁷. El a plătit-o cu 34.000 aspri. Acești bani «călugării de la Sf. Nicolae (Bucovăț) i-au trimis la mînăstirea cea mare numită Varlaam¹⁸ (din Alasona, țara grecească), de au cumpărat părinții acolo un metoh cu 12 pluguri (în orig.: «plugure»), la un loc numit Verințe, ca să fie sîntei mînăstiri de lolos și dumnezeieștilor călugări de hrană și de întreținere și dedină pentru dedină, în locul satului Mușetești»¹⁹.

Înțelegerea prevedea ca chiar părinții de la mînăstirea Varlaam să-i trimită și ei zapis de primirea acestor bani, lucru înfăptuit cu prilejul așteptatei venirii a unor neguțători din Alasona²⁰. În afară de această sumă, Mușat a mai plătit: 2.000 lei egumenului Serghie, «de a cheltuit tot în treaba mînăstirii, cînd a fost în Tîrgoviște», 2.000 lei la Craiova, «la întocmire, pe martori și pe adlmașuri, cînd i-a ospătat» și 2.000 aspri pentru «5 coți de găetan» cu care a dăruit «pe Iupin Stoica, mare logolăt din Farcaș, pentru întocmirea pe care a făcut-o între ei»; ceea ce înseamnă că banii plătiți de Mușat «fac, peste tot, 40.000 aspri»²¹.

Domnitorul Alexandru Coconul (1623—1627) întărește această cumpărare, în preambulul actului amintind și de împrejurările — deja arătate de noi — în care Mușeteștii ajung în posesia Bucovățului²².

În 1644, în locul vechii biserici de lemn de la Robaia e ridicată alta de piatră. Pisania acesteia din urmă nu amintește însă nimic despre lăcașul preexistent pe care l-a înlocuit, procedeul folosit de altfel și în alte cazuri. În rîndul ctitorilor e amintit și Mușat din Furduiești, cumpărătorul Mușeteștilor. «Eu Sava șolar — sună textul — împreună cu soția mea Livera și cu socru-meu Mușat ot Furduești, cu ajutorul lui Dumnezeu și cu ruga Sfîntului și de ciudese (minuni) făcător, mare Mucenic Gheorghe, zidit-am sînta mînăstire de în temelie de peatră în apa Robdii, moșie a noastră ohabnică, unde să cinstește și să prăznuiește sîntul și de ciudese făcător mare mucenic Gheorghe...»²³.

Acest text este însă completat și rectificat de hrisovul din 1648 prin care Domnitorul Matei Basarab întărește daniile făcute de Sava mînăstirii Robaia, cu prilejul rectifierii bisericii ei. Acest din urmă act specifică în mod expres că biserica mînăstirii Robaia fusese, la început, de lemn, «de la moșii lor de mai nainte vreme», și că în locul acesteia a făcut Sava din Furduiești și soția sa Livera alta nouă de piatră din temelie²⁴. Amănuntul acesta a fost important, pentru că atestă adevărata vîrstă a Schitului Robaia, care trebuie să fi fost deci întemeiat cu mult mai de vreme, așa cum pe baza și a altor considerațiuni am arătat deja.

De asemenea, ca socru al lui Sava actul ce analizăm nu mai dă pe Mușat, ci pe Radu postelnicul Balomirescu²⁵. După acest izvor, Livera nu este deci fiica lui Mușat, ci a lui Radu postelnicul. Documentul lărgeste chiar sfera informațiilor asupra descendenței Liverei din Radu postelnicul, pomenind și de Preda vornicul, frațele ei și cumnatul lui Sava²⁶.

16. *Idem*.

17. Ștefan D. Grecianu, *Genealogiile documentare ale familiilor boterești*, vol. I, București, 1913, p. 342.

18. Mînăstirea Varlaam era una dintre mînăstirile zise Meteore (așezate pe un munte înalt) din Tesalia. N. Iorga, *Fundațiile religioase ale domnilor români în Orient*. București, 1914, p. 2—3. 19. *Ibidem*. 20. *Ibidem*. 21. *Ibidem*. 22. *Ibidem*.

23. Academia R.S.R., *Pachet CXCVIII/88*. Arhivele Statului București, *Episcopia Argeșului*, III/25. Pe Sava Șofaru, unele documente îl numesc Cuștoreanul. *Ibidem*, III/39.

24. Arhivele Statului București, *Episcopia Argeșului*, III/29 și 30.

25. *Ibidem*. Radu Postelnicu era fiul lui Dragomir logofătul și nepot lui Pașadia. Ștefan D. Grecianu, *op. cit.*, vol. I, p. 342. 26. *Ibidem*, Anexa.

II. — ÎNCHINĂRI ALE SCHITULUI ROBAIA

Înfățișând împrejurările în care actele aduc la lumină știri despre Schitul Robaia, am arătat implicit și închinarea lui către Mănăstirea Bucovăț de lângă Craiova, ridicată de vestiții boieri Craiovești, cu care ctitorii Robăii se înrudeau, după cum se pare.

După trecerea, în 1624, a moșiei Mușetești în proprietatea lui Mușat, acesta și perechea de soți: Livera și Sava șofarul dîn Furduiești refac Schitul, precum s-a arătat, îl inzestreză în 1644 și-l lasă a se administra singur și liber («Să fie pe seama lor») ²⁷.

Rezultatul acestei independențe s-a arătat însă a fi nu tocmai fericit și mulțumitor. Fapt pentru care, după moartea Savei șofarul, în 1671, văduva lui, Livera și fiul ei, logofătul Mihai, văzând mănăstirea lor «*pustie de tot*», au mers înaintea lui Antonie Vodă (1669—1672) și a mitropolitului Teodosie (1668—1672; 1679—1708) și au închinat Schitul ca metoc mănăstirii Argeșului, al cărei egumen era pe atunci Efre^m ²⁸. La 1 mai 1671, Antonie Vodă întărește această închinare ²⁹. Același lucru îl face peste doi ani, la 28 mai 1673, Grigorie Ghica Vodă (1660—1664; 1672—1673), când egumen la Argeș era Iosif ³⁰.

La 6 septembrie 1673, Mânăila paharnicul și soția lui Voica, fata vornicului Preda Balomirescu, repetă închinarea către mănăstirea Argeșului a Schitului Robaia ³¹.

După înființarea, în 1793, a episcopiei Argeșului, Robaia este închinat cu metoc proaspetei episcopii. Pomelnicul mănăstirii Argeșului, între alte nume, poartă și pe acestea: «*Udrea, Păuna, Constantin, Ion, Soliica, Thoma, Șerban, Maria*», care au închinat «*schitul Robaia cu toate moșiile lui*» ³².

Faptul mai e confirmat, la 5 martie 1851, de însuși episcopul Climent al Argeșului, care, într-o cerere trimisă către domnitor, prin Departamentul Credinței, spune că Robaia a fost metoh Episcopiei, împreună cu moșia Mușetești ³³.

Episcopiei de Argeș Schitul Robaia i-a servit și de sihăstrie. Între alți sihăștri cu renume, vrednic de amintit este Pirvu Mutu zugravul (1659—1735) — despre el va fi vorba, mai pe larg, ceva mai departe — care și-a petrecut aci, în această nevointă, ultimii ani ai vieții sale. Chiar și astăzi unele locuri retrase din jurul Schitului amintesc petrecerea unor pustnici pe aceste meleaguri, d.p.: Poiana pustnicilor, Poiana lui Visarion, Curătura și Valea lui Dometie etc.

Tot la Robaia, care, prin poziția ei retrasă, prezenta condiții deosebite pentru reculegere, era și locul de trimitere — spre canonisire și îndreptarea vieții — a «*obrazelor bisericesti*» ³⁴.

De prin vremea primului război mondial (1914—1918), Robaia a avut ca metoh Schitul Brătășești, situat numai la câțiva km. spre miazăzi, pe o înălțime care domină culmile dealurilor dinspre Argeș și Vîlsan ³⁵.

III. — BISERICA SCHITULUI ROBAIA DE-A LUNGUL VREMI

O restaurare a bisericii Robaia a fost făcută de episcopul Iosif I al Argeșului (1793—1820), care de altfel s-a preocupat de meremetizarea mai a tuturor schiturilor și mănăstirilor din nou-inființata eparhie a Argeșului, al cărei întâi episcop a fost ³⁶. Între altele, el «*au plătit de au săpat tîmpla bisericii*» ³⁷. Vechea pisanie de deasupra ușii de intrare, pisanie înlocuită în 1951 cu cea actuală, dă chiar și numele

27. Academia R.S.R., *Pachet CXCVIII/88*. Arhivele Statului București, *Episcopia Argeșului*, III/25. 28. *Ibidem*, III, 35. 29. *Ibidem*, III/36—37. 30. *Ibidem*, III/39.

31. *Ibidem*, III/41.

32. Aurelian Sacerdoțeanu, *Pomelnicul mănăstirii Argeșului*, B.O.R., anul LXXX, nr. 3—4 (martie—aprilie) 1965, p. 316. 33. *Arhiva Episcopiei Argeșului*, dos. 35/1851.

34. *Ibidem*.

35. Episcopul Grigorie al Argeșului, *Comorile Argeșului*, Craiova, fără an, p. 49. *Anuarul Eparhiei Argeșului*, Pitești, 1940, p. 302.

36. Episcopul Grigorie al Argeșului, *op. cit.*, p. 51.

37. Academia R.S.R., *Arhiva*, 1649, f. 26.

meșterului care a executat această lucrare: «Asemenea, 11mpla s-au săpat — suna inscripția — cu toată podoaba ei, de sus pînă jos, de Stînția Sa Naum monah»³⁸.

2. — În 1840, Dionisie Duhovnicul a învelit biserica cu șită³⁹, făcînd poate și alte îmbunătățiri.

3. — O altă restaurare a bisericii Schitului Robaia se datorează egumenului Visarion (1843—1862). Din aceeași inscripție de care a fost vorba mai sus, rezultă că ea a avut loc în 1848. O lucrare însemnată în cadrul acestei restaurări a fost repictarea bisericii, cheltuiala suportînd-o ieromonahul Teodosie Duhovnicul. «În 1848 — zice pisania — aflîndu-să biserica cu totul întunecoasă și alumată și iarăși nevoindu-să a să împodobi.., ca un bun părinte s-au îndemnat și Stînția Sa smeritul ieromonah Teodosie Duhovnicu de au zăgrăvit (cu) nouăzeci galbeni, spre podoaba și ajutorul bisericii»⁴⁰. A fost o restaurare valoroasă, de vreme ce recunosc acest lucru chiar cei 10 locuitori ai Schitului, care, denunțînd unele scăderi și atitudini greșite față de ei ale starețului, despre restaurare se pronunță totuși în următorii termeni: «Iar meremetu(l) ce s-a făcut la biserica la anul 1848, nu e de la sine (de la egumen), ci de la alți îndemnători făcători de bine, care au stăruit lașă, pînă s-au făcut cele ce să vede, că de i-ar fi încredințat acea cheltuială în mîna și pe acei bani i-ar fi îngropat în pămînt și biserica ar fi rămas tot în proastă stare»⁴¹.

4. — În decada a 7-a a veacului al XIX-lea, s-au făcut demersuri pentru o nouă restaurare. În 1861, starețul Visarion sesizează Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice că turla bisericii și chiliile sînt dărăpănate și roagă să fie trimis la fața locului arhitectul autorizat, pentru a constata în mod oficial nevoia de reparații la Schit. Dînd urmare ordinului primit, «arhitectul Statului din comuna satului Mușeștești», venit la fața locului, apreciază că chiliile sînt în stare de nereparat, în locul lor propunînd, deci, a se face altele noi. «Numai zidul bisericii(i) — zicea el — este bun, trebuind turlă; și învălișu este dărăpănat, iar advonu sînt stlpi de lemn care sînt putrezi, iar clopotnița este zidire bună pînă la un loc, numai că nu este tencuită, iar în sus este slabă. Și închisoarea curții Schitului nu să allă dă loc»⁴².

În continuarea demersurilor, Carol Bilț a întocmit un vast plan de restaurare a bisericii și a chiliilor și un deviz în sumă de 70.060 lei. Pînă în 1863 însă, nu s-a făcut nici un pas spre executarea proiectelor sale. Astfel că, la 15 iunie 1863, egumenul Ilarion protosinghelul intervine din nou la minister pentru executarea lucrărilor semnalate; i se răspunde însă că bugetul celui an nu permite executarea lucrării, care — se vede — nu s-a mai făcut niciodată⁴³. Prin 1879, egumenul Gheorghi Tomescu, intervine, prin episcopie, la minister, pentru acoperirea bisericii⁴⁴.

5. — Pictarea amvonului, în 1901

O pisanie în culoare, în pridvor, în partea de jos, pisanie acoperită acum de noua pictură, amintează: «Cu ajutorul lui Dumnezeu și al Maicii Domnului și al Sf. Gheorghe, s-au zugrăvit din nou acest advon al bisericii, în anul 1901, aprilie 20, cu stăruința actualului stareț, Hagi Ermonah Nițon Popescu, în zilele Prea Sfinției Sale Episcop al Eparhiei Argeșului D. D. Gherasim Timușu și ajutînd și alți pioși creștini: Toma I. Vasilescu, Pahomie monahul, Constantin Bărăgan, Toma Din Vasile, Sava monahul, Nicolae. Zugrav: Niță Poșoiu»⁴⁵.

6. — Același pictor, în 1914 a repictat restul bisericii, acest lucru fiind amintit, pînă la o vreme, de pisania de deasupra ușii, înăuntrul pronaosului, al cărui cuprins spunea: «În anul 1914, s-au zugrăvit din nou această sfință biserică, în zilele.. și cu binecuvîntarea P. S. Calist, Episcop al Argeșului și prin stăruința părintelui

38. Arhiva Schitului Robaia, foarte volantă.

39. Arhivele Statului București, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească, dos. 2136/1843, f. 1.

40. Arhiva schitului Robaia, foarte volantă. Vezi și Anuarul Eparhiei Argeșului pe anul 1929, Pitești, 1929, p. 36.

41. Arhiva Episcopiei Argeșului, 2/1855.

42. Arhivele Statului București, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dos. 54/1861.

43. Ibidem, f. 1, r. 7, 8—26, 34.

44. Arhiva Episcopiei Argeș, dos. 8/1879.

45. Arhiva Schitului Robaia, foarte volantă. («Reparatul Schitului Robaia din districtul Argeșu»).

starej Maxim Vasilescu, Nichifor Dumitrescu, Solronie Chinie, Gheorghe Diaconescu și cu ajutorul mai multor pioși creștini. Zugrav: Niță Poșoiu, noiembrie 21, 1914»⁴⁶.

7. — În 1951, amvonul a fost repictat. Se pare că tot atunci el a fost închis cu ferestre mari și geamuri. Deasupra ușii de intrare în pronaos a fost reproduș în culoare textul pisaniei de la 1848, continuat cu elemente privind lucrarea din 1951. Iată-i cuprinsul: «*Întru slava Sîntei și cei de o ființă făcătoare Treimi și întru cinstea și lauda Sîntului marelui martir Gheorghe purtător de biruință, s-au zidit din temelie această sîntă biserică, de dumnealor ctitori: Sava, Livera, Mușat Mușătescu și s-au înzestrat cu moșia aceasta pe care e zidită biserica, încă și un munte ce-i zice Dara și o vie. Într-o vreme, risipindu-se călugării și rămînind schitul pustiu, s-a luat moșia, muntele și via sub comanda Sîntei Episcopii Argeș. Apoi, iarăși aducîndu-se călugării, pe vremea răposatului Iosif episcopul, fiind iubitor de călugări și de Dumnezeu, în anul 1843 s-au orînduit stăriș și îngrijitor Sf. Sa părintele Visarion ieromonah, de Prea Sf. Sa domnul D. Ilarion, episcopul Argeșului. Deci avînd rîvnă și dragoste aceste starej, s-au nevoit de au întemeiat acest sînt schit. Iar la anul 1848, aflîndu-se biserica cu totul afumată și întunecată și iarăși nevoindu-se a se împodobi și a aduna părinți, ca un bun părinte s-au îndurat și Sîntia Sa smeritul ieromonah Teodosie Duhovnicul de au zugrăvit-o, (cheltuind) nouăzeci de galbeni spre podoaba și ajutorul bisericii. Asemenea tîmpla s-au spălat cu toată podoaba ei de sus pînă jos de Sîntia Sa părintele Naum monah. Încă s-au mai îndemnat și alți făcători de bine care cu ce s-au îndurat a ajuta, ca să aibă pomenire veșnică. Cu ajutorul lui Dumnezeu, prin stăruința viețuitorilor sîntei mînăstiri și contribuția binecredincioșilor: Toma, Ana și Valeriu și altor buni creștini s-au pictat din nou acest amvon sînt în anul 1951, luna iulie, ziua 6. Teodor Petrescu, pictor. Tutana — Argeș. 1951». La ora actuală se studiază repictarea integrală a bisericii.*

IV. — ANEXELE BISERICII MÎNĂSTIRII ROBAIA

Robaia a avut mai tot timpul, în special la început, o gospodărie modestă, ale cărei mici creșteri și sporuri sînt uneori oglindite în documentele vremii.

Despre chiliile din jurul mînăstirii aflăm că au ars prin 1704. La 19 aprilie al acestui an, Udrea stolnicul Cuștoreanul înștiințează pe Iosif, starețul de la Robaia, că dăruiește mînăstirii partea sa de moșie din Mușetești, pentru refacerea chiliilor arse: «*Deci, noi, neavînd alt cu ce te ajutama — zice Udrea — iacă îți-am dat partea noastră de moșie din Mușetești, ce vei găsi pe dănsa să iei, ca să-ți iaci chiliile. Iar cu alt n-am cu ce te căuta, iar de cît cu această moșie, partea mea, să fie pe sîma mînăstirii Robai(i), să-i ajutoreze la facerea chiliilor și alt ce-ți va trebui»⁴⁷.*

Pentru vremea de mai tîrziu, pomelnicul mînăstirii informează că «*la leat 1812, Părintele Episcop chir Iosif al Argeșului a făcut chilia de lemn pentru mosafiri»⁴⁸. Un document din 1843 ne prezintă următoarea stare a chiliilor: «*1 chilie stîrîtească (stărețesca), cu doua ulaturate, învălîte cu șifă, cu cue de fier, care casa stărețesca are trebuință de meremet, fiind tare veche»⁴⁹; 3 chilii spre răsărit, învălîte cu cue, erau făcute de răposatu duhovnic Dionisie⁵⁰; 6 ipac sub un învăliș, asupra pivniței(i), învălîtit cu șifă veche tare și cu ușile lor; 2 ipac sub un învăliș, unde este trapeza pentru părinți, neîngrijite și vechi»⁵¹. La reparația lor au ajutat la o dată nespecificată de document: «*Anania ermonah, Păuna prezvitera, Gheorghie, Stanca, Șerban erei, Maria prezvitera cu tot neamul lor, cu taleri 107»⁵².***

Prin 1861, chiliile enumerate mai sus erau vechi și ruinate complet, încît arhitectul Carol Biț de la Sfatul Mușetești găsește că nu se mai pot repara, opinînd,

46. *Ibidem.* 47. Arhivele Statului București, *Episcopia Argeșului*, III/52.

48. Academia R.S.R., *Arhiva 1849*, f. 26.

49. Arhivele Statului București, *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească*, dos. 2136/1843, f. 3. 50. *Ibidem.* 51. *Ibidem.*

52. Aurelian Sacerdoțeanu, *Pomelnicul Episcopiei Argeșului*, loc. cit., p. 309.

în consecință, că trebuie dărîmate⁵³. El întocmește un plan și un deviz pentru construirea altor chilii, dar nu avem dovezi să fi ajuns la împlinire⁵⁴.

Prin 1879 se simțea nevoia de acoperiș nou la două case (chilii) și superiorul Gherontie Tomescu cere Episcopiei să intervină la Minister pentru executarea acestei lucrări⁵⁵.

În 1935, din inițiativa și purtarea de grijă a episcopului Nichita Duma (1923—1936), s-a construit aci o casă nouă din piatră și cărămidă, acoperită cu țiglă și compusă din 9 camere la etaj și bucătărie, trapeză și cămări la parter. E clădire impunătoare și trainică.

Azi, din vechile chilii care înconjurau odinioară biserica pe trei părți se mai păstrează două, pe latura de răsărit a incintei. Reparate și bine îngrijite, ele adăpostesc atelierele minăstirii.

Clopotnița, pe sub a cărei boltă largă se intră dinspre miazăzi, în curtea Schitului și poate și cele două chilii care o flanchează spre apus sînt construite de starețul Visarion, din piatră și cărămidă. Clopotnița a fost ridicată în locul alteia mai vechi⁵⁶. Prin 1861, ea se prezenta astfel: *Zidirea bună pînă la un loc, numai că nu este tencuită, iar în sus este slabă*⁵⁷.

În 1879, superiorul Schitului, Gherontie Tomescu, cere Episcopiei să intervină la Minister să se facă acoperiș nou clopotniței⁵⁸.

La un moment dat, clopotnița era amenințată serios de apa vîlcelei ce trecea pe dinaintea bisericii. Starețul Silvestru protosinghelul cere, de aceea, în 1868, Ministerului să facă un zăgaz care să asigure clopotnița⁵⁹. După lungi discuții și chibzuirii, zăgazu a fost făcut — prin 1870 era deja executat — de către Schit în colaborare cu Prefectura⁶⁰.

Dincolo de curtea gospodăriei, Schitul mai avea, prin 1843 și — desigur — și mai încoace spre noi: 1 slon care adăporea teascul pentru făcut untul de nucă, slon făcut de duhovnicul Dionisie; 1 grajd pentru cai, o moară cu două roate pe apa Vîlsanului, o șură pentru adăpostitul bucatelor⁶¹.

Pe apa Robăii, în imediata apropiere a incintei sale, Schitul are astăzi o mică «uzină electrică», construită de protosinghelul Inochente Hățiș, actualul preot și duhovnic al Schitului.

V. — ÎNZESTRĂRI, DONAȚII, SCUTIRI

1. — Înzestrări

După ce au reclădit, din cărămidă și piatră, biserica, al doilea rînd de ctitori, Sava șofarul și soția lui Livera au înzestrat Schitul. Actul menționează ca danii, în afară de satul Mușetești cu rumini cu tot și vatra Schitului în suprafață de 2.500 ha: «*Pădurile de împrejur, după cursura apelor; muntele Dara, de cumpărătoare; vie la Pitești; vite cornute, etc.*»⁶², o livadă de heleșteu, pentru că o au dat *Mincul Mușetescu*⁶³.

La secularizarea averilor minăstirești, s-au lăsat Schitului Robaia, pe lîngă locul de vatră, micul eleșteu de lîngă minăstire, cum și poienile din apropiere numite: Pustnicul și Cosma, în suprafață de circa 2 ha. Schitul le-a stăpînit pe acestea nestingerit pînă cînd au fost cîtropite de arendași civili, sub cuvînt că sînt cuprinse în suprafețele arendate lor de către stat. Conducerea Robăii a cerut atunci,

53. Arhivele Statului București, *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice*, dos. 546/1861.

54. *Ibidem*, f. 7—26.

55. *Arhiva Episcopiei Argeș*, dos. 8/1879.

56. La 19 septembrie 1843, Visarion, luînd în primire inventarul, găsea «o clopotniță de lemn», iar în 1862 dă în primire una din zid. Arhivele Statului București, *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească*, dos. 2136/1843, f. 2 v.

57. Arhivele Statului București, *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească*, dos. 546/1861, f. 7.

58. *Arhiva Episcopiei Argeș*, dos. 8/1879.

59. Arhivele Statului București, *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească*, dos. 546/1861.

60. *Ibidem*, f. 75.

61. *Ibidem*, dos. 2136/1843, f. 1—3.

62. Arhivele Statului București, *Episcopia Argeșului*, III/25.

63. *Ibidem*, III, 29 și 30.

prin Episcopie, Ministerului de domenii să-i lase mai departe, în folosință aceste locuri de care are strictă nevoie, cerere care s-a și aprobat⁶⁴.

În 1938, Schitul Robaia a fost înzestrat cu 50 ha pădure⁶⁵.

2. — Scutiri

Fiind una dintre cele mai modeste și dificil așezate înjghebări călugărești, Schitul Robaia a atras atenția și bunăvoința multor domnitori, care i-au făcut unele înlesniri, scutiri de biruri mai ales.

a) Într-un act de scutire, Leon Vodă (1664—1669) spune — privitor la vechimea actelor de acest fel date pentru Robaia — că a văzut «cărțile altor domni bătrâni», anteriori lui Matei Basarab, prin care se acordau Schitului nostru scutiri de dăjzii⁶⁶.

b) Imitându-i pe înaintași, Matei Basarab (1632—1654), apreciind lipsa de mijloace de întreținere în care se afla Schitul, îl scutește «de dijmăritul stupilor și de pășunea oilor și a rîmătorilor și de vinăriciu domnesc și de cal împărătesc și de toate slujbele și de mînduririlor mărune, cîte sînt preste an, în țara domniilor mele»⁶⁷.

c) Radu Leon Vodă (1664—1669), referindu-se la pilda dată de înaintași — Matei Basarab și alți domni «mai bătrâni» —, face și el scutiri Robăii, dispunînd să fie «în pace de dijma de stupi și de gostina de oi și de rîmători și vinărici domnesc și de cai împărătești, etc.»⁶⁸.

VI. — EGUMENII SCHITULUI ROBAIA

Egumenii cei dintru început nu ne sînt cunoscuți, nefiînd pomeniți în documentele ce ne stau la îndemînă pînă acum.

1. — Primul egumen arătat de acte este *Damaschin*. Amintește de el zapisul de scutire de dări a Schitului Robaia, redactat la 15 aprilie 1634 de Matei Basarab⁶⁹.

2. — *Ieromonahul Sava* a fost «așazăt năstavnîc și egumen» imediat după *Damaschin*, la 23 aprilie 1644, cu prilejul ridicării bisericii de piatră de către Sava și soția sa⁷⁰. El era chemat să învioreze și să reorganizeze viața călugărească la Robaia, «să facă sîntă lavră de călugări, după obiceiul sîntelor mînăstiri, cu preoți eromonahi, să facă sîntele slujbe neîncetat după obicei, să facă și sl. pomeni mari pe an la ziua Sîntului Gheorghe, după obiceiul sîntelor mînăstiri și să îngrijească de toate bucatele și de moși să nu se blîntuască sau să se strămute de către altcineva, sau să se instrăine la altă parte»⁷¹.

Cu prilejul rînduirii lui la conducerea Schitului, s-a statornicit, prin actul ctitoricesc, «să nu fie volnic alt egumen a să pune sau a să rîndui stariî, ce numai de în mijlocul săborului de în slănta mînăstire mai sus zisă»⁷².

3. — *Ieromonahul Pahomie*, este amintit la 11 iulie 1667, în cartea lui Radu Leon Vodă cu privire la scutirea de dăjzii a schitului Robaia⁷³.

4. — *Ieromonahul Iosif* ne e cunoscut din scrisoarea adresată lui, la 19 aprilie 1704, de *Edrea stolnicul Custireanul*, în care acesta-i oferă partea lui de moșie de la Mușetești, pentru refacerea chiliilor care arăseră într-un incendiu recent⁷⁴.

5. — *Solronie de la Cioara (1764—1766)*. Era originar din comitatul Hunedoara. În viața laică se numise Stan Popovici. Rînduit de mitropolitul Carloveiului, în 1759, vicar al Ardealului⁷⁵ el a devenit căpetenia și sufletul mișcării ortodoxe îndreptată deopotrivă împotriva uniației ca și a regimului feudal⁷⁶. Activînd în comitatul Hu-

64. *Arhiva Episcopiei Argeș*, dos. 205/1879.

65. *Anuarul Episcopiei Argeșului*, Pitești, 1940, p. 302.

66. Arhivele Statului București, *Episcopia Argeșului*, III, 34.

67. *Ibidem*, III, 23 și 24.

68. *Ibidem*, III, 34.

69. *Ibidem*, III, 23 și 24.

70. *Ibidem*, III, 25.

71. *Ibidem*, III, 25.

72. *Ibidem*.

73. *Ibidem*, III, 34.

74. *Ibidem*, III, 52.

75. Tóth Zoltán, *Mișcările țărânești din Munții Apuseni pînă la 1848*, București, 1955, p. 148; Pr. Gheorghe Molescu și colaboratorii, *Istoria Bisericii Române*, vol. II, București, 1958, p. 224.

76. *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 510; Tóth Zoltán, *op. cit.*, p. 148.

nedoara, apoi în Alba, Zlatna, Valea Mureșului, Valea Tîrnavelor, «Pămîntul Crăiesc», ținutul Făgărașului etc. mișcarea condusă de el s-a întins în tot sudul și centrul Transilvaniei, al cărei guvernator, referindu-se la această situație, scria cancelariei: «S-ar putea împlini... ca țara aceasta să ia loc într-o clipită și să se prefacă în cenușă»⁷⁷.

În fruntea mulțimilor, care l-au scos de cîteva ori din închisoare, și în numele lor, Sofronie a dus tratative și a formulat revendicări, a convocat «sinoade», ca cel de la Alba Iulia din 10 august 1760⁷⁸ și «soboare» ca cel de la Alba Iulia din 14 februarie 1761⁷⁹, a eliberat bisericile și averile bisericesti ale ortodocșilor răpite de uniți⁸⁰ — între altele și biserica lui Brîncoveanu din Făgăraș⁸¹ —, «a zguduit din temelie brutala stăpînire ungurească»⁸², a abătut asupra uniției un adevărat dezastru⁸³.

Incordarea a ținut o bună bucată de vreme. Pentru sugrumarea mișcării, Curtea imperială numește guvernator al Transilvaniei pe generalul Buccow. Pentru a câștiga timp și avantaje strategice, acesta simulează că vrea să trateze cu răsculații. Se înstituiseră chiar o comisie care să examineze doleanțele românilor — dar imediat ce a putut dispune de un număr mai mare de trupe, Buccow a renunțat la atitudinea tolerantă, îndreptînd, în 1761, împotriva ortodocșilor o sălbatică represiune, în special în regiunile Sibiului, a Făgărașului, a Brașovului și a Munților Apusei⁸⁴. Pentru a se salva spre a conduce mai departe mișcarea, Sofronie, însoțit de un mare număr de iobagi⁸⁵, s-a refugiat atunci în Țara Românească⁸⁶, adăpostindu-se, succesiv, la Rîmnicul Vilcii, la mînăstirea Argeșului, apoi la Robaia și, în sfîrșit, la mînăstirea Vierăși din fostul județ Muscel⁸⁷, unde se pare să l-a și găsit sfîrșitul⁸⁸.

Din aceste locuri de adăpost din timpul refugiului său, inclusiv de la Robaia, căreia i-a fost o vreme egumen, Sofronie a continuat activitatea sa. Din însărcinare, el s-a ocupat de îngrijirea ardelenilor băjenari⁸⁹. Prin scrisori, dădea mai departe îndemnuri pentru lepădarea uniirii⁹⁰. Alături de scrisorile lui personale, mai circula și altele, ticluite de preoți români din Ardeal, dar puse sub numele lui Sofronie, al cărui nume mobiliza masele. Cuprinsul lor făcea aluzie transparentă și la eliberarea din iobăgie: «Acum stați uniți și gătiți-vă la război — se citea într-una din aceste scrisori, compusă prin noiembrie 1762 — ca să gonim unirea și iobăgia din țară. Ci cumpărați-vă puști și pistoale, căci va veni vremea cînd veți da un plug cu boi pentru un pistol micuț și nu-l veți afla. Și să nu credeți că aceasta e glumă sau poveste, ci grăbiți-vă, căci nu știți ceasul cînd va veni și porunca»⁹¹.

Cum scrisorile trimise de aci în Transilvania oglindeau dorința și intenția sa nestrămutată de a se întoarce în Ardeal, pentru continuarea activității sale, ele erau cu grijă interceptate de autorități⁹², care urmăreau cu deosebită atenție activitatea lui Sofronie în Țara Românească⁹³. Aceasta cu atât mai mult cu cît țărani iobagi din Transilvania nu se șiau să lase a se înțelege că-l așteptau să vină «cu o puternică armată»⁹⁴.

77. *Istoria României*, vol. cit., p. 425.

78. Tóth Zoltán, *op. cit.*, p. 151; Pr. Gh. Moisescu, *op. cit.*, p. 225.

79. Pr. Gh. Moisescu, *op. cit.*, 225.

80. Ștefan Meteș, *Viața bisericească a românilor din Țara Oltului*, Sibiu, 1930, p. 25.

81. *Ibidem*, p. 25—26. 82. *Ibidem*, p. 25.

83. *Istoria României*, vol. III, p. 504. Documente cu privire la extinderea răzvrătirii împotriva uniirii a se vedea și la I. Lupăș. *Dot precursori ai lui Horia în audiență la Curtea împărătească din Viena*, București, 1944, p. 31—89. 84. *Istoria României*, vol. III, p. 425.

85. *Ibidem*. 86. *Ibidem*. 87. Pr. Gh. Moisescu, *op. cit.*, vol. II, p. 227.

88. Augustin Bunea crede că și-a găsit sfîrșitul prin spînzurătoare.

89. Pr. Gh. Moisescu, *op. cit.*, p. 227. 90. *Ibidem*.

91. N. Iorga, *Sate și preoți*, București, 1902, p. 275—276.

92. *Istoria României*, vol. III, p. 425.

93. C. Göllner, *Date noi cu privire la călugărul Sofronie*, în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj*, V, Cluj, 1962, p. 239—245. 94. Augustin Bunea, *op. cit.*, p. 22.

De altfel, în timpul șederii sale la Robaia, el chiar și trece efectiv în Transilvania, în 1765, când autoritățile încearcă să-l prindă în Munții Apuseni. «*Printro scrisoare din 19 ianuarie 1765 a funcționarului cameral din Zlatna, Ștefan Mihaloczi comandantul militar din Sibiu este înștiințat de prezența în Munții Apuseni a călugărului Sofronie și a popii Gheorghe, conducătorii răscoalei din anii 1759—1761. Imediat se dă alarma. Comandanții unităților militare primesc ordine confidentiale de a încercui regiunea Abrud, recomandându-li-se cele mai mari precauțiuni pentru a preveni o nouă răscoală. În executarea acestui ordin, căpitanul Hanner raportează că Sofronie a plecat la 19 ianuarie din satul Almașul Mare, fiind urmărit pas cu pas de informatori siguri. Schimbându-și noaptea hainele călugărești, ca și călugărul Elrem din Cioara, a reușit să dispară fără urmă»⁹⁵.*

Scăpat teafăr din această incursiune, el s-a întors la Robaia de unde și plecase și unde se îngrijea de desăvârșirea monahilor ce-i avea sub ascultare.

O lumină deosebită asupra activității duhovnicești desfășurată de Sofronie la Robaia ne vine din corespondența purtată de acesta cu Paisie Velicovschi, în această vreme stareț al Dragomirna. Dorind să-și îndrumeze obștea după rânduiala statornicită de Paisie, Sofronie îi cere, fie să trimită pe cineva de la Dragomirna la Robaia, să-i învețe pe călugării de aci regulile starețului Paisie, fie să trimită vreun călugăr de la Robaia la Dragomirna, să le deprindă el înții, apoi reintorcându-se acasă la Robaia, să le împărtășească fraților. În răspunsul său însă, trimis la 30 iulie 1766, Paisie nu găsește potrivită nici una nici alta din soluțiile propuse, ci-i așterne în scris principalele reguli și condiții privind pe conducătorul și pe condușii unei obști călugărești așa cum o vede și încearcă să organizeze el la Dragomirna⁹⁶.

Se pare că încercările lui Sofronie de adoptare a sistemului paisian de viață monahală a dus la bune rezultate. Ne-o dovedesc nu numai prelungirile și ecurile ei de mai tirziu concretizate în munca de copiere a multor texte de spiritualitate înaltă, ci și preferința pentru Robaia, arătată — în împrejurarea care va fi imediat înfățișată — de un grup de 20 de călugări paisieni. E vorba de episodul părăsirii minăstirii Curtea de Argeș de către starețul Partenie, care în vremea războiului ruso-austro-turc din 1787—1792, s-a refugiat în Ardeal, la Sibiu. Nicolae Vodă Mavrogheni (1786—1790) a dat atunci minăstirea Argeșului în grija soborului de la Cernica. Starețul Gheorghe, un fost ucenic al lui Paisie, a trimis la Argeș un grup de 20 de călugări care să administreze minăstirea. Dar aceștia, «*neputînd să șază în minăstire, fiind plină de turci*», s-au retras curînd în schitul Robaia⁹⁷. E de presupus că, pe lângă siguranța pe care le-o dădea locul mai retras, îi chema într-acolo și viața călugărească paisiană orînduită ca la Cernica, unde-și aveau metania⁹⁸.

Așadar, Robaia s-a învrednicit să numere printre conducătorii săi pe Sofronie, figură de mare luptător pentru dreptate socială și libertate religioasă, care și-a desfășurat aci o parte a acestei istorice acțiuni și activități. Fiind și adept al paisianismului — curent de adîncire a spiritualității creștine și vieții monahale — faptul acesta n-a rămas fără urmări, Robaia devenind — pe lângă sediu temporar al luptei de dezrobire confesională și socială a ardelenilor — centru de adîncită spiritualitate și întînsă cultură teologică unde s-au scris cele mai multe manuscrise⁹⁹, ceea ce, desigur, sporește prestigiul schitului.

95. *Ordinul comandantului general către locotenent-colonelul Luckenstein din 30 ianuarie 1765.* Arhiva Corpului XII al fostei armate austro-ungare. Arhivele Statului, Sibiu, 1765/2. După C. Göllner, op. cit., p. 240.

96. Academia R.S.R., mss. 4301. Anexa 9: *Inochentie ot Sinala*, mss. 7 de la fosta bibliotecă a Internatului teologic. astăzi contopită cu aceea a Institutului teologic din București. Vezi și Păstorul Ortodox, VI (1907), p. 15—16. După ec. D. Furtună, *Ucenicii starețului Paisie în minăstirea Cernica și Căldărușani*, 1928, p. 50, n. 31.

97. Ec. D. Furtună, op. cit., p. 50 și 123.

98. Ec. D. Furtună crede că și Sofronie era încă trăitor la Robaia în acest moment. *Ibidem*, p. 50.

99. *Marele Dicționar geografic al României*, vol. V, București, 1902, p. 257—258. Relatarea e formulată astfel: «*Aici se află, după cum arată d. Siavici, una dintre cele mai mari și interesante colecții de cărți vechi și manuscripte românești*».

6. — *Ierodiacon Iosif schimonah*. E amintit ca nacialnic (egumen) în Catagrafia din 1808, când Robaia devenise metoc și sihăstrie a episcopiei Argeșului. Era populată pe atunci de 21 viețuitori monahi și schimnici¹⁰⁰. Schimnicii trăiau «osebiți, prin prejurul acestui schit»¹⁰¹, care, firește, le purta și lor de grijă. În vremea ierodiaconului nacialnic Iosif, biserica era «fără turlă, acoperită cu șindriță, fără îngrădire de zid»¹⁰². Amintirea lui i-o poartă o însemnare făcută pe postamentul unui potir, însemnare cu următorul cuprins: «Acest discos, potir și linguriță și zveadă s-au făcut cu chiel(tuiala) ieros(himonahului) Iosif, s(fintul) schit Rob(aia). 1812».

7. — *Ieromonahul Dionisie (?—1843)*. E amintit de catagrafia întocmită cu prilejul orînduirii ca succesor al său a ieromonahului Visarion, la 19 septembrie 1843¹⁰³. Catagrafia înregistrează câteva din înfăptuirile sale gospodărești. Astfel spune că, în 1840, Dionisie a șindrilit din nou biserica, apoi a îngrădit-o cu gard de ulucă, făcînd în același timp și o poartă mare, a ridicat «alară din schit, un slon cu teasc pentru făcutul untului de nucă», a reconstruit, pe apa Vilsanului, «o moară cu două roate, învălîtă cu șifă și cu pereții de bîrne și alte acareturi»: șuri pentru adăpostitul bucatelor și grajduri pentru vile etc.¹⁰⁴. Catagrafia dă și sporuri în alte laturi de activitate realizate în vremea lui Dionisie: icoane, cărți, acoperăminte bisericesti etc.¹⁰⁵.

8. — *Ieromonahul Visarion (1843—1862)*. Lui Dionisie i-a urmat ieromonahul Visarion, care-i fusese ucenic timp de 15 ani^{105 bis}. El lua în primire la 19 septembrie 1843¹⁰⁶. În 1848, Visarion «meremetisește» biserica¹⁰⁷ și o pictează cu ajutorul bănesc al lui Teodosie duhovnicul, al lui Naum monahul și al altor făcători de bine¹⁰⁸. În 1861, cu raportul nr. 13, sesizează Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice că turla bisericii și chiliile sînt dărăpănate și roagă să fie trimis la fața locului arhitectul, pentru a se convinge de nevoia ce are schitul de reparații¹⁰⁹. Se pare că prins fiind ca totul de mulțimea treburilor gospodărești ale minăstirii¹¹⁰, neglija cîteodată personalul, care a și îndreptat la un moment dat plîngere împotriva lui, plîngere sprijinită și de trei deputați din Mușetești, precum și de protosinghelul Silvestru. Episcopul Climent îl cheamă pentru cîva timp, spre canonisire, la episcopie, după care, la 2 iulie 1855, îl retrimite la slujba lui, în urma declarației că «să va feri de a mai greși în viitor» și pe temeiul garanției dată de duhovnicul episcopiei și de alții¹¹¹. Din scrierile episcopiei rezultă că, pentru un timp, a mai fost trimis și la minăstirea Ciocanu, de unde, la cererea lui, i s-a aprobat întoarcerea la metanie¹¹². Pe vremea lui, schitul avea 10 monahi¹¹³.

9. *Protosinghelul Ilarion (1862—1867)*. Era bulgar românizat¹¹⁴. El a dus mai departe tratative cu Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice pentru restaurarea minăstirii Robaia, după planul întocmit între timp de arhitectul Carol Bilț de la Mușetești; cu ordinul nr. 21360 din 8 iulie 1863, i se răspunde că bugetul acelu

100. I. Ionașcu, *Catagrafia eparhiei Argeș la 1824*, p. 43.

101. *Ibidem*.

102. *Ibidem*.

103. Arhivele Statului București, *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească*, dos. 2136/1843, f. 1.

104. *Ibidem*, f. 3.

105. *Ibidem*, f. 3 v.

105 bis. În minăstire intrase la vîrsta de 18 ani. *Arhiva Episcopiei Argeș*, 73/1873.

106. Arhivele Statului București, *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească*, dos. 2136/1843, f. 1.

107. *Arhiva Episcopiei Argeș*, 2/1855; Administrațiunea Casei Bisericii, *Anuar*, 1909, București, 1909, p. 270.

108. Pisanția; *Anuarul Eparhiei Argeșului pe anul 1929*. Pitești, p. 36—37.

109. Arhivele Statului București, *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească*, dos. 546/1861, f. 1.

110. La 27 februarie 1853, el cerea Episcopiei Argeșului material lemnos pentru închiderea grădinilor minăstirii. *Arhiva Episcopiei Argeș*, dos. pe 1852.

111. *Arhiva Episcopiei Argeșului*, 2/1855.

113. *Almanahul Cultelor pe 1868*, București, 1867, p. 12.

114. *Arhiva Episcopiei Argeș*, 100/1865 (18 sept.).

an nu permite executarea lucrării¹¹⁵. În vremea lui, miștirea primea de la Ministerul Cultelor o subvenție în sumă de 10.585 lei¹¹⁶.

10. *Protosinghelul Silvestru* (circa 1866). Venise, la 15 martie 1845, de la mitropolia București la Curtea de Argeș, de unde, la 8 octombrie 1866, se mută la Robaia¹¹⁷. El a intervenit pentru executarea unui zăgaz care să asigure clopotnița împotriva șuvoaielor de apă¹¹⁸. Prin 1867 era iconom la Argeș, avînd rangul de protosinghel¹¹⁹.

11. — *Iosif Cotmeneanu* (1 august — 30 august 1870). Fost egumen, apoi îngrijitor la Cotmeana, după desființarea acestui din urmă post vine pentru o lună de zile ca stareț la Robaia, după care se stabilește la Turnu, de unde, după reînființarea postului de îngrijitor, se reîntoarce la Cotmeana.

12. — *Ieromonahul Irinarh Popescu* (1870—1879). A avut metania la Stănișoara, a funcționat cîtăva vreme la Turnu, apoi, în timpul starețului Agaton, e chemat în serviciul episcopiei de Argeș, după care, în 1870, la 1 septembrie, e numit stareț la Robaia. A funcționat aci pînă în 1882, cînd a fost numit îngrijitor al schitului Tutana-Argeș. În 1883, trece iconom la episcopie, iar în 1884 stareț la Stănișoara. Aci a încetat din viață și a fost înmormîntat, la 12 aprilie 1892¹²⁰.

În vremea stăreției lui Irinarh Popescu la Robaia, s-a intenționat a se face din biserica schitului Robaia biserică de mir, dar la intervenția mitropoliei, Ministerul Cultelor a revenit asupra acestei măsuri, care de altfel fusese luată cu privire și la alte mînăstiri și schituri¹²¹.

13. — *Protosinghelul Gherontie Tomescu* (1879). Născut în Săcel-Sibiu, la 18 martie 1852, a intrat de tînăr în mînăstirea Cocoș-Tulcea. Prin 1877 era în slujba episcopiei Argeșului. La 1878, octombrie 14, este hirotonit preot și apoi, în 1882, numit stareț la Robaia. Funcționează numai pînă în aprilie, cînd trece ca preot la episcopia Argeșului, unde slujește pînă în aprilie 1886. A mai fost, succesiv: stareț la Stănișoara (1886—1890), eclesiarh la episcopia Argeșului (1890—1896); eclesiarh la mitropolia București (1896); monah la Cernica (1896—1905); preot la biserica Calinderu din București (1905—1917); preot la mînăstirea Văleni-Argeș (1917—1942), unde și moare, fiind înmormîntat tot acolo¹²².

14. — *Protosinghelul Atanasie Popescu* (7 mai 1886 —). E numit în locul lui Gherontie Tomescu, la 7 mai 1886¹²³.

15. — *Monahul Dionisie Cojocaru* (1889 —). E numit la 22 ianuarie 1889 și funcționează pînă la 1 octombrie 1890¹²⁴. În vremea lui erau aci 6 monahi¹²⁵.

16. — *Ieromonahul Ioachim Eltimeșcu* (1890—1894). A fost numit la 1 octombrie 1890¹²⁶.

17. — *Ieromonahul Nilon Popescu* (1894—1903). Numit la 2 iulie 1894¹²⁷. Era hagi. În vremea lui, potrivit fostei pisanii așezată în partea de jos la intrare: «s-au jugrăvit din nou acest advon al bisericii, în anul 1901, aprilie 20, cu stăruința actualului stareț Hagj Ermonah Nilon Popescu, în zilele prea Slinției Sale Episcop al Episcopiei Argeșiu D. Gherasim Timușu și ajutînd și alți pioși creștini: Toma Vasileșcu, Pahomie monahu, Constantin Bărăgan, Toma Din Vasile, Sava Monahu, Nicolae. Zugrav: Niță Poșoiu».

18. — *Ieromonah Maxim Vasileșcu* (1 februarie 1903—1920). E născut la 4 martie 1850, în comuna Părușani — Vilcea. A fost numit aci la 1 februarie 1903¹²⁸. O pisanie — azi dispărută — fostă înăuntru deasupra ușii de intrare, informa că «în anul 1914 s-au zugrăvit din nou această sîntă biserică, cu binecuvîntarea P.S.

115. Arhivele Statului București, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dos. 546/1861. 116. *Arhiva Episcopiei Argeș*, 76/1864. 117. *Ibidem*, 50/1866.

118. Arhivele Statului București, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dos. 546/1861, f. 34, 44, 74, 75. 119. *Arhiva Episcopiei Argeș*, 104/1867.

120. Arhîm. Grigorie Urițescu, *Mînăstirea Stănișoara*, București, 1943, p. 55.

121. *Arhiva Episcopiei Argeș*, 17/1870.

122. Arhîm. Grigorie Urițescu, *op. cit.*, 55—56. 123. *Arhiva Episcopiei Argeș*, 47/1866.

124. *Ibidem*, 102/1890.

125. Const. Șt. Bileciurescu, *Monastirile și bisericile din România*, București, 1890, p. 49.

126. *Arhiva Episcopiei Argeș*, 102/1890. 127. *Ibidem*.

128. Administrația Casei Bisericii, *Anuar*, 1909, București, 1909, p. 270.

Calist, episcop al Argeşului și prin stăruința părintelui stareț Maxim Vasilescu, Nichifor Dumitrescu, Solronie Chinie, Gheorghe Diaconescu și cu ajutorul mai multor pioși creștini. Zugrav : Niță Poșoiu, noemvrie 21, 1914.

19. — *Ieromonah Teodosie Oprescu* (1 septembrie 1920—1933). Născut la 10 aprilie 1892, în comuna Lăunele de Jos — Argeș. Avea metania la Stănișoara, pe seama căreia a și fost hirotonit. A trecut, pentru câțeva vreme, în serviciul episcopiei de Argeș, apoi, la 1 septembrie 1920, a fost numit stareț la Robaia, cu ordinul nr. 1171/13 sept. 1920¹²⁹. În vremea lui, minăstirea avea «4 căsuțe și 17 ha. pământ de lăneță și prea puțin de cultură»¹³⁰. *Cinci monahi și doi frați duceau aci o viață modestă*¹³¹. Sub administrația Robăii era și biserița schitului Brătășești¹³². La 22 mai 1933, Teodosie Oprescu dădea în primire noului egumen, Andrei Pistruiță¹³³. Astăzi e duhovnicul minăstirii Stănișoara.

20. — *Ieromonahul Andrei Pistruiță* (1933 —). A urmat, precum s-a spus deja, lui Teodosie Oprescu. Avea metania la minăstirea Tismana, pe seama căreia a fost hirotonit preot. La 24 mai 1933 lua în primire de la fostul stareț¹³⁴. În vremea lui, la îndemnul și sub supravegherea autorului monografiei de față, care pe atunci era exarh al episcopiei Argeşului, s-a adunat piatra și s-a confecționat cărămida pentru actuala impozantă casă stărețească.

21. — *Arhimandritul Emilian Popescu* (1934—1947). Avea metania la Tismana, pe seama căreia a fost hirotonit ierodiacon, apoi ieromonah. A mai fost, pe rînd: stareț la Polovraci, apoi la Govora și Turnu. A funcționat după aceea ca duhovnic la minăstirea Rătești, stareț la Dălhăuți, stareț la Trivalea, de unde se retrage pentru a vizita Locurile Sfinte. În 1934 vine la Robaia, unde termină de construit actuala casă stărețească. El a cărat la schit cărămida făcută în satul Robaia — la schit nu se găsisse pământ convenabil — folosind-o la noua clădire. În cele din urmă s-a reîntors la Trivalea, unde l-a și prins sfîrșitul vieții și unde și este înmormîntat¹³⁵.

22. — *Ieromonahul Doroltei Lica* (1937—1949). Datele mai principale ale vieții și activității lui le dă o însemnare făcută de fratele său, Varlaam Lica, pe foaia adăugată la sfîrșitul unui Pateric (ediția București, 1828), însemnare al cărei cuprins este următorul: «*Insemnare. La anul mîntuirii 1937, luna iulie, ziua 3, au venit stareț la această minăstire Robaia părintele ieromonah Doroltei N. Lica de la sînta minăstire Secu, înlocuind pe Prea C. Păr. Emilian Popescu, vechiul stareț. În obște era un singur călugăr preot, Ieremia Cojocaru din Oltenia și un servitor, Constantin Popa de la Șuici Argeș. În vremea starețului Doroltei Lica, s-a înzestrat minăstirea Robaia cu 50 ha. pădure și s-a făcut grajdul de vite. Varlaam Lica, ieromonah, 26 aug. 1941*»¹³⁶.

23. — *Ieromonah Ioanichie Ciobănescu* (1949—1954). Era de fel din Godeni — Muscel. Avea metania la Stănișoara, pe seama căreia a și fost hirotonit. La Robaia a făcut acoperiș nou bisericii; la fel la Brătășești, care — precum s-a spus — ținea de Robaia.

24. — *Claudia Ghiniță* (1 nov. 1954 — 1 iunie 1959) este prima stareță după transformarea schitului în minăstire de maici. Azi e în serviciul Minăstirii Curtea de Argeș.

25. — *Ioselina Mihăilă* (1959 —). Este venită de la Bascov, unde-și are metania. Născută în comuna Bascovele, raionul Pitești, regiunea Argeș, la 27 octombrie 1923. Intrată în minăstirea Bascovele la 11 aprilie 1934, a fost călugărită în 1945, a făcut cursul elementar școlar la minăstirea Bistrița și Seminarul teologic, ciclul I la minăstirea Horezu. La 1 iunie 1959 a fost transferată de la minăstirea Bascovele la Robaia. Înzestrată cu darul cîntării alese și cu spirit gospodăresc deosebit, depune o muncă meritorie pentru bunul mers al vieții spirituale și gospodărești a schitului, în acest an 1972, a pardosit biserica și pregătește a o înveli cu șîță. Pe lângă ea mai sînt în schit încă două viețuitoare călugărițe, salariate de

129. *Anuarul Eparhiei Argeşului pe anul 1929*, Pitești. 130. *Ibidem*.

131. *Ibidem*. 132. *Ibidem*. 133. Arhiva Schitului pe 1933. 134. *Ibidem*.

135. Despre el, mai pe larg, în lucrarea noastră: *Schitul Trivalea din Pitești, în «Mitropolia Olteniei»*, anul XVII, nr. 3—4 (martie—aprilie), 1965, p. 222.

136. Cartea se păstrează în arhiva minăstirii.

stat: Elpidia Toderășcu și Lavrenția Bădulescu, precum și un preot duhovnic, prolosinghelul Inochentie Hățiș.

Părintele Hățiș e născut în comuna Sutești, județul Vilcea, la 14 septembrie 1901. La 1 aprilie 1929 a intrat în minăstirea Bistrița. De la 17 octombrie 1955 s-a transferat la Robaia, unde slujește ca preot și duhovnic. Însuflit pentru bunul mers al gospodăriei schitului și meșteșugar dibaci, el a defrișat 1 ha. de pădure, locul plantându-l cu meri și nuci, a construit cu mina proprie o uzină electrică și a introdus lumina în noua casă stărețească. A organizat ateliere de țimplărie, fierărie și strung, în care lucrează personal, fiind, din acest punct de vedere, o pildă rară și vrednică de elogii și de imitare.

VII. — ACTIVITATEA SPIRITUALĂ DESFĂȘURATĂ ÎN MÎNĂSTIREA ROBAIA

I. — Paisianismul la Robaia.

Așezarea ei la loc retras, pe lângă alte avantaje, a înlesnit ca viețuitorii ei să-și desfășoare mai bine activitatea spirituală. Aci s-au simțit puternic adierile curentului de viață călugărească paisiană, precum s-a văzut deja, cu prilejul expunerii pe scurt a vieții lui Sofronie de la Cioara, care a condus cîva timp schitul, precum și din istorisirea petrecerii la Robaia a unui grup de ucenici ai starețului Gheorghe de la Cernica, adept și practicant convins al ideilor paisianismului. De la aceștia ori de la alți cernicani statorniciți ori trecători pe la Robaia au și rămas urme și dovezi convingătoare despre legăturile statornicite între cele două minăstiri. Astfel și pînă astăzi se mai păstrează o Evanghelie greco-romană (...) tipărită în 1693, la Veneția și București, adusă de la Cernica, în vreuna din împrejurările arătate mai sus, precum dovedește însemnarea pe care cartea amintită o poartă pe foaia de legătură: «*Au fost la schitul Cernica altă Evanghelie ... mai bună — sună textul însemnării — și s-au legat cu scoarțe de Argeș și s-au dat sus la părintele (stareț). Iar această Evanghelie fiind a mea, o am dat schitului Cernichii. 1775, iulie 25 dni (ziua)*».

Viața spirituală trăită în trecut de viețuitorii de la Robaia, se mai oglindește și în mulțimea manuscriselor tralind probleme de viață duhovnicească înaintată, dintre care cele mai multe erau caligrafiate de chiar monahii de la Robaia. Dintre aceștia, cîțiva excelează. Între ei, pe primul plan se situează Dorotei schimonahul.

Dorotei se trăgea dintr-o familie numeroasă. Dintre cei șase frați ai săi, unul a fost preotul Vasile Bădescu, al cărui fecior — și el tot preot — a slujit la biserica Sfîntul Ilie din Cîmpulung pînă în 1871¹³⁷. În 1787, el copia «*Scara Sfîntul Ioan Scărarul*», pe fila 145 a căreia el lăsa următoarea însemnare: «*Celui în Troiță D(u)mnezeului slava de-a pururea și (mie tică)losului și multu păcătos, celui ce am scrisu mîntuire și celor (cîși) celi-o și-i vor asculta cuvintele cu luare aminte și să nevoască a le săvîrși, împărăția cea vecinică...*»

Această sl(î)ntă și d(u)mn(e)zeiască carte ce să chiamă «*Scara*», scrisu s-au prin asteneala și cheltuiala celui mai păcătos între ieromonaș(i) Dorotheu ieroschimonahul(l). Și oricine să va învrednici a ceti pe dînsa și va alta greșeli în cuvinte sau slove, nu vă grăbiți, frații mei, a mă pune în ponos, ci îndreptați cu duhul blîndețelor, că n-au scris înger, ci mînd de țărîndă și plin(ă) de neputințe și mai virtos mînte de om păcătos. Că pre cîtu este de anevoie a nu păcătuî omul, așijderea și scriitorului a rămînea lără de greșală; ci toți greșim multu, lăr-de num(ăr). Pentru aceasta, ertați-mă pre mine păcă(losul) ca și Cucernicie Voastre să vă dă(ruiască) lumirarea mîinții și descoperire d(u)mn(e)zeștilor Lui taini, spre mîntuirea sufletelor voastre. Amin!

Oricine s-a întîmpla a ceti pre această Sl(î)ntă carte, să zică: D(u)mn(e)zeu să erte păcatele celui ce au scris-o! Dorotheu ieroschimonah, la anul de la zidirea lumii 7297, iară de la H(risto)s, 1787, luna lui iulie 29»¹³⁸.

Tot Dorotei transcria, în 1795, miscelaneul teologic intitulat: *Cuvinte ale Sfîntului Isihie preotul, Filothei monahul, Casian Rîmleanul...*. Terminînd cartea el însemna: «*Sfîrșit și lui D(u)mn(e)zeu laudă. August 9 zile, 1795. De smeritul între schimonahi Dorotheu de la schitul Robaia*»¹³⁹.

137. G. Ștrempele, *Copiști de manuscrise românești pînă la 1800*, vol. I, București, 1959, p. 54.

138. *Ibidem*, p. 54—55.

139. *Ibidem*, p. 55.

Alt sirguincios copist de manuscrise de la Robaia a fost ieromonahul Partenie, care, terminand de transcris «Mintuirea păcătoșilor», lăsa, la f. 2, următoarea însemnare: «Această sîntă și dumnezeiască carte ce se chiamă Mintuirea păcătoșilor, s-au scris de smeritul și multu păcătoșul Parthenie ieromonah, întru slava și cinstea marelui m(u)cenic Gheorghie, fiind sezetor (sic) la schitul ce să chiamă Robaia, care ieste metoh sl(i)ntei mînăstirii Arghiș și iaste hramul Sl(i)ntului Marelui Mucenicu Gheorghie. La anii Dom(nului) 1764»¹⁴⁰.

Din șirul cărților de înaltă spiritualitate care, pe lângă manuscrise, s-au folosit la Robaia, unele se mai păstrează și azi în biblioteca mînăstirii, cum ar fi: «Cuvintele și învățăturile Prea Cuviosului Părintelui nostru Elrem Sirul», Neamțu, 1818; «Patericul, București, 1828; Carte ce să numește Puțul Sîntului Ioan Gură de Aur, Buzău, 1833, Cuvinte puține oarecare din cele multe ale celor întru slinți părinților noștri Vasilie celui Mare și Grigorie Cuvîntătorului de Dumnezeu, Mineiele. ediția Neamțu, 1818 etc.

O multime din aceste cărți sînt dăruite, cu dedicație, de episcopul Iosif I al Argeșului, care înțelegea să încurajeze și prin asemenea gesturi viața duhovnicească înfloritoare pe care o observa în această mînăstire.

Cărțile se citeau nu numai în chiliile din incinta mînăstirii ci și în locurile retrase din jurul ei — în sihăstriei, — unde anumiți nevoitori practica exerciții spirituale înaintate. Dintre aceștia, monahul Aconie a și lăsat, pe verso foi de legătură a unui Minei al lunii iunie, ediția Neamțu, 1813, următoarea însemnare care atestă cele menționate de noi mai sus: «Mulțumim lui Dumnezeu că m-am învrednicit și eu păcătoșul a cei viețile slinților celor ce să află în cartea aceasta a lunii lui iunie, primind-o de la duhovnicul părintele Dionisie din Robaia, aflîndu-mă cu lăcuința la sihăstria numitului schit, iar după ce o am slîșit, o am dat iarăși la acest loc. De aceea m-am și iscălit. 1841, iunie 20. Aconie, mai micul tuturor».

2. — Însemnări pe cărți vechi

Indicii despre îndeletnicirile culturale ale monahilor de la Robaia sînt, în parte, și însemnările pe cărți făcute de unii dintre foștii posesori ai cărților sau de lectorii de ocazie ai lor. În afară de însemnările redată deja mai sus, vom mai aminti încă alte citeva.

a. — Pe Mineiul lunii iunie, Rîmnic, 1780, pe verso ultimei foi numerotate din față: «Bărbătești. Intrarea în Biserică». Pe filele 1 și următoarele: «Această sîntă carte ce se numește Mineiul pe luna lui iunie, l-am vindut eu care mă voi iscăli, anume Sl. părintelui pop(i) Ion ot Bărbătești, fiind trebuincios în sl. biserică. 1783, ghen, 3». De la p. 8 înainte: «Această sîntă carte ce se numește Mineiul lui iunie, l-am cumpărat cu tal. 4 tl. de la diaconul Ilie legătorul de cărți ot Rîmnic și l-am dăruit la sînta biserică cea de piatră din Bărbătești, întru carca să prăznuiască hramul Prea Sîntei Stăpînii noastre Născătoarei de Dumnezeu și pururea Pocioarei Mariei, Cinstita ei Intrare în besearică, care această sîntă besearică iaste zidită din temelia ei prin nevoința și chelluiala noastră. Popa Ioan sin Macarie... 1783».

b. — Pe un minei al lunii august, Rîmnic, 1780, fila 2 și următoarele, în josul paginilor: «Această sîntă carte ce să numește Mineiul lunii lui August l-am cumpărat de la diaconul Ilie legătorul de cărți ot Rîmnic și l-am dăruit sîntei besearici cei de piatră din Bărbătești, întru care să cînsteaște și să prăznuiască hramul Prea Sîntei Stăpînii noastre Născătoarei de Dumnezeu și pururea Pocioarei Marii, Cinstita ei Intrare în besearică, la care zidire a acestei sîntei besearici am fost ostenitoriu și cu chelluiala și cu altele ce au trebuit, mai dăruind și alte slinte cărți, ca să aib (să am) veacinică pomenire. Popa Ioan ot Bărbătești, iulie dni (ziu) 5, 1782».

c. — Pe un «Triodion, adecă trei cîntări», București, 1782: «S-au cumpărat de Slinția Sa Părintele arhimandrit Argeșanul, acum în urma răzmeriței, la anii 1792, mart. dni 1 și s-au dat sîntei mînăstiri Argeșu».

140. *Ibidem*, p. 173.

d. — Pe mineiul luni februarie, 1812, verso ultimei file nenumerotate de la început: «S-au dăruit *sîn. schit Robaia*, ca să fie nestrămutat. *Leat 818, iulie 11*».

e. — Pe Mineiul luni aprilie, Buda, 1805, tipărit de episcopul Iosif al Argeșului, pe verso foii cu poarta: «Acest Minei din numărul celor 12 luni ce cuprinde întrînsul pǎ largu slujbele praznicilor și ale sfinților ce s-au așăzat dǎ sfinții pǎrinți a să sǎrba în luna lui aprilie, cumpǎratu-s-au de cel mai mic între robii lui Dumnezeu Costd. Buzăscul, biv vel sluceri și s-au afierosit la sfința biserică dǎ la moșia dumisave Străjești, spre veșnicǎ pomenire.

Iar carile din preoți și slujitori(i) sau oricarele alt pravoslavnic creștin sǎ va îndrǎzni sǎ o ascunze (sic) sau sǎ înstrăineze vreun minei dintr-acestea 12, acelo sǎ lie blestemat de toți sfinții ce sǎ laudǎ întrînele și sǎ nu scape în viața aceasta lǎr dǎ dreaptǎ rǎsplătire a Dumnezeirii cei în trei ipostasuri, carea sǎ și prǎznueste la mai sus zisa biserică».

Însemnarea continuă apoi, în versuri: «Drept aceia sǎ nu liu ponosit / Mǎ rog cu duh umilit / Cǎtre tot pravoslavnicul cetitor / Sǎ lie îndrǎznii mele lesne iertǎtor / Și sǎ nu mǎ mai dojănească, / Cǎ cu dragoste sǎ mǎ pomenescǎ. / Cǎci aceste grele și întricoșate cuvinte / Indrǎznind vǎ zic, turilor de cele slinte / Avînd cǎtre pravoslavie osîrdie foarte / Și liind al lieștecǎruia creștin mai mic și smerit. / Constantin Buzăscul».

f. — Pe verso ultimei file nenumerotate de la început a unui Minei pe aprilie, ediția Neamțul, 1813: «S-au dăruit schitului Robaia, sǎ lie nestrămutatǎ. *Leat 818, iulie 11*». Semnătura lipsește, dar e prezentǎ pecetea episcopului Iosif I al Argeșului.

În continuare, pe f. 1, recto: «La anul 1848 au fost mare nevoie în țara nemțescǎ cu ungurul și bǎtae mare au fost». Aluzie la mișcarea de eliberare a ungurilor pentru dezlipirea de imperiul austriac.

g. — Pe un Nou Testament adecǎ Așezămint, Neamțul, 1818, pe verso foii a doua nenumerotate: «S-au dat în dar sfințului schit Robaia, ca să lie nestrămutat de acolo. 1820, mart. 19 † Iosif, episcop Argeș». Însemnarea e repetatǎ pe foaia de legăturǎ de la sfîrșit, în următoarea redactare: «S-au dat sfințului schit Robaia de Iosif episcopu Argeșu, pentru folosul sufletului. Indescifrabil».

h. — Pe verso primei foi nenumerotate a Mineiului pe noiembrie, Neamțul, 1811: «S-au dăruit schitului Robaia, ca să lie nestrămutat. Lt. 814, iulie 11». Insoțitǎ de pecetea episcopului Iosif I al Argeșului. Aceeași însemnare e repetatǎ pe mineiele lunilor: martie, iunie, ian. și august, ediția Neamțul (1812—1815).

i. — Pe foaia 1 recto a Vieților Sfinților din luna octombrie, Neamț, 1809: «Această sfințǎ și dumnezeiascǎ carte cine o va cumpǎra, sǎ lie blagoslovit de Dumnezeu și de cei trei sute optusprezece sfinți pǎrinți». Pe verso foii cu titlul: «S-au dăruit sîn. schit Robaia, ca să lie nestrămutatǎ. Lt. 818, iulie 11».

j. — Pe verso foii cu titlul cǎrții Cuvintele și învățăturile prea cuviosului pǎrintelui nostru Efrem Sirul, Neamțul, 1818: «S-au dăruit sfințului schit Robaia de mine smeritul. Sep. 1. Iosif, episcop Argeșului». În continuare: «Este legatǎ în zilele superiorului Ieromonah Teodosie Oprescu din această sfințǎ minăstire Robaia, în anu(1) mîntuirii 1920, luna august, în 15».

k. — Pe o Evanghelie, București, 1742, pe verso foii de legăturǎ: «Această sfințǎ Evanghelie ce este cumpǎratǎ de pǎrintele meu, Necula Emeotu, dat sfinței biserici Juplnești și cu ajutorul Sfinții Sale m-am învrednicit și eu de am înoi-o cu legătura, spre a li iarăși la sfința biserică unde au fost rînduitǎ. Și care din preoți(i) ce se aflǎ la acest sfinț lăcaș, care o va citi sǎ lie spre pomenire vecinicǎ și care dupǎ vremi de sǎ va întimpla a o lăstări cin(d)va la alt loc, sǎ lie suptu blestemu bisericii, neliiind volnici. 1827, dechemv. 10. Barbu Popescu Eneotu (sic)».

l. — Pe a doua foaie de la început a lucrării: Carte ce se numește Puțul Sfințului Ioan Gurǎ de Aur, Buzău, 1833: «Această carte ce sǎ numește Puțul Sfințului Ioan Gurǎ de Aur mi-o au dăruit mie Preasfinția Sa Pǎrintele Grigorie Mitropolitul, dupǎ înapoierea de la Basarabia și spre aducerea aminte am însemnat. 834, ghenar 20. Ioan prot., plaiu(1) Prahovei».

m. — La p. 169 a Mineiului luni aprilie, București, 1852: «Acest Minei este dăruit de supțiscălditul. 858, dech. 15. † Climent Argeșiu».

n. — Pe foaia de legătură a unei Panahide, București, 1875: «*Le-am dăruit sfintului schit Robaia. Vlasie ieromonahu(l). 1886, oct. 12*». Pe verso f. 61: «*Panachida aceasta am legat-o cu cheltuiala mea, în timpul cît am fost stariț acestei minăstiri Robaia. 1894, sept. 8*». Însemnarea se repetă și pe verso filei 61, prînsă în Prohodul Domnului, București, 1875, legat la un loc cu Panahida de mai sus «*Însemnare pentru ținere de minte: Această carte s-au legat de mine ieromonahul Nifon Popescu, starițu acestii minăstiri Robaia, în anul 1894, sept. și spre ținere de minte a, scris aici*».

3. — Însemnări pe obiecte de cult

a. — Pe postamentul unui potir: «*Acest discos, potir și linguriță și zveadă (tiploță) s-au făcut cu chie(ltuiala) ieros(himonahului) Iosil, s(fintul) schit Rob(aia), 1812*».

b. — Pe un chivot: «*Sf. Minăstire Robaia, Argeș. Arhim. Hagi Emilian Popescu și D-na Hagica Ghiță Petrescu din București. 1934*».

4. — Pîrvu Mutu Zugravul

O lumină deosebită și un spor de prestigiu îi revin Schitului Robaia din împrejurarea că printre cei ce s-au duhovnicit sub streșina lui se numără și Pîrvu Mutu Zugravul. Fiu al preotului Ioan Pîrvescu (1623—1702) din mahalaua Vișoiului a orașului Cîmpulung, Pîrvu s-a născut la 12 oct. 1659. A avut încă din copilărie și a păstrat toată viața o greutate în vorbire, meteahnă care i-a și atras porecla de «Pîrvu Mutu». De timpuriu a deprins meșteșugul zugrăviei, avînd ca dascăl de început pe părintele Evghenie de la minăstirea Negru Vodă din Cîmpulung, unde tatăl său, rămas văduv, se așezase, luîndu-l cu sine. Mai apoi, Pîrvu și-a continuat ucenicia, timp de 6 ani, în Bucovina, la un vestit zugrav rus, după care, în jurul anului 1677, mult îmbunătățit în cele ale penelului, s-a reîntors în Cîmpulung, desfășurînd o bogată muncă de împodobire picturală a multor biserici. Dintre acestea, identificate sînt pînă acum — în ordinea cronologică a pictării lor — următoarele minăstiri: Negru Vodă din Cîmpulung, Aninoasa-Muscel, Cotroceni din București, Mărgineni-Prahova, Poiana-Prahova, bisericile: Filipeștii de Tîrg, Filipeștii de Pădure, Călinești și Măgureni din raionul Cîmpina, regiunea Ploiești, minăstirile: Lespezi din satul Posada, pe malul drept al Prahovei, Sinaia, biserica Adormirea Maicii Domnului din Tîrgul Rîmnicului, Colțea din București, Sfîntul Gheorghe Nou din București, Minăstirea Mamul, biserica minăstirii Bordești și biserica Sfîntul Dumitru din comuna Stîlpu, raionul Buzău. Pîrvu Mutu va mai fi pictat poate și alte biserici, despre care pînă acum încă nu avem știință.

Zugrav de mare talent portretistic îndemănat, Pîrvu a atras în jurul său o mulțime de ucenici, cărora le-a fost iscusit dascăl.

După moartea soției sale, Tudora, întîmplată în 1718, Pîrvu intră în monahism, în 1724, primind numele de Pafnutie. Odată cu el se călugărește și unul din cei doi feciori ai lui, care însă se stînge din viață în 1731, provocînd tatălui nemîngîiată durere.

În acest prilej, probabil, Pîrvu părăsește minăstirea Mărgineni, unde pînă aci își duseseră viața tatăl și fiul — acum mutat la viața de veci — și se îndreaptă spre schitul Robaia, vestit prin viața pustnicească trăită aici de multîmbunătății călugări. El însuși se schimnicește. După 4 ani, în 1735, își dă obștescul sffrșit, fiind înmormîntat desigur aci, măcar că azi nu i se mai cunoaște mormîntul.

E posibil că legăturile sale cu schitul Robaia, în care a ținut să-și petreacă ultimii ani ai vieții, să fie cu mult mai vechi, rămîind cercetărilor viitoare datoria de a le afla și înfățișa. Deocamdată, chiar și numai știrea că ultimi 4 ani ai vieții sale Pîrvu Mutu Zugravul — un ales slujitor al artei picturale din vremea sa, zugrav al familiei Cantacuzino, al voievodului Constantin Brîncoveanu și al unor vestiți boieri ca Tudoran Vlădescu — și i-a petrecut aci, ajută la cunoașterea efervescenței spiritual-culturale și artistice care a stăpînit cîndva la Robaia.

Cele pe scurt înfățișate mai sus duc la încheierea că așezarea călugărească de la Robaia e străveche, datînd poate din vremea primei biserici a mitropoliei

din Argeș, căreia-i servea ca loc de retragere și sihăstrie și că vechimea și așezarea ei i-au înlesnit o activitate deosebită sub raport spiritual-cultural și artistic, în incinta ei poposind și activind personalități de seamă ale culturii și artei noastre bisericești.

Nădărdum și dorim ca cercetările ce se vor mai întreprinde în legătură cu acest străvechi monument, în jurul căruia s-a țesut în trecut pinza unei atît de bogate vieți duhovnicești, să adîncească și să îmbogățească simțitor schița conturată de noi aci.

Arhim. GRIGORIE URÎTESCU
Schitu Trivale-Pitești

A N E X E

1. — 1609 (7117), august 20, Voievodul Radu Șerban (1602 — 1610) întărește actul de închinare a mînăstirii Robaia către Mînăstirea Bucovăț de lângă Craiova

Din mila lui Dumnezeu, Io Radu Voievod și domn a toată țara Ungrovlahiei, nepotul prea bunului, răposatului, bătrînului Io Băsărab voievod. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele sfîntei dumnezeieștii mînăstiri numită de la Bucovăț lângă Craiova, unde este hranul sfîntului și slăvitului arhierarh și făcător de minuni Nicolae din Miralivhia, ca să-i fie toate satele și dedinele lui Drosul postelnicul și ale jupîniței lui Rada, fiica lui Radul postelnic, însă satele anume: Drăgoaia și din Gabrov partea lui Drosul postelnicul toată și din Mărăcini partea lui toată, oricît se va alege de pe tot hotarul și încă trei salașe de țigani și satele jupaniței Rada, anume Bercești, partea ei toată, însă jumătate din sat și din Timburești din plasa Pșadiască partea ei toată și Mușăteștii partea lui Drosul postelnicul și a jupaniței lui Rada, toată, de pretutindeni de peste tot hotarul.

De asemenea au dat și au închinat și sfînta mînăstire de la Robaia cu toată ocina ei și cu vecinii ei și cu toate dadinele ei și cu tot venitul ei, să fie metoh sfîntei mînăstiri care e mai sus scrisă și călugării de la Robaia să asculte de egumenul de la mînăstirea Bucovăț.

Și încă iar a dat jupînița Rada 4 sălașe de țigani din dedina ei. Iar apoi a dat jupînița Rada din dedina ei satul Balomirești să fie al bărbatului ei, Drosul postelnicul, însă cît este în viața Drosul postelnic, după moartea jupaniței Rada, să țină, iar după moartea lui, să fie la sfînta mînăstire, care e mai sus scrisă.

De asemenea au dat și au lăsat Drosul postelnicul și jupanița lui Rada, și țiganii lor care vor rămîne nedați mînăstirii, să fie lui Drosul postelnicul și să facă cu acei țigani ce va voi el, pentru că au venit înaintea domniei mele în divanul domniei mele însuși Drosul postelnicul și jupanița lui, Rada, de au dat și au închinat toate aceste mai sus sate și dedide și țigani să fie sfîntei mai sus spuse mînăstiri, să fie pomenire lor și părinților lor.

Și încă s-au întocmit Drosul postelnicul și jupanița lui, Rada, cu egumenul și cu toți călugării și cu soborul sfîntei mînăstiri care e mai sus scrisă, ca slugile care le va fi avut din Balomirești să nu aibă silă după moartea lui, ci cu voia lor să asculte de sfînta mînăstire și să aibă slobozenie. Așa s-au întocmit cu limba lor dinaintea domniei mele și în divanul domniei mele.

Pentru aceasta, am dat și domnia mea sfîntei, dumnezeieștii care e mai sus spusă, ca să-i fie ocină și ohabă și pentru hrană părinților și fraților viețuitori de obște ai sfîntei mînăstiri și de nimeni neclintit, după porunca domniei mele.

Și încă am văzut domnia mea și cartea prea instituitului și prea sfințitului mitropolit, chir vlădica Luca, făcută cu mare blestem. Pentru aceea și domnia mea încă am întărit și blestem punem domnia mea: după trecerea domniei mele, pe cine va alege Domnul Dumnezeu să fie domn al Țării Românești, dacă nu cinstește și nu întărește această carte a domniei mele precum și întocmirea lor, ci strică și calcă, pe acela Domnul Dumnezeu să-l calce și să-l nimicească și să-l batjocorească

aici cu trupul lui, în veacul viitor sufletul lui și să aibă parte cu Iuda și cu Arie și cu ceilalți necredincioși iudei, cum și va fi în veci, amin.

Itată și martorii punem domnia mea : jupan Cernica, mare vornic și jupan Lupul, mare logofăt și jupan Nica, mare vistier și Mârzea spătar și Bărean stolnic și Gligorie, comis și Stanciul, paharnic și jupan Leca, mare postelnic. Și ispravnic Nica, mare vistier.

Am scris Erimia logofăt, în București, luna lui august, 20 zile, în anul 7117 (1609), Io Radul voevod, din mila lui Dumnezeu, domn. Io Radu voevod».

Arhivele Statului București, *Episcopia Argeș*, III/2; Documente privind Istoria României, veacul XVIII B. Țara Românească (1601—1610), București, 1961, p. 405—406, doc. 362.

2. — 1634 (7142), aprilie 15. Volevodul Matei Basarab (1632 — 1654) acordă schitulul Robaia scutiri de biruri.

Sfintei și dumnezeștii minăstiri ce se cheamă Robaia ot sud Argeș, unde este hrămul Sfintului Marelui Mucenic și de minuni făcătorul Gheorghie și părintelui egumenului Damaschin, ca să fie mănăstirea Robaia ce este zisă mai sus în pace și slobodă de dijmăritul stupilor și de pășunea oilor și a râmătorilor și de vinăriciu domnesc și de cel împărătesc și de toate slujbele și de mîncăturile mărunte cîte sînt preste an în țara domnii mele, nimic bîntuire să nu aibă, pentru că aceia sf. mănăstire Robaia ce este mai sus zisă, ea au fost rămasă și sărăcită de toate fără de nici un venit. Deci, cînd au fost acum în zilele domnii mele, văzîndu-o această mănăstire Robaia neavînd de nicăiera nici o milă de la nimeni sau alt venit, iar domnia mea m-am milostivit de am miluit pe sf. mănăstire Robaia cu părți de vite pentru pomeană și am ertat domnia mea această sfîntă mînăstire Robaia ca să fie în pace de toate dăjdiile ce s-au zis mai sus cum sînt arătate și alte sf. mănăstiri, ca să fie domnii mele și răposăților părinților domnii mele vecinică pomenire. Iar sf. mănăstire Robaia și dumnezeieștilor călugări de întărire și de hrană și de nimeni din slugile domnii mele să n-aibă a trage sau bantui bucatele mănăstirii Robaia, că pe urmă acel om rea urgie va petrece de către domnia mea. Io Matei voivod».

Arh. St. București, *Episcopia Argeș*, III/23 și 24.

3. — 1644 (7152), aprilie, 23. Sava Șofarul împreună cu soția sa Livera și cu socrul lui, Mușat ot Furduești, înzestrează minăstirea Robaia, zidită de ei, cu muntele Dara, o vie din Pitești și mai multe păduri.

«Eu Sava Șofarul împreună cu soția mea, Livera și cu socru-meu, Mușat ot Furduești, cu ajutorul lui Dumnezeu și cu ruga sfintului și de ciudese (minuni) făcător, marele mucenic Gheorghie, zidit-am sfînta mănăstire de în temelie, de piatră, în apa Robăii, moșie a noastră ohannică, unde să cinstește și să prăznuiește sfîntul și de ciudese făcător Marele Mucenic Gheorghie. Și dacă am săvîrșit-o, am împodobit-o cu toate cele de treabă în sfînta biserică, am dăruit și am înzestrat sfînta mănăstire cu sat cu rumâni cu tot. Mai dat-am și toate pădurile de împrejur după cursura apelor. Mai dat-am și muntele Dara de cuîmpărătoare(sic). Mai dat-am și partea de vie ot Pelești a socru-meu. Eară am mai dat și alte vite cu coarne căte Dumnezeu ne-au ajutat ca să hie dă hrana părinților călugări în veci.

Și am săzăat la sfînta mănăstire ce se cheamă Robaea năstavnic și egumen pă Sfîntia Sa părintele Sava ermonah, ca să facă sfîntă lavră dă călugări, după obiceiul(1) sfintelor mănăstiri cu preoți ermonahi să facă sfintele slujbe neîncetat după obicei, să facă și două pomeni mari pe an la zioa Sfintului Gheorghie, după obiceiul(1) mînăstirii(i) și să îngrijască de toate bucatele și de moșii, să nu să bantuiască sau să se strămute de către altcineva sau să se instreineze la altă parte, să nu hie volnic alt egumen a să pune sau a să rîndui strein, ce numai de în mijlocul săborului de în sfînta mănăstire mai sus zisă, să nu hie volnic cineva de în neamul nostru să bîntuească sau să instreineze den toate bucatele cătuș de puțin, că va avea a da seamă înaintea înfricoșatului județ al lui Hristos Mântuitorul nostru. Că pentru acela am făcut această mănăstire, ca să hie pomană nouă și părinților noștrii și la tot neamul nostru în veci.

Aceasta scriem și arătăm, din râvnă dumnezească.

Eu Sava Sofarul. Eu Livera. Mușat Mușatescu.

Biblioteca Academiei R. S. R., *Creșterea documentelor*, CXCVIII/88; Arhivele Statului București, *Episcopia Argeș*, III/25.

4. — 1667 (7175), iulie, 11. Radu, Leon Vodă (1664 — 1669) acordă minăstirii Robaia scutire de biruri.

Milostiiu Băjietiu Io Radul voevod... davat sfintei și dumnezeestii mânăstiri ce se cheamă Robaea ot sud Argeș, unde este hramul Sfintului Marelui Mucenic și de minuni făcătorul Gheorghie și părintelui egumenului Pahomie și tuturor călugărilor ciți vor fi lăcuind intr-acest sf. lăcaș, ca să fie sf. mânăstire Robaia ce scrie mai sus în pace de dijma de stupi și de oștina de oi și de rimători și de vinărici domnesc și de cai împărătești și de către toate slujbele câte sint preste an în țara domnii mele, de către nimenea bântuială să n-aibă, pentru că această sf. mânăstire Robaia ce scrie mai sus ea a fost rămasă pustiiță de toate. Iar cînd a fost în zilele răposatului Matei voevod, care domnia lui văzînd această sfânta mânăstire Robaia lipsită și de tot risipită și neavînd de nici unele, ear dumnealui s-au milostivit de s-au miluit cu această milă ce scrie mai sus, precum am văzut domnia mea și cărțile altor domni bătrîni și cartea răposatului Matei Vodă la sf. mânăstire Robaia, pre tocmeala ce scrie mai sus, întărită cu mare blestem.

Drept aceea și domnia mea încă am dat această carte a domnii mele sfintei mânăstiri, ca să fie bucatele în pace de toate, cum scrie mai sus.

Drept aceia și voi toate slugile domnii mele, carele cu ce slujbe veți umbla intr-acei județ, iar voi să aveți a vă feri de toate bucatele sfintei mânăstiri ce scrie mai sus. Iar carele se va ispiti a face vreun val la bucatele sf. mânăstiri, acel om mare certare și scribă va petrece de către domnia mea...

Pan Gheorghie vel ban Caralovschi. Pan Mareș vel dvornic. Pan Radu Crețulescu vel logofăt. Ienache vel vistier. Drăghici vel spătar. Nicolae vel clucer. Șerban vel postelnic. Manolache vel paharnic. Ghețea vel stolnic. Gheorghie vel comis. Matei vel sluger. Stoia vel pitar i Toma Radu vel logofăt pisah.

Io Radu voevod.

Arh. St. București, *Episcopia Argeș*, III/34.

5. — 1671 (7179), mai, 1. Livera, soțla lui Sava Șofarul și fiul ei, Mihail logofăt, închină Robaia cu moștile ei ca metoc minăstirii Curtea de Argeș.

Adică eu jupâneasă Livera, care am fost jupâneasa Savei Sofarul ot Furduiești împreună cu fiumeu Mihai Logofăt scriem și mărturisim cu acest zăpis al nostru cum că să se știe că fiind mânăstirea noastră Robaea rămasă pustie de tot, inchinatu-s-au metoh sfintei lavre Argeșului, părintelui egumenului Efreim. Și o am dat de a noastră bună voe, denaintea divanului domnu nostru Io Antonie voevod și denaintea părintelui mitropolitului, kir Teodosie arhiepiscop zemli Ungrovlahiescoe, ca să fie dă acum înainte supt poșlășnia sfintei mânăstiri Argeșului, cu satul și cu moștile cu rumâni cu tot, iar și egumenii cari vor fi năstavnici aceștii sfinte mânăstiri Argeșul să aibă a căuta și întări precum este obiceiul mânăstirilor și cu preoți a se face sfintele slujbe.

Și am pus și mulți boieri mărturii, care ș-au pus mai jos pecețile și iscăliturile. Pisat Ioil Shimonah, leat 7179 (1671), mai 1 dni.

Eu jupâneasa Livera. Eu Mihail logofăt. Mareș vel ban mărturie. Vel logofăt Crețulescu. Vel postelnic Cantacuzino. Udrîreș vel logofăt mărturie. Grigorie vel ban mărturie. Stoia Comisu(I). Radu Năsturel mărturie.

Arh. St. București, *Episcopia Argeș*, III/35 și 36.

6. — 1671 (7179), mai, 1. Antonie Vodă (1669 — 1672) întărește închinarea Răbăii către mânăstirea Curtea de Argeș.

Milștiu Băjiiu Io Antonie voevod i gspăd. Zemle Vlahiscoe davat gvmid siju poveleanie gvmd sfintei și dumnezeestii mânăstiri ci să cheamă Argeșul, unde iaste hramul (loc lăsat liber) și părintelui Efreim egumenul și tuturor călugărilor de la această sfîntă mânăstire, ca să fie sfintii mânăstiri Argeșului metoh sfînta mânăs-

tire ci să cheamă Robaia, hramul s(fân)țai Gheorghe, care iaste făcută din temelie ei de Sava Sofariul împreună cu jupâneasa lui Livera ot Furduești și tot au fost pre seama lor și premenindu-să călugării unii și alții, au rămas mănăstirea pustie. Și fiindu-se petrecut și Sava Sofarul, încă mai dinainte vreme, deci cînd au fost acum în zilele domnii mele, iar jupâneasa Livera a Savei Sofarul, împreună cu fii-său Mihai Logofătul, ei văzînd că s-a pustiit mănăstirea și li s-au stricat pomeana, ei de a lor bune voe au venit înainte domnii mele și înaintea cinstitului Părintelui nostru Kir Teodosie mitropolitul Țării, de au închinat acea mănăstire a lor Robaea metoh sfintei mănăstiri Argeșului și părintelui Efreem egumenul, cu moșii și cu rumâni, cu tot ce ar avea și au făcut și zapis de la mîna lor, cu mulți boeri mărturie iscăliturile lor în zapis. Drept aceia și domnia mea încă am dat această carte a domnii mele sf. mănăstiri Argeșul și părintelui Efreem egumenul și altor egumeni ce vor mai fi ca să aibă a fi mănăstirea Robaea supt poslușania sf. mănăstiri Argeșul, cu satul, cu moșia, cu rumânii cu tot. Iar și egumenii cari vor fi năstavnici la mănăstirea Argeșului să aibe a căuta și a întări precum iese obiceiul mănăstirilor și cu preoți să se facă sfintele slujbe. Și să aibă ascultarea rumânii de toate ce le-ar porunci părintele egumenul ot Argeș, pentru ce ar fi trebile mănăstirii Robaiei, iar cari nu vor asculta să fi volnic părintele ei egumenul a le face certare fieștecăruia după vina lor. I nace dănea mi sa am reci gvmi.

Pis(at) mai 7179 (1671).

Arh. St. București, *Episcopia Argeș*, III/37. Copie ibid. 36.

7. — 1673 (7181), mai, 28. Grigorie Ghica Vodă (a II-a domnie: 1672 — 1673) întărește închinarea Robăii către Curtea de Argeș.

Milstiu Băjiu Io Grigorie Ghica VV davat gvmid sii poveleanie gvmid sfintii i dumnezeieștii mănăstiri Argeșul și părintelui egumenul Iosif și tuturor călugărilor ciiji vor fi lăcuiilor într-acei sf. lăcaș, ca să fie volnic cu această carte a domnii mele de să fie și să obləduiască mănăstirea Robaea cu toată ocina ei și cu rumânii căji vor fi, să-i pue să-l lucreaze la această sfîntă mănăstire ce vor fi trebile și poslușaniile sf. case. Pentru că această sf. mănăstire Robaea iaste făcută din temelie ei de Sava logofătul Cuștereanean și miluită cu moșii și cu rumâni. Deci, după petrecania Savei log. rămîind și această sf. casă pre seama fiu-său, lui Mihai logofăt, a fi ctitor și slăpin și lui fiindu-i preste mână a căuta de ea, deci el de bună voia lui, datu-s-au pre seama sf. mănăstiri Argeșul, să caute părintele egumenul de ea, să poarte grije să dea învățatură oamenilor ei, rumânilor, poslușnicilor, să slujească la ce vor fi trebile sf. case, iar cari nu vor asculta să fie volnic a le face și certare după vina lor și de către nime opreală să n-aibă.

Io Grigorie Ghica voevod. Mai dni 28, 7181 (1673).

Arh. St. Buc., *Episcopia Argeș*, III/39.

8. — 1673 (7182), sept. 6. Mănăilă paharnicul dimpreună cu soția sa Voica, fata Predii Vornicul Balomirescu, închină mănăstirii Argeșul schitul Robaia cu toată averea lui.

Adică eu Mănăilă pah. impreună cu jupâneasa mea Voica, fata Predii Vornicului Balomirescului dat-am zapisul nostru la sfînta mănăstire Argeșului și la mîna sfînției sale părintelui egumenului Efreem, ca să fie dă mare credință cum să se șlie că avînd noi o mănăstire ci să chiamă Robaea, unde iaste hramul Sfîntului și marelui măcinic Gheorghie și neputînd să căulăm de dînsa precum se cade, socotit-am dentru bună voea noastră dă o am dat și o am închinat la svînta mănăstire ci iaste mai sus zisă, cu moșiile, cu românie (rumânii) și cu altu ce va fi — mult-puțin — la dînsa, datu-o-am de pomană cu toate să fie închinată și să scrie numele nostru la svîntul pomelnic să pomenească și ale părinților noștri.

Și această tocmeală s-au făcut dănaientea Preasfinției Sale Prea Sfințitului părintelui nostru kir Teodosie mitropolitul. Și mărturie toți ciiji vor iscăli mai jos. Și am scris eu Mănăilă paharnicul, cu mîna mea. 7182 (1673).

Eu Mănăilă paharnicul. Eu Voica, fata Predii Vornicului Balomirescu.

Arh. St. București, *Episcopia Argeș*, III/41.

9. — 1766, Iulie 30. «Răspunsul starețului Paisie ce au trimis Iermonahului Sofronie Ardeleanul aflându-se la schitul Robaia al minăstirii Argeș, carele au fost trimis scrisoare cu rugăciune la starețul Paisie în minăstirea Dragomirna, ca să-l trimită oameni pentru îndreptarea vieții de obște. S-au prescris de monahul Rafail, martie 1768».

Cinstiți și întru Hristos Iisus Domnul nostru și Dumnezeu, iubiți duhovnicești părinți și frați ai smereniei mele și a tot soborului care prin luminarea și darul Duhului Sfânt este adunat, întru numele Domnului supt duhovniceasca ocîrmuirea smereniei mele, Sfinția Voastră Părinte Sofronie și frații ceilalți toți, de la Atotputernicul Domnu Dumnezeu milă cerească, și dar să fie sfințiilor voastre de obște tuturor și mîntuire sufletească!

Cinstita și părinteasca scrisoare, blagosloviți părinți și fii, o am primit de la frații cărora trimisă au fost, despre sînta dragostea sfințiilor voastre. Și eu dintru carea, despre dorirea și pofta cea plăcută lui Dumnezeu a sfințiilor voastre adevărindu-mă, foarte m-am bucurat. Iar cit despre cererea sfințiilor voastre, fiilor, cu lucrul a răspunde, neputincioși sîntem cu totul, mai întru toate nedumerindu-ne. Fiind mărimea lucrului mai presus de puterea înțelegerii noastre cei proaste spre cit însene iaste puterea, prin mila Domnului nostru Iisus Hristos, prin cuvîntul mîngăierii, răspundem spre cîte ne poștiți, fiilor, sfinția voastră.

Cît pentru vreun părinte, fiilor mei, ca să se trimează, spre îndreptare, după dorirea blagosloveniei voastre, cum să putea a zice nu știm, noi începători toți fiind încă noi și întru multe încă și nouă povățuire trebuințe.

Iar spre cuvînt învățătoriu și arătătoriu cum are și în vremile noastre aceea a să alcătui viața cea de obște, după putearea și voirea a Dumnezeu însufletei Scripturi cea sobornicească și după porunca și rîndueala povățuitorilor de Dumnezeu părinți despre o parte după cât să poate, iată vă scriem sfințiilor voastre singura puterea alcătuirii vieții cum s-ar putea a să alcătui arătîndu-vă, despre cum cuprind sobornicește și toate dumnezeeștile Scripturi.

Întîi, fiilor, trebuie să fie povățuitorul întru toate dumnezeeștile Scripturi iscusit, foarte avînd deplin darul socotelii cei drepte și adevărate, învățînd și povățuind pre ucenicii săi, după puterea dumnezeeștilor Scripturi, să aibă dragoste adevărată și nefățarnică către toți, a fi blînd și smerit foarte și foarte răbdătoriu și de mînie cu totul să fie izbăvit și de cîte alte patimi sânt, precum și iubirea argintului, iubirea slavei, lăcomia pintecului și altele, fiind, după cât să poate omului, fără dă prihană înaintea lui Dumnezeu, cu lucrul și cu cuvîntul și cu înțelegerea.

Iar a doua, ucenicii așa să fie în mîna lui ca unealta în mîna meșterului, cum e lutul în mîna olarului și cum e oaia în mîna păstorului, nefăcînd nimica fără de blagoslovenia și fără de știrea acestuia: nici să bea, nici să mănânce, nici să doarmă, nici să umble undevași, nici să grăiască cuvinte deșarte, ci toate întru slava lui Dumnezeu, cu blagoslovenia și știrea acestuia a le face, nici avînd avere osebită nimic, nici măcar pînă la un ac, ci toate: ori haine, ori cărți, ori așternuturi, ori chilie și orice alt lucru — toate, zic — prin blagoslovenia și știrea părintelui său: minții sale să nu crează mai virtos de cit părintelui său întru nimic. În scurt, a fi ca morții, pînă la moarte, neavînd voea și socoteala sa. Aceasta este așezarea ascultătorilor celor adevărați.

Iar cît pentru locul vieții aceștia, nu schit, ci mănăstire să fie, unde s-ar întâmpla a fi, nedănd nici un felu de dajdie și dare atuncea. Și fiind nesupusă și singură de sine stăpînitoare, nelînchînată, să poate ca un povățuitoriu ca acesta după Dumnezeu adevărat a să alcătui, prin vocea și blagoslovenia și așezarea și a stăpînitorilor încă, ale amândorura scaunelor, adecă a domniei și a arhieriei locului. Oameni, lăcutori a nu fi, cu mueri, prin prejur aproape, nicidecum, nici intrare a femeilor să fie în mănăstire.

Și așa, cu multă osteneală s-ar putea a să alcătui această iubită a lui Dumnezeu și de suflet mîntuitoare viață.

Iară pentru ca să vie cinevași — precum arătați — din sfinția voastră aicea la noi, Dumnezeu știe!, trebuie să aibă o dragoste dumnezească și o rîvnire foarte mare, pentru ca să poată, pentru mîntuire, pînă la sfârșit a suferi nespusa străm-

torare și sărăcia vieții noastre care o avem: în haine, în mâncare slabă, în chilli și întru altele multe.

Acestea adică, după puțină, de la proslimea noastră, fiilor, sfințiilor voastre fură scrise și trimise.

Și Domnul nostru Dumnezeu și Mintuitorul Iisus Hristos să vă fie sfințiilor voastre, fiilor, lumină și pacinică rază a Răsăritului celui de sus fiilor nouă neînserat, a Tatălui, întru sfința mintuire și viață vecinică purtătoare de străluciri dumnezești și nechibzuite încă, Amin.

Anii de la intruparea lui Dumnezeu Cuvîntul 1766, luna iulie, 30 de zile.

Ai dragostei voastre, cuvioșilor părinți și fii, duhovnicesc și smerit întru Domnul părinte și rugătoriu de viață vecinică.

Ieromonah Paisie, starețul sfintei mănăstiri Dragomirnei și tot soborul.

Biblioteca Academiei R.S.R., mss. 4301.

10. — 1843 sept. 19. «Catagrafia schitului Robaia din districtul Argeșiu, metohului Sfintei Episcopii a Argeșului, care s-au făcut acum, din porunca Prea Sf. Sale Părintelui Episcopii Ilarion Argeșiu, pentru toate lucrurile acestui schitu, mișcătore și nemișcătore, care s-au dat sub îngrijirea Sfinției Sale Părintelui Visarion al acestui schitu. 1843, sept. 19».

Cele din santul altar: 1 antimis cu sfinte moaște; 5 poale la sfântu(l) Preastol; 2 stambă carton; una pânză albă; 1 ipac, mai bună, stambă (sic); 3 poale la prescomidie veche de carton și una pânză; 2 aere, însă (și anume) unul cutnie cu vârgi, altul atlas vechi; un rind procovețe dulgat (sic) cu aerul lor; 4 procovețe netrenmice; 1 ipac de sangolie cu fluturi, ruptă; 5 sfite de cit și de stambă, rupte și vechituri; 2 de cit, ipac, mai bune, albe; 3 stihare de cit vechi, rupte, netrebnice; 2 ipac, de cit, mai bune; 1 ipac de terpet, mai bună, de mână, în vârgi roșii; 1 epetrahiul de plisă neagră cu șireturi de sîrmă albă; 3 ipac, vechi, rupte, netrebnice; 2 ipac, de cit, mai bunisoare; 3 rucavețe cit, vechi; 3 ipac de germesit, stambă, netrebnic; 3 zdveri la ușile altarului; 1 tacâm sfinte vase, potir din nou, zventă linguriță de argint poleită; 1 tacâm de cositor cu toate albe și deplin; 2 discose de cositor pentru cruce; 1 cruce pentru botez de argint cu locul ei, îmbrăcată cu piele; 1 ipac mai mic tot de argint cu scaun; 1 cu pafdale de argint, vechi, pentru încins; 1 tioletă de argint; 1 cădelniță de argint; 3 sfeșnice de alamă, însă unul cu scaun de os; un silhar cu orar de atlas vechi dieaconesc; 2 cruci de lemn, însă una cu scoici; 4 candelde de argint; una copie de fier; una tăbliță de fier pentru anafură; 1 pastoforion de cositor; 1 cădelniță de aramă; 2 peșchire de oltar; 2 poeasuri de alamă; 1 fier alb; 1 cădelniță de sfințirea apei; 1 vâtrau pentru foc, de fier; 1 epitafion tipărit la Rîmnic; 1 masă pentru învălit preastolu(l), veche, netrebnică.

În biserică: 1 iconostas; 2 tetrapoade; 1 ipac pentru colivă; 1 timplă zugrăvită, cu patru icoane împărătești; 3 poale iconostas de cit, una pânză; 1 ipac la tetrapoade (pentru colivi), de germasit vechi; 1 perdea la ușa linzii, de carton vechi; 1 icoană cu două fețe; Învierea și Răstignirea; 2 sfeșnice de lemn cu șase făclii, cu bucelele lor; 2 ipac, purtărețe, mai mici; 1 policandru cu 12 bucele de alamă; 3 candelde de alamă; 7 candelde de sticlă; 2 tetrapoade, în tindă; 1 analogon pentru citit; 1 taler de cositor; 1 broască la ușa bisericii, cu cheia ei.

Cărțile bisericii: 1 Evanghelie rumânească; 1 ipac grecească și rumânească; 1 Apostol; 1 Leturghie; 1 molitfelnic; 1 triod; 1 penticostar; 1 idem, vechi, mare; 12 minei(e) de lună, (ediția) de Buda, însă 3 era(u) nelegate, iar 1 s-au legat de răposatul egumen; 5 mineie de Rîmnic; 12 mineie cu viețile sfinților; 1 Kiriadromion Lx; 1 idem, scris cu mina; 1 catavasier; 2 psaltiri; 2 psaltiri deslegate de tot și rupte; 1 ceaslov bogat, (ediție) de Brașov, deslegat; ipac scris de mînă; 1 Testament; 1 pavecernier; 1 carte a sfîntului Doroftei; 1 bogoslovie mare; 1 Scărar; 1 Efrim Sirul; 1 a Sfîntului Teodor Studitu(l); 1 a Sfîntului Macarie; 1 Slujba Sfîntului Nifon; 1 a Sfîntului Poliet; 1 ipac a Sfîntului Varsanufie; 1 ipac

cu cuvinte; 1 panahidă pentru parastas și 1 Cintarea cîntărilor; 1 Tilcu(l) antifoanelor; 1 pomelnic al cîtitorilor.

In curtea schitului și la odae: 1 clopotniță de lemn cu două clopote, unu(l) mare, unu(l) mic, învăliși vechi și spart; 1 cazan nemțesc, cu capacul lui; 1 șir de fier cu pana lui; 3 butoaie de cite 30 vedre; 4 coase; 2 sape; 3 seceri; 2 putini de varză vechi de stejar; 2 idem, mai mici; 3 idem de brad pentru lapte; 1 ciubăr de lapte; 1 putinei; 1 butoiăș de rachiu; 1 fier lung de plug; 2 hambare pentru pus bucate; 3 copăi, cu mică cu mare; 1 clește de buți; 1 gin de roate; 2 topoare; 2 sfredele; 1 tigae de aramă; 1 teslă; 2 căldări ca de 3 vedre una; 4 buți mari la sihaște; 3 idem la schit; 1 cuțitoae; 1 ladă de Brașov veche; 3 ciure; 1 sită de prescure; 1 moară cu două roate în apa Vilsanului, învălită cu șită, iar păreji(i) de birne, prefăcute toate din nou de răposatu(l) nacialnic Dionisie.

Vitele sogitului: 75 oi cu mică cu mare; 4 boi de jug, bez (afară de) doi ce s-au vîndut la moartea răposatului; 4 gonitori; 2 gonitoare; 7 vaci cu vițel; 3 minzați; 1 cal negru.

Starea schitului: 1 biserică de zid învălită cu șită și cu cue de fier, șindrilită la leatu 840 din nou, de răposatu(l) duhovnic Dionisie; 1 chilie stirițească cu două alăturare, învălitate cu șită veche, cu cue de fier, care casa stăricească are trebuință de meremet, fiind tare veche; 3 chilii spre răsărit învălitate cu cue, care s-au făcut de răposatu(l) duhovnic Dionisie; 6 ipac, sub un învăliș d-asupra pivniții(i), învălitate cu șită veche tare și cu ușile lor; 2 ipac sub un învăliș, unde este trapeza pentru părinți, neîngrijite și vechi; 1 curtea bisericii închisă jur în prejur din nou de răposatu duhovnic Dionisie, cu uluce și poartă mare de intrat în curte, pe de vale; 1 slon afară din schit, unde este teacșu pentru făcut untul de nucă, făcut de răposatu(l) Dionisie; 1 grajd pentru cai, afară din schit, învălît cu șită, dar fiind veche, acum are trebuință de meremet.

Sporul ce au lăsat la schit răposatul duhovnic Dionisie: 1 rînd de procovețe de ștofă bune; o pereche de plisă moscovită, pă poale de stambă; una cu vârgi și alta sadea; 1 Apostol nou; 1 Leturghie; 1 Psaltire; 1 icoană Maica Domnului cu D. Hristos în brațe imbrăcată cu argint; 1 ipac sadea, sfinți(i) mucenici: Sf. Gheorghie, Sf. Dimitrie; 1 candelă de argint, sau la respetie; 2 icoane mici sadea; Maica Domnului și alta Sf. Gheorghie.

Herotaile și alte lucruri: 2 sape; 3 topoare; 1 fier lat de plug; 1 păreche cîrcei de fier; 1 car mare de boi, legat cu fier și cu tot tacimu(l) lui; 1 căruță de cai, dar este legată cu fier, proastă; un plug, lemnile din nou; 3 buți mari pentru prune; 500 de oca sare; 1 cîntar nou ce ține, pe greu, oca 16; 1 toacă mică de fier pentru biserică cu ciocane; 250 oca porumb la Siliște; 6 funii de tei pentru boi; 3 frînghii lungi de sfoară; 800 oca mălai într-un hambar; 300 oca porumb într-o butie; 150 oca grîu într-o butie; 16 oca seu de oae; 4 saci de cînepă; 1 căldare de tuci; 2 ciocane și, 2 nicovale de coasă.

Prisoau vitelor: 28 oi, cu mare cu mică; 2 boi de jug; 1 vacă cu vițel în burtă; 2 vaci minzate cu minzații lor; 1 gonitor; 3 clăi fin la Fintlinele; idem la Siliște.

Meremeturile ce au făcut răposatul la schit: 1 biserică șindrilită din nou cu șită și cue de fier; 1 moară făcută din nou în apa Vilsanului; care înainte era veche; 1 slon făcut afară din schit pe șase furci și învălît cu șită, cu cue de fier; 1 ipac la Siliște, cu zece furci, învălît cu șită; 1 șură pentru strînsu(l) bucatelor, la Siliște; un grajd pentru boi, tot la Siliște.

Aceste ce se coprinde într-această catagrafie mai sus coprinsă s-au paradosit cite una subt zaptul și purtarea de grijă a sfinții sale nacialnicului Kir Visarion și spre încredințare s-au iscălit, după porunca stăpînească.

1843, septembrie 19.

Arh. St. București, *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească*, dos. 2136/1843.

IAR IROD S-A MÎNIAT FOARTE ...

(Matei II, 16)

Despre istoricul iudeu Iosif Flaviu, pe care Fericitul Ieronim îl numește «Tit-Liviu grec», pentru că și-a scris în grecește opera istorică și polemică, s-a discutat mult în antichitate, ca și în epoca modernă, detestat de unii și admirat de cei mai mulți. În afară de orice comentariu însă, opera acestui istoric este unica sursă de informație cu privire la evenimentele istorice din secolele întâi, înainte și după Hristos, mai cu seamă la istoria și destinul tragic al poporului său, care au culminat în anul 70.

Personajul central în a doua jumătate a secolului I î. Hr. pentru istoria Iudeei, este fără îndoială regele Irod, fiul lui Antipatru din Ascalon, idumeu de neam, care și-a cîștigat coroana de la romani datorită atașamentului său față de aceștia și calităților sale de bun strateg și organizator. Ceea ce s-a numit în epoca modernă «tehnica loviturii de stat», a fost în mod operativ utilizată de Irod pentru a înlătura de la cîrmă dinastia legitimă ereditară a Hașmoneilor, minată de rivalitatea implacabilă dintre cei doi urmași ai regelui Alexandru Janeul (†76), Hircan al II-lea și Aristovul al II-lea, suprimat de romani în captivitate (†49). Ca să dea un lustru de legitimitate ambițiilor sale, Irod s-a căsătorit cu Mariamne, fiica lui Hircan al II-lea, numit de romani etnarh și mare preot. Din această căsătorie a avut doi fii: pe Alexandru și Aristovul al III-lea. Din căsătoria acestuia cu Berenice, fiica Salomeei (sora lui Irod) a rezultat Agripa I, rege din 41—44, care a trimis la moarte pe Sfîntul Apostol Iacob și a întemnițat pe Sfîntul Apostol Petru. Agripa I a fost tatăl lui Irod-Agripa al II-lea, regele Iudeei între 50—93, detestat de neamul său intrucît a asistat în tabăra romanilor și a participat chiar alături de ei cu unități de cavalerie, la atacul Iudeei și împresurarea Ierusalimului de generalii romani Vespasian și Titus. Sora lui Irod-Agripa II, faimoasa Berenice, a plecat cu Titus la Roma și puțin a puțin a lipsit să nu ajungă împărăteasă.

Dintr-o căsătorie anterioară cu o idumee, pe nume Doris, a rezultat un fiu, Antipatru, pe care tatăl său Irod cel Mare, l-a ținut multă vreme departe de curtea din Ierusalim, dar ulterior l-a adus lîngă sine și l-a făcut moștenitor al tronului, după ce în anul 7 î. Hr., cu învoirea lui Octavian August, a înlăturat de la succesiune pe cei doi fii ai Mariamnei, Alexandru și Aristovul, pentru lipsă de loialitate și uneltiri cirimanelor, executîndu-i prin spînzurătoare în fortăreața Alexandrium.

În anul 29 î. Hr. Irod a condamnat la moarte prin sugrumare pe regina Mariamne, pentru acuzații nedovedite de complot dinastic, împreună cu mama sa Alexandra, pentru a-l înlătura de la tron în favoarea celor doi fii Alexandru și Aristovul. Căsătorindu-se ulterior cu Mallace, a avut un alt fiu, pe Arhelau, care i-a succedat la tronul Iudeei, dar a fost înlăturat de Octavian-August și exilat în anul 6 d. Hr. Fratele acestuia, Irod-Antipa, a fost tetrarh al Galileei din anul 4 î. Hr.—39 d. Hr. în care timp a participat la procesul lui Iisus Hristos și a trimis la moarte pe înaintemergătorul Ioan. Dintr-o altă căsătorie l-a avut pe Irod-Filip. (†34) și o fiică numită Cipra.

Domnia lui Irod s-a bucurat de încrederea romanilor, dar a fost încărcată de intrigi de familie între descendenți, care l-au determinat la acte de cruzime, de altfel curente la dinastiile antice și nu la puține din cele moderne europene. Atașamentul său necondiționat față de puterea romană, justificat prin amenințările continue ale partilor și nabateenilor, precum și persecuțiile urmașilor săi asupra creștinismului primar, l-au făcut odios atît față de neamul său, cît și pentru creștini, în al căror folclor a intrat ca un personaj nefast, datorită relatărilor evanghelice în legătură cu Nașterea Mîntuitorului.

Să reconstituim însă, împreună cu Iosif Flaviu, evenimentele ultimului an din viața lui Irod cel Mare, pentru istoricii greci, cel crud pentru creștini, ambianța în care s-au desfășurat, ecoul lor în lumea romană a timpului.

Apăsător de răspunderi, cu cugetul încărcat de execuțiile pe care a fost obligat să le sancționeze, contra membrilor familiei sale, Hircan al II-lea, bunicul reginei Mariamne, fost etnarh și mare preot în 30 î. Hr., a fiicei acestuia Alexandra, mama Mariamnei în 28 î. Hr., a reginei Mariamne în 29 î. Hr., a fiilor săi Alexandru și Aristovul în anul 7 î. Hr., a fiului întâi-născut Antipatru, cu puțin înaintea morții

sale, în anul 4 î. Hr., a tânărului mare preot Aristovul al III-lea, în vîrstă de numai 18 ani, fratele Mariamnei, în anul 35 î. Hr., precum și al rivalului său Antigon, sprijinit de parti, în anul 37 î. Hr., — cu toate aceste spectre care îl urmăreau zi și noapte, doborât de decepții și ingrătitudinii, Irod a hotărît să-și încheie socotelile cu viața, alături ca om, cînt și ca rege.

Potrivit procedurii dreptului roman și-a redactat testamentul împreună cu pisarul de taină, desemnînd ca succesori la tron pe Arhelau și Irod-Filip, care la moartea sa urmau să-și împartă teritoriile potrivit indicațiilor lui Octavian August. Împăratului i-a testat o mie de talanți aur, cîte cinci sute împărătesei Livia și lui Lucius și Caius, nepoții împăratului, fiii lui Vipsanius Agrippa. Apoi regele a împărțit cu mîna lui la toți nepoții bani și obiecte de preț, iar prin testament le-a lăsat moșii și vile somptuoase. În mod special a favorizat pe sora sa Salomeea și pe soțul său Alexas, pentru credința cu care l-au slujit mai ales în anii din urmă. Le-a testat vila părintească de la Ascalon, cu vilele și livezile de măslini rămase de la tatăl său, emirul Antipatru, care, primul, legase prietenie cu romanii, prin ajutorul acordat lui Iuliu Cesar, cînd traversase Iudeea, în drum spre Egipt.

Irod avea acum 70 de ani. Era bolnav, fără speranță de îndreptare. Devenise aspru pînă la cruzime, iar contrast ciudat, uneori era îngăduitor și emotiv pînă la lacrimi. Neglijențele oamenilor săi de arme și ale marilor dregători erau însă sancționate fără cruțare sau îndurare. În asemenea cazuri nu știa ce-i îngăduința, înțelegera, răbdarea, virtutea firească a bătrînilor, a celor ce se îndreaptă spre o senină împăcare cu sfîrșitul tuturor strădaniilor omenești. Ici-colo izbucneau răscoale, provocate fie de reformele introduse de rege, fie de greutățile traiului zilnic, de necruțătoarea acțiune a publicanilor care storceau impozitele. În acest moment i s-a adus la cunoștință descoperirea unui complot contra lui. Instigatorii erau doi farisei frunțași, Iuda și Matia, adînc cunoscători ai Scripturilor. Predicatori de talent, erau ascultați cu respect și interes de public, cînd interpretau Legea, textele sacre, sau chiar subiecte profane, la ordinea zilei. Tineri și bătrîni erau în admirația lui Iuda și Matia. Cuvîntînd în curtea templului, ei au început, pe rînd, cu mici aluzii și înșepături la adresa regelui. Asistența chicotea și din cînd în cînd îi aclama. După ce au pregătit spiritele, ei au trecut la atacuri directe cu privire la unele inovații scandaloase și neîngăduite de legea străbună. Tineri dintre ucenicii celor doi învățați au strigat că sînt gata să devasteze teatrul și ciroul, construit de Irod, în care se dădeau spectacole de altfel gustate de marele public, dar detestate de elementele tradiționaliste. Cei doi farisei i-au aprobat, cu aprecierea că astfel vor dovedi că virtuțile străbunilor macabei n-au pierit. Tinerii au început prin a da jos vulturul de aur de deasupra porților templului, o operă de artă decorativă. Nu erau interzise de lege decît plămădirea imaginilor de ființe în vederea cultului.

Iuda și Matia conduceau o școală în care se predau diferite materii, în primul rînd interpretarea textelor, dar și matematica, geometria, astronomia, hotărnicia, toate subordonate învățăturilor Legii. Îndemîndu-și discipolii să distrugă vulturul, ei le-au spus că cei ce vor fi prinși să-i indice pe ei ca autori morali. Nu se vor da în lături de răspundere și vor înfrunța pe rege așa cum se cuvine. Poporul Iudeu a avut întotdeauna, la momente grele, exemplul eroilor, al căror sacrificiu a fost un tonic pentru spiritul de rezistență, călînd moralul național. Moartea nu-i decît un prag între viața efemeră și cea eternă, pe care dacă te hotărăști să-l treci fără regret, sacrificîndu-te pentru cauza dreaptă a poporului, ales între popoarele lumii, îți asiguri o veșnică petrecere în curțile dreptilor, la sinul părinților Avram, Isac și Iacov.

Într-o dimineață, pe cînd cele trei curți ale templului erau ticsite de credincioși, un grup ca la treizeci de învățați, au trecut grăbiți prin curtea străinilor, au suit scările spre curtea leviților și au dat jos de deasupra porții vulturul ce simboliza un heruvim, sfărîmîndu-l cu securile.

Vestea acestei isprăvi a stîrnit emoție și teamă și s-a întins și în cetate. Curioșii se îmbulzeau să vadă cu ochii lor acest act de imprudență și provocare, în timp ce făptașii se strecurau spre ieșiri, unul cîte unul. Curioșii adunați priveau în tăcere, puțini aprobau cu voce tare fapta săvîrșită. Deodată s-au auzit fluierături și un tropăit grăbit. În cîteva clipe curțile templului au fost invadate de ostașii

sosiți în paș alergători, cu pala într-o mină și cu sulțe scurte în alta. Mulțimea a fost înconjurată și cercul se strîngea tot mai tare. Ofițerii au început să trieze individ cu individ, repezindu-i pe cei mai gălăgioși, cu o lovitură puternică, într-un careu de ostași. Iuda și Matia au fost împinși în careu fără să se împotrivescă, dar strigau peste capetele ostașilor îndemnuri la încăierare, deși le cam pierise tuturor cheful de așa ceva, îndemnurile lor neavînd nici un chip de izbîndă.

Grupul celor reținuți a fost condus în curtea palatului lui Irod. Cînd acesta a coborît cu dregătorii să-i interogheze, a rămas înmărmurit vîzînd în fruntea celor prinși pe Iuda și Matia. Regele li s-a adresat pe un ton calm, dar ochii li luceau de mînie.

«Este de necrezut! Tocmai voi ați asmuțit această hoardă de inconștienți să sfarme heruvimul pe care eu l-am dedicat templului lui Yahve?»

«Da, noi! au răspuns cu semetie, în același timp, cei doi bătrîni. Fapta acestor tineri este vrednică de toată lauda, iar noi ne asumăm răspunderea. Prin curajul lor ei au dovedit că sînt adevărații iudei. Tu ai dedicat lui Yahve figuri apocaliptice, oprite de legea pe care Yahve a dat-o direct în mina lui Moise, părintele nostru, în Horeb, cînd s-a suit în munte. Porunca lui Yahve are mai mare greutate decît plămuirile tale păgînești, imitate după cele egiptene și babilonene. N-ai decît să îi le ațrni în palatele tale și să te închini la ele, cu stăpînii tăi, romanii!»

«Așa stau lucrurile, va să zică?» mormăi regele, privindu-i pe rînd.

«Da, chiar așa! îl înfruntară bătrînii farisei. Și află că nu ne este frică nici de moarte, dacă veți îndrăzni să ne pui în obezi. Vom muri pentru legea noastră sfîntă, cîntînd laude și aleluia!»

«Voi n-ați aflat încă, pe semne, că eu nu sînt sluga romanilor, ci un rege aliat numai cu ei și că țara asta este o țară liberă, nu o cetate cucerită și vîndută parților, o țară care vrea să rămînă liberă, în care trăiește un popor liber, care n-are decît un singur stăpîn, pe Yahve cel nevăzut, lăudat fie numele Lui! Nu orice zănatîc poate vorbi în numele Lui, numai din dorința de a deveni martir. Dacă voi doriți aceasta însă, eu sînt gata să vă împlinesc dorința, dar nu așa, numai fiindcă vi s-a făcut vouă poftă să vizitați Șeolul, ci cu judecata poporului, făcută tot după legea primită de părintele nostru în Horeb!»

Arestații au fost expediați în aceeași noapte la Ierihon, sub pază puternică. În incinta teatrului grec a fost convocată o mare adunare populară, cu reprezentanți din toată țara. Cei convocați s-au strîns în pîr, mai de frică, mai de curiozitate și într-o bună dimineață a coborît de la Ierusalim și alaiul regal, Irod, bolnav, de-abia se mai ținea pe picioare. Transportat într-o lectică, s-a întins la tribună pe un pat, cu fața spre adunare. Domnea o liniște adîncă, întreruptă rareori de țipetele stolurilor de păsări migratoare, ce zburau pe deasupra Iordanului, spre țărmurile Mării Roșii.

Irod a luat cuvîntul, vorbind rar și distinct, ca să fie auzit de toți. Ochii li erau plini de lacrimi. Parcă voia să-și ia bun rămas de la supușii lui, scuturîndu-și praful de pe sandale, neluînd cu el decît amintirile, bune și rele, dulci și amare. A enumerat realizările din timpul domniei, insistînd asupra construirii templului și a decorării lui artistice, care nu se terminase încă, rămînînd o sarcină pentru urmași.

«Ceea ce Hașmoneii n-au făcut în 125 de ani, am săvîrșit eu în puținii ani de răgaz, ce i-am avut. V-am asigurat liniștea, gonind pe parți peste munții de unde au venit să vă nimească. Am luptat cot la cot cu voi. M-am străduit nu pentru a se aduce laudă faptelor mele, ci pentru bunul vostru renume în lume, pentru frații noștri din diaspora, care cu sudoarea frunții lor asigură prosperitatea materială a națiunii».

Pe măsură ce cuvînta, prindea puteri nebănuite. S-a ridicat anevoie de pe pat, sprijinîndu-se într-un toiag. A prins apoi să vorbească, gesticulînd cu o mină și apăsînd pe cuvinte. «Am fost necruțător în trecut cu membrii familiei mele, arătînd îngăduință celor dintre voi ce s-au datat la acte necugetate. Cum își pot îngădui însă acum, acești oameni, care n-au făcut în viață alta decît să răstălmăcească Scripturile, să le secătuiască de înțeles în loc să le stoarcă mierea și mustul dătător de energii creatoare, să ațîțe pe acești tineri să devoreze lăcuste uscate, făcîndu-i să creadă că-s inimi de turturele? Ei n-au distrus un simbol artistic, o

podoabă a templului nostru, pe care meșterii făurari au și turnat-o din nou în aramă și au poleit-o cu aur. Ei au urmărit să nimicească opera mea de-o viață, strădania mea de a face din Iudeea o țară fruntașă între națiunile lumii, aici, în calea oștirilor împărătești. Da, aici, la marginea deșerturilor Asiei și Africii, pe cel mai neprielnic pământ, dar numai aici și nu în altă parte, pentru că aici zace pulberea din oasele patriarhilor de la Hebron, ale împăratului cîntăreț din psaltire și ale înțeleptului său fiu, acolo, pe colina Sionului. M-ați înțeles? Aici și nu în altă parte, pentru că aici este colina Moria și deasupra ei un templu! Aceste minți rătăcite au comis un sacrilegiu, nu contra lui Yahve, care nu-i va recunoaște de fii ai săi, nici contra mea, ci contra întregii noastre națiuni, a bunului simț, a voastră a tuturor. Cînd urcați la templu, voi priveați cu plăcere aceste simboluri și gîndurile voastre zburau și ele liberate din huma pămîntească, spre lăcașurile de sus, alături de heruvimii care cîntă aleluia, în slava lui Yahve».

Pe Irod îl cuprinse un tremur. Gura și buzele îi erau uscate și amare. Iatrosul s-a repezit cu o pînză muiată în apă. I-a șters fața și pieptul, dîndu-i să bea o poțiune întăritoare.

Mai întii au luat cuvîntul bătrîni venerabili, de teamă să nu fie și ei numărați cu cei ce-și plecau capul sub degetul acuzator al regelui. Toți au recunoscut că fiecare este răspunzător de faptele sale. Cei doi farisei s-au făcut vinovați de blam în fața oamenilor și a lui Yahve. Regele poate să-i condamne. Ei aprobă orice hotărîre va lua el.

Un sutaș a adus un ibric cu apă. Regele și-a muia degetele și le-a șters cu o năframă. Iuda și Matia au fost lapidați, pe loc. Cei tineri, după ce au fost bătuți la spinare cu vergi de alun din luncile Iordanului, au fost trimiși să vîslească pe galerele regale.

În noaptea următoare, pe cînd cei convocați la Ierihon urcau spre casele lor, a avut loc o eclipsă de lună. După calcule astronomice moderne eclipsa a avut loc la 13 martie, anul 4 î. Hr. Poporul a pus-o în legătură cu excutarea fariseilor Iuda și Matia. Unii care aveau darul profeției au prezis și apropiatul sfîrșit al lui Irod.

Boala regelui a progresat simțitor. Se simțea mistuit de un foc interior care îl topea vîzînd cu ochii. În loc să irumpă în afară, se întetea în adîncul mădularelor. Nu-și putea astîmpăra foamea, dar după ce gusta ceva îl apucau colici atroce. Leacurile sosite de la iatroșii din insula Cos și de la Milet, nu-i ajutaseră. Durerile i se ameliorau pentru scurt timp, apoi reîncepeau mai chinuitoare. Infuziile cu plante soporifice îi îngăduiau să ațipească, un somn agitat. Transpirația devenise viscoasă, iar unele extremități făcuseră viermi. Cînd se ridica în picioare răsuflea cu atîta greutate, încît era silit să se culce de îndată. Respirația avea un miros respingător, insuportabil pentru cei ce-l îngrijeau. Muribundul a stăruit să-i fie aduși tot felul de vraci, arabi, egipteni, babiloneni, care îi făceau farmece și descîntece. Se aflase de suferințele incurabile ale regelui și toți credeau că îl ajunseră blestemele victimelor și pedeapsa divină.

În partea de răsărit a Iordanului, spre revărsarea în Marea Moartă, erau renumitele băi de la Kallirhoë, cu ape ce conțineau o puternică doză de sulf și fier. După un lung tratament starea bolnavului s-a mai ameliorat, dar înapoiat la Ierihon plăgile s-au redeschis, suferințele au reînceput. Printre esenienii de la Qumran aveau mulți prieteni, căci îi ajutaseră ani de-a rîndul, aceștia fiind în mare rivalitate cu fariseii și cu leviii de la templul din Ierusalim. Acum făceau cu rîndul la căpătăiul regelui, îmbăbătindu-l, citindu-i psalmi și tîmîndu-l cu esențe balsamice. Crezînd că i se apropie sfîrșitul, iatroșii îl îmbăiau într-un feredeu cu uleiuri, care îl amorțeau. Cînd sclavele începeau să țipe și să-și smulgă părul, muribundul își revenea.

Într-o seară și-a chemat vistiernicul, căruia i-a dat poruncă să împartă fiecărui soldat din gardă cite 50 de drahme de argint, peste soldă, iar ofițerilor și comandanților sume proporționale cu gradul ce aveau. Armata și mai ales garda, i-a fost totdeauna devotată. Primind această gratificație, era gata să-i execute cele mai nesăbuite ordine. Dregătorilor din consiliul regal le-a trimis daruri regești. Dar răul se agrava și narcoticele nu-și mai făceau efectul. Gemea ziua și noaptea. Slavii se bucurau însă de agonia lui înlelungată. «Nici vuietul mării n-ar putea acoperi

vaiețele victimelor lui», spuneau ei. Dar, minune! Într-o dimineață regele s-a trezit tirziu, după un somn binefăcător neașteptat. Puterile îi renăscuseră. A chemat pe șeful crainicilor și mai mulți scribi, cărora le-a dictat o convocare către fruntașii provinciilor și cetățitorilor, familiilor patricilor, dregărilor orașelor și satelor. Toți urmau să se prezinte la Ierihon spre a primi poruncile regelui. Spre toate colțurile țării au plecat crainicii în galopul cailor și goana cămălelor. Peste trei zile au început să sosească nedumeriții oaspeți, trăgând pe la hanuri, sau adăpostiți sub corturi ridicate de trupele din gardă. Când peste o săptămână s-a făcut verificarea celor convocați, foarte puțini nu dăduseră urmărire. Cei care nu putuseră, din motive binecuvântate, veni personal, erau reprezentați de o rudă apropiată.

Când s-a raportat regelui că adunarea aștepta să vadă pe rege, comandantul gărzii a primit poruncă să-i invite pe toți în hipodrom. Erau ca la cinci sute de persoane. La porțile hipodromului cîntau tarafuri și fanfare. Invitații păreau foarte măguliți de cinstea ce li se făcea și discutau cu însuflețire. Se întilniseră vechi cunoștințe, care nu se mai văzuseră de multă vreme, rubedenii, prieteni. Sclavii palatului se opinteau cărînd burdufuri cu vin de Saron și Carmel, pită, fripturi de miel și vițel. Nu lipsea nici pofta de mîncare și nici de vorbă. Pînă la urmă au început însă să se întrebe unii pe alții ce-o fi avînd regele să le comunice? Reprezentantii sectelor se așezaseră, ca de obicei, în primele rînduri. Graiul aramaic al cărților biblice se încrucișa cu cel grecesc și latinesc, vorbit de cei tineri, cu învățătura în Grecia și Italia. Unii mai bănuitori își șopteau în idiomurile din Ierusalim, Samaria și Galileea, că nu-i a bună cu această sindrofie a regelui în pragul morții. Nu știi niciodată la ce te poți aștepta de la un Moloh care și-a înghițit proprii săi copii.

În sfîrșit, comandantul gărzii a comunicat regelui că adunarea așteaptă în hipodrom, sătulă și bine dispusă, gata să-i soarbă învățăturile și să-i execute poruncile. Irod a chemat atunci pe sora sa Salomeea și pe soțul acesteia Alexas. Pe fețele lor se citea îngrijorarea, atît pentru starea muribundului, cît și pentru ce li s-ar putea întîmpla și lor personal.

«Așezați-vă!» le porunci Irod. «Iată de ce v-am chemat: sfîrșitul meu este aproape. Mulți se vor bucura. Poate nu și voi. Ce mă întristează nu este sfîrșitul în sine, căci toți plătim, mai curînd sau mai tirziu, această dobîndă. Mă neliniștește însă faptul că foarte puțini mă vor plînge și că în loc de lacrimi de durere, cei mai mulți vor scoate chiote de bucurie. Nu voi avea astfel parte de doliul ce se cuvine unui mare rege, așa cum am fost eu. Am condus un soi de oameni care nu cunosc recunoștința. Au știut să tragă doar foloasele, dar mereu erau gata de revolve și de hără, nepregetînd să năruie tot ce eu am clădit cu atîta trudă, nu numai pentru ei, dar și pentru slava lui Yahve. Numai în voi doi mai am puțină încredere. Nu vă cer decît să-mi asigurați funeralii demne de tot ce eu am realizat pentru acești nerecunoscători. Dacă îmi veți da ascultare nu veți avea decît de cîștigat și veți crește în stîmă poporului. Vreau lacrimi și tîngiri de doliu! Toată națiunea să mă plîngă! Să nu se vadă fețe pe care să fie înscrisă bucuria, oameni care să fluiera bucușoși că au scăpat de-o pacoste și de-o povară».

«Ce vrei să facem?» întrebă Salomeea cu inima strînsă.

«Iată planul meu. Din această clipă nu mai intră nimeni în camera mea, afară de voi doi! Nici iatroșii, nici sclavii, nici ofițerii din gardă. Când voi veți vedea că mi-am dat duhul, să nu spuneți nimănui. Veți porunci doar în numele meu comandantului gărzii să închidă cu grijă porțile hipodromului, să așeze străji puternice în jur și pe drumurile de acces. Veți porunci apoi să intre în incintă atîția soldați, cîți oaspeți avem, așezîndu-i în așa fel, încît fiecare oaspete să aibă lîngă el soldatul lui. Fiecare ostaș să-și aleagă omul în care să-și împlinte pumnalul, la un sunet scurt de trîmbiță. Să potrivească în așa fel ca toți să fie loviți în același timp. Cei care bănuind ceva vor căuta scăpare cu fuga, să fie prinși și uciși fără cruțare. Ei, ce ziceți? Nu-i așa că am avut o idee strașnică?».

Salomeea și Alexa rămăseseră încremențiți. Glasul le pierise și nu puteau răspunde întrebării. Cuvintele li se opreau în gîtle și-i înecau.

«Numai așa, dragii mei, folosul va fi dublu!» reluă regele șirul gîndurilor, cu fața luminată de o bucurie ce-i inundase sufletul. «Nimeni nu se va mai bucura de

moartea mea, iar eu voi avea parte de adevărate funeralii și de un mare doliu. Țara toată mă va jeli. Fiecare familie își va jeli în același timp, cu aceleași lacrimi, pe unul de-a-j lor».

Nu le venea pe buze nici un cuvint de îmbărbătare. Salomeea și Alexas au înțeles că Irod inebunise de-a binelea. Văzind tăcerea lor, el a început să se lamenteze, să-i roage, să plângă, să le amintească tot ce făcuse pentru ei, legatele ce le testase, care le va asigura un trai fericit lor și posterității lor.

«Nu-mi refuzați această ultimă dorință! Altfel mă voi vedea obligat să vă dezmoștenesc ca pe niște ingrați. Voi însărcina oameni străini cu îndeplinirea acestei ultime dorinți firești. Mă veți sili chiar să vă poftesc frumușel și pe voi să luați loc în hipodrom, unde veți împărtași ospățul singelui.

În fața acestei amenințări Salomeea și Alexas au devenit lucizi. Și-au șters frunțile și fața de nădușeală și s-au înțeles din ochi.

«Vom face întocmai cum poruncești, regele și binefăcătorul nostru!».

«Bine, bine, nu însă așa, numai cu vorba. Să-mi jurăți!».

«Jurăm cu mina pe inimă! Așa să ne ajute Yahve!».

Au jurat cu rezerva mintală a celor ce jură din caritate, muribunzilor și celor ce și-au ieșit din minți.

Agonia regelui a mai durat două zile. În ultima zi au sosit de la Roma și solii cu dosarul fiului mai mare, Antipatru. Acesta fusese dovedit într-un proces prezidat de Varus, guvernatorul Siriei, că sub false acuzații de complot a obținut condamnarea la moarte a fraților săi Alexandru și Aristovul, cu trei ani mai înainte, spre a fi el desemnat la Roma ca moștenitor al tronului Iudeei. Cei doi nefericiți și inocenți fii ai lui Irod și ai reginei Mariamne, au fost executați. Descoperindu-se tardiv inexistența acuzațiilor, Irod a supus cazul împăratului Octavian August, care a sancționat judecarea și condamnarea la moarte a lui Antipatru, deținut acum în temnița de sub palatul regelui de la Ierihon.

Împăratul scria lui Irod, urându-i mai întâi sănătate, căci auzise din gura solilor că era suferind. În privința vinei lui Antipatru era edificat. Faptele lui l-au exclus definitiv din grația imperială. Dovada vinovăției fiind stabilită și probată potrivit regulilor de procedură, se lăsa la latitudinea regelui Iudeei dictarea pedepsei pe care va socoti-o justă, exilul, relegarea, sau chiar pedeapsa capitală.

Faptul că se mai bucura de considerația lui August, a fost o reconfortare morală pentru Irod. Deoarece pofta de mâncare îi pierise cu totul se hrănea numai cu suc de fructe. A cerut un măr indian (portocală) și un cuțit ca să-l curețe. Salomeea l-a servit, apoi s-a retras. Regele a luat cuțitul, l-a privit îndelung, i-a încercat cu degetul vârful și ascuțișul. S-a întors cu fața în jos și a așezat vârful cuțitului în dreptul inimii. Un moment a ezitat. De după perdea îl pindea însă vârul său Ahiab, care a dat un țipăt și i-a smuls cuțitul din mână. Au alergat apoi Salomeea și Alexas. Irod s-a lăsat dojenit ca un copil. Cu capul înfundat în perne a prins a plânge.

Casnicii șoșoteau că regele ar fi murit. Zvonul a ajuns și la urechile lui Antipatru, în temnița din subsolul palatului. Tatăl său nu luase încă nici o hotărâre cu privire la soarta lui. Scos din fire, Antipatru a început să se agite, să lăbească cu lanțurile de la mlini în ușa de fier, cerind să vină temnicerul șef. Când acesta a venit, Antipatru l-a întrebat cu un rictus de dispreț în colțul gurii: «Ce mai aștepti? De ce nu mă eliberezi? N-ai auzit că dementul și-a dat Șeolului duhul diabolic și că acum eu sint rege?».

Temnicerul îi răspunse cu un rinjet: «Nu te pripri! Regele n-a murit și noi îl vom servi până la ultima suflare. Ne-a făcut daruri cu adevărat regești, iar când va-nchide ochii nu tu vei fi urmașul!».

După ce a mai proferat ocări și amenințări, Antipatru a schimbat tonul. «Bine, n-a murit, dar tu n-ai auzit că nu mai e în toate mințile? Ți-ar strica 50 de talanți de argint și zece de aur, pentru ca la noapte să vii să mă slobozi din lanțuri, să pregătești din timp doi cai și să fugim peste Iordan, la prietenii mei nabateeni? Vei fi om bogat și te voi năimi în slujba mea ca prim scutier. Rămânând temnicer, nici într-un secol n-ai să agonisești cât îți dau eu acum și mai cu seamă cât vei primi pe urmă. Omul meu de încredere așteaptă în apropiere și când mă vei scoate de aici, trecem întâi pe la el. Dacă nu vei primi prețul evadării, n-ai decât să dai alarma».

Temnicerul medita în tăcere. «Nu mai sta în cumpănă. Timpul e prețios. Te voi lua cu mine la Roma, unde am o comoară și prieteni pînă în casa Cezarului. Îți voi dăruï o corabie să faci negoț pe mare. Veï fi bogat, fericit, tu și toți ai tăi, nu cum ești acum, servul unui rege nebun. Primește!». În fața altor ispite temnicerul căzu pe gînduri și spuse privind într-o parte: «Cer răgaz pînă diseară. Cînd va răsări luna voi veni să-ți dau răspunsul».

Toată ziua l-a chinuit propunerea lui Antipatru. Studiînd și cîntărind posibilitățile unei evadări cu succes și-a dat seama că fără complicitatea comandantului gărzii, acestea erau nule. I s-a înfățișat și i-a relatat cuvînt cu cuvînt propunerea ce-i făcuse întemnițatului. Comandantul l-a ascultat, l-a cîntărit din ochi cîteva momente și i-a arătat cu degetul o frînghie din cui.

«Uite ce te-așteaptă, dacă te împinge păcatul să te potrivești lui Antipatru! Dacă l-ar fi condamnat numai taică-su, călea-valea, l-am putea face scăpat, sau am șterge-o și noi cu el. Dar a fost condamnat de însuși împăratul și nu-i scăpare pentru el pe tot întinsul imperiului și n-ar fi nici pentru noi nici în gaură de viperă, sau în vizuină de șacal. Mai bine hai cu mine să raportăm cazul regelui. Să se descurce ei între ei!».

Au urcat amîndoi scările către corpul de gardă, unde l-au chemat pe Alexas, căruia i-au povestit totul. «Bine, a spus Alexas, mușcîndu-și buzele. Nici o vorbă, la nimeni! Țeles? Țeles!».

Cînd Alexas a povestit soției sale Salomeea cele destăinuite de cei doi ostași, ea a dat un țipăt de groază. În ultimile zile uitaseră de Antipatru, de cel mai mare pericol care îi pîndea pe toți. Au intrat în vîrfurile degetelor în camera lui Irod, care gemea ușor într-o stare de somnolență. I-au pus pe frunte și la inimă comprese reci, i-au dat să miroase camfor. Regele a deschis ochii. «Frate, dacă mai ții la noi și dacă vrei ca toate poruncile tale să fie executate întocmai, scapă-ne de Antipatru! A încercat să evadeze, cumpărînd pe paznici. Nu ne lăsa, pe noi și țara, pe mîna lui. Nu va cruța pe nimeni și nimic». Regele își concentră atenția, silindu-se să înțeleagă. «Bine, articulă el cu greutate. Chemați pe comandantul gărzii!».

A mai găsit energia necesară să se ridice într-un cot. Cînd a intrat comandantul, regele s-a adresat lui Alexas: «Să-i dai cinci talanți de aur! Iar tu, fii ieï oameni de încredere și sugrumi în lanțurile lui pe Antipatru! Înainte de-a răsări luna să-l transporti în fortăreața Hircania. Acolo îl vei îngropa ca pe un ucigaș, într-un loc știut numai de tine».

Comandantul salută și ieși, urmat de Alexas. O liniște desăvîrșită domnea în tot palatul. Noaptea se lăsase pe nesimțite. Servii aduseră pe săli șefnice aprinse. La porți ardeau torțe de rășină. Din fundul pămîntului veni un țipăt scurt, apoi un geamăt înăbușit. S-a crezut că era ultimul sughiț al regelui muribund.

Luna răsări tirziu, știrbită într-o parte, abia luminînd culmile munților Moab. Se luminară apoi vîrfurile munților Iudeei, înspre Ierusalim. Valuri translucide de umbre și licăriri năvăliră din valea Fara pînă în luncile Iordanului. Oaza Ierihonului era luminată acum de un candelabru ce tremura în tării, cu raze răsfrînte și multiple de oglînda de cositor a Mării Moarte.

Pe poarta din dosul corpului de gardă ieșiră trei călăreți, cu cafilele trase pe ochi. Cei din urmă țineau între ei un cal care purta un sac strîns tare în chingî. Călăreții porniră la trap. Straja închise porțile după ei.

La o vreme de noapte Salomeea s-a trezit speriată. Îi bătea inima. Avusese un vis înspăimîntător. I se părea că Antipatru era rege și ea, în genunchi, îi făcea legămînt de supunere. După ce s-a dezmeticit, s-a sculat și s-a dus să vadă ce face bolnavul. Irod zăcea nemîșcat, cu gura larg deschisă. Ochii ieșiți din orbite o fixau speriați. Îl scutură de mînă. Era rece. Murise. Salomeea luă o fașă și cu greutatea îi legă strîns falcile. Îi trase pleoapele pe ochii care au rămas pe jumătate deschiși.

Alexas trezi personalul, pe ofițerii gărzii. S-a făcut mortului toaleta rituală, apoi l-au așezat jos, pe lespezile sălii de arme. Cerul începea să se lumineze de o lumină sticloasă. Curînd se făcu ziua mare. Munții erau luminați de primele raze ale răsăritului, dar oaza Ierihonului era încă acoperită de umbre.

Pînă la amiază nimeni n-a avut voie să intre sau să iasă din palat. Apoi porțile s-au deschis larg, pe neașteptate. Au ieșit Salomeea și Alexas, însoțiți de o gardă în ținută de paradă, îndreptîndu-se spre hipodrom. Trîmbițași au sunat adunarea.

Salomeea și Alexas, însoțiți de comandantul gărzii, s-au suit la tribună. Așa-ziși invitați erau obosiți și morocănoși, căci petrecuseră sub cerul liber câteva nopți. Încolțiseră în inima lor bănuiele că situația ar putea lua o întorsătură neplăcută și neașteptată. Mai mulți tineri care veniseră în locul părinților, își dăduseră drumul peste ziduri în toiul nopții, pe funii împletite din cămăși și veșminte sfîșiate. Străjile nu-i simțiseră sau s-au prefăcut a nu băga de seamă. Fugarii au luat-o pe lingă izvorul lui Elisei, spre văgăunile munților, de unde pindeau spre asediații din hipodrom.

Bătrînii își îndreptau șalele gemînd și blestemînd în gînd, stringîndu-și brîiele. Li se adusese tot timpul hrană aleasă. Vinul și sicăra fuseseră la discreție, dar odihna nopții, pe treptele de piatră, n-a fost nici confortabilă, nici măgulitoare pentru mîndria lor de fruntași ai poporului. Unii mai îndrăzneți începuseră să cirtească cu voce tare. «Cît ne mai ține regele aici?». Salomeea și Alexas întinseră spre ei minile, făcîndu-le semn să tacă.

«Spuneți odată, ce vrea regele de la noi! Ne-am săturat de așa ospetie! E mai plăcut într-un caravanserai din deșert».

«Cinstiți oaspeți și cetățeni! Incepu Alexas cu voce fermă, să cirtească la minciuni. Starea regelui se înrăutățește, pe clipă ce trece este tot mai proastă. Neputînd să vină în persoană, ne-a trimis pe noi să vă spunem că vă roagă să-l iertați că v-a cerut să vă obosiți pe drumuri. A vrut să-și ia rămas bun de la voi toți și prin voi de la tot poporul, dar nu-l mai ajută puterile. Vă îndeamnă să vă înapoiați la casele voastre și vă roagă să nu-l uitați. Vă mulțumește pentru mingîierea ce i-ați adus-o în ceasul din urmă, dovadă a dragostei și devotamentului vostru. În ce-l privește pe Antipatru, n-a luat încă nici o hotărîre. Mai chibzuiește, ca un bun părinte ce este. Puteți deci pleca. Drum bun! Șalom!».

Salomeea și Alexas au convocat la hipodrom, după ce l-au evacuat de cei chemați de Irod, trupele din gardă, cărora le-a adus la cunoștință că regele s-a săvîrșit din viață. O proclamație ticlucită în grabă le-a fost citită, prin care defunctul mulțimea armatei pentru fidelitatea dovedită în tot timpul domniei. Pe ei și-a sprijinit coroana și s-a bizuit în zilele grele trăite împreună. Le mulțumea de pe patul morții și-i îndemna să slujească tot atât de devotat și fiilor săi, Arhelau și Irod-Filip, care îi vor fi succesori, cu învoirea împăratului.

În aceeași zi au început pregătirile unor grandioase funeralii. Arhelau ținea să-și înmorminteze părintele cu o pompă care să impresioneze țara întreagă. A comandat un catafalac acoperit cu stofe brodate în fire de aur și pietre prețioase. Defunctul a fost îmbrăcat în uniforma de purpură. Pe frunte i s-a așezat o diademă de rubine și pe creștet coroana regilor Iudeei. Pe piept i s-au pus două sceptre, unul dăruit de August și cel ce aparținuse regilor Hașmonei. Au fost expuse steagurile de război, cele cucerite în luptele cu parții și nabateenii, pe mese lungi au fost desfăcute sulurile cărților sfinte, aduse de esenienii de la Qumrân. Lingă catafalac se rînduiau fiii lui Irod, verii și comandanții de oaste. Făceau de gardă ofițerii superiori ai unităților de tracii, de grecii capadochieni, de numizi și ai celor de iudei și samarineni.

Cînd toate au fost gata, cortegiul a pornit încet spre fortăreața Herodium, din preajma Betleemului, unde regele își pregătise mausoleul. Trupele erau comandate de regele Arhelau. Drumul era deschis de garda regală. Urma unitatea de tracii, cea de germani, galateni și numizi, apoi călărimea credincioasă a idumeilor, mașinile de război. Cortegiul era întocmai ca atunci cînd se pornea la război, după rînduiala stabilită de rege. Comandanții și centurionii călăreau la marginea cortegiului. Înaintea și în urma catafalcului mergeau cincii sute de servi și sclavi, purtînd vase în care ardeau mirodenii. Distanța de la Ierihon la Herodium a fost parcursă în 25 de zile. Se făceau cîte opt—nouă stadii pe zi (1,5—2 km.). La opriri se ridicau corturi, se întindeau mese pregătite dinainte la fiecare etapă.

După încheierea ceremoniei, doliul a mai durat încă șapte zile, potrivit datinilor. Apoi Arhelau a intrat în templu și a adus jertfe, pentru regele defunct și pentru noua domnie. Mulțimile din curtea templului l-au aclamat. Pe o estradă a fost așezat tronul de aur, înconjurat de stindardele unităților militare. Cînd ovațiile au conținut, Arhelau a mulțumit poporului pentru sentimentele dovedite și încrederea ce i se arată acum, la urcarea pe tron. Nu va rămîne dator cu recunoștința. «Vă rog să dați uitării severitatea tatălui meu, a spus el. Mă voi strădui să folosesc alte metode de

guvernare. Sper, astfel, să fim cu toții mai fericiți. N-am pus la Ierihon coroana pe cap, pe care mi-a întins-o generalul comandant al armatelor. Nu trebuie să uite nimeni că Iudeea este sub protecția Romei și regele ei trebuie să fie investit de împărat și apoi numai uns în templul lui Yahve. Mi-am asumat puterea potrivit ultimelor dispoziții testamentare ale tatălui meu, dar sub rezerva confirmării de la Roma. Până atunci cer ascultare și ordine desăvârșită. Toate nemulțumirile voastre întemeiate vor fi satisfăcute. Am luat și măsuri de îndreptarea nedreptăților din trecut, astfel ca legea străbună să fie respectată și pacea să nu mai fie tulburată».

După ce a adus sacrificiile rituale, Arhelau s-a retras la palat cu familia și întimii săi, unde au sărbătorit evenimentul printr-un ospăț de pomină.

Domnea o ușurare generală. Oamenilor nu le venea să creadă că trecuse coșmarul domniei lui Irod, ce durase, aproape patru decenii. Progresul înregistrat însă în acest răstimp era evident și toată lumea o recunoștea. Noul templu de pe colina Moria radia o strălucire nemaicunoscută de multe generații.

Peste câteva zile un alai vesel pornea în caravană pe drumul Cezareei. Arhelau cu mama sa și un grup de dregători amici se duceau la Roma să obțină confirmarea împăratului. Auzind că Irod era pe moarte, guvernatorul Siriei a și trimis un impunitic special să asigure, în numele împăratului, executarea clauzelor testamentare, mai cu seamă a celor care priveau familia imperială.

Împăratul Octavian August și-a convocat consiliul în templul lui Apolo, reconstruit și inaugurat de curînd. La dreapta tribunei imperiale s-au rînduit membrii delegației partidului Hașmoneu, care nemaiavînd candidați în viață pentru a-i opune lui Arhelau, cereau o administrație sacerdotală, sub supravegherea unui procurator roman. La stînga tribunei erau membrii familiei lui Irod, în frunte cu Arhelau, susținut de un delegat al lui Varus, guvernatorul Siriei.

S-a dat mai întîi cuvîntul delegaților Hașmonei. Ei au făcut un istoric al poporului evreu și al organizării statului în trecut. Ultimul orator a făcut o critică drastică a domniei lui Irod, cînd s-au cheltuit cu nemiluita fondurile templului pentru a se ajutara orașele străine și provinciile grecești din Asia Mică, Siria și Fenicia, în dauna nevoilor populației din Iudeea. Defunctul rege a mărit considerabil impozitele pentru a întreține o armată de care nu mai era nevoie. A confiscat averile adversarilor, a persecutat familiile fruntașilor națiunii, favorizîndu-și familia sa și acoliții, de cele mai multe ori complici ai crimelor săvîrșite, sub pretextul rațiunii de stat. În concluzie, el cerea încredințarea administrării lăzii colegiului sacerdotal, sub supravegherea procuratorului, măsură ce-ar asigura o guvernare imparțială pentru întreaga națiune și pentru populațiile străine care trăiesc în Iudeea.

Într-o cuvîntare scurtă Arhelau s-a declarat gata să-și asume sarcina domniei, angajîndu-se să răspundă de actele sale în fața împăratului, ca și părintele său, iar în fața poporului iudeu numai pentru gestiunea fondurilor statului și templului.

Nu puțină bătaie de cap i-a dat lui August și consiliului său soluționarea succesiunii lui Irod. Trebuiau reconciliate certurile unei familii numeroase, cu mulți pretendenți la tron. Activul succesiunii era estimat la șase mii talanți aur (un talant — 26 kg. metal pur), afară de mobilier, vase artistice, bijuterii și proprietățile din Iudeea, Rodos, Antiohia și Roma. Împăratul era ținut să aibă în vedere și doleanțele populației, ale castei preoțești și familiilor influente, care instigaseră tulburările din trecut, reprimare singeroase. Romanii aveau în sînge spiritul juridic și al orientării instinctive a tendințelor de emancipare a popoarelor de sub controlul lor, emancipare limitată de principiul *alterum non laedere*. Pe această bază avea să fie dată hotărîrea lui August.

S-a emis mai întîi decretul pentru numirea lui Arhelau ca etnarh al Iudeei și Samariei, cam jumătate din teritoriile ce administrase Irod. I s-a mai promis lui Arhelau că dacă se va dovedi un bun administrator și va vădi fidelitate intereselor Romei, ulterior i se va conferi titlul de rege.

Restul provinciilor au fost împărțite între ceilalți doi fii ai lui Irod, cu titlul de tetrarhi. Provinciile de la nordul Galileei au fost atribuite lui Irod-Filip, iar Galileea și Perea lui Irod-Antipa. Cetățile de pe coasta Mării Iudeei (Mediterrana), cu numeroasă populație grecească, ca Yope și Cezareea, urmau să verse impozitele guvernămintului provinciei Siria, dar suveranitatea era încredințată lui Arhelau.

Au fost respectate prevederile testamentului cu privire la Salomeea. Celor două fiice ale lui Irod li s-a acordat câte 250 de mii de drahme. Ca un semn de deosebită generozitate, August a renunțat la aurul testat de Irod, pe care l-a împărțit în mod egal la toți moștenitorii, în memoria devotatului prieten al poporului roman și al său personal, care își dovedise fidelitatea cu prisosință. Împăratul a reținut să-și rezerve doar câteva vase foarte vechi, fiind un pasionat colecționar, câteva bijuterii și sta-tuete, dintre care, se presupunea, că unele proveneau din mormintele împăraților David și Solomon, găsite de Irod cu ocazia explorării mausoleului de pe muntele Sion.

Într-o scurtă cuvîntare August a elogiat fidelitatea defunctului și a amintit ajuto-riul acordat neuitatului său părinte și binefăcător, divinul Iuliu Caesar, de tatăl lui Irod, principele idumeu Antipatru. A încheiat dînd dispoziții severe lui Quintilius Varus, guvernatorul Siriei, pentru cîrmarea mișcărilor seđițioase din Iudeea și exer-citarea unui control rîguros în provinciile irodience, pedepsind drastic abuzurile co-mise de etnarhi și de populație. Vor fi înăbușite pe viitor orice veleități de inde-pendență.

Sărbătorirea lui Arhelau și a suitei sale de către compatrioții din Transtiberim s-a făcut cu toată discreția. Imbarcarea spre patrie la Ostia a avut loc peste câteva zile, pentru ca vînturile iernii să nu-i ajungă înainte de a ieși din Marea Ionică.

Tot pe atunci Sfînta Familie care se refugiase în Egipt, în apropierea oazei Heliopolis, aflînd de moartea lui Irod, a hotărît să se înapoieze în patrie, «dar auzînd că domnește Arhelau în Iudeea, în locul lui Irod, tatăl său, s-a temut să meargă acolo și luînd poruncă în vis, s-a dus în părțile Galileei».

AL. A. BOTEZ

TITULARII EPISCOPIEI BUZĂU ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA*

Episcopul Rafail (12 aprilie 1757 — 4 septembrie 1763).

Acest ierarh este al treilea grec, care ocupă scaunul buzoian, în continuare, după moartea harnicului Metodie. În actul său de alegere, de la 12 aprilie 1757, se arată că, Episcopia de Buzău, rămînind fără de stăpînitor «și fiindcă fostul de mai înainte aici arhiepiscop D. Antim, pentru multele scandaluri, ce au urmat între prea lu-minata domnie a Ungrovlahiei ... cu voia proprie și cu consimțîmintul nesilit a demis-ionat din episcopie, duple cum se vede din demisiunea lui, așezată aici în față» ... arhieriei s-au strîns și au ales pe fostul iconom al Mitropoliei ieromonahul Rafail¹. Se pare că acesta era un om înaintat în vîrstă, căci după cinci ani de episcopat el se prezenta, la 4 septembrie 1763, la scaunul domnesc și se ruga de Mitropolitul Gri-gore și de Domnitorul Costandin Mihai Cehan Racoviță «ca să facă milă cu slăbi-ciunea mea și să rănduiască pe alt frate să fie episcop la eparhia mea». Această ru-șăciune o face, căci s-a văzut că a ajuns «la multă slăbiciune din pricina bătrănelor și adesele boale ce m-au cuprinsu». El cere însă să i se lase «slujba arhierescă». Actul este iscălit de șapte arhieriei, între care și de «fost al Buzăului Antim», dacă semnătura este bine identificată, deși ni se pare nesigură². Chipul acestui ierarh este bine conservat în biserica de la Măgura (Ciuta) Buzău și merită a fi reproduș³.

Activitatea episcopului Rafail este relativ modestă, cum se vede din cele ce urmează.

La 20 mai 1757 Necula Boeangiu lă zapis Episcopului Rafail cum a făcut dugheană cu casă de șezut în Buzău tot într-un vâlș lingă circiunea Sfîntei Epis-copii din tîrg, dată danie de Vasile Ghînta și soția lui. Dugheana este făcută tot-odată înaintea altei circiumi «iar a sfîntej Episcopii... în care vinde vin Neaguș țiganul și strîngându-se locul amîndorura carciumelor nu-m îngaduea sfinția sa să fac dugheană, fiindcă se împesura locul cărciumelor sfîntej Episcopii». Atunci el

* Continuare din rev. «Glasul Bisericii», nr. 7—8 iulie—august, 1974.

1. Condica sfîntă, p. 169—170.

2. Condica sfîntă, p. 173—174.

3. Iorga N.

se «așează» cu Episcopul să facă dugheana cu toată cheltuiala lui și să o stăpânească cit va trăi, iar după moarte «sau după ce voio lipsi eu din dugheană» să fie închinată danie la sfînta Episcopie». Între martori aflăm și pe «Pop Ioan prot-opop»⁴. Oamenii «vechi», șezători pe moșia sfîntei Episcopii Dichiseni, se roagă de Episcopul Rafail «ca de va putea sfîntia sa, să ne scază să rămănem la dașdea dreaptă pã tl 30». Iar de li se va face acest bine, ei se obligă să dea pe an 300 oca pește sărat bun, însă la Sânta Maria mare să dea 150 oca, iar la lăsața secului de postul Crăciunului iarăși 150. De asemenea ei iau și circiuma ce este pe moșie «să nu fie alții volnici a pune vin, fără noi, și cât câștig va eși din vînzarea vinului, să avem a o aduce la sf-sa părintele Episcop, și scăzându-ne sfîntia sa, să dăm numai cești tl 30». Ei își iau și angajamentul că de nu vor aduce cantitatea de pește de mai sus «iarăși să plătim birul cum au fost». Zapisul iscălit de șapte din locuitori, poartă data de 7 iunie 1757⁵. Scarlat Grigore Ghica, (1758 aug.—1761 iunie) scrie la 29 ianuarie 1759 lui Costandin Căndescu biv vel clucer cum sfînta Episcopie a Buzăului are moșile Aldenii, Schei, Cocoraști, Verzii de la Negosina, Măgura cu Pieptănarii și alte moșii, care s-ar fi împresurat de alții de prinprejur. Domnul recomandă lui Căndescul, ca împreună cu 2 boierinași, din partea locului, «pe care îi va cere sfîntia sa părintele Episcopul să trimită «prin marifetul isprav. să aducă pe acei care vor fi împresurând... și punindu-i față cu vechilul sfîntii sale părintele Episcop, să le luați seama, și după scrisori și dovezi... și să dați carte de adevărîță, ca să nu mai abă pricină între dășii». Iar dacă vre o parte nu se va «odihni»-să le pună soroc să vie la Divan⁶. La 27 august 1759 Gheorghe Patenioli dă zapis la mină Episcopului Rafail, că apucându-se să facă o dugheană alătura cu «cărciuma de piatră din țîrg», a Episcopiei, aceasta nu-i dă voie, fiind locul ei. Patenioli «se așează» cu sfîntia sa, să facă dugheana cu cheltuiala lui și să o stăpînească cit va sta el întrînsa, iar dacă va lipsi el să fie închinată danie sfîntei Episcopii, să-i fie lui întru pomenire. Între martori găsim pe «Pop Drag(o)mir iconom, Pop Antonie duhovnic, Pop Elefterie preot ot Buzău», Neculăe băcan și alții⁷. La 22 sept. 1759 episcopul Rafail primește poruncă de la domnitorul Scarlat Grigore Ghica, să cerceteze pricina dintre pitarul Dodulescu și sătenii din satul Jărlău și Plesășii din plai, pentru dijmă, clacă, vînzare silită și bătae⁸. La 30 septembrie 1759 Episcopul Rafail are o chestiune greu de clarificat înaintea Divanului Domnitorului Scarlat Grigore Ghica. El se judeca aci cu Steriean și Costandin nepoții Ștefului șătrar pentru vile de la Lipia cu casele, cu liveada de pomi, moșia Leoteasca, ce-i zic și Mirceasca, moșia Șăinești peste Buzău și moșia Ungureu «care iaste tot într-un hotar cu moșia sfîntei Episcopii». Acestea toate fuseseră date și închinat la sfînta Episcopie de răposatul Șteful șătrarului. Acum nepoții lui, care căpătaseră toată clironomia lui Șteful unchiul lor căutau să ia și aceste moșii. Divanul cere Episcopului să aducă cartea de danie, la care aceasta răspunse că Șteful n-a apucat să facă carte. Atunci Episcopul fu îndatorat să aducă dovadă cu martori. El prezintă pe medelnicerul Ștefanache care mărturisește că a auzit din gura Ștefului șătrar, că a închinat aceste moșii la Episcopie. Episcopul Rafail mai aduce apoi și pe Vasilie dascălul de la Buzău «care a fost poslușnic la Episcopie și au mărturisit cu sufletul lui» că aceste vii și moșii, încă trăind Șteful șătrarului mai înainte de moartea lui cu (lipsă) ani le avea închinat danie. Care după ce le-au închinat numai de cât, le-au și început a stăpîni Episcopia trăind Șteful șătrar și a le lua venitul, ca niște moșii bune ale sfîntei Episcopii. Iar carte de danie nu a apucat să dea, căci Șteful șătrar mai avea gînd să mai dea și altele dintrale sale sfîntei Episcopii, și templându-i-să moarte grabnică n'au apucat să facă carte de danie». Judecata hotărăște pe temeiul faptelor că, deși nu este carte, că fiind aceste mărturii și mai virtos stăpînirea neclătîtă și în vieța când trăia Șteful și fiindcă și Șteful după ce a murit l-au îngropat la sfînta Episcopie, care i-a făcut și pomenile, să stăpînească aceasta, cu bună pace, acele averi. Între judecători se găseau Costandin... vel dvor, Ștefan Văcărescul vel ban, Constandin... vel logf, Constandescul biv vel clioc⁹.

4. P. 81/3 (6).

5. Cop. 117/3 și mss. 173 f. 148 v — 149.

6. Mss. 171 f. 69.

7. P. 81/4 (7).

8. P. 20/4.

9. P. 56/43.

Mitropolitul Filaret, fost episcop de Buzău, dă la 12 ianuarie 1768—1760 o carte de blestem «și cu groaznică afurisanie» asupra lui Moisi Mazălescul ot Lipiea, Dobrin Iogof ot tam, căpitan Stoean, Ivan Iogof brat Moisi, părcălab Preda ot Buzău și altor megiași ce trăiau împrejurul moșiei sfintei Episcopii Stălpu. Aceasta se făcea după reclamațiunea episcopului Rafail, care spunea că moșia aceasta este danie Episcopiei făcută de Șteful sătrarul. Mai nainte vreme «când trăia răposatul Mihai Cantacuzino biv vel spăt, fiind în starea dlui, o au fost cumpărat-o cu zapis de la Șteful sătr și de la neamul lui, neputind a i să infrînge voea». Puțin după aceasta «stramutându-se vremile» Șteful întoarce banii lui Mihai Cantacuzino și ia moșia și zapîs de la mina spătarului. El, Șteful sătrar stăpînește apoi moșia citiva vreme, iar după moarte o lasă Episcopului Buzăului danie, care la rindu-i o are «de o au stăpănit 5 Episcopi fără de nici o zminteaală». Acum se scoală Ioniță clucerul Racoviță «de care davă, adecă cu ce o stăpînește Episcopia pă moșia aceasta». Zapisul dat de Mihai Cantacuzino lui Șteful sătrar acum nu se găsește: «și unde va fi și la a cui mână iaste tănuindu-l și nu va să-l spue, și de știrea aceluși zapis, zice-se că ai fi știind și dumneata dascăle Vasilie și l-ai fi văzut și l-ai fi cetit, în cât nu poți tăgădui și bănuelă la mijloc iaste precum că acel zapis al spăt Mihai, să nu care cumva cu meșteșug să fie intrat la mână dumitale clucer Ioniță Racoviță». Episcopul Rafail făcînd jalba la Domnie, i s-a dat boieri «să indrepteze» iar cei mai de sus care «au fost de casa răposatului Mihai spăt și știu curgerile pricinilor» să spună adevărul la cele ce vor fi întrebați. Același lucru se recomanda arhimandritului Cozma și popii Lefter, ce a fost de casa și epitrop». Urmează un blestem groaznic pentru cei ce vor ascunde adevărul, și pînă vor mărturisii drept, ertăciune să nu ia¹⁰.

Scarlat Grigorie Ghica Voevod reînnoiește dreptul Episcopiei de vinărici din Dealul Bontăștilor, la 2 sept. 1760. Domnul «volnicește» pe omul Episcopiei să scrie vinăriciul, partea Episcopiei, împreună cu vinăriciului domnești. Ei vor face două «cataștișă» deosebite, de vinăriciul domnesc și de al Episcopiei și vor iscăli într-aminouă. Apoi omul cel orînduit de Episcopie să stringă partea Episcopiei cite doi bani de vadră «și părăpînd după obicei»¹¹. La 3 sept. 1760 același Domnitor dă poruncă la 12 boieri ținători, ca să meargă și să aleagă moșia Bontăști din Slam Ramnic, care este a sf. Episcopii «așijderea și moșia schitului a maicelor rusce, ce iaste împreună cu hotar moșii Episcopiei». Boierii numiți erau: egumenul mănăstirii Sfîntul Ioan din Focșani, pop Alexandru protopop ot tam, Frone căpit, Scarlat căpit, Tudorache căpit ot Râmneac, Neculae ot Bontăști și Ioniță căpit Jălboiul. Hotărîrea era luată după rugămîntea Episcopului Rafail, căci Episcopia avea moșie la Bontăști, de danie și de cumpăratore; «așijderea avînd și schitul maicelor rusce tot acolo la Bontăști, însă moșie cît ține împrejurul schitului lor. Moșiile acestea erau impresurate de moșnenii din apropiere. Ei urmau să stringă, să cerceteze cu omul domnesc și al Episcopiei, și să le dea carte de adevărîntă fiecăreia ca să stăpînească fără pricină. Aceiași vor mai hotarnici și un pogon de vie de la Vernești, danie sfintei mănăstiri sfîntul Ioan din Focșani care era încălcată de răzeși. Dacă părțile nu se'npacă să dea înscris de cea ce au aflat și să-i trimită la Divan¹². Dumitru împreună cu socrul său Dumitru diacon Scarleața cu soția și cumnata și cu toți frații lor de moșie dau zapis la sfînta Episcopie și Ep. Rafail că au avut 2 pogoane de vie în viile sfintei Episcopii și aceasta avea 3 pogoane de vie în viile lor, la Scăeni. Ei le schimbă, pentru al treilea pogon Dumitru mai dă Episcopiei o vacă «însă vacă bună». Așezămîntul se făcea la 31 oct. 1760¹³. Mariea soția răposatului Marin croitorul împreună cu fii-sa Zambila vînd episcopului Rafail, la 4 februarie 1761 două case și o cămară «într-un acoperiș, care sînt aici în Buzău, pe moșia domnească, în ulița tirgului în dreptul mănăstirii Grecilor». Ele o vînd, fiind sărace și fără de nici o chiverniseală. Fiica Zambila adaugă în zapis cum o casă dintraceasta două i-au fost ei de zestre, date de mamă-sa, cînd s-a măritat după Hagii Iane cojocar. Acesta locuiește cu dînsa numai un an și ja fugit «de sînt doi ani», încît fiind lipsită de hrana cea din toate zilele și văzînd că mamă-sa a vîndut, vinde și dînsa. Toate se dau pentru 45 de taleri, din care 15, îi lasă «afierosimă sftiei Episcopii, și ne-am scris numele în sfîntul pomelnic»¹⁴. Ioniță căpitan jălboral zet¹⁵, Ion ceauș Țoca dă zapis

10. P. 72/30.

11. P. 113/6.

12. P. 59/64.

13. P. 30/79.

14. P. 81/8.

15. Zet = ginere.

la mîna Episcopului Rafail cum avînd 9 pogoane de vie, cu loc sterp, liveade și loc de crămă în Dealul Bonțeștilor, lîngă viile sfintei Episcopii — de zestre — și avînd și Episcopia alte vii pogoane 7 pol, tot într-acele Deal al Bonțeștilor mai jos, cu loc de crămă și cu liveade pe vale, fac schimb. Aceasta o fac fiindcă viile Episcopiei, sînt peste mînă «și să face multă fireoseală», «asemenea și mie fiindu-mi peste mană». Viile lui sînt mai multe decît ale Episcopiei, dar el, tot ce trece îl dăruiește «pentru pomenirea moșilor și a noastră» încheie zapisul său de la 5 aprilie 1761, căpitanul Ioan Jălboiu¹⁸. Drăgan Paharnicul, fiul lui Iane închină la 15 iunie 1720—1762 bisericii sfîntul Nicolae din Focșani 26 stînjeni moșie din Berilești. Aceasta se făcea și în semn de respect față de Episcopul Rafail¹⁷.

Constantin Nicolae Voevod (în a șasea domnie munteană 1761 — iunie 5 — 1763 martie 9) reconfirmă vinăriciul Episcopiei Buzău la 12 sept. 1762 «ce-l are la popoarele Valea Poenii i Valea Mantii în sud Saac, mila după hrisoave». El va fi luat în aceleași vechi condițiuni, de vadră 2 bani de la fieștecare dajnic «împreună și cu părpărul»¹⁹. În aceeași zi Domnul da poruncă identică ca Episcopia să-și ia vinăriciul ce are la poporul Dealul Bonțeștilor în jud. Slam Ramnic. «Volnicie» se da trimesului Episcopului Rafail să scrie împreună cu vinăricienii domnești... partea sfintei Episcopii și să ia pentru fiecare vadră 2 bani» și cu părpărul iar după hrisoave»¹⁹.

*Episcopul Cozma*²⁰ (4 sept. 1763—9 oct. 1787).

Episcopul Rafail părăsește scaunul buzoian, de bătrînețe și boală; «nesilit de nimenea s-au prostît și au lăsat eparhia sa», spune Condica sfîntă, cu ocazia alegerii urmașului său Cozma²¹. Acesta «își trage neamul din, această eparhie, a Bucureștiului, fiind de baștină de aici» arată aceeași Condică, cu prilejul ridicării sale la scaunul mitropolitan la 9 oct. 1787²². Cercetările făcute mai recent au dus la concluzia că el era din părțile Argeșului²³. Bătrînul Lesviados o ghicise, sau o aflase de undeva, căci în a sa *Istorie bisericească pe scurt* (1845) el spune: «acesta a fost pămîntean din județul Argeșului»²⁴. Pe mirenește el se numea Mihail Popescu și ar fi fost fiu de preot, care a avut mai mulți copii, dintre care unul Tudor s-a călugărit sub numele de Teodosie. Acesta va ridica biserica din Ursoaia din Buzău²⁵. Unde se va fi făcut călugăr nu știm dar îl găsim de vreme pe lîngă mitropolitul Filaret și mai ales în casa marelui mitropolit Grigore, unde a ucenicit timp îndelungat la școala de cucernicie și adîncă iubire de carte, alătura de Chesarie viitorul episcop al Rîmnîcului. Prin dragostea sa de învățatură ieșea la Mitropolie, în anul 1756 o *Psaltire* în care ni se arată că s-a tipărit «prin îndemnarea și nevoița Cozmei ieromonah, eclesiarhul sfintei Mitropolii». Această tipăritură în limba băștinașilor aducea o rază de lumină românească în adîncurile grecismului vlădicăi Filaret Mihalitzis.

Alegerea se episcop, după plecarea lui Rafail Grecul, de la Buzău, îl indică ca cel mai potrivit dintre cei trei candidați. Arhieriei care se strînseseră la 4 sept. 1763 cu «voia» Mitropolitului Grigorie și cu «știrea» Domnitorului Costandin Mihai Cehan Racoviță, ca să afle obraz vrednic, ca să fie chivernisitor acelei Episcopii, au pus întîi pe «Kir Cozma protoshinghel sf. Mitropolii» urmat de Partenie arhimandrit Tismăneanul și Nichifor arhimandritul de Argeș. Între cei 11 arhieriei alegători se găsea și «fost al Buzăului Antim» și «fost al Buzăului Rafail». Creдем că Antim iscălea cu stringere de inimă, în opoziție cu Rafail care era mai voios. În calitate de episcop la Buzău, Cozma rămîne 24 de ani, desfășurînd o activitate bogată în fapte, pe care în parte, le arătăm în cele ce urmează. Menționăm mai întîi reînființarea tipografiei buzoiene, din care ieșea o *Psaltire* la 1767 și un *Calavasier* în anul următor 1768. Preocupările sale de muncă intelectuală de luminarea poporului prin cărți, nu-l vor părăsi niciodată cum o vedem și din Prefața Mineiului de pe octom-

16. P. 59/66a. 17. P. 4/70'10. 19. Acad. R.S.R., CXXVIII/123.

20. El însuși iscălește *Cozma*, vezi *Condica sfîntă*, p. 181 și 190. 21. P. 175.

22. P. 241.

23. Mateescu C. N. *Insemnări despre origina ardeleană a Mitropolitului Cozma în Bis. Ort. Rom.* an L (1932), p. 586—589; și Filitti I. C. *O lămurire despre Mitropolitul Cozma Popescu și Biserica din Ursoaia (Buzău)*, în *Bis. Ort. Rom.* an LI (1933), p. 200—205.

24. P. 407. Să nu se uite că Argeșul făcea parte, la acea dată, din Eparhia Bucureștiiului, ceea ce justifică afirmația făcută în *Condica sfîntă*. 25. Filitti I. C., *loc. cit.*

brie 1776. Se știe că Mineele fuseseră traduse de marele cunoscător de grecește, Mitropolitul Grigorie — el iscălește de preferință în limba lui Homer — și se făceau pregătiri pentru tipăritul lor, lucrare începută de ucenicul său Chesarie, în calitate de Episcop de Rîmnic. În acea prefață se vede cum cei doi ucenici ai vlădicăi Grigore, Chesarie și Cozma i-au propus, să-i primească și pe dinșii a fi părtași cu oste-neala și cu cheltuiala la tipărirea Mineelor în limba românească²⁶.

«Fost-au rugat de noi amindoi Episcopii cei supuși sfinției sale, ca să ne îngreueze și pre noi, ca în *tipografiile Eparhiei noastre* să mișcăm măcar degetele la greutatea cu carea se încărcase cele îngreuate de vîrstă și de ostenelele duhovcești umerile sfinției sale»²⁷. Om de mare încredere al lui Grigorie mitropolitul, Cozma este atras în cursul războiului ruso-turc, din anii 1769—1774 în partida filorusă, ceea ce-l face ca atunci, cînd se retrag rușii, să plece și el cu dinșii în Moldova, de unde se întoarce însă curînd²⁸.

Activitatea gospodărească la Buzău este bogată și merituoaasă, după cum o va găsi cititorul mai departe. Menționăm în special grija lui pentru eparhioții săi, care suferiseră mult din cauza războaielor dese ale acestor vremi; grija de școli, reparația catedralei episcopale, privilegiu căpătate pentru Eparhia sa, — între care vama tirgului Drăgaica nu este întrecută decît de dania făcută de Ștefan Vodă Racoviță la 7 martie 1765, prin care moșia domnească a Tirgului Buzău intră în stăpînirea Episcopiei.

Multele sale merite, în toate direcțiile, neuitîndu-se nici preocupările sale politice, îl îndreptățesc să ridice treptele scaunului mitropolitan, la 9 oct. 1787. Aci îl apucă al treilea război, în care timp joacă un rol politic important. Către începutul toamnei anului 1792 izbucnind ciuma în București, el se retrage la metohul Mitropoliei de la Giulești, unde își găsește sfîrșitul la 3 sept., miercuri noaptea către joi la 6 ceasuri din noapte. Cozma mitropolitul este dus la Mitropolie și pus în scaunul mortuar «dar nu s-a dus nimeni să-i sărute mîna, pentru că se temea de ciumă»... «și l-au îngropat în Mitropolie»²⁹. Chipul său se află zugrăvit în biserica Călugărul, din comuna Tărtășești Ilfov³⁰. Moștenirea sa a dat loc la multe discuții și la stabilirea unui principiu juridic, privitor la averea lăsată de ierarhii țării. Profesorul N. Iorga vorbind și lăudînd acest vlădică îl caracterizează ca «un arhieru de moda veche»³¹.

La 7 iunie 1763 Matei Crețulescul biv vel stolnic vinde ropei Neagul ot Băn-cești sud Buz moșia lui de la Bănțești, drept bani gata 150 taleri. Episcopul Cozma sesizîndu-se, în virtutea dreptului de promisis, o rîscumpără. Iată ce scrie dînsul : «Cozma milst. bjiio Episcop Buz. Fiîndcă această moșie au fost alătorea cu moșlea sfîntei Episcopii ce să numeaște Bănțești, neîngăduînd noi pe pop Neagul, căzîndu-să Episcopii, i-am întors banii căți scrie intracest zapis. Ș-au rămas această moșie supt stăpînirea Episcopii. Aceasta scriem». 1764 mart 20

† Kozma Buz. ³²

Costandin Mihai Cehan Racoviță Voievod (1763 martie 9 — † 1764 ian. 26) dă poruncă vechilului episcopului Cozma, să fie volnic să oprească tot omul să taie în braniștea Episcopiei de lîngă Tirgul Buzăului, în crivina de pe moștea Stănțești și frasinii de pe moștea Negreasca «ca să fie numai de treaba viilor și lucrurilor sfîntei Episcopii». Era o reinnoire la 17 oct. 1763 a vechilor dispoziții domnești, pe care le cunoaștem, încă de multă vreme³³. Moștenii din Trestiea recunosc Episcopului Cozma 150 stînjeni pe care-i avea Episcopia pe temeiul unui zapis, de la Maria soția vătafului Lăudat «ce au fost fecior popei Lupului» și danie de la egumenul Dobre. «Iar la urmă de va mai găsi sfinția sa părintele alte zapise, să aibă a-ș căuta iar cu noi, și noi să răspundem. Iar a postelnicului Iane mai mult sfinția sa să nu-l supere». Aceasta era învoiala făcută de Trestieni la 17 noiembrie 1763, cu

26. Melchisedec Episc., *Schțe biografice din viața Mitropolitului Ungrovlahiei Filaret al II, 1792, București, 1887*, p. 16. 27. Mineul de Rîmnic pe octombrie — 1776.

28. In *Condica sfinții* găsim p. 205 : «fiîndcă al Rîmnicului murise adică D. Partenie, iar al Buzăului D. Cozma plecase cu oștirile, ecdoșul patriarhal nu s-a pus în practică».

29. Corfus I., *Insemnările Androneștilor*, p. 37. 30. Filitti I. C. I. c., p. 205.

31. Iorga N., *Ist. bis. rom.*, vol. II, p. 146. 32. P. X/108. 33. P. 79/11.

Episcopul³⁴ Cozma, care urmărea cu sîrguință toate proprietățile Episcopiei, cum se va vedea³⁴.

Chiar de la începutul anului 1764 Episcopul Cozma — care venea de la București și cunoștea situațiunea preară a bisericii sfîntul Dumitru metoh al episcopiei Rîmnicului și Buzăului — începu să-l preocupe. Sesizați de dinsul, veliții boieri scriu anafora³⁵ către Domnitorul Ștefan Mihai Racoviță (1764 — ian. — 1765 aug.) la 27 ianuarie 1764 prin care arată cum Macarie ieromonah «ce l-au chemat pe smerenie» popa Manta, protopop din București a dăruit 3 prăvălii, lingă poarta domnească din sus, un loc de casă și altele bisericii sfîntul Dumitru, care au fost cotropite de unii și alții. Veliții boieri cer Domnului să poruncească unui zapciu ca să îi aducă pe aceia la Divan să-și dea seamă³⁵. Multe alte judecăți se vor face în jurul acestei biserici, dintre care unu în 1766³⁶ era prezidată de însuși Mitropolitul Grigorie. Episcopul Cozma nu avea decît de cîștigat de pe urma lor cum se va vedea mai departe. La 26 mai 1764 Cozma episcopul se plînge domnitorului Ștefan Mihai Racoviță cu doi frați, foști călugări, au lăsat Episcopiei 4 pogoane de vie în Dealul Scăenilor, iar fratele lor popa Radu în zilele răposatului Filaret mitropolitului, care era Episcop de Buzău a voit «ca să întoarcă această danie». Chemat la judecată el pierde și recunoaște dreptul Episcopiei, prin zăpăsul său de la leat 7258—1750. Acum se scoală «clironomii mai sus numitului popă Radul și stăpînesc dania». Episcopul Cozma se roagă de Domn ca să-s părăsească de stăpînire. Iar de vor mai avea a răspunde altceva... să vie la luminat Divan». Domnul poruncește ispravnicului județului Saac să ia măsuri să poată intra Episcopia în stăpînirea viilor, sau de au ceva de obiectat să vie pîrții la Divan³⁷.

La 27 mai 1764, Ștefan Racoviță Vodă hotărăște ca Episcopia să ia din vinăriciul județului Buzău 150 taleri vechi, cu care bani Episcopul Cozma să ție două școli «de-apurarea» la Episcopie. Una să fie grecească iar cealaltă slovenească, limba națională evident fiind uitată. Domnul amintește că această milă o avea Episcopia încă din domnia răposatului Nicolae Vvd. «și întărită și de Măriea sa răposatul între fericire părintele Domniei mele Mihai Racoviță Vvd... căt și de Domniea sa doritul nostru frate răposatul Costandin Mihai Racoviță Vvd, iar cu hrisov». Ștefan Racoviță pune Episcopului și urmașilor în scaun condițiunile ce le știm, că adică, de nu vor respecta acest gînd domnesc, li se va lua suma și vor răspunde înaintea aceluia «carele iaste totuluș cu nemărginita dragoste, priveghind folosului a toată zidirea sa». În aceeași zi Domnul dă un hrisov bogat redactat, prin care înnoiește vinăriciul Episcopiei de la Dealul Bontăștilor — Slam Rîmnic și 300 bolovani de sare de la ocna Telega, milă făcută încă cu mulți ani înainte de Matei Vodă Basarab. Hrisovul repetă cunoscuta formulă că Episcopia Buzăului: «iaste zidită și înălțată din temeliea ei de răposatul Matei Basarab Voevod. La 3 iunie 1764 Ștefan Mihai Vodă Racoviță poruncește ispravnicilor din județe să dea mină de ajutor omului Episcopului Cozma «că are țigani fugiți prin țară». Omul Episcopiei are dreptul să-i ia de unde i-ar găsi, ori prin țigani domnești, mănăstirești sau boerești, cu toate bucatele lor. «Iar cununii fiind la mijloc să nu se strice, ci cu schimbul să se așaze; cei carii îi stăpînesc și au să răspundă ceva «să vie la Divan să se judece cu vechilul Episcopiei, de față»³⁸. Cozma episcopul face la 2 iulie 1764 «smerita anafora» către Domnitorul Ștefan Mihai Racoviță, arătînd cum Episcopia a primit danie de la un Hagi Costandin căpitan o casă și cu locul ei în Târgul Buzăului. Și de la o vreme încoace s'au tot întîns tîrgoveții făcîndu-și case pe acel loc «ce au fost coprinsul curții... și să pun în pricină de nu vor să-și dea chiria locului». Episcopul roagă pe Domn să dea poruncă ispravnicului județului să strîngă oameni bătrîni și prin carte de blestem, să descopere acel loc al Episcopiei «să nu-s impresoare de tîrgoveți», să facă să-și dea chiria, ori să fie volnic să le întoarcă banii pe lemnele caselor, ca să nu rămăe sfînta Episcopia păgubașă. Domnul dă poruncă ispravnicilor de la Buzău să ia seama» și ce vor afla să dea «în scris»³⁹.

La 30 iulie 7272—1764 Ștefan Mihai Racoviță Vvd cu întreg divanul hotărăsc să nu se mai căsătorească romincele cu străini «afară de moldoveni». De asemenea

34. P. 14/44. 35. P. 85/41. 36. P. 85/46.

37. A se vedea notele pe pagina următoare.

38. Acad. R.S.R., P. CXXVIII/116.

39. P. 81/0.

ei nu vor avea dreptul să cumpere moșii, vii, case, mori, prăvălii, nimic din lucrurile «nemîșcătoare». Grigorie mitropolitul, al cărui autograf se găsește pe hrisorul domnesc, ne adresează către Episcopul Cozma spunîndu-i: † «frate Episcoape, acest izvod s-au scos după hrisovul Mării sale ce s-au făcut acum, ci frăția ta să dai în știre preoților, ca după cum scrie în hrisov să urmeze, ca să nu cază în pedeapsă»⁴⁰. Același Domnilor scrie la 31 iulie 1764 Episcopului Cozma, că a primit cartea ce i-a trimis, privitor «a nu să mai supăra orașanii și eparhioții» din eparhia Buzău «pentru pricina minzivilului» și a poruncit vel vistierului ca să puie lucru la cale; «ci așa să va urma și vor fi nesupărați». Și mai departe: «cea ce ne scrii sfinția ta într-un pitac, cum că sânt lăcuiitorii multămiți și odihniți, de aci, din partea locului, și cum că ispravnicii dă acum să află cu silință a aduce județul la stare bună, și au pierit jafurile și mîncătoriile ce avea saracii lăcuiitori de către unii alții, dovédind sfinția ta după cercetarea ce faci: foarte bine, așa să cade a fi. Ci și după ce vei purcede sfinția ta pînă celelalte județi din eparhia Sfinții tale, iarăși să nu lipsești sfinția ta a cerceta și a vedea pentru starea județelor, cum să află, și să ne înștiințezi»⁴¹. Așadar episcopul Cozma se arată ca un ocrotitor al poporului și ca un ochi veghetor al Domnitorului țării.

La 8 august 1764 Ștefan Mihai Racoviță Voevod întărește hotărnicia făcînd moșiei Dichiseni, Ialomița, de către Dunăre «din prea înălțata poruncă prea puter-nicei împărății... încă și cu mumbașir dum. prea cinstitu turmagi bașa Mimiș ag. cu prea înălțat atîșerif și din partea țării, rînduit dum Nicolae Obedeau, biv vel sârd i Mihalache vt post». Ei găsesc că hotarele moșii, care era stăpînirea comisului Drăghici Căzănescul și a Episcopiei de Buzău, o parte, merge pînă în Dunăre «după cum au dat adevărînța și dum prea cinstitul turmagi hașa și hoget dum cadî efendi ot Giurgiu, care adevărînță și hoget cuprinde toate moșiile, ce să hotărâsc cu Dunărea, cu Brăila și cu Giurgiu și s'au dat la sînta Mitropolie să fie la păstrare». Era vorba aici de hotarele Țării Românești și a moșiilor de către Dunăre care se mai cercetaseră încă în două rînduri, la leat 1677 și la leat 1717, cum afirmau cei doi hotar-nici de mai sus. Hotărnicia se termina cu această însemnare care merită a fi menționată: «Și am scris eu Rad lofđ dă divan fiind orănduit din partea curții», ceea ce arată încă o dată, importanța actului făcut⁴².

Episcopul Cozma înaintează la Domn o altă plîngere, la 10 august 1764. El spune cum Episcopia are o moșie în jud. Saac «ce să cheama Bobocu, ce-i zic și Runceni» pe care moșii sînt și vii. Și unii din acei care au vii, nu vor să-și dea otaștina după obicei, pentru care se făcuse și carte a răposatului frate al Domnitorului; «din cealalta domnie a Mării sale, ...ca fieștecare cei ce au vii... să dea după dreptate den douăzeci de vedre o vadră, și de atunci pînă anțărti s'au urmat» iar de doi ani încoace nu vor să mai dea. Episcopul roagă Domniea, să dea poruncă ispravnicului județului, ca să-i apuce, să-și plătească otaștina după obicei. Cozma episcopul mai cere, să fie obligați și cei ce au rămas din anul trecut de n-au dat otaștina, să o împlinesc. Domnul ascultă rugămîntea chiriarhului și dă poruncă ispravnicului în acest sens⁴³. La leat 7273—1764 dec. 21 Ioanichie episcopul Romanului semnează «împărțeala ce am făcut pentru țigani cu Episcopia Romanului și cu Episcopia Buzăului, din porunca gospod, cu dichiul Episcopiei Buzăului și cu diaconul Vlaicul, vechilul Episcopiei Buzăului». Ca să se vadă ce combinațiuni dificile se făceau în schimbul acestor robi, citez: «Pentru Dobre țiganul Episcopia Buzăului, s'au dat Năstasia, țiganca mănăslirii Precistii, ce o ține Ene țiganul Episcopiei Buzăului.

Pentru Mariea țiganca Episcopiei Buzăului, ce o ține Stan țiganul Episcopiei Romanului, s'au dat Simina țiganca mănăstirii Precistii, ce o ține Voicila țiganul Episcopiei Buzăului.

Pentru un copil anume Mihai al Radului țigan, s-au rînduit să dea mănăstirea Precista Episcopiei Buzăului, un copil iar de acea seamă.

Ioanichie episcopul Romanului»⁴⁴

40. Acad. R.S.R., P. CXXVI/10.

41. Ms. 378 v — 379.

42. P. 73/8, 9.

43. Ms. 173, f. 83 și verso.

44. Acad. R.S.R., P. CXXIV/116.

Domnitorul țării Ștefan Mihai Racoviță reinnoiește la 5 martie 7273—1765 închinarea făcută de ctitorii bisericii de zid sf. Dumitru, la ambele Episcopii, la Rimnic, al cărui titular era atunci Episcopul Partenie, cit și la Buzău unde era harnicul Cozma. Se amintesc condițiunile puse de donator și de dania de 30 taleri de la visterie, la ziua hramului ⁴⁵. La 7 martie 7273—1765 Episcopia Buzăului primea o danie de o importanță neobișnuită, din partea aceluiași Domnitor Ștefan Racoviță care aprecia în chip deosebit pe Cozma episcopul. Forma ca și conținutul hrisovului prin care se dăruiește moșia domnească a tirgului Buzău merită să fie cunoscute. Iată-le ⁴⁶.

*Io Ștefan Mihai Racoviță Voevoda bjeio mlestiio gpdr
vsei zemli Vlahscoi*

Blagocestia și iobirea de Dmnezeu a Domnilor și a oblăduitorilor, măcar că și cu alte mijloace, și împrejurări de bunățate să poate arăta, și a să cunoaște la toată obștimea, iar mai alesă pliroforie, și întărită încredințare iaste la toți evlaviea și buceria Domniilor sale, prin milosteniile ce ar arăta, și ar săvârși cătră sfintele și dumnezeieștile lăcașuri și mănăstiri unde pururea și ne încetat să slăvește și să laudă numele marelui Dumnezeu. Și cu această mijlocire de suflet măntuitoare, nu numai laudă vremealnică li să pricinuește, ci și pomenire veacinică. Drept aceea și noi întru Hs Dmnezeu bine credinciosul blagocestivul, și de Hs iobitor Domn Io Ștefan Racoviță Voevod... fiul răposatului întru fericire Mihai Racoviță voevod fiindcă din pronia cea de sus ne-am înălțat la stepena ce a înaltă și prea slăvită a Domniei, nu numai ca oun Domn, ci mai ales ca oun diadoh scaunului părintesc avem tot cugetul nostru înfipt spre cel de obște folos pământului acestuea, a să aduce toate la stare și ocărnuire bună, cât și aceale dumnezeiești a le păzi, și a le întocmea. Ci dar de vremea că între altele ne-am înștiințat de la sfinția sa iobitorul de Dmnezeu părintele episcopul Buzăului Kir Cosma, pentru sfnta și dumnezeasca Episcopie a Buzăului, la carea să cinstește și să prăznuiește hramul Adormirea Sfintei Stăpânei noastre Născătoarea de Dumnezeu și prorea Fecioarei Mariei : cum că iaste zidire domnească dintru început, înălțată din temelie de răposatul Matei Vodă Basarab. Dar întâmplându-i-să Donnii sale mutare din lumea aceasta vremealnică în cea veacinică, n-au fost apucat să o și înzestreze cu ceale trebuincioase spre împlinirea cuviincioaselor podoabe și slujbe. Deci Domniea mea din năstav Dmnezeesc vrind ca să ne facem ctitorii noi la această sfntă și Dmnezească Episcopie, ne-am îndemnat de am dat și am afierosit acestui sfânt locași, și sfinției sale iobitorului de Dmnezeu mai sus numitului părinte Episcop Kir Kosma toată moșia domnească de acolo din Târgul Buzăului, fiind că iaste alătorea cu moșia sfintei Episcopii, ca să aibă a lua sfânta Episcopie de pre această moșie dijma din toate semănăturile după vechio obicei al țării, și de casele ce vor fi pe această moșie de casă pe an câte bani nouăzeci și de bulea de vin po tl 1. Care aceasta mai sus zisă danie și afierosire prin tracest cinstit și bine închipuit hrisov al Domniei mele izbrănim și hotărâm întracestași chip să să urmeze, adică toți cei cu semănăturile să-și dea adetuț de ajmă, și cei cu casele chiriea. Însă fieșcarele să dea de bună vointa sa ca o milostenie pentru sufletul său, fiindcă dă la lăcașul lui Dmnezeu, unde neîncetat să înaltă rugăcionj către Dmnezeu pentru cei ce fac bine, și dau darurj la sfintele lui Dmnezeu lăcașuri, ca venitul acesta să fie sfintei Episcopii de ajutorio și de întărire, iar celor ce dau și afierosesc veacinică pomenire. Întărind Domniea mea hrisovul acesta cu însăși credința Domniei mele Ia Ștefan Mihai Racoviță și cu credința iubitorilor Domniei mele fii Mihai Voevod, Costandin Voevod. Și marturii punem pe toți cinstiții și credincioșii boiari cei mari ai Divanului Domniei mele : Pan Toma Crețulescul vl ban, Pan Radul Văcărescul vl dvor, Pan Costandin Căndescul vel log, Pan Alanasie Ipsilant vl spăt, Pan (lipsă) vl vist, Pan Toma Rafail veș post, Pan Ioniță Culiano vl clioc, Pan Dimitrie Fotache vel paharnic, Pan Iordachie Caragea vel stolnic, Pas Ianacachie Roset vl com, Pan Mihalachie vel pitario. Ispravneț pan Costandin Căndescul vl logofet. Și s-au scris hrisovul acesta în anul dintâi din domniea Domniei mele aici în scaunul orașului Domniei mele.

45. P. 85/43.

46. Pergament, P. 81/16.

Bucureștii, în anul de la zidirea lumii 7273 Mart 7, de popa Floru dascălu slovenesc de la școala Domniei mele cea slovenească ot st Gheorghe vechi.

(Monograma domnească) Noi Ștefan Voevoda

(Pecete aplicată pe hirtie)

Ștefan Mihai Racoviță scrie la 12 aprilie 1765 boierilor Scarlat biv vel stolnic și Tudorache biv vel comis ispravnicii județului Buzău, cum s-a milostivit și a închinat sf. Episcopii moșiea domnească «câtă va fi aci în sud Buz», afară de dania ce vor fi având alții cu hrisoavele și cărțile altor Domnii. Vodă spune că Episcopul a cerut boieri adeveratori și hotarnici, ca să aleagă moșiea dăruită Episcopiei. În acest scop el îi numește pe cei doi de sus, ca împreună cu sluga domnească «Ioan portărelul» să meargă acolo la numita și să aleagă moșiea ca s-o stăpânească Episcopia fără gilceavă. Hotarnicii sunt îndatorați ca în cartea de adeverința ce vor da, să numească și «dăniile» fieștecăruia «ca să și le stăpânească, după hrisoave și cărți ce vor fi avînd»⁴⁷.

Tudorache biv vel comis judeca pricina dintre Episcopul Cozma cu moșnenii de la Schei, la 12 aprilie 1765, pentru partea de moșie a sf. Episcopii și pentru moara de acolo. Că nu putea Episcopia să stăpânească ce are acolo «de peirea mai sus numiților moșnenii». Teodorache, care era ispravnicul județului Buzău, pune «alegători cu frica lui Dzeu pe Vasile biv log za vistierie și pe Ghinea comisul din Buzău. Ei cercetează și găsesc cu cale să stăpânească sf. Episcopie moșia Șchei pe jumătate, iar moșnenii altă jumătate; așijderea și din moară, sf. Episcopie o roată și jumătate, iar moșnenii, în frunte cu Gheorghe diaconul, o jumătate de roată. Iar cheltuiala ce va măturisi Gheorghe diaconul ce a făcut cu jumătate de roată, ce o avea cumpărată de la Drăghici, să-i fie întoarsă de Episcopie»⁴⁸. La 21 mai 1765 Ștefan Mihai Vodă Racoviță întărește Episcopiei jumătate din moșia Șchei, din moară o roată și jumătate și locul de danie făcută de Hagi Costandin căpitanul, în Țirgul Buzăului, după cercetările făcute la fața locului, care era lângă brutăria vistierului Vergu și o altă brutărie a Bisericii Grecilor⁴⁹.

Episcopul Cozma urmărește de aproape toate treburile Episcopiei. Astfel el aduce la cunoștința aceluiași Domn Ștefan Racoviță, la 30 mai 1765, cum Episcopia Buzăului a avut o moșie Stîlpul, dată danie de un Șteful biv vt armaș. Această moșie fusese stăpînită de Șteful timp de 20 de ani, iar Episcopia de 23 de ani, iar acum de 6 ani încoace s-a sculat clucerul Ioniță Racoviță și a luat-o în stăpînire. Domnul poruncește ca Episcopul să orînduiască un om, care să facă «zapt venitul acolo cât să va agonisi, strângându-să dă omul sfinții sale cu catastih anume și cu tună socoteală, să se pue la un loc într-o păstrare, iar nici o parte să nu-l ia, până să va strînge». Și atunci în urmă va veni și sfinția sa părintele Episcop și dnul clioc Racoviță aici la Divan și judecându-să a cui va rămănea moșiea, acelor va lua și venitul de ast timp⁵⁰. La 4 iunie 1765 Ștefan Mihai Vodă Racoviță arată ispravnicului de la Slam Rîmnic cum i s-a plîns Episcopul Cozma că are trei moșii Batogul, Coltea și Ciorani care se calcă cu vitele unor turci ce țin suhat «și adetul nu-ș dau dupe cum îș dau și alții ci dar, împreună cu dum. zavet să luă seama pentru acei Turci și să îndreptați, așezînd ce să dea pentru călcarea moșiilor și suhat, și așa îndreptînd să și împliniți, ca să nu rămăie sînta mănăstire păgubașă de adetul moșiilor. Și de îndreptarea și alegerea ce vei face, pe larg, în scris să ne înștiințez»⁵¹.

Episcopul Cozma la 13 iunie 1765 se jăluiește Domnitorului, iarăși pentru o parte din dania făcută Episcopiei de Șteful șărarul. Acesta dăruise o vie cu case la Lipia sud Buzău, iar acum nepoții Ștefului, Costandin Steriean și Dumitru nu îngăduie stăpînirea Episcopiei, ce au făcut case «în spinarea viilor pe acea obrație de vie și vitele lor ne strică viile atât al Episcopiei, cat și alte vie ale împrejurimilor. «De care fratele Kir Rafail au mai avut judecata cu acești numiți la dumnealor veliții boeari, în zilele Măriei sale Scarlat Vod». Deși Episcopia cîștigase cauza, ei nu respecta și continua să strice, aducîndu-i pagubă. Cozma episcopul se roagă de vodă să dea poruncă ispravnicului județului «și la judecători» ca să-și ridice acele case după acea obrațe de vie. Iar de vor avea ceva să obiecteze ei, să vie la judecată, de față. Și de nu să vor odihni acolo, cu soroc să vie la luminat Divanul Înălțimii

47. P. 81/10 și 11.

48. P. 55/58.

49. P. 55/59.

50. P. 72/31.

51. P. 66/26.

«tale» încheie persistentul Episcop⁵². Ștefan Vodă Racoviță are deseori prilejul să se ocupe de treburile Episcopiei de Buzău. Iată încă una, deosebit de interesantă, prin ceea ce cuprinde. La 26 iunie 1765 Domnul scrie lui Teodorache biv vel comis ispravnic al județului Buzău, cum a văzut o carte pe care o scrisese Episcopului Cozma pentru orașenii Buzăului, cum că le-a cetit hrisovul și ei au răspuns «că nu le dă mâna, nici că vor da ei chirie, fiind șăzători în drum mare dă le fac și alte cheltuieli și vor veni aici la Domnia mea cu jalbă. Dar cu toate acestea, o dată ce acel petec de moșie domnesc fiind și s'au dat cu hrisovul Domnii meale, să fie bine dată, au rămas lucru, cum că cei ce să află cu șăderea pă acea moșie, le iaste cu greu a da chirie, nefiind lucru obicinuit. *Obiceiorile în mâna Domnilor stau, Domnii le fac și iarăși Domnii le strică*. Pentru aceea dar ei a nu să supune a nu da chirie, aceea nu iaste cu puțință, că să numesc nesupuși stăpânirii, mai vărtos că cea ce să vor așăza cu învoeala să dea nu dau la altă chiverniseală a vreunui obraz, ci însuși la casa lui Dmzeu, dă unde își vor dobândi folos sufletelor, fiindcă la sfintele leturghii să pomenesc toți cei ce ajută sfântul lăcaș. Iată dar că lor își dau, iar nu în altă parte. Pentru aceea dum să-i chemi pă toți, căți să vor afla șăzători pă moșiea aceea și arătându-le aceste toate, să-i faci să-s supue. Iar de vor bănuî cum că cererea părintelui Episcop va fi mult și peste puțința lor, acea nici noi nu o pohtim a să urma, ci cât de puțin, cum să va socoti de dumneata, să dea, iar să nu fie nesupus (nici să să așeze după cererea sfintii sale) ca iată am scris și sfintii sale părintelui Episcop, ca să să mulțumească cu cea ce să vor învoi a da, ca să fie și priimită înaintea lui Dmzeu, când vor da de voe, dar nu peste puterea lor să-s supere. Și dă alegerea și așezămint ce vei face acum cu această poruncă, să avem știre» încheie Domnul scrisoarea pe care o trimitea ispravnicului său de la Buzău. Am socotit-o ca fiind deosebit de revelatoare, pentru mentalitatea Domnului, cit și a poporului la această jumătate a veacului al XVIII-lea⁵³ și de aceea am dat-o aci.

La 1 ianuarie 1766 Balea fecior popei Mihai ot Vernești, din Furești, dă Episcopului Cozma zapis, cum că fiind un om neinsurat nici o dată și rămânând la multă slăbiciune... m'am călugărit la sf. Episcopie». El dăruiește acesteia 5 pogoane de vie în Dealul Verneștilor «cu toată obrătiea lor, cit ține ocolul gardului»⁵⁴. Episcopul Cozma face anafora către Domn, arătând că are sf. Episcopie «o moșioară» Berindești, care este amestecată cu mânăstirea Banu și alții, din care nu are nici un folos, căci fiecare, cum apucă, ia venitul. Episcopul cere Domnului să dea lămurită poruncă ispravnicului județului să cheme pe toți răzeșii, să le citească zapisele și să aleagă partea fiecăruia «să-și afle și Episcopia dreptatea». Domnul dispune: «să se facă carte după cum ceare Episcopul»⁵⁵. Episcopul Cozma urmărește cu mare atenție proprietățile Episcopiei. Pentru clarificarea situațiunii moșilor Păcăleasca și Turceasca, Scarlat Grigore Ghica Voevod numește 12 boieri la 18 februarie 1766, să caute drepturile fiecăruj moșnean de acolo unde avea danie și sf. Episcopie. Se da instrucție boierilor hotarnici, iar alegerea ce vor face să o adevereze și ispravnicii județului «cu iscălitură». «Și scoțând izvod aseamenea să-l trimiți aici, să-s treaca la condica Divanului, ca după vreami, cându să va scula vre o parte, să fie lucru de adevărintă» încheie porunca Domnitorului⁵⁶.

Frații lui Iane Boldescul, ctitorul Bisericii din mahalaoa Popa Soare, din București, se plîng la scaunul domnesc la 1 iunie 1766. Ei arată cum Iane n-a avut copii și «s'au afierosit pre sine și toate ale sale la sf. Episcopie Buz, prin dieată». Prin aceasta el hotărăște ca din cea ce a afierosit să se facă un schit, care să fie metoh al Episcopiei, «dar au făcut și o besearică în București în mah. Pop. Soare, căreia besearicij îi lăsa prin dieată, ca din veniturile schitului, adecă, din vii, din moșii, moară și altele să sa dea și preoților ce vor fi pazitori la acea besearică pe an tî 60». După moartea lui Iane neamul lui, fiind mult frați, surori, nepoți nu s'au odihnit pe acea dieată și merg la Costandin Vodă Mavrocordat. Acesta, cunoscând că dieta nu este «dup orânduieala pravilei, acea dieata au rămas jos» cu toate că pînă atunci răposatul Episcop Metodie gătitise toate pentru ridicarea schitului. Vodă Mavrocordat hotărăște ca acel schit să nu se mai facă «și toată periusiea casii fratelui

52. Ms. 172, f. 521 și P. 56/4.

53. P. 81/15.

54. P. 10/109.

55. P. 25/35.

56. P. 41/44 și 45.

nostru ce o lăsase la Episcopie, ne-au dat-o nouă, dându-ne și dieată». Urmașii spun că pentru ca să nu se stingă de tot pomenirea fratelui lor, lasă sf. Episcopii Batog și alt petec de moșie, ce se cheamă Smedești, și o moară, ce era făcută în vadul Episcopiei. Iar bisericii din București ei li dau 16 pogoane de vie roditoare, cu case de piatră, cu pivniță și «alte namestii» ca să fie de chiverniseală preoților. Preoții nu țin vile și le vînd «în puțin preț tl 400» și acum ei cer de la sf. Episcopie și acei cite 60 taleri pe an, ca și cum ar stăpîni sf. Episcopie toate cele afișosite. Moștenitorii spun Domnului că aceasta are atît de puțin din această dieată, încît dacă ar face una ca aceasta, adică să plătească cei 60 taleri anual, ea s-ar păgubi mai mult, în loc să aibă ajutor, iar ei «în loc de pomenire își vor căștiga blestem». Cer ca preoții de la Popa Soare să-și caute cu ei, și dacă nu se mulțumesc cu vile, să le dea lor, și ei le vor răspunde acei bani⁵⁷. Jalba era semnată de Lefter Boldescul, Kirana monahia Boldescul, Manole i Jipa i Iorga nepoții lui Iane Boldescul. Domnul dă porunca vatafului de aprozi să comunice Mitropolitului să cerceteze această jalbă, o dată cu jalba preoților «ce mai în trecutele zile pentru aceasta ne-am dat fiind și sfinția lor Episcopii și dup cum vor afla a fi cu cale, cu anafora să ne înștiințăm» termină rezoluția dată de Vodă. Soluția se va da abia la 5 martie 1767 cum se va vedea mai departe.

Scarlăt Grigore Ghica Vodă scrie la 9 iunie 1766 Mitropolitului țării, biv vel vornicului Cantacuzino, vel logofătului, biv vel vistier Știrbei și vel clucerului, să se adune și să judece pricina ce are Episcopul Buzăului cu stolnicul Ioniță Căndescul pentru moșia Cărlomanești din județul Buzău. După ce vor descoperi adevărul și «dreptatea» dînd în scris, cu anafora să înștiințeze pe Domn⁵⁸. La 15 iunie 1766 Mitropolitul Grigorie, marele vornic și ceilalți amintiți mai sus scriu lui Dumitrache biv vel logf și lui Vasilie biv logof za vistierie să meargă la Episcopul Cozma unde să fie și Ioniță Căndescul biv vel stolnic și să caute toate scrisorile și cărțile ce vor avea aceștia, pentru moșia Cărlomanești ce vor avea aceștia «ca să vedeți câte cărți de acestea sînt intrate în cartea de hotărnicie și câte nu sînt intrate... «cercetând pricina foarte cu amăruntul și fără de hatăr, fiind la mijloc și carte de blestem a Prea sfințit părintelui Mitropolitului»⁵⁹.

Un privilegiu vechi al Episcopiei îl reînnoiește Scarlăt Grigore Ghica la 20 iunie 1766, cînd se dă voie Episcopului Cozma «să-s aduc din streinatate liude 20, pe care să-i ducă întai la ispravnicul județului ca să-i cerceteze și cu adevărînța ispravnicului că sînt streini și fără de pricină viind aici la dumnealui vel vist, li să vor da pecetluituri roșii și de către Domniea mea și de dajdile visterii vor fi în pace și nesupărați, că i-am dăruit să fie pentru poslușania sfintei Episcopii»⁶⁰. La 9 iulie 1766 Mitropolitul Grigore al Țării Românești scrie o anafora către Domnul Țării în pricina complicată a moștenirii lui Iane Boldescu din Buzău. El spune că frații și nepoții acestuia, după jalba ce au dat la Măria sa, au venit înaintea lui «că se judece «pentru preoții din mahalaoa Popi Soare». Ei erau reprezentați prin nepolul lui Manole «cu carte de vechil» din partea celorlalți. Mitropolitul a aflat cum că acest răposat, neavînd copii «cu dieata au lăsat ale sale la sfînta Episcopie a Buzăului, făcînd epitrop pe rîp. Metodie episcop, ca dintraceale să facă un schit și să dea și preoților din mahalaoa Popei Soare, pe an câte tal 60». Frații și nepoții vîzînd că «nu i-au odihnit mai cu nimic» vin la Vodă cu jalba, judecîndu-se de 2—3 ori «la Măria sa Costandin Vvd Mavrocordat» care «de la Divan» le-au dat dieata la mîinile lor făcîndu-i «pre dînșii clironomi». Ei s-au scotit să nu rămie pomenirea fratelui lor «de tot jos» și au dat la sf. Episcopie 2 moșioare «iar o moșie și o moară, bani, dobitoace și alte lucruri le-au luat supt stăpînire după cum ne-am adeveriț dintr-o foae iscălită de neamul Boldescului, ce s-au găsit la mîna preoților». Mitropolitul cere să dovedească aceasta prin martori, ceea ce face vechilul Manole, care mărturisî sub blestemul arhieresc, că a auzit de la tatăl său, că de la

57. P. 67/27.

58. Acad. R.S.R., P. CXXVIII/81.

60. Ms. 171, f. 250 v.

60. Acad. R.S.R., P. CXXIV/152.

Divan «le-au dat Costandin Vvd dieata». Manole aduce ca martor și pe egumenul Silivestru de la mănăstirea Vintilă Vodă, care sub blestem spuse că a văzut dieata în mîna lui Ivașco tatăl lui Manole «ce era cumnat cu Boldescul». Asemenea mărturisii lui Vasilie biv logof za vistierie, că știe cum în două trei rinduri neamul Boldeștilor s-a judecat cu Metodie episcopul «și multă gâlceavă au fost la mijloc». Așijderea și o moșie ce o dăduse Boldescul cu dieata sa, la mănăstirea Banului, unde iaste și el îngropat, iar acel neam al Boldeștilor au luat-o». Manole mai spune, că de nu se va crede el, poate veni și însuși unchiu-său, ca să se dovedească. Deci, din toate acestea Mitropolitul ajunge la concluzia «cum că s-a stricat dieata, și nu s-a urmat după cum au lăsat mortul». Mai mult, el spune cum a întrebat și pe «fratele episcop» ce venit ia de pe aceste moșii, și află că nu mai mult decît 30—40 taleri venit pe un an. Acestea le comunica Mitropolitul Grigorie prin anafora Domnitorului Țării ⁶¹.

La 19 sept. 1725—1766 Grigorie mitropolitul scrie Episcopului Cozma cum a venit la dînsul vechilul Episcopiei Buzăului Misail dieaconul și i-a spus că este trebuință de carte de blestem asupra lui Pavel și lui Frone căpit și lui Neagoe Robei și lui Dumitru Robei și molitvei sale popei Nicolae proin protopop și altor lăcuitoii și înprejurenii, din Dealul Coteștilor și al Bonțeștilor sud Slam-Râmneac, ca să mărturisească despre vinăciul Episcopiei de aci. Ei trebuie să arate în frica lui Dzeu «pentru poporul Bonțeștilor, după unde știu că ia Episcopia Buz vinărici și până unde merge acel popor al Bonțeștilor și de unde să înceapă poporul lui sfete Panteleimon și mai nainte până unde lua mănăstirea vinărici. Așijderea și poporul Coteștilor pe unde să lovesc popoarele și de unde să încep». Iată, continuă Mitropolitul Grigorie, că li s'au făcut de la smerenia noastră această carte cu mare blestem și cu groaznică afurisanie asupra lor celor ce le vor ști». Mărturiile, celor 11 care iscălesc, întăresc cele ce spune «Visarion călugăr Frige cline ot Bonțești, care mărturisește că poporul Bonțeștilor iaste pînă la Cazal și pînă la Robei și pînă la Gheorghii zet Cazal» ⁶².

Irina monahia «care m'au chemat pă mirenie Safta fata căpit Avraam din satul Cuvurluiol ce au fost soție răp. parcălab Leicoiul din sud Buz» dă zapis Episcopului Cozma, cum a avut cu soțul ei patru copii, care au murit: dacă n-a avut urmaș soțul ei a lăsat averea sa Episcopiei. «Și nedându-mi mîna ca să vin în grab fiind loc depărtat am venit acum de buna voea mea și am închinat dania sa sf. Episcopiei» spune amărîta călugăriță, la 8 oct. 1766. La sfîrșitul zapisului Irina monahia adaugă: «însă dănd și toate zapisele și hrisoavele din județ Buzăului și din județ Dambovița i dupe alte locuri», deci dania nu era mică. Între martorii aflăm și pe † Silivestru eg ot Vintilă Vod, † Vasilie biv logf za vist și alții ⁶³. Episcopul Cozma da la 25 oct. 1766 o carte cu mare blestem și cu «groaznică afurisanie, oamenilor din Matîța și «după Lopatna» să mărturisească pentru toate hotarele moșiei Episcopiei Galbineasca și Turceasca și Păcăleasca «care merge pînă în hotarul moșiei Căldărușani» ⁶⁴. Matei Cocorăscul biv vel dvornic «za Târgoviște» împreună cu șase boerșani, luați pe răvașe domnești, de Episcopul Cozma și de Necula vâtaf Podeanul, hotărnicesc moșia Galbineasca, Păcăleasca și Turceasca sud Saac care îi erau Episcopiei danie de la Macarie monahul «ce l-au chemat pe mirenie Manea Brăcăceanul». Hotarnicii găsesc că Episcopia are aci 445 stînjeni, iar vâtaful Necula Podeanul 60, iar cei ce au vîndut moșneni popei lui Matei de la Pacalești, un vad de moară în apa Lopatnii, și Stancului Șoimăreanul un loc de casă cu livadea de pruni, moșnenii «făr de cale au vîndut. Cumpărătorii urma să-și caute cu cei ce le-au vîndut. Hotărnicia aceasta se face la 26 octombrie 1767. Între boierii hotarnicii găsim și pe † Popa Mihai protopop Bozieanul ⁶⁵. La 20 noiembrie 1766 Episcopia face schimb cu Macarie egumenul de la mănăstirea Berca, dînd Scurteștii și primind Piz... și Zăvoianca ⁶⁶. Pană Filipescu biv vel clucer vinde Episcopului Cozma la 22 februarie 1767 moșia de la Bălțeani (Buzău) de 800 de stînjeni, care se afla alături cu altă moșie a Episcopiei, tot într-acel hotar, de 1000 stînjeni. Aceasta din urmă fusese cumpărată mai înainte de la Draghicean Greceanul, ce o avea de zestre de la tatăl lui Pană Filipescu, așadar ei

61. Ms. 173, f. 120—121.

62. P. 59/67.

63. P. 55/60.

64. P. 39/35.

65. P. 41/47.

66. P. 22/40.

erau cumnați. Prețul moșiei era de 500 de taleri, stinjenul socotit a 75 de bani. Pentru această moșie Pană Filipescu avusese judecată cu stolnicul Scarlat și o cîștigase după cum arată anaforaua veliților boieri, întărită și de Vodă, pe care o dă în mina Episcopului Cozma. Martorii vînzării sînt: D. Racoviță vel vorn., Radul Văcărescul biv vel dvorn, Părvul Cantacuzino vel logof, Badea Știrbei vel vistier, Iordache Mavrodii biv vel vist (?), Iordache Văcărescu vel clioc. Vînzarea o adeverește Grigore al Ungrovlahiei⁶⁷.

Țigani Episcopiei, acest capital însemnat al unei mari gospodării ca aceea a unei Episcopii, nu sînt uitați de Episcopul Cozma. La 25 februarie 1767 el face lista «de țigani ce-i avem fugiți la Moldova». Ei sînt peste 15 suflete. Marii boieri iscălesc decizia și ca martori «ca trimitînd omul sfinții sale, prin judecată, să-ș caute». Printre aceștia aflăm pe Dumitrache vel vornic, Nicolae Dudescu vel vornic, Părvul Cantacuzino vel logf, Badea vel vist și alții⁶⁸. La 5 martie 1767, cum am amintit mai sus, Episcopul Cozma se judecă cu «pop Cârstea i pop Lazăr de la mahalaoa popi lui Soare, care cer «de când s-au făcut sfinția sa Părintele Cozma episcop embatic pe an câte tl 60». Judecata se face la Divan înaintea Domnului Alexandru Scarlat Ghica Voievod (1766 dec. 2—1768 oct. 17) de față fiind Mitropolitul și veliții boieri. Episcopul Cozma era reprezentat prin vechilul Episcopiei Misail diaconul. Se citește hotărîrea dată de Costandin Vodă Mavrocordat, prin care se da moștenirea lui Iane Boldescul neamului său, care din bună voința lor, dau Episcopiei «două moșii anume Batozul în sud Ialom. și Băncești în sud Buz și două roate de moară într-un vad al Episcopiei (Observăm o modificare la numele moșiilor, care se poate să fie aceleași pe care le-am cunoscut sub alt nume). Se amintește de asemenea, că moștenitorii au dat și bisericii din București 16 pogoane de vie. Vechilul Episcopiei arăta, în Divan, un răvaș al neamului lui Iane Boldescul, cu jalba ce au făcut «cătore răposatul părintele Domniei mele» în care se spune cea ce a dat el de bună voie Episcopiei, cît și preoților de la Popa Soare. Vechilul mai arată ce învoială au propus urmașii lui Iane, privitor la pogoanele de vie, adică să le ia ei și să răspundă în schimb cei 60 de taleri anual. Episcopia rămînea astfel liberă față de orice pretenție din partea preoților de la Popa Soare. Ei, însă, își îngreuiaseră situația foarte rău: «Iar pentru fapta preoților de au vîndut viile, după pravilă li se cuvine încă și pedeapsă, pentru că acea danie nu s'au făcut numai pentru dănsii, ci și pentru alți următori în locu-le, cari vor fi a sluji sfinței besearici, și vînzarea li să cuvenea să fie, orj prin știrea Domniei, sau a Prea sfinții sale părintelui Mitropolitului, ca unui ce le sânt enoria din eparhia Prea sfinții sale, ca cu acei bani să fie cumpărat besearici alte acarete. Dă care vii, iar hotărăm, dă-l a cui mîna vor fi să să la pă seama besearicii, și acei cumpărători unde vor fi dat banii să și-i caute» sfîrșește hotărîrea Divanului, în frunte cu Domnitorul țării. Din toate un lucru sigur rămînea: gîndul cucernic al lui Iane Boldescul nu se îndeplinește!⁶⁹.

Baba Neaga Avrâmoae cu fiica sa Măriuța vinde la 23 martie 1767, trei pogoane de vie lucrătoare în Dealul Bontestilor. Ele se mărgineau «pă de lă vale» cu viile Episcopiei, iar prețul lor era de 33 taleri. Intre martori aflăm și pe Pop Istrate prot(opop) ot Foc; și am scris eu pop Ghica ot Pănticești și sânt mart.⁷⁰ Alexandru Scarlat Ghica Vodă numește, la 30 martie 1767, boieri «adeveritori» și hotarnici ceruți de Episcopul Cozma al Buzăului și anume Mincul polcovnic, Vasile biv logof za vistierie i Ghinea biv vt comis drept șase boieri și șase din cealaltă parte, ca acești 12 boieri să descopere și să alegă moșiei Stănceștii de către moșneanii de acolo, Galbeni de către postelnicul Ianache și Vernești de către șatr. Ștefan Cioran. Ei erau îndatorați să facă semne, să puie pietre, să dea cărți de adeverintă, ca să știe pe unde să stăpînească fiecare dintre părți. Domnul le poruncește în același timp să se ferească de hatăr «sau voe veghiată», ci să lucreze cu frica lui Dzeu, cu sufletele lor⁷¹. La 20 aprilie 1767 hotarnicii de mai sus merg și aleg moșiea Ciorasca din județul Buzău, a cărei lungime merge din apa Buzăului pînă în Călmățui. Ea fusese cumpărată de răposatul episcop Metodie de la Anton căpit Băncescul și de la fiica sa Sanda, care și ei o luaseară de la Lincoi. Hotărnicia făcută de pe vremea lui Costandin Vodă Brîncoveanul, la 19 decembrie 7218—

67. P. 62 și 63/35.

68. Acad. R.S.R., P. CXXVII/243.

69. P. 10/112.

70. P. 59/69.

71. P. 31/100 și 102.

1709, nu mai era valabilă și pentru motivul că apa Buzăului rupsesse malurile și pietrele căzuseră. Pe de altă parte Lincoii începuseră să o calce și să o împresoare. Hotărnicia este făcută cu multă atenție și se dă carte Episcopiei să stăpânească în pace⁷². La 12 mai 1767 aceiași boieri hotărnicii, în frunte cu Minciul polcovnicul, Vasile biv logof za vist, Ghinea biv vt comis fac hotărnicie și la moșia Schei, de pe apa Slănicului dată danie sf. Episcopii de Marta monahia «ce au chemat-o mirenește Marica fata lui Iordache căpit Băncescu, nepoată lui Anton căpit, pentru care danie au fost plătit-o Episcopiei și de niște datorii». Hotărnicia, ca și cealaltă de la Cioreasca, este făcută cu atenție și cu mare bogăție de amănunte, din care nu lipsește nici numele schitului Poteca «ce iaste metoh a sfintei Episcopii»⁷³. Popa Grigorie iconomul, vechil al episcopului Cozma, are la 18 mai 1767, judecată cu Stoian cojocarul din mahalaoa Banului pentru un loc de casă, ce era la uliță, în Tîrgul Buzăului. Pe acest loc avusese casa și pivnița o femeie anume Dobra soția lui Vasile Ghiuță. Încă în viață fiind și neavind copii dau casa și pivnița danie sfintei Episcopii în zilele răposatului episcop Filaret. După moartea Dobrei și cît a mai trăit Vasilie Ghiuță Episcopia a stăpinit aceste averi cu pace. Mai târziu Vasile a rugat pe episcopul Filaret, de a dezgropat pe Dobra și a slujit sfînta liturghie cu parastas și cu molitve de ertăciune. Aceasta o mărturisesc megiașii, bătrînii din oraș și însuși Dobre sin Călin nepot Dobrei, cum au făcut ei danie și cum a stăpînit-o Episcopia, de atunci nestrămutat. După aceasta Vasile Ghiuță s-a recăsătorit, luînd pe muma acestui numit Stoian, fiind el făcut cu alt bărbat. «Și nezăbovindu-se vremea au murit și Vasile și dania era tot nemișcată» a Episcopiei. Apoi s-a întîmplat de a ars casa și a rămas locul sterp. «Și între schimbările părinților Episcopi, cînd stîința sa proin Episcop Kir Rafail s-au prostit de piscopeie» Stoian profită și ca un stăpîn îndeamnă pe Iane băcanul să facă dugheană pe acel loc. Episcopul Cozma află acest lucru și nu-l îngăduie, dar Iane vine și cere sfîinții sale să-l lase să facă dugheană și să plătească chiria locului «cu tocmeala după obicei». Episcopul îl învoiește să facă două dughene, plătiind chirie. Chestiunea fiind dusă în fața judecătii Stoian este întreat ce are de răspuns, el spune că, după moartea lui Vasile, ar fi plătit mamă-sa niște datorii ale aceluia. Judecata decide ca Episcopia să stăpînească dania adică casa, iar Stoian poate să ia în stăpînire orice ar găsi de ale lui Vasile pentru acea datorie «iar la danie să nu se întînză nici într-un chip... iar ce cheltuiala va fi făcut Iane băcanul cu dughenile să o întoarcă sf. Episcopii și să le stăpînească cu bună pace, de către Stoean cojocar»⁷⁴. Acesta nu se mulțumește cu judecata, ci face plingere la Divan, dar are același rezultat, la 11 Iunie 1767⁷⁵.

Toader cu fratele său Vasile «frați buni cu Avram» cu cumnata lor Eftinca și cu sora lor Rada dau zapis Episcopului Cozma cum i-au vîndut «ca vreo 3 pogoane de vie» ca să poată «îngriji» pe fratele lor Avraam mort de ciumă. Acesta cu soția sa Eftinca primiseră danie aceste pogoane, loc sterp, de la moșnenii de la Cotești și au pus vie pe el; «s'au făcut vița tîmăioasă, cît au făcut și struguri». Ei toți cei de sus o vînd Episcopiei cu prețul de 36 de taleri⁷⁶, la 15 iunie 1767.

Alexandru Scarlat Ghica Voievod scrie lui Mihalcea Topliceanul biv bel stolnic, lui Alexe Neculescu biv logof za vist și lui Iane căpit Bagdat cum a fost înștiințat de Episcopul Cozma că avînd Episcopia moșia Boldeștilor, moșia Coteștilor și moșia Vartescoiului ele se împresoară de către «răzașii» acestor moșii. Episcopul le cere să hotărnicească acele moșii, ca să nu mai fie pricină. Domnul spune celor trei boieri de mai sus că i-a orînduit să meargă la acele moșii, împreună cu sluga și strîngînd pe cei împricinați să le citească toate scrisorile, să tragă moșia pe trei locuri «după obicei» și făcîndu-o moșie să aleagă partea fiecăruia. Apoi ei să facă «semne, să pună pietre și să dea cărți «de adevîrință» fieștecăruia, ca să știe pe unde să stăpînească. Toată lucrarea s-o facă, ferindu-se de hatîr și «voe veghiată», în frica lui Dumnezeu». Iar de vor cunoaște că este pricină de judecată, să nu facă nici un fel de hotărîre, pîna întii să vor judeca. Este aci arătată întreaga procedură de hotărnicie, expusă de însăși stăpînitorul țării. Porunca se dădea la (f.z) sept. 1767⁷⁷.

72. P. 62/36.

73. P. 55/62 și 63 cople.

74. P. 81/18.

75. P. 81/17.

76. P.68/12.

77. P. 59/70.

În aceeași lună în 12 zile Domnul dă o altă poruncă privitor la moșia Cărlomănești a Episcopiei care trebuia să fie hotărnicită de către moșia stolnicului Ioniță Cîndescu. Boierii hotarnici erau Mîncul polcovnic, Vasile biv logof za vist și Ghinea comis «drept șase boeri»; aceștia erau din partea Episcopului Cozma, «și din cealaltă parte alți șase». Ei trebuiau să procedeze după sistemul cunoscut, al cărui tipic l-am dat imediat mai sus⁷⁸. Chestiunea caselor și pivniței din Buzău, de care am amintit mai sus era încă în discuție la 19 sept 1726—1767, cînd Cozma episcopul ceruse de la Mitropolitul Grigore, prin vechilul Episcopiei, diaconul Misail, carte de blestem și afurisanie asupra lui Filip cupețul, uncheaș Preda Draguțescul și alții din Tîrgul Buzăului pentru judecată cu Stoian cojocarul. Potrivit hotărîrii Divanului, întărită și de Vodă, Mitropolitul dă cartea de blestem, spre a se afla adevărul asupra daniei făcută de Dobra soția lui Vasile Ghiuța Episcopului Buzăului. Un scăzîmint al vechii noastre justiții a fost acela de a prelungi judecățile, pe date infinite. Auctoritatea lucrului judecat se pierdea în aceste nesfîrșite reveniri! Este și cel de aci, un caz concludent⁷⁹. Moșnenii din Dealul Boțeștilor dau la 30 oct. 1767 zapis la mîna Episcopului Cozma cum a venit sfinția lui să-și hotărnicască moșia de către ei. Dar fiind vreme de iarnă și ca să nu intre ei la mai mare cheltuială se roagă de Episcop să amîne această lucrare. Episcopul le citește catastiful pe care-l are de vînzările făcute de moșii și părinții lor, și i-a întreat de sînt ele bune. Ei răspund că sînt bune și nu este motiv de nici o judecată «numai cînd va avea sfinția sa vreme să vie să-s hotărnicască moșia de către noi, și noi să avem a da moșie după catastif și după zapisele ce le are sînta Episcopie»⁸⁰. Boierii hotarnici, 12 la număr, dau carte la 3 Dec. 1767 pentru alegerea hotarelor moșiei Cărlomănești a Episcopiei despre partea lui Ioniță Cîndescu fost mare stolnic⁸¹. Asanache Neculescu post, Alecse Neculescu biv logof za vist, Isufache Neculescu biv logf za vist, Iordache Neculescu și Ianache Neculescu dau zapis la mîna Episcopului Cozma, la 6 dec. 1767, cum din rivna dumnezească fac danie sf. Episcopii Buzău casele părintești din Focșani. Ei le dau cu toate cele ce sînt în case, cu grădina și cu locul îngrădit «ca să fie sfinției sale și altor năstavnici, ce vor veni în urma sfinției sale, ca cînd vor veni să le fie de trebuință odihnei lor, sfințiilor sale». «Ca să fie răposăților părinților noștri pomenire și noao, la sînta Episcopie și să aibă a să pune și numele la parisie a sfinției Episcopii»⁸². Iane Tircoveanu cu moșnenii din Cărlomănești schimbă cu Episcopia partea lor din Cărlomănești primind în schimb locuri la Poiana Mierăi, la 13 dec. 1767⁸³. La 5 februarie 1768 Mariea Bălăceană «împreună cu lelea Zmaragda sorumea, fiicele răposatului Ioan Conte Bălăcean și nopot de fecior dlui Costandin Bălăcean veș agă» dau zapis la sf. Episcopie a Buzăului «și la cinstită și blagoslovită mîna sfinției sale părintelui Episcop Kir Cozma» cum le-a vîndut moșia lor ce se cheamă Jiliștea. Moșia era moștenire de la părinți și avînd trebuință de bani «la păsul nostru» o vînd. Ea are 800 stînjini și primesc 500 de taleri, socotindu-se stînjenul cite 75 bani. Iar cîți stînjini vor eși mai mulți, peste acei 800, îl fac danie Episcopiei, pentru sufletele lor și al părinților lor. Martorii vînzării sînt «obrazе de cinste»: Dumitrașco Racoviță vel dvornic, Badea Știrbei vel vist, Ianache Văcărescul vel clioc, Petrache Cîmpinean biv vel clioc. Popa Teodosie ot sf. Vineri⁸⁴. La 15 februarie 1768 Cozma Episcopul comunica prin «smerită anafora» că a avut Episcopia niște vii în sud Buz, în Dealul Lipie i, danie de la Șteful șătrar. Acum nepoții acestuia nu îndăgădute să stăpînească Episcopia viile cu obrațele lor, ci au făcut «case și sat în spinarea viilor pe obrațele viilor și multă stricăciune ne fac cu vitele lor, nu numai noao ci și altor împrejureni». Cu această pricină se ocupase și Episcopul Rafail, iar Cozma se plînsese în zilele lui Ștefan Vodă, care a poruncit să-și ridice casele «și fiind asupra mîzdehei n'au luat porunca săvârșire». Episcopul se roagă de Vodă să dea poruncă ispravnicilor ca să se execute hotărîrea domnească dată. Alexandru Scarlat Ghica ascultă rugăciunile Episcopului Cozma și poruncește ispravnicului de la Buzău, că dacă vor fi casele pe stînjinii Episcopiei să le ridice și să le puie la locul viilor lor. Iar fiind pricina într-alt chip să-i sorocească cu carte, să vie la Divan⁸⁵. Același Domnitor dă poruncă la șase boieri hotarnici ca

78. Ms. 172, f. 252.

79. P. 81/20.

80. Cop. XCIII/1 f. 5 v.

81. P. 89/7, 8.

82. P. 60/39.

83. P. 89/9, 10.

84. Ms. 172, f. 208 și verso.

85. P. 56/45.

să aleagă moșia Sorești a Episcopiei de către moșneni, la 6 mai 1768⁸⁶. Pană clucer Filipescu dă adevărîță Episcopului Cozma cum a primit bani pentru o parte din moșia Bălteni, la 26 mai același an⁸⁷. La 1 iunie 1768 Alexandru Scarlat Ghica da poruncă la 12 boieri hotarnici, după rugămintea Episcopului, să meargă și să aleagă moșia Ciorăști (Buzău); printr-o altă dispoziție domnească pentru același lucru se cheamă 24 de boieri hotarnici⁸⁸. La 18 iunie același an și același domn fixează așezămîntul de dijmă și clacă al satului Dichisni al Episcopiei⁸⁹. Alexandru Scarlat Ghica Vodă scrie la 20 iunie 1768, ispravnicului de Buzău cum a fost înștiințat de Episcopul Cozma prin anafora, că a avut moșie împreună cu moșnenii de la Schei, care impresuraseră partea Episcopiei. Iar în anul trecut cu 12 boieri hotarnici și-a ales Episcopia partea de către ei. Acum trimițînd Episcopia omul său la vremea dijmei «ca să ia în scris venit de pe acea parte, iar acei oameni nu numai că nu lasă să ia cevas, ci nici să scrie. Pentru care iată că îți poruncim Domnia mea să trimiți să-i aducă și față pîntîndu-i cu vechil sfinției sale în scris să alegi și ce va fi de împlinit să-i apuci și să-și împlinească». În caz că ei nu sînt mulțumiți, Domnul spune să trimită pe 2—3 oameni împreună cu vechilul Episcopiei «cu soroc înscris» la Divan⁹⁰. Ștefania fata răposatului Ion Țochi ceaus, soția ceaușului Ioniță Jălboiul lăsa 8 pogoane de vie danie sf. Episcopi. Ele n-au fost date de la moartea Ștefaniei, și s-a stăpînit de răposatul ceaus Apostol Țoca pînă acum. Și întîmplîndu-se moarte și ceaușului Țochi clironomii acestuia dau aceste vie ce se găsesc la Coica «a le stăpîni cu bună pace sfinția sa părintele Episcop Kir Kozma buz și sfința Episcopie». Marica nepoata răposatului Apostol Țoca adeverește, iar Ion Jălboiul ceaus și alții sînt martori. Dania se făcea la 18 iulie 1771⁹¹. La 31 oct. 1771 boiernășii, preoții și alți megiași judecă următoarea pricină. Episcopul s-a jeluît ispravnicului Alexandru biv veî serdar cum diaconul Gheorghe Berhă de la Schei a tulburat posesiunea sf. Episcopiei de acolo, căci «de la vremea răzmeriții⁹² încoace neputînd s-o caute (Episcopia) s-a pus și cu alți moșneni și i-au luat venitul în ani 3, atîta al moșiei și o roată de moară ce o are acolo pă acea moșie». Boiernășii cercețează și dovedesc că au luat 300 taleri în trei ani, pe care urma să-i întoarcă Episcopiei diaconul cu tovarășii lui. Cei din urmă întorc banii «iar tal 60 au rămas ca să-i dea diaconul, și el fiind dus în țări streine». Atunci boiernășii și preoții merg și prețuiesc casa acestuia, pe care o dau Episcopiei cu toate ce se găseau într-însa⁹³.

Situațiunea incurcată de la Biserica sf. Dumitru de la București, o clarifică marele Mitropolit Grigore dînd următoarea decizie.

Grigorie mlst. bjeieo arhiepiscop i mitropolit a toată Ungrovlahia

De vremea ce besearica sfitului marelui mucenic Dimitrie, de aici din București, fiind închinată de răposății ctitori, la Episcopia Râmnicului și a Buzăului, și din pricina că iaste închinată la amândoa episcopiiile, nici de o parte, nici de alta nu sa chiverniseaște besearica și ceale ce are să prăpădesc, ne avînd purtător de grijă. Deci noi am scotit pentru mai bună chiverniseala besearicii, și am pohtit pă fratele episcop Buzăul Kir Cozma, și o am dat asupra frății sale, ca să-i aibă toată purtarea de grija, luînd frăția sa tot venitul de la daniile ce va fi avînd besearica, și care venit să fie pentru bume podoaba besearicii. Și cînd va fi trebuință de a să dreage cevași la besearica, sau să dreagă vreo prăvălie, să aibă frăția sa, a cheltui și a dreage, dintracel venit. Și ce va mai prisosî să fie tot supt păstrarea sfinții sale, ca ori la ce va trebui frăția sa să aibă de grijă. Iar preoții să nu mai aibă amestec de acum înainte la aceale danii a să mai amesteca și a mai lua cevași, ci lor să le ajungă venitul besearicii. Și am dat această carte la mîna frății sale întărită cu iscălitura smereniei noastre. Aceasta scriem.

Mai 14, 1772

Grigore al Ugr.⁹⁴

Astfel se punea capăt unor neînțelegeri care durau de prea multă vreme, poate, și din pricina preoților abuzivi.

86. P. 22/41.

87. P. 62/3 doc. 39.

88. P. 62/3 doc. 40, 41, 42.

89. P. 73/10.

90. P. 55/64.

91. P. 59/66 b.

92. Este vorba de Războiul ruso-turc din 1768—1774.

93. P. 55/65.

94. Ms. 173, f. 556 și v.

învoiește ca sfinția sa, să ia o față de țigani de la acela în locul acelei a Episcopiei¹⁰⁹.

Episcopul Cozma urmărește de aproape hotarele moșiilor Episcopiei. Ca urmare vedem cum Alexandru Ioan Ipsilanti Vvd, la cererea Episcopului scrie la 16 iunie 1776 biv vel medelnicerului Mincu și Ianache Bagdat, biv vel armaș și ispravnic al județului Buzău, să meargă să hotărânicească moșiile episcopale Oltenii și Verneștii. Domnul îi orînduiește pe fiecare din ei «drept șase boeri» astfel se substituie vechea formă, a comisiunii de 12 boeri hotarnici. Ca de obicei li se indică cum să procedeze, «ca să știe mai sus numita sfnta Episcopie pe unde să ție și să stăpânească, fără de pricină și gâlceavă»¹¹⁰. În aceeași zi Vodă Ipsilanti dă poruncă Radului Goleșcul biv vel sluger și ispravnic ot sud Saac drept șase boeri, armașul Costandin drept trei, Matej Bucovene drept unul, protopopul Mihai drept unul, Stan Urlățeanul unul, ceea ce însumau pe cei 12 tradiționali hotarnici, să meargă și să hotărânicească moșia Episcop. Ei urmau să tragă moșia, să puie pietre și să dea cărți de hotărânicie iscălite moșii ce sânt împrejur pe din sus și pe din jos. Hotarnicii fuseseră ceruți de către Episcop. Ei urmau să tragă moșia, să puie pietre și să dea cărți de hotărânicie iscălite de dinșii ca să stăpânească Episcopia «fără de pricină». În componența hotarnicilor intra ca totdeauna și a slugă domnească, care era de data aceasta un «vtori portar» al cărui nume nu ni se dă¹¹¹. Vechiul privilegiu de apărare al braniștei Episcopiei este reinnoit de Alex. Ion Ipsilanti, la 19 iunie 1776. Domnul împuternicește omul pus de Episcopul Cozma să oprească pe oricine care ar voi să taie lemne în braniștea de lângă Tîrgul Buzăului «care iaste oprită mai dinainte vremi». De asemenea să oprească să taie în crivina de pe moșia Stăncești și Găvănești și Frasinii de pe moșia Negreasca «ca să fie numai dă treaba viilor și lucrurilor sfitei Episcopii». Cine ar îndrăzni să facă contra, omul Episcopiei «să-i tragă și să le facă certare după vina lor». Pedepsa, cum se vede era mai îngăduitoare ca-n vremile trecute, cînd se confisca securea și carul celui prins asupra faptului¹¹². În aceeași zi Alexandru Ioan Ipsilant Voevod da o carte ispravnicilor județului Saac, să caute să avere interesele Episcopiei care erau prada unor oameni șezători pe împrejur moșilor acesteia, ce se chemau Cislău, Poenariu și Buda. Episcopul Cozma arătasă Domnului cum locuitorii aceștia erau șezători cu casele pe alte moșii, străine, și dobitoacele lor le hrănesc pe moșia sf. Episcopiei «cu iarba și cu crângurile și tae pădurea de-ș fac case și altele ce le trebuesc și cu rămătorii lor mănăncă ghinda... și strică fânețele, în cât de răul lor, nimeni nu îndrăznește să are și să facă semănături pe moșia Episcopiei». Domnul poruncește ispravnicilor din «sud Saac» să trimită să aducă prei părcălabii de prin satele ce le va arăta ispravnicul Episcopiei, și pe cîte 2—3 șăteni care sa «așaze cu omul Episcopiei, atât pentru suhatul vitelor, să dea de vita cîte bani 12 pe an, de vreme că alta clacă Episcopiei nu fac, cât și pentru pădure și pentru fânețe întracelași chip să să așaze». De asemenea ispravnicii le vor porunci să-și puie păzitori la vite și să nu strice bucatele și să plătească paguba ce vor fi făcut pînă acum. Poruncă se da ca de acum înainte așa să se urmeze, trebuind să silească pe cei îndărătnici, să se supuie «fără de voea lor». «Iar mai mult de cât să coprinde mai sus, supărare lăcuitorilor să nu li se facă» încheie lămuratul Domn cartea sa¹¹³.

O reclamațiune identică făcuse Episcopul pentru satele Schei, Maxim, Nișcov și Părscov din județul Buzău. La această reclamațiune Alexandru Ioan Ipsilant Voevod scrie la 20 iunie 1776 ispravnicilor din Buzău să procedeze la fel ca cu cei de mai sus¹¹⁴.

Alexandru Vodă Ipsilanti dă carte la 16 sept. 1776 omului împuternicit de Episcopie, la moșia Boboci, în județul Saac, să aibă «volnicie» să apuce pe oamenii șezători și se vor hrăni pe acea moșie să clăcuească 12 zile «însă numai ce vor fi cu casă și vrednici de muncă, ...iar holteii să nu să supere». Claca se va face rînduri, rînduri, cîte trei zile pe anotimp; să dea din semănături, din 10, una «dupe obicei, iar nu mai mult». Vin și rachiu nu au voie să vindă, fără de voia stăpînului moșiei, Cine nu se va supune vor fi arătați la ispravnicul județului. «Iar pentru

110. Ms. 171, f. 227.

111. P. 32/26.

112. P. 79/12.

113. Ms. 173, f. 63.

114. P. 17/31.

vreame trecută să nu se supere lăcuitoarii»¹¹⁵. La 17 sept. 1776 Alexandru Ioan Ipsilanti Vvd la cererea Episcopului Cozma reînnoiește privilegiul vechi¹¹⁶ și care dispăruseră oarecum, unul era ca Episcopia să țină un scaun de carne, pe moșia sa de la Bonțești (Slam-Râmnic) în timpul culesului viilor. Domnul poruncește, ca vine-ricerii să nu se amestece întru nimic la acesta¹¹⁷. Privilegiul acesta va fi reînnoit apoi de Nicolae Vod Caragea la 24 august 1782, de Mihai Vodă Șuțul la 29 mai 1784 și de Mavroghenie Vodă la 12 sept. 1786¹¹⁸. În aceeași zi de 17 sept. 1776 se da privilegiul pentru dealul viilor de la Boboci sau Runcieni județul Sacueni¹¹⁹. Alexandru Vodă Ipsilanti scutește la 28 sept. 1776, 20 lemnari și 20 de poslușnici, de dajdii ca să fie numai, în slujba Episcopiei¹²⁰.

Același lucru va face Neculae Vodă Caragea la 6 martie 1783; Mihai Vodă Șuțul scutește 40 liude «scutelnici în sud Buz, însă deosebi de liude 55, ce sânt dupe hrisov ot leat 1784 august 1. La 19 ianuarie 1792 Mihai Vodă Șuțul dă o carte de scutare pentru 40 liude, 20 lemnari și 20 poslușnici, ceea ce nu era decit o reconfirmare a vechiului privilegiu¹²¹.

Radu Podeanu face la 6 martie 1777 o carte de hotărnicie a moșiei Matiața a Episcopiei, localitate cu păcură, care interesa destul de mult și în acea vreme¹²². La 21 iunie 1777 Alexandru Ion Ipsilanti Vvd reînnoiește proprietățile Episcopiei și anume: să fie moșia Scheilor 1/2 și din moară o roată și jumătate, un loc ce-l are în Tîrgul Buzăului danie de la un Hagi Costandin căpitanul, pentru care se făcuse cercetare de la Teodorache biv vel comis din porunca domnitorului Ștefan Racoviță și se dau amănunte asupra locului și a clădirilor. Pentru acest loc Episcopia avusese carte domnească de la 1765 mai 21. Se întărește de asemenea o dugheană ce era lângă cărciuma «de piatră» din Tîrgul Episcopiei, făcută de Gheorghe Pateniotis, pe locul sf. Episcopiei și dăruită cu zapis lui la leat 1759; o dugheană cu case de șezut de lângă cărciuma sf. Episcopiei dată de Vasilie Ghiuță și soția lui Dobra Ghiuțoae, cu zapis de la leat 1757. Și iarăși să mai aibă sf. Episcopia a stăpîni moșia domnească din sud Buzău afierosită Episcopiei de Ștefan Mihai Racoviță Vvd, dînd Domnia sa și hrisov de întărire a acestei danii «care hrisoave arată sfinția de a părintele Episcopul că s-au răpus într'aceasta trecut vreme a răzmeriții... deci fiindcă pentru toate aceste danii au cerut sfinția sa părintele Episcopul al acestei sfinte Episcopii Kir Kozma întărire și de la Domniea mea, am rînduit la dumnealui cinstit și credincios boerul Domnii mele vel logof de țara de jos Dumitrașco Racoviță de a cercetat și fiind după cum mai sus anume s-au arătat, pentru toate aceste cărți și zapise bune la sf. Episcopie, am întărit și Domniea mea aceste dăanii, ce le stăpânește sf. Episcopie¹²³. Hotărnicia moșiilor rămîne un gînd constant în preocupările Episcopului Cozma. Astfel el ceru Domnitorului Alexandru Ion Ipsilanti să-i numească boieri hotărnicii pentru a lămuri situația moșiilor Sorești, Olteni, Gomoești, Vernești și moșia de la Zoiața Pad(u)roae toate în județul Buzău. Domnul dă curs cererii Episcopului la 1 sept. 1777 și numește hotărnicii pe Dumitrache Colceaș drept 6 boieri și pe biv vel medelnicerul Mincul drept alți 6 boieri: «asupra căreia trebi orănduim Domniea mea și mumbașar» adaugă stăpînul Țării. Li se dă instrucțiunile cunoscute cum să procedeze la hotărnicia moșiilor «ca să știe sfița Episcopie pe unde să fie și să stăpânească moșii fără pricină și gâlceavă»¹²⁴. A doua zi numai, Domnitorul numea hotărnicii pentru moșiile Răioși, Aninoasa și Miroși, acestea din județul Saac. Hotărnicii erau Iordache Colfescul biv vel sârdar ispravnic sud Saac, protopopol Mihai, Costandin biv vt armaș și Stan logofătul Urlăeanul, la care se adăuga și sluga domnească «mumbașirul». Și acestora li se da aceleași instrucții de procedură, cunoscute, adică a pune zi de soroc, să se strîngă la fața locului, să aducă de față toți vecinii «Imprejușași» cu scrisori «i dovezi», să tragă moșia pe trei locuri «dupe obicei și alegând părțile sfinte Episcopii și înpietrindu-le să le dați cărți de izbrănire iscălite de Dv»¹²⁵. Radu căpitan Trup de argint inchina ca metoh Episcopiei la 10 sept.

115. Ms. 173, f. 62. 116. «au avut și privileghio domnesc». 117. P. 59/75.

118. Ms. 171, f. 25, toate la un loc. 119. P. 35/19.

120. Acad. R.S.R., P. CXXIV/191. 121. Ms. 171, f. 35 v. 122. P. 39/40.

123. P. 81/22. 124. P. 23/17.

125. P. 17—18/75. Aceste delimitări stau în legătură și cu dispozițiunea Domnului Alex. Ipsilanti ca să nu se mai cumpere moși.

1777 biserica Sf. Arhangheli din Focșani și de danie acestei biserici locul de vie din Dealul Broșteni și Dragosloveni¹²⁶. Gheorghe diaconul Berha da zăpis la 3 februarie 1778, la mina iconomului sf. Episcopii Kir Grigore, cum el își ia obligație să puie la locul lor pietrele de hotar de pe moșia Schei, de care era acuzat că le-a mutat. El fusese pur «la popreală aicea», adică la Episcopie. Iar după ce va pune pietrele unde le așezaseră boierii hotarnici, cită dijmă sau orice venit s'ar afla pe acea parte de moșie ce s-ar fi călcat, el le va împlini «până la cel mai puțin»¹²⁷. La 20 februarie 1778 Toma Arion biv tret vistier vinde Episcopului Cozma partea lui de moșie de la Iasul, care este de 890 stj. stinjenul cite 90 bani. Moșia era «de moștenire de la moșii miei». Este moșia pe care o cumpărase faimosul Badea negustorul din Brăila «preatenul» lui Matei Vodă Basarab, cum s-a amintit în această lucrare¹²⁸. Moșia se mărginea de o parte cu paharnicul Răducan Bărcănescu și cu sârdarul Răducan Palaloga, iar de altă parte, cu «nepotu-mieu Bărbucean i cu a nepotu-meu Enică Nica; adecă cu hotar Ezdii» în județul Slam Rîmnic. Toma Arion spune că a vîndut-o, avînd trebuință de bani. Cartea o întărește cu iscălitura lui «și a neamului meu» zice el. În adevăr actul este semnat și de «Catrina căpt Nic Arion» apoi un Bd... care poate să fie Badea, amintind pe înaintașul lor, «tr vist» în calitate de martori¹²⁹. La 26 august 1778 Alexandru Ioan Ipsilanti Voievod dă Episcopiei un important hrisov care ilustrează multe din nevoile timpului. După o introducere teologică pompoasă el adăuga următoarele: «Deci dar înălțându-ne și pre noi Domnul Dmnezeu cu domnia Țării Rumânești pre lângă slăbiciunea țării ce am văzut că au pătimit de întâmplările răzmeriții, văzut-am și ounele din sfințele mănăstiri, care sânt cea mai de cinste parte a orașlor și podoaba cea mai mare a acestei țări și semnul cel prea arătat al pravoslaviei, întru acest Prințipat creștinesc, arse, stricate și cu totul dărăpănate de nămeastiile lor. Bine am voit Domniea mea din însuș răvna inimii noastre, că nu numai faceri de bine și ajutorii să răvărșăm, din darul acela ce ni s'au dat, după scoposul ce avem; ci și acel bine să-l împărțim după trebuința fieșcării mănăstiri și după măsura stării cea mare și mică. Intre care mănăstiri mari și mai dintăia ale Țării Domniei meale, fiind și sf. Episcopie a Buzăului... *stricată și arsă de vâpaea răzmeriții*; și văzând protimia și trudă iobitoriolui de Dmnezeu sfinției sale Episcopului acestii sfințe Episcopii, duhovnicescului nostru părinte Kiriu Kir Cozma, ce au pus spre a o înoi și a o aduce la stareu ce se cuvine unii sfiță case ca aceștiea (care iaste ca o maică celorlate besearici ale eparhiei Episcopiei Buzău) după trebuința a multe cheltuieli ce era a să face până a să săvărși. Am primit și Domnia mea a ne face ctitori noi și am ajutat dănd toate ceale trebuincioase și prin silința sfinției sale s'au dres și s'au făcut ceale stricate. Și osebit de aceasta, pentru fierbintea dragoste ce avem către Maica Dmnezeului nostru și pentru evlaviea ce păzim asupra iobitorului de Dmnezeu Episcop «ca către oun duhovnicesc părinte al nostru. Am făcut milă printracest cinstiit și bine închipuit dmnescul nostru hrisov de am dat și am miluit Domniea mea snta Episcopie cu *tărgul ce se face la Buzău* pe an odată la 24 de zile, ale lunii lui Ionie, în ziua Nașterii sfințului Ioan Predteci (*ce-i zis Tărgul Drăgaica*) care tîrg ține trei zile. La acest tîrgu să nu să ameastece, nici vameșii, nici ispravnicii, întru nimic, nici alți domești, ci să aibă a lua vama cea obicinuită snta Episcopie și alte obiceiaori ce vor fi la tîrgul acesta după cum 'au luat și până acum. Și intraceste trei zile să nu fie volnic nimeni a vinde vin nici rachiu, fără de știrea omului cel va avea snta Episcopie orănduit. Așijderea să aibă snta Episcopie a scuti și una mie cinci sute oi de oerit la vremea oeritului. Încă am mai dat Domniea mea, ca să aibă liude cincizeci și cinci, scutealnici, cu pecetluituri domnești, cari să fie pentru poslușania la lucru acestei sfnțe case. Așijderea să aibă a ținea și liude șasezeci streini. Însă liude treizeci la județul Buzăului și liude treizeci la județul Râmnicului, cu ruptoare de la vistieria Domniei meale să dea pe an de liude potl opt. Însă jumătate din bani să dea la ste Gheorghe și jumătate la ste Dimitrie. Iar mai mult să nu fie supărați de alte orănduieli și podvezi, ce vor eși de la vistieria Domniei meale pe an în țară. Care aceste mili să se păzească sfinței Episcopii în toată vremea nestrămutate». Domnul roagă pe urmașii săi în scaun să în-

126. P. 55/45.

127. P. 55/66.

128. P. 55/45.

129. P. 58/19.

tărească milele acestea, iar hrisovul este imputernicit în chip cu totul solemn, de el însuși, de fiii săi și de un mareș Divan. Documentul însuși este scris de cunoscutul «Costandin dasc stlov ot stai Gheorghe vechio»¹³⁰. La 21 noiembrie 1778 Mariae slugereasa, a răposatului Vergul biv vel sluger, dă dania sf. Episcopiei partea ei de moșie ce se cheamă Negoșina din județul Buzău. Moșia care are 247 pol de stinjeni, este alături de a sfintei Episcopii și a fost cumpărată de răposatul ei soț de la moșnenii de acolo. Ea o dăruiește spre pomeniirea sufletelor lor, punându-li-se și numele la pomelnic. Dania este făcută într-o formă excepțional de simplă: «din toată răvna inimii»¹³¹. Uncheașul Ion Băscianul are 3 pogoane și o cesvarste de paragină în Dealul Săsenilor, alături de viile Episcopiei «și din sus și din jos»; la amândouă capetele să hotărăște tot cu locul sfintei Episcopii. El spune că nu se folosește cu nimic de acest pământ, și de aceea face schimb cu Episcopia, care-i dă un loc de sus, pogoane 2 pol ciric 1 de paragină și 1/2 pogon de vie lucrată. Schimbul se făcea la 21 noiembrie 1778¹³².

Morile au fost de o importanță comercială vădită în trecutul neamului nostru, ca de altfel în toată lumea! La 23 februarie 1779 găsim o însemnare despre cheltuiala zăgazului, de pe iazul tirgului arătată de iconomul și eclesiarhul Episcopiei. Cu «parii», «săpăturile în crivina», «săpatul girlei», «curățitul ei», «carăle de gunoi», «salahorji» și «meșteri» se făcuse o cheltuială de 777 pol taleri și 24 bani. Suma urma să se împartă pe 18 vaduri de moară ceea ce revenea câte 43 taleri și jumătate de vad... însă sf. Episcopie pe 6 vaduri, mânăstirea Banul 3 vaduri, medelnicerul Mincul 2 vaduri, slugereasa Verguleasca 1 vad, Alexandru vameș 1 vad, dumnealui slugerul Cioran 1 vad, postelnicul Ianache 1 vad, răposat comis Ghinea 1 vad, părintele eclesiarh 1 vad, comisoaia Perieteanca 1 vad. Socoteala este însoțită de o invitație către egumeni și boieri ce au mori pe același iaz, cum Episcopia a cheltuit acești bani «din preună cu unii» din dumneavoastră; acum după ce s'a făcut cheltuiala urmează ca ei să dea banii «după analogon ce au ajuns pe fiestecare vad... fiindcă cei ce ați făcut morile vă aduce (sic) venit, cei ce nu lea-ți făcut, iarăși le faceți în lucrul gata, fără altă cheltuială». «Cine va avea vre o bănuială, să meargă la părintele iconom, ca să-l pliorforisească. De nu va da cineva «dreptul său»... «poate Prea sfintia sa părintele episcop, să arate Mării sale lui Vod, și să orânduască om domnesc, și atuncea va fi mai cu greu dumv.»¹³³. Potrivit obiceiului românesc, aceasta se și întâmplă. La 10 martie 1779 Alexandru Ioan Ipsilanti Vvd scria ispravnicilor de la Buzău «ca cu această porunca a Domniei meale, să apucați pe feștecările cu strănsoare, ca să plătească partea dintraceasta cheltuială ce-i ajunge dupe vaduri... iar cel ce nu va vrea ca să-și facă moară, dând întâi încredințare supt iscălitura-i, cum că pe urma dupe aceasta nu va face moară, aceluia să-i daiți pace de cheltueala zăgazului și să o împărțiți iar pe cei rămași cu mori într-acei iaz... sau carele va zice că are ceva a răspunde... să cercetați cu judecată și... de nu vor rămânea odihniți să-i trimiteti la Divan» încheie porunca domnească¹³⁴. La 29 mai 1779 Alexandru Ion Ipsilant Voevod dă poruncă specială ispravnicilor de la Buzău, privitor la Tirgul Drăgaicii, cum «s-a afierosit de către Domniea mea cu hrisov sfintei Episcopii Buz, ca tot venitul să-s ea pe seama Episcopei, iar mai departe Domnul le spune: «să nu îngăduiți nu numai pe alți slujbași a se amesteca, ci nici dumv. să nu vă întindeți cu vre un nume de obiceio a lua cevași, fiindcă și vama și erbăritul și vânzarea vinurilor și toate altele sânt ale sfintei Episcopii. Așijderea vă poruncim să purtați grija, ca să nu-s întâmple niscareva pricină de gâlcevuri între norodul ce să va aduna»¹³⁵. Este «charta» Tirgului Drăgaica, pe care o va respecta și urmașii săi în domnie. Așezământul era reinnoit de Vodă Ipsilanti și la 2 iunie 1780 și la 7 iunie 1781, atrăgându-se atenția în special a ispravnicilor de Buzău. Nicolae Vodă Caragea îl întărește la 20 mai 1782, Mihai Vodă Șuțu la 29 mai 1784, iar Nicolae Vodă Mavroghene la 8 iunie 1786¹³⁶. Ceaușul Necula dă zapis părintelui Misail, iconomul sf. Episcopii, cum a dat «căsioiul său, care era pe locul Episcopiei în Focșani, ca să se scape de o datorie, «să fie supt stăpînirea sfintei

130. Ms. 171, f. 15 v — 17.

131. P. 57/75.

132. P. 27/81.

133. P. 10/116.

134. P. 10/117.

135. Acad. R.S.R., P. CXXXVI/36.

136. Acad. R.S.R., P. CXXXVI/49 și ms. Arh. Stat. Buc., 171, f. 23 v.

Episcopii». Tranzacțiunea se făcea la 9 iulie 1779¹³⁷. Frâncu căpitan Cerășanul sin Soare vâtaf scrie «adeverință» jupânului Manolache cum acesta a avut o țigancă la dînsul, iar la 8 aprilie 1780 dă, în schimbul acesteia, o altă țigancă ce avea în țigănia Episcopiei măritată «după un Ioniță lăutaru»¹³⁸. La 29 aprilie, același an, Manolache dă un zăpis mai explicit, privitor la aceste țigănci. El spune că a avut un țigan Barbu care fușind a luat o țigancă a Episcopiei. Manolache îl găsește și îl ia, iar țigancă este oprită de Episcopie. Atunci el își aduce aminte că are la căpitanul Frîncu al vâtafului Soare o țigancă măritată după un țigan al acestuia (Frîncu). El, Manolache apucă căpitanul să-i dea țigancă; «și mi-au dat dlui o țigancă a lui anume Mariea, care o ține Ioniță fecior Baranghi, al Episcopiei, și avînd să iau țigancă de la Episcopie, am dat pe această țigancă anume Mariea schimb, dimpreună și cu zăpisul stăpână-sau, ca să fie roabă Episcopiei. Așijderea și țigancă Episcopiei să fie roaba mie și la tot neamul meu. Dar țigancă avînd o fată făcută cu țiganul meu i să cad la Episcopie... și neavînd acum schimb ca să dau pentru dînsa, dau acest zăpis al meu la mîna Prea sfinții sale părintelui Episcop Cozma și fata făcîndu-se de vrăsta, până la șapte ani, să aibu a da schimb, iar ne dînd să aibă a lua fata de la mine, fiindo este a Episcopiei». Am dat acest act mai amănunțit ca să se vadă greutățile și procedura complexă a existenței acestor ființe umane, transformate în obiecte de schimb. Dificultatea devenea și mai mare cînd ne gîndim la concepția lor de viață vagabondă. Fuga de la un loc la altul, de la un stăpîn la altul, căsătoriile lor făcute cum se întimpla, dau prilejul la complicațiuni nesfîrșite¹³⁹. Iată un apendice chiar în acest caz. La 3 Mai 1780 «Gheorghe vechilul dumnealuj cămăraș» Manolache «za ocna Slanicului» dă scrisoare iconomului Episcopiei, cum a venit el la Episcopie cu scrisoarea Episcopului, cu zăpisul cămărașului Manolache și cu acela al căpitanului Frîncu, ca să ia pe Maria țigancă ce o ținea Barbu țiganul cămărașului «cu copchii ei» și în locul ei să rămîie Mariea țigancă căpitanului Frîncului, ce o ține Ioniță țiganul Episcopiei «schimbu» dar fiindcă această țigancă copii n'au făcut, iar țigancă Episcopiei au făcut un fecior și două feate, care fecior se cade în partea cămărașului, iar fetele se cade ale sf. Episcopii. Deci o copilă ce au fost mai mare s-au oprit la snta Episcopie, iar o copilă ce au fost mică de tătă am luat dimpreună cu muma sa, ca să crească lângă muma-sa, până la șapte ani, și la împlinirea acestor șapte ani, au să dea dlui cămăraș schimbu pentru copilă, au să-și la snta Episcopie copila, dup cum adeverează și zăpis dlui cămărașului¹⁴⁰. La 4 mai 1780 Maria slugerea Cioranca dăruiește sf. Episcopii «și cinstituluj și de Dmnezeu iobitorului Kir Kozma» trei sute stânjeni de moșie și două roate de moară «ce sînt din jos de Târgul Buzăului, alătura cu moșia sftiei Episcopii ce să chiamă Berindești». Dania se face cu oarecare condițiuni și anume: Episcopia: «să aibă a ne scuti doi preoți, de toate dările ce es del visterie pe an și încă și de poclon sntei Episcopii să fie nesupărați. Inșă un preot la Vernești și altul la schitul nostru Micșani. Pentru că așa am avut așezămînt cu sfinția sa... părintele Kir Kozma episcop»¹⁴¹. La 10 mai 1780 chestiunea țigancelor încă nu se sfîrșise, căci Frîncul căpitanul scrie la această dată iconomului Episcopiei, cum el a fost «la părintele Episcop la București și în spușeio toată pricina, fiind și eu a da cămărașului Manolache o țigancă iarăși schimb, ci părintele făcu carte sfinții tale, ci ori să să priimească țigancă schimbu, ori să mi se dea țigancă în mîna trimisului meu pentru ca să o dau și eu unde sînt să dau schimbulu»¹⁴². Ion Cârlova biv cliocer da Episcopiei Buzău, episcop fiind Cozma, o moșie de cincî sute de stinjenj la Căldărești (Buzău) «care moșie să hotărăște pe din sus cu moșia d-lor boerilor Filipești i Cantacuzinești și pe din jos cu moșia dlor boerilor Raco-viștești» în schimbul a 8 pogoane de vie în Dealul Zoreștilor «alătura cu vilele mele tot într-o ogradă lucrătoare». Schimbul se făcea la 15 august 1780¹⁴³. La 20 sept. 1780 găsim o scrisoare a Episcopului Cozma către arhimandritul Dositeu¹⁴⁴. Iată ce scrie titularul Buzăului: *Kozma milst, bjiio Episcop Buz.*

137. Ms. 173, f. 501. 138. Acad. R.S.R., P. CXXIV/123.

139. Acad. R.S.R., P. 127/78.

140. Acad. R.S.R., P. CXXVII/72.

141. P. 25/37.

142. Acad. R.S.R., P. CXXIV/110.

143. P. 2/13.

144. Era mort la 1787, cînd se făcea marea catagrafie a Episcopiei. Vezi mai departe la «Stiharele Episcopiei!», p. 11 (Catagrafie).

Cuvioase arhimandrite Kir Dositeu, molitvă și blagoslovenie trimitem Cuv. (tale). Iată că cu căpit Ghinea îți trimitem cărțile de cesvertului ste Dimitrie, însă la Buz, la Râm, la Focșani și la protop Mihalcea. Iar la prot Vartolomei, la prot Anghel și la Mihai s'au trimis. Și trimisem și sumele plășilor, tl cinci sute să-i ceri del pop Grigorie, că i-am trimis ca să îți-i dea cuv. (tale) ce sau luat dupe rămători. Și iată că-ți trimisem și acest zăpis al dlui clioc Cârlova pentru schimbul ce am făcut, ci să iscălești și cuvioșia ta și iconului și să-l dai. Dar întâio să iai zapisele moșii și carte de hotărnicie. Și iată să-ț trimitem și zăpisul clioc Ioniță ce l-au dat la Episcopie schimb pentru vii. Ci zăpisul clioc de schimb împreună cu zapisele moșii și cu carte de hotărnicie, să le pui toate la un loc și să le scrii deasupra: ale moșiei Căldăreștilor, și să le pui unde sânt celelalte zapise ale moșilor. Și să ne înștiințezi ce bani vei mai fi avînd strănși dup vinuri; și ce vin s'a făcut la Scurtești, și pă unde s-au pus și câte cât. Și fii cuv. (ta) blagoslovit.

Sept 20. 1780

Părinte sufletesc
Kozma Buz¹⁴⁵.

Și istov cesvertului li s-au pus soroc pîn la 26, să facă istov banilor.

La 10 ianuarie 1781 Episcopul Cozma cumpără o moșie la Focșanei (Buzău) ce se numește Tătuleanca care «pe din jos să răzorește cu moșia sfintei Episcopii ce iaste lăută de schimb cu mănăstirea Berca și să cheamă Scurteasca. Episcopul cumpără moșia de la Costandin sin Florea Plășcoeanul, de la cumnata sa și nepotii lui și se întinde «din apa Buzăului pînă în Drumul Herului, dup cum merg și alte moșii, însă stj 425... stînjenul po tl unul tocma». Printre martori găsim și pe «Nicola-dasc: am văzut când au luat banii»¹⁴⁶. Episcopul Cozma înștiințează cu smerita anafora pe Dămnitorul țării că Episcopia are o vie în Dealul Verneștilor, iar alătura avea un Cărstian. Acesta o vinde fără să comunice și nici nu vôlește să spuie cu ce preț. Episcopul roagă pe Vodă, la 27 mai 1781 «să fie luminata porunca la dlor ispravnici, ca să cheme pe numitul cumpărător de față fiind și vînzătorul, să cerceteze să afle adevărul cu cât s'au vîndut această vie și după obiceiul pămîntului și dupe vecinătate, să aibă Episcopia a întoarce banii cumpărătorului¹⁴⁷. La 30 mai 1781 ispravnicii Buzăului Dumitrache sârdarul și Iordache Cantacuzino șătr judecă aceeași chestiune a viilor de mai sus. De aci aflăm cum vecinii cu viile lui Cărstian erau sf. Episcopie și polcovnicul Neculae Marghiloman. Ei aveau dreptul de protimisis, căci Neculae băcanul, căruia i se spune aci «cupețul» nu era nici rudenie, nici vecin sau răzaș». Marghiloman nu ridică nici o pretenție și rămîne doar Episcopia să-și revendice dreptul de «protimisis». Judecătorii mai află că prețul de vînzare al celor zece pogoane de vie era de 600 taleri. Judecata hotărăște să întoarcă Episcopia acești bani și să ia viile Nicolae cupețul nu primește «cu cuvânt că și el are protimisis ca un pămîntean judetului și ca unul ce mai are și alte vii tot într-acel popor. Și cerând voe a merge la luminat Divanul Mării sale lui Vod, își puseră soroc amândouă părțile înaintea noastră, pînă în zece zile să se afle la luminatul Divan»¹⁴⁸. La 2 iunie 1781 Episcopul dă carte de blestem pentru cumpărătorul, care era un Nicolae Băcan și care n-a ținut socoteala de vecinătatea Episcopiei ci ca un ne-băgător de seamă și varvar au cumpărat această vie», cît și pentru vînzătorul «oun Kărstian», să mărturisească adevărul, cu cît a vîndut via. Iar de vor face «vre-un mijloc de economie să fie procleți și afurisiți»¹⁴⁹. La 13 sept. 1781 o nouă dispută privitor la schimbul de țigani. Manolache cămărașul, pe care îl cunoaștem de mai sus, scrie iconomului Grigore al Episcopiei că i-a trimis o scrisoare de la P. S. Episcop pentru Ilinca țiganca, pe care o luase un țigan al lui. El îi ține schimbul la dispoziție căci «iaste gata la sf. părintele egumen Nucetean și mă rog sf. ca după culesul dealului, ca să-mi trimiți un om al sf. sale, ca să meargă împreună cu omul meu și să ia care țiganca îi va placea. Dar de-ți va fi sf. tale cu degrab ca să o ei acum, să apuci sf. ta pe părintele egumenul de la mănăstirea Banului și să trimiți omul sf. tale ca să aducă țiganca, fiindcă sf. lui au trimis om de au furat țiganca de la

145. Ms. 171, f. 299 v — 300.

146. P. 50/53.

147. P. 26/103.

128. P. 27/82.

129. Acad. R.S.R., P. CXXIV/185.

mine, din casa mea. Și ce cheltuiala să va face la aducerea țigăncii voi plăti eu. Și după schimbare ne vom împreuna amândoi și vom da adevărîntă un la mîna altuia»¹⁵⁰. Furt, schimb de țigani iată ce ne prezintă actele timpului, privitor la această parte a populației țării, supuse la o legiuire draconică a parte. Episcopul Cozma da la 29 oct. 1781 carte de blestem pentru aflarea hotarelor moșiei Văceni a mănăstirii Berca¹⁵¹, Nicolae Costandin Caragea Voevod (1782 ian. 5 — 1783 iulie 6) scutește la 22 oct. 1782 trei preoți și un diacon «care sînt dă cliros la sfta Episcopie Buzău» de toate dajdiile «ce es pã preoți». El scutește și «dreptele» lor bucate, stupi, rimători de dijmărit și vinul «de vinărici», pentru că aceasta milă au avut-o numiții preoți «atât dei alți frați Domni, cât și dă la Domniea sa fratele Alexandru Ipsilant Vvd»¹⁵². La 27 noiembrie 1782 Zmaranda fata postelnicului Barbul Mănăilă de la Buzău dă zapis la sf. Episcopie, cum că moșul său Șarban Mănăilă polcovnic i-a zălogit acestei sf. Episcopii o moșie ce se numește Băncestii. Moșia aceasta era lingă altă moșie a Episcopiei ce se numește tot Băncesti și Zmedești. Zălogirea se făcuse în zilele Episcopului Metodie, adică de peste 33 de ani, și nici răposatul moșu-său, nici tatăl său nu le-au dat mîna, ca să ia de supt zălogire, de la sf. Episcopie «nici cu întorcere de bani, nici cu judecata». Zmaranda cade acum la o grea datorie, către Kir Ștefan Vinetean de 350 taleri. Ea merge la Episcop, care-i dă acești bani, să se scape de datorie și ca o urmare «și de acum înainte, să aibă a stăpîni sfta Episcopie această moșie cu bună pace, atât de către mine, cât și de către surorile meale, și de cătră tot neamul meu, nu ca o vânzare, ci ca un lucru ce iaste supt stăpînirea Episcopiei de 33 de ani și tot niamul meu și noi fiind de față, întru atăta sumă de ani, n-am mai răscumpărat, ci după cum s-a stăpînit până acum și de acum înainte să aibă a stăpîni sfta Episcopie această moșie». Interesantă zălogire-vinzare¹⁵³.

În scurta lui stăpînire același domn Nicolae Caragea da, la 26 decembrie 1782, un lung hrisov pentru Episcopia noastră în care se laudă activitatea Episcopului Cozma, pentru ridicarea Episcopiei «fiind foarte arsă și stricată din vâpaea trecutei răzmirișe, am primit și Domniea mea a ne face ctitori noi și osebit de aceasta pentru fierbîntea dragoste ce avem pentru Maica Dumnezeului nostru și pentru evlavia ce păzim asupra iobitorului de Dmnezeu episcop» dăruiește Țirgul Drăgaicii în condițiunile pe care le cunoaștem și vinăriciul din Dealul Bontăștilor «i Blidari i cu daturile ce sânt tot într-un deal sud Slam Râmnic. Domnul mai întărește să ia Episcopia în toți anii câte 500 bolovani sare de la Ocna Telega, să i se scutească 1500 de oi de oerit și 55 scutelnici «pentru poslușania la lucru acestii sfinite case», să țină 60 liude streini, însă 30 la județul Buzău și 30 la «județul Râmnicului», cu ruptoarea de la vistierie, să dea pe an de liude po tl optu, însă jumătate la sf. Gheorghe și jumătate la sf. Dumitru «iar mai mult să nu fie supărați de alte orînduiei și podvezi ce vor eși de la vistieria Domnii meale peste an în țeară». Este în totul repetarea dispozițiunilor luate de Alexandru Ipsilanti Vodă¹⁵⁴. Același Domnitor scrie ispravnicilor județului Slam Rîmnic, la 4 ianuarie 1783, cum Episcopul prin «anafora înscris» a arătat că Episcopia are o moșie Moduzească «cu sat pe dânsa, unde boeri Nicolesții s-au pus de au făcut cărciuma tocmai în spinarea satului». Episcopul, spune mai departe Domnul, a trimis să cerceteze la fața locului, cu carte de blestem, de au Nicolesții moșie, unde au făcut cărciuma. «Cțiva din megiași au mărturisit că acolo este moșia Sf. Episcopii. Ispravnicii să cheme boierii Nicolesți și să-i întrebe cu ce «cuvănt și socoteală au făcut-o, mai vartos că aceasta iaste împotriva obiceiului, a pune cărciuma în spinarea altii moșii». Ce vor descoperi ei să înștiințeze Domnia «și vi se va da porunca ce se cuvine» încheie Vodă¹⁵⁵. La 18 ianuarie 1783 Nicolae Costandin Caragea dă o carte Episcopiei «și sfinții sale iobitorului de Dmnezeu părintelui Kir Kozma», ca să țină un scaun de carne, în orașul Buzăului, scutit și apărat de vamă, de erbărit și de orice dări ce dau alte scaune, «ca-s fie de treaba sfinite Episcopii». Poruncă se da tuturor, ce ar fi orînduiți «cu veri ce dări pe scaune» să se ferească de acela al Episcopiei¹⁵⁶. Privilegiul va fi întărit și de Mihai Vodă Sulu la 13 aprilie

150. Acad. R.S.R., P. CXXVIII/107.

151. P. 20/7.

152. Acad. R.S.R., P. CXIV/156.

153. P. 10/118 și 124.

154. P. IX/1 pergament.

155. P. 1 bis/6.

156. P. 81/24.

1784, care la 12 martie daduse și pentru un al doilea scaun. Nicolae Vodă Mavroghene, la 2 sept. 1786 iar Costandin Gheorghe Hangerli, la 27 august 1798, recunosc privilegiul pentru cele două scaune de carne din Buzău¹⁵⁷. O altă scrisoare de la Episcopul Cozma ne arată ce multe griji gospodărești, avea un ierarh pe acea vreme.

Kozma milst bjiio Episc Buz

† Cuv iconoame Kir Grigore moliftă și blagoslovenie tritem cuv. tale. Iată că-ți tritem acest plic cu carti, ci numai de cât să le trimiți la prot. Rad din Râmnic întru care iaste carte domnească, pentru moșiea ce s'au călcat de dumnealor boeri Neculești și carte de blestem. Ci cum zicem mai în grab să le trimiți ca să meargă la dumnealor ispravnicii marginii. Iconoame, aici ne înștiință dum. sluger Grigorie, precum că un țigan al dum. s'ar fi încărdoșit cu o fată de țigan al Episcopiei, a lui Dobre Muscalagiu. Ci fiindcă dum dă schimbu altă fată de țigan, a unui Stan Jimblar dumn să cauți să le dai voce, să să cunune țiganca Episcopiei cu țiganul dum; și acea fată ce o dă dum schimbu, să-i cauți țigan și să o măriti, de va fi zdravănă și sănătoasă și la vârsta de o potriv. Pe Marin vizitiu să mi-l trimeți cu căruța cu doi cai ce am zis să-i învețe; și să trimiți și pe Tudor bucar și ceva unt, brinză de bivoliță, să ne fie pe săptămâna brânzii. Și să cei la arhimandrit niște bani de aramă, și să-i cântărești și să-i pecetluiești, de nu vor fi pecetluiți de noi. Și să-i trimiți fiindcă avem să facem un clopot. Și mai înainte de lăsatul secului de carne să pornești căruța să vie. Pentru dobitoace caută de poartă grijă, pentru vinuri să pritocească acum pân la sfârșitul luni aceștia toate vinurile. Și fii blagoslovit.

Febr. 8. 1783

† Kozma Buz¹⁵⁸.

La 9 mai 1783 Mitropolitul Grigore al Ungrovlahiei, judecă un proces care va dura multă vreme ridicat de Marica Lămotescu și fiul său Alexandru, pentru moșiile Runcean sud. Saac și Făurei «ce-i zic Surdila» care fuseseră stăpînirea Doamnei Neaga a lui Mihnea Turcul și le închinase mănăstirii sale Aninoasa. Despre această judecată am vorbit și vom mai vorbi cînd ne vom ocupa de Mănăstirea Aninoasa¹⁵⁹. Mihai Vodă Suțu (1783 Iul — 1786 Mart) da la 1 august 1784 carte Episcopiei prin care îi scutește în sud Buzău 40 liude, oșebit de liude 55 ce le are după Hrisov¹⁶⁰. Prin hărnicia Episcopului Cozma, constatăm cum la 16 august 1784 Mihai Vodă Suțu dăduse Episcopiei 4 liude scutelnici, însă la București, unde va fi avut nevoie în special pentru metohul de la sf. Dumitru¹⁶¹. La 18 martie 1792 același Domn, într-o nouă domnie reinnoiește cartea de mai sus¹⁶². Mihai Vodă Suțu reinnoiește Episcopiei Buzăului «care iaste zidită și înălțată din temelie de răposatul Matei Basarab Vvd», daniile pe care le întărise Alexandru Ipsilanti cu hrisovul din anul 1775. Acestea constau din vinăriciul din Dealul Bontăștilor și Blidariu «i curăturile ce sânt tot într-un deal din sud Slam Râmnic». Se recomandă vechiul sistem de încasare al acestuia, pe care-l cunoaștem, adică prin catastife, cunoscute și de vinăricerii domnești. Domnul recunoaște și dania de sare, cite cinci sute de bolovani «în toți anii» de la Ocna Telega «având aceasta milă încă del răposatul Matei Basarab Vvd». Hrisovul poartă data: «În anul del zidirea lumii 7292, iar de la Nașterea Domnului... 1784 sept. 29»¹⁶³. Dania făcută la leat 7254 — 1746 de Manea Bracaceanu, ajuns Macarie călugărul, la Matița ținutul Saacul, și pentru care Episcopia avusese multă gîlceavă, vine din nou în discuție, în vremea Episcopului nostru Cozma și anume la 15 iunie 1785. Aci se găseau cum știm, puțuri de păcură și de aceea se dăduse o mare bătălie pentru stăpînirea lor. De data aceasta, în urma judecării mănăstirii Sinaia cu moșnenii Hizești «ce le zic și Pacureți», 6 boeri hotarnici, merg și aleg această moșie. În urma cercetărilor făcute Episcopia avea: «la capul cel din sus stinjeni 75, la mijloc 167, iar la capul cel de jos 115, în total 357 stinjeni¹⁶⁴. Episcopul Cozma da la 16 iunie 1785, o carte de blestem «și cu groaznică afurisanie» oamenilor de la Socarici, care trebuiau să arate hotarele moșiei Episcopiei Modruzeasca. Aceasta fiindcă isprăvni-

157. P. 119/doc. 1, 2, 3 și 4. 158. Acad. R.S.R., P. CXXIV/109.

159. Ms. 173, f. 84 v — 87. 160. Acad. R.S.R., P. CXXIV/161.

161. Acad. R.S.R., P. CXXIV/159. 162. Acad. R.S.R., P. CXXIV/163.

163. Acad. R.S.R., P. CXXV/7. 164. P. 39/41. 165. P. 1/49.

celul medelniceresei Iosofăchioai Neculeascăi o impresura. Apel se făcea și la popa Iordache din Costicani ca să mărturisească pentru hotarele acestei moșii¹⁶⁵. Stolnicul Scarlat Cîmpineanul vinde Episcopului Cozma o moșie de 400 stînjeni ce se numește Zăvoianca, la 22 iunie 1785. Ea se găsea peste apa Buzăului, între moșia sf. Episcopii și moșia d-lui Iordache Neculescul «ce o are de zeastre, căruia îi merge lungul din apa Buzăului până în Jâlbiște. Pretul a fost de 1 taler stînjenul «care fac tl patru sute peste tot»¹⁶⁶. Popa Radul sin popa Stancului împreună cu fiul său, din Pătărlagele de jos, dau zapis la mina Episcopului Cozma cum i-au vindut o roată de moară la 21 iulie 1785, în pretul de 60 de taleri. Aceasta o fac fiindcă «hotărându-se moșia au căzut moara în partea moșii a sfintei Episcopii»¹⁶⁷. Iorguț zet (gînere) lui Ene Bacan din Targul Buzăului dă zapis la mina Episcopului Cozma cum s-a rugat de sfințea sa și i-a dat un loc sterp al sf. Episcopii, ca să-și facă prăvălie și să dea pe tot anul taleri 12. Locul «iaste din prăvăliile jupân Iorgăi, pîn în cărciuma Episcopiei, unde vinde vin Cărstina țiganca», «care după acest așezămint ni s-au dat la mîna pecet-luitul Sfinției sale». El se obliga să dea cei 12 taleri în două rate, la sf. Gheorghe 6, iar la sf. Dumitru alți 6. Cînd s-a făcut acest zapis «au fost neguțători obraze de cînst». El este scris de lane băcanul, care însemnează numai anul 1785¹⁶⁸. Ilinca-logofeteasa Candeasca vinde Episcopului Cozma, la 8 mai 1786 moșia sa de la Posada sud Saac «totu dintr-un hotar cu moșia sfintei Episcopii iar Posada» alătura cu moșia Cislău «pă din sus» drept bani gata 600. «Scrie Dicul post Vernescu cu zisa dumneaei și mart¹⁶⁹. Domnitorul Nicolae Mavrogheni (1786 martie 26 — 1790 ian. 8) scris ispravnicilor «ot sud Râmnic la 1 August 1787 să se ocupe de moșia Episcopiei Mordruzești Galbenul pe care o impresoră vecinii, adică boierii Neculești. În acest scop Domnul a numit trei boieri hotarnici, din partea Episcopului Cozma și anume pe clucerul Cîrlova, Gheorghe și Ciohodar. Se poruncește ispravnicilor să întrebe și pe vecini, ce boieri cer din partea lor, ca împreună să meargă la fața locului, să facă cercetare «și alegerea dreptății în frica lui Dumnezeu, prin scrisori, prin dovezi de mărturii vreadnici»; va pune și pietri cu sluga domnească, dînd și cărți de alegere. Iar de nu se vor odihni, pietre să nu puie, fără numai alegerea în scris să o facă și să-i socotiți la Divan, înștiințînd și Domnii meale, de săvîrșirea trebii, cu orînduitul mubăsăr»¹⁷⁰.

Prof. T. G. BULAT

TOT DESPRE INIȚIALE PE CRUCI

Inițialele în grup: **M.A.P.E.** săpate pe morminte, pe cruci, pe picioare de potire, scrise pe antimise, socotite multă vreme criptogramice, a dat mult de lucru celor ce s-au ocupat cu descifrarea lor, și au stîrnit numeroase presupuneri interpretative¹.

Taina acestui grup o dezleagă protopopul ortodox bulgar Ivan Goșev în 1925, publicînd lucrarea lui: *Antimisădtă...*² Intrucît acest grup cit și altolo, orau obișnuite în Balcani: **M.A.P.E. — МѢСТО АБНОЕ РАН БЫТЬ** — Locul căpătîinii rai este, care este începutul sedelnei, glasul V, miercuri (*Sedelnele Crucii*, în *Octoih*).

Interpretarea lui Goșev o reproduce și Diac. Dr. M. Tuță în 1943³, și tot în același an și tot după Goșev, o dă și Constantin Georgescu-Munteanul într-un studiu al său⁴.

166. P. 22/43.

167. P. 34/50.

168. P. 81/25.

169. P. 34/51.

170. P. 1/50.

1. Prof. Victor Brătulescu, *Inițiale și monograme legate de semnul sf. cruci*, în «*Mitropolia Olteniei*», XVII (1965), nr. 7—8, p. 568—586. Idem: *Mîndstirea de la Argeș a lui Neagoe*, în «*Glasul Bisericii*», XXVI (1967), p. 757—773.

2. Gașev, **АНТИМИНСЪТЪ**..... Sofia, 1925, p. 101—103.

3. Diac. Dr. M. Tuță: *Sfîntul antimisă*..., București, 1943, p. 117—118 reproduce din studiul lui Goșev grupul de inițiale de pe un vechi antimisă românesc.

4. C. Georgescu-Munteanul, *Un antimisă rar la Mîndstirea Brădetul (Argeș)*, în «*Revista Istorică*», XXXIX (1943), p. 151—158.

Aceeași interpretare e reluată de Prof. Victor Brătulescu în studiile citate, în 1965, cum și de Prof. I. C. Chițimia⁵.

Am consultat *Octoiul slavonesc*, partea a II-a (glas 5—8), tipărit de *Diaconul Coresi*⁶ și am constatat că formula consacrată cade corect pe expresia cultică:

Grupul acesta de inițiale e săpat sau scris, fie orizontal: **М.А.Р.Е.**, sau grupate inițialele două câte două: **М.А.Р.Е.**, vertical: **М.Р.** așa cum exemplifică prin clișeele

А. Б.

respective și Diac. Tuță⁷, și C. Georgescu-Munteanu⁸.

Și dacă am insistat asupra acestui fapt, e că acest grup de inițiale pe *Crucea lui Damaschin*, reprodus de mine în *Cruci vechi în părțile Buzăului*⁹, nu mai corespunde acestei forme, consacrate, ci se înfățișează astfel: **М.А. Д.А.**

Р. Б.

În studiul meu, care a fost rău dactilografiat, nu s-a mai reprodus un **Д**, și d-l Prof. Victor Brătulescu a presupus că am adăugat un **Д** ca să ies la mărturie.

Ori nu e vorba de un **Д**, ci de doi **Д**.

Din figura reprodusă se observă bine poziția și repartiția inițialelor pe fața acestei cruci așa de artistic săpată de *Dascalul Pătru*, care cu deplin merit și-a săpat numele pe spatele valoroasei cruci.

Acest grup al Dascalului Pătru nu poate fi descifrat cu niciuna din formulele indicate de d-l Prof. Brătulescu în baza cheii descoperite într-un manuscris la M-rea Neamțul.

Totodată se constată că grupele de inițiale cad pe precise formule cultice. Și ca să recurgem la o parafrază, spre a dezlega grupul inițialelor artistului Pătru: «Locul bun, binefăcător, al Crucii, rai este», nu se poate, pentru că inițialele consacrate nu folosesc parafrază, ci numai formule cultice consacrate; ori apelăm la sugestia: «Maria Fecioara, Binefăcătoarea, Născătoarea de Dumnezeu» — **МАРІА ДБЕНЦА ДОБРОДѢТЪ ЛНА РОДИЦА БОГА**, care e formula cultică precisă.

Avind în vedere că și hramul crucii, săpat tot așa de elegant în jurul rozetei din centrul brațelor, e închinat *Cuvioasei Paraschiva: ОПОБѢННАТИ ПАРСКВЕНИЗЕ*, sugestia de mai sus, pentru interpretarea celor șase inițiale poate să capete sens mai precis, încadrând hramul cuvioasei cu formula cultică a Sfintei Fecioare.

În orice caz ne găsim în fața unui caz unic pînă acum¹⁰.

Ca să se separe cele două inițiale: **Д.А.** — «Lemn bun» — **ДРБЕО ДОБРЯ**, sau «Lemnul dăruiește» — **ДРБЕО ДАРЪБТ** și să se pună în legătură cu ultimele două inițiale **Т.Ф.** — «Loc luminos» care închid, jos, textul de pe fața crucii, înaintea de săparea leatului, pare și mai riscant, întrucât inițialele **Т.Ф.** au text consacrat.

5. I. C. Chițimia: *Considerații referitoare la interpretarea formulei slave М.А.Р.Е.* în «Romanoslavica», XII, Filologia, 1965, p. 299—306.

6. Cf.: Bianu I., Nerva Hodoș: *Bibliografia românească veche (1508—1830)*, tom. I, București, 1903, p. 60.

7. Diac. Dr. M. Tuță, *op. cit.*, p. 75.

8. C. Georgescu-Munteanu, *op. cit.*, p. 155.

9. Cf. Pr. Sandu Tudor: *Cruci vechi în părțile Buzăului*, în «Glasul Bisericii», XXVI (1967), nr. 1—2, p. 120—121.

10. Pr. Grigore Baniță din Clondru — Buzău mi-a trimis desenul și textul a două cruci de hotar, brîncovenesti, din Greceanca — Buzău și din Breaza — Buzău, unde grupul consacrat **М.А.Р.Е.** este săpat în partea de jos a brațului transversal al crucii, fiecare inițială avînd titla deasupra, săpături în relief, artistice. Crucile sînt din 28 oct. 1697 (7206). Crucea din Greceanca, din curtea locuitorului Ion Petre, în dimensiuni: 2,30×0,89×0,35 m., are următorul text: în față I.N.T.I. cu titla. Inițialele IS. HS. NI. KA. în cercuri; numele evangheliștilor: MT. MR. LUC. IO. cu titla, în jurul monogramei IS. În partea de jos a brațului transversal: **М.А.Р.Е.** De sub cerul cu monograma HS, începe textul: «Cu vreața Tată / lui și cu ajuto / riuł Flului și cu / săvîrșirea Sîntu / lui Duh ridicat / u s-au aceasta cru / ce de prea lumin / atul și înălțat / ul Domnu Io Coșt / andîn Brîncovea / nul Basarab voe / vod și pusă ho / tar moșii Gre / cii de jos / Oc(timbr)ie dni 28» ; pe latura de sud: «Vă leat 7206» (1697). Vezi și N. A. Constantinescu: *Acte și monumente buzulene*, vol. I, 1941, p. 40.

Crucea de pe Breaza: 2,48×0,91×0,33 m., e lucrată de același meșter necunoscut, cu aceleași inițiale și monograme, și cu același text pînă la... «voevod».

În interesanta cheie dată de d-l Prof. Brătulescu se dau numai grupe de patru inițiale A, dar nu se dau și de cîte două inițiale A,

Ne găsim în fața unei probleme deschise care se așteaptă dezlegată. Orice contribuție în acest sens e binevenită. Desenul reprodus, al repartiției inițialelor pe Crucea lui Damaschin e corect, iar monumentul, de-o rară valoare artistică prin eleganța săpăturilor, e la dispoziția oricui voiește să-l cerceteze (azi în comuna Vintilă Vodă, satul Merei, Jud. Buzău, în curtea proprietății de Stat, fostă Moșoiu).

Pr. SANDU TUDOR

BISERICI DE SATE DE PE VALEA OLTULUI ȘI CĂLMĂȚUIULUI ÎN CATAGRAFIILE SECOLULUI AL XIX-LEA

Continuînd publicarea unor date asupra bisericilor de sate din județul Teleorman ca o întregire a catagrafiei de la 1810, publicată în *Glasul Bisericii*¹, în rîndurile de față vom prezenta bisericile din satele de pe valea Oltului și Călmățuiului trecute județului Teleorman, la sfîrșitul anului 1838.

Trecerea acestor sate este legată de evenimentele social-politice ce au urmat războiului ruso-turc dintre anii 1826—1829, încheiat precum se știe prin pacea de la Adrianopole din 1829.

Prin această pace, fostele raiale turcești, după multe secole de înstrăinare, sînt cedate țărilor române.

Printre acestea figura și raiaua de la Turnu, cea mai mică dintre raialele turcești de pe teritoriul Țării Românești și care cuprindea după cercetătorul I. Mailal, satele Măgurele, Ciuperceni, Flămînda, și două sate desființate ulterior Gîrla și Garala.

Aste sate au fost trecute în perimetrul județului Olt, întrucît acesta se întindea pînă la Dunăre, și cuprindea o bună parte din sud-vestul actualului județ Teleorman.

Conform prevederilor *Regulamentului Organic*, după care erau conduse țările române, după pacea de la Adrianopole, județele cu hotar la Dunăre, sînt obligate să-și aibă reședința într-un oraș port la Dunăre. În această situație fiind și județul Olt, trebuia să-și mute reședința de la Slatina, într-un oraș dunărean. Cum însă un astfel de oraș nu exista în cuprinsul județului, conducătorii județului au hotărît să întemeieze un oraș nou, alegînd în acest scop vecinătatea satului Măgurele, care servea ca port al județului. Ei dădură noului oraș numele de Turnu Măgurele, după numele vechii cetăți bizantine Turis, din apropiere. Orașul se va construi între anii 1836—1838, dar nu deveni reședința județului Olt ci a județului Teleorman, precum se va vedea. Într-adevăr orașonii din Slatina, nu au voit să renunțe la capitala lor și din această cauză interveniră pe lîngă domnitorul Alexandru Ghica (1834—1842) cu rugămintea de a lăsa județului vechea capitală, — deoarece motivau ei: «Că nu se pot strămuta în noul oraș Turnu, care după legiuirea de la 1835 se hotărîse să fie capitala județului Olt, deoarece Slatina este oraș slobod și așezat la' bună poziție în stînga riului Olt și în perspectivă, din cele mai bune».

Domnitorul ținînd seama de această plîngere, aprobă cererea hotărînd însă: «județul Olt va avea a lui reședință și pe viitorime iar slobodul oraș Slatina, iar rotunjimea lui va rămîne la mijloc, fără de atingere de vreo graniță».

Cum însă trebuiau respectate prevederile *Regulamentului Organic* referitoare la capitalele județelor la Dunăre, domnitorul hotărîa în continuare: «în viitorime să se dea capitala județului Teleorman în orașul Turnu».

1. Pr. Ioan Spiru, *Catagrafia județului Teleorman din 1810*, în «*Glasul Bisericii*», nr. 3—4 și 5—6/1974.

Cum însă această localitate era aşezată tocmai la marginea judeţului Teleorman, din aceiaşi hotărîre domnescă toate satele de pe marginea Oltului din partea stîngă începînd de la Turnu, pe o distanţă de 20 km în sus, erau luate de la judeţul Olt, şi date judeţului Teleorman².

Este prima mare schimbare privind întinderea şi configuraţia judeţului Teleorman, din secolul al XIX-lea, urmîndu-i ulterior şi altele, în special acea din 1845, legate de reorganizarea judeţelor Ţării Româneşti.

Aşadar, la sfîrşitul anului 1838 sau la începutul anului 1839, întrucît în *Catagrafia Ţării Româneşti din 1838*, aceste sate erau arătate tot în judeţul Olt³, vor fi cedate judeţului Teleorman, următoarele sate: *Plopi, Slăviteşti, Slobozia, Potlogi, Tia, Uda, Saialele, Rîioasa, Segarcea şi Lisa*, sate care făceau parte din fosta plasă Marginea a judeţului Olt. De asemenea erau cedate şi satele: *Putinei, Bândeasa, Salcia, Caravaneşti, Cîrligaşi, Dorobanţi, Crîngeni, Băseşti, Flămînda, Cluperceni, Măgurele, Odaia, Pleaşovul Român, Pleaşovul Sirbi* şi mai la nord *Bractovul*⁴.

Toate aceste sate făceau parte din fosta plasă a judeţului Olt, Oltul de Jos, iar Bractovul din plasa Şerbăneşti.

În legătură cu trecutul acestor sate şi al bisericilor lor, am consultat catagrafiile din 1824, 1832, 1838⁵ şi harta rusească⁶ din 1835. Documentele Ţării Româneşti, publicate de Academia R.S.R., Indice cronologic al Mitropoliei Ungrovlahiei⁷ etc.

Pe baza acestor consultări se poate preciza o micşorare a numărului preoţilor şi mai ales, a diaconilor, faţă de cîţi se aflau la începutul secolului al XIX-lea. Este demn apoi de remarcat existenţa şi în această parte a Ţării Româneşti şi nu numai în Oltenia, a bisericilor bordei. Este încă o dovadă a grelei situaţii a ţărănimii române, dar şi deosebita sa dragoste faţă de biserica străbună, întrucît preferau biserici bordei decît de loc. Se vedea apoi şi nedesminţita lui înţelepciune. Şi în biserici bordei, credinciosul putea tot atît de bine să se roage şi să împletească existenţa lui cu aceea a lui Dumnezeu. Nu omul credincios, nu biserica în sine, dă valoare ideii lui Dumnezeu ci existenţa în sine a acestei idei.

Iată acum prezentarea acestor sate.

1. *Plopii* (anul 1824) Hram Cuvioasa Paraschiva. Biserica de lemn. Pe moşia boierilor Plopeni. În anul 1835, satul avea 66 de familii.

2. *Slăviteşti* (anul 1824). Hram Sfîntul Nicolae. Biserică de lemn. Pe moşie megieşească, făcută în pămînt. Din cărţi lipsă *mineiul i pentecostorul*. Preot Dinu (anul 1832). Satul avea 48 familii şi următorii preoţi: Hristea Olteanu, Drăghici Sin Ilie-Merişanul. Diaconi: Niculae şi Gheorghe, Văduv. La 1835 satul avea 38 de case. La 1865 biserica era ruinată de tot şi nu avea nici preot, fiind închisă. Biserica nouă ridicată în 1866.

De la sfîrşitul secolului al XIX-lea aceste sate s-au unificat sub numele de Plopii-Slăviteşti. Satul este menţionat încă din anul 1632.

3. *Slobozia* — 1824. Sfîntul Nicolae. Biserică de lemn în pămînt. Pe moşia D-nealui banului Brîncoveanu. Preot Badea Duhovnicul. Diacon Stan. 1832 — Satul avea 279 locuitori, din care 73 familii de ţigani. Preoţii bisericii erau: Radu Sin Popa — Ion Cocosilă; Niţă sin popa Drăghici, Diacon Teodor sin popa Ion. Tircovnic, Filip sin popa Radu.

La 1835 satul avea 106 familii, iar la 1853 creştea rapid la 277 de familii. — Biserica ridicată la 1851 în locul celei de lemn. La 1865 slujeau preoţii: Ilie sin popa Niţă şi Gheorghe sin popa Filip.

Azi satul este cunoscut sub numele de Slobozia-Mîndra. Este menţionat ca sat închinat Mînăstirii Cutlumuş, încă din vremea lui Basarab (1352—1364), împreună cu alte sate de pe valea Călmăţuiului, Dorobanţi, Balta Sărată, Giurgova etc.

2. Arhivele Statului — Vornicla din lăuntru, dos. 1129/1841, fila 1—3, (c.f. Nedelescu Slăviteşti, *O veche denumire a oraşului Turnu «Romul»*, în «Teleormanul», 1804—1871).

3. Arhivele Statului — Fond. Catagrafi, nr. 4751/1838.

4. Ion Ionaşcu, *Catagrafia Eparhiei Argeşului*, Bucureşti, 1942.

5. *Ibidem*.

6. Pr. Gheorghe Diaconescu şi Pr. Marin Branişte, *Date catagrafice Bisericeşti în fostul judeţ Olt, la anii 1832—1838*, în «Mitropolia Olteniei», anul 13/1862, nr. 5—6.

7. *Indice cronologic*, Arhivele Statului, Bucureşti, 1961.

4. *Pollogi* — 1824. Sfântul Ioan Botezătorul. Biserică de lemn în pământ. Pe moșia Dumnealui banului Brincoveanu. Preot Badea Duhovnicul, Diacon, Stan. Astăzi satul ține de județul Olt.

5. — *Tia* — 1824. Cuvioasa Paraschiva. Biserică de lemn în pământ. Pe moșia lui Mihalache zet Brățășanul, însă la prost hal dărăpănat. Minei lipsă. Preot Dumitru. La 1835, avea 56 de familii.

Sat vechi din secolul al XVI-lea amintit pe vremea lui Mihai Viteazu. Astăzi ține de județul Olt cu numele de Tia-Mare.

6. *Uda* — 1824. Cuvioasa Paraschiva. Biserică de lemn. Pe moșia Dumnealui Căminarului Comăneanu. Preot, Mirul. Diacon, Stancul.

1832. — Satul avea 126 locuitori, iar preotul era: popa Crăciun. Satul se afla pe moșia minăstirii Clocociov. La 1835 avea 82 de familii și este trecut sub numele de Clocociovu. La 1865 slujeau preoții: Tudor sin popa Năstase și Florea Niculae. Actuala biserică construită în anul 1867 cu hramul Sfinții Apostoli. De la 1867 au slujit la biserică următorii preoți: Florea Niculae, unul dintre ctitorii bisericii și mort în anul 1873. Petre Florescu, fiul celui precedent, între anii 1879—1908. Biserica a fost renovată în anul 1924.

7. *Saielele* — 1824. Cuvioasă Paraschiva. Biserică de lemn. Pe moșia Dumnealui Căminarului Comăneanu. Preoți: Badea Duhovnicul, Dragomir și Barbu.

1832 — Satul se afla pe moșia aceuiași căminar și avea 168 locuitori. Avea patru preoți: Badea sin popa Badea Duhovnicul; Dragomir sin Năstase; Banu și Badea sin popa Voicu; văduv de 90 de ani. Diaconi: Ion și Radu Slătineanu. Tot aici la 1832 era trecut și satul Una Saialele, sau Comăneanu avind biserică cu Hramul Cuvioasa Paraschiva la care slujeau popa Mircea sin diaconul Barbu; Dumitru sin diaconul Ion; Crăciun sin popa Ghiță; Năstase sin popa Badea. La 1835 avea 122 de familii, iar la 1865 slujeau preoții: Badea Duhovnicul sin popa Badea și Ioan sin popa Pană.

8. *Riioasa* — 1824. Buna-Vestire. Biserică de lemn în pământ. Pe moșia Sfintei Episcopii Argeș i a D-nei Cucoanei Ilincăi. Preoți Nincă, Florea, și Pană Diacon, Marin.

1832 — Satul avea 113 locuitori și la biserică slujeau preoții: Mincă; Florea sin popa Voicu-Tucmeanu; Pană; Marin; Florea, văduv; Pîrvu sin popa Dima. La 1835 satul avea 118 familii, iar la 1865 slujeau preoții: Florea duhovnicul sin popa Pană și Ivan Marin.

Azi satul se numește Lunca. La 1898 avea 1707 suflete. Vatra satului a fost alta decât cea actuală, deoarece în anul 1792, octombrie 20, satele Lița, Saielele, Riioasa și Ruptura, cereau protopopului de Slatina aprobarea să mute bisericile mai sus pe deal pentru a le feri de înec.

Ulterior s-a ridicat o biserică din zid în care a fost îngropat proprietarul comunei, Ion Riioșeanu (9 decembrie 1855). Azi ruine.

Biserică nouă ridicată în 1896.

9. *Segarcea* — 1824. Cuvioasa Paraschiva. Biserică de lemn în pământ. Pe moșia Sfintei Episcopii Argeș i a lui Mihalache Șuțul. Preot adus de nevoiași din has, nestatornic.

De la 1832, apar două sate distincte: Segarcea din Deal și Segarcea din Vale și de aceia le vom urmări în acest sens.

1832. — *Segarcea din deal*. — Biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului, în pământ. Se află pe moșia Episcopiei de Argeș și a lui Grigore Șuțul.

Satul avea 115 locuitori. Preoții erau: Marin și Stancu sin popa Radu. La 1835 avea 54 familii, iar în anul 1853, creștea la 134 de familii. Preotul A. Popescu ne-a lăsat într-un raport înaintat Protoieriei de la Turnu Măgurele din anul 1905, următoarea descriere asupra bisericii bordei.

«Mai înainte de 1852 a existat în comună o biserică de lemn în pământ, adică săpată în pământ și căptușită cu lemn (răzlopi) atît pereții cît și pe sus întocmai ca un bordei de vite. Altarul despărțit tot asemenea cu lemne, cu patru icoane împărătești de acea despărțitură.

Prestolul de lemn cu o fereastră în fund de piele din oaie, cu patru candelă, fără policandru și sfeșnicele cele mari. Două străni de lemn, două ferestre la amin-

două stranele și locul de ședere pentru femei despărțit de cel a bărbaților tot cu lemne de stejar. Clopot n-avea numai o tocă de lemn. În ea s-a servit mai mulți preoți și anume: Popa Marin, popa Vasile, popa Stancu, din care cite 2—3 luni și au plecat. Cîntăreții au avut asemenea mai mulți anume: Radu Cojocaru din Alexandria, Voicu Cioc și Constantin Dătcu, din sat, toți slabi. La 1852 preotul Măndică va ridica o biserică din zid în care erau pictați ctitorii ei: Petcu Bucă, Pr. Măndică, Tudor Gidea, Ion Istrate, Barbu Catană și Cristea Ghițu, îmbrăcați afară de preot, în cojoace lungi și pe dedesupt cu dulămi albe pină la pămînt».

La 1865 slujeau preoții: Măndică sin popa Ion și Dobre Duhovnicul sin popa Gheorghe. Această biserică a durat pînă în anul 1882, prăbușindu-se de greutatea olanelor din care era făcut acoperișul. Biserica nouă ridicată în anul 1882 și sfințită în anul 1887. După 1865 au mai slujit preoții: Dobre și Anghel V. Popescu.

Șegarcea din Vale. — 1832. Biserica Sfîntul Nicolae, cu 111 locuitori, preoți: Ivan și Marin sin popa Mîncă. Tîrcovnic, Ion Catană.

La 1835 satul avea 70 de case, iar la 1865 slujeau preoții Marin Duhovnicul, sin Dinu și Radu.

Satul Șegarcea este sat foarte vechi, și este interesant de menționat că, pe la sudul satului Șegarcea din Vale se afla pînă în anul 1829, hotarul ce o despărțea în această parte, de fosta raia de la Turnu, trecînd pe dealul «Vămii». La 1704 doi țigani de aici se jeluiau lui Constantin Brîncoveanu că, egumenul mînăstirii Șegarcea îi: «rumânise» pe nedrept. Și satul Șegarcea a avut cîndva vatra spre luncă de unde s-a mutat pe actuala vatră după 1850. Biserica nouă, este zidită în 1868.

10. *Lița* — 1824. Biserica Sfîntul Ioan Botezătorul. Biserica de lemn. Pe moșia Sfîntei Episcopii, Argeș i a lui Mihalache Șuțul.

1832. — Sat pe moșia lui Grigore Șuțul și a Episcopiei de Argeș cu 244 locuitori. La biserică erau patru preoți: Sandu, Radu, Tudor sin Scarlat și Ioan. Tîrcovnic, Voicu sin Marin. La 1835 avea 40 de familii și e trecut cu numele de Piscani. La 1865 slujeau preoții: Ivan sin popa Radu, Stancu Nițulescu și Radu sin popa Tudor.

Sat foarte vechi, numit în trecut Piscu. Și el și-a schimbat vatra în anul 1792 mai spre șoseaua Turnu Măgurele-Slatina. Biserica de zid construită în anul 1869.

11. *Putineiu* — 1824. Sfîntul Gheorghe. Biserica de lemn, pe moșia lui Mihalache Șuțul. Preoți: Ioan și Nedelco.

1832 — Satul avea 107 locuitori, iar preoții bisericii erau: Ion, Ghiță sin popa Ion; Stancu sin popa Ion, Stoian sin popa Ion; Ghiță brat (fratele) popa Stoian. Tîrcovnic Călin, sin Voicu Grosu. La 1835 — avea 92 familii.

Sat vechi, menționat încă din 1580, avînd vatra mai la nord de cea actuală unde este azi satul Cîrloman. Biserica ridicată la 1860 și terminată la 1868. La 1862 erau aici preoți: Dumitru Duhovnicul și Stoian, iar în anul 1865, Ioan Stan.

12. *Băneasa* — 1824 — Sfîntii Voievozi. Biserică de lemn. Pe moșia lui Mihalache Izvoranu. Preoți Marin și Mihai. 1832 — Satul avea 156 locuitori. Avea patru preoți: Marin și Voico; Mihai Duhovnicu, sin popa Marin; Radu Duhovnicu sin popa Radu; și Radu, nebîrnîc. Tîrcovnici: Stan Ureche sin Florea Ciobanu și Dobre. La 1835 avea 134 familii. La 1865 slujeau preoții: Voicu sin popa Mihai, și Mihalache sin popa Stan. În 1890, avea 421 familii cu 1446 suflete.

13. *Salcia* — 1824 — Sfîntul Ioan Botezătorul. Biserică de lemn. Pe moșia bisericii lui Ionașco din Slatina. Preoți: Gheorghe, Marin, Oprea. 1832 — 113 locuitori. Avea 7 (șapte) preoți: Marin Duhovnicul sin popa Gheorghe, Stan sin popa Gheorghe; Oprea sin popa Gheorghe; Dumitru sin popa Marin, Stan brat sin popa Marin; Stoian sin popa Ion; Ion, brat. Tîrcovnic, Ilie Logofătu. La 1835 avea 94 familii, iar la 1865 slujeau preoții: Dumitru sin popa Dumitru și Ioan Constantin. Biserica de lemn exista încă în anul 1939. Biserică de zid din anul 1889.

14. — *Caravaneti* — 1824 — Intrarea în Biserică. Biserică de lemn. Pe moșia D-nului Sărdarului Ștefănescu. Dezvăluită și la prost hal. Triod lipsă. Preot Radu Duhovnicul.

1832.— 145 suflete. Avea cinci preoți și trei diaconi. Preoții erau: Radu Duhovnicul; Ilie sin popa Radu; Constantin, brat; Filip sin popa Stoica; Gheorghe sin popa Radu Zinogeanu; Diaconi: Dinu sin popa Radu; Gheorghe sin popa Radu;

Radu sin Marin. La 1835 avea 132 familii. Satul se numea mai înainte Ivanți și e menționat încă din anul 1512, 23 iulie. La 1860, slujeau preoții: Filip, Dinu și Dragu. Biserică de zid din 1860, renovată în 1925 și cu acest prilej s-a distrus pictură cu ctitorii din 1860. Printre preoții ei merită a fi menționat preotul Mândică, participând la revoluția din 1848 și care știa limbile rusă, sîrbă și bulgară, fiind și dascăl de școală. La 1865 slujeau la această biserică preoții: Filip a Duhovnicul sin popa Stoian și Dragu sin popa Gheorghe. Pr. Ioan Biolan, a slujit de la 1888 și pînă după 1906.

15. *Crîlgați* — 1824 — Sfinții Ingeri. Biserică de lemn, pe moșia Cucoanei Catincăi Slătineanu. Mineiul lipsește. Preot Leonte, 1832.

1832. — 118 locuitori cu trei familii de țigani, ai mînăstirii Tismana. Preoți: Mihai sin popa Matei; Iordache sin popa Gheorghe Măceanu. Tîrcovnici Dinu Sin logofătul Pirvu; Costache sin popa Ion. La 1835 — satul avea 106 familii, iar în 1865 slujeau aici preoții: Marin sin popa Mihai și Năstase Duhovnicul sin popa Ion.

16. *Dorobanți* — 1824 — Sfințul Nicolae. Biserică de lemn: Pe moșia mînăstirii Clocociovu. Preoți: Matei Duhovnicul, Marin; Diaconi: Nestor, Păun, Iorga, Radu; Ioan; Constantin; Oprea.

1832 — 206 locuitori. Pe moșia mînăstirii Clocociovu. Preoți: Mihai Duhovnicul; Neagu sin Vlad Turbatu; Iorga sin popa Ionașcu; Gheorghe sin popa Ion; Păun sin popa Radu Duhovnicu; Ion Inimă Rea; Dinu sin popa Marin; Vasile sin popa Gheorghe; popa Gheorghe Sprîncenatul. În total erau nouă preoți. — Diaconi: Ion Zet popii Matei; Ion sin popa Gheorghe Sprîncenatul. Tîrcovnici: Codin Diaconu sin popa Gheorghe Spînu, Radu sin popa Radu. La 1835, avea 143 familii, iar la 1865 slujeau preoții Petre Duhovnicul sin popa Ion și Stancu sin popa Iorgu. Biserica ridicată la 1868 și renovată în 1896.

Sat vechi cunoscut sub numele de Comanca, și închinat mînăstirii Cutlumuș încă din secolul XIV. Din secolul al XVII-lea apare sub numele actual, iar oficial de la 1864.

17. *Crîngeni* — 1824 — Adormirea. Biserică de lemn. Pe moșia D-nului comisului Iancu Slătineanu. Învălită cu coceni. Apostol lipsește.

1832 — 140 locuitori. Preoți: Oprea Duhovnicul, Ciocîrnarul sin Dragomîr; Oprea sin popa Matei; Oprea sin diaconul Ghiță; Neagu sin Nedelco. La 1865 — slujea preotul Stan sin popa Oprea.

18. *Băsești* — la 1832, Biserică de lemn cu hramul Sfinții Voievozi, 128 locuitori cu preoții Stancu Bengescu duhovnic, sin Costea; Ion sin Neacșu; Pirvu Ștefan sin Popa Dumitru; Preda sin popa Stancu ot Adunați; diaconii Radu sin popa Gheorghe; Florea sin Tudoran. La 1835 avea 76 familii. Biserica de lemn ar fi fost adusă în anul 1795, din satul Ula, județul Argeș. Menționat în anul 1512 și satul se afla pe moșia logofetilor Costache și Dumitrache Periețeanul. La 1824 erau preoți Pantelimon și Preda, iar biserica era dezvelită. În cătunul Rața, pendinte de acest sat se află o bisericuță de lemn existentă și astăzi, cumpărată de locuitori, din satul Surdulești Argeș. Biserica de lemn are o vechime de peste 250 de ani.

19. *Pleașovul Român și Sîrbi*. — La 1832 Pleașovul Român avea 60 locuitori. Nu avea preot și nici biserică. Pleașovul Sîrb avea 78 locuitori. Preot popa Dragomîr. Biserică de lemn distrusă în 1880. Biserica nouă ridicată în anul 1882. La 1835 avea numai Pleașovul român cu 95 de familii. Menționat la 1526, ca sat de moșneni. S-au vindut lui Mihai Viteazul. La 1612 judecată la divan că, locuitorii nu s-au vindut lui Mihai Viteazul ci de silă au fost rumîniți. Un preot în sat numit, Sin Nicoară, menționat la 1631 (documentele nr. 279, p. 449, *Flămînda*). La 1832 biserică de lemn cu hramul Sfințului Gheorghe și avînd următorii preoți: Voicu sin Oprea, și Ion sin Constantin. Sat existent în secolul XVI. Biserică nouă construită între 1865—1870 și renovată în 1935. La 1890 satul avea 405 familii cu 1230 de suflete. Aici a fost primul castru român de la care pornea Limesul Transsylvan, satul a aparținut raialei de la Turnu (*Turkisi-Kule*). În războiul de independență din 1876 în preajma satului au fost așezate bateriile rusești ce au deschis focul asupra trupelor otomane.

20. *Ciuperceni* — Sat aflat și el în cuprinsul raialei, de la Turnu. La 1832, menționat cu biserică de lemn, cu hramul Sfințul Dumitru și cu preoții: Dima sin Neagu, Marin sin Ilie, și avînd cîntăreț pe Stan sin popa Dinu. La 1835 satul numit Flă-

mînda-Ciuperceeni, avea 162 familii. În documente menționat la 1701, 23 mai, fiind înglobat în cuprinsul raialei la 1741. Azi suburbană a municipiului Turnu-Măgurele.

21. *Măgurele* — sat în fosta raia și azi înglobat în municipiul Turnu Măgurele. La 1834 avea 307 locuitori. Biserica de lemn cu hramul Sfîntul Gheorghe, Ilie și Nicolae. Preoți erau: Ion cel Bătrîn, sin Florea Rădulescu; Ion sin popa Costea Cîrjan și Tudor. Tîrcovnic Conceea sin popa Bădiță, menționat încă din 1640. Biserica nouă din 1865, și renovată în 1848. În harta din 1835 avea 194 familii.

22. *Bratcov* — la 1832, avea 80 locuitori. Biserica de lemn cu hramul Sfîntul Dumitru, avînd următorii preoți: Mihai duhovnicul sin Iordache Ghidarcea; Oprea sin Popa Enache Chefan; Stoica sin popa Dima Tablă; Mihalache Chefan. Diaconii: Ion sin Ion; Sandu sin Dinu Osiceanu; Radu sin Popa Enache Chefan; Danciu sin popa Mihai; Radu sin Popa Mihai Ghidarcea. La 1835 avea 87 familii. Ia 1865 nu avea preot la biserică. Biserica construită în 1906.

23. *Odaia* — Fostul sat Carala, refăcut după desființarea raialei. În catagrafia din 1832 era trecut cu biserică de lemn cu următorii preoți: Tudor sin Stoica Dascăluș și Barbu sin popa Ion Bobonaru. Tîrcovnic Marin diaconul. Este menționat și cu numele Caralele. La 1835 avea 31 case. În 1860 satul era împărțit în două cătune Odăița și Fripti. Din cauza revărsării Oltului satul s-a mutat în actuala vatră. La 1872 se ridica o biserică de zid. Azi integrat în municipiul Turnu Măgurele.

Cu aceste rînduri închei prezentarea satelor din sud-vestul județului Teleorman și care adăugate deja celor publicate anterior, dau o imagine completă a situației satelor și țărănimii teleormănene din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Sate mici cu biserici de lemn și chiar biserici bordeie, ca o expresie clară a situației sociale a Țării Românești, supusă unei exploatare interne și externe. Nesiguranța zilei de mîine, jaf și exploatare față de țărănime, care astăzi trăiește o viață nouă de nerecunoscut, la fel ca și celelalte realizări ale țării noastre, pe toate planurile și la care sintem martori în acești ani.

Pr. IOAN SPIRU — Alexandria

NOI OBSERVĂRI ASUPRA PIETREI MORMÎNTALE CRAIOVEȘTI DE LA MÎNĂSTIREA GLAVACIOC

Încercările de reconstituire și identificare a inscripțiilor mormîntale boierești¹ surprinse de străvechea ctitorie din Glavacioc cu prilejul lucrărilor de restaurare parțială a ansamblului monumental întreprinse între ani 1945—1973 și repertoriului urmelor de cultură în 1951—1955 aveau să dovedească netemeinicia atribuirii numitei lespezi craiovești de către tradiția mai nouă² bătrînului Vlad Vodă IV Călugărul (1481, 1482—1495 — toamna)³ ori aducerii acesteia dintr-o altă ctitorie. Dimpotrivă, aparținînd din totdeauna, jupanului Neaga, soția marelui vornic al țării, Pîrvu I Craiovescu (1482; 1486—1493; 1495—1501; 1508—1509)⁴ și mamă după fire a voie-

1. Vezi: Pr. I. Diaconescu, *Icoane vechi, manuscrise și pietre de mormînte la mînăstirea Glavacioc*, în «Glasul Bisericii», nr. 7—8, p. 667; Idem, *Materiale documentare istorice la monumente feudale bisericesti din raionul Gătești, regiunea Argeș*, în «Glasul Bisericii» (XXIV), 3—4, 1965, nota 31.

2. Vehiculată de către viețuitorii obștei și preoții de mir locali din trecut, știrea era consemnată și de către V. Drăghiceanu în comunicarea sa asupra cercetărilor arheologice din 1930 în scopul descoperirii mormîntului voievodului ctitor unde se arăta că «scrisul pietrei era complet stricat și că-n afara stereotipului început ca nume pare să fie Bogdan». Vezi: Pr. Ioan Mușățeanu, *Mînăstirea Glavacioc*, București, 1933, p. 84.

3. Măcinată de vreme, lespedea domnească din 1495 a fost înlocuită la 1704 de către pietrari cu alta nouă decorată cu motivul soarelui și arborelui vieții deseori înlînite în arta populară românească. Vezi; nota 1, op. cit., p. 668, 271

4. Datarea după Șt. Ștefănescu, *Bănia în țara românească*, București, 1965. Anexa genealogică a familiei de boieri craiovești.

vodului Neagoe de la Argeș, obiectivul a fost așternut pe mormîntul ei la 1491 — iarna — de către cei doi gineri⁵ — vlasteli — (boieri mari) ai săi și jupanul Danciu⁶ pretendent la domnie, căzut mai trziu în luptă la Sibiu (1510) alături de Mihnea cel rău (1508—1510) prigoritorul craioveștilor, ucis și acesta de către ruda lor, Dimitrie Iacșci, pribeagul sîrb trecut de peste Dunăre⁷. Rămas «reprezentantul drepturilor basarabești asupra țării Românești»⁸ în urma tăierii la Văcărești «den jos de București», a copilandrului domnesc, Vlad Vodă — Vlăduț — (1510—1512) de către inuși Mehemed pașa de Nicopole⁹, Neagoe Basarab V (1512—1521, toamna), fiu natural al Basarabului cel tînăr — Țepeluș — (1477—1482) și el ctitor la Glavacioc meremelisea și innoia cu zugrăveală și chipuri de sfinți¹⁰ locașul moșilor săi, iar în preajma anilor ultimii de domnie¹¹ deschizînd mormîntul maicii sale lua osemintele și inventarul funerar ducîndu-le și îngropîndu-le după vechiul obicei lingă cele ale fiicei și fiilor săi — Anghelina, Ion († ante 1519) și Petru († 1520)¹⁷ în gropnița ctitoriei lui din Argeș cînd va fi tocmît și cuvîntul de jelanie cunoscut¹³. De-a lungul vremii la 1704 — vara —, pietrarii Brincoveanului tocmîți cu soroc de plată de către Ștefan egumenul minăstirii (1691, 1693, 1701, 1704, 1708) și meșterul său Stoica¹⁴ așterneau pardoseala¹⁵ peste tot a vechi, biserici zidite între 1483—1495¹⁶ apărînd lespedea craiovească scrisă, rămasă pe locul fostului mormînt, iar la rezidirea întimplată între 1840—1843 din pricina deselor cutremure¹⁷, restauratorii o foloseau

5. Marcea mare postelnic (1510—1512) avea soție pe Marga, iar Vlăsan mare vistiernic în 1528 și mare logăfăt în 1530—1531, 1534 pe Vlădala străbunica lui Matel Basarab (1633—1654) cm. nota 4.

6. Era fiul Basarabului IV cel tînăr — Țepeluș — și al soției legitime Maria. Vezi : I. C. Filitti, *Basarabii* — supliment în Arhivele Olteniei, 1924.

7. Cf. N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a Românilor*, București, 1928, vol. I, p. 126, 131. 8. *Ibidem*.

9. *Idem*, Manole Neagoe. *Neagoe Basarab*, București, 1971, p. 46 ; Șt. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 108.

10. Incepută și zidirea de către Vlad Vodă IV Călugărul în 1483 și isprăvită de către Radu cel Tînăr fiul său (1495—1508) fusese zugrăvită de către meșterii lui Neagoe în vara anului 1512 după cum se spune într-un hrisov al său în care întărea stăpîniri peste sate, robi și moși, ctitoriei iar între icoanele timpiei străvechii biserici de lmn restaurate de către acesta se numără și celebra Povățuitoarea de factură bizantină restaurată iarăși la cîmpul veșmintelor și cizelată în 1700 de către Damian arhimandritul și poleită cu aur în 1743, 1745 de Iona Egumenul minăstirii. Comp. D.I.R.B. veac XVI, vol. I, p. 84 ; N. Iorga, *op. cit.*, p. 118 ; nota 1 ; Arh. St. București, Mitropolia Țării Românești, ms. 5 ff. 33—40.

11. Vezi : Florica Mihail, Dan Zamfirescu, Gh. Mihăilă, *Invățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, București, 1970, p. 59 12. Cf. M. Neagoe, *op. cit.*, p. 231.

13. *Idem*, p. 65 ; N. Iorga, *op. cit.*, T. Bodogae, *Ajutoarele românești la minăstirile din sfîntul munte Atoș*, Sibiu, 1941, p. 169.

14. Comp. E. Copăceanu, G. Potra, *Voevodul*, București, fără an. p. 193.

15. Scoase pe rod cu rânghi și pene de către meșteri țărani din straturile carpatice de la Albești ori din cele de gresie de la Micioșani (Valea Largă), materialele erau transportate în care lungite pe osii cu roți groase de lemn legate în gînjuri de mesteacăn tras de perechi de boi săptămîni în șir pe drumuri ocolite de pămînt fără poduri și prin vaduri de ape revărsate, spre obiective depărtate din satele și ținuturile țării. Comp. C. Rădulescu Codin. Pr. I. Răușescu, *Dragoslavele*, Cîmpulung, 1923, p. 107.

16. Poposînd la sfîrșitul verii anului 1657 în Minăstirea Glavacioc, Paul din Alep scria în notele sale de călătorie prin Țările Române «că de la fondarea ctitoriei sînt chiar 170 ani», iar însoțitorul mitropolitului Neofit I Creteanul (1738—1754) spunea că «minăstirea lăste veche făcută de către basarabescul Vlad Călugărul la leat 7004 (1495—1596) cum scrie în pisane la poartă (ușă), documentul vizînd data isprăvirii zidirii bisericii începută la 1483, știut fiind că la 1495 — toamna — ctitorul-voievod nu mai era în viață. Comp. E. Cloran, *Călătoriile patriarhului Macarie al Antiohiei în țările române — 1633—1658*, București, 1900, p. 204, 205 ; Biblioteca Academiei R.S.R., ms. 2106, f. 26 verso.

17. Vezi : N. Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România*, Mitropolia Olteniei, 1970, vol. I, p. 339.

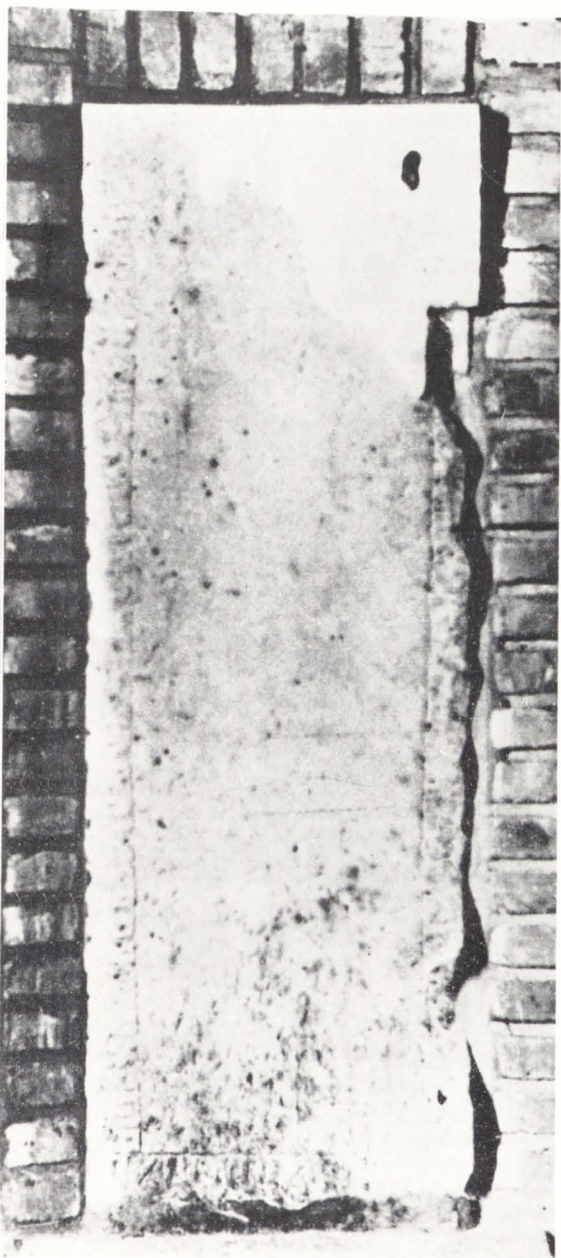

Fig. 1. Platra mormintală a jupanței Neaga Craiuveasca din minăstirea Glavacioc.

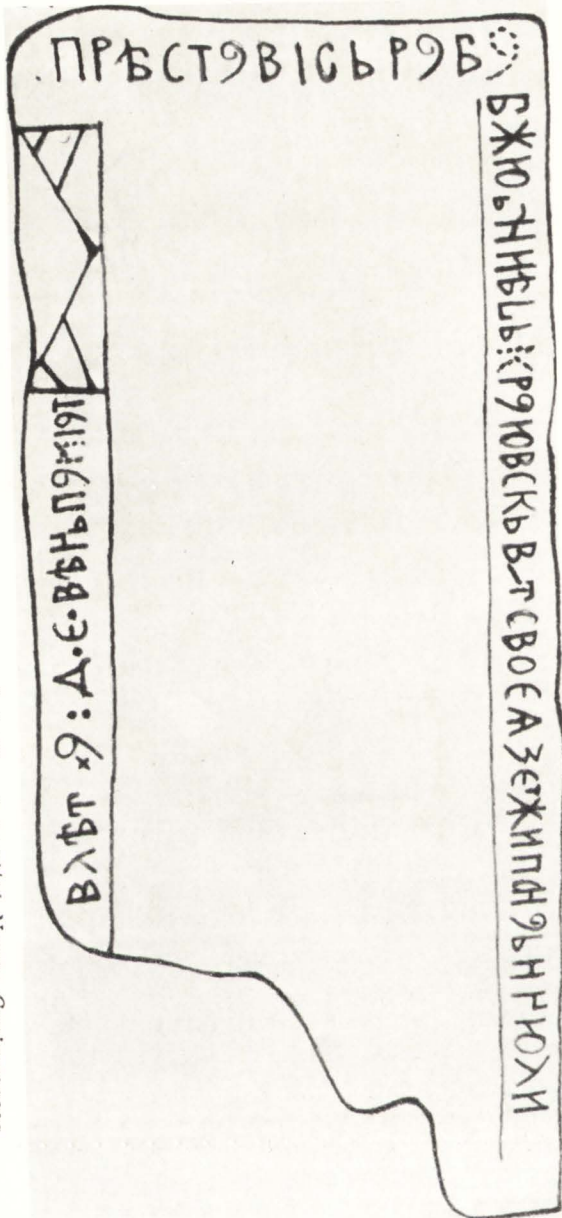

Fig. 2. Textul inscripției de pe piatra mormintală a jupanului Neaga Craiuveasca.

ca material de paviment așezînd-o cu fața în jos și poate nu departe de vechiul loc la nivelul mai ridicat al stratului de pământ. În cele ce urmează, revenim asupra acestui document arheologic cu noi observări și precizări motivate de revizuirea transcrierii și traducerii textului inscripției. Dimensionată cu unele simple¹⁸ dintr-un bloc calcaros cu roduri dese de Albești în tehnica și cu particularități de grafie comune pietrarilor din veacul al XV-lea, lespedeza pomenită (fig. 1) 1,50 m × 0,54 × 0,27 m — se vede încastrată în peretele absidei stîngi, a naosului bisericii de astăzi avînd marginile așchiate, iar colțul drept de sus spart, cu slove rupte în parte sau șterse din umbletul închinătorilor ori măcinate de vreme. Un chenar marginal zgîriat în spațiul căruia s-a săpat în grabă, textul slav (fig. 2) redactat mintal de către clienț pietrar ori grămătic¹⁹ cu majuscule reliefate — 0,07 m — și un profil de linii ce inscriu două delte ale căror virfuri cad pe laturile unui unghi decorează sobru cîmpul pietrei, iar prescurtarea necorectă ori lipsa unor velor ce reclamă completarea lor în text, săparea disproporționată a caracterelor, înlocuirea unor majuscule cu spirala, sau a virgulei cu punctul simplu, ștersătura, îndesirea uncialelor ba chiar comprimarea lor de către meșter ori ucenic în scopul economiei spațiului și vitezei de lucru îngreuiază lectura, dar nu depreciază valoarea documentară a obiectivului unde se mai citesc cuvintele: *пръстависъ раб<а>/бжю/нигъ*²⁰/*<к> раювскъ/ <сътвори сн камень>*²¹ *<ла>ст<ан>*²²/*саога/Зет<ьн>*²³/*<и>*²⁴/*жипъ/дъичюан....*²⁵/*вълѣт/З.А.Е. вълъ/па<м>*²⁶*лат.* adică: A răposat roaba lui Dumnezeu Niagă (C) raiuvscă. (Au făcut această piatră) ginerii ei Vlasteli și jupân Dănciu... văleat 7000 (1491) d(ecembrie) 5; veșnică pomenire.

Negreșit că dreptul și privilegiul fondatorilor ctitori ori donatorilor de bunuri ca și al urmașilor lor de a se odihni în edificiile consacrate cultului au fost consfințite în practica din totdeauna a lumii medievale de prin țările române și vecine²⁶. Intr-acest fel mai din vechime, un Radu ban (1409—1415; 1418—1421)²⁷ ori neamuri ale boierilor craiovești²⁸ care între 1492—1539 datorită puterii lor sociale economice imprimaseră noua linie politică țării românești²⁹ n-au lipsit de a exercita influența și asupra unor fundații religioase străvechi din dreapta și din stînga Oltului

18. Dreptarul, colțarul, țepușa, taracul, dalta simplă și dințată.

19. În scopul asigurării și sporirii volumului de lucru stereotipele începătoare ale textelor de pe lespezi-mormintale și cruci de piatră erau săpate de către pietrari înaintea efectuării în întregime a lucrărilor cerute de către clientelă.

20. Prezența brațului stîng de sus a majusculei Ж legat de bara primă verticală a uncialei П vădește intenția pietrarului de a săpa apelativul Жупаница la care va fi renunțat în scopul economiei spațiului.

21. Omise de către pietrar dar cunoscute grămăticilor și meșterilor din veacul al XV-lea, stereotipele se întînesc săpate pe lespedeza mormintală a voievodului Vladislav al II-lea din minăstirea Dealul, așternută în 1456 de către frații craiovești. Comp. Șt. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 84.

22. *Ibidem*.

23. Apelativul vizează pe cei doi gineri ai Neagăi. Vezi nota 5.

24. Conjunția devine necesară spre a se înțelege că jupanul Danciu n-a fost ginere Neagăi după cum spun izvoarele interne.

25. Loc spart în cîmpul pietrei unde pietrarul va fi săpat numele voievodului țării.

26. Mai pe larg la Gh. Cronț, *Dreptul de ctitorie în Țara Românească și Moldova*, în «Studii și materiale de istorie medie», 1960, vol. IV, p. 81.

27. La 1441 Vlad II Dracul (1436—1442, 1443—1446) întărea stăpînirea peste satul Mircești (Călugăreni) (nota noastră) partea Raduului ban pe vatra minăstirii ca și gălețile ohabnice cuvenite domniei. Vezi: D.I.R.B. veac XIII, XIV, XV, București, 1953, doc. 101, p. 112.

28. În șirul domniilor și boierilor ctitori consemnați în pomelnicul minăstirii le la 1747 se întînesc numele monahului Pahomie (Barbu I fost mare ban), Neagoslava (Neguța) soție, Hamza mare ban și Slavne pentru că au dat minăstirii la 1535 și 1569 moștile din Scălești — Dolj și Obislav (Fundu-Părului) din Vlașca și Marga, fica banului Matei din Brîncovenice dăruite înainte de 1591, sălașe de robi și a patra parte din venitul celor douăzeci și două sate moștenite de la părinți. Vezi: Arh. St. Buc. Mitropolia Țării Românești, ms. 5, f. 33—40; Marea Glavacioc XXIX, doc. 6.

29. Vezi: Șt. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 88.

între care și cea din Glavacioc prilejuindu-i danii de ocine, robi și sate³⁰, promovînd negoțul la tîrgul mare și vestit de hram³¹ ori odihnindu-se în gropnița ei³². Astrucarea timpurie (1491) a jupanitei Neaga în minăstirea Glavacioc pe temeiul înrudirii colaterale cu Rada (Samonida) doamna primă³³ a voievodului Vlad Călugărul ca și cea tîrzie (1512) a soțului său Pirvu I Craiovescu la Snagov³⁴ presupune, ce e drept, relații îndoielnice de familie, dar, oricum, însuși Danciu — fiul vitreg și de domn — împăciuitor față de craiovești, poate și-n scopul așteptatei, dar neîmplinitei sale succesiuni la domnie, alăturîndu-se celor doi vlasteli încearcă să reabiliteze memoria primei așternînd pomenita piatră, scrisă pe mormîntul ei.

Pr. ILIE DIACONESCU

INSCRIȚII FUNERARE DIN CÎMPULUNG-MUSCEL DE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XVI-LEA ȘI PÎNĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA

De cîțiva ani pășesc cu emoție în curtea Mînăstirii Negru-Vodă din Cîmpulung-Muscel văzînd numeroase pietre tombale ce zac sprijinite de pereții Casei Domnești lipsite complet de vreo indicație referitoare la conținutul și proveniența lor.

Cum dinții vremii rod fără milă literele săpate în piatră, iar în unele locuri au devenit aproape ilizibile, m-am gîndit să dau glas leșezilor funerare ce pomenesc pe cei dispăruți în veșnicie, arătînd provenința și cuprinsul lor.

În acest scop cu aprobarea tovarășului Director al Muzeului din Cîmpulung-Muscel, intrucît Lapidariul aflat în curtea Mănăstirii este în custodia Muzeului susmenționat — am trecut la valorificarea științifică a majorității pieselor funerare.

Fiindcă toate leșezile epigrafice poartă un număr de ordine, marcat cu vopsea roșie, la descrierea fiecărei pietre vom indica, și numărul respectiv, dînd textul original, traducerea, cînd e cazul, și chiar unele comentarii asupra celor decedați.

În afară de leșpedea de pe mormîntul voievodului Nicolae Alexandru Basarab se află în pronaosul bisericii Mănăstirii Negru-Vodă și piatra funerară a *jupanului Danul logofăt*, fiul jupanului Dragomir din Buzău despre care Virgil Drăghiceanu în urma săpăturilor făcute în anul 1924 scrie c-a descoperit: „mormîntul lui Dan logofătul la întretăierea zidului de vest al bisericii lui Basarab Voievod»¹.

30. Vezi : D.I.R.B., vol. II, doc. 185, p. 181 ; vol. III, doc. 379, p. 328, vol. V, doc. 337, p. 322.

31. Desfășurat din vremuri vechi, primăvara la 25 martie cu obor de vite și mărfuri în curtea lăcașului de pe vatra mînăstirii și favorizat de drumul mare de pămînt deșchis al Mircii Vodă din zonă de nord-est a cîmpiei muntene ce-l lega de vama Teleormanului și Banatul Olteniei era frecventat și de către neguțătorii boierimii craiovești care la sfîrșitul veacului al XV-lea își vindeau mărfurile produse pe moștile lor ori schimbau pe cele orientale tranzitate de peste Dunăre de la neguțătorii turci sau pe cele ale Brașovenilor venite din piețele nord-estice europene. Comp. Șt. Ștefănescu, op. cit., p. 81 ; Pr. I. Diaconescu, *O casă de popas domnesc la mînăstirea Glavacioc*, în « *Glasul Bisericii* », nr. 5—6, 1974, p. 544.

32. Izvoarele vremii amintesc de îngroparea lui Hamza II banul înainte de 1536, Slavna soția lui, Stanca jupanita fca lui și fiul ei, Hamza, Stanciu, Vladul și Drăghici, iar între 1588—1591 despre îngroparea Margăi soția lui Iven posteînicul. cf. D.I.R.B., vol. III, doc. 379, p. 328 ; Arh. St. București, ms. 223, p. 226.

33. Vezi : Arhivele Olteniei, 1924, nr. 18 — supliment ; Șt. Ștefănescu, op. cit., notă 4.

34. Vezi : N. Iorga, op. cit., p. 124.

1. Virgil Drăghiceanu, *Despre Mănăstirea Cîmpulung*. — Un document inedit : *Jurnalul săpăturilor făcute de Comisia Monumentelor Istorice în 1924*, în «*Biserica Ortodoxă Română*». LXXXII (1964), nr. 3—4, p. 284—335 ; v. p. 298—299, unde se dă fotografia pietrei funerare a jupanului Dan logofătul și traducerea ei, fără alte lămuriri.

**Textul inscripției: ПРѢСТАВЕНА РАБЪ
БОЖЮ ЖУПАНЪ ДАНЪА ЛОГОФѢТЬ СЫЪ <ЖУПАНЪ ДРАГОМИР
ОТЪ БУЗЪА БЪ ДНИ БЛАГОЧИСТИВАГО
И О РАДУА ВОЕВОД
МЕСЦА ЮЛ Г., ДНЬ БЫЛѢТЬ
ЗРЕИ.**

Textul inscripției cu litere latine :

Prestavisea rabu
Bojiu jupan Danul logofăt sin (ju)pan Dragomir
oț Buzău vă dni blagocistivago.
Io Radul Voevod
Meseța iul.G.dni văleat ЗРЕИ

Traducerea :

A răposat robul
lui Dumnezeu jupan Danul logofăt, fiul jupanului Dragomir
din Buzău, în zilele binecistitorului,
Io Radul Voevod,
luna iulie 3 zile, în anul 7112 (1604)

Descriere. Lespedea funerară a jupanului Dan logofătul este un paralipiped din piatră adusă de la cariera din Albești, avind dimensiunile : lungimea 1,57 m, lățimea 0,60 m și un chenar de 3 cm grosime; literele inscripției sînt înalte de 8 cm. Întreaga inscripție e încadrată de o ghirlandă de flori lucrată în tehnica méplat. Piatra tomбалă, acoperind o parte din pardoseala bisericii, unele litere sînt complet șterse. Pe cîmpul lespedei e sculptată o cruce ortodoxă rusă cu două brațe paralele și și inegale, iar o traversă în diagonală simbolizează scîndura pe care s-au sprijinit picioarele lui Iisus².

În stînga crucii mari e săpată o cruce ortodoxă greacă, cu brațe egale. Crucea mare are primul braț orizontal lung de 19 cm, al doilea braț orizontal și paralel cu primul, are 29 cm; sub primul braț orizontal al crucii ies în relief două cercuri concentrice, care se suprapun și peste brațul mare orizontal. Grosimea fiecărui braț e de 3 cm. În cîmpul lespedei și sub crucea mare rușească e sculptat o îngemănare de linii curbe, care se încrucișează și se împletesc, entrelacs.

Comentarii. Deși am cercetat colecția de «Studii și documente privind Istoria României» cit și colecția de «Documente Hurmuzaki-Bogdan», nu putem preciza cine-i jupanul Dragomir din Buzău, intrucît sînt mulți cu acest nume, însă nici unul nu-i menționat c-a avut un fiu, Dan logofătul.

Referitor la *rolul politic* jucat de *logofătul Dan* rezultă din cercetarea documentelor că la început a făcut parte din boierii care au sprijinit pe Simion Movilă³. Astfel în Doc. nr. 20 din 4 iulie 1601 jupan Dan face parte din Sfatul țării fiind mare logofăt⁴, iar de la 1 mai 1601 e mare vornic⁵, dregătorie ce o păstrează pînă la 20 mai 1602⁶. Ulterior însoțește în pribegie pe Simion Movilă în Moldova⁷. Sufărîțele îndurate în pribegie determină pe boierii fugari să părăsească pe Simion Movilă și să treacă în tabăra boierilor Buzești. Între aceștia erau și jupanul Dan logofăt. Se știe că Simion Movilă fiind înfrînt în luptele de la Ogretin și Teșani din septembrie 1602 e izgonit definitiv din Țara Românească, luînd domnia Radu

2. Al. Tzîgara-Samuroaș, *Semnul crucii*, în «Convorbiri Literare», XLI (1907), martie, nr. 3, București, v. p. 275.

3. *Studii și Documente privind Istoria României*. Țara Românească, veacul XVI, (1501—1525), vol. II (1525—1550), vol. III (1551—1570) și vol. IV (1571—1580), Editura Academiei, București, 1951.

4. *Studii și Documente privind Istoria României*. Veacul XVII. B. Țara Românească, vol. I (1601—1610), Editura Academiei, 1951, p. 796, v. p. 18, Doc. nr. 20.

5. *Studii și Documente*. Vol. I, op. cit., p. 44. Doc. nr. 53 și p. 52. Doc. nr. 63.

6. *Idem*, op. cit., p. 52, Doc. nr. 63.

7. N. Iorga, *Studii și Documente cu privire la Istoria Românilor*. Vol. IV, București, «Socec», 1902, p. 343, v. p. XXV.

Șerban⁸. Jupan Dan logofăt nu face parte din Divanul Domnesc al lui Radu Șerban. Totuși Domnul Țării Românești trimite într-o solie pe Dan logofătul împreună cu Constantin Cîrnul poruncind căpitanului Gheorghe Raț să evite orice conflict cu dușmanul (Moise Secuiul) pînă la sosirea lui Basta. Soldații lui Raț, cînd auziră acestea se năpustiră asupra solilor și-i uciseră pe loc⁹. N. Iorga relatează că Dan logofătul și Constantin Cîrnul au fost în solie la Gheorghe Raț, dar nu precizează dacă oamenii acestuia i-ar fi ucis. În concluzie nu putem lămuri în ce împrejurări pierde Dan logofătul în 4 iulie 1604 și nici cum ajunge să fie îngropat în pronaosul bisericii Mănăstirii Negru-Vodă din Cîmpulung¹⁰.

2. — Proveniența

Altă piatră funerară se găsește în vecinătatea «biseriței paraclis, numită și biserica Bolniței, situată în curtea din fund a Mănăstirii Negru-Vodă»¹¹.

Textul inscripției. E cu litere chirilice în românește.

Supt astă piatră odih
nesc oasele răposatului
robu lui Dumnezeu, Ilarion arhima
ndritul și s-a pristăvit în zi-
lile Prea înălțatului Dom
n Io Constantin Nicolae
Voevod și Mitropolit al Ung(rovlahiei) Varl
Kir Neofitu și nastavni
cu Kir Nicodim egum
enul ot Dălgo Pol¹² și a ispravni
icel Constandin-vnueu (nepot) Varl
am arhimandrit ot Bu
curești, ca să aibă ve
cinică pomenire 7252 (1744)¹³
Genarie 24
Și într-această piatră să pome
nește numele răposatului
Onisifor monahu și să odih
nesc oasile lui la Schitul
Hagiului. Meseța Ghenarie 8 zile
let 7235 (1727)

Descrierea. Lespedea funerară care pomeneste atitea fețe bisericești este de piatră din Albești. E crăpată în două și îngropată în pămînt; are dimensiunile: lungimea 1,70 m, lățimea 0,61 m, grosimea 9 cm. Cîmpul pietrei tobele e acoperit în întregime de inscripție. Un chenar lat de 2 cm încadrează textul, iar literele sînt înalte de 7 cm; în unele locuri sînt șterse, încît abia se pot descifra. N-are nici un ornament¹⁴.

Comentarii. Ilarion arhimandritul a răposat în zilele voievodului Țării Românești Constantin Mavrocordat (1744—1748). Acesta a stăruit ca sfetnicul său — grec original din Creta — Neofit Cretanul, descălușul beizadelelor sale să fie numit mitro-

8. General P. V. Năsturel, *Luptele de la Ogretin și Teișani*, în An. Acad. R., Mem. Sec. Ist., anul 1910, v. p. 851 și urm.; V. Motogna, *Războaiele lui Radu Șerban. (1601—1611)*, An. Acad. R., Mem. Sect. Ist. Seria III, Tom IV, Editura «Cultura Națională», București, 1926, p. 241—324, v. p. 270 9. V. Motogna, *op. cit.*, p. 271.

10. N. Iorga, *Istoria armatei românești*, vol. II, de la 1599 pînă în zilele noastre, București, Tip. Cultura Neamului Românesc, 1919, p. 224, v. p. 81.

11. Preot Ioan Răuțescu, *Cîmpulung-Muscel. Monografia istorică*, Tipografia Gh. Vlădescu, Cîmpulung-Muscel, 1943, p. 426, v. p. 89.

12. E unica piatră funerară în care-l săpată denumirea veche slavă a orașului Cîmpulung-Dălgo-pole: Dălgo-lung și Pole-cimpe = Cîmpulung.

13. Iorga dă greșit anul 7253 în loc de 7252 și mai jos scrie 8 Ianuarie în loc de 24 Ianuarie.

14. Textul s-a publicat de N. Iorga în «*Inscripții din bisericile României*», vol. I, Editura Minerva, v. p. 312, unde menționează textul inscripției, fără alte lămuriri.

polit. În adevăr, în 1737 Neofit Cretanu e numit Mitropolit al Mirelor, iar la 24 noiembrie 1738 a fost mutat în scaunul Ungrovlahiei, unde a păstorit cu vrednicie 16 ani (1738—1754). În acest răstimp sprijină desființarea «rumâniei» și din banii săi dezrobește «pe toți rumânii de pe moșiile Mitropoliei prin cumpărarea moșiei Petroaia cu biserica de piatră, cu case și pivnițe de piatră și cu pogoane de vie, drept taleri 3500, care am lăsat în locul acelor rumâni, pe care i-am slobozit, al căror preț nici pină la 1500 taleri nu făcea»¹⁵. Mai mult. În anul 1753 ia apărarea țăranilor «participând la mișcarea împotriva Domnului Matei Ghica și cere înlăturarea lui din domnie, fiindcă încercase să impovăreze cu noi biruri pe săteni. Bun gospodar, sporește averea Mitropoliei și tipărește mai multe cărți bisericești în tipografia Văcăreștilor»¹⁶.

Despre *Kir Nicodim*, năstavnicul Mănăstirii din Dălgo-Pol știm că era om învățat, cunoscător al limbii slavone, germane și latine, originar din satul Beleți-Muscel, se trăgea din tulpina vătafului Stoica din Beleți¹⁷ a restaurat Mănăstirea Negru-Vodă din Cimpulung după groaznicul foc din anul 1737 și a înzestrat-o, dăruindu-i o parte din moșia sa, aflată la hotar cu Priboieni și Beleți și cu alta în Dobroiești¹⁸. Tot în 1737, când călugării iezuiți căutau să convertească la catolicism pe călugării Mănăstirii Negru-Vodă, egumenul Nicodim printr-o cuvîntare bine gândită și simțită i-a făcut să renunțe la această idee. În anul 1749 a pus de s-a lucrat poarta mare de stejar de sub gangul clopotniței, prin care se intră în curtea Mănăstirii¹⁹. A păstorit neîntrerupt ca năstavnik al Mănăstirii 26 de ani (1737—1763)²⁰.

Piatra funerară Nr. 9, vopsită cu roșu, se află în curtea Mănăstirii Negru-Vodă din Cimpulung²¹.

Proveniența. Nu știm de unde provine. E sprijinită de zidul din dreapta clopotniței Mănăstirii Negru-Vodă.

Textul inscripției (cu litere chirilice în românește)

Supt această piatră
 ă să odihnescu oase
 le robului Dumnezeu
 Apostol biv vel Clucer,
 care din porunca lui D
 umnezeu s-au pristăvit
 în zilele prea înălțatului
 ui Domn Io Mihai Con
 standin Sușu Voevod,
 Meseța octombrie dni 7 leat 1784.

Descriere. Piatra funerară a răposatului fost mare clucer Apostol, decedat în 1784 e în bună stare²². Dimensiunile: lungimea 1,80 m, lățimea 0,80 m și grosimea 0,18 m. Chenarul are lățimea de 8 cm, încadrînd inscripția. Literele ies în relief și-s înalte de 10 cm.

Comentarii. Apostol, a fost mare clucer, era un mic boier pămîntean, căsătorit cu Safta, a avut o fiică, Stanca, pe care a măritat-o cu Gheorghe Zmerna, care s-a numit mai târziu Gheorghe Rucăreanu. Fostul mare clucer Apostol a reparat biserica Bradului²³.

15. *Istoria Bisericii Române*. Manual pentru Institutele Teologice. Editura Institutului. Biblic și Misiunea Ortodoxă, 1957, p. 655, v. p. 182—185.

16. *Idem*, op. cit., p. 185.

17. Preot Ioan Răuțescu, op. cit., p. 92.

18. *Idem*, op. cit., p. 128.

19. *Idem*, op. cit., p. 73.

20. *Idem*, op. cit., p. 91.

21. Începînd cu descrierea pietrei funerare nr. 9 am trecut la prezentarea Lapidariului din curtea Mănăstirii Negru Vodă și care se află în custodia Muzeului orașului Cimpulung-Muscel.

22. Preot Ioan Răuțescu, op. cit., p. 47, vezi nota 1 din subsol.

23. *Idem*, op. cit., p. 323; Dumitru Bejan, *Documente de la Arhivele Statului*, vol. 1, 1586—1840. Tipografia D. N. Vlădescu, Cimpulung, 1908, p. 103, v. p. 62, unde menționează între epistați pe Gligore sin Cluceru Apostol, 1812, martie

Piatra funerară Nr. 15.

Proveniența. Nu știm de unde provine. S-ar putea să fie adusă din cuprinsul județului, «în incinta vechii Curți Domnești, devenită în cursul veacului al XVII-lea loc de îngropare pentru orășeni»²⁴.

Textul inscripției (cu litere chirilice în românește).

Supt această piatră odihnesc aici
oasile robului
Dumnezeu Ioan Joița
cu tot neamul lor.
Anul 1847, Martie
15 zile.

Descrierea. Piatra de mormint a răposatului Ioan Joița e sprijinită de peretele nordic al Casei Domnești. Dimensiunile: lungimea 1,24 m, lățimea 0,72 m și grosimea 0,14 m. Chenarul lespedei are grosimea de 5 cm, literele sînt înalte de 7,5 cm și în relief. Grafia bine păstrată. *De reținut:* Lespedea e inedită.

Comentarii. Ion Joița nu-i menționat în colecțiile de documente. Probabil a fost un boiernaș, care nu s-a amestecat în viața politică a țării.

Lespedea funerară Nr. 41

Proveniența: Necunoscută.

Piatra tombală e sprijinită de peretele nordic al Casei Domnești.

Textul inscripției: ПРЪСТАВЕНА БОЖЮ ДОБРА ЕЪДНЪ ІО АЛЕКСАНД(РЪ) ВО НЕОД МНЦА

ИГОЛІО КЪ ЕЪЛЪТЪ ЗНА

НЕОД МНЦА

ИГОЛІО КЪ ЕЪЛЪТЪ ЗНА

Traducerea. A răposat roaba

lui Dumnezeu Dobra în zilele lui Io Alexandru Vo

ivod. Luna

Iulie 27, Anul 7084 (1576).

Descriere. Piatra funerară are dimensiunile: lungimea 1,56 m, lățimea 0,50 m, grosimea 0,21 m. Chenarul e lat de 2,5 cm. Literele sînt înalte de 6 cm și aproape șterse. De aceea se descifrează greu. Cîmpul lespedei fără ornament.

De remarcat: Inscripția e inedită.

Comentarii. În răstimpul de la 1562 și pînă la 1568 apar în documente mai multe femei cu numele de Dobra²⁵. Din această cauză nu putem preciza a cui fiică era și nici situația ei socială.

Piatra funerară Nr. 42

Proveniența: Necunoscută.

E rezemată de scara de la intrare în pridvorul Casei Domnești.

Textul inscripției: ПРЪСТАВЕНА

РОЕЪ БОЖЮ: МАРНЪ: БЛАГОЧИСТЕНАГО

ЕЪДНЪ

ІО АЛЕКСАНДРЪ БОБЕОД ЕЛЪ: ЗНА

24. Flaminio Mirțu, *Știri noi asupra complexului istoric al Mănăstirii și al Curții Domnești din Cîmpulung-Muscel*, în «Biserica Ortodoxă Română», 1965, nr. 11—12, p. 1032—1042, v. p. 1039.

25. Doc. Nr. 201 din 13 august 1562, p. 220—221; Doc. Nr. 298 din 15 februarie 1568; Doc. Nr. 258 din 15 ianuarie 1566, p. 273—274; Doc. Nr. 325 din 2 august 1568, p. 279—280, în *Documente privind Istoria României*. B. Țara Românească. Veacul XVI, vol. III (1551—1570), Editura Acad. R.P.R., București, 1951.

Traducerea. A răposat

robul lui Dumnezeu Marin binecinstitorul? (evlaviosul)
în zilele (lui)

Io Alexandru Voevod văleat 7084 (1576).

Descrierea. Dimensiunile lespedei sînt: lungimea 1,19 m, lățimea 0,49 m și grosimea 0,15 m. Bordura e simplă și lată de 3,7 cm, literele sînt înalte de 8,5 cm, în unele locuri șterse. De aceea inscripția se citește cu greu. Cîmpul pietrei de mormînt e fără ornament.

De remarcat: Textul inscripției e *inedit*.

Comentarii. Din lipsă de izvoare nu putem lămuri situația socială a răposatului Marin.

Lespedea funerară Nr. 43

Proveniența: Necunoscută.

Piatra de mormînt e rezemată de scara ce duce în pridvorul Casei Domnești.

Textul inscripției: ПРИСТАВИСА РОБЪ БЛЖЮ

ЖУПАНИЦА МЪРИА ЕЦАРЪ БЪЯНИ БЛАГОЧЪТНОМ И ХРИС
ТОЛЮБНОМ ПРАВИШЪ?

ЖЪХЪ? ІО РІДЪ БОБЕОД МСЦЪ ДЕКЕМЕРІО КЪ ДНІ БЪАЕТЪ РРЪІ

Traducerea. A răposat roaba lui Dumnezeu

Jupînița Mariia...? ...? în zilele binecinstitorului și de Hristos
iubitului și dreptul

Io Radu (Serban) Voevod, Luna Dekembrie 25 văleat 7117 (1608).

Descrierea. Piatra funerară are dimensiunile: lungimea 1,70 m, lățimea 0,68 m și grosimea 0,20 m. Din cauza intemperțiilor, unele cuvinte sînt șterse și nu se pot descifra. Pe cîmp, în partea superioară a lespedei e săpată o cruce greacă, stilizată. Crucea se suprapune pe un pătrat, înscris în alt pătrat, cu laturile de 22 cm, iar în afara brațelor crucii se distinge o ornamentație în formă de ghirlandă. În sculptura crucii s-a folosit tehnica méplat. În afară de crucea stilizată lespedeaua n-are nici ornament. În realitate majoritatea pietrelor funerare ale boierilor munteni și chiar ale Domnilor Țării Românești sînt lipsite de ornamentație; fac excepție lespedzile de pe mormîntul zis al lui Negru Vodă de la Biserica Domnească din Curtea de Argeș²⁶ a lui Matei Basarab de la Arnota cît și a Doamnei Elena, soția lui Matei Basarab²⁷ din Biserica Domnească de la Tîrgoviște sau lespedeaua de pe mormîntul lui Radu de la Afumați²⁸. Pe cînd pietrele funerare din Moldova au ornamentație bogată, artistică, atît ale boierilor, dar mai ales ale Domnilor începînd cu lespedeaua de mormînt a lui Lațcu și Bogdan Vodă²⁹ și încheind cu cea mai frumos stilizată, lespedeaua de marmură de pe mormîntul lui Ștefan cel Mare, care vădește o influență venețiană — sînt opere realizate cu măiestrie și cu mult simț estetic³⁰.

De remarcat: Inscripția lespedei e *inedită*.

26. N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», I, 1931, Partea a II-a. Fasc. 63—66. Tip. «Datina Românească», Vălenii-de-Munte, v. Plansa CXLII, fig. 191, 192 și 193.

27. Idem, *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia*, anul XXV (1933), în «Bul. Com. Mon. Ist.». Partea a III-a. Veacul al XVII-lea, Tip. «Datina Română», Vălenii-de-Munte, v. Plansa CCCXXX, fig. 519 și 520.

28. Idem, *Evoluția arhitecturii în Muntenia*, v. Plansa CXLII, fig. 194.

29. Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române*. Vol. I Edit. Acad. R.P.R., 1959, p. 1018, v. p. 722, fig. 673 și 674.

30. N. Iorga, *Meșterul de pictură și sculptură în trecutul românesc*, în N. Iorga, *Scrieri despre artă*, Editura Meridiane, București, 1968, p. 383, v. p. 137—138; G. Balș, *Bisericiile lui Ștefan cel Mare*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», XVIII, 1925. Fasc. 43—46, v. p. 241—242 și 279, fig. 461 și 462, dar și p. 273 și 278, fig. 460, Piatra de pe mormîntul lui Ștefan cel Mare.

Comentarii. S-ar putea ca jupanița Maria să fie soția paharnicului Balea și sora lui Pătrașcu Vodă³¹.

Pietrele funerare Nr. 59, 61, 57 și 58.

Proveniența. Ansamblul funerar al familiei Urianu constituia pe vremuri mormintul acestei familii, îngropată în fostul cimitir al bisericii Sf. Ilie din Cîmpulung-Muscel. Toate lespezile numerotate mai sus au fost aduse de la vechiul cimitir al bisericii Sf. Ilie din oraș și depozitate în curtea Mănăstirii Negru Vodă din Cîmpulung. La început lespezea funerară era dintr-o singură bucată, azi e ruptă în două părți egale și au numărul de ordine 59 și 61. Fragmentul Nr. 59 e sprijinit de peretele nordic al Curții Domnești, mai exact în partea dreaptă a scării de la intrare spre Casa Domnească, iar fragmentul Nr. 61 stă rezemat de un perete din pridvorul Casei Domnești.

Textul inscripției. Aci repausă Baldovin

Născutu la 15 August 1786, încetat
din viață la 26 Ianuarie 1867.

Aici repausă rămășițele Păunei Baldovin, născută Urianul la
1796 Ianuarie 17 și încetată din viață la 4 August 1871.

Călătorule, roagă-te pentru sufletul seu.

Tot aici se află și rămășițele lui Anastasie Dim. Urianu, încetat
din viață la A(nul) 1852 ianuarie 25, în etate de 37 ani.

Tot supt această piatră repausă și Dimitrie Urianu, încetat din
viață la 22 Aprilie 1854 în al 82-lea anu al vieții sale.

Călătorule, roagă-te pentru sufletul lor.

Descriere. Piatra de mormint e din marmură de Carrara, ruptă în două bucăți Nr. 59 și 61. Ambele fragmente reunite au următoarele dimensiuni: lungimea 1,89 m, lățimea 0,88 m și grosimea 0,10 m. Chenarul are lățimea de 3,2 cm, iar ornamentul floral paralel cu bordura e lat de 7,7 cm. Literele sînt înalte de 3 cm și șterse din cauza intemperțiilor în unele locuri.

Lespezea funerară a familiei Urianu are aspectul unei *Stele antice grecești*. Astfel în partea superioară a Stelei, deasupra inscripției e sculptat în basorelieu o scenă antică. Un tânăr stă pe un scaun, fără spetează, înfășurat într-un costum grec, *himation*. Cutele veșmîntului se mulează pe corp, conturînd linia unui picior frumos. Costumul de deasupra are un capăt așezat pe umărul stîng, restul e petrecut pe umărul drept, iar capătul e aruncat pe umărul stîng, acoperind partea din față a trupului. Picioarele goale se odihnesc pe sol. Tânărul are un profil distins și părul frumos coafat, iar o panglică îi înconjoară fruntea. Sculptorul, care a creat Stela, e un adevărat artist. Datorită măiestriei sale a știut să rezolve fericit problema dificilă a aranjării mîinilor într-un spațiu restrîns. Mîinile sale cît și cele ale tinerei ce stă în picioare au mișcări diferite. Astfel tânărul ține mîna stîngă rezemată pe genunchiul piciorului drept, în vreme ce mîna dreaptă ridicată de la cot ține delicat mîna unei tinere. Aceasta stă în picioare, în fața sa și-l privește lung. Capul femeii e sculptat în profil. E o tînără cu trăsături fine, corpul bine proporționat, chiar frumos, e înfășurat în *himation*. Veșmîntul e redat cu mult gust, e mulat pe trup, lăsînd să-și ghicim sîni, pulpele fine și piciorul stîng înclinat puțin spre stînga. Coafura artistic executată se termină cu un coc mic. Întregul basorelieu prin eleganța atitudinii celor două personaje, prin puritatea conturilor, prin grația și naturalețea gesturilor ne determină să afirmăm că ne găsim în fața unei opere create de un artist, adînc cunoscător al sculpturii grecești din epoca lui Fidias și care s-a inspirat în realizarea acestei Stele a familiei Urianu, fie amintindu-și de Stela De-

31. Doc. Nr. 325 din 28 august 1568, p. 280. în *Documente privind Istoria României*. Vol. II, op. cit., p. 279—280.

metrei și a Familiei sau de Stela lui Hégésó³², fiica lui Proxénos³³, cari s-au găsit în cimitirul din Ceramic-Atena și cari prin dimensiunile și frumusețea lor depășesc monumentele funerare obișnuite³⁴.

Stela lui Hégésó, fiica lui Proxénos reprezintă pe Hégésó stînd pe scaun, îmbrăcată cu himation, care pare o draperie mulată pe corp, reliefind bustul frumos și membrele. Figura exprimă o tristețe reținută. Hégésó stă de vorbă cu o sclavă favorită, care ține în mîină un obiect. Stela lui Hégésó în privința compoziției seamănă cu Stela familiei Urianu, cu simpla deosebire că în basorelieful atic, Hégésó e reprezentată stînd pe un scaun în dreapta, pe cînd sclava stă în stînga, în picioare. Însă prin atitudini, grație, naturalețea gesturilor și armonia întregii sculpturi, sintem de părere că acel care a creat *Stela familiei Urianu și Baldovin*, este un sculptor grec, intrucît a știut să dea viață albei marmore de Carrara. Păcat, că toate cercetările noastre n-au dus la descoperirea sculptorului grec anonim.

Ornamentul de pe Stela funerară a familiei Urianu e un bogat *anthémion*, o broderie din frunze de spin și palmete cu gust stilizate. În partea inferioară a Stelei familiei Urianu, la distanță de 0,50 m. de inscripția mai sus-citată, sînt lucrate în basorelief două făclii, legate cu o panglică de marmură și fixate cu capul în jos. Făcliile stinse simbolizînd probabil sufletele celor răposați.

De remarcat : Ansamblul funerar al Familiei Urianu este *inedit*.

Comentarii. Familia Urianu era veche și numeroasă în Cîmpulung. Cunoaștem patru familii Urianu : Postelnicul Bănică Urianu prin 1786³⁵, pitarul Toma Urianu³⁶, Ion Urianu prin 1830³⁷ și ispravnicul de Muscel Istrate Urianu prin 1807³⁸. Însă dintre toate familiile Urianu cea mai bogată pare să fi fost familia *Dumitrache Urianu*, care în 1823 era epistat. Acesta în 1827 este ispravnicul județului Muscel³⁹, apoi stolnic⁴⁰, iar din anul 1831 stolnicul Dumitrache Urianu îndeplinește funcția de prim președinte al Tribunalului din Cîmpulung⁴¹ și în 1833 e numit în dregătoria de medelnicer⁴². Deci un adevărat *cursus honorum* și aceasta numai în cîțiva ani !

Vom insista asupra biografiei fiului său, *Anastase Urianu*, care în perioada 1831—1849 a jucat un rol deosebit. Tatăl său, Dumitrache Urianu îi dăduse o creștere aleasă, învățîndu-l limba latină, franceză și germană, apoi îl trimise să studieze în Germania și în Franța filosofia și dreptul, obținînd titlul de *doctor*. Întorcîndu-se în patrie și vrînd să fie folositor țării, ziarele : «*Curierul Românesc*», «*Albina Românească*» și «*Gazeta de Transilvania*» anunțau publicarea prin subscriere de către Anas-

32. Maxime Collignon, *Manuel D'Archeologie Grecques*, Paris, 1889, p. 352, v. p. 221 și urm., fig. 68 ; Giovanni Becatti — *Scultura greca dalle origine al quinto secolo*. Editore Arnoldo Manlatori, Roma, 1961, vol. I, p. 214, v. fig. 183 și 195.

33. Proxenos este unul din comandanții greci, care a fost ucis prin viclenie de satrapul Tisaferne după lupta de la Cunaxa (3 septembrie 401 î.e.n.), cînd Cyrus, guvernatorul Asiei Mici, care voia să ia domnia fratelui său, Artaxerxe, regele Persilor, pieri în luptă. Vezi *Grecia Antică* de V. V. Struve și D. P. Kalustov, Editura științifică, București, 1958, p. 493—495 și 736.

34. Pierre Paris, *La Sculpture antique*, Paris, 1889, p. 352, v. p. 243—245, fig. 124, 125 și 126.

35. D. Băjan, *op. cit.*, p. 61 ; Preot Ioan Răuțescu, *op. cit.*, p. 153.

36. Preot Ioan Răuțescu, *op. cit.*, p. 260 și p. 106 : Ion Urianu căpitan de dorobanți.

37. Preot Ioan Răuțescu, *op. cit.*, p. 157.

38. D. Băjan, *op. cit.*, 61 : Dumitrache Urianu e epistat în 1823.

39. Idem, *op. cit.*, p. 77 : Postelnicul Dumitrache Urianu e ispravnic al județului Muscel.

40. Preot Ioan Răuțescu, *op. cit.*, p. 164 scrie : «Cel dintîi prezint al judecătoriei Tribunalului din Cîmpulung a fost stolnicul Dumitrache Urianu» (subl. mea). Probabil că între 1828 și 1831 a obținut dregătoria de stolnic, iar din 1831 e președinte al Tribunalului din Cîmpulung.

41. *Ibidem*.

42. Preot Ioan Răuțescu, *op. cit.*, p. 209 scrie că Dumitrache Urianu deține titlul de medelnicer, iar de la 29 noiembrie 1853 împreună cu vîstierul Dumitrache Aricescu sînt numiți «inspectorii al școlii din Cîmpulung» ; D. Băjan, *op. cit.*, p. 78.

tase Urianu, «literat român din Țara Românească a unui *Curs de dreptul civil*», în trei volume. Publică chiar un *Prospect* pentru tipărirea prin subscripție a unui *curs de Dreptul Civil* arătând și motivul pentru care vrea să-l publice: «...vrînd și eu să mă fac părtaș dragostii și recunoștinței ce binevoitorii patriei dobîndesc ca o primă a datoriei ce-mi îndeplinesc fără preget: folosindu-mă totodată din specialitate învățăturile ce în curs de 7 ani am săvîrșit în capitala Franței, am hotărît D. D. compatrioți cu ajutorința concursului Domniilor voastre și sub auspiciile luminatelor stăpîniri să dau la tipar un *curs de drept civil*, adică de dreptul acela care la fiecare nație privește a regula relațiile respective ale supușilor între ei»⁴³. «*Prospectul*» cuprinde circa 10 pagini de gazetă⁴⁴, însă spațiul nu ne permite să stăruim mai mult, deși conține multe idei înaintate. Subliniem că Anastase Urianu nu s-a limitat numai la publicarea «*Prospectului*», și a citorva articole în «*Curierul Românesc*», ci împreună cu alți tineri plănuișe să întemeieze o societate cu certe scopuri revoluționare, poreclită de Eliade «*rodiniană*», urmărind să conlucreze cărturarii români «*din toate provinciile*». Acest proiect se realizează în toamna anului 1843, cînd o serie de intelectuali din București ca: I. Voinescu II, Christian Tell, Cezar Boliac, A. T. Laurian, C. Bălcescu, Anastase Urianu, I. Negulici, Anagnoste, E. Predescu, Filitis, D. Bolintineanu, doi dintre Golești, N. Bălcescu, dar și Heliade Rădulescu se adunau regulat într-un fel de societate literară spre a-și căuți compunerile și dezbate problemele limbii literare, «*căuțînd a se închea un acord între scriitorii asupra ei*»⁴⁵. În același timp Anastase Urianu face parte și din societatea secretă «*Frăția*», care ia naștere la București în toamna anului 1843, iar ulterior se va înființa la 1 martie 1845 «*Asociația literară a României*», avînd ca președinte pe Iancu Văcărescu și secretari pe N. Bălcescu și I. Voinescu II. Scopul ei era: răspîndirea cunoștințelor cu osebire a acelor elementare, înaintarea literaturii și încurajarea autorilor și traducătorilor cărților, urmărind să atragă pe românii din Transilvania și Moldova⁴⁶. Faptul că Anastase Urianu făcea parte din această societate nu trebuie să ne mire, întrucît «*cu mulți ani înainte de Revoluția din 1848, mulți cîmpulungeni ca: pictorul Negulici, Anastase Urianu, frații Rucăreanu, C. D. Aricescu au lucrat pentru pregătirea Revoluției din 1848 alături de N. Bălcescu, Christian Tell, Magheru și alții*»⁴⁷. La moșia lui Dumitru Bilcescu, în satul Bogătești, în apropiere de Cîmpulung «*au stat mult timp ascunse teaurile tipografiei, în care s-au tipărit cele dintîi strigăte ale rededeșteptării naționale*»⁴⁸. Iar cîțiva ani, după înăbușirea Revoluției din Țara Românească din 1848, la care participase și Anastase Urianu⁴⁹, se stinge în 1852, în etate de 37 ani, C. Alexandrescu numește pe Anastase Urianu «*primul legist din timpul Regulamentului (Organic)*»⁵⁰.

Descrierea celor două piese Nr. 57 și 58 din ansamblul funerar al familiei Urianu. Lespezile de marmură albă de Carrara Nr. 57 și Nr. 58 sînt rezemate de pere-

43. *Gazeta de Transilvania*, anul VII (1844), luna ianuarie, nr. 3, 4, 5 și 6, v. p. 12: *Prospect* pentru tipărirea prin subscripție a unui *Curs de Dreptul Civil*, care domnește astăzi în mai toată Europa și care se poate aplica în orice nație primitoare de îmbunătățiri obștești (subl. mea).

44. *Bibliografia analitică a periodicilor românești*, vol. I. (1790—1850), Editura Acad. R. S. România, 1966, p. 406, v. p. 12, notele 193—195.

45. *Istoria literaturii române*, vol. II, *De la Școala ardeleană la Junimea*, București, 1968, p. 839. Editura Acad. R. Socialiste România, v. p. 247.

46. *Istoria literaturii române*, vol. II, p. 248: *Istoria României*, vol. III, Editura Acad. Acad. R.P.R., București, 1964, p. 1239, v. p. 1064—1065.

47. Preot Ioan Răuțescu, op. cit., p. 46—47. 48. Idem, op. cit., p. 47.

49. C. Rădulescu-Codin, *Cîmpulungul Muscelului istoric și legendar*, Cîmpulung Muscel, 1925, p. 286, v. p. 20: «*În timpul revoluției (din 1848) patrioți de seamă ca: Pictorul Negulici, Rucăreanu, Aricescu, Urianu (Anastase) și alții au suferit pentru cauza națională*».

50. C. Alexandrescu, *Dicționar geografic al județului Muscel*, București, «Socec», 1893, p. 384, v. p. 61; Preot Răuțescu, op. cit., p. 52.

tele nordic al Casei Domnești. Dimensiunile pietrei: Nr. 57: lungimea 1,02 m., lățimea 0,50 m. și grosimea 7 cm. Chenarul e despărțit de bordură printr-o linie de muluri ornată cu astragali. Pe cîmpul lepedei e săpată o draperie în basorelief, stilizată cu gust. De marginile draperiei atîrnă ciucuri bogați. Cutele draperiei sînt dispuse simetric, încît ornamentația în ansamblu trădează mina dibace a unui maestru grec. Deci fără să exagerăm putem afirma că Ansamblul funerar al familiei Urianu este o operă plină de farmec și de simț estetic.

Descriere. Lepedea de marmură albă de Carrara Nr. 58 are dimensiunile: lungimea 1,60 m., lățimea 0,50 și grosimea 6 cm. Are aceeași ornamentație ca și lepedea Nr. 57, cu deosebire că este întreagă și nu un fragment ca Nr. 57.

De reținut: Ansamblul funerar al Familiei Urianu este *inedit*.

Nr. 2

Proveniența: Necunoscută.

Este o cristelniță și se află în pridvorul Casei Domnești.

Textul inscripției. Cu litere chirilice în românește.

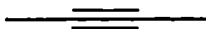
Pomeniți pi Nek(ulai)

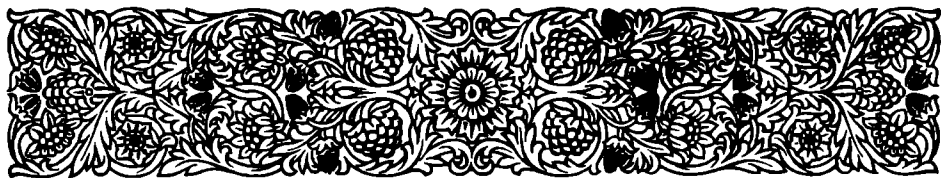
și Maria 7171 (1663)

Descriere. Cristelnița este de piatră și are forma unei prizme dreptunghiulare. Dimensiunile: lungimea 0,70 m., lățimea 0,54 m. și înălțimea 0,49 m. În interior are o scobitură prismatică lungă de 0,38 m., lată de 0,32 m. și adîncă de 0,27 m. E prevăzută cu o gură pentru scurgerea apei. Fără ornamente.

De reținut: *Inscripția* de pe cristelniță este *inedită*.

OCTAVIAN MĂRCULESCU

COMEMORĂRI

MITROPOLITUL DOSOFTEI

— La 350 de ani de la nașterea sa (1624) —

«Mitropolitul Dosoftei a fost Eminescu secolului al XVII-lea». (Eugen Barbu)

Organizația mondială UNESCO (Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură) cinstește, cu prestigioasa-i tutelă, aniversarea a trei veacuri și jumătate de la nașterea mitropolitului ortodox român Dosoftei, recomandându-l atenției lumii întregi. Este o continuare și o încununare a festivităților din anul trecut (1973), la împlinirea a trei sute de ani de la tipărirea *Psaltirii sale în versuri*. Cercetări, studii și acțiuni noi, sesiuni științifice, articole omagiale¹, cu precizări de amănunte biografice și istorice-literare, rectificări de opinii, considerații și aprecieri de autoritate, întregesc aureola de merite excepționale a mitropolitului cărturar și patriot.

De la această împrejurare festivă, nu poate să lipsească Biserica Ortodoxă Română², Mitropolitul Dosoftei al Moldovei fiind fiu și ierarh al ei și reprezintă unul din capitolele de aur ale istoriei ei, una din contribuțiile ei prețioase la dezvoltarea limbii și culturii românești, la întărirea conștiinței unității naționale a poporului român. Oricât s-ar vorbi și s-ar scrie despre el și opera lui, niciodată nu va fi de prisos — cu atât mai mult cum nu sînt îndeajuns de cunoscute (îndeosebi opera), după cum dovedesc cercetările și studiile noi.

S-a născut în anul 1624. Nu se cunoaște locul unde a văzut lumina zilei. Puteau să fie meleaguri moldovene. A numit Moldova «*Pățita mea*» și a iubit-o ca pe o adovărată patrie natală³. S-a numit Dimitrie Barilă. Părinții săi: Leontari (tata) și Misira

1. Academia Republicii Socialiste România a închinat, în ziua de 24 septembrie, o *ședință comemorativă*: *Trei sute cincizeci de ani de la nașterea mitropolitului Dosoftei*, la care au citit comunicări: Acad. Prof. Ștefan Pascu (*Dosoftei în cultura românească*), scriitorul Eugen Barbu, membru corespondent al Academiei (*Dosoftei poetul*); Conf. Univ. Gh. Ivănescu, membru corespondent al Academiei (*Limba lui Dosoftei*), Prof. Univ. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, membru corespondent al Academiei, vicepreședinte al Academiei de Științe Sociale și Politice a R.S.R. (*Dosoftei în cultura umanistă europeană*). La Iași, s-a organizat și s-a ținut, în zilele de 26—27 octombrie, un Simpozion Dosoftei, la care s-au prezentat 15 comunicări. Revistele («*Viața românească*», «*Convorbiri literare*», «*Cronica*», «*Tribuna României*», «*Manuscriptum*» ș.a.), au publicat studii și articole aniversare. Mitropolia Moldovei tipărește, într-o ediție critică-științifică, *Psaltirea în versuri*.

2. La aniversarea a trei veacuri de la tipărirea *Psaltirii în versuri* a participat cu studii și articole și cu referate la o Conferință de orientare.

3. Un biograf, propunând că s-a numit Păpară, dovedește că această familie de aromâni macedoneni figurează în documente moldovenești din anul domniei lui Ștefan cel Mare (Ștefan

(mama) au fost aromâni macedoneni, negustori. Avea o rudenie de aproape (unchi), Chiriac Papară⁴, în Lemberg (Lvov), epitrop al școlii «Frăția Ortodoxă». Ajudat de epitrop, a învățat la această școală ortodoxă, ctitorită de mitropolitul moldovean Petru Movilă, remarcându-se prin interes și stăruință deosebită pentru studiu și carte și însușindu-și o bază temeinică teologică-culturală (umanistă) și limbile latina, greaca, slavona, polona, la care a adăugat apoi ebraica, neogreaca, ucrainiana și rusa — aromâna și româna le cunoștea din familie. După unii biografi, ar fi urmat și colegiul (academia) lui Vasile Lupu, din Iași, cu studii mai dezvoltate de teologie, retorică, dialectică, filozofie, gramatică.

În anul 1649 este călugăr, cu numele de Dosoftei, la Pobrata (Probotă), ctitoria lui Alexandru cel Bun și Petru Rareș. De bună seamă că a fost și a stat și în alte minăstiri moldovenești care erau atunci: Putna (cu mormintul lui Ștefan cel Mare), Neamțu («străbunica credinței pravoslavnice și una din odorele cele mai sacre ale pământului românesc»)⁵, Voroneț, Moldovița și Sucevița (în picturile lor proaspete excepționale), Agapia (ctitorie nouă — din 1644)... Citește mult — Biblia, cărți de teologie și de cult, dar și literatură laică (cronografe, literatură greacă și neogreacă); cumpără cărți. De la călugări și țărani veniți la minăstiri, cunoaște limba românească populară și poezia populară. «Prea învățat și adinc din cărți știa, deplin călugăr și cucernic și blnd ca un miel — l-a portretizat Ion Neculce. În țara noastră pe aceste vremuri, nu se afla om ca acela» (*Letopisețul*).

În 1658 este ales episcop la Huși, peste un an a trecut la Roman și, în 1671, promovat mitropolit al Moldovei. Schimbându-se, în 1673, domnul Moldovei (Ștefan Petriceicu), pleacă, în pribegie, în Polonia. A luat cu el cărțile pe care le tălmăcise din alte limbi *pre limba românească*. Tipărește (din ele), cu același an (1673), la Unieiv⁶, cu bani de la Ștefan Petriceicu, în exil și el, renumita sa *Psaltire în versuri*.

Avea cu el și alte tilcuiri și versuri.

Mitropolitul Dosoftei a scris versuri, proprii și traduceri, înainte de versificarea Psaltirii, ca episcop la Roman și Huși, și încercări a făcut și în anii de călugărie. Tălmăcile artistice innăscute se manifestă din anii tinereții — chiar ai copilăriei («Cu gânduri și cu imagini / Innegrit-am multe pagini / Și ale cărții și ale vieții / Chiar din zorii tinereții» — M. Eminescu). Și Dosoftei a avut un stagiul de *ucenicie* (M. Sadoveanu: *Anii de ucenicie*) literară-poetică.

La sfârșitul Psaltirii în versuri, a tipărit, pe foaia nr. 265, o poezie în 18 versuri, cu titlul: *Opera lui Miron a preacinstiului vornic mare de Țara de jos*. Pe cealaltă parte a foii, altă poezie, cu titlul *Apostrof*, în 12 versuri, unite cu 4 versuri de la Psalmul 132: «Cine-și face zidi de pace, turnuri de frăție, / Duce viață fără greață 'ntr-a sa bogăție. / Că-i mai bună, depreună, viața cea frățească, / Decit armă ce destramă oaste vitejească». În total 16 versuri. Prima și a doua poezie, istoriografia literară le atribuie cronicarului Miron Costin⁷. Cercetări actuale dovedesc că

Ciobanu, *Contribuții privitoare la originea și moartea mitropolitului Dosoftei* — Discurs de recepție la Academia Română (28 mai 1919). Discursuri de recepție L, 1920, p. 11. Cronicarul moldovean Ion Neculce (1672—1745), cunosător al datelor biografice și de familie ale mitropolitului Dosoftei, în cele ce a scris despre el (în *Letopisețul Țării Moldovei*), afirmă și el că Dosoftei era *de neam de mazil*.

4. Pentru că, în pomelnicele urmașilor lui Chiriac Papară, primul nume este al Mitropolitului Dosoftei, s-a crezut că și el a făcut parte din această familie de aromâni macedoneni (Ștefan Ciobanu, *op. cit.*, p. 9).

5. Gala Galaction, *La Mânăstirea Neamțu*, în «România literară», nr. 22, din 27 august, 1939, p. 3—10.

6. Astăzi Ugnev-Uhncov, regiunea Lvov, R.S.S. Ucraineană (După Acad. Al. Rosetti, B. Cazacu-Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. 1. De la origini pînă la începutul secolului al XIX-lea, Ediția a doua, revăzută și agăugită, Editura «Minerva», București, 1971, p. 135. Notă subliniară.

7. *Istoria literaturii române*, vol. I. Folclorul. Literatura română în perioada feudală (1400—1780). Redactat de un comitet de redacție al volumului și un comitet de coordonare, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 412.

poeziile aparțin mitropolitului Dosoftei. Prima — cea de 18 versuri — a tilcuit-o din limba polonă (Miron Costin a scris-o în limba polonă)⁸ pre limba românească. Poezia a doua — cea de 16 versuri — este în întregime a mitropolitului Dosoftei. Pentru aceasta le-a tipărit în Psaltirea sa în versuri, fiind autor și coautor al lor⁹.

În același an (1673), tot la Uniev și, desigur, tot cu cheltuielile lui Ștefan Petriceicu, mitropolitul Dosoftei a tipărit, într-un volum mic, *Acatistul și Paraclisul Preceistei, Canonul la Sîmbăta Paștilor și Canonul la toți sfinții*, traduse de el în românește mai înainte. În Paraclis a intercalat un fragment, de trei pagini, în versuri¹⁰.

Intors în țară, din propriu-i îndemn, în 1675, noul domn al Moldovei, Dumitrașcu Cantacuzino, l-a ținut, citva timp, într-o minăstire din Iași, după care l-a reînscăunat mitropolit al Moldovei.

Continuă truda de tilcuire și editare de cărți bisericești. Pentru a introduce limba românească în biserică și în cult, a tălmăcit pre limba românească și a tipărit principalele cărți de cult: *Liturghierul-Dumnezeieștile Liturghii* (1679), *Psaltirea* (în proză) (1680), *Molitvenicul* (1681), *Molitvenic mic și Sfînta Liturghie* (1683), *Octoiul* (1683), *Paremiile peste an* (1683), *Viața și petrecerea svinților* — 4 volume (1682—1686). Pentru ele, a procurat, de la patriarhul Ioachim al Moscovei, litere noi pentru tipar. *Liturghierul* său este primul Liturghier românesc¹¹.

Preocuparea și grija deosebită a mitropolitului Dosoftei erau ca să tilcuiască cărțile bisericești într-o limbă românească înțeleasă de toată lumea. Arăta că în biserică mai bine este a spune cinci cuvinte pe înțeles, decît cinci mii de cuvinte într-o limbă neînțeleasă. A intitulat cărți de ale sale *Psaltirea de-nțăles*, *Molitvenicul de-nțăles*... Viețile sfinților le-a tălmăcit cu *lungi nevoiși și cu lexicoane de-agiunsu*. A lucrat la ele aproape 25 de ani¹².

Prin aceste cărți de-nțăles a pătruns victorios limba românească în biserică și în cult în Moldova, ceea ce a făcut, ceva mai tîrziu, mitropolitul Antim Ivireanul în Muntenia. A unei limbi românești cu baze în limba românească populară. El a altoit limba românească literară în trunchiul viabil al graiului popular.

Se recunoaște că și aceste cărți au pe ele sigiliul de aur al priceperii, culturii și talentului literar al mitropolitului cărturar și poet. Sînt în ele frumoase creații de limbă¹³.

Dar este nevoit să-și întrerupă lucrul de tălmăcire și tipărire de cărți românești. În anul 1686 este dus din nou în pribegie, luat ostatic de regele Poloniei Ion Sobieski, împreună cu moaștele Sfîntului Ioan de la Suceava și tezaurul Mitro-

8. Miron Costin a scris versuri poloneze (*Ibid.*). A scris versuri poloneze și mitropolitul Dosoftei (Șt. Ciobanu, *Versuri poloneze necunoscute în opera mitropolitului Moldovei Dosoftei*. Extras din «Mélanges Drouhet», 1940.

9. A se vedea: N. A. Ursu, *Versuri ale lui Dosoftei atribuite lui Miron Costin*, în «Limba română», XXIII, nr. 2/1974, p. 137. Autorul arată și amănuntul că pe exemplarul ce l-a prezentat mitropolitul Dosoftei lui Miron Costin, cu *inchinare* autografă, mitropolitul a modificat un vers al său. Aname versul: Decît armă ce destramă oaste vitejească. A șters cuvintele *armă ce destramă* și a scris deasupra: *rică care strică* oaste vitejească. Drept că, în feiul acesta, înțelesul este mai clar.

10. Mariana Costinescu, *Versuri necunoscute ale lui Dosoftei*, în «Limba română», XXII, nr. 2/1973, p. 155.

11. Gabriel Ștrempel, *Mitropolitul Dosoftei — 350 de ani de la naștere*, în «Manuscriptum», V, nr. 4 (17), 1974, p. 86. Mai constată că dintre cei cinci mari ierarhi pe care i-a dat biserică românească, trei au fost moldoveni: «Varlaam, Dosoftei și Veniamin Costache. Unul a lucrat între hotarele Țării Românești: Antim Ivireanul, iar ultimul — cronologic, cel din urmă — Andrei Șaguna, a odrăslit la sud de Dunăre, și a păstorit peste Transilvania. Dintre acești cinci, doi au fost poeți: Varlaam și Dosoftei, amîndoi plămădire a Moldovei și premergători lui Conachi, Alexandri și Eminescu. Dosoftei rămîne creatorul versului cult românesc».

12. Preot Dr. Mircea Păcurariu — Profesor la Institutul teologic Universitar din Sibiu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române, Manual pentru Seminarile teologice*, Sibiu, 1972, p. 174.

13. Eugen Barbu (scriitor), *Aventura limbii române. O istorie polemică și antologică a literaturii române*, în «Săptămîna», Serie nouă, nr. 203, din 26 octombrie, 1974, p. 2.

poliei. L-a ținut prizonier într-o cetate de lângă Jolkiev¹⁴, nepermițându-i (cu toate stăruințele mitropolitului și intervențiile altora) întoarcerea în Moldova, pînă la sfârșitul vieții (13 decembrie 1693), ducînd dorul Moldovei lui dragi și grijă poporului¹⁵.

Opera capitală a mitropolitului Dosoftei este și rămîne *Psaltirea în versuri*. Lecturi atente, studii mai riguroase, opinii mai cutezătoare pun această operă și pe autorul ei în lumină și perspective noi, descoperind și relevînd merite și semnificații culturale și patriotice excepționale ce depășesc epoca și hotarele țării.

Nu trebuie să ne fie teamă și să ne stingherească elogiile maxime. În fața a tot ce s-a dovedit și se dovedește că este valoare națională-istorică, politică, culturală, bisericească... și constituie Patrimoniul național al țării, pe lângă datorită adevarului, trebuie să avem și obligația patriotică a le recunoaște și declara ca atare¹⁶.

Se fac acestea astăzi cu mitropolitul Dosoftei și opera sa — cum se va vedea.

Se cunoaște că *Psaltirea în versuri* a mitropolitului Dosoftei a trecut printr-un îndelung proces de laborație. Cum specifică în titlul *Psaltirii*: «cu lungă osteneală în mulți ani socotită și cercetată prin svintele cărți și de acia pre versuri tocmilă în cinci ai foarte cu osîrdie mare».

Mai întîi a *tlăcut în proză*¹⁷, după texte slavone și altele¹⁸. Avînd în el un viguros talent literar de poet, cum a dovedit, a pus în versuri *Psaltirea* talmăcită de el și o avea în manuscris, orientîndu-se, în versificarea *Psaltirii*, după *Psaltirea* poloneză în versuri (din 1579) a lui Jan Kochanowski. Acesta și este procesul firesc și logic: de la proză la vers și nu invers — de la vers la proză. *Tocmirea pe versuri* a Psalmilor făcînd-o în cinci ani, înseamnă că a început versificarea cînd era episcop la Roman. Atastă el însuși faptul. *Predoslovla Psaltirii în versuri* a semnat-o «*smeritulul episcopu alu Romanului*». La fel Postfața: «*umilitulu Dosolteiu episcopu alu Romanului*». Mitropolit s-a numit numai în titlul *Psaltirii* «*smeritulul Dosolteiu mitropolitulu de Țara Moldovei*».

În cei 12 ani de episcopat la Roman, a *tlămăcit* pre rumânește *Psaltirea* și a *tocmil-o pe versuri*. *Psaltirea* poloneză a lui Jan Kochanowski i-a sugerat posibilitatea versificării Psalmilor¹⁹. Avînd tradusă în românește *Psaltirea*, s-a încumetat s-o versifice și el în limba română, versuri personale și exerciții preliminare, precum și încrederea în forțele talentului său literar, l-au încredințat pe puțină versificării românești a *Psaltirii*. Cercetări și studii actuale de specialitate-filologice, stilistice, comparatiste..., dovedesc că *Psaltirea* în versuri a mitropolitului Dosoftei nu este o traducere a *Psaltirii* poloneze (a lui J. Kochanowski), o copie a ei, ci o operă originală, o operă literară românească²⁰. O operă originală și națională românească în măsura în care este o traducere superioară. «O traducere poetică, valabilă în

14. Astăzi Nesterov, reg. Lvov, R.S.S. Ucrainească (Acad. Al. Rosetti-B. Cazacu-Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, p. 154. — Notă subliniară).

15. În anii de prizonierat (1686—1693) a tradus în rusește, pentru țarii Ioan și Petru Alexeievici, cărți, «pentru întărrea credinței pravoslavnice», precum *Istoria bisericească și Vedemia tatică*, de Gherman, patriarharul Constantinopolului; *Impotriva ereziilor*, de Simeon, arhiepiscopul Salonicii; *Epistolele lui Ignatie Teoforul*, arhiepiscopul Antiohiei; *O culegere de Cuvîntări* de Ioan Gură de Aur; *Orînduilele Sfinților Apostoli*...

16. Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, *Valorificarea critică a moștenirii culturale* — Colocvii, martie 1973; *Legea ocrotirii patrimoniului cultural al Republicii Socialiste România*, în «Buletinul Oficial al R.S.R.», — Partea 1, X, nr. 137, din 2 noiembrie 1974, p. 9. 17. A tipărit-o în 1680 — *Psaltirea de-nțădes*.

18. A cunoscut *Psaltirea* Scheiană și *Psaltirea* lui Coresi.

19. În țările apusene existau și alte *Psaltiri* versificate. Ca să scoată Biblia din mîinile clerului romano-catolic, Reforma protestantă a tradus Biblia în limbile naționale ale popoarelor și pe această linie a versificat Psalmii și i-a pus pe melodii. Începutul l-a făcut Martin Luther. Existau numeroase *Psaltiri* în versuri protestante-luterane-calvine (precum cea a lui Clément Marot (50 de Psalmi), cea a lui Théodore de Bèze ș.a.). Desigur că Dosoftei le-a cunoscut (A se vedea Augustin N. Z. Pop, «*Psaltirea în versuri*», după trei veacuri, în «Glasul Bisericii», XXXII, nr. 5—6 (mai-iunie), 1973, p. 533).

20. Al. Andriescu, *Dosoftei, un emul al lui Kochanowski*?, în «Convorbiri literare», nr. 10 (58), octombrie 1974, p. 12; Idem, *Structura imaginii*, în «Cronica», IX, nr. 43 (456), din 23

sine și prin sine, este, prin toate condițiile ei obiective și subiective, o «re-creare», iar nu o transpunere literară dintr-o limbă în altă limbă — arată Lucian Blaga traducătorul lui *Faust* și al altor opere. Marile traduceri, care contează în diversele literaturi, sînt «echivalente poetice», iar nu simple «traduceri»²¹... «Traducerea poeziei este o artă, ce se situează la drumul jumătate între artele interpretative și artele creatoare. Traducerea unei poezii sau este în sine și prin sine poezie, sau nu este nimic. Nu-mi pot imagina un traducător de poezie care să nu-și iubească opera în tocmai ca o creație originală»²². Psaltirea este carte poetică prin excelență. Psalmii sînt floarea poeziei — i-a definit un traducător al lor și poet²³. Tocmai substanța de poezie a Psalmilor a vibrat coardele de poet ale lui Dosoftei și a transpus-o în limbă românească și în poezie românească, dovadă că este poet excepțional și Psaltirea sa în versuri operă de adevărată poezie, de poezie românească, operă originală, creație personală.

Versificarea Psaltirii era o întreprindere temerară. Nu existau «echivalente poetice» românești. A trebuit să le creeze el. Însăși limba românească literară, scrisă și tipărită, își săpa și-și lărgea albia ei. Poezia românească exista numai în forma ei populară-folclorică²⁴. Poezia cultă mijise doar în cițiva ghiocei²⁵. Primăvara adevărată a poeziei culte românești, cu toată flora ei, a răbufnit în și prin ierarhul-poet Dosoftei. El a creat limba românească literară lirică, a creat poematica cultă românească, o *ars poetica* românească. A pus la contribuție toată cultura, toate limbile pe care le cunoștea, toată priceperea, toate resursele sufletești, toate forțele talentului, toată simțirea patriotică și, printr-o alchimie de făuror demiurg, a imperechiat cuvintele în rime, le-a dat joc de ritm, valori și constelații poetice; a creat un univers de poezie: primul univers de poezie românească intelectuală. Pentru care este recunoscut și declarat «creator (părinte) al poeziei culte românești»²⁶.

În afară de acestea, ce conținut a avut de străbătut: Peste 8.600 (exact: 8637) de versuri!

Și dificultăți legate de diversitatea cuprinsului Psalmilor. Deși la prima vedere s-ar părea că toți Psalmii au miez religios. Într-adevăr că aceasta este caracteristica lor dominantă. Dar nu este mai puțin adevărat că Psalmii sînt poezie iudaică, cu implicații și referințe istorice și de viață națională, social-umană, cu accentuate sentimente patriotice și umanitare — ca orice poezie superioară — «Frumusețea Psalmilor este o frumusețe stranie și torturată — observă același scriitor-poet, traducător al Bibliei și de mai multe ori al Psalmilor. Ea seamănă cu o vale neagră, o vale de huiă, agitată, crispată, plină de sfărîmături și de viroage, în care, la mari distanțe, pe virful negrelor grămezi ar crește cite un pîlc de flori roșii ca singele, vii și pasionate! Tonalitatea cea sumbră și crispată este a majorității Psalmilor, toți de strîmtoare, toți de jale, toți aclamînd îndurările și ajutorul Dumnezeuului Oștilor! Iar floarea cea rară și singerindă care încununează aceste negre piramide ale torturei este floarea speranțelor și a certitudinilor mesianice, tirziu dar totdeauna biruitoare.

octombrie 1974, p. 4; Rodica Suiu, *Expresia poetică a «Psaltirii»*, în «Cronica», loc. cit.; Eugen Barbu, *Aventura unui român. O istorie polemică și antologică a literaturii române de la origini pînă în prezent*, în «Săptămîna», Serie nouă, nr. 103, din 18 august 1974, p. 2 etc.

21. Traducătorul Bibliei și al altor cărți Gala Galaction confirmă și el că: «o traducere este de-a pururi o prelucrare. Fiecare limbă are geniul ei. O traducere bună tranvesează originalul din vasele lui în vasele cele noi. Un traducător fericit trebuie să fie — în limba lui maternă — un mare scriitor» (*Traduceri și traducători*, în «Jurnalul de dimineață», VIII, nr. 484, din 8 iulie 1946, p. 1).

22. Lucian Blaga, *Cum am tradus pe Faust*, în «Steaua» (Cluj), VIII, nr. 5 (mai), 1957, p. 85 — Studii.

23. Gala Galaction, *Foetia Psalmilor*, în «Farul», București, 1, nr. 3, din 9 martie 1912, p. 1; «Muncă și Credință» (București), 11, nr. 1-2 (ianuarie-februarie) 1934, p. 3. Gala Galaction a fost numit «mare poet al prozei românești» (acad. Victor Eftimiu).

24. *Folclorul literar românesc*, în vol. *Istoria literaturii române*, 1, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 1-200.

25. Mitropolitul Varlaam, cronicarul Miron Costin..., *Ibidem*.

26. Constantin C. Giurescu-Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi*, Editura Albatros, București, 1971, p. 421.

Această floare mai este — rar de tot — și puțină poezie liniștită și contemplativă care se strecoară pe ici pe colo în Psalmii»²⁷.

Aceste note și accente de dramă națională, social-umană l-au decis, în mare măsură, pe ierarhul poet și patriot să versifice Psalmii, să facă din ei poezie românească, situațiile politice-sociale fiind similare. Robiile politice-sociale feudale și viața grea a poporului erau aceleași, precum și aspirațiile la libertate politică și socială, la un trai mai bun. Mitropolitul Dosoftei a încorporat Psalmilor săi realități politice-sociale-umane românești, însoțite de opinii și sentimente patriotice²⁸. El a *autohtonizat* Psaltirea nu numai prin limba românească, ci și prin aceste implicații politice, sociale și umane românești. În Psalmii versificați — a demonstrat cineva — spune tot ce avea de spus un moldovean patriot din vremea lui, un moldovean iubitor de țară și cu grijă pentru popor. A *lost conștiința patriotică a veacului său*²⁹.

Pentru acestea mitropolitul Dosoftei este recunoscut și declarat ca «primul mare poet român»³⁰ și Psaltirea sa în versuri «prima operă românească cultă de mari proporții, în versuri»³¹, «monument al literaturii și al limbii române»³².

I se recunosc mitropolitului Dosoftei și alte priorități.

Este nu numai primul care a versificat Psaltirea în românește, ci și primul din tot Răsăritul ortodox care a versificat Psaltirea într-o limbă națională (Psaltirea în versuri a lui Simeon Poloțki s-a tipărit în anul 1680).

Primul care a tradus în versuri din dramaturgia greacă (*Erofilii*).

Unul din primii cărturari români de la care au rămas și s-au păstrat cărți cu însemnări și adnotări autografe.

Printre primii cărturari români care a dat importanță documentelor istorice, a copiat documente, a copiat inscripții, a acordat valoare documentară istorică monedelor și inscripțiilor de pe ele. Astfel este un precursor al istoriei moderne (științifice) al epigrafiei și al numismaticii³³.

Operă a unui autentic și mare poet, *Psaltirea în versuri* a mitropolitului Dosoftei este plină de poezie, ca un stup bogat de miere parfumată. Scriitorul Eugen Barbu³⁴, citind public (în 14 articole), ca nimeni pînă la el în felul acesta, toți *Psalmii* lui Dosoftei, de la 1 la 150, cu numeroase citări, aproape din fiecare Psalom (din ediția princeps, a lui Dosoftei, nu după cea din 1887, a lui I. Bianu), a ales nestematele poetice, cu exclamații de felul acestora: Frumos! Foarte frumoase versuri! Minunate! Extraordinare! Minuni de poezie! Ce frumuseți! Numai un adevărat poet putea să scrie astfel de stihuri! Geniale! Versuri aforisme! Versuri demne de un mare poet! Frumoase și extrem de originale. Poezie veritabilă, bună și pentru timpul nostru! Grădină poetică!...

Cu concluziile: Psaltirea în versuri este o operă originală (nu o copie după Psaltirea poloneză); este operă românească; poem fundamental al literaturii noastre vechi, una din capodoperile secolului al XVII-lea. Mitropolitul Dosoftei este Eminescu secolului al XVII-lea.

Și cu mărturisirea-declarație: Mă încapăținez să cred și să susțin că operele lui Coresi, Varlaam și Dosoftei au o valoare inestimabilă în formarea limbii literare românești; sînt comori ale culturii naționale³⁵.

27. Gala Galaction, *Poezia Psalmilor*, loc. cit.

28. «Orice operă pornește de la social și revine la social, sporindu-l, clarificându-l și innobilându-l» (Gala Galaction, *După 25 de ani*, în «Răspintia», 1, nr. 11, din 1 septembrie, 1945, p. 8).

29. I. D. Lăudat, *Dosoftei conștiință a veacului său*, în «Cronica», IX, nr. 43 (456), din 25 octombrie 1974, p. 1—5. 30. *Istoria literaturii române*, 1, p. 437.

31. Constantin C. Giurescu-Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 421.

32. Acad. Al. Rosetti-B. Cazacu-Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, p. 133; Al. Rosetti, *Dosoftei*, în «Cum vorbim», 1, nr. 4 (iulie), 1949, p. 33.

33. Dan Zamfirescu, *Dosoftei — primul poet național*, în «Tribuna României», 111, nr. 47, din 15 octombrie, 1974, p. 11.

34. Este cunoscut prin cărțile sale: *Groapa*, *Facerea lumii*, *Sfîntul* (piesă), *Martiriul Sfîntului Sebastian*, *Principele ș.a.*

35. Eugen Barbu, *Aventura limbii române*, în «Săptămîna», Serie nouă, nr. 189, din 29 iulie, nr. 203, din 25 octombrie, 1974, p. 2.

Importanța operei mitropolitului Dosoftei depășea hotarele țării, încadrându-se în umanismul european. În istoria și în ansamblul culturii europene — a dovedit Prof. Univ. Zoe Dumitrescu-Busulenga —, mitropolitul Dosoftei reprezintă actul de majorat al conștiinței românești. Psaltirea sa în versuri este în cultură și literatură ceea ce este Voronețul în pictură — în ordinea văzului³⁶.

Psaltirea în versuri s-a bucurat de o largă răspândire³⁷. Asemenea *Cazaniei lui Varlaam*, asemenea *Bibliei de la București*, cărți destinate pentru «cei cu noi de un neam rumâni și cu noi într-o credință», Psaltirea mitropolitului Dosoftei a ajuns la românii de pretutindeni, prin copii de mână și prin viu grai. «Asemenea cărți — arăta un vlădică academician care s-a ocupat de problemă — nu cunoșteau nici o graniță politică; nu se împiedicau nici de munți, nici de râuri; pătrundeau pretutindeni unde era un altar al legii străbune. Când credincioșii nu puteau merge la cartea sfântă, mergea ea la ei; pleca la drum de propovăduire și trecea de la o biserică la alta, dintr-un sat în altul sau dintr-o cetate în alta; ducea pretutindeni aceeași lumină de sus, vestită în același grai. Și nu puține au fost cărțile care au făcut, în felul acesta, ocolul întregului pământ românesc»³⁸. Cărți de felul acesta au fost numite «cărți călătoare»³⁹. Și pe bună dreptate!

O carte călătoare a fost și Psaltirea mitropolitului Dosoftei. Poporul și-a găsit în versurile mitropolitului simțirea, viața, obidele, năzuințele... Le-a îndrăgit, le-a învățat pe de rost, le-a însoțit cu melodii populare, le-a cîntat, le-a prefăcut în colinde și cîntece de stea⁴⁰. Acad. Șerban Cioculescu remarcă că s-a petrecut un fenomen de circulație dus și întors cu Psalmii mitropolitului Dosoftei. «Turnați» în metru poeziei populare, Psalmii lui Dosoftei au ajuns poezii populare, s-au întors din nou la popor, au rodit și au îmbogățit, la rîndul lor, folclorul. A fost o circulație reciprocă, de jos în sus și de sus în jos, de dus și întors...⁴¹.

Psalmii mitropolitului Dosoftei au fost poporul și sprijin în vremi de restriște, nădejde de izbăvire, flămură de luptă.

În anul 1917, cînd toată țara liberă era în Moldova mitropolitului Dosoftei și la culmea încercărilor, suferințelor și puterilor de rezistență, marele patriot N. Iorga a ales 15 Psalmi din Psaltirea în versuri a mitropolitului Dosoftei (ediția I. Bianu) și i-a tipărit într-o broșură mărimea Cartea de rugăciune (7/19 cm)⁴².

Înainte de Psalmii, ca o Predoslovie, a tipărit a poezie de-a sa, dedicată *Lui Dosoftei Mitropolitul*. Ca moto poeziei sale a pus următoarele stihuri din Psalmii în versuri:

*Scoală, Doamne, -n minie ridică izblndă,
Risipește, pizmașii, li tă pre oslndă...⁴³*

36. Prof. Zoe Dumitrescu-Busulenga, *Dosoftei în cultura umanistă, Dosoftei — un umanist al culturii europene*, în «România literară», VII, nr. 39, din 26 septembrie 1974, p. 15.

37. A se vedea: Al. Alexianu, *Călătoriile Psalmilor Mitropolitului Dosoftei*, în «Glasul Bisericii», XXVI, nr. 11—12 (noiembrie-decembrie), 1967, p. 1125.

38. Episcop Nicolae Colan, *Biserica neamului și unitatea limbii românești*, Discurs de recepție la Academia Română (29 mai 1945), Discursuri de recepție, 1946, p. 9.

39. Dr. Sebastian Stanca, *Cărți călătoare*, în «Revista Teologică» (Sibiu), XXV, nr. 1—2 (ianuarie-februarie), 1935, p. 20.

40. În colindele populare adunate de Anton Pann și tipărite sub titlul *Versuri muzicești ce se cîntă la Nașterea Mintului nostru Iisus Hristos și în alte sărbători ale anului (1830)*, sînt și Psalmii de-al mitropolitului Dosoftei (Ps. 46, 48, 94, 96...).

41. Șerban Cioculescu, *Moștenirea literară*, în «România literară», VII, nr. 47, din 21 noiembrie 1974, p. 7 — Breviar.

42. Broșura se află în Biblioteca Academiei R.S.R., Cota: 1—149404. Îi lipsește coperta și foaia de titlu. Pe prima pagină, cum este acum, sus, I. Bianu, fost Biblioteca: al Bibliotecii Academiei, a scris manu proprio: «Tipărită în 1917, anul cel greu al războiului» (Grafia este a lui I. Bianu). Deasupra semnătura autografă a lui Mircea N. Iorga (?). Dedesubt parafa: *Dăruită de prof. I. Bianu, 1935*. În fișierul Bibliotecii, la Dosoftei, Mitropolit: Psalmii în versuri, publicați de Prof. N. Iorga, Iași, 1917. Fără copertă și foaia de titlu.,

43. Sînt din Psalmul 7, versurile 15—16 (Psaltirea — Dosoftei); Stih. 6 Biblia 1968 și este astfel: «Scoală-Te, Doamne, intru minia Ta, înalță-Te pînă la hotarele vrăjmașilor mei». Se vede adaosul mitropolitului Dosoftei.

*Dară că ce, Doamne, te mulași departe,
La loc de nevoie, și nu ne ții parte,
Și pe Necuratu-lu lași dă se desmiardă ?⁴⁴*
(Psalmii traduși de Dosoftei)

Și poezia :

*In vremi grozave țara stătea pe mâini străine
Și nu erau ostașii să-i vie-n ajutor ;
De loamete și boală asupra tuturor,
De silă și necinste erau satele pline
Ci tu, simțind durerea sărmanei lumi, părinte
Luat-ai în mîni harfa bătrînelui David,
Prin care zări de milă în noapte se deschid,
Și-ai înnoit în versu-ți cîntările lui sîinte.*

*Noi cei de azi, cînd vremea cea rea cumplit ne bate,
Ca apriga viltoare luptînd, nu desperăm ;
Ca tine, către Domnul din ceruri ne rugăm,
Dar, sprijiniți pe armă, ne-ncredem în Dreptate⁴⁵.*

Urmează fragmente (unele aproape Psalmii întregi) din Psalmii 23, 78, 95, 96, 97, 101, 103, 108, 111, 112, 120, 136, 138, 141 — Psalmi cu accente de suferință umană și patriotică, cu dar de libertate și de bine, de speranță în ajutorul Celui Atotputernic, de încredere în zilele bune și izbîndă...

A încheiat cu următorul fragment din Psalmul 84 :

*Dă, Doamne, izbîndă căror ți-au de teamă,
S'aibă de la tine bine, fără samă,
Și dă-n țara noastră slava ta să crească,
Mila și adevărul pe toți să-nîlnească,
Și, cu dreptatea, pacea, cu gloate multe,
'N brațe să se strîngă și să se sărute,
De jos adevărul în sus să dea rază,
Din cer dreptatea să cale, să vadă,
Dă, Dumnezeu sîinte, a ta bunătate,
Să ne dea pămîntul roadă-n dreptate,
Nainte să-ți meargă dreptatea sîintă,
Dar, sprijiniți pe armă, ne-ncredem în Dreptate⁴⁵.*

Broșura are 32 de pagini. La fiecare Psalm glosar (subliniar) de cuvinte necunoscute, arhaisme și din alte limbi, precum : *bozii-idoli, dvoresc-slujesc, ciundere-minune, lucori-luciri, chllin-deosebît, greață-neplăcere (supărare), smîntă (fără smîntă)-sminteală (fără sminteală)* ș. a.

Broșura-Carte de rugăciuni s-a difuzat prin spitale și pe front. De închipuit ce ecou sufletesc, etic și patriotic a avut ! Se poate spune că la Mărăștii și Mărășești a fost prezent și mitropolitul Dosoftei prin Psalmii săi.

44. Sînt din Psalmul 9, versurile 59—61 (Psaltirea — Dosoftei). Stih. 21 Biblia 1968 și este astfel : «Pentru ce, Doamne, stai departe ? Pentru ce treci cu vederea la vreme de necaz ?». Versul dosofteian : *Și pe Necuratu-lu lași dă se desmiardă* lipsește ! Este adaosul creator al mitropolitului Dosoftei.

45. In volumele și antologiile de poezii ale lui N. Iorga nu este această poezie-poem.

46. Sînt versurile 20—32 (Psaltirea — Dosoftei). Stih. 9—14 Biblia 1968 și sînt astfel : «Arată-ne nouă, Doamne, mila ta și mîntuirea ta dă-ne-o nouă. Aproape este de cel ce se tem de Dînsul mîntuirea Lui, ca să sălășlulască slava în pămîntul nostru. Mila și adevărul s-au întîmpinat, dreptatea și pacea s-au sărutat. Adevărul din pămînt a răsărit și dreptatea din cer a privit. Că Domnul va da bunătate și pămîntul nostru își va da rodul său ; Dreptatea înaintea lui va merge și va pune pe cale pașii Săi». De observat cum mitropolitul Dosoftei a autohtonizat Psalmii ; este fapt evident.

El este prezent și astăzi.

Acum, la aniversarea a 350 de ani de la nașterea mitropolitului Dosoftei, o revistă⁴⁷ a tipărit, în chenar festiv, pe prima pagină, sus, versurile dosofteiene :

*Cine face zidi de pace, turnuri de frăție,
Duce viață fără greață 'ntr-a sa bogăție.
Că-i mai bună, depreună, viața cea frățească,
Decît armă ce destramă oaste vitejească,*

și alături de ele, în coloană paralelă, versurile lui Mihai Eminescu :

*Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Tîndră mireasă, mamă cu amor !
Fii țai trăiască numai în frăție
Ca a nopții stele, ca a zilei nori,
Viața în vecie, gloriei, bucurie,
Arme cu tărie, suflet românesc,
Vis de vitejie, tală și mîndrie,
Dulce Românie, asta ți-o doresc !*

DOSOFTEI și EMINESCU !... Mitropolitul Dosoftei și Mihail Eminescu : începutul poeziei culte românești și culmea ei ! Mitropolitul Dosoftei și Luceafărul Eminescu împreună astăzi ; împreună și în viitor !

La trecutul mare — mare viitor !⁴⁸

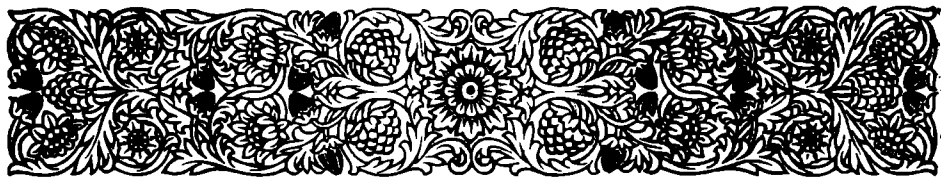
Ierarhului cărturar și înțelept ; Poetului patriot, iubitor de țară, de popor, de limbă, de libertate, de unire, de frăție și de pace, îi aducem, la 350 de ani de la binecuvîntata-i naștere, recunoștința și admirația noastră, ortodoxe și românești.

Pr. GHEORGHE CUNESCU

47. «Cronica» (Iași), nr. ctt.

48. Mihail Eminescu a prețuit în chip deosebit *Psaltirea în versuri* și pe mitropolitul Dosoftei. Cînd era bibliotecar la Universitatea din Iași (1874) a cerut Ministerului Instrucțiunii Publice fonduri suplimentare și speciale ca să cumpere *Psaltirea în versuri* a mitropolitului Dosoftei. I s-a aprobat și a cumpărat-o. M. Eminescu a citit-o cu multă tragere la inimă. A paginat-o cu cifre latine și pe foaia albă de la început a făcut o notă, cu filele care lipsesc — Din *Psaltire* lipsesc : ... În creația poetică a lui M. Eminescu se simt ecouri ale *Psalmilor* mitropolitului Dosoftei.

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

LUCRĂRILE ADUNĂRII EPARHIALE A SFINTEI ARHIEPISCOPII A BUCUREȘTILOR

SPICUIRI DIN SUMARUL ȘEDINȚEI DIN 8 DECEMBRIE 1974

În ziua de 7 noiembrie 1974 a fost aleasă Adunarea Eparhială a Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Potrivit Înaltei Decizii Patriarhale nr. 45/1974, noii membri ai Adunării Eparhiale s-au întrunit în ședință de constituire și de lucru, conform art. 90 și 95 din *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, în Sala Sinodală din Palatul patriarhal, la data de 8 decembrie 1974, sub președinția Prea Fericirii Sale, Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Sesiunea Adunării Eparhiale s-a desfășurat astfel :

Dimineața, la orele 9, în Paraclisul Palatului patriarhal, în prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a PP. CC. părinți consilieri mitropolitani și ai membrilor Adunării Eparhiale, s-a oficiat un Te-Deum de către un sobor de preoți și diaconi, slujitori ai Catedralei Sfintei Patriarhii, în frunte cu Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

După oficierea slujbei Te-Deum-ului, la orele 9,30, membrii Adunării Eparhiale au fost invitați în sala de ședințe din Palatul Patriarhal, unde Președintele Adunării, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, a deschis lucrările rostind următoarea cuvântare :

Prea Cucernici Părinți și

Domnilor membri ai Adunării Eparhiale,

Îngăduiți-mi să încep cuvîntul meu, prin a vă mărturisi bucuria pe care o simt acum cînd deschid prima ședință a noii Adunări Eparhiale a Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, aleasă de colegiile noastre preoțești și mirenești în ziua de 7 noiembrie 1974, pentru o perioadă de 4 ani. Bucuria mea este mare, pentru că am în față, în prima sa

ședință, de constituire și de lucru, organul deliberativ cel mai înalt al Eparhiei noastre, cu care vom colabora în toate problemele ce cad în competența sa, pentru bunul mers al treburilor acestei Sfinte și de Dumnezeu păzite Eparhii.

Îngăduiți-mi, de asemenea, să vă felicit din toată inima, pe Domniile Voastre toți, clerici și mireni, pe care preoțimea și credincioșii noștri v-au ales și v-au trimis să-i reprezentați în Conducerea centrală a Eparhiei.

Îi felicit și pe membrii Colegiilor preoțești și mirenești pentru că au știut să trimită în acest for, figuri reprezentative din mijlocul clerului și credincioșilor noștri. Este o mare bucurie să constați că aceste colegii au ales persoane ne adevărat reprezentative.

Avem bucuria, de asemenea, să constatăm, că cei mai mulți dintre Prea Cucerniciile Voastre și Domniilor Voastre ați făcut parte și din Adunările Eparhiale trecute, dovadă că cei ce v-au ales acum și-au dat seama că ați meritat din plin încrederea lor acordată cu ani în urmă.

Și pentru cei ce vin pentru prima dată în acest înalt for bisericesc deliberativ și pentru cei vechi, socotim că este bine să amintim pe scurt care este rolul și care sînt atribuțiile unei Adunări Eparhiale.

Onorați membri ai Adunării Eparhiale,

Vă este cunoscut că Biserica este totalitatea celor ce cred în Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu și că ea este formată din cler și credincioși mireni. Ca instituție și ca lăcaș de închinăciune, Biserica nu este numai a slujitorilor săi, a preoților și a episcopilor, ci a întregului popor credincios. Iată pentru ce deci, toți cei ce formează Biserica au îndatorirea să se intereseze de ea, de bunul său mers, pentru ca ea să-și poată împlini misiunea sa sfîntă.

Iată pentru ce, potrivit spiritului Învățăturii, Tradiției Sfintei Biserici Ortodoxe și Canoanelor ei, ca și tradiției noastre proprii ortodoxe române, după actualele noastre legiuri bisericești sarcina bunei chivernisiri a treburilor Bisericii revine nu numai clerului, ci și credincioșilor, care iau parte la administrarea acestor treburi, prin reprezentanți aleși de ei. Principiul reprezentării îl găsim legiferat în «Statutul pentru Organizarea și Funcționarea Bisericii Ortodoxe Române», ca și în «Regulamentul pentru funcționarea organelor deliberative», și el stă la baza întregii organizări a Bisericii românești, de la parohie, pînă la Patriarhie. Căci de la cea mai mică celulă bisericească, parohia, pînă la Eparhii, care sînt unități constituite dintr-un număr mai mare de parohii, și pînă la Patriarhie, găsim realizat acest principiu al reprezentării și al colaborării tuturor, clerici și credincioși mireni, pentru buna administrare a treburilor bisericești. Jos, la parohie, găsim Adunarea Parohială, care și direct și prin reprezentanții săi — Consiliul, Epitropia și Comitetul Parohial — ia parte la rezolvarea problemelor bisericești locale, de ordin administrativ, gospodăresc, economic, cultural și misionar. La Eparhii, de asemenea, găsim organul

deliberativ, Adunarea Eparhială, care reprezintă pe toți credincioșii unei Eparhii — clerici și mireni — și care prin organul său executiv, Consiliul Eparhial, conduce treburile administrative, culturale, economice și fundamentale ale întregii Eparhii. Iar la Patriarhie, găsim același principiu al reprezentării clericilor și credincioșilor la conducerea treburilor bisericești. Căci acolo avem Adunarea Națională Bisericească, organul reprezentativ Central al Bisericii Ortodoxe Române pentru toate problemele care nu intră în competența Sfântului Sinod, ca și Consiliul Național Bisericesc, organul suprem administrativ pentru treburile întregii Biserici și totodată organul executiv al Sfântului Sinod și al Adunării Naționale Bisericești.

În ceea ce privește Adunarea Eparhială, atribuțiile sale sînt clar legiferate de Statut și de Regulamentul amintit. Adunarea Eparhială hotărăște asupra măsurilor ce trebuiesc luate în toate problemele mari de ordin cultural, economic, administrativ și fundamental al Eparhiei. Ea întocmește planurile financiare ale Eparhiei și ale instituțiilor școlare, ca și al Fondului de Asigurare a bunurilor bisericești; aprobă planul anual de lucru al celor trei sectoare ale Eparhiei; verifică și aprobă gestiunea financiară a Eparhiei; ia măsuri pentru găsirea mijloacelor celor mai potrivite pentru propășirea cultural-misionară a Eparhiei; acordă burse studenților teologi și elevilor seminariști ai Eparhiei, ca și ajutoare bisericilor sărace; hotărăște asupra achiziționării și înstrăinării de bunuri mobile și imobile, culturale și fundamentale ale Eparhiei; sprijină catehizarea credincioșilor; se îngrijește de bunul mers al învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc din Eparhie; alege membrii Consistoriului Eparhial; alege membrii Consiliului Eparhial, din sînul său, care între sesiuni este organul său executiv și exercită în acest timp atribuțiile Adunării.

Prin urmare, Adunarea Eparhială este organul deliberativ care rezolvă toate problemele Eparhiei, afară de cele care intră în competența Episcopului sau Arhiepiscopului. Numai în problemele de ordin canonic pe care le rezolvă Sfîntul Sinod și în atribuțiile fixate de Canoane și legiurile bisericești pentru Episcop sau Arhiepiscop, Adunarea Eparhială nu are căderea să se pronunțe.

Cu o gamă atît de întinsă de atribuții, ne dăm seama ce rol mare are Adunarea Eparhială în viața unei Eparhii. Ea are dreptul și îndatorirea să întocmească programe de lucru și să ia măsuri în toate laturile de activitate a Eparhiei, precum are dreptul și îndatorirea să verifice, să aprobe sau dezaprobe activitatea desfășurată de Eparhie. Să nu uităm că acest rol nu este formal, ci efectiv și eficient, pentru că Adunarea Eparhială este mereu prezentă în viața Eparhiei și în desfășurarea activității acesteia, prin Consiliul Eparhial ales de ea, din sînul său, Consiliu care, ca număr, reprezintă aproape o treime din numărul total al membrilor Adunării.

Onorați membri ai Adunării Eparhiale,

Referindu-ne la viața Eparhiei noastre — Arhiepiscopia Bucureștilor — mărturisim cu aleasă bucurie, că Adunările noastre Eparhiale

de pîndă acum și-au îndeplinit cu prisosință îndatoririle lor. Cu sugestiile, cu priceperea și cu conștiința clară că slujesc propășirea Bisericii, Adunările noastre Eparhiale vechi au fost de un real folos acestei Eparhii. Am spus-o de multe ori, că dacă în Arhiepiscopia Bucureștilor s-a realizat ceva, aceasta se datorește bunei colaborări și înțelegeri de către toți a rostului pe care fiecare îl are în desfășurarea muncii de conducere a acestei Eparhii. Mărturisim și acum că Adunările noastre Eparhiale și delegații lor în Consiliul lor Eparhial au avut întotdeauna un rol important în realizările noastre.

Datorită acestei colaborări și înțelegeri, veți avea prilejul să luați cunoștință din Rapoartele Generale ce vi se vor înfățișa, de realizările Eparhiei noastre, din acest an. Veți avea prilejul să constatați că în acest an s-au terminat, sau au rămas prea puțin pentru a fi terminate definitiv lucrările de restaurare a mîndștirilor Pasărea, Zamfira și Suzana, pentru care s-au cheltuit numai în acest an sume importante. Cu aceasta toate mîndștirile Eparhiei noastre se găsesc în situația că nu ne jenăm atunci cînd ele sînt vizitate de turiști. Cernica, Pasărea, Căldărușani, Ciorogirla, Samurcășești, Sinaia, Țigănești, Curtea de Argeș, Dealul, Vîforîta, Ghighiu, Zamfira, Radu Vodă sînt astăzi în atenția turiștilor români și străini, care au avut cuvinte de laudă pentru ce găsesc acolo.

Casele noastre de odihnă de la Bușteni și Sinaia, ca și Sanatoriul de la Techirghiol, de asemenea, sînt în foarte bună stare. Iar în ceea ce privește Sanatoriul Techirghiol, anticipez Rapoartele, spunîndu-vă că au început lucrările de execuție a unui nou pavilion, cu care se va dubla capacitatea Sanatoriului. Pentru construirea acestui nou pavilion am obținut un ajutor substanțial de la Consiliul Ecumenic al Bisericilor.

Veți avea prilejul să constatați că în ceea ce privește Școlile noastre de învățămînt teologic, ele sînt bine îngrijite și că procesul de învățămînt se desfășoară în bune condițiuni.

Veți avea prilejul să constatați că ne străduim să asigurăm formarea cadrelor viitoare de slujitori ai Bisericii.

Vă informăm că Revista noastră *mitropolitană*: «Glasul Bisericii», fiind apreciată pentru cuprinsul său, este solicitată de mulți preoți din alte Eparhii din țară și chiar de Instituții și clerici din afara țării noastre.

Veți avea prilejul să constatați că preoțimea Eparhiei noastre se străduiește să-și îplinească îndatoririle pastoral-misionare, ca și patriotice, pentru care fapt, Conducerea noastră de Stat, apreciînd această muncă și atitudine cinstită, răsplătește pe unii din clericii noștri cu evidențieri, premii și medalii. Nu mai departe decît în cursul acestui an, cînd Țara noastră a sărbătorit cu atîta entuziasm aniversarea a 30 de ani de la Eliberare — aniversare la care și Biserica noastră a luat parte, s-au acordat ordine ale Republicii Socialiste România și «Medalia Jubiliară»: «30 ani de la Eliberare», la un număr de 29 slujitori

bisericești din această Eparhie. A fost și aceasta o dovadă a bunei aprecieri de care se bucură slujitorii Bisericii noastre în fața Conducerii Statului nostru.

Desigur, Onorați Membri ai Adunării Eparhiale, sîntem convinși că lucrarea noastră misionar-pastorală, ca și cea gospodărească nu s-a terminat și că avem încă multe de făcut. Dacă bisericile și minăstirile din Eparhie sînt restaurate și înfrumusețate; dacă preoțimea noastră, prin Conferințele de orientare, prin Cursurile de îndrumare și prin îndrumările pe care le dăm, își înțelege în marea ei majoritate rostul său; dacă putem asigura în bună măsură cadrele preoțești viitoare și buna lor pregătire; dacă ne putem lăuda cu fondul ancestral de credință și evlavie al poporului nostru, care este atașat de Biserica strămoșească și care cu inimă largă susține, prin daniile și contribuțiile sale bănești benevole, o mare parte din cheltuielile pe care atît parohiile, cît și Centrul Eparhial le fac pentru lucrările de reparații și restaurări, atenția noastră trebuie să rămîină mereu trează și îndreptată spre toate laturile de activitate bisericască.

Sîntem convinși că o Biserică și un cler, care-și înțelege misiunea și își face cu însuflețire datoria, slujește nu numai idealurile creștine, dar în același timp slujește și propășirea Patriei și idealurile mari ale contemporaneității. De aceea, se cere de la noi toți, cei ce conducem viața bisericască din această Eparhie, să veghem mereu și să facem ca fiecare slujtor al Bisericii să-și facă datoria la locul său de muncă, cu conștiința clară și luminată, cu stăruință, cu însuflețire.

Așteptăm de la Domniile Voastre, toți, sugestii și gînduri care să ne ajute în această muncă. Și avem toată nădejdea că, așa cum v-ați legat suflețește pînă acum de rosturile acestei Eparhii, și de acum înainte, cu sprijinul Domniilor Voastre, cu experiența pe care o aveți, ne veți fi de mare folos în munca nobilă de propășire a acestei Eparhii.

Cu aceste gînduri, declar deschisă prima ședință a noli noastre Adunări Eparhiale și rog pe Prea Bunul Dumnezeu să reverse peste noi toți harurile Sale cele bogate, să ne lumineze mintea și să ne întărească puterile, pentru ca prin munca noastră să facem să propășească neîncetat și Biserica noastră strămoșească și Patria noastră iubită, Republica Socialistă România.

În continuare Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a propus spre aprobarea Adunării proiectele textelor telegramelor ce urmau a fi expediate Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România și al F.U.S., Domnului Manea Mănescu, Prim Ministru al Guvernului Republicii Socialiste România, Domnului Profesor Dumitru Dogaru, Președintele Departamentului Cultelor, Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din Republica Socialistă România.

Adunarea a aprobat, în unanimitate, următorul text al telegramelor hotărînd expedierea lor :

**DOMNULUI NICOLAE CEAUȘESCU
PREȘEDINTELE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA**

Loco

«Membri Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor întruniți astăzi 8 decembrie 1974, în ședință de constituire pentru o perioadă de 4 ani și în ședință anuală de lucru, și Noi personal exprimăm Domniei Voastre sentimentele noastre de înaltă prețuire și profund devotament, față de bogata și strălucita activitate pe care o desfășurați pentru neîncetata propășire a poporului nostru și pentru continua ridicare a prestigiului Țării noastre în lume.

De asemenea, Vă asigurăm că slujitorii bisericești și credincioșii creștini ortodocși din cuprinsul acestei Eparhii, vor continua să-și aducă și de acum înainte contribuția lor sinceră și hotărâtă la lucrarea de înflorire a scumpei noastre Patrii și la slujirea cauzei nobile a Păcii și cooperării frățești a tuturor popoarelor lumii».

•

**DOMNULUI MANEA MĂNESCU
PRIM MINISTRU AL GUVERNULUI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA**

Loco

«Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor, întrunită în ședință de constituire pentru o perioadă de 4 ani și în ședință anuală de lucru și Noi personal, folosim acest prilej pentru a exprima Guvernului Republicii Socialiste România și Domniei Voastre personal, sentimentele noastre de aleasă considerație și înaltă stimă și pentru a Vă face cele mai sincere urări de continui succese în lucrarea de mare răspundere pe care o desfășurați.

Totodată, Vă asigurăm că preoții și credincioșii creștini ortodocși din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor, nu vor pregeța niciun moment să muncească cu entuziasm și cu toate puterile lor pentru propășirea Patriei noastre scumpe și fericirea întregului nostru popor».

•

**DOMNULUI NICOLAE CEAUȘESCU
PREȘEDINTELE FRONTULUI UNITĂȚII SOCIALISTE
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA**

Loco

«Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor întrunită în ședință de constituire și în ședință anuală de lucru, și Noi personal, folosim acest prilej pentru a exprima Frontului Unității Socialiste din Republica Socialistă România și Domniei Voastre personal, cele mai alese sentimente de înaltă considerație, pentru strădaniile ce depuneți în întărirea unității și solidarității fiilor Patriei noastre.

Totodată, Vă asigurăm că preoții și credincioșii creștini ortodocși din această Eparhie își vor da și pe viitor, cu toată însuflețirea, obolul lor de muncă pentru continua propășire spirituală și materială a întregului nostru popor».

*

**DOMNULUI PROFESOR DUMITRU DOGARU
PREȘEDINTELE DEPARTAMENTULUI CULTELOR**

Loco

«Membri Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor întruniți astăzi 8 decembrie 1974 în ședință de constituire și în ședință anuală de lucru, și Noi personal, vă exprimăm sentimentele noastre de deosebită prețuire și vă adresăm Domniei Voastre personal și distinșilor colaboratori ai Domniei Voastre, cele mai alese mulțumiri pentru sprijinul pe care îl acordați acestei Eparhii în rezolvarea problemelor sale.

Deasemenea, Vă rugăm să primiți încredințarea că preoțimea și credincioșii noștri vor colabora și pe viitor cu toată însuflețirea la munca plină de avânt pe care poporul nostru o depune pentru propășirea scumpei noastre Patrii, Republica Socialistă România».

*

**COMITETULUI NAȚIONAL PENTRU APĂRAREA PĂCII
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA**

Loco

«Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor întrunită în ședință de constituire pentru o nouă perioadă de 4 ani și în ședință anuală de lucru dă expresie sentimentelor sale de aleasă considerație față de Comitetul Național pentru Apărarea Păcii din Republica Socialistă România și îl asigură că preoții și credincioșii creștini ortodocși din această Eparhie vor sprijini și pe viitor inițiativele și acțiunile pentru statornicirea Păcii în lume și înfrățirea tuturor popoarelor».

*

Pe lângă membrii Adunării Eparhiale, în sala de ședințe au mai fost prezenți : Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomiteanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor și Prea Sfințitul Episcop Antonie Ploieșteanul, ca invitat.

În conformitate cu art. 106, al. ultim din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, la ședință au mai fost prezenți PP. CC. Preoți Consilieri : Petre F. Alexandru, Ion St. Cristache, Ioan Popa, Mihail Marinescu, Octavian Iatan și Ion Neamu, de la Centrul Eparhial, precum și Pr. Anton Poșircă, secretar eparhial, Pr. V. Diaconescu, inspector eparhial, dl. D. Zotu, contabil șef și alții invitați.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a propus — conform art. 98 din *Regulamentul pentru funcționarea organelor deliberative* — următorii secretari provizorii ai Adunării: P. C. Preot Alexandru Ionescu, vicarul Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei și pe dl. Constantin Pavel, profesor onorar la Institutul teologic de grad universitar din București.

P. C. Preot Alexandru Ionescu, secretarul provizoriu al Adunării a făcut apelul membrilor și s-a constatat că sînt prezenți la ședință următorii: 9 membri clerici și 19 membri mireni. Cei prezenți au depus, pe rînd, mandatele la biroul Adunării. Au absentat: P. C. Preot Dumitru Popescu, aflat în delegație în străinătate, și dl. acad. prof. Petre Constantinescu-Iași, bolnav.

La propunerea Președintelui Adunării au fost motivate absențele celor de mai sus.

În continuare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian invită Adunarea să se constituie în secțiuni pentru verificarea mandatelor. Se formează două secțiuni: prima alcătuită din membri aleși din circumscripțiile electorale I—V inclusiv, pentru verificarea mandatelor secțiunii a doua; a doua secțiune a fost alcătuită din membri aleși în circumscripțiile electorale VI—X inclusiv, ce a verificat mandatele secțiunii a I-a.

Cele două secțiuni ale Adunării și-au desfășurat lucrările sub președinția celui mai în vîrstă membru cleric al ei, alegîndu-și fiecare cît un raportor.

Biroul a repartizat celor două secțiuni dosarele cu actele electorale și mandatele acestora în vederea examinării lor.

La orele 10, ședința se suspendă. Lucrările Adunării au continuat pe secții.

Ședința este redeschisă la orele 10,30 de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian pentru prezentarea rapoartelor de validare.

Raportorii celor două secțiuni au prezentat, la invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, procesele verbale precum urmează:

Dl. Prof. Iorgu Ivan, raportorul Secțiunii I, a citit raportul acestei secțiuni în vederea validării membrilor din Secțiunea a II-a aleși în circumscripțiile electorale VI—X.

Dl. Prof. Nicolae Lungu, raportorul Secțiunii a II-a a citit raportul acelei secțiuni în vederea validării membrilor din Secțiunea I aleși pentru circumscripțiile electorale I—V.

Potrivit celor consemnate în Rapoarte, s-a constatat că au fost îndeplinite toate formele legale, fără a se ivi cazuri de contestații. În consecință s-a trecut la propunerea validării tuturor membrilor aleși.

Adunarea validează, prin vot, mandatele celor 30 de membri aleși la 7 noiembrie 1974.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, după ce a constatat prezența la ședință a 28 de membri și absența a 2 membri, a declarat Adunarea Eparhială legal constituită și care, în conformitate cu art. 102 din Statut, va putea să ia hotărîri valabile.

Următorul punct al ordinii de zi l-a constituit alegerea Biroului definitiv al Adunării, conf. art. 103 din Regulament, precum urmează :
 Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian — președinte.

P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor — secretar general.

Domnii Profesori Constantin Pavel și Rădulescu Toma — secretari.

Adunarea procedează, în continuare — în conformitate cu art. 104 din *Regulamentul pentru alegerea și funcționarea organelor deliberative* — la alegerea, pe termen de patru ani, a celor 4 comisii ale Adunării Eparhiale, a trei delegați în Adunarea Națională Bisericească (conf. art. 94, al. b, din *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române* și art. 107 din *Regulament*), a membrilor Consiliului Eparhial (art. 94 lit. c, din *Statut* și art. 107 din *Regulament*) și a membrilor Consistoriului Eparhial (art. 94 lit. b, și art. 148 din *Statut* și art. 107 din *Regulament*).

La propunerea Președintelui Adunării au fost aleși, prin vot nominal, membrii formațiunilor statutare amintite, precum urmează :

Comisia Bisericească

a) Clerici :

1. Pr. Ioan Gagiu — președinte
2. Pr. Prof. Dumitru Popescu

b) Mireni :

1. Acad. Prof. Dr. Constantin Iliescu
2. Prof. Dr. Dumitru Timuș — raportor
3. Prof. I. D. Ștefănescu
4. Prof. Nicolae Lungu

Comisia Culturală

a) Clerici :

1. Pr. Prof. Ene Branște — președinte
2. Pr. Dinu Provian

b) Mireni :

1. Prof. Iorgu Ivan
2. Prof. Ioan Chirescu
3. Prof. Gh. Dumitrescu
4. Prof. Nicolae Chițescu — raportor

Comisia Economică

a) Clerici :

1. Pr. Nițșor Cazacu — președinte
2. Pr. Ioan Purcărea

b) Mireni :

1. Prof. Virgil Cîndea
2. Arh. Ștefan Boriga
3. Av. Vasile Stan
4. Tudor Vasile — raportor

Comisia de Organizare și Validare

a) Clerici :

1. Pr. Gheorghe Iliescu-Izvoarele — președinte
2. Pr. Nicolae Popescu

b) Mireni :

1. Prof. George Nițescu — raportor
2. Gheorghe Ionescu
3. Prof. I. L. Georgescu
4. Vasile Pîrvu

Delegați în Adunarea Națională Bisericească

a) Clerici :

1. Pî. Alexandru-Ionescu

b) Mireni :

1. Prof. Dr. Gheorghe Olănescu
2. Prof. Dr. Dumitru Timuș

Membri în Consiliul Eparhial

a) Clerici :

1. Pr. Prof. Ene Braniște
2. Pr. Dinu Provian
3. Pr. Prof. Dumitru Popescu

b) Mireni :

1. Prof. Dr. Dumitru Timuș
2. Prof. Nicolae Chițescu
3. Prof. Nicolae Lungu
4. Prof. Iorgu Ivan
5. Prof. George Nițescu
6. Av. Vasile Stan

Consistoriul Eparhial

a) Membrii ordinari :

1. Pr. Constantin Nichita — președinte
2. Pr. Naumescu Dumitru
3. Pr. Nicola Nicolae

b) Membrii supleanți :

1. Pr. Costinescu Andrei
2. Pr. Munteanu Paul

În cea de a treia parte a Adunării, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a invitat pe secretarii aleși, la Birou, iar Adunarea își începe lucrările în sesiune anuală ordinară.

Biroului îi sînt prezentate, de către Părinții Consilieri Administrativi, rapoartele generale ale sectoarelor pe anul 1974, lucrările cu caracter economic de închidere a gestiunii pe anul 1973, precum și planurile financiare pentru anul 1975. Comisiile Adunării primesc apoi următoarele documente:

— *Raportul general administrativ bisericesc pe anul 1974, de către comisia Bisericească ;*

— *Raportul general cultural-social pe anul 1974, de către Comisia Culturală ;*

— *Contul de Execuție Bugetară și Bilanțul Arhiepiscopiei Bucureștilor și Școlilor de învățămînt teologic ale Eparhiei pe anul 1973 ;*

— *Raportul general pe trei trimestre ale Sectoarelor Economic I și II din anul 1974 și proiectele planului financiar pentru anul 1975 ale Arhiepiscopiei Bucureștilor, Institutului teologic și Seminarului teologic, de către Comisia Economică.*

Neavînd lucrări de examinat, membrii Comisiei de validare au asistat la lucrările celorlalte comisii.

Odată primite lucrările, Prea Fericitul Părinte Patriarh a invitat Comisiile să treacă la examinarea rapoartelor încredințate.

La orele 12 se reintră în ordinea de zi dîndu-se cuvîntul raportorilor. Primul, prezintă raportul dl. prof. univ. dr. Dumitru Timuș — raportorul Comisiei bisericești.

Raportorul a prezentat succint activitatea administrativ-bisericească a Centrului Eparhial, activitate desfășurată, în cursul anului 1974, sub conducerea PP. CC. Consilieri ad-tivi, după cum urmează :

— P. Ioan Cristache, ce s-a ocupat de îndrumarea protopopiatelor și parohiilor din punct de vedere bisericesc, de întocmirea schemei de posturi și funcțiuni etc.

— Pr. Octavian Iatan, ce a avut ca atribuțiuni lucrări referitoare la activitatea Consistoriului Eparhial și a Consistoriilor protopopești ; inspectarea protoiereilor și a parohiilor corespunzătoare.

— Pr. Anton Poșircă, în cadrul Secretariatului Eparhial, s-a ocupat de coordonarea și evidența lucrărilor Adunării Eparhiale, Consiliului Eparhial, Permanenței Consiliului Eparhial și Cancelariei Eparhiale etc.

Raportul evidențiază faptul că, în marea lor majoritate, protoiereile și parohiile și-au îndeplinit sau sînt în curs de îndeplinire a sarcinilor și recomandărilor primite. Aceasta este expresia rîvnei clerului și a organelor de conducere parohială — fapt ce a atras creșterea atașamentului credincioșilor față de Biserică.

Rezolvarea lucrărilor acestui sector — se arată în raport — se datorește, în mod special, sprijinului și ajutorului dat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, Onor. Departament al Cultelor, Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomițeanul și P. C. Pr. Alexandru Ionescu — fapt pentru care se aduc alese și respectuoase mulțumiri.

Au urmat întrebări și discuții pe marginea raportului prezentat.

Au luat cuvîntul P. C. Protopop Dinu Provian și Dl. Vasile Pîrvu care au adus mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru sprijinul neprecupețit acordat în scopul desfășurării în bune condiții a activității acestui sector. Apreciind pozitiv cele expuse în raport, vorbitorii și-au exprimat acordul pentru votarea lui cu toată încrederea.

În continuare, a vorbit Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian care, printre altele, a adăugat următoarea informare: în legătură cu transferarea preoților din provincie care solicită posturi în București s-a hotărât ca să nu se admită la transfer în Capitală decât preoți ce au pînă la 62 de ani. Măsura nu fusese menționată în raport. Printre măsurile luate în scopul mai bune pregătiri a cadrelor clericale și a punerii la îndemîna preoților a materialului necesar, se numără și aceea a editării următoarelor lucrări: Mica Biblie, Noul Testament și Biblia.

La propunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Adunarea Eparhială a aprobat în unanimitate Raportul general pe anul 1974 și planul de lucru al Sectorului Administrativ-Bisericesc.

Dl. Prof. univ. Nicolae Chițescu a prezentat, în continuare, raportul Comisiei Culturale.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a supus apoi raportul, discuției generale.

Luînd cuvîntul, Dl. Prof. univ. Nicolae Chițescu a evidențiat caracterul sobornicesc al alegerilor membrilor Adunării Eparhiale. În continuare s-a referit la rolul pe care îl joacă revista mitropolitană «Glasul Bisericii» care, prin articolele publicate, ajută preoțimea în lucrarea pastorală și omiletică îndrumînd-o în problemele actuale; la organizarea deosebită a școlilor teologice din timpul Înaltei arhiepiscopii și la grija acordată de Sectorul Cultural-Social operelor de artă — creații ale poporului nostru.

Pe marginea raportului au mai luat cuvîntul: Dl. Prof. Constantin Pavel, care a vorbit despre valoarea excepțională a așezămintelor de asistență socială-creștină de la Mînaștirile Dealu și Viforita; Prof. univ. Iorgu Ivan care a evidențiat grija deosebită acordată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian familiei și întăririi acesteia.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian supune la vot raportul Comisiei Cultural-Sociale, pe care Adunarea Eparhială îl aprobă în unanimitate.

A luat cuvîntul, apoi, raportorul Comisiei Economice, Dl. Tudor Vasile. În prima parte Raportul a examinat activitatea gestionară pe anul 1974 a Centrului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor, a Institutului teologic de grad universitar, a Școlii de cîntăreți bisericești și a Seminarului teologic din București. În cea de a doua parte, Raportul a prezentat date asupra execuțiilor bugetare din cadrul Arhiepiscopiei Bucureștilor și școlilor de învățămînt teologic precum și date asupra activității unităților productive ale Sectorului Economic I pe anul 1974.

În ultima parte, Raportul Comisiei Economice prezintă realizările Sectorului Economic II: lucrări de restaurare de la Mînaștirile Pasărea, Zamfira, Suzana, Schitul Peștera și biserica Radu-Vodă din Capitală. Sumele ce au fost cheltuite pentru aceste lucrări au rezultat din dotațiile Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, a Onor. Departamentului Cultelor, a Direcției Monumentelor Istorice și a contribuției cre-

dincioșilor. În anul 1975 se vor continua lucrările la Seminarul teologic de la Radu Vodă, se va restaura biserica din cimitirul de la Mînăstirea Zamfira, se va introduce încălzirea centrală la Mînăstirea Ghighiu, se vor continua lucrările de construcție la Casa Sanatoriului de la Te-chirghiol.

Raportorul Comisiei Economice aduce mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, al Bisericii Ortodoxe Române, Domnului Dumitru Dogaru, președintele Departamentului Cultelor pentru îndrumările și sprijinul acordat Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor. Au mai fost aduse mulțumiri Prea Sfințitului Episcop Roman Ialomiteanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor precum și colaboratorilor Prea Sfinției Sale.

Raportul Comisiei Economice a prezentat, în cea de a treia parte a sa, proiectele de plan pe anul 1975 ale Arhiepiscopiei Bucureștilor cu Fondul de asigurare a bunurilor bisericești ale Institutului teologic de grad universitar, ale Școlii de cîntăreți și ale Seminarului teologic al Eparhiei.

În continuare au fost supuse spre aprobarea Adunării Eparhiale următoarele :

a) planul financiar al Arhiepiscopiei Bucureștilor și al Fondului de asigurare a bunurilor bisericești pe anul 1975.

b) planul financiar pe anul 1975 al Institutului teologic de grad universitar din București.

c) planul financiar pe anul 1975 al Școlii de cîntăreți bisericești și al Seminarului teologic.

Prea Fericitul Patriarh Justinian a supus Adunării votarea planurilor financiare pe anul 1975, care au fost aprobate în unanimitate.

În încheierea lucrărilor Președintele Adunării, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a mulțumit membrilor Adunării Eparhiale pentru contribuția adusă la rezolvarea problemelor anilor 1971—1974 și a planurilor de lucru și financiare pe anul 1975.

«Cred — a spus Prea Fericirea Sa — că sînt în asentimentul dumneavoastră, al tuturor, să mulțumim delegatului Departamentului Cultelor, și să-l rog să se facă ecoul sentimentelor noastre de mulțumire și prețuire față de Domnul prof. Dumitru Dogaru, Președintele Departamentului Cultelor, care totdeauna ne-a arătat înțelegere în rezolvarea problemelor noastre bisericești...

Vă mulțumim și dumneavoastră, pentru mandatul dat și pentru bunăvoința cu care a-ți răspuns chemării Mele.

Să rugăm pe Bunul Dumnezeu să ne dăruiască sănătate și să avem toată întrederea în El».

Lucrările Adunării Eparhiale a Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor pe anul 1974 au fost declarate închise la orele 14,30.

ASISTENT

CEA DE A IV-A CONFERINȚĂ DE ORIENTARE A CLERULUI DIN ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

Intre 20 noiembrie și 15 decembrie 1974 a avut loc cea de a IV-a conferință de orientare a clerului din cuprinsul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Desfășurată într-o atmosferă sărbătorească conferința a avut de dezbătut și de adâncit noul climat de armonie și de respect, de înțelegere și de colaborare dintre cultele din patria noastră, rezultat al adevăratelor principii de libertate, de încredere în capacitatea și puternicia înaltelor principii de viață și de comporare socială, de sprijinire a mărețelor cuceriri ale întregului nostru popor.

Astfel tema: «Bunele relații dintre cultele din țara noastră; contribuție la unitatea poporului român», a reflectat, în desfășurarea ei, activitatea și aportul concret pe care cultele din R.S.R. îl aduce la apropierea dintre membrii diferitelor culte și la înfrățirea lor în marile opere obștești și în lupta pentru apărarea păcii.

De aceea, subiectul conferinței din decembrie a avut rostul să aprofundeze și să scoată în evidență eforturile făcute în ultimul sfert de veac de poporul nostru pentru progresul patriei noastre.

Conferința s-a desfășurat, pe protoierii, sub președinția delegatului chiriarhal și a început prin oficierea unui Tedeum de către preoți din cuprinsul protoieriei, răspunsurile fiind date de toți cei de față.

Astfel în ziua de 19 noiembrie a avut loc conferința de la protoieria Urziceni. A prezidat P. C. Pr. Petre Alexandru, consilier mitropolitan.

Tema a fost tratată de preotul Popescu Gheorghe-Borănești. Au participat la completări și discuții preoții: Baltag Porfirie, Popescu Constantin, Poenaru Constantin, Chilian Constantin, Ștefan Alexandru, Mihăilescu Constantin, Drăgan Gheorghe și Vasile Mușat. Au prezentat rapoarte de activitate preoții Vasile Mușat și Dragomir Gheorghe.

La 9 decembrie 1974.

La protoieria Circa I Capitală.

A prezidat P. C. Pr. Alexandru Ionescu, Vicar mitropolitan.

Subiectul a fost tratat de preotul Prisăcaru Vasile. Au luat parte la discuții preoții: Bejan Alexandru, Bucată Miluță, Birlogeanu Dumitru, Huștiu Ioan, Șelcan Gheorghe, Chiriac Gheorghe, Popescu Ioan, Covercă Ioan, Petruțian Ion, Dobra Ștefan, Mihai Bulacu și Cunescu Gheorghe.

La protoieria Oltenița.

A prezidat P. C. Pr. Ioan Popa, consilier mitropolitan.

Subiectul a fost prezentat de preotul Grosu Vladimir-Prundu.

Au luat parte la discuții preoții: Alecu Ioan, Zamfir Vasile, Biteș Gelu, Hiadiuc Dionisie, Popa Mircea, Florea Dobre, Moise Nicolae, Sandu Dumitru. Au citit rapoarte preoții Sandu Dumitru și Dima Tănase.

La 10 decembrie

La protoieria Slobozia.

A prezidat P. C. Pr. Poșircă Anton, Secretar eparhial.

Subiectul a fost tratat de preotul Albulescu Marin. Au participat la discuții preoții: Stănculescu Romulus, Marinică Gheorghe, Andrei Gheorghe, Budeanu Atanase, Stănescu Nicolae, Popescu Ion-Bujoreni, Petre Mustăreață și Firbințeanu Ion. Au citit rapoarte de activitate preoții Popescu Elarion și Marinică Gheorghe.

La protoieria Circa I Ilfov.

A prezidat P. C. Pr. Octavian Iatan. Tema a fost tratată de preotul Georgescu Constantin — Poienarii Vulpești. Au luat parte la discuții preoții: Badea Alexandru, Slăvilă Marin, Niță Mihai, Stoian Gheorghe, Vasiliu Gheorghe, Mitroi Vasile, Pavel Radu, Nițu Ilie și Vasilescu Pavel.

Au citit rapoarte de activitate preoții Anghel Tudor și Stoian Gheorghe.

La protoieria Ploiești.

A prezidat P. C. Pr. Ioan Cristache, consilier mitropolitan.

Tema a fost prezentată de preotul Scărlătescu Ioan. Au luat parte la discuții preoții: Marinescu Nicolae, Murea Ion, Grigore Gheorghe, Zamfir Ion, Strejnicu Alexandru, Leon Arion, Petre Constantin, Stoleru Nicolae.

Au citit rapoarte preoții Georgescu Dumitru și Voicu Nicolae.

La Circa II Capitală.

A prezidat P. C. Pr. Alexandru Ionescu, Vicar mitropolitan.

Tema a fost prezentată de preotul Mazăre Fănică. Au participat la discuții preoții: Cristescu Dumitru, Stan Dimancea, Zaharia Mintulescu, Atanase Negoită, Bărbulescu Eugen, Băbătie Ion, Mihai Ștefan, Stănescu Constantin și Pîslaru Ion.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții Pretorian Nicolae, Gheorghe Iliescu — Izvoarele și Popescu Ion.

La Circa II Ilfov.

A prezidat P. C. Pr. Vasile Diaconescu, Inspector eparhial.

Subiectul a fost tratat de preotul Lăpușneanu Vladimir. Au luat parte la discuții preoții: Somneanu Vladimir, Dumitrașcu Ioan, Stoian Constantin, Popovici Dumitru, Drăgoicea Ion, Pătroi Florea, Armașu Alexandru, Bogdan Alexandru, Morozaan Serafim, Tincoca Iosif, Toneș Ion.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții Cîrciumaru Virgil și Popescu Cezar.

La 11 decembrie.

La Circa III Capitală.

A prezidat P. C. Pr. Alexandru Ionescu, Vicar mitropolitan.

Subiectul a fost tratat de diaconul Colibă Mihail. Au luat parte la discuții preoții: Ștefănescu Dumitru, Fusu Vasile, Mircea Ioan, Constantinescu Alexandru, Sava Corneliu, Rățeanul Calistrat, Marinescu Uda, Diacon Sandi Mehedintu, Tătărim Mihai, Chiru Zaharia, Șerban Gheorghe și Pietreanu Gheorghe.

La Protoieria Alexandria.

A prezidat P. C. Pr. consilier Ioan Popa.

Tema a fost tratată de pr. Ionel Ilie.

Au luat parte da discuții și completări preoții: Stăiculescu Ștefan, Mateescu Gheorghe, Niculescu Traian, Olteanu Ion, Teodor Gheorghe, Spiru Ion, Popescu Spiridon.

Au citit rapoarte de activitate preoții Popa Damian și Mocanu Marin.

La protoieria Giurgiu

A prezidat P. C. Pr. Ioan Cristache, consilier mitropolitan.

Tema a fost tratată de preotul Paraschivescu Mihail. Au participat la discuții preoții: Răzvan Ion, Popescu Nicolae, Popescu Ion, Bădărică David, Ion Serghe, Vătășanu Alexandru, Daia Teodor, Ionică Marian și Sandu Nicolae.

Au citit rapoarte de activitate preoții Nițulescu Bucur și Sirbu Ioan.

La protoieria Fetești.

A prezidat P. C. Pr. Prof. Ene Braniște de la Institutul teologic din București.

Subiectul a fost tratat de preotul Roscovanu Andrei. Au luat parte din discuții preoții: Runcanu Ion, Pănit Ion, Dumitru Stan, Munteanu Iulian, Florea Nicolae, Micu Alexandru, Panculescu Tudor. Au citit rapoarte de activitate preoții Rășcanu Petre și Panculescu Teodor.

La protoieria Tirgoviște

A prezidat P. C. Pr. Octavian Iatan, consilier mitropolitan.

Tema a fost prezentată de preotul Buçurescu Traian.

Au luat parte la discuții preoții: Davidoiu Traian, Rizescu Mircea, Ciocan Gheorghe, Popescu Ion, Nițescu Alexandru, Panaitecu Constantin, Georgescu Gheorghe, Nițescu Constantin și Rădulescu Gheorghe. A citit raportul de activitate preotul Lupea Aurelian.

La 12 decembrie

La protoieria Găiești.

A prezidat P. C. Protoierul Iuliu Man.

— Tema a fost tratată de preotul Ionescu G. Ioan. Au luat parte la discuții preoții: Pavel Bălănescu, Ioan Ceaușu, Căpitănescu Gheorghe, Petcu Gheorghe, Erhan Grigore și Ștefan Popescu.

Au citit rapoarte de activitate preoții Georgescu Petre, Lupu Nicolae și Constantinescu Petre.

La protoieria Călărași

A prezidat P. C. Pr. Octavian Iatan.

Subiectul a fost tratat de preotul Mihai Constantin. Au luat parte la discuții preoții: Alexandru Nicolae, Zotea Gheorghe, Popa Gheorghe, Ioan Ciochinaru, Ioan Viașu, Sima Jean, Rîmbu Constantin, Dan Haralambie, Ioniță Constantin și Ștefănescu Constantin.

La protoieria Vălenii de Munte

A prezidat P. C. Pr. Ioan Neamu, consilier mitropolitan.

Tema a fost prezentată de preotul Pufulete Silviu. Au participat la discuții preoții: Levu Nicolae, Ion Alexandru, Nicodim Dinulescu, Dobra Constantin, Simion Scărlătescu, Lungu Petre, Dumitrescu Gheorghe și Nicolaescu Constantin. Au citit rapoarte de activitate preoții Andrei Mihalache și Scărlătescu Simion.

La protoieria Cîmpulung-Muscel

A prezidat P. C. Pr. Ioan Cristache.

Tema a fost tratată de preotul Olteanu Cornel.

Au luat parte la discuții preoții: Popescu Constantin, Vlădescu Pîrvu Ioan, Ristea Gheorghe, Gîrleanu Nicolae, Andronache Viorel.

Au citit rapoarte de activitate preoții Popescu Virgiliu și Nițescu Spiridon.

La protoieria Turnu Măgurele.

A prezidat P. C. Protoierul Dinu Provia.

Subiectul a fost tratat de preotul Vișan Ilie. Au luat parte la discuții preoții: Stănescu Mihail, Teodorescu Gheorghe, Stănescu Ioan, Pascariu Artemon, Balcangiu Petre și Rotaru Ioan. Au citit rapoarte de activitate preoții Ivan Nicolae și Pencescu Gane.

În partea II-a a Conferinței s-a omagiat figura strălucitoare pentru biserica ortodoxă și unul dintre cei mai mari făuritori ai începutului limbii literare românești — Mitropolitul Dosoftei al Moldovei de la a cărui naștere s-au împlinit 350 de ani.

Sărbătorit de organizația mondială UNESCO și preoțimea ortodoxă din întreaga țară a depus întru amintirea marelui ierarh făuritor al *Psaltirii în versuri* florile postume ale prețuirii și ale poeziei românești. S-a subliniat nota caracteristică românească ce a zugrăvit momentele istorice ale vremii sale și realitățile social-umane ale epocii sale și s-a recunoscut în ele, dragostea de țară și pace, și adevăratele aspirații ale întregului nostru popor.

În continuare au fost aduse la cunoștința preoțimii ultimele manifestări externe ale Bisericii Ortodoxe Române din lunile septembrie—noiembrie.

S-a menționat Conferința creștină pentru pace din Cuba dintre 3—12 septembrie la care a participat din partea Bisericii Ortodoxe Române Preotul Ilie Georgescu.

— Lucrările celei de a VII Adunări Generale de la Engelberg—Elveția la care a participat o delegație a Bisericii noastre condusă de I. P. S. Iustin Mitropolitul Moldovei și Sucevei.

— Congresul Internațional al Vechilor catolici de la Lucerna la care a fost delegat ca observator P. C. Pr. Prof. Isidor Todoran, rectorul Institutului teologic din Sibiu.

— Participarea P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul la discuțiile de la CICARWS — secția de ajutoare și de slujire a Bisericilor și de asistență a refugiaților — și KEK — conferința europeană pentru pace, care a avut loc la Zürich.

— Sesiunea de lucru a comisiei mixte pentru dialogul ortodox — vechi catolic la care a participat P. C. Pr. Isidor Todoran și Pr. Conf. Ștefan Alexe.

— Sesiunea Comitetului de lucru a Conferinței Creștine pentru pace din Madagascar la care a participat I. P. S. Mitropolit Nicolae Corneanu și P. C. Pr. Ilie Georgescu.

— Reuniunea de la Chewetogne — Belgia la care a participat P. C. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, care a făcut o interesantă comunicare cu tema: «Primirea Tradiției Părinților în lumea de astăzi».

Au mai fost amintite vizitele: delegației Conferinței creștine pentru pace din Japonia, a delegației Bisericii Evanghelice din R. F. Germania, a delegației Patriarhiei apostolice din Antiohia condusă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Elias IV cu mai mulți ierarhi.

Astfel Conferința de orientare din luna decembrie 1974 a constituit orientarea noastră pe linie socială și obștească pentru sprijinirea marilor idealuri ale poporului nostru.

REDACȚIA

O ANIVERSARE

În ziua de 6 iunie 1974, la Seminarul teologic, de la biserica Radu Vodă din Capitală, a avut loc, aniversarea a 51 ani, de la absolvirea Seminarului Central — promoția an 1923.

Un comitet de colegi, din București, în frunte cu P. C. Preot Ion C. Popescu-Ștefănești, fost protopop și preot în București, Pr. Gh. Chiriloiu, avocat Iordan Ionescu, Pr. Dumitru Lupănescu, Pr. Constantin Marinescu și alții, au hotărât să aniverseze 51 ani de la terminarea și absolvirea Seminarului Central din București —

rugînd pe P. C. Preot Ion C. Popescu-Ștefănești — ca fiind mai liber, să facă depistările adreselor colegilor rămași în viață și să ia toate aprobările de la forurile respective.

Joi dimineața, la ora 8 fix, foștii colegi rămași în viață, s-au adunat la biserica Radu Vodă.

Întîi s-a făcut un parastas, pentru pomenirea profesorilor și colegilor decedați, oficiat de un sobor de preoți: P. C. Preot Ion C. Popescu-Ștefănești, Preot Dumitru Lupănescu și Pr. Constantin Marinescu-Tei.

În timpul parastasului, cînd se pomeneau numele colegilor morți, au fost clipe emoționante pînă la lacrimi, pentru că din 32 cîți au absolvit, unii au părăsit viața pămîntească mai de vreme.

S-a oficiat și un Te-Deum de mulțumire lui Dumnezeu, că ne-a ținut în viață pînă la această vîrstă, de către preoții Marin Diaconescu-Pitești, Petre Niculescu-Veselu și Alex. Dumitrescu-Constanța.

Răspunsurile au fost date de elevii Seminarului și ai Școlii de cîntăreți. A urmat după aceea, fotografierea tuturor în curtea bisericii, unii din ei fiind însoțiți și de soțiile lor.

La ora 12, toți colegii, au mers într-o sală de clasă a Seminarului. Locul profesorilor decedați, a fost ocupat de către foștii pedagogi ai Seminarului Central: Pr. Victor N. Popescu, Pr. Marin Diaconescu și profesor Nae Ștefănescu.

Profesorul Nae Ștefănescu, a strigat catalogul, rugînd pe fiecare prezent, să expună rezumativ, din activitatea sa — în timpul celor 51 de ani.

Preotul Victor N. Popescu București, a povestit amintiri, din vremea cînd era elev al Seminarului, sub Directorul Preot Dr. Const. Popescu, Arhimandrit Scriban și despre mulți alți profesori, pe care i-am avut.

La sfîrșit, P. C. Protopop Ion C. Popescu-Ștefănești, ca încheiere, a ținut o cuvîntare, cu următorul cuprins rezumativ:

«Revederile colegiale, au creat o tradiție, ca la anumite intervale de timp, să se întrînească colegii, pentru aniversarea promoției, după cuvîntul psalmistului «*Cît de frumos este atunci, cînd se adună frații împreună*» sau cuvintele poetului Mihail Eminescu: «*trecut-au anii, ca norii lungi pe șesuri și nici odată n-au să mai vină iară*» sau ale cronicarului Miron Costin: «*Trec vremurile, ca umbra, ca umbra de vară. Cele ce trec nu mai vin, nici nu se întorc iară*». Și ca apa în cursul său, cum nu se oprește, așa cursul vieții, nu mai contenește».

Cele mai frumoase zile din viața noastră sînt, acelea pe cari le îngropăm în cripta amintirilor, cu viața de seminar, cu bucuriile, necazurile și emoțiile examenelor.

Tempus regit actum — glăsuiește un dicton latin, dar tot un dicton latin spune: *Tempus in memoriam evoluit*, adică timpul a intrat în amintirea anilor petrecuți laolaltă, pentru ca astăzi să ne adune pe cei rămași în viață, întocmai ca apostolii aduși de la marginile lumii, la casa Maicii Domnului.

Amintirea este hrana sufletească a omului și vorbirea lui cu trecutul.

Amintirea este întreaga poezie a vieții de elev, cu etapele din viața noastră. O parte din promoția noastră, au urmat cursurile Fac. de teologie, alții cursurile Fac. de Drept, Litere și Filosofie, restul au îmbrăcat haina preotească, unii după terminarea Seminarului, alții după terminarea teologiei.

Făcînd abstracție de profesie și locul de muncă, toți n-au ascuns talanții dobindiți, iar ca preoți de parohie, au împlinit preoția ideală a Sf. Ioan Gură de Aur, iubind biserica lui Hristos, păstrătoarea învățaturii Lui, restaurînd bisericile și împodobindu-le cu picturi noi și obiecte de cult, după cuvintele Scripturii: «*Rîvnă Casei tale, mă va minca Doamne*», nu așa ca în nuvela Pr. Gala Galaction «*Bisericiuța din Răzoare*».

— Ca încheiere P. C. Sa a adus mulțumire Prea Fericitului Părinte Patriarh, pentru înalta binecuvîntare dată pentru această întîlnire.

— Conducerii de Stat, pentru sprijinul moral și material ce-l acordă bisericii și slujitorilor ei.

— Direcției Seminarului teologic, pentru amabilitatea arătată față de această întîlnire aniversară.

— Profesorilor și colegilor, pentru bucuria că ne-am întîlnit, după 51 ani, în această zi de prăznuire.

După această cuvîntare, toată lumea, a mers la sala de mese, unde a avut loc o masă colegială.

A fost o atmosferă de înălțare spirituală, ca acum 51 de ani, în sala de mese a Seminarului Central.

În timpul mesei, a luat cuvîntul Pr. D. Lupănescu, spunînd cu ochii plini de lacrimi, că se simte emoționat, cînd se vede alături de foștii colegi, dar plîng pe cei plecați dintre noi: — Dobre Ion, Costea Gh., Gogiulescu Alec. și alții. A mai vorbit colegul Popescu I. Alex. presărînd cuvîntarea cu citate din scrierile literare D. Zamfirescu și Eugen Lovinescu. Cuvinte scurte au mai ținut ziaristul Lorin Popescu și Pr. Teodor Rădulescu. La sfîrșit P. C. Protopop Ion C. Popescu-Ștefănești, a încheiat masa colegială cu o cuvîntare despre frumusețea folclorului românesc spunînd așa :

«Ca făclii luminoase ce sîntem, indiferent de funcția socială și locul de muncă, să iubim satul copilăriei, să iubim poporul de la țară, și să punem toată puterea noastră, la promovarea și păstrarea tezaurului nostru folcloric, așa cum cu o viziune revelatorie a spus și dl. Nicolae Ceaușescu — Președintele țării noastre, R. S. România, într-o cuvîntare ținută la 28 februarie 1974, cu toate cadrele de conducere ale agriculturii de Stat: «*Ca literatură, scriitorii, artiștii și muzicienii, să scrie despre sat și viața țărănimii noastre*».

ASISTENT

BISERICA «MAICA PRECISTA» DIN MUNICIPIUL PLOIEȘTI

Situată în centrul orașului, pe strada Armoniei, nr. 3, înaltă și zveltă, măiestrit pictată, biserica «Maica Precista» atrage atenția, celor ce o cercetează, prin «haina nouă» pe care a îmbrăcat-o prin osirdia harnicului și neobositului ei paroh, Prea Cucernicul Părinte, iconom stavrofor, Petre Niculescu-Veselu, ajutat de bunii săi enoriași pe care i-a îndrumat cu pricepere și dăruire.

Liturghisitor la acest sfințit lăcaș din aprilie 1933, părintele Niculescu s-a ocupat în tot timpul activității sale pastorale, cu tactul și intuiția ce-l caracterizează, ca această biserică, pe care o vedem și admirăm astăzi, să fie un adevărat lăcaș de

Inchinăciune închinat Maicii Domnului — Cea mai presus decât heruvimii și mai slăvită, fără de asemănare, decât serafimii.

Lăcașul a fost înălțat din temelie în anul 1820 pe locul unei biserici mai vechi a cărei datare se pierde în negura anilor. Cu timpul, zidurile au început să se subrezească, turlele din lemn au putrezit iar zugrăveala i se întunecase din cauza fumului. De aceea între 24 iulie și 23 octombrie 1934, sub îndrumarea Comisiei Monumentelor Istorice s-au întreprins la această biserică următoarele lucrări: întărirea fundațiilor cu piloni de mare adâncime, turle noi de zid cu profiluri zvelte, pridvor nou susținut pe coloane de piatră, tavane, abside, cafas, mobilier și acoperiș nou, iluminat electric, încălzire centrală (calorifer). Din cele vechi s-au păstrat doar zidurile și catapeteasma sculptată în lemn (stil baroc), aurită, cu icoane pictate în ulei de Chiriț monahul din anul 1841. Pictura interioară din anul 1875 a fost dislocată când s-au făcut tencuieli noi și biserica a rămas să i se facă o nouă zugrăveală.

Cutremurul din noaptea de 9—10 noiembrie 1940 și bombardamentul din timpul celui de al doilea război mondial — la 31 mai 1944 — au produs bisericii avarii, fapt ce a făcut să se întreprindă noi lucrări de reparații: subzidirea temeliei, înlocuirea celei vechi cu soclu de piatră cioplită de jur împrejurul bisericii, înlocuirea acoperișului și retencuirea pe dinafară a zidurilor, apoi turnarea din nou a clopotului, zidirea unei clopotnițe noi.

Biserica «Maica Precista» a fost construită în stil bizantin, în formă de cruce, cu trei turle deschise, stil ce a fost menținut și la restaurările ulterioare ale lăcașului.

Repictarea bisericii a fost începută la 11 ianuarie 1968 și a fost executată de artistul pictor Iosif Keber în tehnica frescă.

Pentru toate aceste lucrări, cu unele intreruperi, au trebuit mulți ani de muncă fermă, entuziastă și strădanii de zi cu zi din partea Părintelui Paroh Petre Niculescu-Veselu ce a avut ca sprijin neprecupețit Consiliul parohial și enoriașii săi.

Bine proporționată arhitectonic, cu albul imaculat al exteriorului și turlele ce se înalță zvelte spre cer, cu pictura interioară artistic realizată, biserica «Maica Precista» din municipiul Ploiești își primea, în ziua de 21 noiembrie, pe credincioșii parohiei în frunte cu păstorul lor spiritual, care o ridicaseră și o înfrumusețaseră, și pe alți distinși oaspeți veniți să sporească bucuria acestora.

Pentru frumosul și impresionantul ritual al resfințirii bisericii Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a delegat pe Prea Cucernicul Preot Alexandru Ionescu, vicar mitropolitan, care a săvârșit această slujbă solemnă în fruntea unui sobor de preoți format din: P. C. Pr. Petre F. Alexandru, consilier cultural al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, P. C. Pr. Consilier Ion I. Neamu, P. C. Pr. Stan C. Dimancea, de la biserica Ienei din Capitală, P. C. Protoiereu Marin Cîlă, și alții.

După sfârșirea slujbei utreniei și a aghiasmei, s-a făcut resfințirea bisericii prin ungerea cu Sfântul Mir, stropirea cu aghiasmă, citirea rugăciunilor pentru resfințire. A fost citit apoi documentul prilejuit de acest eveniment de seamă din viața parohiei. A urmat slujba sfintei liturghii unde răspunsurile au fost date de credincioșii prezenți la această sărbătoare.

Predica zilei s-a rostit de către P. C. Pr. Stan Dimancea care a oglindit în cuvinte alese cinstirea Maicii Domnului în viața credincioșilor noștri.

Seria cuvântărilor a fost începută de P. C. Protoiereu Marin Cîlă care a rostit un cuvânt de «bun sosie» delegației și a prezentat o scurtă dare de seamă asupra

Fig. 1. Biserica «Maica Precista» din orașul Ploiești — vedere de ansamblu.

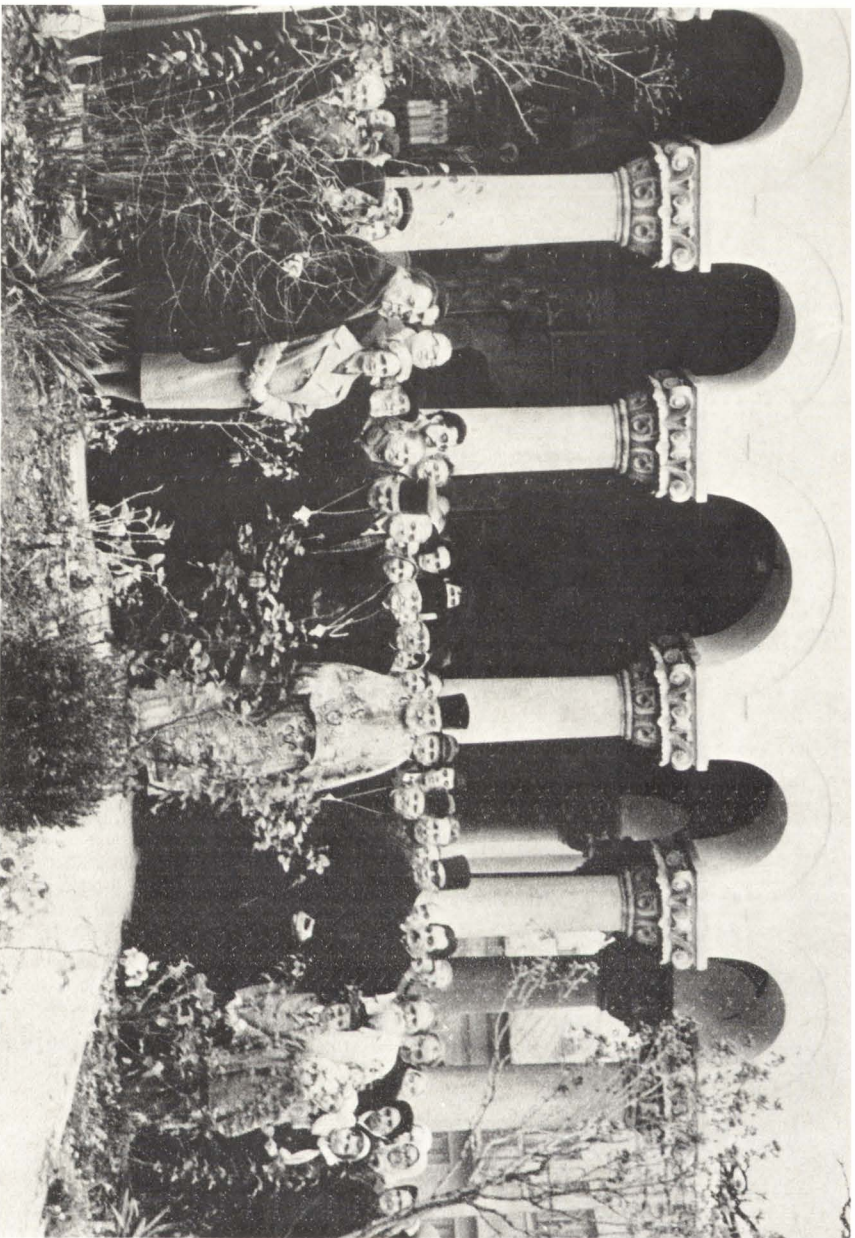

Fig. 2. Soborul de preoți după slujba de sfințire a bisericii «Măica Preislas» din Ploiești — 21 noiembrie 1974.

lucrărilor ce se întreprind în cuprinsul protopopiatului Ploiești: restaurări, reparații radicale, pictură și restaurări de pictură, etc.

În cuvîntul său la această zi de sărbătoare, P. C. Părinte Iconom Stavrofor Petre Niculescu-Veselu, parohul bisericii «Maica Precista» a început prin a aduce mulțumiri și recunoștință onoratei delegații pentru răspunsul dat chemării adresate de a fi «părtași acestei slujbe dumnezeiești, săvîrșită atît de solemn, cu adîncă simțire și «cu o stăpînire de sine» ce a cucerit sufletele. Cuvinte de mulțumire au fost adresate și confracților clerici prezenți la sărbătoare. Apoi P. C. Sa a adăugat: «S-a spus, pe bună dreptate, că toate bunurile care alcătuiesc patrimoniul spiritual și material al popoarelor, oricare ar fi locul lor sub soare, sînt opera popoarelor înseși, — adună în ele tot ceea ce geniul și forța creatoare a mulțimilor a putut materializa prin cele mai alese exemplare ale lor. Preluînd de la înaintași această sfințită biserică cu istoria ei — generațiile de astăzi de credincioși din jurul altarului de la biserică «Maica Precista» și-au adus contribuția lor generoasă la păstrarea și preînnoirea acestui patrimoniu spiritual care, prin notele sale specifice de arhitectură și zugrăveală, constituie un unicat pentru municipiul Ploiești și, poate, chiar pentru această latură de țară». Această operă de artă este rod al contribuției episcopilor, consilierilor și enoriașilor acestei parohii, a iubiților fii spirituali pe care — a spus vorbitorul — îi îmbrățișez acum cu toată căldura inimii mele și cărora le voi fi recunoscător toată viața.

Referindu-se la lucrările de preînnoire a bisericii «Maica Precista», Părintele Petre Niculescu a precizat că la această acțiune de muncă susținută nu s-au aflat singuri. Alături de ei au fost Arhiepiscopia Bucureștilor și Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, care a acordat dotații în bani și a îndrumat în alegerea artistului care să execute zugrăveala în tehnică frescă — pictorul Iosif Keber, precum și Departamentul Culelor care a autorizat executarea lucrării și a înlesnit procurarea materialelor necesare realizării ei. Tuturor, P. C. Sa a adresat, în această împrejurare, mulțumirile și recunoștința solemnă.

Acum, după patruzeci și unu de ani de muncă dusă în scopul realizării dorinței ce i-a stăpînit mereu sufletul — aceea de a face din biserică Maicii Precista un locaș de frunte al acestor ținuturi, cu ziduri puternice și zugrăveală de rară frumusețe — a spus vorbitorul, voi spune: «Dumnezeule — Tată, Fiule și Duhule Sfinț — și Tu, Maică Precista, primiți rugăciunea de mulțumire a smeritului meu suflet, pentru toate cîte m-ați învrednicit să fac la această biserică spre slava voastră și spre zidirea spirituală a enoriașilor mei. Vegheați cu ochiul vostru cel pururea treaz asupra acestei sfințe biserici, pentru ca să dăinuiască nezdrucliată și neștirbită în frumusețe din neam în neam. Revărsați asupra credincioșilor, care se închină vouă la acest sfinț altar, belșug de daruri cerești și pămîntești ca o dreptă mîngiere și răsplătire pentru ceea ce inima lor a dăruit în decursul anilor, bisericii lor; iar mie, păstorul lor, dăruiți-mi sănătate și putere de muncă pentru a ține aprinsă acel candela credinței noastre ortodoxe.

Treime Sfințită, și Tu, Maică Precistă, vegheați cu îndurare asupra țării noastre și asupra conducătorilor ei, pentru înaintarea noastră pe căile propășirii și pentru pacea întregii lumi».

Apoi P. C. Pr. Cons. Petre F. Alexandru a dat citire scrisorii trimisă credincioșilor parohiei de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian care, invitat fiind, n-a putut veni fiind reținut de diferite obligații în munca de înaltă răspundere ce o poartă la

cîrma sfintei noastre Biserici. Au fost cuvinte de îndemn, de dragoste părintească adresate tuturor ostenitorilor ce au contribuit la ducerea la bun sfîrșit a acestei frumoase lucrări, felicitîndu-i și pe ei și pe preotul lor.

În încheiere a vorbit Prea Cucernicul Părinte Vicar Alexandru Ionescu care a spus: «Am venit aici prin încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian — cel ce poartă de grijă de Biserica întreagă din cuprinsul Patriei române. Am venit aici pentru a ne pleca genunchii la acest altar și a ne ruga pentru această biserică și pentru credincioșii ei în frunte cu vrednicul ei preot paroh.

Dați-mi voie ca la urarea de «bun venit» să vă răspund din toată 'nima «bine v-am găsit!».

În numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian — a spus Părintele vicar — vă aduc patriarhale binecuvîntări pentru această realizare măreață. Iar eu personal felicit pe părintele paroh Petre Niculescu Veselu care s-a străduit mereu, întii pentru consolidarea zidurilor bisericii, apoi pentru instalarea în interior a încălzirii centrale și înfrumusețarea ei cu pictura pe care o vedem astăzi terminată și pe care o apreciem. O astfel de lucrare face cinste parohiei. S-a realizat un lucru important aici, ce merită toată lauda și lauda se cuvine atît părintelui paroh, cît și dumneavoastră, păstoriții săi. Dumnezeu să vă răsplătească tuturor, iubiții mei, pentru osteneala pe care ați depus-o la această lucrare de împodobire a Sfîntului lăcaș al Domnului, numele vostru înscriindu-se în ceruri».

Festivitatea se încheie cu un Polihroniu pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru înalta conducere de Stat, pentru cler, enoriașii acestei parohii și pentru toți participanții la solemnitate.

ASISTENT

BISERICA DIN PAROHIA JEGĂLIA — IALOMIȚA

Duminică 17 noiembrie 1974 parohia Jegălia din județul Ialomița a fost în sărbătoare: biserica din această parohie a fost tirnosită în acea zi.

Temelia ei a fost pusă în anul 1925. În anul 1938 construcția a fost terminată și lăcașul a fost dat cultului, nepictat. În anii 1944—1945 el a fost pictat în tehnica «tempora». După aproape 30 de ani, pictura degradîndu-se, credincioșii parohiei în frunte cu cei doi vrednici preoți ai săi, Petre Rășanu și Ion Panait și cu Consiliul parohial au hotărît să o înzestreze cu pictură aleasă, lucrare care a fost executată în anii 1972—1973. În același timp au fost executate și lucrări de înnoire exterioară, așa încît la data tirnosirii biserica apărea frumoasă, cum n-a fost ea niciodată. Au ținut credincioșii din Jegălia și preoții lor să amîne tirnosirea lăcașului de închinăciune pînă cînd toate aceste lucrări importante vor fi isprăvite. Și astfel, parohia Jegălia, așezare frumoasă de pe malul Borcii, își are astăzi sfințită biserica sa, mîndră ca o catedrală.

Zi de toamnă tîrzie. Credincioșii așteptau în haine de sărbătoare pe Vlădica Roman Ialomițeanul, Episcopul trimis de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian la această sfințită festivitate. Era pentru prima dată cînd un episcop intra în biserica nouă din Jegălia. Venea Vlădica Roman pentru ca prin rugăciuni și prin împlinirea

frumosului ritual ortodox de sfințire a bisericilor, să sfințească Sfânta Masă și Sfântul Altar al acestei construcții bisericești, știut fiind că numai după împlinirea ritualului amintit un lăcaș de închinăciune ortodox, oricând ar fi fost el construit, intră în rândul bisericilor canonice deschise. Oricât de veche ar fi o construcție, din momentul înfrumusețării ei, ea devine o biserică nouă.

La ora 8,30, Prea Sfințitul Episcop Roman este primit în fața bisericii de către credincioși, de către P. C. Protoieru de la Fetești Stan Ion și de preoții și diaconii cari vor înconjura pe Vlădica la oficierea slujbei din acea zi.

După ocolirea bisericii de către clerul slujitor și credincioși, înainte de a se începe sfințirea sfintei mese, P. C. Consilier Petre Alexandru citește documentul, cu istoricul lucrărilor bisericii, document ce s-a așezat în piciorul sfintei mese.

La sfârșitul slujbei de sfințire toți credincioșii trec prin sfântul altar — singuri dată când este îngăduit credincioșilor, bărbați și femei, să intre aici — sărută sfânta masă și iau loc în biserică, spre a-și uni gândul și glasul în rugăciune, la prima Sfântă Liturghie săvârșită în biserică nou sfințită.

În cursul Sfintei Liturghii credincioșii au avut prilejul să asiste la hirotonia a doi tineri teologi, unul în diacon și altul în preot.

Predica zilei a fost ținută de preotul Toma Gheorghe de la parohia vecină Unirea.

La sfârșitul Sfintei Liturghii întreg soborul slujitor, în frunte cu Prea Sfințitul Episcop Roman, ia loc pe solee. Preotul paroh Petre Rășanu face darea de seamă asupra construcției bisericii și ultimelor lucrări executate: pictura cea nouă și înnoirea exteriorului. Cucernicia sa mulțumește Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru ajutorul acordat terminării lucrărilor de pictură și Prea Sfințitului Episcop Roman pentru bunăvoința de a fi venit să săvârșească înfrumusețarea bisericii din Jegălia, dând prilej credincioșilor acestei parohii să ia parte la o sfințire de biserică, la oficierea unei Sfinte Liturghii arhieresti și la hirotonia a doi tineri teologi, — toate prilejuri foarte rare pentru credincioșii din mediul rural.

În continuare vorbește apoi P. C. Protoieru Stan Ion de la Fetești, care salută pe P. S. Episcop Roman și care face apoi o dare de seamă asupra stării lăcașurilor de cult din Protoieria Fetești, arătând dragostea și interesul preoților și credincioșilor pentru sfintele biserici, — toate bine îngrijite și înfrumusețate.

La sfârșit, Prea Sfințitul Episcop Roman, în cuvântul Prea Sfinției Sale, spune printre altele: «Am venit să săvârșesc sfințirea acestui sfânt lăcaș și mă bucur din toată inima de tot ce am auzit în cuvântările Cucernicului paroh și Prea Cucernicului Părinte Protoieru despre strădania voastră pentru înfrumusețarea acestui lăcaș de închinăciune. Totodată, vă aduc din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian binecuvântarea Prea Fericirii Sale și urările Prea Fericirii Sale pentru voi toți, de mult spor duhovnicesc, ca și cuvânt de laudă pentru cei doi păstori sufletești ai voștri.

V-ați străduit, iubiții mei, să înălțați acest sfânt lăcaș în care sălășluiește Dumnezeu și în care veți primi darurile Sfântului Duh. Dumnezeu să binecuvânteze pe toți cei ce l-au ridicat și l-au împodobit cu pictură nouă și frumoasă și pe toți cei care le cinstesc.

...Am aflat acum nu numai de fapta voastră de cinstire a bisericii, dar și din spusele Părintelui Protoieru că în toate parohiile din acest Protopopiat situația este aceeași ca la Jegălia. Prea Cucernicia Sa spune că se mândrește cu lucrările care

se înfăptuiesc la bisericile din Protoieria Fetești. Eu îi laud și-i felicit pe toți credincioșii și preoții din acest Protopopiat și îndeosebi, laud și binecuvîntez pe voi, credincioșii acestei parohii și pe vrednicii voștri păstori, părintele Petre Rășanu și părintele Ion Panait pentru strădania ce ați depus-o ca lucrările săvârșite aici să ia sfîrșit. Dar sînt dator să spun că lucrarea voastră și a tuturor celor amintiți de Părintele Protopop nu se termină aici. Lucrările de înfrumusețare a sfințelor biserici se împletesc cu lucrarea duhovnicească și aceasta nu ia sfîrșit niciodată. Ați făcut o biserică nouă și frumoasă, în care veți veni să vă rugați lui Dumnezeu și să-L cinșiți. Dar fiecare creștin este dator să zidească în el o biserică. «Voi sînțeți biserica lui Dumnezeu Celui viu», spune Sfîntul Apostol Pavel. Această biserică zidită din cărămidă era pînă astăzi o simplă casă. Prin pogorîrea Sfîntului Duh ea s-a sfințit astăzi și a devenit lăcaș al lui Dumnezeu. Așa și noi creștinii: nu prin faptul că ne-am născut ne-am și sfințit. După botez primim harul lui Dumnezeu prin ungerea cu Sfîntul Mir, ca și această biserică sfințită prin ungerea cu același Sfînt Mir, care a umplut-o de puterea Sfîntului Duh. Dar ce înseamnă această biserică, dacă ea nu este însuflețită și de rugăciunile tuturor? Ce înseamnă biserica din noi, sufletul nostru, dacă nu ne vom strădui s-o înfrumusețăm? Și cum vom face acest lucru? Prin rugăciunea noastră, prin curățirea vieții noastre, prin dragostea noastră față de Dumnezeu și față de aproapele.

O biserică de zid se învechește, se înegrește în cursul anilor și sîntem datori s-o curățim, s-a înfrumusețăm prin strădania noastră. La fel și cu sufletul nostru și el se afumă, se înegrește de atîtea păcate, de lăcomie, de ură, de răutate. Avem mijlocul de a-l curăți și lumina din nou: mijlocul de a face acest lucru este pocăința, sînt lacrimile de pocăință care ne fac din nou fii ai lui Dumnezeu. Biserica din noi, sufletul nostru, trebuie deci înnoită prin taina spovedaniei, pentru a ne putea să ne învrednicim iarăși de harul ce se coboară asupra noastră prin tainele lui Dumnezeu care se găsesc în Biserică. Cu spovedania ne apropiem de taina-tainelor, de sfința împărtășanie, care ne unește cu Hristos Domnul, știind că El coboară real în noi prin sfința împărtășanie. Prin ea primim putere și curaj. În acest sfințit lăcaș am sfințit altarul în care se săvîrșește taina-tainelor care ne unește cu Hristos, sfința împărtășanie.

luați aminte, iubiții mei, deci că aveți datoria să vă îngrijiți și biserica dinăuntrul vostru.

Fie ca această zi să însemneze începutul hotărîrii voastre de a înfrumuseța în voi biserica sufletului vostru, eu care să vă puteți prezenta în fața lui Dumnezeu pentru răsplata ce ne așteaptă pe toți la sfîrșitul vieții noastre.

Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți, Amin!»

Solemnitatea tîrnosirii bisericii din Jegălia Ialomița ia apoi sfîrșit, credincioșii mergînd la casele lor cu bucuria în suflet că lucrarea începută de părinții lor a luat sfîrșit, că au acum o biserică sfințită care-i va ajuta să se îngrijească și de biserica din sufletul lor.

ASISTENT

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA MĂRCEȘTI, JUDEȚUL ARGEȘ

Ziua de 21 noiembrie 1974 — Intrarea în Biserică a Maicii Domnului a rămas de neuitat pentru credincioșii parohiei Mărcești, comuna Bogați, Județul Argeș.

Încă de cu seară, biserica, reînnoită cu lucrări de consolidare și cu o nouă și frumoasă pictură, se împodobise cu flori și cu șervete naționale. Îmbrăcată strălucitor ca o «mireasă duhovnicească» încă de la slujba vecerniei săvârșită de către P. C. Protoiereu Gheorghe Dudu, de la Cîmpulungul Muscelului, însoțit de un sobor de preoți și de arhidiaconii Constantin Dumitrescu și Miron Mihuț de la catedrala Patriarhală, aștepta ziua praznicului.

Astfel în dimineața mării sărbători creștine a poposit în mijlocul credincioșilor P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, însoțit de P. C. Pr. Mihail Marinescu, consilier mitropolitan și Pr. David Popescu, de la Centrul Eparhial.

Într-o atmosferă de pietate și de adîncă bucurie duhovnicească a fost săvârșită sfințirea apei și ocolirea bisericii cu stropirea cu apă sfințită și cu Sfîntul și Marele Mir și a continuat cu oficierea Sfintei Liturghii solemne. Credincioșii participanți au dat răspunsurile liturgice prin muzica omofonă, fapt care a înfrumusețat în mod deosebit desfășurarea slujbei.

Luînd cuvîntul P. C. Pr. Gh. Dudu, protoiereul respectiv, a prezentat o «dare de seamă» prin care a adus mulțumirea credincioșilor că au putut participa — unii pentru prima oară — la o slujbă arhierescă atît de frumoasă.

Subliniază rivna credincioșilor, care în frunte cu preotul Popescu Gr. Ioan, slujitorul lor de mai bine de un sfert de veac, au reușit să execute lucrări atît de minunate în parohia lor. De asemenea arată că preoțimea din cuprinsul protoieriei Cîmpulung își face datoria, din punct de vedere preoțesc și cetățenesc, ascultînd de sfaturile Prea Fericitului Părinte Patriarh și încadrîndu-se cu toată convingerea pe «apostolatului social». Aduce mulțumiri Prea Fericirii Sale și Departamentului Cultelor pentru concursul acordat tuturor parohiilor din protoierie, precum și parohiei Mărcești.

Pr. Popescu Gr. Ioan parohul bisericii, în cuvîntul său, după ce arată respectul și recunoștința sa delegaților Centrului eparhial și face un succint istoric al bisericii, ridicată din vechime de către credincioșii din comună, pe aceste dealuri pline de livezi frumoase și de locuri pitorești. Mulțumește tuturor celor care l-au ajutat și sprijinit în aceste lucrări, credincioșilor din parohie, precum și fiilor parohiei plecați în alte localități, care nu au uitat de biserica lor și au trimis contribuții benevole pentru înfrumusețarea ei. Aduce mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh pentru ajutoarele acordate și Departamentului Cultelor pentru concursul oferit totdeauna parohiei.

P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, după ce arată bucuria de a veni la Mărcești ca să binecuvinteze strădanția credincioșilor pentru aceste lucrări și a sfinți înnoirile făcute și noua pictură, subliniază că prin aceste rugăciuni biserica devine locaș curat al Sfîntului Duh. Lucrările sînt frumoase și vrednice de admirat. Puterea sfință nu stă însă numai în numărul mare al credincioșilor ci în sufletele lor. Se vede pictura bisericii, dar se vede mai mult

prezența și credința celor de față. Haina cea nouă a bisericii constituie dovada credinței și griji lor pentru păstrarea lucrurilor sfinte. În încheiere, P. S. Sa evoca dragostea și grija părinților și strămoșilor noștri pentru locașurile de cult și cei care au ridicat acest locaș. Forța lor morală și materială în viață a fost legea creștină și această lege o avem și noi, urmașii lor creștini.

Astfel o nouă biserică reînnoită și pictată pe valea Argeșului, prin rivna credincioșilor din parohia Mărcești, subliniază activitatea și dragostea lor pentru tradiția noastră creștină și pentru legea străbună ortodoxă.

ASISTENT

ÎNCHIEIEREA LUCRĂRILOR DE RESTAURARE A BISERICII MICI (PARACLISULUI) DE LA MĂNĂSTIREA SUZANA

În cîmpie, o vreme blîndă, dă încă transparență zărilor, punînd surdînă vocilor aspre ale iernii.

Aleile încercate altădată de flori, s-au închis în sine.

Pergolele, de pe care se cățarau vrejuri, stau goale, cu stîlpii și grinzile lor ca niște gratii.

Ajungînd în Măneciu-Ungureni, ultima stație a liniei ferate, se mai întîlnesc fete sprintene în port dacic, cu iile și opincuțele ca o podoabă de aur rămasă dintr-o comoară veche în cea mai mare parte risipită pentru totdeauna și care dau o înfățișare ținutului de măreție legendară.

Ieșînd din comună și urcînd spre liniștea olimpică a munților tot mai des te întîmpină mărețele hlamide albe pe umerii colinelor și măgurilor adormite în somnul hibernal.

Văile torențiale, rupturile din dreapta și stînga, pe care la orice ploaie mai bogată, se rostogolesc puhoaiete te însoțesc pînă la stațiunea Cheia.

Începînd de la Măneciu-Ungureni în sus, deasupra Vălenilor de Munte, pe o distanță de 14 km., împreună cu serpentinele suie, coboară și iarăși urcă și grandoasele frumuseți ale iernii carpatine.

Dăltuită în chiciură și promoroacă, Valea Teleajenului este o lucrare naturală de artă.

Apropiîndu-ne de Mănăstirea Suzana, aflată la 5 km. nord de Ploiești, pe marginea dreaptă a apelor Teleajenului, pe drumul care se întortochează urcînd din greu, apare bătrîna cititorie agățată pe o culme de 860 m. altitudine, la poalele muntelui Bobu.

Așezarea e încîntătoare. Între păduri de brazi și mesteceni, Mănăstirea ocupă un platou rotund cu două biserici și chilii, care te orbesc prin curățenia lor, iar în partea de apus spumegă pîrlul Stancea, izvorînd dintr-o coastă a masivului și repezîndu-se la vale pe o pantă bolovănoasă, pentru a se arunca în Teleajen, în fața mănăstirii. Spre răsărit de mănăstire își ridică creasta falnică muntele Ciăbucetul din care țîșnește în salturi torentul Epurașul.

Sub armura argintie a iernii montane, mănăstirea se aseamănă cu o floare albă de piatră, iar biserica cea mare tăiată în linii austere este impunătoare.

Împrejur ca o brătară de pridvoare luminoase, casele călugărești împodobesc edificiul.

Originea întemeierii mănăstirii se pierde în negura anilor. O legendă povestește, în legătură cu vechimea întiiiei așezării, numele lui Radu fiul lui Constantin Brîncoveanu. Vechiul lăcaș monahal se numea pe acea vreme «Mănăstirea de pe valea Caprei». Tilharii, în vremurile depărtate, au săvârșit un sacrilegiu intrînd în mănăstire și înjunghiiînd călugărițele, au jefuit sfîntul lăcaș de podoabe și odoare...

În anul 1740, o transilvăneancă pioasă Stanca Arșicu, de prin părțile Brașovului, sub numele monahicesc de Suzana, a pus temelie unei biserițe de lemn, a cărei durată a fost cam de 100 ani.

Cercetînd pisania din 1840, se spune că sub Episcopatul lui Chesarie al Buzăului, fiind stareță maica Suzana Albuț, s-a înălțat a două biserică din piatră, care fiind insalubră din cauza intemperțiilor, s-a șubrezit și degradîndu-se după 40 ani, în 1880, pe temelia veche, a început zidirea bisericii actuale — biserica mare — prin stăruințele și străduința noii starețe Natalia Perlea — rubedenie îndepărtată a cunoscutului dirijor Ionel Perlea și sub păstoria mitropolitului Calinic, fiind ajutați de către d-nii D. Frangulea, N. Perlea, D. Pitiș.

Biserica cu hramul Sfîntul Ierarh Nicolae, are forma de cruce, cu trei abside, pronaos, naos și altar. Arhitectura stil muntenesc, cu trei turle, pictura bizantină, în fresco, executată de pictorul P. Nicolau din Ploiești, ucenicul lui Tattarescu.

În 1910, cu osîrdia maicii starețe Tomaida Perlea, altă mătușă a ilustrului muzician, s-a zidit și «Paraclisul de iarnă» sau biserica mică a mănăstirii cu hramul «Acoperămîntul Maicii Domnului».

În ziua de 24 august 1970, au fost solemnitățile încheierii lucrărilor de restaurare, după transformările făcute în ultimul timp, prin inițiativa și stăruința Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, lucrări la care s-a investit suma totală de 6.145.700 lei.

Încheierea lucrărilor s-a isprăvit la 12 august 1970, cînd Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian împlinea 25 ani de la hirotonia Sa în Arhieru.

La 17 noiembrie 1971, un incendiu puternic distruge paraclisul (biserica mică), clopotnița și stăreția.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, văzînd că perla Mănăstirii Suzana este știrbită de o piatră scumpă, hotărâște să acopere pierderea suferită și iarăși din inițiativa Prea Fericirii Sale, în anii 1972—1974, sînt reparate din nou stricăciunile dinăuntru și din afară, paraclisul fiind pictat și în același timp s-au făcut din temelie zidul de sprijin și contraforți către stația de împpezirea apei și către pîrîul Stancea.

Lucrările au fost inaugurate în ziua de 7 decembrie 1974.

Festivitatea s-a desfășurat în prezența Prea Sfințitului Episcop Roman Ialomîjeanu, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor. Au mai fost de față: P. C. Pr. Ion Neamu, Consilierul Sectorului Economic II al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, Pr. David Popescu, Arhidiaconi: Evghenie Dascălu și Petre Zamfira de la Catedrala Patriarhală, P. C. Stareț Teoctist și diaconul Visarion de la Mănăstirea Chela, Ieromonahul Nicodin de la schitul Crasna.

Solemnitatea a fost inaugurată prin serviciul divin oficiat în Paraclis (biserica mică), de către P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, răspunsul la strană fiind dat de către soborul de maici.

P. S. Episcop împreună cu soborul de slujitori au oficiat tirnosirea bisericii mici și în același timp s-a făcut și hirotonia în preot a diaconului Iancu Militaru.

Predica a fost rostită de P. C. Preot David Popescu.

Luând cuvîntul de încheiere P. S. Episcop Roman Ialomițeanul dă sfaturi pentru cei care intră în biserică adică să aibă teamă, cuget și inimă curată, fiindcă pe aceștia îi va aștepta fericirea, în vreme ce pe cei necredincioși îi va aștepta osîndirea.

Alegerea hramului bisericii Sfintei Filoftea dă prilej P. S. Episcop de a recomanda maicilor ca să ia ca model de viață pe Sf. muceniță, care a fost strălucită în lume prin fecioria cu toate virtuțile, prin dăruire făcîndu-se lăcașul lui Dumnezeu și prin dărnicia fără de margini față de aproapele, îndură toate umilințele omenești, însă cîștigă împărăția cerurilor.

P. S. Episcop îndeamnă pe maici a ajuta pe drumeți și pe cei necăjiți care le cer ajutorul.

Incheierea o face transmițînd «Binecuvîntările Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian».

A luat apoi cuvîntul Maica Stareță Singlitichia Marin, care aduce mulțumiri lui Dumnezeu, pentru ajutorul dat pentru realizarea terminării lucrărilor.

Prea Cuvioșia Sa menționează că gîndurile soborului Mănăstirii Suzana, se îndreaptă cu recunoștință către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, care a înțeleș impasul prin care au trecut și cu grija părintească pe care a arătat-o întotdeauna față de biserică prin bunătate și blîndețe a sprijinit și îndrumat refacerea bisericuței, clopotniței și stăreției, pe care le-a înzestrat cu mobilier adecvat.

Mulțumește P. S. Episcop Roman Ialomițeanul pentru dragostea avută de a sfinți noul lăcaș și pentru încurajările, ajutor material și moral.

Mulțumiri se aduc și P. C. Pr. Ion Neamu — Consilier — care a urmărit lucrările de renovare, precum și aceluia care au ajutat prin obolul lor pentru realizarea lucrării.

Gîndul întregului sobor se îndreaptă și către muncitorii care în frunte cu dl. Streinu Ion — șeful șantierului și dl. pictor Profeta cu colaboratorii săi n-au precupețit timp pentru terminarea la timp a bijuteriei care se vede.

La agapa colectivă P. S. Episcop Roman Ialomițeanul în cuvîntul ținut, arată importanța mănăstirilor în istoria zbciumată a neamului românesc, precum și contribuția în dezvoltarea limbii române aduse de străduitorii călugări.

Prea Sfinția Sa dă sfaturi duhovnicești de trăire cu adevărat monahicească.

P. C. Pr. Ion Neamu — Consilier al Sectorului Economic II al Arhiepiscopiei Bucureștilor, însărcinat de către Consiliul Eparhial cu supravegherea lucrărilor, a prezentat o scurtă dare de seamă asupra situației nefaste a mănăstirii care căzînd pradă incendiului din 17 noiembrie 1971, se distruge o parte din complex.

În această situație Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian prin bună-tate și înțelepciunea care îi sînt caracteristice aprobă refacerea părții distruse îndrumînd cu multă dragoste și răvnă lucrările.

Asigurarea lucrărilor a fost efectuată de prezența unui șef de șantier ajutat ca personal tehnic de un tehnician și un magazioner de materiale. Fiind un punct izolat muncitorii au avut asigurată cazarea și cantina pe șantier.

Refăcută partea cea stricată, pare ca o petală care i s-a adăugat minăstirii de un meșter priceput florii care era văduvită și care în prezent îți încntă ochiul, indemnind pe oricine la reculegere și odihnă duhovnicească.

Vorbitorul aducind mulțumiri tuturor care au ajutat terminarea lucrărilor încheie festivitatea într-o atmosferă senină și bucurii inedite sufletești.

Pisanla stă ca mărturie a strădaniilor depuse :

«La 17 noiembrie 1971, când acest sfnt lăcaș, pășea în cel de al 232-lea an al existenței sale, a căzut pradă focului, pîrjolindu-i-se paraclisul cu hramul «Acoperământul Maicii Domnului» și «Sfinta muceniță Filoteia», clopotnița și stăreția.

Văzînd starea în care ajunseseră toate acestea, numaidecît cu osîrdie, Prea Fericitul Părinte Justinian Patriarhul României a hotărît reinnoirea lor. Din îndemnul Prea Fericitului Sale, Arhiepiscopia Bucureștilor, în anii 1972—1974, le-a dres din nou stricăciunile, le-a înzestrat cu noi acoperișuri, tavane, dușumele, tencuieli și tîmplărie și le-a înrumusețat pe dinăuntru și pe dinafară, așa cum se văd. În același timp, pentru nevoile mînăstirii, s-au făcut din temelie ziduri de sprijin și contraforți către stația de limpezirea apei și către riul Stancea.

Lucrările s-au inaugurat cu ales fast bisericesc, în ziua de 7 decembrie 1974, praznicul Sf. mucenițe Filoteia, cel de al doilea hram al înnoitului paraclis.

ASISTENT

BISERICA DIN PAROHIA VÎLCELELE — IALOMIȚA

Ziua de 3 noiembrie 1974 a prilejuit enoriașilor parohiei Vîlcelele, Protoieria Călărași, județul Ialomița, trăirea unei alese bucurii duhovnicești, ca urmare a re-deschiderii bisericii, în urma lucrărilor de restaurare a picturii, ce s-au executat la biserica parohială.

Încă de dimineată, credincioșii au venit pentru a lua parte la evenimentul sărbătoresc și să guste din mireasma duhovnicească a slujbelor ce se oficiază, cu prilejul unui asemenea rar eveniment.

La orele 8,30 s-a început slujba Utreniei. După Utrenie s-a săvîrșit sfințirea apei de către P. C. Părinte Ioan Purcărea, Protoiereul Protoieriei Călărași, înconjurat de un sobor de preoți.

După sfințirea apei soborul de preoți cu credincioșii prezenți, au înconjurat biserica, săvîrșind rînduiala tipiconală, după care intrînd în biserică, după citirea rugăciunilor rînduite și impuse de un asemenea eveniment, din fața Sfîntului Altar, P. C. Părinte Protoiereu Ioan Purcărea, a dat citire Documentului închinat cu prilejul evenimentului, încheind :

«Bunul Dumnezeu să înscrie în Cartea vieții pe toți cei ce au trudit la împodobirea acestui Sfnt Lăcaș».

A urmat Sfinta Liturghie, raspunsurile fiind date de credinciosii prezenti, in cadrul cintării omofone. Predica zilei a fost rostită de părintele Sima D. Jean de la parohia Radu Negru.

După terminarea Sfintei Liturghii a luat cuvintul părintele Alecu Paulin, parohul parohiei Vilcelele, care a făcut un succint istoric al parohiei, arătând in același timp realizările din cursul ultimilor cinci ani, de cînd C. Sa păstorește această parohie :

Terminarea in interior a camerelor din casa parohială, electrificarea bisericii și a casei parohiale, lucrări de scoaterea igrasiei din zidul bisericii, lucrări de imprejmuire la curtea bisericii, a casei parohiale, precum și la cimitirul parohial. In cuvintul său P. C. Părinte Paroh a mai reliefat sprijinul și înțelegerea pe care le-a avut din partea autorităților locale și conducerii C.A.P.-ului local. In continuare, aduce mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, pentru îndrumările date, care l-au orientat in executarea lucrărilor parohiale, conducerii C.A.P.-ului și autorităților locale, care l-au înțeles, sprijinit și ajutat in realizarea tuturor lucrărilor parohiale, precum și cucernicilor preoți, care au luat parte la sfinta slujbă și au contribuit prin prezența cucernicilor lor, la solemnitatea deosebitului eveniment.

In continuare, ia cuvintul P. C. Părinte Ioan Purcărea, Protoiereul Protoieriei Călărași, care aduce credincioșilor parohiei binecuvîntările Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care se bucură cînd aude de săvîrșirea unor asemenea lucrări, ca cele de la parohia Vilcele.

Vorbind in continuare despre biserica vie din sufletele credincioșilor, spune printre altele, că Biserica este un organism viu, care se distinge prin unitatea de credință a membrilor ei și prin participarea vizibilă la Sfintele Taine, precizînd in continuare că unitatea Bisericii derivă din :

«Faptul Intrupării, al Jertfei de pe Golgota, al Învierii Mintuitorului Iisus Hristos și din faptul Cincizecimii».

Biserica, spune in continuare C. Sa, ne dă hrana duhovnicească și ne întărește sufletul făcîndu-l capabil de o viață evlavioasă, nelăsîndu-l să fie cuprins de patimi, ci intrarîpîndu-l și ridicîndu-l la cer. In continuare, îndeamnă credincioșii de a frecventa biserica cu regularitate, a participa activ la cîntarea in comun, pentru a se îndestula de învățătura cea duhovnicească și a contribui la înfrumusețarea sfintelor slujbe, de a fi nu numai buni creștini, dar și buni cetățeni, achitîndu-se cu promptitudine de toate îndatoririle de ordin cetățenesc, căci, continuă C. Sa, climatul de deplină libertate religioasă de care noi ne bucurăm, se datorește Statului, care prin Constituția țării, garantează această libertate de care noi cu toții ne bucurăm.

In incheiere, se săvîrșește un Polihroniu pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, Conducătorii Statului și pentru credincioșii prezenti la sfinta slujbă.

A urmat o agapă in curtea bisericii, unde au luat parte toți credincioșii care au participat la sfinta slujbă. A fost o atmosferă plăcută, prilej de deosebită satisfacție duhovnicească, atît pentru credincioșii parohiei, cît și pentru credincioșii veniți de prin alte părți.

ASISTENT

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA BRĂȚIA, COMUNA AXINTELE JUDEȚUL ILFOV

În dimineața zilei de duminică 24 noiembrie 1974 credincioșii bisericii din parohia Brăția—Ilfov, primeau în mijlocul lor, în persoana Prea Sfințitului Episcop Roman Ialomiteanul, Vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, nu numai pe un fiu al satului lor, dar și pe ierarhul care venea, cu bucurie, să sfințească lucrările de pictură și de reînnoiri de la biserică și să aducă, pe lângă binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, credincioșilor, cunoscuților și tuturor celorlalți, încredințarea că-i va purta totdeauna în rugăciunile sale.

Ceremonia sfințirii bisericii s-a desfășurat după ritualul tradițional cu sfințirea apei, cu ocolirea bisericii și cu rugăciunile de curățenie pentru reînnoirea bisericii, încununându-se cu Sfînta Liturghie și cu parastasul pentru ctitorii bisericii.

La sfinșitul slujbei a luat cuvîntul P. C. Prot. Vasile Constantin din orașul Urziceni, care a spus, printre altele: «Prezența noastră aici constituie pentru biserică și credincioșii acestei enorii prilej de dublă bucurie. Mai întii, pentru că azi se săvîrșește sfințirea lucrărilor de reînnoire a bisericii, și, al doilea, pentru că această sfințire este săvîrșită de către Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomiteanul, fiu al acestui sat, care a fost luat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian ca un destoinic și apropiat colaborator».

Făcînd o succintă prezentare a lucrărilor ce s-au efectuat în cuprinsul protoderiei, subliniază că toți preoții și cîntăreții bisericesti își fac datoria; bisericile sînt în general frecventate, iar organele parohiale, în frunte cu preoții lor, fac eforturi continue, pentru înfrumusețarea și bunăstarea bisericilor lor. Aduce felicitări preotului paroh N. Toma și organelor parohiale din Brăția pentru frumoasele lor realizări.

«În darea de seamă» prezentată de preotul paroh N. Toma, se arată bucuria tuturor pentru fericitul eveniment în care Prea Sfințitul Roman poposește în satul natal, pentru sfințirea lucrărilor de reînnoire ale bisericii. După 130 de ani de la tîrnosire, și după 70 de ani de la prima restaurare, refăcută din nou după cutremurul din 1940, biserică din Brăția se prezintă din nou restaurată și pictată de pictorul Ștefan Constantinescu, avînd o haină nouă și strălucitoare. Aduce mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și Departamentului Cultelor pentru ajutorul material și moral acordat, precum și organelor parohiale și tuturor credincioșilor, care l-au înțeles și l-au ajutat la lucrări. De asemenea mulțumește Prea Sfințitul Episcop Roman, pentru osteneala de a veni să participe și să resfințească biserica.

Prea Sfințitul Episcop Roman, într-o caldă și duioasă cuvîntare, adresează credincioșilor din parohia și din satul său de naștere un ales îndemn duhovnicesc, spunînd, printre altele: «Mi-e sufletul involburat de multe simțămînte care vin în ființa mea. Pe de o parte vin să sfințesc lucrările de reînnoire ale bisericii, într-un locaș în care încerc emoții ce nu pot fi înveșmîntate în cuvinte. Am fost înainte în multe biserici, dar ca aici nu am simțit atîta bucurie; de cum pășesc acest prag îmi răsar în minte amintirile copilăriei mele». Într-un șirag de calde aduceri aminte, ca într-un șir de mătani, Prea Sfinția Sa, deapără momente sfinte din serile de denii din joia sau vinerea mare, cînd copiii, alături de cei bătrîni, cu lumînări aprinse în mîini, îngenuncheau în fața crucii, sau ocolea biserica în noaptea prohodului Domnului, cu Sfîntul Epitaf, sau cînd după vîrsta de 10

ani, — dus la Minăstirea Cernica — venea, de multe ori pe jos cîte 20 de km. ca să vadă o mamă bolnavă și să o bucure cu prezența sa. Și, în continuare, Prea Sfinția Sa spunea, cu emoție: «Aici, lângă biserică, am pe bunicul îngropat, pe frațele cel mai mare, de care abia îmi aduc aminte; aici am îngropată pe mama și tot aici l-am adus și pe tata. M-am născut în Hristos aici, în această biserică, prin baia sfintului botez, și am primit puterea pecetluită a Sfintului Duh pentru viața și ocrotirea pe care am avut-o. Biserica este mică, dar în sufletul meu și al tuturor are o rezonanță mai mare decît orice, care străbate veacurile. Ne leagă pe toți locurile strămoșești și mai ale biserica în care am deschis ochii sufletului prima dată și am ascultat rugăciunile de slavă închinat lui Dumnezeu, unde am auzit slavosloviile sfinte ale copilăriei noastre. Duhurile strămoșilor și ale înaintașilor noștri sînt aici cu noi. Ei s-au rugat cu noi împreună, iar noi să ne rugăm împreună cu ei în duhul trăirii noastre, căci legătura cu strămoșii noștri pe calea credinței este și rămîne permanentă. Prin moarte nu ne despărțim, căci Biserica lui Hristos este în noi, azi, mîine și în veșnicie».

În incheiere, Prea Sfinția Sa îndeamnă pe credincioși să iubească Biserica, să o cerceteze mereu. Așa cum a fost împodobită azi să fie întotdeauna și să răsune mereu glas de rugă și de slavă lui Dumnezeu.

Astfel, ziua sfințirii lucrărilor de reînnoire ale bisericii din Brătia a constituit pentru toți cei de față, și pentru credincioșii ei un eveniment de neuitat.

ASISTENT

SFINȚIREA BISERICII DIN PLOIEȘTIORI JUDEȚUL PRAHOVA

Pe șoseaua ce ocolește orașul Ploiești și se îndreaptă spre Vălenii de Munte se află comuna Ploieștiori, cunoscută din vechime pentru trecutul și vestigiile sale istorice.

Așezare, astăzi modernizată — cu localnici muncitori la întreprinderile din orașul Ploiești, cu credincioși plini de rivnă și evlavie pentru sfînta biserică, Ploieștiorii au avut în ziua de 28 decembrie 1974 o bucurie duhovnicească deosebită.

În această zi credincioși parohiei, — de la copil pînă la bătrîn — cu flori în mîini, au primit pe P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Sfîntei Arhiepiscopii a Bucureștilor, care venea să sfințească lucrările de reînnoire efectuate în ultima vreme la biserica parohială. Însoțit de P. C. Pr. Ioan Cristache, consilier mitropolitan și Pr. David Popescu, de la Centrul eparhial, a fost întîmpinat de către Protoiereul Marin Cilă în fruntea unui sobor de preoți ploieșteni.

După obișnuită solemnitate a sfințirii apei și ocolirea bisericii și sfințirea cu aghiasmă, s-a oficiat Sfînta liturghie de întregul sobor și de arhidiaconii Constantin Dumitrescu și Miron Mihaș de la Catedrala Patriarhală.

Luînd cuvîntul P. C. Prot. Marin Cilă a prezentat o frumoasă «dare de seamă» a activității preoțimii din protoieria Ploiești, arătînd că Biserica ortodoxă este vie iar slujitorii din protopopiat își fac datoria atît pe linie profesională cît și cetățenească. Ei predică și învață pe credincioșii lor, pe lângă doctrina credinței ortodoxe, principiile de morală și de comportare în societate. Își arată iubirea de aproape și

respectul față de stat și iubirea de patrie. În biserici cîntarea omofonă merge crescînd, iar activitatea religioasă se încadrează în orientarea dată de legile bisericești și de stat.

Pr. I. Juncu, parohul bisericii, face un istoric al bisericii din Ploieștiori, arătînd că prima biserică de sat a fost ridicată în anul 1745 și a fost restaurată în mai multe rînduri — 1840, după focul ce o năruise, 1885, 1936 și 1940, iar acum decurînd, sub păstoria sa i s-au adus îmbunătățiri și a fost împodobită de o nouă pictură. Aduce mulțumiri Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Onor. Departamentului Cultelor pentru concursul material și moral acordat parohiei, precum și P. S. Episcop Roman Ialomițeanul pentru oboseala de a veni și a sfinți noile lucrări de la parohia Ploieștiori.

P. S. Episcop Vicar, Roman Ialomițeanul, aducînd binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, felicită pe preotul paroh și pe credincioși pentru rîvna și dragostea ce o au pentru Casa Domnului, ca și pentru succesul pe care îl au pe teren social.

Fiind în prag de an nou face urări de sănătate și putere de muncă pentru fiecare, în ramura sa de activitate. În continuare, P. S. Sa, într-un frumos cuvînt de învățătură, plecînd de la frumusețea bisericii și grija pe care au arătat-o credincioșii pentru casa sufletului lor se ridică la prețuirea pe care fiecare creștin trebuie să o aibă pentru sufletul și pentru mîntuirea sa. Împodobirea sufletească cu cele mai alese virtuți și cu puritatea duhovnicească face ca în inimile noastre să strălucească icoana Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

La sfîrșit îndeamnă pe credincioși să păstreze credința noastră strămoșească și neîncetat să se roage lui Dumnezeu, Care prin harul Său dă putere, iertare și binecuvîntare.

Astfel slujba sfințirii lucrărilor de refacere de la biserica Ploieștiori a rămas, ca o sfințită amintire în inimile credincioșilor participanți.

ASISTENT

† PREOTUL IOAN AGAPIE 9.VIII.1876 — 20.VIII.1974

În ziua de marți 20 august 1974, s-a stins din viață la locuința fiului său din com. Cotațcu-Tigoi, județul Buzău, preotul Ioan Agapie, în vîrstă de 98 ani. Vestea încetării din viață a acestui distins slujitor al Altarului, a înrîstiat profund inimile celor ce l-au cunoscut și apreciat.

Născut în anul 1876, luna august ziua 9 din familia pr. protoiereu Alecsandru Agapie și al presbiterii Draga, urmează cursurile Seminarului teologic și apoi Facultatea de teologie, distingîndu-se prin rezultate excepționale la învățătură.

Se căsătorește în anul 1901 cu Vera fiica pr. protoiereu Simeon Stefirța și tot în acel an este hirotonit preot pe seama parohiei Țințăreni din părțile Moldovei. Familia sa a devenit apoi destul de numeroasă, fiind binecuvîntat cu 8 copii din care astăzi în viață mai sînt numai 2. S-a transferat apoi la parohia Drăgănești, unde a funcționat și ca învățător, înzestrînd biserica cu multe și bogate podoabe: icoane, veșminte etc.

Din anul 1929 rămîne văduv prin decesul distinsei sale soții, preoteasa Vera.

Vrednic și devotat slujitor al lui Dumnezeu depune o activitate rodnică în slujba poporului și a bisericii străbune, obține unele din cele mai înalte gratificații pe care le acordă autoritatea bisericească celor care au merite deosebite, fiind onorat cu gradul de protoiereu și iconom stavrofor.

În anul 1944 se transferă la parohia Grădiștea unde a păstorit pînă în 1958, unde de asemenea s-a ostenit în slujba bisericii și a enoriașilor săi, fiind iubit de către aceștia ca un adevărat părinte. Greu i-a fost să se despărță în anul 1958, cînd s-a hotărît să vină în Com. Cotațcu-Tigoi, la fiul său cel mai mare, la pr. Agapie Teodosie. Am venit aici, zicea el — am venit la tine — spunea Părintelui Teodosie ca să mor aici. Da, într-adevăr, se vedea bătrîn acum 16 ani, avînd 82 de ani și se gîndea că de la vîrsta aceea se poate aștepta oricînd la moarte. Dumnezeu însă, i-a întărit bătrînețele, păstrîndu-l sănătos, fiind înzestrat cu un organism foarte tare, corpul său necunoscînd înțepăturile injecțiilor sau folosirea medicamentelor. Aici în comuna Cotațcu-Tigoi a fost îmbisericit prin binecuvîntarea Prea Sfîntului Antim al Buzăului. A frecventat cu multă dragoste sf. biserică, participînd la cîntare de fiocare dată fiind un mare iubitor de muzică, pînă în anul 1970 cînd i-au slăbit puterile și nu mai putea veni la biserică. Deci de 4 ani a stat pe lîngă casă, făcîndu-și singur pravila în camera sa, fiind îngrijit și sprijinit de fiul său, părintele Teodosie și a surorii sale, puțînd ajunge la respectabila vîrstă de 98 ani, vîrstă la care rar ajunge cineva. Așa a ajuns pînă în ziua de 20 august 1974, orele 14 cînd Dumnezeu l-a chemat la Sine pentru a primi răsplata ostenețelor sale. Deci poate spune și el cu Sf. Apostol Pavel: «Lupta cea bună am luptat, creștința am păzit și acum mi se gătește cununa dreptății».

Prohodirea, după rînduiala canonică, s-a oficiat de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Preotopop Gheorghe Popescu, protoiereu Rm. Sărat.

Șirul cuvîntărilor a fost deschis de Pr. Protoiereu Gh. Popescu, care a scos în evidență chipul preotului ca om și păstor de suflete și reprezentant a lui Dumnezeu în mijlocul credincioșilor. A luat apoi cuvîntul pr. Paroh Horhocea Ion, care a spus :

La despărțirea de rămășițele pămîntești ale părintelui Ioan Agapie sîntem triști, însă totuși ne bucurăm știind că va primi cununa rîvnită și meritată pe deplin, cumna cea nevestejită. Nu-l vom uita și-i vom păstra veșnic amintirea în inima și cugetul nostru. Chipul său blajin, figura sa de patriarh împovărat de ani ne va fi veșnic în memorie.

Mergi în pace părinte, că lung ți-a fost drumul în această lume, dar mai lung va fi drumul pe care-l vei străbate de acum: drumul fără întoarcere, spre veșnicie, drumul spre primirea fericii veșnice. Țiți promitem că nu te vom uita în rugăciunile noastre către Domnul. Veșnică să-i fie amintirea lui.

În cîntările duioase ale psalmilor de îngropare, purtat pe brațe de preoții prezenți și enoriași, rămășițele pămîntești au fost depuse în mormîntul din curtea bisericilor parohiale.

ASISTENT

† PREOTUL NICOLAE PEDA

În ziua de 9 septembrie 1974, s-a stins din viață, după o scurtă suferință, preotul Nicolae Preda, de la parohia Perșunari, Protoieria Ploiești, județul Prahova. Pierderea timpurie a acestui distins preot a umplut de mîhnire pe toți cei care l-au cunoscut și l-au apreciat ca om și ca vrednic slujitor al altarului.

Născut la 1 ianuarie 1910, în localitatea Tăbărăști, județul Buzău, dintr-o familie de țărani vrednici și buni creștini, a urmat școala primară în satul natal și apoi Seminarul din Buzău. După căsătorie a fost hirotonit și numit diacon la Sfînta Mînăstire Rătești, din județul Buzău.

Dornic a-și desăvîrși studiile teologice, se înscrie la Facultatea de teologie, pe care o termină în anul 1937.

La 1 decembrie 1938, este hirotonit preot pe seama parohiei Perșunari, unde păstorește timp de 36 ani, pînă la sfîrșitul vieții.

Fire blîndă, sinceră, prietenească, cumpătat în toate, modest în manifestările vieții lui, săritor și ajutorător la nevoie, el a știut să se facă iubit și apreciat de toți cei care l-au cunoscut, precum și de enoriașii săi.

Devotat slujitor al sfîntului altar, bun slujitor, respectînd toate îndatoririle sale preoțești, părintele Nicolae Preda și-a făcut cu prisosință datoria în misiunea sa și de chivernisitor al treburilor parohiale, împodobind biserica cu pîctură nouă și înzestrînd-o cu toate cele de trebuință, cu ajutorul bunilor săi enoriași, pe care i-a slujit cu dragoste și a știut să și-i apropie prin căldura sa sufletească și rîvna pentru împlinirea sacerdotului.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în ziua de 12 septembrie 1974, în biserica Adormirea Maicii Domnului, din orașul Mizil, de către un sobor de 20 preoți, în frunte cu P. C. Secretar al Protoieriei Ploiești, preot Ioan Juncu, delegatul Protoieriei Ploiești, în prezența credincioșilor, dovadă grăitoare a prețurii și dragostei ce i-au purtat-o.

După oficierea slujbei de prohodire, a luat cuvîntul P. C. Preot Ioan Juncu, care a înfățișat calitățile de om și preot ale părintelui Nicolae Preda, frumoasa sa activitate pastorală și socială și în numele Centrului Eparhial, al P. C. Protoiereu Marin Cîlă, în numele preoților din Protopopiatul Ploiești și al său personal, a adus un ultim omagiu regretatului dispărut, exprimînd sincere condoleanțe și calde cuvinte de compasiune familiei sale.

Au mai vorbit: preot Gheorghe O. Vasile, de la parohia Adormirea Maicii Domnului din Mizil, ca prieten apropiat al răposatului, preot Ioan Iliescu, de la parohia Sfinții Împărați din Ploiești, din partea foștilor colegi de Seminar, preot Constantin Jugureanu, de la parohia vecină Gura Vadului și preot Ardeleanu Milan, de la parohia Fîntînele, cu toții evidențiind frumoasele calități de om și preot,

coleg și prieten, precum și bogata activitate în slujba Bisericii, a preotului Nicolae Preda.

Într-un impunător cortegiu, sicriul a fost condus pe străzile orașului Mizil până la cimitir. Pe marginea gropii, unul din foștii săi enoriași a arătat, într-o cuvîntare, durerea ce o simt credincioșii parohiei Perșunari, în clipa cînd se despart, pentru totdeauna, de bunul lor părinte spiritual, care i-a slujit cu devotament și dragoste.

Sicriul cu trupul neînsuflețit al preotului Nicolae Preda a fost coborît, pe brațele preoților și al enoriașilor, în cavoul familiei, din cimitirul orașului Mizil. Dumnezeu odihnească-l în pace!

ASISTENT

† PREOTUL MATEI PÎSLARU

Pe preotul rural de la Urzica-Romanașului, Matei Pîslaru, decedat în București la 19 noiembrie 1974, la aproximativ 90 de ani, l-au chemat Ierarhii colaborator al lor cultural și administrativ.

Episcopul Vartolomei († 1954), apreciindu-l, s-a hotărît să-l scoată din mediul rural și să-l aducă la oraș, timp pentru a-l pune în slujba eparhiei, făcîndu-și-l sfetnic.

Mai înainte preotul Pîslaru izbutise, — prin diferite motivări —, să refuze ofertele administrative de protoiereu și de revizor eparhial la care-l chemaseră mai toți episcopii care se perindaseră la cîrma episcopiei Rîmniceului Nou Severin. În fața episcopului Vartolomei, — ierarh dinamic —, motivele și pretextele s-au năruit. Citez textual dintr-o scrisoare cu care venerabilul preot m-a onorat: «...pînă cînd, în cele de pe urmă, episcopul Vartolomei m-a dat în judecata constatorului și m-a amenințat cu pedepsirea dacă nu sînt de acord să mă transfer la Rm. Vlcea, și să primesc însărcinări mai înalte pentru care-i lipsesc elemente bine pregătite. Abia atunci i-am promis că m-am decis să accept și numai după cîtiva ani m-am și transferat».

Episcopul Vartolomei l-a utilizat mai întîi pe linia preocupărilor de clasic, numindu-l Spiritual la Seminarul din Rîmnic la 1 septembrie 1935; iar la 12 februarie 1936 i-a stabilit în afara programului de educație pentru elevi și predarea în ore suplimentare de cursuri de limbile: greacă, latină și germană, alegînd pentru aceste studii texte din scrierile Sfinților Părinți.

Apoi l-a înglotat cu cele mai importante atribuții din conducerea episcopiei. L-a numit consilier referent cultural.

Între 15 mai 1936 și 17 iulie 1939 îl găsim director al tipografiei eparhiale. Atît de încîntat era episcopul de activitatea pe care o desfășura sub ochii săi noul sfetnic, încît exclama adeseori în auzul celorlalți colaboratori satisfacția sa: «În sfîrșit, și-a găsit tipografia — omul și omul — tipografia!»

În această însărcinare a pus bună rînduială în activitatea acelei tipografii. Avînd în vedere că prețul materialelor necesare tipografiei începuseră să se urce, a aprovizionat-o cu mari cantități din acele materiale, prevedere care i-a dat posibilitatea de a tipări în viitor în condițiuni mai bune și mai ieftine lucrările ce se planificau.

Consilier referent cultural a fost numit provizoriu la 1 octombrie 1937, iar definitiv la 1 octombrie 1938.

De la 30 aprilie 1938 girează simultan posturile de consilier referent economic și acela de casier general al episcopiei. Înțeleg prin «simultan» nu numai cele două girări, ci și cele două titluri: consilier cultural și director de tipografie. În total patru sectoare grele care implică încredere chiriarhală, competență, trudă și corectitudine.

Iată omul de onestitate ireproșabilă și cu preocupări multilaterale.

Între 1 ianuarie 1940 și 31 iulie 1942 îl întâlnim consilier referent cultural la MITROPOLIA OLTENIEI, cu sediul în Craiova, — și girant pînă în 1941 al sectorului economic și la casieria mitropoliei.

Scara administrației bisericești trebuia s-o urce pînă la cea mai înaltă treaptă. Iată-l la 1 august 1942 numit consilier referent patriarhal la PATRIARHIA ROMÂNĂ în București. Fiind repartizat la secția tehnică a Consiliului Central Bisericesc, — singura care era vacantă la acea dată —, a lucrat asistat de arhitectul D. Berechet în chestiunile privitoare la reparații și zidiri de biserici și de orice alte clădiri cu caracter bisericesc. S-a dovedit aci și ca matematician și om al științelor exacte. Iată o mină de om.

Totodată exercita atribuții înalte și ca referent al Sinodului Permanent, pentru chestiunile de doctrină și viață religioasă care-i veneau pentru cercetare și referire. Toate referatele întocmite și prezentate de dînsul au fost aprobate în unanimitate și fără nici o modificare. Iată gînditorul și omul erudiției exacte.

Strădanile și conștiinciozitatea i-au atras grația de merit, acordată de ministerul cultelor, definitivarea în postul de consilier referent patriarhal și elogiile oficiale ale PATRIARHULUI NICODIM care însoțeau comunicarea de pensionare din acest post la 1 august 1948, precum citez: «Pentru activitatea și bunele servicii aduse instituției, începînd de la data de 1 august 1942, pînă în prezent, Vă exprimăm mulțumirile noastre și Vă împărtășim arhieresti binecuvîntări».

ASISTENT

† PREOTUL GHEORGHE POPESCU — COLIBAȘI

La 4 decembrie 1974 a încetat din viață preotul Gheorghe Popescu de la Biserica Sfîntul Pantelimon — Foișorul de Foc, București.

S-a născut la 18 martie 1900, în comuna Colibași — Ilfov. Tatăl, bunicul și străbunicul său au fost preoți.

A urmat Seminarul Nifon Mitropolitul, pe care l-a absolvit în 1921. Între anii 1921—1925 frecventează cursurile Facultății de teologie din București, unde obține licența cu o teză de eshatologie. Paralel a urmat și a absolvit și Facultatea de Litere — Secția Istorie și Geografie, și Seminarul Pedagogic Universitar.

La 24 octombrie 1926 era hirotonit diacon, iar peste două zile — la sîrbătoarea Sfîntului Dimitrie — preot, pe seama Bisericii Sfîntul Pantelimon, unde avea să slujească vreme de peste 48 de ani.

A publicat în diferite ziare și reviste articole teologice, a alcătuit și tipărit *Viața și Acatistul Sfîntului Mare Mucenic și Tămăduitor Pantelimon*, și a lăsat în manuscris un valoros *Dicționar al Sfîntelor Evanghelii*. A activat și în învățămîntul religios.

A fost vreme îndelungată paroh al bisericii la care a păstorit și, pentru activitatea sa bogată, i s-a conferit rangul de iconom stavrofor.

A făcut parte din Consistoriul Protoieriei II Capitală și din cel al Arhiepiscopiei Bucureștilor, ca și din alte organisme bisericești.

Împreună cu soția sa, prezbitera Victoria, a crescut cu dragoste și grijă pe cei trei fii, care au ajuns oameni de nădejde, devotați Bisericii strămoșești Ortodoxe Române și Țării.

Sfîrșitul său neașteptat, după aproape o jumătate de veac de slujire la același altar, de pastorație rodnică și de sprijinire a activităților obștești din preajmă, a îndoliat întreaga parohie. În cele trei zile cît s-a aflat depus în biserică, numeroși credincioși au privegheat la căpătîiul său.

Slujba înmormîntării s-a oficiat sîmbătă 7 decembrie 1974, de către P. S. Episcop Antonie Ploeșteanul — Vicar Patriarhal, în mijlocul unui sobor de preoți și diaconi, răspunsurile fiind date de corul studenților Institutului teologic.

Necrologul a fost rostit de P. C. Preot Gheorghe Sorescu.

Înhumarea s-a făcut la cimitirul Mînăstirii Cernica, unde un mare număr de preoți, enoriași și cunoscuți l-au condus, împreună cu familia greu încercată, rugîndu-se pentru odihna sufletului său în ceata sfinților.

ASISTENT

† PREZBITERA NEONILA PREOT IOAN HURDUC

La 28 octombrie 1974 s-a stins din viață prezbitera Neonila Hurduc, soția preotului Ioan Hurduc de la biserica «Sfîntul Dumitru»-Colentina din Capitală.

Născută la 26 decembrie 1911, într-o așezare din nordul Moldovei, decedata descinde dintr-o familie de preoți, ce au știut să-i însufle credința statornică în Dumnezeu, respect față de datinile strămoșești și dragoste de patrie.

Slujba prohodirii a fost oficiată, de un sobor de preoți, în biserica parohială «Sfinții Apostoli» din București.

Cu acest prilej a fost rostit un cuvînt de mîngîiere, în numele slujitorilor și enoriașilor bisericii «Sfîntul Dumitru»-Colentina, de P. C. Prof. Diac. N. Nicolaescu. A fost evocată viața răposatei elogiindu-i-se activitatea depusă în slujba școlii și a binelui obștesc.

După terminarea slujbei, sicriul cu rămășițele pămîntești ale prezbiterei Neonila Hurduc a fost transportat și depus în cavoul familiei din cimitirul parohiei «Cărămidarii de Jos» din Capitală.

Dumnezeu s-o ierte și să o așeze în ceata celor bineplăcuți Lui.

ASISTENT

EPISCOPIA BUZĂULUI

SFINȚIREA BISERICII MÎNĂSTIRII RĂTEȘTI

Mînăstirea Rătești, așezată pe Valea Buzăului, la circa 30 km. de municipiul Buzău, în apropiere de șoseaua Buzău-Brașov, a cunoscut în ultimii ani o renaștere edilitară.

Maica stareță Arsenia Vasile, s-a dovedit o harnică și dinamică gospodară, reușind ca în scurt timp, cu concursul material masiv al Centrului eparhial și cu neprecupețitul sprijin moral și chiar material al părintelui duhovnic, protosinghelul Dosoftei Mocănașu, să schimbe fața mînăstirii.

S-au făcut reparații la toate casele din incintă, s-a introdus lumina și apa, s-a amenajat într-un frumos parc incinta mînăstirii, iar Centrul Eparhial a transformat un imobil în Casă Eparhială.

În vara aceasta, întreg soborul a hotărît să contribuie la lucrarea de renovare a picturii bisericii mari din incinta mînăstirii, părintele duhovnic Dosoftei donind cu mină largă agoniseala sa pentru întreținerea bătrînețelor.

Ziua de 27 octombrie a fost zi de mare praznic pentru întreg soborul, pentru că acum Prea Sfințitul Episcop Antim, înconjurat de colaboratorii săi de la Centrul Eparhial, a oficiat slujba de redeschidere a bisericii, după îndătinata rînduială canonică.

Duminica aceasta a căpătat un plus de veselie duhovnicească și un spor de evlavie pentru credincioșii participanți, pentru că Prea Sfințitul Episcop a hirotonit întru ieromonah pe ierodiaconul Simion Ovezea, licențiat în teologie, ghid și contabil al mînăstirii Ciolanu, din județul Buzău.

La sfîrșit, slujba a fost încununată de ceremonia hirotesiei ca protosinghel a întregului colectiv de conducere al mînăstirii Ciolanu, toți licențiați în teologie: Neofit Smărândoiu, stareț, Nifon Stoica, exarhul mînăstirilor și econom, Ignatie Băraru, casier și Simion Ovezea, contabil.

La vremea cuvenită, după Polihroniu, a luat cuvîntul părintele protos. Dosoftei, care într-un vibrant cuvînt a înfățișat întregul șir al frumoaselor înfăptuiri, subliniind în mod deosebit, sprijinul material considerabil, al Centrului Eparhial, fără de care nu s-ar fi putut realiza mai nimic.

Mulțumește în mod deosebit Prea Sfințitul Episcop Antim pentru larga înțelegere și spornicul ajutor material pe care l-a acordat acestei sfinte mînăstiri, Conducerii Departamentului Cultelor pentru aprobările date.

La sfîrșit, a luat cuvîntul Prea Sfințitul Episcop Antim, care, pornind de la praznicul cuviosului părinte Dimitrie Basarabov, arată ascultătorilor importanța monahismului în Biserica Ortodoxă Română.

După aceea, referindu-se la resfințirea bisericii, Prea Sfinția Sa subliniază importanța bisericii ca lăcaș de închinăciune în viața credinciosului, toate bazate pe texte din Sf. Scriptură și Sf. Tradiție.

Ziua de azi, subliniază P. S. Sa, este o zi deosebită în istoria acestei mînăstiri, îmbrăcată în haină de sărbătoare, iar biserica împodobită ca o mireasă, așa cum o văd cărțile noastre sfinte.

Aceasta a fost posibil, datorită inițiativei vrednicei starețe și ajutorului moral și material al protos. Dosoftei, pe care-l declarăm ctitor al acestui așezămînt.

Toate acestea n-ar fi putut să aibă loc dacă nu ne-am fi bucurat de o totală libertate de închinăciune, dar aceasta trebuie făcută în «hotarele legii», cum se spune în cărțile noastre.

Mulțumind tuturor celor care s-au străduit pentru buna podoabă a Casei Domnului, roagă pe Împăratul ceresc să reverse din harurile sale cele bogate peste toți și peste toate viețuitoarele acestui așezământ monahal, ca luminate de dubul sfânt să viețuiască după pravilă, spre folosul lor duhovnicesc și al celorlalți creștini.

În trapeza minăstirii a avut loc agapa frățească, la care au participat, alături de Prea Sfințitul Episcop și numerosul sobor al clericilor și alți credincioși și invitați.

SFINȚIREA BISERICII PAROHIEI BĂTINEȘTI, COM. TIFEȘTI, JUD. VRANCEA

Pe lunca dintre râul Putna și Sușița, se ridică satul Bătinești, cu atestare documentară de pe vremea lui Alexandru cel Bun.

Această așezare omenească, în decursul vremii, a avut patru biserici, dar în urma evenimentelor ce s-au precipitat nu se mai cunoaște decât urma unui vechi cimitir cu o clopotniță.

După primul război mondial a fost construită o biserică pe măsura locuitorilor de aici.

Datorită terenului din jurul acestui sat, care este propice pentru legumicultură și prin irigarea ce i s-a făcut, localnicii — oameni foarte harnici — se îndeletnicesc cu această ocupație care le-a adus venitură substanțială. Stau măturie în acest sens, casele frumoase, înzestrate cu tot confortul necesar, la nivelul vremurilor pe care le trăim și celelalte edificii social-culturale — școală, cămin cultural etc., toate dând un aspect cu totul deosebit acestui sat.

Făcea notă discordantă locașul de cult. Prin venirea, cu 5 ani în urmă, a tînărului și vrednicului preot Pătrășcanu Gheorghe, a început să se schimbe și aspectul gospodăresc al parohiei Bătinești.

S-a trecut la împrejmuirea curții bisericii și a cimitirului cu un gard care se încadrează minunat în ansamblul de înfrumusețare a satului.

A venit rîndul bisericii, pentru a fi reparată radical, adăugîndu-i-se un pridvor și o cancelarie, pictura a fost renovată în întregime, interiorul reînnoit și dotat cu obiectele necesare.

Dînd expresie dorinței credincioșilor — ca o răsplătă a sacrificiilor făcute, în ziua de duminică 3 noiembrie 1974 a avut loc redeschiderea acestei frumoase biserici — îmbrăcată în haină nouă — de către Prea Sfințitul Episcop, Dr. Antim Angelescu, înconjurat de colaboratorii săi de la Centrul Eparhial, protopopul locului, preot V. Văcăreanu și de alți preoți vecini, majoritatea tineri, colegi ai parohului.

După ce s-au îndeplinit cele după datini, cu privire la ritualul sfințirii bisericilor, a fost oficiată Sfînta Liturghie, în prezența unui număr impresionant de credincioși.

La sfinșitul slujbei, după Polihroniu, preotul paroh a făcut o succintă dare de seamă a realizărilor din parohie aducînd omagiu de recunoștință, supunere și mulțumiri Prea Sfințitului Episcop, din partea sa și a credincioșilor, pentru crearea acestui prilej de bucurie și fericire în viața bunilor și darnicilor enoriași ai parohiei Bătinești.

P. C. Protoiereu V. Văcăreanu prezintă Prea Sfințitului Episcop situația bisericilor din protopopiatul Panciu, care datorită delinției religioase — cu respectarea legalității — tot mai multe capătă strălucire prin îmbrăcarea veșmîntului nou al picturii, evidențînd buna chivernisire și strădanie a preoților vrînceni și obolul credincioșilor pentru Casa Domnului.

Prea Sfințitul Episcop, ca întotdeauna, cu glas domol, a dat celor prezenți poze de a fi buni creștini și buni cetățeni, de a-și iubi Patria, de a păstrat și apăra dreapta credință, de a munci cu dăruire și pasiune pentru prosperitatea și înflorirea țării noastre, Republica Socialistă România.

În încheiere, Prea Sfinția Sa a binecuvîntat pe toți cei care au luat parte la această slujbă solemnă, dorindu-le multă sănătate și spor duhovnicesc și material,

scoțînd în relief hărnicia preotului tînăr Pătrășcanu pe care, într-un cadru solemn, îl horotonisește ca «sachelar».

Cadrul înălțător al acestei solemnități, a răscolit inimile tuturor celor prezenți, care vor păstra în cămara sufletelor o icoană de neuitat, în această zi frumoasă de toamnă bogată.

SLUJBA DE RESFINȚIRE A BISERICII DIN PAROHIA BOȚÎRLĂU, JUDEȚUL VRANCEA

În ziua de duminică 10 noiembrie 1974, a avut loc slujba de resfințire a Bisericii din parohia Boțîrlău, comuna Vulturul, jud. Vrancea, ca urmare a lucrărilor de reparații și pictură ce s-au executat la această biserică.

Actuala biserică datează din anul 1884, dar a fost grav avariată de cutremurul din 1940. A fost reparată și sfințită în anul 1947, fără să fie împodobită cu veșmîntul nou al picturii.

Astfel, în anul 1972 s-au întocmit devizele necesare, efectuîndu-se pe lingă pictura în frescă și lucrări de reparații capitale, tenculeli exterioare și construirea unei frumoase împrejmuiri de beton la fața bisericii. Toate aceste lucrări au fost terminate în vara anului 1974, prin dania și ostria vrednicilor credincioși ai acestei parohii.

Dragostea și rîvna credincioșilor a fost răsplătită și încununată de săvîrșirea slujbei de resfințire a bisericii lor, de către P. C. Protoiereu I. Munteanu — Focșani, delegat al Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim Angelescu, înconjurat de un sobor de preoți din parohiile vecine. A asistat un număr impresionant de credincioși, care au dat răspunsurile în comun la Sfînta Liturghie.

După oficierea ceremoniei de sfințire și a Sf. Liturghii, s-a făcut Polihroniul, urmat de un raport al parohului Erbaru Nicolae, privitor la munca ce a depus împreună cu membrii Consiliului parohial, evidențînd bunăvoința cu care credincioșii au contribuit la realizarea acestor importante lucrări. A adus mulțumiri P. S. Episcop Antim pentru ajutorul acordat, Departamentului Cultelor și conducerii de stat, pentru libertatea religioasă de care se bucură Biserica Ortodoxă Română, împreună cu celelalte culte din Patria noastră.

De asemenea, a mulțumit părintelui protoiereu și celorlalți preoți care s-au ostenit să participe la slujba de sfințire.

În cuvîntul său, părintele protoiereu I. Munteanu, a transmis din partea Prea Sfințitului Episcop arhieresti binecuvîntări preotului paroh, membrilor consiliului parohial și tuturor enoriașilor pentru sîrguința depusă și daniile făcute, reușindu-se să se realizeze la această parohie mică — cu un preot inimos și plin de zel — restaurarea Bisericii și înzestrarea ei cu pictură murală. A îndemnat apoi pe enoriași de a colabora și în continuare cu pr. paroh și de a-și îndeplini cu stăruință toate îndatoririle cetățenești față de scumpa noastră Patrie și față de Biserica străbună, muncind cu sîrguință în cadrul C.A.P.-ului local, pentru asigurarea unei vieți mai bune și mai înfloritoare.

ULTIMA CONFERINȚĂ DE ORIENTARE A CLERULUI PE ANUL 1974

Cea de a 4-a conferință de orientare a clerului din acest an a avut loc, în cuprinsul Eparhiei Buzăului, între 19 noiembrie — 4 decembrie 1974.

Tema fixată de Sîntul Sinod s-a intitulat: «Bunele relații dintre cultele din țara noastră, contribuție la unitatea poporului român».

Conferința s-a desfășurat la cele 6 protopopiate ale Eparhiei, prezidate de către delegați al P. S. Episcop Antim, după cum urmează: la Buzău și Focșani de părintele vicar G. Cocora, la Panciu și Pătîrlagele de părintele consilier adm. Nic. Bîvolaru, la Rm. Sărat și Brăila de părintele consilier economic Gh. Guță.

Lucrările conferințelor, ca de obicei, au fost precedate de îndătinatul Te-Deum, oficiat de un sobor de preoți, răspunsurile fiind date omfon de către cei prezenți.

Pe protopopiate, subiectul conferinței a fost tratat de următorii C.C. Preoți, în majoritatea lor tineri: la Buzău pr. Comănescu Anton-Găgeni Vintileanca, la Rm. Sărat pr. Dirdiac Gheorghe-Boldu, la Pătrlagele pr. Furtună Gheorghe-Păltiniș, la Focșani pr. Bălănuță Nicolae Donie Focșani, la Brăila pr. Popescu Mihail-Sf. Împărați-Brăila și la Panciu pr. Croitoru Ion-Mărăști.

Prezența preoților la această conferință, ultima din acest an, a fost foarte bună, participarea activă, folosindu-se metoda care să oblige pe toți la studierea, meditația și însușirea temei fixate, pentru ca în acest fel participarea lor la discuții să fie cât mai fructuoasă.

Din discuțiile purtate și concluziile fixate asupra temei, s-a evidențiat faptul că este necesar să se continue eforturile din partea cultelor religioase, pe toate planurile de activitate, pentru adâncirea bunelor relații dintre ele, puse în slujba păcii, a unității și fericirii poporului român, a progresului Patriei noastre. S-a reliefat, de asemenea, îndatorirea cultelor din țara noastră de a crea între ele un climat de înțelegere, de prețuire, de stimă și respect reciproc, precum și obligația de a participa activ la toate acțiunile întreprinse de Frontul Unității Socialiste din Republica Socialistă România. La loc de frunte s-a remarcat inițiativa Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru instaurarea bunelor relații de apropiere și colaborare între cultele religioase din țara noastră.

Conferințele de la protoierile Buzău, Rm. Sărat, Pătrlagele și Brăila au fost inspectate de P.S. Episcop Antim, în cadrul cărora a luat cuvântul, subliniind importanța deosebită a subiectului, amintind că Biserica Ortodoxă Română nu a făcut niciodată discriminări față de alte culte.

Printre altele, P.S. Sa a menționat faptul că relațiile ei cu celelalte culte au la bază dragostea creștină, potrivit cuvintelor Mîntuitorului Hristos, care ne-a iubit pe toți deopotrivă.

În încheiere, P. S. Episcop Antim povățuiește pe preoți să facă pastorație, să fie neobosiți îndrumători și povățuitori ai credincioșilor, pentru păstrarea dreptei credințe, să sprijine inițiativele locale ale organelor de stat în toate problemele de interes obștesc, participînd cu entuziasm la toate acțiunile inițiate de Frontul Unității Socialiste.

Potrivit indicațiilor Cancelariei Sf. Sinod, după concluziile asupra temei conferinței, delegații cu prezidarea au evocat personalitatea marelui Mitropolit Dosoftei al Moldovei, cu prilejul împlinirii a 350 de ani de la nașterea sa, sărbătorit în mod oficial anul acesta prin U.N.E.S.C.O.

Ca om, ierarh și cărturar, Mitropolitul Dosoftei își află conturat portretul în caracterizarea făcută de cronicarul Ion Neculce:

«Acest Dosoftei, Mitropolit, nu era om prost de felul lui. Și era neam de mazel, prea învățat, multe limbi știa: elinește, latinește, slavonește și altă adîncă, carte de învățătură; deplin călugăr și cucernic și blînd ca un miel. În țara noastră nu este om ca acela».

Rezultă de aici o gamă de virtuți: hărnicie, experiență, înțelepciune, învățătură solidă, o conduită ireproșabilă, precum și preocupări de ordin religios, patriotic, literar și lingvistic.

Cunoscînd viața și activitatea distinsului cărturar moldovean, s-a concluzionat că prin Biserica s-a împămîntenit scrisul românesc pretutindeni, că ierarhii prin ostenele fără preget au urzit graiul românesc pe care l-au statornicit în cărțile tipărite în tiparnițele chiliilor mînăstirești. Să ne plecăm cu profundă recunoștință în fața primului nostru reprezentant al versificației literaturii culte — Mitropolitul Dosoftei.

CONSILIUL EPARHIAL

La 26 noiembrie 1974, Consiliul Eparhial, organul executiv al Adunării Eparhiale, și-a ținut ultima sa ședință în actuala legislatură, 1970—1974, întrucît la încheierea anului 1974 expiră mandatul membrilor săi, urmînd ca la 1 decembrie 1974, în ședința de constituire, Adunarea Eparhială să aleagă un nou Consiliu, pentru perioada legislativă 1975—1978.

După ratificarea hotărârilor Permanenței Consiliului Eparhial de la ultima ședință (19 septembrie), Consiliul Eparhial a examinat cele trei rapoarte generale de activitate ale Sectoarelor administrativ-bisericesc, cultural-social și economic-gospodăresc, întocmite și citite în ședință de către P.C. Părinți Consilieri Nic. Bivolaru, rapoartele administrativ și cultural și Gh. Guță, raportul economic.

După discuții, lămuriri și propuneri, membrii Consiliului eparhial au luat act cu satisfacție de rezultatele frumoase înregistrate în activitatea Centrului Eparhial și la parohii pe anul 1974, dispunând ca rapoartele respective să fie repartizate Adunării Eparhiale, pentru ratificare și aprobare.

Tot acum, consiliul eparhial a luat act de întocmirea, de către serviciul contabilității, a planului financiar al Centrului eparhial și Seminarului pe 1975, bilanțul și contul de beneficii și pierderi al Centrului eparhial încheiat la 31 decembrie 1973, precum și contul de gestiune al Centrului Eparhial și Seminarului pe anul 1973, toate fiind repartizate, spre verificare și aprobare, Adunării Eparhiale.

În partea a doua a ședinței, consiliul eparhial a rezolvat lucrările curente aflate la ordinea zilei: desființări de posturi de preoți și parohii (conf. art. 43 și 46 din Statut), transferări de preoți, numiri în posturi de preoți, transferări și numiri de căntăreți bisericești, pensionări ale personalului bisericesc, donații obiecte de cult, vânzări imobile bisericești, dotații bănești la parohii și mănăstiri, ajutoare persoane-nevoiașe etc.

LUCRĂRILE ADUNĂRII EPARHIALE

Intrucât la finele anului 1974 expiră mandatul membrilor organelor deliberative și executive ale eparhiilor, aleși în anul 1970, a fost necesar să se procedeze la alegerea membrilor noilor organe eparhiale pe perioada legislativă 1975—1978.

În conformitate cu prevederile Statutului de organizare a Bisericii Ortodoxe Române (art. 91—99) și Regulamentului pentru alegerea și funcționarea organelor deliberative și executive (art. 63—93);

Pe baza Deciziei Prea Fericitului Patriarh Justinian nr. 110/974 și potrivit ordinului circular al Consiliului eparhial nr. 5541/1974;

În ziua de 7 noiembrie 1974, au avut loc alegerile pentru Adunarea Eparhială, în cuprinsul Eparhiei noastre (în cele 10 circumscripții electorale), compusă din 30 membri: 10 clerici și 20 mireni.

După efectuarea alegerilor, conform art. 94—96 din Regulamentul amintit, P.S. Episcop Antim, ca președinte al Adunării Eparhiale, a convocat Adunarea Eparhială, în ședință de constituire și de lucru, pentru ziua de *duminică 1 decembrie 1974*.

La ora 9, în prezența P. S. Episcop Antim, a colaboratorilor P. S. Sale de la Centrul Eparhial, a membrilor Adunării eparhiale și a unui număr mare de credincioși, s-a oficiat în Catedrala episcopală Te-Deum-ul de către 3 membri clerici ai Adunării și doi diaconi de la Catedrala Sfintei Episcopii.

La orele 9,30, membrii Adunării au fost invitați în sala de recepție a palatului episcopal, unde s-a desfășurat ședința de constituire și de rezolvare a lucrărilor aflate la ordinea zilei.

Prea Sfințitul Episcop Antim, în calitate de președinte al Adunării, a deschis ședința, rostind o cuvântare ocazională, în care, la început, a subliniat că în răstimpul dintre cele două sesiuni ale Adunării, însemnate și epocale evenimente au umplut filele istoriei poporului nostru. Cu litere de aur s-a înscris la 28 martie a.c. alegerea primului președinte al Republicii Socialiste România, în persoana Domnului Nicolae Ceaușescu. La 23 mai 1974 s-a deschis Congresul Frontului Unității Socialiste, la activitatea căruia participă și cultele din țara noastră. Cu acest prilej, Domnul Nicolae Ceaușescu, președintele Frontului, a reamintit între altele, că toate cultele se bucură de libertate și trebuie să respecte cu sfințenie legile țării. O altă sărbătoare scumpă inimilor noastre a fost împlinirea a 30 de ani de la eliberarea țării noastre de sub dominația fascistă, popas fericit de evocare a marilor împliniri ale națiunii noastre socialiste.

Amintind și de un alt eveniment, petrecut în cadrul Bisericii noastre, împlinirea a 26 de ani de rodnică arhipăstorie a Prea Fericitului Patriarh Justinian, P. S. Episcop Antim, referindu-se la Prea Fericirea Sa, subliniază: «Cu emoție, cuprinși de sentimente de admirație și iubire, ne-am amintit activitatea admirabilă a acestui prodigios al umanității și ecumenismului, care cu mult elan și dăruire de sine cirmuiește sfânta noastră biserică».

P. S. Episcop, trecând la înfățișarea vieții religioase în Eparhie, face un succint bilanț al activității P. S. Sale și al realizărilor ce s-au obținut pe anul 1974, la Centrul Eparhial și în cuprinsul Eparhiei care s-au dovedit bogate și însemnate, urmând a fi cunoscute în mod amănunțit din rapoartele sectoarelor respective.

În încheiere, P. S. Sa a spus: «Vă amintim că unul din obiectivele activității pastorale a preoților noștri este datorită socială a bisericii, chemată să slujească poporul nostru. Ortodoxismul ne oferă o teologie care crede în interdependența gândirii religioase și a vieții sociale, tinzând la fericirea omului. Biserica strămoșească a sprijinit din totdeauna un adevărat patriotism luminat prin cultivarea dragostei de Patrie».

După cuvîntul de deschidere al P. S. Episcop, s-a trecut la verificarea și examinarea actelor electorale și a mandatelor membrilor aleși, de către cele două Secțiuni prevăzute de Regulament. Constatându-se din rapoartele secțiunilor că alegerile s-au desfășurat potrivit prevederilor statutare și regulamentare și că nu s-au produs contestații, Președintele declară Adunarea legal constituită și capabilă de a aduce hotărîri valabile, definitivînd și biroul, prin alegerea a 3 secretari — un cleric și doi mireni (secretarul cleric fiind desemnat ca secretar general).

Pentru studierea și referirea diferitelor probleme de ordin general administrativ-bisericesc, cultural și economic, ce intră în atribuțiunile Adunării Eparhiale, au fost alese pentru întreaga durată de 4 ani următoarele comisii: bisericească, culturală, economică și de organizare și validare.

Tot în ședința de constituire, Adunarea eparhială a procedat la: delegarea a trei reprezentanți (1 cleric și 2 mireni) în Adunarea Națională Bisericească, alegerea membrilor în Consiliul Eparhial (3 clerici și 6 mireni) și alegerea celor trei membri în Consistoriul Eparhial și a doi supleanți. Toate alegerile de persoane s-au făcut cu vot nominal, la propunerea președintelui Adunării eparhiale.

În încheierea primei părți a ședinței, cea de constituire, membrii Adunării eparhiale au dat expresie unor sentimente de dragoste, prețuire și devotament, față de Domnul Președinte al Republicii Socialiste România, Prea Fericitul Patriarh Justinian, Domnul Președinte al Departamentului Cultelor, Domnul Vicepreședinte al Departamentului Cultelor și Domnul Președinte al Consiliului Popular al Județului Buzău, concretizate în textele unor telegrame aprobate cu vii aplauze de toți cei prezenți.

Partea a 2-a a ședinței Adunării Eparhiale, de lucru, pentru rezolvarea lucrărilor aflate la ordinea zilei, continuă cu repartizarea la comisiile permanente ale Adunării a Rapoartelor generale de activitate pe anul 1974, întocmite de P. C. Părintii Consilierii Nic. Bivolaru (rapoartele administrativ și cultural) și Gh. Guță (raportul economic).

Ședința se suspendă, dîndu-se posibilitatea comisiilor de a examina rapoartele de activitate pe sectoare și de a înlocui reieratele respective, care vor fi supuse spre aprobare Adunării Eparhiale.

La reluarea ședinței, dl. prof. Z. Constantinescu — raportor — dă citire referatului comisiei bisericești asupra raportului sectorului administrativ-bisericesc, unde se precizează, la început, că raportul a fost întocmit, în numele Consiliului Eparhial, de către P. C. Pr. N. Bivolaru, consilier administrativ, care a primit această calitate și răspundere de la data de 1 martie 1974, fiind promovat din postul de secretar eparhial.

Referatul a prezentat apoi, pe scurt activitatea administrativ-bisericească a Eparhiei, descrisă în Raport, în 10 capitole, în felul următor: activitatea P. S. Episcop Antim, a Centrului Eparhial, a P. C. Părinți Protopopi a celor 6 protoierii, a organelor executive ale Eparhie și parohiilor, despre viața bisericească în Eparhie, despre parohii, starea bisericilor, a cimitirelor, caselor parohiale, cancelariile pa-

rohiale, desființări de posturi preoți și afilieri de parohii, personalul bisericesc : preoți, cîntăreți și îngrijitori, disciplina clerului, viața minăstirească, decorări, evidențieri, recompense, ranguri etc.

Comisia, bisericească își incheie referatul cu mențiunea că Raportul sectorului administrativ a fost întocmit cu mîgală și cu grija de a înfățișa realitatea, indicînd cifre și date concrete, subliniînd aspectele pozitive, menționînd cu obiectivitate și în spirit critic și autocritic și pe cele negative.

Se apreciază de asemenea că activitatea administrativ-bisericească din Eparhie s-a desfășurat în condiții normale, în cadrul legii, sub directa îndrumare și supraveghere a P. S. Episcop Antim, obținîndu-se și anul acesta realizări și împliniri valoroase.

Comisia își însușește propunerile din Raport, de a se exprima omagii de recunoștință, grațitudine și mulțumire, Prea Fericitului Patriarh Justinian, Domnului profesor Dumitru Dogaru, președintele Departamentului Cultelor și P. S. Episcop Antim, care anul acesta a împlinit 30 de ani la conducerea Eparhiei și 81 de ani de viață. Anii activității și ai vârstei sînt mărturiile unei îndelungate și nobile strădăni în servirea oamenilor, a Bisericii și a Patriei.

Dl. prof. I. Dianescu, raportorul Comisiei cultural-sociale, citește referatul acestei comisii asupra raportului general al sectorului cultural-social pe anul 1974, întocmit de părintele consilier Nic. Bivolaru care consemnează în șase capitole activitatea preoților din Eparhie pe anul 1974, atît în ceea ce privește acțiunile de pregătire profesională, cît și cu privire la realizările în domeniul culturii teologice și înfăptuirile pe tărîm misionar și social.

Referatul a dezvoltat problemele : acțiunile de perfecțiune profesională a preoților (conferințele de orientare, cursurile de îndrumare misionară, lectura particulară a preoților), pregătirea viitorilor slujitori ai altarelor, prin Seminar și Institutele teologice de la București și Sibiu, tîpăriturile Eparhiei, bibliotecă, arhive, muzee, monumente istorice. Din referatul comisiei culturale se remarcă capitolul activității misionare în cadrul Eparhiei.

Un alt capitol deosebit din viața Eparhiei — subliniat de referatul comisiei culturale a fost : «sprijinirea de către slujitorii bisericești a acțiunilor pentru pace, de interes obștesc și în cadrul «Apostolatului Social».

Chemarea Prea Fericitului Patriarh Justinian la o muncă fără preget, în scopul formării omului nou, omului social al păcii, frăției și dragostei, cinstei și muncii, a prins consistență și în rîndul preoților Eparhiei noastre. Această s-a manifestat prin păstrarea unei legături strînse cu organele locale ale puterii de stat și prin susținerea tuturor acțiunilor de întres obștesc și pentru pace. Preoții au dat îndemnuri credincioșilor, în orice împrejurare, să sprijine inițiativele privind înfrumusețarea și gospodărirea localităților, pentru buna desfășurare a campaniilor agricole și stringerea recoltei, pentru paza avutului obștesc etc. Se evidențiază acțiunea de contractări și achiziții, munca în C.A.P., la căminele culturale, a personalului bisericesc. Este subliniat și faptul că tot personalul bisericesc din Eparhie, împreună cu unitățile bisericești, au contribuit cu sume substanțiale pentru fondul solidarității internaționale, iar credincioșii au sprijinit cu entuziasm colecta pentru Fondul Cetral Misionar, înregistrîndu-se un spor față de anul trecut.

În continuare, a fost prezentat referatul Comisiei economice de către dl. avocat Vasilescu Tudor, asupra raportului sectorului economic gospodăresc, întocmit de părintele consilier Gh. Guță. Referatul respectiv prezintă activitatea acestui sector pe anii 1973—1974, împreună cu descărcarea contului de gestiune, pe anul 1973, a bilanțului pe 1973 și aprobarea planului financiar pe 1975 al Centrului eparhial și al Seminarului teologic.

Adunarea Eparhială, în unanimitate, a dat descărcare contului de gestiune pe anul 1973 și a aprobat planul financiar al Centrului eparhial și al Seminarului pe 1975.

S-au înscris la discuții, pe marginea referatelor prezentate, părinții protopopi Gh. Popescu — Rm. Sărat și V. Văcăreanu — Panciu și Dl. Prof. V. Cojocar, care,

În cuvîntul lor, au subliniat că și anul acesta s-a înregistrat un bilanț bogat de realizări în activitatea Centrului eparhial și în cuprinsul Eparhiei, împlănuite toate în deplină libertate religioasă și în spiritul Apostolatului Social al Prea Fericitului Patriarh Justinian.

Vorbitorii au omagiat pe P. S. Episcop Antim, pentru cei 30 de ani de rodnică activitate la conducerea Eparhiei Buzăului și pentru împlinirea venerabilei vârste de 81 ani, făcîndu-i urări calde de încă mulți ani, cu sănătate și roade bogate în slujirea Bisericii și a Patriei.

După discuțiile purtate, P. S. Episcop Antim a supus la vot cele trei rapoarte de activitate pe anul 1974. Membrii Adunării Eparhiale le aprobă în unanimitate de voturi, în forma prezentată, împreună cu propunerile făcute.

În încheierea lucrărilor Adunării Eparhiale a luat cuvîntul P. S. Episcop Antim, care și-a exprimat satisfacția pentru modul corect și reușit de desfășurare a Adunării Eparhiale, aducînd mulțumiri membrilor Adunării pentru dragostea și bunăvoința cu care au răspuns la convocare, celor care s-au înscris la discuții, precum și comisiilor care au prezentat referatele asupra rapoartelor de activitate, fiind bine întocmite și ascultate cu multă atenție și interes de cei prezenți.

Prea Sfinția Sa a urât tuturor participanților sănătate, fericire și spor la muncă în noul an 1975, după care a declarat închise lucrările Adunării Eparhiale pe anul 1974.

HIROTONII

1. Balica Nicolae, licențiat teologie, hirotonit la 14 iulie 1974, pe seama parohiei Smîrdan, județul Buzău.

2. Papoiag I. Benone, absolvent Seminar, hirotonit la 14 octombrie 1974, pe seama parohiei Cățiașu, județul Buzău.

3. Oanele S. Gheorghîță, absolvent Seminar, hirotonit la 24 nov. 1974, pe seama parohiei Copăcești, județul Vrancea.

4. Alexe I. Ion, absolvent Seminar, hirotonit la data de 6 decembrie 1974, pe seama parohiei Măicănești, județul Vrancea.

5. Simon N. Nicolae, absolvent Seminar, hirotonit la data de 8 decembrie 1974, pe seama parohiei Latinu, județul Brăila.

6. Stanciu C. Ion, absolvent Seminar, hirotonit la 8 decembrie 1974, pe seama parohiei Cireșu, județul Brăila.

DECESE

† Preotul Cosma Alexandrescu

În ziua de 10 octombrie 1974 a încetat din viață, în București, preotul pensionar Cosma Alexandrescu, fost paroh al Bisericii Sf. Nicolae, din orașul Buzău.

Născut la 10 aprilie 1910, în comuna Breaza, județul Buzău, unde a urmat cursurile școlii primare, preotul C. Alexandrescu a absolvit Seminarul teologic din Buzău în anul 1924. În anul 1936 își ia licența în teologie, iar în anul următor este hirotonit preot pe seama parohiei Gherăseni, județul Buzău. Pentru merite deosebite în activitate este transferat la parohia Girlași, orașul Buzău și apoi este titularizat la parohia Sf. Nicolae-Sirbi, orașul Buzău, unde funcționează pînă la data de 1 ianuarie 1972, cînd se pensionează pe caz de boală și se retrage în București, în sînul familiei.

Boala de inimă ce s-a accentuat între timp, l-a răpus într-un spital din București.

Slujba prohodirii a fost oficiată în biserica Sf. Gheorghe-Vechi, din București, unde s-a îmbisericit în ultimul timp, de către un numeros sobor de preoți, colegi și prieteni, avînd în fruntea lor pe Părintele Ghica Traian, directorul Casei de Pensii a salariaților Bisericii Ortodoxe Române și Preotul Prof. D. Stăniloae, de la Institutul teologic din București.

Au asistat credincioși, între care mulți foști enoriași din Buzău. Necrologul a fost rostit de preotul Gheorghe Vicol, de la parohia Visarion din București, iar Pr. Jugănaru Teodor, tot din București, a citit o scrisoare trimisă de Preotul Nicolae Sburlan, protopop de Buzău, coleg de parohie cu regretatul dispărut.

La mormint a fost adus un ultim omagiu de către o enoriașă a parohiei. Vorbitoarii au arătat în cuvinte calde personalitatea dispărutului, care, pentru meritele sale remarcabile a fost distins cu rangul de iconom stavrofor, fiind și 10 ani președinte al Consistoriului Eparhial Buzău, unde a avut prilejul să-și etaleze calitățile sale de bonomie și echitate.

Preot studios, talentat, un foarte bun bisericaș, un om în adevăratul sens al cuvîntului, atașat cu tot sufletul întreselor și nevoilor Bisericii și Patriei, cărora le-a închinat întreaga viață în cei 40 de ani de activitate, acesta este portretul fidel al fostului preot C. Alexandrescu.

Trecerea la cele veșnice a vrednicului preot C. Alexandrescu a lăsat un gol imens în inimile enoriașilor săi, a colegilor, a tuturor celor care l-au cunoscut. A fost îngropat în cimitirul Sf. Vineri din București.
Veșnică să-i fie pomenirea!

† Preotul Mircea Stănescu

În ziua de 24 octombrie 1974 s-a stins din viață Preotul Mircea Stănescu, parohul parohiei Minzălești, județul Buzău.

Pr. Mircea Stănescu s-a născut în ziua de 10 mai 1908, pe plaiurile munților Buzăului, în comuna Lopătari, județul Buzău, ca fiu al preotului Nicolae Stănescu.

A urmat Seminarul teologic la Buzău și Facultatea de teologie la București, trecînd examenul de licență cu mențiunea «cu distincție».

La data de 1 ianuarie 1931, vine ca preot paroh la parohia Minzălești, unde sînjise și preotul Ștefan Sburlan, socrul C. Sale, funcționînd aici pînă cînd boala l-a răpus, găsindu-l la datorie.

Înmormîntarea a avut loc în ziua de 27 oct. 1974, fiind îngropat în cavoul familiei din Minzălești. Slujba înhumării a fost oficiată de preoții: Leon Teodorescu, secretarul protoieriei Buzău, împreună cu colegi de școală, prieteni și vecini de parohie.

Răspunsurile la strană au fost date de cîntăreți. Au ținut cuvîntări Pr. Tudor Sandu, Pr. Ion Frăsineanu și Pr. L. Teodorescu, care au transmis familiei îndurerate mîngierii duhovnicești din partea P. S. Episcop Antim al Buzăului și prinos de frățescă dragoste din partea preoților protoieriei Buzău.

La înmormîntare au luat parte credincioși, care au venit, cu tot drumul anevoios, pe o zi mohorîtă de toamnă, cu ploaie, pentru a conduce pe ultimul drum fără întoarcere pe păstorul și îndrumătorul lor, pr. M. Stănescu.

Din ochii enoriașilor săi, curgeau lacrimile regretului față de preotul lor iubit, care le-a dăruit cu îmbelșugare timp de 43 de ani din bunătatea sufletului său, făcînd să dăinuiească mai departe amintirea lăsată de acest vrednic păstor al bisericii.

Dumnezeu să-l ierte!

† Preotul Gheorghe Nestor

La 10 noiembrie 1974, a trecut la cele veșnice preotul pensionar Gheorghe Nestor, fost paroh al parohiei Ulmeni, județul Buzău.

Răposatul preot Gh. Nestor s-a născut la 23 aprilie 1900, în comuna Pietroasele, județul Buzău, din părinții Maria și Răducan Nestor. S-a căsătorit cu Victoria Stătescu, fiica preotului Constantin Stătescu, de la Pîrscov, județul Buzău, care mai este încă în viață, avînd vîrsta de 98 ani.

A urmat Seminarul teologic la Buzău, iar Facultatea de teologie la Iași.

Este preoțit în 27 decembrie 1921, pe seama parohiei Ulmeni, pe care a păstorit-o cu vrednicie pînă la data de 1 oct. 1970, cînd s-a pensionat pentru limită

de vîrstă. Aici a zidit din temelie o frumoasă și monumentală biserică, cu ajutorul credincioșilor de la Ulmeni și Vilcele, pe care o sfințește în anul 1941, nereușind să o picteze.

Dotat cu calități deosebite, pentru a-și lega și mai mult numele de parohia Ulmeni, pe care a servit-o cu credință și dragoste timp de 48 de ani, pr. Gh. Nestor a întocmit monografia satului Ulmeni.

Corpul defunctului a fost depus în casa sa din parohia Ulmeni, unde a fost vizitat de foarte mulți colegi preoți, prieteni și enoriași.

Slujba prohodirii a fost oficiată de un sobor numeros de preoți, avînd în fruntea lor pe preotul Leon Teodorescu, secretarul protoieriei Buzău.

În fața enoriașilor îndoliați și a celorlalți credincioși veniți să-l conducă pe utimul drum, au rostit cuvîntări: pr. Vulcan Ion, parohul parohiei Ulmeni, pr. Marcu Nicolae-Pîrscov, rudă cu decedatul, pr. Leon Teodorescu, delegatul protoieriei Buzău și enoriașul Jalbă, toți omagiînd activitatea îndelungată desfășurată de răposat, exprimînd totodată regrete pentru pierderea acestui conștiințios și vrednic preot.

Apoi sicriul cu corpul neînsuflețit al pr. Gh. Nestor, purtat pe umeri de preoți și rude, a fost îngropat în cavoul situat lângă altarul bisericii Ulmeni, în atmosfera de plîns și înfrîstare a credincioșilor și a familiei îndurerate.

Dumnezeu să-l odihnească cu dreptii!

Pr. N. BIVOLARU

EPISCOPIA DUNĂRII DE JOS

SFINȚIRI DE BISERICI

Biserica Buna Vestire din Galați

La 6 octombrie 1974, P. S. Episcop Dr. Antim Nica a resfințit biserica Buna-Vestire din orașul Galați, împodobită cu aleasa haină a picturii.

S-au făcut mai întîi la această biserică reparații la acoperiș și mobilier; apoi enoriașii parohiei însuflețiți de slujitorii lor au trecut la pictarea din nou a bisericii în frescă. Lucrarea a fost executată de pictorul Gh. Răducanu din București și a durat doi ani.

Slujba resfințirii a fost săvîrșită de P. S. Episcop, de un sobor de preoți și diaconi. După oficierea sfintei liturghii protoiereul locului pr. Gh. Popa a prezentat un scurt raport arătînd străduințele ce se depun în protoieria Galați, ca și în întreaga eparhie, pentru repararea și înfrumusețarea sfintelor locașuri.

Preotul paroh Simion Virgoicî a făcut un raport asupra lucrărilor executate, subliniînd înțelegerea și spiritul de jertfă pentru biserică al enoriașilor și altor credincioși din oraș, care au ținut să-și înscrie numele la importanta lucrare de înfrumusețare a bisericii, pe care o frecventează. A adus vii mulțumiri Conducerii de Stat și P. S. Episcop pentru sprijinul material și moral acordat, precum și tuturor ostenitorilor și enoriașilor pentru aportul lor plin de dragoste.

P. S. Episcop Antim Nica și-a arătat bucuria de a fi în mijlocul credincioșilor la desăvîrșirea prin sfințire a acestei frumoase realizări, mărturia dragostei și rîvnei pentru cele sfinte, a slujitorilor și enoriașilor acestei biserici. Împărtășindu-le arhie-rești binecuvîntări, îndeamnă pe ascultori să împlinească și să încălzească frumusețea și armonia de culori a picturii, cu prezența lor la biserică și cu silința de a urma în viața de toate zilele, îndrumările primite aici, pentru mai mult spor în credință și în viața obștească.

Biserica parohiei Grădina — Constanța

Pe plaiurile înșesate cu vii din nordul județului Constanța, se află parohia Grădina formată din mai multe sate locuite de veterani veniți din Muntenia, Oltenia și Moldova după mișcarea țărănească de la 1907.

Credincioșii ortodocși și-au zidit biserică proprie cu hramul Sf. Cuv. Paraschiva.

Cu trecerea vremii s-a simțit nevoie de reparații și de reînnoire a bisericii. Însuflețiți de inimcesul lor preot Iorgu Rusen și cu sprijinul Episcopiei, credincioșii au făcut aceste reparații în vara anului 1974, iar la 13 octombrie a. c. biserica a fost resfințită de către P. S. Arhiereu-Vicar Gherasim Constanțeanul, ca delegat al P. S. Episcop Dr. Antim Nica.

În cadrul sfintei liturghii arhieresti a fost hirotonit diacon tânărul teolog Gh. Constantinescu.

La sfârșit, protoiereul de Medgidia N. Virgil a prezentat într-un scurt raport situația administrativă și activitatea preoților din protoierie, iar preotul paroh Iorgu Rusen a arătat cum au decurs lucrările de renovare și aportul credincioșilor pentru executarea acestora. A adus mulțumiri P. S. Episcop Antim pentru grija ce are de parohia Grădina.

În încheiere P. S. Arhiereu-Vicar Gherasim a transmis arhieresti binecuvântări credincioșilor parohiei Grădina și mulțumiri pentru dragostea și râvna lor, arătată cu ocazia acestor reparații. A felicitat pe harnicul lor preot și i-a acordat rangul onorific de «sachelar». A îndemnat pe credincioși să-și înnoiască necontentit viața și purtarea creștinească, după cum au înnoit biserica cea văzută.

Credincioșii au fost impresionați și adinc mulțumiți de slujba arhierescă la care au participat.

Biserica din Olteni, parohia Viroaga — Constanța

La 26 octombrie 1974, când sărbătoreau hramul bisericii lor, credincioșii din Olteni, filiala parohiei Viroaga-Constanța, au trăit îndoita bucurie de a participa și la resfințirea bisericii lor în urma pictării în întregime de către pictorii Gh. Răducanu și Ana Neculai. Slujba resfințirii a fost oficiată de P. S. Episcop Antim Nica, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi.

La sfârșitul sfintei liturghii, preotul Dumitru Stănei protoiereu de Constanța a înfățișat aspecte din activitatea preoților din Protoieria Constanța.

Preotul paroh Vasile Cojocaru a arătat în raportul său că enoriașii filialei Olteni sînt originari din Oltenia, că și-au păstrat odată cu obiceiurile și felul de viață de la locul de origine. Ei și-au zidit biserica în timpul primului război mondial, iar acum s-au îngrijit de repararea ei și pictarea ei.

În cuvîntul său, P. S. Episcop Antim evidențiază vrednicia credincioșilor din acest sat care n-au lăsat pradă parașinii biserica zidită de înaintași și s-au arătat demni urmași spre cinstea lor și pomenirea de bine de către generațiile viitoare. Îi îndeamnă să ducă mai departe tradiția de buni creștini și de buni cetățeni în această margine de țară.

Pictura nouă ca o carte deschisă privirilor și sufletelor să-i îndrumeze pe enoriașii satului să urmeze în credință pe cei înfățișați pe icoane și faptele lor bine plăcute Domnului.

Amintirea îndoitei sărbători de astăzi să fie un indemn spre întărirea dragostei lor și pentru Patria noastră. Prea Sfinția Sa aduce mulțumiri și împărtășește arhieresti binecuvîntări tuturor ostenitorilor pentru înfrumusețarea sfîntului locaș.

Semicentenarul bisericii din Dobromir-Deal, jud. — Constanța

La 20 octombrie 1974 biserica din parohia Dobromir-Deal, județul Constanța și-a sărbătorit semicentenarul de la sfințire. După dorința credincioșilor s-a oficiat cu această ocazie o slujbă arhierescă pentru care a fost delegat de P. S. Episcop Antim, P. S. Arhiereu-Vicar Gherasim.

Sfânta liturghie arhierescă a fost oficiată de P. S. Sa înconjurat de un sobor de preoți și diaconi. La locul convenit s-a făcut hirotonia în preot a tînărului Gh. Constantinescu pentru parohia Bălăsești-Galați.

La sfîrșitul sfintei liturghii, pr. N. Virgil protoieru de Medgidia a prezentat activitatea și preocupările pastoral-misionare ale preoților din protoieria sa.

Preotul paroh Picu Viorel a arătat apoi starea religioasă și morală a credincioșilor din parohie.

În încheiere P. S. Arhieru Gherasim a împărțit credincioșilor arhieresti binecuvîntări din partea P. S. Episcop Antim și le-a făcut îndemnuri pentru îndeplinirea conștiințioasă a îndatoririlor creștinești și obștești.

Vizite canonice

P. S. Episcop Antim însoțit de preotul N. Grosu, consilier administrativ, a vizitat în zilele de 26—27 octombrie 1974 biserici și parohii din protoieria Constanța și Medgidia.

Sîmbătă 26 octombrie a. c. a fost vizitată biserica nouă din parohia Ciocrlia. Credincioșii s-au adunat în mare număr în jurul Chiriarhului, manifestîndu-și bucuria față de inițiativa de a se repara și termina biserica lor, avariata de la cutremurul din 1940.

După masă s-a vizitat biserica parohiei Dumbrăveni din apropierea frontierei cu R. P. Bulgaria. Preotului paroh i s-au dat îndrumări pentru repararea și pictarea bisericii.

Pînă seara au mai fost vizitate parohiile: *Movila Verde, Independența, Coana, Chirnojeni, Topraisar și Cumpna*. Preoților de la parohiile respective li s-au dat îndrumări asupra îmbunătățirilor gospodărești, a înfrumusețării spațiului de acces la biserică, plantarea de arbuști ornamentali și flori și asupra pictării unora din biserici.

Duminică 24 octombrie a. c. dimineața, a fost vizitată parohia Sf. Dumitru-Constanța. Biserica, bine întreținută dovedește grija preoților și comitetului parohial. Credincioșilor prezenți în mare număr, P. S. Episcop le-a adresat îndemnuri pentru continuarea străduințelor de înfrumusețarea bisericii și incintei sale și pentru pictarea ei.

La parohia Sf. Apostoli-Constanța. S-au vizitat săpăturile arheologice ce se fac în parcul bisericii, dîndu-se indicații pentru armonizarea restaurărilor cu biserica învecinată.

La parohia Tuzla, P. S. Episcop a vorbit credincioșilor despre rolul Bisericii, grija pentru sfîntul locaș de rugăciune și îndatorirea de a-l împodobi și însufleți pînă prezența lor la sfintele slujbe și printr-o viață spirituală creștinească.

La parohia Schitu-Costinești, nou înființată, s-au indicat măsuri de organizare și de punere în stare de bună funcționare a casei de rugăciuni existentă.

La parohia Moșneni s-a vizitat biserica din cimitir, ce se construiește în ziua 23 August. La biserica parohială Moșneni, credincioșii au primit cu bucurie cuvintele de îndrumare rostite de P. S. Episcop, asupra îndeplinirii îndatoririlor de buni creștini și cetățeni.

Vizitele chiriarhale în zilele de duminică și sărbători s-au dovedit utile și eficiente pentru stimularea activității liturgice și pastoral-misionare a preoților, iar credincioșii sînt bucuroși să-și vadă Chiriarhul și să primească îndrumările convenite.

Biserica din Iazurile — Tulcea

Din anul 1972, credincioșii din parohia Iazurile, județul Tulcea au început sub conducerea pr. Gh. Encica, lucrări de reparații capitale și electrificare la biserica lor parohială, precum și zidirea unei case parohiale noi. Intervenind moartea neașteptată a pr. Gh. Encica, lucrările au fost continuate de preotul suplinitor Gh. Păsat de la parohia Valea Nucarilor.

Ca să arate deosebită prețuire pentru dragostea și spiritul de jertfă al credincioșilor către biserica lor și să aducă mângâiere familiei răposatului preot, P. S. Episcop Antim Nica a ținut să officieze personal slujba resfințirii acestei biserici, la 29 octombrie a. c.

După îndeplinirea rînduiei de sfințire a urmat sfînta liturghie arhierescă, după care Pr. Ciocănel, protoiereu de Tulcea a înfățișat într-un scurt raport starea bisericească din protoierie și străduințele preoților în mijlocul credincioșilor lor de a înfrumuseța și repara sfințele locașuri.

Preotul suplîntor Gh. Păsat a citat multe cazuri de dragoste deosebită și jertfă pentru biserică din partea credincioșilor spre a se putea termina lucrările.

Cu deosebită mulțumire și evlavie, au ascultat credincioșii cuvîntul P. S. Episcop Antim, în care a arătat roslul Bisericii pentru îndrumarea duhovnicească a creștinilor și pentru împodobirea inimii lor cu sentimente alese de înfrățire și de pace.

P. S. Sa a făcut bune aprecieri pentru legătura strînsă a credincioșilor cu biserica lor și cu slujitorii ei. Pe toți i-a îndemnat să frecventeze regulat sfînta biserică și să o împodobească, în continuare, cu aleasa haină a picturii.

P. S. Episcop a făcut apoi instalarea tînărului preot Constantin Ghinescu, noul paroh al parohiei Izvoarele, dîndu-i îndrumări pentru rodnică păstorie.

S-a officiat și un parastas pentru răposatul pr. Gh. Encica și s-a sfințit noua casă parohială.

Resfințirea bisericii din Stoicani — Galați

La 27 octombrie 1974, credincioșii din mica parohie Stoicani, județul Galați și-au văzut încununată străduințele și munca lor pentru biserica parohială prin resfințirea și redarea ei cultului de P. S. Arhieriu Vicar Gherasim, delegat în acest scop de P. S. Episcop Antim Nica.

Cu contribuția credincioșilor și cu ajutorul important acordat de Episcopie, acestei biserici i s-au făcut însemnate reparații la acoperiș, la tavane, la pereții exteriori, o nouă catapeteasmă și s-a electricizat și pictat în întregime.

După slujba sfințirii și săvîrșirea sfîntei liturghii arhieresti, preotul paroh Al. Capotă a făcut o dare de seamă asupra reparațiilor. P. S. Arhieriu Vicar Gherasim a adus din partea P. S. Episcop Antim mulțumiri și arhieresti binecuvîntări ostentorilor pentru înfăptuirea acestei lucrări și i-a îndemnat să cerceteze biserica așa de frumos împodobită și să-i urmeze îndemnul de a fi credincioși buni și cetățeni harnici ai Patriei noastre.

Sărbătoarea hramului bisericii Sf. Dumitru — Galați

Ziua de 26 octombrie, cînd credincioșii parohiei Sf. Dumitru Galați sărbătoresc hramul bisericii lor, a fost sporită în solemnitate și bucurie duhovnicească prin săvîrșirea sfîntei liturghii de către P. S. Arhieriu-Vicar Gherasim, ca delegat al P. S. Episcop Antim Nica.

În încheiere, după raportul pr. Gh. Popa protoiereu de Galați și al pr. Lungulescu Grigore, P. S. Arhieriu a arătat semnificația deosebită a hramului și a împărțit binecuvîntări credincioșilor ce au participat la sărbătorire.

Tînosirea bisericii noi Sabangia — Tulcea

Credincioșii din satul Sabangia, jud. Tulcea, urmași ai unor păstori ardeleni și moldoveni, au trăit la 10 noiembrie a. c. marea bucurie de a-și vedea terminată biserica lor, începută în anul 1942, dar rămasă cu zidurile neterminate pînă acum doi ani.

Îndemnați de tînărul și harnicul lor preot Ioan Neagu, ei au devenit cu toții «ctitori de biserică», prin bunăvoința și jertfele date cu inimă largă pentru terminarea ei.

Bucuria le-a fost împlinită prin venirea P. S. Episcop Antim Nica ca să le încununeze strădaniile lor.

Măreata slujbă a sfințirii a fost săvârșită de P. S. Sa, înconjurat de protoierii de Tulcea și Babadag și de alți preoți de la parohiile vecine, în prezența credincioșilor.

La sfârșitul sfintei liturghii, preoțului I. Neagu i s-a acordat rangul onorific de «iconom».

Fiind prima slujbă arhierescă a P. S. Episcop Antim în cuprinsul protoieriei, protoierul I. Secuianu a rostit un însuflețit raport de întimplinare, arătând între altele, că, acum, poporul nostru își construiește o viață nouă, tot mai prosperă, un drum luminos de dreptate socială și de mărețe împliniri pe întreg cuprinsul patriei, iar preoții și credincioșii Bisericii și ei ca cetățeni loiali sprijină aceste acțiuni.

După ce pr. paroh a făcut istoricul străduințelor de peste 120 de ani ale credincioșilor pentru a-și construi o biserică proprie, în încheiere, P. S. Episcop Antim a rostit cuvinte de laudă și de prețuire pentru harnicii enoriași în frunte cu prețul lor, care cu pilduitoare rivnă au clădit această biserică, locaș de îndrumare spre mîntuire și spor obștească, pentru pace și omenie.

P. S. Sa îndeamnă pe credincioși să cerceteze biserica ce și-au construit și să urmeze îndemnul ce primesc aici pentru folosul lor sufletească și pentru propășire în viața lor obștească.

Slujba s-a încheiat cu tradiționala agapă creștinească organizată în curtea bisericii.

Sedința Adunării Eparhiale

În urma alegerilor eparhiale de la 7 noiembrie a. c., toate forurile eparhiale colective s-au reînnoit după prevederile statuare.

Duminică 17 noiembrie a. c. s-a ținut ședința de constituire și de lucru pe anul 1974 a noii Adunări Eparhiale.

După Te-Deum, lucrările Adunării au fost deschise de P. S. Episcop Antim Nica. După ce a salutat prezența membrilor noii Adunări Eparhiale și pe reprezentanții Autorităților locale de Stat, — în persoana Domnului Aurel Scorțaru, Secretarul Consiliului Popular al Județului Galați și reprezentantului Departamentului Cultelor, face constatarea că noua Adunare Eparhială cuprinde pe lângă preoți de prestigiu și cu experiență pastorală și pe reprezentanții celor mai variate pături ale credincioșilor ortodocși din Eparhie.

Ca și în trecut, Biserica Ortodoxă de pe aceste meleaguri și în acest an jubiliar s-a alăturat eforturilor spre progres și pace ale poporului nostru. La 25 august s-a citit în toate bisericile Mesajul adresat de Sf. Sinod către Domnul Președinte al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu.

P. S. Sa ca participant la Congresul Frontului Unității Socialiste a reamintit cuvintele de precizare a poziției cultelor în societatea noastră socialistă, rostite de Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu la acest Congres precum și angajamentul luat de reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române de a respecta legile țării și a sprijini continua dezvoltare și întărire a Patriei. Medalioane și Ordinele R.S.R. primite de P. S. Sa, de P. S. Arhiepiscop Vicar și de alți 11 clerici din eparhie, cu prilejul celei de a 30-a aniversări a eliberării patriei noastre de sub dominația fascistă, reprezintă o cinstită și o apreciere adusă activității întregii Eparhii.

P. S. Sa semnaleză apoi cu bucurie vizitele făcute în eparhia noastră în acest an de ierarhi și alte personalități din țară și străinătate, între care cu deosebită satisfacție a fost întimplinată de credincioși, vizita făcută în luna septembrie a. c. de Preafericitul Patriarh Justinian și Domnul D. Dogaru, Președintele Departamentului Cultelor, în Delta și la întreprinderi și instituții de cultură din orașul Galați.

În continuare, P. S. Sa face o prezentare a activității eparhiale din acest an, arătând străduințele pentru întocmirea unui judicios program de activitate în toate sectoarele de activitate bisericască și grija de a-l aduce consecvent la îndeplinire.

Activitatea bisericească din eparhie s-a desfășurat în condițiunile satisfăcătoare, oferite de regimul de libertate religioasă din țara noastră și cu sprijinul material și moral de care se bucură cultele religioase din partea Statului Român

P. S. Sa încheie cuvîntul de deschidere exprimînd adîncă recunoștință și loialitate din partea întregii eparhii pentru Președintele Republicii noastre Socialiste Domnul Nicolae Ceaușescu, precum și pentru Domnul D. Dogaru — Președintele Departamentului Cultelor, colaboratorii D. Sale și Autoritățile de Stat județene, la care a găsit o largă solitudine în soluționarea nevoilor bisericești eparhiale.

Un gînd recunoscător se îndreaptă și către Prea Fericitul Patriarh Justinian pentru împlinirile tot mai mari din Biserica Ortodoxă și pentru sprijinul acordat eparhiei noastre.

Trecîndu-se la ordinea de zi a ședinței de constituire s-a făcut validarea mandatelor celor aleși în noua Adunare Eparhială.

S-a ales apoi noul Consiliu Eparhial format din: protoiereu V. Cristea — Tecuci, protoiereu Dumitru Stănei — Constanța, preot Gh. Ciocănel — Tulcea, și d-ii Dr. M. Bîrlădeanu — Galați, Mihai Constantinescu — Galați, Ștefan Hîncu — Galați, Ionel Flavian — Tecuci, Ilie Militaru — Constanța și Iordan Cireașă — Măcin. Ca delegați în Adunarea Națională Bisericească au fost aleși preotul N. Grosu, consilier administrativ — Galați și Hr. Cioceanu — Galați și Anton Zaharia — Constanța.

În Consistoriul Eparhial au fost aleși: pr. Boris Dumănescu — Galați, pr. D. Tofan — Galați, pr. Mihai Blănaru — Galați, iar ca supleanți pr. I. Teoharie — Galați și pr. Călin Rugină-Vizurești — Tecuci.

În continuare s-a ținut ședința de lucru a Adunării Eparhiale.

Comisiile permanente au studiat dările de seamă și lucrările prezentate de sectoarele bisericesc, cultural și economic.

După prezentarea rapoartelor comisiilor permanente, au urmat discuții, la care au participat numeroși membri. Prot. V. Cristea — Tecuci a analizat programul misionar ce se aplică din 1972, cerînd o asistență mai organizată a parohiilor cu situații misionare speciale și ajutorarea acestora mai efectivă cînd au nevoie de reparații sau înzestrări cu obiecte de cult. Slujbele arhieresti și vizitele chiriariale în duminici sau sârbători în aceste parohii au fost bine primite de credincioși.

Dl. Teodor Cristea s-a referit la îndrumarea credincioșilor pe linia dragostei de muncă și la măsuri pentru întărirea familiei creștine.

Prot. Ioan Secuianu-Babadag a subliniat importanța cîntării obștești în biserică pentru educația religioasă a credincioșilor. În vederea extinderii și generalizării cîntării omofone, este necesar să fie îndrumați preoții, cîntăreții și comitetele parohiale. De mult folos s-a dovedit conferința protopopească din acest an, la care au fost chemați și cîntăreții bisericești. Este bine ca realizările de seamă să fie stimulate prin evidențierea celor sirguincoși.

Pr. Mihai Verban — Constanța, s-a referit la străduințele pentru ocuparea posturilor vacante de preot.

Preot C. Cronț — Galați, comunicînd impresii de la Congresul Internațional de Studii sud-est-europene din acest an de la București arată că de un deosebit interes s-a bucurat descoperirea din 1971 a celor patru martiri din cripta de la Niculițel — Tulcea.

P. S. Arhieru-Vicar Gherasim a arătat preocuparea P. S. Episcop Antim și a Centrului eparhial pentru punerea în valoare istorică și turistică a minăstirilor din eparhie și a altor biserici monumente istorice ca: Buciumeni, Adam, Niculițel, etc.

Din partea Autorităților de Stat a vorbit Dl. Aurel Scorțaru, Secretar al Consiliului Popular Județean. D. Sa constată că ședința de azi și dezbaterile ce au avut loc sînt o dovadă a libertății de conștiință, asigurată în Patria noastră tuturor cultelor. Este cunoscut și apreciat loialitatea clerului ortodox față de Stat, dovadă a simțului de patriotism și a clerului față de poporul nostru. D. Sa nădăjduiește că și pe viitor se va desfășura de către Centrul eparhial o activitate rodnică.

În încheierea dezbaterilor, P. S. Episcop Antim Nica mulțumește reprezentanților Autorităților locale, prezente în ședință, pentru sprijinul acordat în rezolvarea unor probleme de interes bisericesc.

P. S. Sa asigure că propunerile comisiilor permanente și cele ale vorbitorilor din ședință, vor fi avute în vedere în activitatea viitoare a Centrului eparhial și organelor în subordine. Aceiași grijă va fi avută în continuare, pentru patrimoniul cultural-național, pentru urmele istorice ale trecutului nostru, ce se pun tot mai mult în valoare astăzi.

După încheierea ședinței Adunării Eparhiale, Consiliul Eparhial a ținut ședința sa de constituire.

† Preotul Iconom Stavrofor Grigore Gumeniuc

După o boală grea și neiertătoare, a încetat din viață în mod prematur — la 58 ani — preotul Grigore Gumeniuc, secretar eparhial al Sfintei Episcopii a Dunării de Jos și preot slujitor la biserica Buna-Vestire din Galați.

Născut în anul 1914 din părinți plugari, urmează școala primară în satul natal, și apoi Seminarul teologic și Facultatea de teologie.

În anul 1937 se căsătorește cu Nădejdea Saragov, iar în 1942 este hirotonit preot, slujind în Ogorul Domnului timp de peste 30 ani.

În 1958 a fost numit Secretar Eparhial — funcție pe care a păstrat-o aproape 14 ani, fiind apreciat ca un preot bun, figură blândă, împodobit cu multe daruri frumoase, iubit și stimat de întreaga preoție și de enoriașii parohiei Buna-Vestire din Galați.

Slujba înmormântării a fost săvârșită de P. S. Episcop Vicar Gherasim, înconjurat de un sobor de peste 20 preoți.

Prea Cuv. Arhim. Ieronim Motoc, Vicar Administrativ, a adus în numele Centrului Eparhial un cald omagiu, scoțind în evidență personalitatea defunctului spunând în încheiere: «Iar noi, cei cu care împreună ai lucrat, familia ta spirituală, rudeniile tale, preoții și colegii tăi de la Centrul Eparhial și din Eparhie, preoții și enoriașii de la această biserică, cît vom trăi, te vom sprijini cu rugăciunile noastre, ca Dumnezeu să-ți fie milostiv și să-ți ierte păcatele cele de voie și fără de voie și să te așeze în ceata aleșilor Săi».

În numele enoriașilor de la biserica Buna-Vestire, a vorbit P. C. Preot-paroh Simion Virgolici care în cuvinte mișcătoare plină la lacrimi, a evocat figura prominentă a preotului Grigore Gumeniuc, care a părăsit această viață pămîntească prea devreme, în deplină maturitate, lăsând în urmă regretul întregii preoții din Galați.

Sicriul cu corpul neînsuflit, purtat pe umeri de frații preoți și colegi — în sunetul clopotelor, a înconjurat biserica după datina creștină, apoi s-au îndreptat spre Cimitirul Eternitatea, unde a fost depus în cavoul familiei la 9 martie 1974.

Dumnezeu să-l ierte și veșnic să-i fie amintirea.

ȘTIRI DE LA CENTRUL EPARHIAL PE LUNA DECEMBRIE 1974

1. — Prăznuirea hramului catedralei episcopale din Galați

La 6 decembrie, catedrala episcopală din Galați și-a sărbătorit hramul ei, Sf. Ierarh Nicolae de la Mira Lichiei, un sfânt care se bucură de multă cinstitoare în Biserica Ortodoxă. Slujbele religioase din ajun și din ziua praznicului au fost oficiate de clerul catedralei. În ajun s-a săvârșit privegherea, după rînduiala tipiconală, de ziua praznicului sfînta liturghie arhierescă, iar a doua zi — ctitoria — cu liturghie și parastas pentru pomenirea ctitorilor.

— În ziua praznicului, la sfîrșitul sfîntei liturghii, P. S. Episcop Antim a făcut o scurtă prezentare a vieții Sf. Ierarh Nicolae. Prea Sfinția Sa a arătat că acest sfînt și-a închinat viața slujirii lui Hristos și Bisericii sale în dreptate, în dragoste și în sfințenie. El a îndeplinit porunca iubirii aproapelui, făcîndu-se asemenea oa-

menilor din vremea sa și căutînd să le aline durerile. De asemenea, el a fost apărător al directeii credințe, atunci cînd în veacul al IV-lea unii căutau să abată pe credincioșii de la învățătura cea adevărată a Bisericii. Pentru asemenea fapte, numele lui strălucește ca un luceafăr pe cerul ortodoxiei. Unii credincioși îi poartă numele și multe biserici i-au fost închinată. Astfel, în orașul nostru Sulina, din Deltă, sînt trei biserici și toate poartă numele Sf. Nicolae, pentru că acesta s-a arătat grabnic ajutător al celor ce călătoresc pe mare.

În continuare, Prea Sfinția Sa a făcut o prezentare pe scurt a istoricului catedralei episcopale, arătînd că aceasta s-a construit între anii 1906—1917. La cutremurul din 1940 suferînd mari stricăciuni ea a fost restaurată între anii 1950—1957 așa cum se vede astăzi.

În încheiere, Prea Sfinția Sa a binecuvîntat pe toți sprijinatorii și închinătorii acestui sfînt locaș.

2. — Prăznuirea sărbătorilor Nașterii Domnului

— Marele praznic al Nașterii Domnului Iisus Hristos a fost sărbătorit la Centrul eparhial după toată rînduiala tradițională a Bisericii noastre. Dimineața, în ajunul praznicului, slujitorii catedralei episcopale au venit cu icoana Nașterii Domnului la reședința episcopală, vestind sosirea praznicului. Seara, la catedrală s-a oficiat privegherea de către Prea Sfințitul Arhiepiscop-Vicar Gherasim Constanțeanul, în asistența P. S. Episcop Antim. După slujbă, corul catedralei episcopale a executat un program de colinde religioase la reședința episcopală. La sfîrșitul concertului, Prea Sfințitul Episcop Antim, adresîndu-se coriștilor, a subliniat rolul pe care îl au colindătorii în viața spirituală a credincioșilor noștri. «Colindătorii sînt vestitorii Nașterii Domnului, care umblă din poartă în poartă și vestesc pe Hristos, a spus P. S. Sa. Iar colinda este un rod al credinței. În ea se oglindesc sentimentele de trăire creștină, bucuriile, durerile, bunătatea față de semenii, omenia și speranța de mai bine».

Referindu-se la rolul corului, P. S. Sa a spus că «felul cum se cîntă la catedrală atrage și cheamă pe credincioși la rugăciune». Cîntările corului, executate cu simțire creștinească, se împletesc cu cîntările și rugăciunile sfînte ale soborului slujitorilor și ale credincioșilor. Toate acestea în ansamblu formează slujba bisericească din catedrală, care nește inimile și le înalță pentru a proslăvi pe Dumnezeu.

— *Miercuri 25 decembrie*, în prima zi a praznicului Nașterii Domnului, Prea Sfințitul Episcop Antim înconjurat de soborul catedralei a săvîrșit liturgia arhierescă. Cu acest prilej a fost hirotonit ca diacon tînărul student teolog Gheorghe Dăscălescu. La sfîrșitul slujbei, P. S. Sa a rostit cuvîntul de învățătură: «Pastorală la Nașterea Domnului 1974». Pornind de la citatul: «Și Cuvîntul trup s-a făcut și s-a sălășluit între noi» (Ioan I, 14), Prea Sfinția Sa arată că acest Cuvînt «este Insuși Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, iar sălășluirea lui între noi este nașterea Sa trupească». La plinirea vremii, Cuvîntul s-a pogorît din cer și s-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Preacurata Fecioară Maria și s-a făcut om. Prea Sfinția Sa arată apoi că bucuria pentru Nașterea Domnului nu încetează să ni se dăruiască și nouă pururea căci: «Iisus Hristos este același ieri și astăzi și în veci» (Evrei XIII, 8). «El se propovăduiește nelncetat de sfînta Sa Biserică, pe care a întemeiat-o și a sfințit-o cu scump singele Său, așezînd-o «stîlp și temelie a adevărului» (I Tim. III, 15). Biserica se numește «Trupul lui Hristos» (Efes. IV, 12) și pe acest pămînt ea este reprezentată prin slujitorii și credincioșii ei — clerul și mireni — ca mădulare de a propovădui cuvîntul evangheliei și de a săvîrși acțiunea ei sfîntitoare, credincioșii au chemarea de a participa la viața și lucrarea Bisericii, prin credința lor vie și prin faptele lor creștinești. Orice credincios poate aduce o contribuție însemnată la împlinirea misiunii duhovnicești și morale pe care o are Biserica, precum și la sprijinirea acțiunilor de pace și progres ale poporului nostru». În continuare, P. S. Sa și-a arătat mulțumirea pentru contribuția pe care au adus-o credincioșii la propășirea și înflorirea scumpei noastre Patrii, alăturîndu-se cu însuflețire la strădaniile și năzuințele întregului nostru popor. În încheiere, P. S. Sa a împărțisit tuturor credincioșilor arhieresti

binecuvântări și urări de sănătate și de bună sporire duhovnicească cu prilejul sfințelilor sărbători ale Nașterii Domnului și de Anul Nou 1975.

La vecernia mare din aceeași zi, corul a executat un program de colinde în catedrala episcopală, iar preotul Tudorel Popa a rostit un cuvânt despre semnificația colindelor în viața spirituală a poporului nostru.

— *Joi 26 decembrie*, în a doua zi de Crăciun, liturghia arhierescă de la catedrală a fost oficiată de P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim Constanțeanul, în prezența Prea Sfințitului Episcop Antim Nica. Predica a fost rostită de P. C. Pr. Nicolae Grosu, consilier adm. bisericesc. P. C. Sa, pornind de la faptul Nașterii Domnului, arată că Dumnezeu, care e nevăzută și necuprinsă de minte, intră în istorie; începe veacul nou, care numără anii de la și pînă la Hristos. Iar nașterea în Betleem, fuga în Egipt și ceea ce a urmat cu privire la Hristos, după cum se arată în Sfînta Evanghelie, sînt fapte petrecute aievea între oamenii de acum 1974 de ani, pietre de temelie sigure și adevărate, atît pentru edificiul măreț al Bisericii cît și pentru credința și viața noastră.

— *Vineri 27 decembrie*, pomenirea Sf. Arhidiacon Ștefan, s-a oficiat, slujba în sobor de personalul catedralei, iar c. protodiacon Necula Nica a rostit predica zilei.

Veștile primite din întreaga Eparhie, arată că sărbătorile Nașterii Domnului s-au desfășurat normal, potrivit tradiției, credincioșii bucurîndu-se pe deplin de darurile duhovnicești ale praznicului și primind cu dragoste cuvîntul păstoresc de învățătură al Prea Sfințitului Episcop Antim, care a fost citit în toate bisericile.

3. — Sfințiri de biserică.

a) Sfințirea bisericii din parohia Nufărul, jud. Tulcea

Duminică 15 decembrie, s-a făcut resfințirea bisericii din parohia Nufărul, protopopiatul Tulcea. Această biserică, cu hramul Sf. Dimitrie, a fost construită la începutul acestui veac din piatră și cărămidă. Avînd nevoie de reparații interioare și exterioare, preotul paroh Vasile Scutaru, cu ajutorul credincioșilor, a reușit să se efectueze în cursul acestui an și să redea bisericii prestanța ei. Resfințirea s-a făcut de delegatul P. S. Episcop Dr. Antim Nica, P. C. Arhim. Ieronim Motoc — vicar administrativ și un sobor de clerici din orașul Tulcea, în frunte cu p. c. protopop Gheorghe Ciocănel, preoții Ioan Grădinaru și Ioan Mazilu și arhidiaconul Nica Necula de la catedrala episcopală din Galați. Răspunsurile liturgice au fost date de credincioși sub îndrumarea cîntărețului bisericesc Dima Rădan. Predica zilei a fost rostită de pr. Ioan Grădinaru.

La sfîrșitul slujbei, p. c. protopop Gheorghe Ciocănel a prezentat o situație a vieții spirituale și gospodărești a parohiilor din protopopiatul pe care-l conduce. P. C. Sa a asigurat totodată că preoții și credincioșii activează pe linia indicațiilor date de P. S. Episcop și că în anul viitor vor fi mai multe sfințiri de biserică în protopopiatul Tulcea.

P. C. Pr. Vasile Scutaru a subliniat ajutorul neprecupețit pe care l-a avut din partea credincioșilor pentru lucrările de reparații la biserică și înțelegerea pe care a găsit-o la organele locale.

P. C. Vicar Ieronim Motoc, a transmis preotului paroh, consiliului, comitetului parohial și credincioșilor, binecuvîntările arhieresti ale P. S. Episcop Antim, lauda și mulțumirea pentru grija pe care au arătat-o față de sfîntul lăcaș. P. C. Sa, i-a îndemnat ca să poarte grije mai departe de sfînta biserică și în același timp să se îngrijească cu dragoste și de celelalte instituții și bunuri obștești ale comunei, care îndeplinesc trebuințele noastre de fiecare zi și ne ajută să propășim în viață. De asemenea, i-a sfătuit să păstreze credința noastră cea adevărată ortodoxă, moștenită din moși-strămoși și propovăduită pe aceste meleaguri din primele veacuri creștine de urmașii apostolilor, episcopi și preoți și de sfinți mucenici.

Așa de exemplu, pe lângă Sf. Apostol Andrei cel întâi chemat și ucenicii lui, istoria bisericească menționează că au propovăduit evanghelia în aceste părți și sfinții mucenici Epictet preotul și Astion, care au pătimit la Dunavăț (Halmyris)

la începutul sec. IV și au fost înmormințați de creștinul Vigilanțiu și cei din casa sa într-un loc care se află între brațul Sf. Gheorghe și lacul Razlem.

b) Resfințirea bisericii din parohia Corni, jud. Galați

Duminică 22 decembrie, s-a făcut resfințirea bisericii din parohia Corni, protopopiatul Galați. Acest sfânt lăcaș este al treilea în ordinea sa de la întemeierea satului Corni și până în prezent. Originea acestei așezări urcă până în vremea lui Ștefan cel Mare, iar denumirea de Corni vine de la numeroșii arbuști cu același nume din aceste locuri. Prima biserică a fost pe locul numit «Dealul bisericii», a doua unde este cimitirul. Biserica actuală, a treia, a fost construită în secolul XVIII din cărămidă și păstrează catapeteasma și unele icoane de la lăcașurile sfinte anterioare, care nu mai există. Ea a avut mult de suferit la cutremurul din 1891 și a fost reparată radical în 1893. În 1933 pereții au fost înălțați, dar neavînd temelii puternice la cutremurul din 1940 s-au prăbușit. În 1945 a fost reparată din nou, punîndu-i-se de această dată temelii de ciment și stlpi de susținere din beton armat. Pereții au fost refăcuți în întregime din paiantă cu furci de salcîm, de către enoriașii parohiei, în frunte cu p. c. pr. Gheorghe Popa, actualul protopop, care a păstorit aici din 1943 pînă la 1 octombrie 1974. Reparațiile actuale de întținere s-au făcut și în vederea pregătirii pentru pictură.

Cu binecuvîntarea P. S. Episcop Antim, resfințirea bisericii a fost săvîrșită de P. S. Arhiereu-Vicar Gherasim Constanțeanul, înconjurat de un sobor de preoți, din care au făcut parte p. c. protopop Gheorghe Popa, c. pr. Nicolae Popescu actualul paroh, c. pr. Laurențiu Prescură de la Măcișeni și c. diacon Ioan Dobre de la catedrala episcopală din Galați. La sfîrșitul slujbei, p. c. protopop Gh. Popa a făcut o prezentare asupra activității parohiilor din protoieria Galați pe acest an și a reparațiilor făcute la această biserică. Preotul paroh N. Popescu, și-a luat angajamentul ca să execute și pictura.

P. S. Arhiereu-Vicar Gherasim Constanțeanul a adus binecuvîntările arhieresti ale P. S. Episcop Dr. Antim Nica și și-a exprimat bucuria pentru frumoasa lucrare înfăptuită prin strînsa colaborare dintre credincioși și consiliul și comitetul parohial.

Pentru că sfințirea bisericii a avut loc în Duminica dinaintea Nașterii Domnului, P. S. Sa, referindu-se la textul pericopei evanghelice, cu cartea neamului lui Iisus Hristos — strămoșii Domnului —, a spus: «Precum răsăritul soarelui este vestit mai întîi de ivirea zorilor, tot așa și Nașterea Domnului Iisus Hristos a fost pregătită de sfinții și dreptii din Vechiul Testament. Sfîntul evanghelist Matei ne dă genealogia Mîntuitorului pentru ca oamenii să creadă că Iisus Hristos era cu adevărat Mesia, Fiul lui Dumnezeu cel așteptat». În încheiere, Prea Sfinția Sa a urat credincioșilor sănătate, pace și sporite roduri duhovnicești de sfințele sărbători ale Nașterii Domnului și de Anul Nou 1975.

4. — A IV-a conferință de orientare a preoților.

În zilele de 3—4 și 10 decembrie, s-a desfășurat la centrele protopopești a IV-a conferință de orientare a preoților cu subiectul: «Bunele relații dintre cultele din țara noastră, contribuție la unitatea poporului român». Tema a fost dezvoltată de către referenți, după schița de plan și bibliografia date de Cancelaria Sf. Sinod. Au fost subliniate cu acest prilej bunele raporturi de prietenie și colaborare care s-au statornicit între cultele din țara noastră, în ultimii 30 de ani, odată cu eliberarea Patriei de sub dominația fascistă. Aceste relații de ecumenism religios s-au putut înfăptui datorită noilor legiuiri democratice ale poporului nostru care în special prin Constituție și Legea cultelor acordă largi libertăți cetățenilor, precum și tuturor cultelor religioase recunoscute de Stat. Fiecare cult se bucură de libertatea deplină de funcționare și organizare și în același timp respectă celelalte culte și colaborează cu ele, sprijinind împreună eforturile poporului nostru pentru făurirea vieții noi din Patria noastră, pentru progresul obștesc și pacea lumii. Pentru că, așa cum a spus Prea Fericitul Patriarh Justinian: «Culte nu pot avea alt drum decît drumul pe care merge poporul nostru» (*Apostolat Social*, V, 1955, p. 23). Călăuzite de acest ideal sacru, toate cultele participă astăzi la activitatea

Frontului Unității Socialiste și în acțiunea lor social-spirituală contribuie la unitatea poporului nostru.

Pe marginea subiectului tratat, preoții au participat la discuții, prezentând aspecte pozitive ale acestei colaborări cu slujitorii altor culte pe plan local.

Conferințele de la protoierile Tulcea și Babadag au fost prezidate de P. C. Arhim. Ienonim Motoc-vicar administrativ, cele de la Constanța și Medgidia de P. C. Pr. Comsa Costică — inspector eparhial. Conferința de la Galați a fost prezidată de P. C. Pr. Nicolae Grosu — consilier adm. bisericesc, iar cea de la Tecuci de P. C. Pr. H. Postelnicu — secretar eparhial.

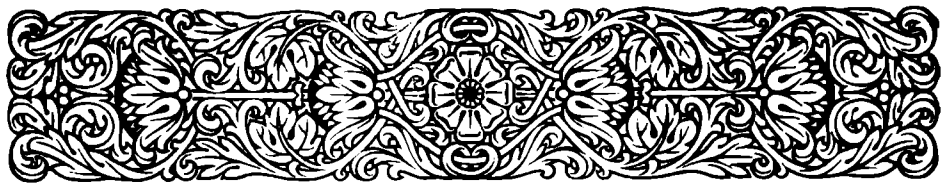
5. — Conferința a IV-a administrativă cu protopopii

La 19 decembrie, s-a ținut la Centrul eparhial, sub președinția P. S. Episcop Antim, a IV-a conferință administrativă cu protopopii pe acest an. Această conferință, fiind ultima pe anul în curs, a avut o tematică legată de problemele de încheiere și deschidere de an pe sectoare și prelucrarea unor dispozițiuni noi în legătură cu aplicarea unor legi. După precizarea unor obligații de natură economico-gestionară în legătură cu modificările de plan financiar, de inventarierea bunurilor, etc., s-a făcut analiza activității misionare pe anul 1974 și a planului de muncă a protopopilor pe anul 1975. S-au dat explicații în legătură cu repartizarea calendarelor care se face în raport cu numărul familiilor de credincioși declarate. S-a stabilit modul cum să se facă suplinirea parohiilor vacante de sărbătorile Crăciunului și Bobotezei. Au fost apoi prelucrate ultimele dispoziții în legătură cu aplicarea Legii privind patrimoniul cultural-național și Legea fondului arhivistic de Stat. Referatele au fost prezentate de P. C. vicar administrativ, P. C. părinții consilieri și de unii salariați din serviciul contabilității. La fiecare problemă părinții protopopi au luat cuvântul precizând unele aspecte și cerând lămuriri.

P. S. Episcop Antim a răspuns tuturor, a subliniat părțile mai importante care trebuiesc reținute și a făcut observații pentru lipsurile constatate pe teren cu prilejul vizitelor canonice și de lucru la parohii și pe baza rapoartelor prezentate de părinții protopopi.

În privința reparațiilor din 1955, P. S. Sa a trasat ca sarcină parohiilor în cauză ca să procedeze din vreme la întocmirea documentației și la obținerea autorizației pentru a putea începe la primăvară, lucrul din plin. A recomandat de asemenea, să se dea atenție deosebită înfrumusețării curților bisericilor și cimitirelor, urmînd ca preoții care obțin rezultate frumoase să fie premiați. La orașe și sate, a spus Prea Sfinția Sa, prin grija organelor locale și a Frontului Unității Socialiste, întreaga populație depune eforturi susținute pentru curățenia, înfrumusețarea și înzestrarea localităților cu obiectivele necesare de interes obștesc. La aceste acțiuni trebuie să fie prezenți toți slujitorii Bisericii, dînd exemplu personal cu cuvîntul și cu fapta. În încheiere, P. S. Sa a urat tuturor sărbători fericite și bun spor duhovnicesc.

Arhim. IERONIM MOTOC

RECENZII

Pavel Chihăia, *Din cetățile de scaun ale Țării Românești*, Editura Meridiane, București, 1974, 382 p.

Volumul are drept scop prezentarea unui complex de monumente din cetățile de scaun Argeș (capitolele I—X), Cimpulung-Muscel (capitolele XI—XIV) și Tirgoviște (capitolele XV—XXVII) — renumite centre ale vieții politice și spirituale ale Țării Românești. Lucrarea apare astfel ca o continuare a studiilor publicate de cercetător, asupra istoriei culturii, sub titlul *Interferențe literar-artistice în cultura românească a evului de mijloc*.

Pornind de la importanța deosebită a bisericii Sfântul Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș (fig. 1) pentru istoria țării noastre, studiul *Necropola primilor Basarabi din Curtea de Argeș* pune în discuție elementele furnizate de săpăturile efectuate la mormintele din interiorul bisericii (în număr de 14) și studiile scrise asupra lor. În acest scop sînt preluate critic datele din *Jurnalul de săpături* al lui V. Drăghiceanu, publicat în anul 1920, și cele din studiul *Curtea Domnească din Argeș*, de același autor, și se face confruntarea acestora cu știrile și monumentele contemporane.

Sînt prezentate mai întîi mormintele din necropola primilor Basarabi privitye fiecare ca o unitate cu un inventar propriu. Ordinea studierii lor a fost aceea dată de numărul de elemente ce au condus la o datare cît mai certă și chiar la identificarea celui inhumat. Din acest punct de vedere pe primul loc se situează mormîntul lui «Voislav, fiul marelui Alexandru». Datorită **neconcordanței** dintre personajul indicat pe piatra de mormînt și osemintele și inventarul funerar din mormînt, cercetătorul prezintă mai întîi piatra de mormînt a lui Voislav și apoi încearcă să identifice adevăratul mormînt al acestuia.

Mormîntul următor (nr. 10) este anterior celui al lui Voislav și aparține lui Vladislav I, mort între sfîrșitul anului 1375 și începutul anului 1377. Această identificare este întărită și de raporturile teoretice dintre tabloul votiv și inventarul mormîntului.

Din mormîntul nr. 13 s-a păstrat piatra funerară, «unul dintre cele mai importante monumente de artă feudală din Țara Românească» (fig. 6). Legarea datelor furnizate de aceasta cu cele din documentele vremii întăresc presupunerea că mormîntul a aparținut voievodului Radu I.

La baza datelor obținute se conchide că monumentul a început să fie ridicat puțin înainte de morții lui Basarab (1351/1352) și terminat în timpul lui Vladislav I, «succesorul întemeietorului Mitropoliei». Aici sînt reprezentați cei doi ctitori, în două tablouri murale, primul în pronaos și celălalt în naos. Biserica servește apoi ca necropolă pentru alți membri ai familiei domnești. Inventarul acestor morminte permite cercetătorului să facă și o serie de considerații privind influențele occidentale și cele orientale în arta balcanică.

De la începutul secolului al XV-lea și până în a doua jumătate a secolului al XVII-lea evoluția necropolei argeșene nu mai poate fi urmărită.

Capitolul II al volumului prezintă frumoasa *pafă de aur descoperită*, alături de alte bijuterii, în biserica Sfântul Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș, datată la mijlocul secolului al XIV-lea, în mormîntul din fața stîlpului de sud-vest al naosului. Pafăta este un adevărat giuvaer compus din patru piese turnate, fiecare furnizînd cercetătorului date importante. Cert este faptul că pafăta a fost făcută în timpul domniei lui Vladislav I (1364—1375/77), probabil, de un meșter transilvănean.

Cele două lăcașuri ale Mitropoliei din Curtea de Argeș deduse din hrisoavele bisericii lui Neagoe Basarab, reprezintă subiectul capitolului următor al lucrării.

Potrivit documentelor Neagoe Basarab își înalță ctitoria sa din Curtea de Argeș pe locul unui alt locaș ruinat. Cercetările întreprinse asupra pisaniei și a documentelor (*Viața patriarhului Nilon*, de Gavriil Protul) vechea biserică ar fi aparținut Mitropoliei Țării Românești. Faptul acesta a făcut pe unii să susțină că acolo ar fi funcționat chiar Mitropolia. Conform opiniei lui Nicolae Iorga însă, primul locaș al Mitropoliei ar fi fost biserica Sfântul Nicolae Domnesc.

Cercetătorul Pavel Chihaiia încearcă să demonstreze, în baza numeroaselor hrisoave ale bisericii lui Neagoe, că «biserica Mitropoliei înălțată de Vlad Dracul a fost prima zidită pe acest loc și prin urmare, inițial, Mitropolia a funcționat în biserica Sfântul Nicolae Domnesc...». Ipoteza este susținută prin numeroasele documente rezultate în urma proceselor dintre orășenii argeșeni și minăstirea lui Neagoe pentru moșia Flămînzești și de datele cuprinse în hrisoavele disputate dintre minăstirea lui Neagoe și Mitropolia mutată la Tîrgoviște, pentru domeniile Mitropoliei din Argeș. Biserica lui Vlad Dracul s-a ruinat, probabil, în urma unui cutremur din 1475 și 1484 sau în urma represaliilor de răspuns ale rivalilor lui Mihnea cel Rău (nepotul lui Vlad Dracul). Între prima biserică a Mitropoliei și ctitoria lui Vlad Dracul a existat o continuitate spirituală preluată apoi de biserica lui Neagoe. «Atît Vlad Dracul, cît și Neagoe Basarab au ținut să sublinieze prin ctitoria lor o continuitate în timp, dar și în spirit, și biserica Sf. Nicolae care, din mitropolitană, devine astfel domnească».

Studiul Ctitorii ale voievozilor Drăculești (cap. IV) își propune să lămurească trecutul primei minăstiri — din secolul al XV-lea de la Govora. Potrivit documentelor prima așezare monastică de la Govora a avut o importanță deosebită. Nu se precizează însă data la care a avut loc întemeierea acesteia. Se presupune, în virtutea elementelor furnizate de alte hrisoave, că începutul primei biserici a minăstirii Govora este legat de domnia lui Vlad Dracul și că soarta acesteia este unită cu cea a minăstirii din Tîrgșor, minăstire ce începuse a fi construită în al patrulea an al domniei lui Vlad Țepeș, adică nu mult după «pustiirea» așezării monastice de la Govora.

Cel de al V-lea capitol al volumului aduce o serie de *Contribuții la studiul etapelor de construcție ale caselor domnești din Curtea de Argeș*.

Cercetătorul are drept scop lămurirea ctitorva dintre problemele rămase nerезolvate în pofida contribuțiilor aduse la cunoașterea epocii de închegare a Țării Românești de materiale găsite în urma săpăturilor de pe aria caselor domnești din Curtea de Argeș. Așa, de exemplu, nu există încă dovada că «biserița, incinta și edificiul din secolul al XIII-lea au aparținut locului de reședință al voievodului român Seneslau» iar datele actuale nu precizează continuitatea reședinței lor. Aceasta este de fapt problema incintelor și a raportului lor: incinta bisericii Sfântul Nicolae Domnesc și aceea a bisericii actuale raportate la incinta curții domnești. Cele două biserici au, în general, un «caracter de paraclis».

Cercetările au condus la ideea că incinta «curții domnești» a fost făcută ca o unitate aparte. Acest fapt ar putea fi explicat prin aceea că «biserica Sf. Nicolae Domnesc a îndeplinit funcția de biserică a Mitropoliei... cît și pe aceea de capelă a curții alăturate».

Studiul consemnează, în continuare, o serie de considerații făcute asupra următoarelor elemente de suprafață: turla clopotniței de pe pronaosul bisericii

Sfântul Nicolae Domnesc de trecutul cărora se leagă existența sau lipsa unei clopotnițe de zld lângă biserică; profilele de piatră găsite în incinta casei domnești (ancadramente de uși, ancadramente de ferestre, alte profile diferite); cahlele de sobă și ornamentele din această incintă așezate în timp pe baza analogiilor cu piese asemănătoare din Transilvania, din Moldova sau chiar din incinta minăstirii lui Neagoe; aspectul arhitectural al edificiilor din incinta voievodală; obiecte de biserică din care, la începutul acestui secol mai existau o pereche de pandantivi «dăruți să împodobească moaștele Sf. Filofteia»; pecetea orașului Argeș ce reprezintă un vultur bicefal păstrat în trei variante, corespunzătoare celor trei sigilii păstrate pe documente din anii 1632, 1660 și 1745; izvoare scrise din care menționăm: diploma din 17 octombrie 1336, dăruită de Carol Robert vicecancelarului regal Thatamer și fratelui său Bako; *Cronica Pictată (Chronicon Pictum)*, de la 1370; scrisoarea trimisă în anul 1500 de Sfatul argeșean și boierii din acest oraș, brașovenilor; scrisoarea trimisă brașovenilor de către Neagoe la 17 august 1512 etc.

Toate aceste cercetări asupra materialelor arheologice, a documentelor și știrilor referitoare la casa domnească din Curtea de Argeș conduc la aceeași idee conform căreia biserica Sfântul Nicolae — fost locaș al Mitropoliei — a rămas biserică domnească și în perioada 1439 și începutul secolului al XVI-lea, un «locaș venerat de popor și de voievozi atât pentru moaștele Sf. Filofteia cât și pentru mormintele primilor Basarabi». Pentru a evidenția importanța pe care o acordă strămoșilor săi cât și pentru a menține o tradiție ce susținea spiritul de independență a țării, Neagoe Basarab a construit noi case în interiorul curții domnești, în imediata apropiere a necropolei domnești.

Un loc important în preocupările domnului Pavel Chihaiia l-a ocupat minăstirea Argeșului asupra căreia face, în capitolul VI al volumului, o «încercare de reconstituire», de reprezentare a locașului așa cum l-au gândit meșterii lui Neagoe.

Datorită faptului că din clădirile monastice nu s-a păstrat nimic, studiul se bazează pe descrierile mai importante ale unor călători (*Viața patriarhului Niton de Gavriil Protul*, hrisovul voievodului Vladislav al VI-lea, din 24 iulie 1524, și cel al fostului mitropolit Anania, din 2 iulie 1564, știrile lăsate de Paul de Alep, consemnările călugărilor, mai apoi cele ale lui Ludovic Reissenberger din anul 1857 și Alexandru Odobescu din anul 1860). Mult mai dificilă se dovedește a fi reconstituirea etapelor de construcții prin care a trecut complexul monastic (fig. 106). De-a lungul anilor incinta sa a suferit numeroase prefaceri dar acestea «nu au schimbat substanțial aspectul minăstirii lui Neagoe».

Contribuții la identificarea portretelor din biserica Sf. Nicolae Domnesc și din biserica lui Neagoe de la Curtea de Argeș este subiectul capitolului VII. Prima parte a studiului stăruie asupra tabloului existent în biserica Sfântul Nicolae Domnesc, în pronaos. Cercetările au condus la identificarea ctitorului din pronaos, prezentat la Judecata din urmă, cu voievodul Nicolae Alexandru. Un alt tablou existent în biserica Sfântul Nicolae Domnesc este acela din pronaos, zugrăvit la 1827, pe peretele vestic. Pentru cercetător se pune problema dacă acest tablou este o copie a celui original și care a fost motivul ce a dus la pictarea lui în naos. Tabloul reprezintă un voievod și o domniță în costum din secolul al XIV-lea și care au pe brațe un model al bisericii. Portretele au fost identificate cu cele ale voievodului Vladislav I și domnei Ana, ctitorii zugrăvelii. Celălalt chip zugrăvit în biserica Sfântul Nicolae Domnesc nu este al vreunui ctitor ci «aparține, foarte probabil, Sf. Theodor Stratilat».

În cea de a doua parte a studiului autorul se oprește asupra unora dintre portretele din biserica lui Neagoe făcând legătura între frescele ce s-au păstrat, desenele și descrierile făcute în ultimii ani de existență ai vechii picturi și miniaturii contemporane. Sint în total 20 de chipuri voievodale și nouă imagini de copii, realizate, desigur, în faze diferite (trei, după opinia cercetătorului). Semnificația lor se leagă de înfăptuirile și năzuințele voievozilor din Țara Românească din perioada cuprinsă între domnia lui Neagoe și cea a lui Alexandru II Mircea. Dintre aceste portrete cele mai importante sint considerate acelea «care glăsuiesc nu numai despre viziunea unui voievod ci și a unei epoci...».

Despre mîndstirea Brădet (Argeş), (cap. VIII), nu mai există date care să ateste apariția și funcționarea sa în timp. În scopul lămuririi acestor probleme cercetătorul se oprește asupra documentelor legate de trecutul așezării monastice, pomelnicului existent în Muzeul Patriarhiei și asupra tabloului votiv — operă a zugravilor Mihai, Radu și Iordache — datat din anul 1761. O primă constatare este aceea că «prezența lui Mircea în tabloul de la Brădet nu are legătură cu adevăratul ctitor». Așa cum a fost realizat, portretul lui Mircea cel Bătrîn de la biserica din Brădet se apropie mult de arta portretistică munteană a secolului al XVIII-lea, cînd a fost făcut.

Atît portretul lui Mircea cel Bătrîn cît și cel al doamnei Mara pot exemplifica, o dată mai mult, noua viziune a zugravilor din veacul al XVIII-lea dar nu pot prezenta cu adevărat o valoare documentară.

Efigiile monetare ale voievozilor Radu I și Mircea cel Bătrîn (cap. IX) sînt prezentate prin raportarea lor la vestigiile și reprezentările de epocă (portrete zugrăvite și veșminte găsite în mormintele voievodale). Se urmărește astfel aflarea unor criterii de datare a monedelor respective precum și ușurarea operației de clasificare generală a monedelor medievale românești.

Cercetătorul procedează mai întîi la trecerea în revistă a preocupărilor de iconografie monetară din țara noastră în legătură cu monedele emise de voievozii Radu I și Mircea cel Bătrîn. Se trece apoi la descrierea costumelor și însemnelor efigiilor lui Radu I și Mircea cel Bătrîn, la explicarea funcției ori semnificației lor, urmărindu-se totodată în ce măsură efigiile sînt ori nu originale. Valoarea acestor cercetări este cu atît mai mare cu cît, spre deosebire de reprezentările voievodale de la monedele lui Mircea cel Bătrîn, care au mai avut termeni de comparație, reprezentările de pe monedele lui Radu I «nu pot fi raportate la nici o altă imagine contemporană din Țara Românească». Reconstituirea aspectului real al prototipului efigiei monedelor lui Radu I implică studierea lor și de către alte categorii de cercetători.

Prezentarea monedelor cu efigie ale voievozilor Radu I și Mircea cel Bătrîn, studierea tipurilor înfățișărilor acestora conduc la concluzii deosebit de interesante a urmae a implicațiilor pe care le dau la iveală, implicații de natură spirituală, politică, economică și chiar militară. Elementul predominant al acestor concluzii îl constituie faptul că monedele «datorează foarte puțin reprezentărilor numismatice din jur, afirmînd o certă independență economică, politică și artistică a Țărilor Românești».

Trecutul bisericii Botușari din Curtea de Argeș (cap. X) a fost puțin cercetat pînă acum.

Pisania acestui modest monument cuprinde și numele voievodului Petru Cercel (1538—1585). Acest fapt precum și menționarea a trei hramuri îndeamnă pe cercetător la deslușirea vieții acestui monument refăcut și sfințit de trei ori.

Pisania datează din anul 1819 și a fost pusă în urma «prefacerii» lăcașului care avusese pînă atunci hramurile Intrarea în biserică a Maicii Domnului și Sfîntul Petru. Studiul își propune să afle care a fost hramul inițial al bisericii și de cînd datează monumentul anterior celui refăcut la 1819. Se pune totodată problema dacă nu este vorba de unul și același monument ce a suferit două prefaceri și a avut deci două hramuri, în afara celui de la început.

Studierea minuțioasă a documentelor și a scrierilor din secolele XV—XIX a condus pe cercetător la următoarele concluzii: «biserica pe care o vedem în prezent se prezintă (cu excepția exonartexului) cam în aceeași formă pe care o avea inițial»; primul lăcaș, probabil ctitoria a lui Petru Cercel, a avut hramul Sfîntul Petru și a fost ruinat înainte de 1641—1658; al doilea lăcaș, construit în 1641—1658, a avut hramul Intrarea în biserică.

Aceste studii au condus însă și la altă concluzie: localizarea vechii catedrale a episcopiei catolice de Argeș «fie pe terenul fostei biserici Sf. Nicolae din Tîrg fie, mai probabil, pe cel al bisericii Botușari». Nu s-au descoperit însă dovezi materiale care să susțină această ipoteză.

Studiul *Curtea domnească din Cîmpulung-Muscel*, cuprinde referiri asupra bisericii, atribuită abia în secolul al XVI-lea lui «Negru Vodă», și asupra minăstirii voievodului Matei Basarab.

Veche și importantă așezare religioasă din țara noastră, biserica voievodului Nicolae Alexandru din Cîmpulung-Muscel a ridicat cercetătorilor numeroase probleme, multe dintre ele nerezolvate însă. Materialul introductiv pus la îndemna cercetătorilor de lucrarea de față este grupat pe probleme de arheologie și arhitectură, morminte, pictură, obiecte liturgice etc. Într-un capitol aparte este tratată problema apartenenței bisericii unei minăstiri sau curții domnești. «Unele știri par a încuraja ipoteze că biserica voievodului Nicolae Alexandru a aparținut inițial unei minăstiri, devenind ulterior o biserică de mir». Printre acestea se numără informațiile lui Paul de Alep și scrisoarea din 7 aprilie 1630 referitoare la sinodul ȋmuntean din vremea lui Mihai Viteazul. Dar *Cronica despre Radu de la Afumași* din 1525 și cel mai vechi document al procesului moșiei Bădești — păstrat în copie — din 13 noiembrie 1618 pledează pentru considerarea lăcașului ca aparținând curții domnești. Adăugînd acestora mențiunile din alte documente cercetătorul deduce că «biserica cîmpulungeană de care ne ocupăm a aparținut unei curți, pe vremea că era considerată în secolul al XVI-lea ca făcînd parte din «clirosul» domnesc pentru că avea în frunte un preot cu funcția de eclesiarh...».

În continuare autorul face un scurt istoric al bisericii din secolul al XIV-lea, lăcaș făcut în jurul anului 1345. Supusă unor încercări, biserica și incinta în care se afla ajunsese, la începutul secolului al XVI-lea, cu un prestigiu ce va dăinui și în veacul următor. Se consideră că o importantă perioadă din viața bisericii cîmpulungene este cea cuprinsă între anii 1525—1526. Potrivit pisaniei așezate de Matei Basarab, biserica din secolul al XIV-lea a fost dărîmată în ziua de Sfîntul Ilie (20 iulie) 1628 în timpul domniei lui Alexandru Iliăș, după ce funcționase timp de 275 de ani.

Biserica minăstirii lui Matei Basarab a fost tirnosită, potrivit documentelor, în anul 1638, deși lucrările nu erau încă sfîrșite.

Pentru cercetător se ridică problema dacă lăcașul dărîmat în anul 1626 este cel înălțat de voievodul Matei Basarab, în 1625—1636 și înfrumusețat pînă în anul 1638, sau un lăcaș mai nou. «Prezența voievodului Matei Basarab, a doamnei Elina și a egumenului Melchisedec printre tablourile votive preluate de actuala biserică din cea anterioară, ne îndreptățează să biserica zugrăvită de aceștia a dăinuit pînă la 1826». Se fac apoi precizări privind dispoziția portalurilor și a pisaniei bisericii, precum și asupra portretelor ctitorilor.

Mormintele voievodale și cele boierești ce aparțin secolelor al XIV-lea și al XVI-lea precum și cele din biserica lui Matei Basarab reprezintă și ele o valoroasă sursă de știri.

Construcția bisericii lui Matei Basarab este terminată în anul 1636 iar pînă în anul 1638 cînd are loc tirnosirea lăcașului sînt terminate finisarea, pictarea, înzestrarea cu inventar liturgic precum și construirea edificilor din jurul bisericii. Au apărut mai tîrziu chiliile nordice apoi «casa egumenească» și, probabil în același timp, a fost înălțată «casa domnească», înainte de a fi ridicat turnul clopotniță (deci, înainte de 1647). Se presupune că au mai existat și încăperi anexe ce închideau incinta protejată, de fapt, de un zid asemănător celui existent azi între «casa egumenească» și turnul clopotniță. Cert este faptul că, pentru a o întări, ctitorul a înălțat, la terminarea lucrărilor din incintă, o adevărată palisadă în jurul minăstirii. Odată cu aceasta a fost ridicată și biserița de lemn. A urmat a doua fază de construcții cerută de distrugerile provocate de un incendiu. În cadrul construcțiilor din faza a treia au fost ridicate clădirile unor prăvălii și s-a îmbunătățit sistemul de împrejmuire al minăstirii.

Minăstirea este reparată și înfrumusețată în anul 1712, din inițiativa domnitorului Constantin Brîncoveanu. Reparații și adăugiri au mai avut loc apoi în secolele XVIII și XIX. Dintre construcțiile din timpul lui Matei Basarab păstrate aproape intacte o importanță deosebită o prezintă «casa egumenească» și «casa domnească».

Puținele vestigii materiale rămase din trecutul bisericii lui Nicolae Alexandru sînt completate ori confirmate de știrile cuprinse în *hrisovul din 13 noiembrie 1618*

pentru ctitoria voievodului Nicolae Alexandru din Cîmpulung-Muscel (cap. XI). El este legat de procesul dintre biserică și familia boierilor Bădești.

Studiul de față pune problema autenticității documentelor privind acest proces, în mod special a hrisovului din 13 noiembrie 1618, precum și problema existenței și autenticității documentului din 1351/52. Dintre acestea unele s-au păstrat în rezumat în alte hrisoave iar altele în transcrieri.

Pentru dovedirea autenticității hrisovului din 13 noiembrie 1618 sînt aduse ca argumente împrejurările social-politice, persoanele și «alte dovezi», precum și concluziile logice și cele implicate de istoricul documentelor. Autenticitatea hrisovului menționat o implică și pe cea a hrisovului din 1351/52.

Cu studiul *Monumente gotice în Cîmpulung-Muscel* (cap. XIII) se continuă seria lucrărilor închinare ansamblurilor rămase în vechea cetate de scaun Cîmpulung. Autorul prezintă, în ordine cronologică, bisericile lucrate în spiritul artei din Transilvania în Cîmpulung, în veacurile al XIII-lea și al XIV-lea, urmărind totodată rolul pe care l-au avut aceste monumente în mediul în care au existat. Referirile cuprind biserica parohială, a sașilor, cu hramul inițial Sfîntul Iacob cel Mare, și minăstirea numită de localnici «Cloașter» (astăzi dispărută).

Capitolul al XIV-lea tratează despre «Cetatea și schitul lui Negru-Vodă» de la Cetățeni-Muscel.

Schitul «Negru-Vodă» se află așezat în peșterile din stîncă dintre satele Cotețești și Cetățeni din Vale (Muscel). A trezit interesul cercetătorilor prin aspectul său deosebit și prin tradiția cetății «Dimbovița» ce ar fi existat aici.

Observarea atentă a raportului dintre încăperea pronaosului și cea a naosului a condus la ideea că au existat inițial trei peșteri alăturate. Actualul pronaos ar fi servit ca locuință pentru un schimnic iar naosul ca locuință pentru alt schimnic ori ca încăpere pentru provizii. Mai târziu, prin unirea celor două peșteri, a fost amenajată aici o biserică. Succesiunea așezărilor religioase de la Cetățeni este stabilă în modul următor: «peștera de sihastru la o dată necunoscută; biserica cea mai veche din vale, înainte de jumătatea secolului al XIII-lea; biserica din vale din a doua jumătate a secolului al XIII-lea, începutul secolului al XIV-lea; schitul format din cele două peșteri, în a doua jumătate a secolului al XV-lea sau în primul sfert al secolului următor; în sfîrșit biserica cea mai recentă din vale (sec. al XVI-lea, cu turn adăugat în sec. al XVII-lea)».

Biserica din secolul al XIII-lea pare a fi fost ortodoxă, după inscripțiile grecești, iar ca a doua tot ortodoxă.

Cetatea din apropiere a dăinuit pînă în a doua jumătate a secolului al XV-lea. Spre jumătatea secolului al XVI-lea, pe locul ei a fost construită cea a de a treia biserică.

Pietrele de mormînt ale lui Matei Basarab și ale familiei sale (cap. XV) au dat naștere multor discuții fapt ce a determinat pe cercetător să încerce deslușirea istoricului lor. Documentele spun că în timpul lui Radu Mihnea III osemintele lui Matei Basarab au fost mutate de la biserica Domnească din Tîrgoviște la minăstirea Arnota. S-a presupus că primul mormînt al lui Matei Basarab ar fi avut ca piatră funerară un «gisant» existent azi la Muzeul de artă al R. S. România. Datorită unui șir de interpretări greșite ori confuze pronunțat a cunoscut o serie de atribuiri.

Concluziile autorului studiului de față sînt următoarele: «gisantul», monument de artă, a fost făcut de Matei Basarab la moartea fiului său adoptiv. Postelnic la data morții, deși avea doar 14 ani, Mateias a fost reprezentat în costum de boier — de aici confuziile în interpretarea monumentului destinat a acoperi sarcofaagul ce împodobește mormîntul decedatului. Sarcofaagul — din care s-a mai păstrat doar un fragment, existent azi în pronaosul bisericii Domnești din Tîrgoviște, a cunoscut și el o serie de interpretări, deși avea o inscripție românească cu caractere latine.

Alcătuind în urma studierii unui vast material documentar inedit și a locurilor implicate — element de bază ale celorlalte capitole — ultimul capitol al lucrării (XVII) prezintă fenomenul de trecere a localităților de la faza de sat la cea de oraș, oprindu-se în mod deosebit asupra diferenței dintre localnici și străini, asupra

zonelor din proprietatea domnitorilor, boierilor și negustorilor din reședință — zone evidențiate clar de bisericile existente ce au păstrat peste veacuri tradiția ctitorilor.

Rod al unor minuțioase cercetări asupra hrisoavelor și documentelor și al împletirii acestora cu observațiile asupra monumentelor renumite ori mai puțin cercetate din cetățile de scaun, volumul de față cuprinde o nouă evoluție și o altă scară a valorilor unor monumente, privirea acestora prin prisma raporturilor lor cu ansamblurile din care fac parte sau cu centrele de cultură respective. Când nu au existat suficiente elemente, autorul a propus ipoteze de lucru mai apropiate de adevăr ori, cel puțin, puncte de reper pentru cercetările viitoare. Toate aceste contribuții permit o mai bună cunoaștere a epocii primilor voievozi români — epocă despre care s-au păstrat destul de puține mărturii. Cele 176 de ilustrații (desene, gravuri și fotografii de epocă) alb-negru întregesc aceste imagini.

IOAN F. STÂNCULESCU

Octavian Lazăr Cosma, *Hronicul muzicii românești*, volumul II, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1974, 240 p.

După prezentarea — în cadrul unui prim volum — a fenomenului muzical românesc anterior anului 1784, cercetătorul Octavian L. Cosma urmărește în volumul de față, dezvoltarea configurației peisajului muzical autohton din perioada 1784—1823. Caracteristica principală a acestei perioade o constituie accentuarea tendinței de extindere a mișcării muzicale moderne pe plan național sub impulsul noilor factori social-politici externi (poziția Principatelor Române în urma păcii de la Kuciuk-Kainargi, 1774, intensificarea schimburilor de bunuri și informații în diferite domenii între națiuni) și interni (răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan, răscoala condusă de Tudor Vladimirescu).

În domeniul muzicii românești, perioada 1784—1821 se caracterizează prin afirmarea, în cadrul complexului de caracteristici tipologice, a unor tendințe de înnoire. Din acest punct de vedere anul 1821 a însemnat și declanșarea unei adevărate reacții în favoarea introducerii unor forme caracteristice epocii moderne. Doi ani mai târziu are loc tipărirea, la Viena, de către Macarie Ieromonahul a lucrărilor sale muzicale prin care realizează «românirea» cîntărilor psaltice — realizare cu urmări deosebite pentru muzica românească.

Muzica românească tinde din ce în ce mai mult spre părăsirea anacronismului de tip oriental. Bătălia se dă îndeosebi pe plan practic iar rezultatul său a fost pregătirea orizontului înțelegerii și abordării, mai apoi, a muzicii lui Mozart și Beethoven.

Un fenomen specific muzicii acestei perioade îl formează și oficializarea — deocamdată — cîntării psaltice liturgice bilingve: greacă și română. Unul dintre susținătorii acestor renovări în muzica bisericească a fost Macarie Ieromonahul. Îndemnul său era acela de a «extirpa ornamentele și luxurianta țesătură orientală a cîntărilor de limbă greacă, simplificându-le în raport direct cu limba și sensibilitatea românilor». Această atitudine își face loc din ce în ce mai mult și în rîndul celorlalți cărturari ai vremii. Românii prezintă tot mai des în fața străinilor melodiile lor străbune — balade, doine, cîntece lirice — mîndrindu-se cu ele. Ca urmare, muzicienii profesioniști se îndreaptă tot mai mult spre folclorul românesc introducînd cîntecele populare în aranjamente de pian sau valorificînd în compozițiile lor melodiile populare românești. Fenomenul este specific și genurilor lirico-teatrale.

Viața muzicală românească cunoaște însă o dezvoltare diferențiată de la o provincie la alta. În Transilvania — de exemplu — spre deosebire de Moldova și Țara Românească, curentul muzicii clasice va fi mai mult avantajat de muzica și școala interpretativă austriacă, date fiind condițiile istorice specifice acestei provincii.

Deși în această perioadă nu se poate vorbi despre o activitate teoretică în adevăratul sens al cuvîntului existau totuși preocupări pentru fixarea unor reguli

privind însușirea artei sunetelor, a tehnicii instrumentale. Se distinge acum activitatea unor cărturari vestiți ca D. Cantemir și I. Sulzer.

Lucrările lui Dimitrie Cantemir privind teoria muzicii turcești, compozițiile și interpretările sale au fost luate «ca punct de referință pentru europeni». Iar lucrarea lui Sulzer, *Istoria Daciei transalpine*, a avut un rol deosebit de important în fundamentarea «disciplinei ce va studia muzica bizantină» și în cunoașterea de către alți compozitori a tipurilor melodice românești. Așa se și explică circulația ei europeană.

Paralel cu activitatea orchestrală, camerală, vocal-instrumentală și corală ce se dezvoltă în dependență de biserici, crește și numărul manifestărilor muzicale necultice, al concertelor date de *colegiile muzicale*, devenite mai apoi *academii muzicale*. Asemenea manifestări devin mai frecvente în orașele aflate în ascensiune — orașe în care viața muzicală se îndreaptă tot mai mult spre Europa. În locul pestrefurilor apar melodii în care acordurile minore și majore se înlanțuiesc ingenios. Pentru a parcurge această etapă desigur că muzica românească a avut reprezentanți săi deși nu se pot da nume de muzicieni profesioniști. Se consideră astfel că «lăutarii au fost muzicienii care au profesionalizat arta interpretativă de esență populară», chiar dacă ei nu puteau acoperi decât un spațiu restrâns din viața muzicală.

Dat fiind faptul că muzica europeană cerea muzicieni cu o pregătire profesională deosebită, societatea românească a deschis larg porțile muzicienilor străini. Aceștia au dat lecții de muzică instrumentală și vocală, au format ansambluri de cameră, mici orchestre, trupe lirice, au compus piesele muzicale necesare. Unii dintre acești muzicieni străini au activat temporar în Țările Românești, dar au existat și din aceia care și-au închinat tot restul vieții progresului artei muzicale românești.

Esența și sensul acestei perioade evolutive din istoria muzicii românești constă în aceea că «a asigurat temeiurile vitale ale efectuării sincroniei în muzica românească a cărei vizibilitate va deveni limpede începând cu perioada secventă anului 1821, după ce Macarie Ieromonahul trasează cu înțelepciunea vizionarului coordonatele muzicii naționale».

După părerea cercetătorului Octavian L. Cosma muzica populară, prin candoarea și spontaneitatea, vigoarea și diversitatea producțiilor sale reprezintă cel mai de seamă «argument al autenticității culturii românești și totodată simbol al luptei pentru unire și afirmare națională». Ca expresie a schimbărilor înregistrate în sînul societății românești după anul 1784, folclorul muzical va înregistra și el evenimente de seamă din care sînt menționate: — desprinderea — din domeniul folclorului țărănesc — a muzicii orășenești (cîntece de nuntă, bocete, colinde, balade, jocuri, cîntecul liric, cîntecele de petrecere etc.); — despărțirea tot mai evidentă a artei folclorice profesionale de cea orală ca urmare a afirmării tot mai puternice a lăutarilor și cîntăreților de strună; — «descoperirea» muzicii populare — element specific mișcării culturale europene (unde apăruse deja tendința de efectuare și publicare a melodiilor folclorice).

Primele mențiuni despre folclorul românesc se datoresc lui Samuil Mîcu — autorul lucrărilor *Dictionarum valahicum-latinum* (1801) și *Scurtă cunoștință a istoriei românilor* (1778) — ca urmare a încercărilor de a demonstra latinitatea și continuitatea românilor în Dacia.

Interesante date despre muzica noastră populară se găsesc în consemnările unor călători străini. Menționăm cîteva dintre cele prezentate de cercetător: *Memoriu despre starea Moldovei la 1787* de contele d'Hauterive, însemnările călătorului rus I. Ch. Struve, ale italianului Felice Caronni, ale lui Robert Porter, Ludovic von Stürmer, François Racordon, J. M. Lejeune, Christina Reichard, W. Wilkinson — consul englez etc.

Potrivit acestor însemnări muzica populară românească, în care predomină modurile minore, este bogată și frumoasă.

De o deosebită valoare documentară sînt însă referirile asupra muzicii din Transilvania inserate în coloanele revistei germane *Allgemeine Musikalische Zeitung*.

Este vorba de două articole publicate în anii 1800 și 1810 consacrate muzicii maghiare. «Cel mai substanțial document asupra muzicii noastre după Sulzer, excepțîndu-l pe Romberg» este considerată lucrarea *Istoria muzicii în Transilvania (Geschichte der Musik in Siebenbürgen)* tipărită în două din numerele aceleiași reviste din anul 1814.

În numărul 31 din 30 iulie 1822 al revistei *Allgemeine Musikalische Zeitung* este inserat un alt studiu valoros despre muzica românească: *Moldauesches Lied und Moldauesche Tänze*.

Documentele muzicale propriu zise, puține la număr, sînt împărțite de cercetător în două categorii: vocale și instrumentale. «Cele vocale se transmit prin intermediul manuscriselor cu notație psaltică, iar cele instrumentale prin tipărituri sau manuscrise cu notație guidonică». Studierea atentă a melodiilor ce ne parvin din această epocă, prezentate în volumul de față, permit cercetătorului să conchidă că în ciuda influențelor evidente uneori, exemplele date demonstrează cu certitudine afirmarea unui stil original, bogat în expresie, mărturie a unei străvechi tradiții orale.

Un capitol interesant al lucrării este cel intitulat «Metamorfozele muzicii psaltice».

«Nici un domeniu muzical de la răspîntia veacurilor XVIII—XIX nu a fost atît de zbuciumat ca cel al muzicii psaltice». Este perioada în care se afirmă tot mai puternic un nou sistem de cîntare psaltică, în limba română, sistemul susținut cu tărie de Ieromonahul Macarie, continuatorul ideilor promovate de Filotei Sin Agâi Jipei. Se dezvoltă totodată și cîntarea corală (în 1800 la Mînăstirea Neamț exista corul înființat de Paisie încă din anul 1722). Învățămîntul psalticiei cunoaște un progres evident în perioada premergătoare anului 1821. Predarea muzicală cu toate tainele ei a început să fie făcută în școlile umaniste, în școlile speciale de psaltichie și chiar în școli de muzică clericală înființate prin grija unor domnitori sau mitropolii. Existența lor a fost semnalată în centre cu o veche tradiție: Putna, București, Neamț, Iași, Tirgoviște, Brașov, Rîmnicul-Sărat, Curtea de Argeș, Blaj.

Muzica psaltică era susținută mai ales datorită *valențelor sale estetice*. Chersarie din Rîmnic îndemna la cîntarea psalmilor deoarece aceasta «...este liniște sufletului, dare pricinuitoare de pace...», este unirea celor despărțiți, împrietenia celor învrăjbiți..., dăruiește bunătate...». Asemenea idei se găsesc și în *Catavasierul* de la București (1781), *Catavasierul* de la Iași (1792), *Noul Anastasimatar* tipărit la București (1820).

Pentru răspîndirea muzicii psaltice se impunea însă transformarea complicitului și greoiului sistem de notație. Asemenea încercări au făcut Petru Peloponezul Lampadarie, Agapie Paliermu și Gheorghe Cretanul. Ideile lor au fost finalizate de psaltii Hrisant (Chrisant) Protopsaltul Arhimandritul, Grigorie Levitul Lampadarul și Hurmuz Hartofilax. Cel mai important a fost Hrisant fapt ce a făcut ca reforma să poarte numele său. Ea constă în «realizarea unei semiografii simple și eficiente, care să fixeze cu maximă fidelitate expresia și profilul ritmico-melodic al cîntării». Reformatorii au stabilit și explicat prin scrieri noile însemne de notație și, totodată, au triat și selectat cîntările în scopul de a face cunoscut un nou repertoriu.

Un rol important în răspîndirea «reformei lui Hrisant» în Țările Române l-a avut Petre Efesiul, «un psalt desăvîrșit». La școala domnească de psaltichie deschisă de el la Biserica «Sfîntul Nicolae» din Șelari au urmat cursurile numeroși elevi din rîndul cărora s-au detașat Anton Pann și Macarie Ieromonahul. Tot de numele lui Petre Efesiul este legată și tipărirea primelor cărți de muzică psaltică.

În această epocă, muzica psaltică românească evoluează astfel în două direcții corespunzătoare celor două stiluri de cîntări — vechi și nou. Stilul tradițional își are ca reprezentant de seamă pe Naum Rîmniceanul iar stilul modern este susținut, cu deosebire, de Macarie. Naum Rîmniceanu (1764—1838), autorul gramaticii muzicale *Meșterul cîntărilor bisericesti pe glasuri* (1788), se numără printre ultimii reprezentanți ai liniei tradiționale inițiate de Filotei. Istoric, om de litere, pedagog, teolog și psalt, Naum Rîmniceanu și-a scris lucrarea — singura din domeniul mu-

zical — în limba românească introducând în ea cîntările clasice ale muzicii cultice românești din ultima parte a epocii, medievale — ne spune cercetătorul. Dintre psalții renumiți, contemporani cu Naum Rîmniceanu sînt citați: Iosif Monahul de la Mînăstirea Neamț, Ioanichie Monahul de la Mînăstirea Agapia, autorul unui *Octoih* (1795), Ianuarie Protosinghelul, Ion Dascăluș de la Iași, Iordache Logofătul, autorul unui *Octoih* (1799), Ioannasie Protosinghelul, Mihalache Moldoveanu, Vasilache Cîntărețul, Șerban Protopsaltul, Ion Pralea, Dionisie Fotino (Moroitul) și Panaiot Enghiurliu.

Prin preluarea fondului de cîntări existent pînă atunci și înmăcirea lui în românește, opera lui Macarie Ieromonahul reflecta în fond idealurile epocii moderne. Tocmai datorită acestei activități de «traducător al cîntării bisericești, într-un moment de răscruce, Macarie Ieromonahul se înscrie în istoria muzicii românești ca o personalitate reprezentativă a renașterii culturii noastre de la începutul veacului trecut.

Printre lucrările sale tipărite se numără: *Teoreticonul sau privire cuprinzătoare a meșteșugului muzical bisericesc după așezămîntul Sistemii celei noae, Anastasimatarul bisericesc după așezămîntul Sistemii celei noae și Irmologhionul sau Catavasierul muzicesc* tipărite la Viena în anul 1823.

Important este faptul că, în această perioadă, în viața muzicală românească — paralel cu eliminarea elementelor specifice muzicii orientale — își face loc tot mai mult muzica europeană. Componentele esențiale ale acestei vieți muzicale sînt — după opinia domnului Octavian L. Cosma — următoarele: muzica oficială — de curte, muzica de salon — modernă, manifestările concertante, soliste sau de ansamblu, și spectacolele teatrale-muzicale.

Muzica la curtea domnească era reprezentată, în funcție de evenimentul sărbătorit, de muzica bisericească («menită să reliefeze credința strămoșească»), metehaneaua, taraful lăutăresc («întruchipare a legăturii cu poporul») și formația instrumentală de tip european. Date referitoare la muzica de la curte se găsesc, îndeosebi în însemnările rămase de la unii călători străini.

Muzica saloanelor boierești era de fapt «muzica europeană și muzica populară adaptată tiparelor flexibile ale structurilor muzicii apusene... instrumentală și, mai rar, vocal-instrumentală». Funcțiile acestei muzici erau: pedagogică — expresie a necesității studierii muzicii cu pasiune și vocație, și concertistică — funcție identificată în manifestările muzicale din unele case boierești. În legătură cu această problemă cercetătorul susține chiar existența unei pedagogii muzicale empirice în casele boierești. Argumentele aduse sînt: nume de profesori de muzică (totdeauna străini), nume de eleve ce au luat lecții de pian, în special, și metodele și culegerile de piese de pian originale întocmite de muzicieni ce au activat la noi.

Cercetările asupra muzicii saloanelor se extinde și în domeniul dansurilor moderne. Însemnările unor călători străini în mediul românesc ilustrează din plin ritmul evoluției mentalității și a modei în societatea românească la sfîrșitul secolului luminilor. Printre dansurile menționate în diferite lucrări se numără: menuetul, poloneza, cotillon-ul, mazurca, valsul, cadrilul, cracovianca, englezul, tampeta, mataduru-l, manimasca, polca, contra-dansul, lëndlerul, slovacă; alături de dansurile românești și ale unor țări vecine: hora, dansul, călușarii, chindia, pristoleanca, ardeleana, zoralia, albaneza, ceardașul.

În continuare, cercetătorul prezintă fenomenul concertistic simfonic cu profil apropiat de sensul actual al noțiunii. După anul 1784 asociațiile ce susținuseră pînă atunci concerte simfonice (*Collegium musicum* și *Capella*) sînt în declin ori își încetează activitatea. Abia după 1800 trupele ambulante preiau și sarcina organizării de concerte simfonice. «Concertele simfonice la care publicul orășenesc avea acces, pe baza biletului de intrare, susținute de instrumentiștii orchestrei trupelor de operă, purtau denumirile: *academie muzicală* sau *academie vocal-instrumentală*». Aceste academii erau destul de rare dat fiind faptul că adevăratul scop al trupelor ambulante de teatru și lirice îl forma prezentarea operei lui Mozart, Rossini, Cherubini, Rubacek etc. Reconstituirea activității acestor trupe este îngreunată de lipsa

de afișe ori alte probe. Se observă totuși activitatea intensă susținută de formațiile transilvănene. Dintre trupele prezentate de cercetător, trupe care prin reprezentațiile lor teatral-muzicale au avut un rol deosebit în dezvoltarea vieții artistice din Țările Române — se remarcă îndeosebi aceea a lui J. Gerger, brașovean de origine germană. Pe aceeași linie se înscrie și turneul trupei italiene a cântăreței Angelica Catalani în București, Brașov și Sibiu, în perioada 1820—1821.

În ce privește *creația muzicală* lucrările din această perioadă nu au valoarea care să le permită o adevărată circulație. Fenomenul componistic autohton este prezent în mod deosebit în Transilvania. Compozițiile erau legate întotdeauna de un interpret, un ansamblu instrumental ori vocal. Cert este faptul că «înainte de a avea o creație muzicală românească grație compozitorilor români, a existat o creație muzicală românească datorată unor compozitori străini».

În domeniul muzicii vocale se afirmă, în primul rând, *cîntecul de luptă*, de libertate și dreptate socială. Au fost deosebit de răspindite *Bate, Doamne, pe ciocoi* și *Cîntecul lui Ventamin* — expresie a dragostei de patrie a mitropolitului moldovean, nevoit să se autoexileze un timp.

Elementul caracteristic muzicii instrumentale existente între anii 1784—1823 îl constituie orientarea sa către folclor, către datinile și obiceiurile strămoșești. Corespunzător instrumentelor mai răspindite în acea perioadă — orga, pianul și chitara — în domeniul muzicii instrumentale sînt compuse acum piese miniaturale pentru instrumente solo, de cameră pentru mici ansambluri și orchestrale. Autorii lor sînt prea puțin cunoscuți iar identificarea lor este făcută mai mult prin metoda probabilității.

În încheierea capitolului dedicat creației muzicale românești din perioada 1784—1823 este prezentată *creația lirico-teatrală* (piese de teatru cu muzică, opere și balet) cu primele manifestări ale tendinței de abordare a unor subiecte legate de viața contemporană, subiecte a căror reprezentare includea, din punct de vedere sonor, și melodii populare.

Ultimele pagini ale volumului cuprind un *Tabel cronologic privind istoria muzicii în România*, o *Bibliografie, epoca modernă* (în care sînt incluse numai titlurile noi, nu și cele incluse în bibliografia primului volum) și un *Index alfabetic*.

Scrisă cu competență și dăruire, lucrarea vine să completeze noi etape semnificative din Istoria muzicii românești. Așa cum a fost concepută, ea reprezintă un model de cercetare și de studiu.

Pr. ȘTEFAN AL. SĂVULESCU

Nina Cionca, *Ciprian Porumbescu, o viață, o epocă, un ideal*, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1974, 296 p.

Volumul, apărut recent, evidențiază personalitatea complexă a lui Ciprian Porumbescu, privită prin prisma roadelor intensei sale activități.

Materialele — scrisori, file din jurnalul compozitorului, evocări ale celor ce au trăit în preajma sa și l-au cunoscut — sînt culese și așezate cu grija cercetătorului condus la tot pasul de dorința de a înțelege cît mai profund pe cel a cărui viață urma să o evoce, de a-i face și pe cititorii să-l înțeleagă. Căci prin structura și stilul său, lucrarea doamnei Nina Cionca se adresează, deopotrivă, specialiștilor și cititorilor preocupați de lărgirea orizontului lor cultural.

Descendent al unei familii de țărani din părțile Suceviței, Iraclie Golembiovschi își începe activitatea ca preot la 27 de ani (sept. 1850) în satul Șipotete Sucevei. Deși își zicea Porumbescu încă din tinerețe, părintele obține aprobarea pentru schimbarea numelui abia în anul 1881.

Drumul pînă aici îi fusese destul de greu — multe piedici și privațiuni a îndurat ca să poată învăța, mai întîi la minăstirea Putna și apoi la Cernăuți și Lemberg. Mai tîrziu își va aminti despre revoluționarii cunoscuți în casa Hurmuzachi unde intrase ca secretar al foii *Bucovina*, între anii 1845—1849.

Aici, la Șipotele Sucevei, s-a născut, la 2 octombrie 1853, cel de al doilea fiu al părintelui Irachie-Ciprian. Tot aici a primit Ciprian, «băiețașul de 3—4 ani ce nu-și putea lua ochii de pe degetele lăutarului», primele cunoștințe despre notația muzicală de la Carol Miculi — directorul Conservatorului din Lemberg ce-și petrecea deseori vacanțele în casa părintelui Irachie și a preotesei Emilia. Primul dascăl de vioară a fost Simon Maier de la școala nemțească din Șipote — satul bunicilor — unde fusese trimis Ciprian să învețe din anul 1860. Inițierea a fost de scurtă durată iar adevărații și singurii săi dascăli de muzică au fost lăutarii. Abia la liceu, la Suceava, va lua lecții mai sistematice cu profesorul de muzică și matematici Ștefan Nosievici.

În 1870 Ciprian Porumbescu dădea deja audiții cu cvartetul format din colegi, conducea un cor de elevi și dădea chiar lecții de vioară.

Mutarea părintelui Irachie, în anul 1865, într-o nouă parohie, Stupca — sat de români, a deschis o nouă și frumoasă perioadă în viața lui Ciprian. Aici primește de la tatăl său (1866) o vioară, «pe măsura sufletului său», pe care, mai târziu, o va numi deseori, «mireasa mea». După repararea instrumentului la Lemberg, pe o etichetă mică, îngălbenită de vreme, se putea citi: «Fecit Cremonae, Nicolaus Amatti 1626».

La 18 ani Ciprian a trecut printr-un eveniment de seamă al vieții sale — Serbarea de la Putna. La 15 august români de pretutindeni «veneau să aprindă candelile la mormintul aceluia care știuse, cu arma în mână, să păzească neatins pământul țărișoarei lui». După terminarea discursurilor și a mesei festive, a început pe pașiștea verde, o mare horă de flăcăi și fete, studenți și oameni de seamă. Când mina vestitului lăutar sucevean Grigore Vindereu a obosit, locul său a fost luat de Ciprian. La sfârșitul horei îi spuse tatălui: «Tată, am cîntat României întregi». Este, în aceste cuvinte, un prim început de manifestare a personalității lui Ciprian Porumbescu.

În 1873, după terminarea liceului, Ciprian se înscrie la facultatea de teologie de la Cernăuți, singurul loc unde găsea legături cu muzica. Încercările sale din anul următor de a obține o bursă de la «Comitetul pentru cultura și literatura poporului român din Bucovina», eșuează. Cîntecul viorii sale nu era cunoscut încă decît de colegii săi de seminar. Despre această vioară spunea bunul său prieten Constantin Morariu că «ea m-a însuflețit așa de mult, încît n-o mai pot uita niciodată, căci ca dînsa n-am mai auzit și cu bună samă nu voi mai auzi alta atît de măiastră mai ales cîntarea Doinei și a cîntecelor noastre populare».

Din această perioadă datează și prima compoziție — *Dorința*, pe versuri de Matilda Kugler — pentru voce și pian. Au urmat apoi *Te iubesc* — schiță pentru cor, *Călugărița*, pe versuri de Niculescu, și *Orlanii* pe versuri de Lapedatu.

Atras tot mai mult de muzică, Ciprian începe să studieze singur pianul și violoncelul. Studiul îl împletește tot mai mult cu munca de creație. Compune, în 14 ianuarie 1875, o schiță neterminată a unei romanțe în *la major*, *Hora națională română*, poezia *Cală Schwestern*. Vecina pe versuri de Alecu Russo și *Liturghia Sfîntului Vasile*.

La 5 octombrie 1875 se deschid porțile universității bucovinene cu facultățile: teologie, filozofie și drept, dintre care, ultimele două aveau ca limbă de predare, germana. Intuind pericolul înstrăinării românilor de limba lor și, ca urmare, necultivarea limbii strămoșești, studentul Ciprian aderă din tot sufletul la societatea studenților români «Arboroasa» (vechiul nume al Bucovinei), înființată în anul 1875. Conform statutului scopul societății era «perfecționarea reciprocă a membrilor pe terenul național, literar, cultural...». Ciprian scrie melodia imnului festiv, pe versuri de Tudor Stefanelli — membrul extraordinar al societății. Tot acum compune Ciprian două coruri pentru studenții teologi, membrii ai societății.

Sărbătorile de iarnă le petrece în fermecătoarea atmosferă de la Stupca. Aici primește din partea arboșilor înștiințarea că a fost numit dirijor al corului lor. Cu toate durerile de gît ce-l țîn un timp la pat, Ciprian nu poate refuza cînd este vorba de muzică.

În septembrie 1876 pentru a se smulge din durerea provocată de moartea mamei — preoteasa ce dăduse viață la nouă copii din care aveau să trăiască doar

trei — Ciprian compune marșul *La frontiere*. Reîntors la facultate, cu gândul la Mărioara — sora sa — scrie polca *Cri, Cri, Pot-pourri de chansons nationaux roumains pour le piano și Frunză verde mărgărit* pentru voce și pian.

Alegerea sa ca președinte al «Arboroasei» (în 1877) transformă ședințele sociale ale acesteia în adevărate concerte. Compune acum sceneta umoristică *Cisla* pentru care scrie și versurile. Activitatea sa muzicală și literară devine din ce în ce mai intensă. Facultatea o termină cu bine iar vacanța anului 1877 o petrece la Stupca. Se întoarce la Cernăuți tocmai în ziua în care conducerea Arboroasei hotărâse trimiterea unei telegrame către primăria din Iași, cu prilejul serbărilor de aniversare a 100 de ani de la decapitarea domnitorului Grigore Ghica, ce se opusese «trunchierii» țării. Actul a atras arestarea a cinci arboroși printre care și Ciprian. Procesul, terminat cu eliberarea conducătorilor societății, a avut urmări importante asupra lui Ciprian: agravarea bolii (tuberculoză) și pierderea șanselor de a obține o bursă pentru perfecționarea sa muzicală.

Societatea Arboroasa s-a desființat în ciuda insistențelor lui Ciprian. Principiile sale, scopurile au fost însă moștenite de «Junimea» — societate academică la care Ciprian va adera în anul următor, când este student la filozofie. Până atunci însă își ajută tatăl în munca de suplinitor la școala din sat. Compune totodată noi lucrări: *Hora detrunchiașilor, Mătușa Angheluța, polca franceză, Altarul Mînăstirii Putna*, cantată pentru cor și orchestră etc. Reîntors la Cernăuți duce mai departe activitatea cu corul Mitropoliei, urmează cursurile facultății de filozofie cu speranța obținerii unei burse, și ca secretar al «Junimii» redactează foaia umoristică studențească «Bondarul».

Ciprian frecventează și alte societăți, printre care «Gesangverein» (Societate pentru cîntare) unde îl cunoaște pe Mandicevski.

Din această perioadă datează și dizertația sa asupra muzicii antice la romani ținută în cercul studenților junimiști. Bine încheată, lucrarea este o dovadă certă a culturii clasice a autorului. «Astfel, el este primul muzician român care face investigații în acest domeniu și putem afirma că nici astăzi nu se pot aduce prea multe completări cu privire la muzica romanilor».

Un loc important în viața lui Ciprian l-a ocupat Berta, fiica pastorului Gorgon, cunoscută în iulie 1878. Dragostea pentru această fată i-a fost întotdeauna izvor de energie, dar nu-i va aduce fericirea. Familia Gorgon, tatăl și chiar Ciprian însuși intuia că adevăratul motiv al respingerii acestei dragoste era numai boala sa — de nevindecat în acele vremuri. Soluția o dă tot tatăl său — plecarea la Viena pentru a se înscrie la Conservator și la Facultatea de filozofie.

Viena îi deschide orizonturi. Viața de aici este însă prea zbuciumată pentru o sănătate șubredă ca a lui Ciprian. Primele sale impresii despre renumita capitală le aflăm dintr-o scrisoare datată la 13 octombrie 1878. Este primit cu simpatie de studenții români ce auziseră de „eroul Arboroasei” și, în scurt timp Ciprian formează un cvartet vocal și o mică orchestră. Continuă să compună noi melodii. Cele mai reușite le va grupa în *Colecția de cîntece sociale pentru studenții români compuse și dedicate junimii academice române* scoasă de sub tipar în februarie 1880. Așa precum spune autorul însuși, colecția era dată spre întrebuițare «studenților» și colegilor» săi ce nu aveau astfel de cîntece pentru asociațiile lor universitare. «Și dacă nu ar fi cuprins decît *Imnul unitii și Cîntecul tricolorului*, ea și-ar fi îndeplinit misiunea».

Din scrisorile către cei de acasă aflăm de un nou și impresionant succes obținut la Viena: executarea de către Eduard Strauss a valsului compus de Ciprian intitulat *Florile Dalbe*. Denumit și *Comelii valsul* este publicat mai apoi din grija societății «România Jună».

Scrisorile lui Ciprian către Mărioara și tatăl său sînt mărturii peste ani a vieții studențești, a grijilor materiale și nemulțumirilor sufletești dar și a dorinței sale neîncetate de a compune, de a se realiza în domeniul muzicii.

După o binefăcătoare vacanță petrecută la Stupca, Ciprian se întoarce în Viena ca urmare a dorinței mitropolitului de a se pregăti pentru postul de profesor de mu-

zică bisericească la facultatea de teologie. Scrisorile către Mărioara cuprind de data aceasta o multitudine de considerații muzicale și diferite portrete (Vicențiu Babeș, mitropolitul Morariu Andreevici, Eduard Strauss). Studiază intens, compune, ia ore de armonie de la Mandicevski și de la Krenn, este nelipsit de la operele, concertele, spectacolele și «misele» din biserici și catedrale.

În august 1881, Ciprian se întoarce la Stupca unde, cu o viață ordonată, cu plimbări în aer liber și hrană din belșug începe să se refacă. Îndemnat mai de mult să vină la Brașov, Ciprian trimite «Eforiei școlilor române din Brașov» cererea pentru postul de profesor de muzică. Odată primită aprobarea, se prezintă aici în noiembrie 1881 și, la numai câteva zile, preia conducerea corului bisericii Sfântul Nicolae Schei.

Anii petrecuți la Brașov au fost pentru Ciprian Porumbescu anii de consacrare în domeniul muzicii. Ca o culme a activității sale de aci apare succesul operetei *Crai Nou* pe textul lui Vasile Alecsandri. Ciprian nu este străin de reacțiile publicului față de compozițiile sale. Cronica apărută în *Gazeta Transilvaniei*, cu observațiile malițioase asupra operetei îl îndurează și îl îndemnă totodată să dea replica, «adevărat manifest al muzicii românești»: «Dacă este vorba de vreun compozitor pe care l-am studiat și-l studiez și acum încă cu multă diligență, atunci îmi permit a spune că componistul acesta este însuși poporul nostru».

La cea de a treia reprezentație a operetei Ciprian introduce o horă compusă la Stupca, lucrare numită mai apoi *Hora Brașovului*.

O altă realizare de seamă din această perioadă a fost alcătuirea, pentru biserica din Schei, a unui cor «din inima poporului», oameni din parohie. «Răspîndind plăcerea cîntării în colectiv a unei muzici bune, își dă seama că face ceva pentru propășirea culturală și pentru dezvoltarea sentimentului de unitate națională, căci nimic nu-i unește pe oameni într-altă ca o cîntare zisă din toate piepturile deodată.»

Starea sănătății lui Ciprian este însă din ce în ce mai gravă. Își dă seama că a intra în iarnă în această situație i-ar dăuna mult. Începe pregătirile pentru plecarea în Italia. «Deci, încă odată, rămîneți cu bine — scrie el Mărioarei — și de o vrea Dumnezeu, la revedere».

Din Italia trimite celor dragi scrisori pline de impresii, gesturi, conversații, activitate care îi place și îi distrage atenția de la stare sănătății sale. Scrie să i se trimită «mîreasa» și este fericit cînd o găsește în camera de la hotelul din Nervi. Dar «muzica, marea lui dragoste care-i dădea aripi, îl și extenua...» Și apoi, nu mai este cu el surioara dragă, îngerul său păzitor de la Brașov. Se descurcă din ce în ce mai greu cu banii. Dar nu renunță la dorința de a vizita, înainte de plecarea acasă, Roma cu operele sale de artă, antice și moderne, Florența și Pisa.

Pentru că brașovenii făcuseră pentru el «mai mult decît orice gest de prietenie», apelează la bunul său prieten Nastasi care-i trimite, ca și părintele Iraclie, banii necesari achitării datoriilor și drumului spre casă. Ajunge la Ițcani în plină iarnă — 28 februarie 1883. Cei de acasă rămîn muți la vederea celui «om bolnav, tușind sub fularul gros de lînă...». Ciprian speră însă, își face planuri să se ducă în primăvară la Brașov, să mai cînte o dată *Irmosul Invierii* în biserica din Schei. Sub impulsul acestei dorințe aprige de a trăi schițează o nouă operetă *Noaptea Sfîntului Gheorghe*, pe text de Teohari Alexi din Brașov.

Înainte ca totul să se sfîrșească pentru el cere celor din jur — tatii, Mărioarei și lui Ștefan «Aveți grijă ca muza mea să nu moară odată cu mine! Dați tuturor celor care vor cere, să copieze și publicați de veți putea! Să nu moară muzica!» Mai dorește apoi să-i cînte Mărioara la pian *Nocturna* scrisă pentru Berta înaintea plecării la Viena.

Nu împlinise încă 29 de ani și «a luat cu sine în mormînt o comoară de cîntece», după cum spunea Vasile Alecsandri în scrisoarea de condoleanțe.

Cîntecele sale au rămas peste veacuri cu vigoarea cîntecelor populare din care și-au tras seva.

Lucrarea este impresionantă prin stilul său. Acolo unde lipsesc rîndurile lui Ciprian către cei dragi, autoarea completează știrile — pe baza celorlalte docu-

mente de arhivă — străduindu-se să mențină, după situații, tonul vioi, ușor glumeț, expresie a efortului mișcător al lui Ciprian de a uita de înstrăinare și suferință. Cele câteva ilustrații alb-negru vin să completeze imaginea cititorului asupra lui Ciprian Porumbescu, cel care în nemărginita sa dragoste de neam și de patrie a dăruit românilor cîntece ce «indeamnă la visare și la faptă generații după generații».

IOAN F. STĂNCULESCU

Suzana Dolinescu-Ferche, *Așezări din secolele III și VI e.n. în sud-vestul Munteniei-Cercetările de la Dulceanca*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974, 158 p.

Lucrarea este o sinteză a datelor și observațiilor obținute în urma vastelor cercetări arheologice întreprinse de doamna Suzana Dolinescu-Ferche în Cîmpia Burdea (zonă cuprinsă între riurile Teleorman și Vedea), în principal la Dulceanca (sat aflat la 12 km de Roșiorii de Vede și la 15 km de *limes-ul translutanus*).

Cercetările au durat 10 ani și în baza lor s-a putut ajunge la o serie de concluzii de ordin social-economic și etnic.

Ca un climat mai variat și mai propice viețuirii umane, Cîmpia Burdei a oferit cercetătoareii posibilitatea descoperirii unor urme mult mai numeroase de locuire, chiar din epoca preistorică. În cadrul cercetărilor întreprinse s-au urmărit trei elemente principale: 1. continuitatea etnică și culturală a dacilor liberi ce au locuit pe teritoriul de azi al Munteniei; 2. procesul istoric de includere a acestora în sfera romanității; 3. care au fost principalele grupe migratoare ce s-au instalat pe teritoriul Munteniei și în ce măsură au influențat ele procesul de etnogeneză în zonele extracarpatiche.

Studierea primei probleme, aceea a dacilor liberi, a condus la stabilirea caracteristicilor culturii materiale și spirituale a acestora, la separarea elementelor de cultură sarmatică, tipurile de economie, locuințe, elemente etnico-culturale și raportarea acestora la izvoarele scrise.

La Dulceanca exista în secolul al III-lea e.n. o așezare a dacilor liberi ce atestă o viață înfloritoare. O dovedesc numărul mare de oase de animale, monedele descoperite aici, studiarea inventarului necropolelor.

Cercetările arheologice întreprinse și materiale descoperite în Muntenia, au demonstrat că, din punct de vedere arheologic, secolul al IV-lea se caracterizează prin «persistența elementelor de cultură materială dacică și a ritualului funerar caracteristic dacic în perioada stăpînirii gotice» și totodată prin pătrunderea continuă a elementelor de cultură provincială romană pînă în nordul Dunării. Este vorba deci de perioada în care o mare parte din Muntenia era sub influența politico-economică și culturală a Imperiului roman, goșii fiind aici ca «federali» ai acestuia.

În anul 375 invazia hunilor a atras ruperea legăturilor teritoriului muntean cu sudul roman. Stăpînirea romană se reinstalează în Muntenia abia din a doua jumătate a secolului al V-lea — după căderea puterii hunice în Panonia. Acum este reînălțat *limes-ul* dunărean, sint repopulate așezările ce formează astăzi grupul Ipoțești—Ciurel—Cîndești. În aria acestui grup se încadrează și complexe din Cîmpia Burdea. Cercetările de aici au permis obținerea unei imagini mai complexe asupra procesului istoric etnico-social din secolul al VI-lea e.n.

«Cert este că pe plan arheologic perioada de înflorire a culturii Ipoțești—Ciurel—Cîndești corespunde etapei de dominare politică a Bizanțului la Dunărea de Jos. Izvoarele bizantine confirmă existența capetelor de pod în nordul Dunării și faptul că o parte din teritoriul nord dunărean intra în jurisdicția religioasă a Bizanțului». Acest fapt îl demonstrează și complexul și inventarul său descoperit în așezarea din secolul al III-lea de la Dulceanca (cap. III).

Au fost identificate aici un număr de 10 bordeie dacice și o groapă dacică. Bordeiele I—IV aparțin aceleiași perioade și conțin materiale proprii așezărilor da-

cilor liberi. Un bordei nu are inventar, iar altele trei — ce formează un grup mai izolat — aparțin unei faze mai târzi. Bordeiele VII—X ar putea aparține dacilor liberi.

În complexul din secolul al III-lea e.n. de la Dulceanca au fost descoperite vase împărțite de arheologi în două categorii: I. vase lucrate cu mina și vase lucrate la roată. Ele diferă din punct de vedere al formei (ceramica lucrată cu mina are forme diferite de cele lucrate la roată), pastei, arderei (cea lucrată la roată e mult mai egală, uniformă) și al ornamentului. S-a mai găsit în aceste bordeie și un «inventar mărunț» (bronz și fier, piatră, lut) și câteva monede de bronz (în bordeiele III—IV) din timpul împăraților Gordian și Gallienus.

În complexul așezărilor din secolul III și IV e.n. de la Dulceanca a fost descoperit un singur mormint. După poziția scheletului (pe verticală, «pliat») depus în groapa arsă, după tipul de vas lucrat la roată descoperit sub genunchii scheletului, cercetătoarea consideră că mormintul aparține secolului al III-lea reprezentând «o excepție în cadrul ritualului funerar al dacilor liberi». Se presupune că «nu are analogii în cadrul necropolelor din secolul al III-lea în teritoriul extracarpatic».

La Dulceanca a fost date la iveală și 13 locuințe și 3 bordeie din secolul al VI-lea. Inventarul lor constă, mai ales, în vase lucrate de mină și vase lucrate la roată (ceramică lucrată din pastă, vase lucrate cu mina și vase din argilă amestecată cu nisip foarte fin). Și vasele lucrate cu mina și cele lucrate la roată sînt ornate cu un decor așezat «fără excepție, numai pe jumătatea superioară a vaselor». Ceramica lucrată la roată se încadrează în tipul străvechilor forme provinciale romane. Tot în aceste locuințe au mai fost descoperite și vase numite «vălătuci de lut» (de forme rotunde, biconice ori cilindrice și cu utilizări diferite), lăvi de lut, fusoiale.

Analiza comparativă a acestor categorii ceramice, statistică și observarea atentă a inventarului mărunț au facilitat stabilirea poziției stratigrafice și a caracteristicilor generale ale așezărilor din secolele VI și III e.n. Menționăm câteva dintre acestea: locuințele din secolul al VI-lea este de tip rural, nefortificate și așezate pe terasa joasă. Ele au fost distruse și părăsirea terenului respectiv a permis păstrarea sub dărîmături a inventarului. Materialul arheologic mai frecvent atît în bordeie cît și în locuințele de suprafață îl formează ceramica.

Tipul de locuință datat din secolul al III-lea îl formează bordeiul îngropat pe trei sterturi, de formă rectangulară. Unele dintre acestea au cuptoare ori vetre. În interiorul lor a fost găsilă, destul de rar, ceramică și obiecte.

În Cîmpia Burdea au fost găsite și alte vestigii din secolul al VI-lea e.n. La Olteni (jud. Teleorman) au fost identificate bordeie din secolul al VI-lea e.n. încadrate într-un număr redus de complexe. Aceste vestigii arheologice (vase, vălătuci) permit obținerea de date referitoare la tipul de locuință, cuptoarele și categoriile ceramice. Se presupune că aceste complexe sînt numai «urme izolate» ale unei așezări ce se întindea dincolo de Teleorman. Datarea ei s-a făcut pe baza fragmentelor de amforă bizantină din secolul al XI-lea și a tiparului de bijuterii din secolul al VI-lea descoperit mai înainte la Olteni.

La Sfințești a fost degajat un complex al cărui material ceramic găsit într-un cuptor aproape nederanjat, a permis încadrarea sa tot în secolul al VI-lea e.n.

Pe malul Teleormanului, la locul denumit «La Vîrtoape» a fost descoperită o *libulă digitală* turnată în bronz, de 8 cm înălțime.

Din punct de vedere al cronologiei, se poate spune că așezarea dacilor liberi identificată la Dulceanca datează din prima și din a doua jumătate a secolului al III-lea e.n. Datarea s-a făcut în baza monedelor descoperite aici, a cronologiei relative (fibulele) și pe baza diferitelor categorii de ceramică. Tot în baza acestor elemente s-a putut conchide că «așezarea dacilor liberi de la Dulceanca, situată la 15 km est de *limes-ul transalutanus* și-a continuat existența și după căderea *limes-ului*. Monedele găsite în așezările dacilor liberi din Muntenia atestă circulația monedelor romane pe teritoriul dintre Dunăre și Galați și relațiile dintre populația

din stînga Dunăzii și provinciile romane — fapt demonstrat și de cercetările de la așezare de la Dămăroaia și de acelea de la Băneasa—Străulești și Străulești—Măicânești.

Situația teritoriului muntean — unde prezența dacilor liberi nu mai poate fi contestată — era deosebită de aceea a altor regiuni: deși înconjurat de provinciile romane și influențat de acestea, nu a fost integrat imperiului printr-o formă organizată. Pentru demonstrarea acestui fapt și pentru o mai corectă integrare a descoperirilor de la Dulceanca în contextul datelor arheologice existente, cercetătoarea procedează la prezentarea concluziilor asupra acestora în raport cu rezultatele cercetărilor din anul 1958, de la Chilia. Toate datele converg spre ideea *continuității etnice* a dacilor liberi pe teritoriul Munteniei în perioada postromană — continuitate cu caracter mobil. În așezarea descoperită la Dulceanca — de exemplu — dacii liberi au revenit și după căderea *limesu*-lui. Motivele esențiale ale acestei repopulări au fost condițiile naturale favorabile (resurse, climă etc.). Se presupune că acest fenomen a avut loc după căderea puterii punice în Panonia (a doua jumătate a secolului al V-lea e.n.).

Cultura materială dezvoltată mai apoi, secolele VI—VII — e.n., pe teritoriul Munteniei este denumită de cercetător *cultura romanică din secolele V—VII e.n.* și nu cultura Ciurel, Ipotești — Ciurel — Cîndești sau Ipotești — Ciurel, «nomenclatură proprie unei terminologii preistorice».

Prin materialul arheologic prezentat și prin concluziile istorice oferite lucrarea de față acoperă, din punct de vedere cronologic, secolele III și VI e.n. pe teritoriul din sud-vestul Munteniei. Se face astfel un nou pas în rezolvarea problemei etnogenezei poporului român.

Pr. ȘTEFAN AL. SĂVULESCU

Viorel Cosma, *Corul Madrigal al Conservatorului, București, 1971, 142 p.*

Unică în felul ei, lucrarea de față se încadrează în seria volumelor anterioare pe care dl. Prof. Viorel Cosma le consacră unor instituții și formații muzicale românești.

Micromonografia corului *Madrigal* este o încercare reușită de prezentare a *biografiei* «celui mai de seamă ansamblu vocal din peisajul artei românești contemporane».

Formația corală *Madrigal* a Conservatorului din București și-a început activitatea — sub conducerea profesorului Marin Constantin — cu șapte ani în urmă. La acea dată, în țara noastră, exista deja o tradiție corală începută de formațiile corale de amatori, de societățile de muzică și de cîntăreții din rîndul țărănilor, tradiție dusă mai departe și amplificată de formațiile reprezentative (*Carmen, Cîntarea României, România* etc.) și, mai apoi, de formațiile corale academice (*Corul Radiodifuziunii Române, Corul Filarmonicii George Enescu*) și de ansamblurile vocal-simfonice.

Bazele acestei formații corale au fost puse de un grup de studenți și absolvenți ai Conservatorului în frunte cu dirijorul lor. Animați de sentimente patriotice, înflăcărați de dragostea lor pentru muzică și, în special pentru cîntarea corală preclasică, ei au început o muncă dîrză ce a avut ca rezultat răsunătoare succese în țară și în străinătate.

Idealul corului de cameră «*Madrigal*» este acela de a sluji «cu devotament și permanență arta poporului român, propagîndu-i peste tot, în lume, frumusețile și valențele sale expresive» — spunea dl. prof. univ. Victor Giuleanu — rectorul Conservatorului din București. Și, așa cum o demonstrează atitudinea și concepția de lucru a formației, crezul său artistic este acela de a pătrunde adînc sensurile muzicii în scopul redării lor, auditorului, «cu un plus de originalitate și personalitate».

Pornind de la ideea că, «corul este oglinda dirijorului», autorul începe vastul studiu prin prezentarea dirijorului formației corale — «Un muzician multilateral: Marin Constantin». Acest «Paganini» ce avea în mîna sa o «vioară Stradivarius» (după cum a comparat criticul muzical iugoslav Dobrica Stefanovic corul Madrigal și dirijorul său) a dus peste hotare faima artei interpretative românești.

Artistul emerit și profesorul Marin Constantin s-a născut în comuna Urleta (jud. Prahova), la 27 februarie 1925. După studiile din satul natal a urmat Școala normală din Ploiești, de unde a trecut la Buzău. Aici i-a fost încredințată — pentru prima oară — conducerea unui cor: mai întîi corul clasei, apoi ansamblul de formații mixte din Buzău. În anul 1944 era deja învățător. Dragostea pentru muzică îl determină însă să se apropie tot mai mult de corul Carmen, de arta dirijorului Ioan Chirescu și, în cele din urmă, se va înscrie la Conservatorul din București. În cadrul clasei de cor și dirijat, sub conducerea unor maeștri valoroși (Ioan D. Chirescu, Mihail Jora, Alexandru Pașcanu etc.), viitorul muzician își făurește o trainică cultură muzicală. Din convingerea asupra necesității — în calitate de dirijor — de a cunoaște mai adînc sufletul uman din punct de vedere psihic și apoi fizic, tehnic, Marin Constantin se înscrie și la secția de pedagogie-psihologie a Facultății de filozofie de la Universitatea din București. Cunoștințele teoretice însușite la Conservator sînt puse în aplicare cu prilejul întîlnirilor cu formațiile corale de amatori din întreprinderi și, în special, după încheierea, cu concursul tinerilor, a corului Universității din București.

După absolvirea Conservatorului Marin Constantin este numit asistent la catedra de pedagogie. Se consacră însă din ce în ce mai mult activității de dirijare a unor formații corale de tineret. Tot în această perioadă se afirmă și ca compozitor prin lucrările: *Cîntec de dor*, *Patria mea*, *Cîntec pionieresc*, *În vacanță*, *Țară dragă* etc. Compoziția «*Ion Vidu*» îi aduce premiul III în anul 1958 după ce primește deja titlul de artist emerit.

Marin Constantin era preocupat tot mai mult de ideea formării unui ansamblu care să aibă, în repertoriul său, lucrări din muzica renaștă, bizantină. Împlinirea acestui deziderat are loc prin înființarea coralei *Gheorghe Cucu* al cărui prim concert are loc în anul 1958, la 23 iunie, în sala *Dalles*. Dar ideea de valorificare a vechiului repertoriu românesc și universal își va găsi realizarea cu adevărat o dată cu trecerea dirijorului, ca profesor, la Conservator. «De aici înainte, biografia dirijorului se contopește cu existența corului *Madrigal*». Numele său este astăzi înscris alături de ale personalităților de seamă ale mișcării artistice românești.

Cu experiența acumulată în munca de la conducerea Ansamblului artistic al tineretului, cu încrederea deplină în entuziasmul tinerilor cîntăreți, Marin Constantin înjghebează, în aprilie 1963, o formație deosebită de cele de pînă atunci, corul de cameră *Madrigal*. Prima apariție publică a formației a avut loc cu prilejul primului concert organizat de Oficiul de Stat pentru turnee artistice, la 7 iulie 1963, la Brașov.

Incurajat de inițierea, de către Filarmonica *George Enescu*, a unei serii de manifestări educative ce aveau ca scop evidențierea valorilor muzicii proclanice, corul de cameră *Madrigal* a participat, în toamna anului 1963, la trei manifestări artistice — participare ce l-a împus definitiv în viața muzicală românească. A urmat apoi o perioadă de intense repetiții în scopul îmbogățirii repertoriului. Această cu afit mai mult cu cit, în toamna anului 1964, se îplinea un veac de existență a Conservatorului din București iar în primăvara aceluiași an avea să se desfășoare cel de al VI-lea *Festival republican al școlilor și institutelor de artă*. În scopul unei mai bune reprezentări a Conservatorului din București la aceste valoroase manifestări a avut loc unirea formației corale conduse pînă atunci de Prof. Marin Constantin cu Ansamblul studentesc al catedrei de cor și dirijat a Conservatorului, sub numele de *Madrigal*. Succesul obținut atunci, în primăvara anului 1964, a însemnat cel mai puternic îndemn pentru promovarea pe mai departe a muzicii corale universale și, mai ales, pentru răspîndirea cîntecului și creației corale românești.

Evoluția formației din punct de vedere calitativ a fost marcată de abordarea, în repertoriul său, pentru prima dată, a unor madrigale și motete a *capella* precum și a lucrării simfonice de amploare *Magnificat* de Johann Sebastian Bach.

Prezența *Madrigalului* la cel de al treilea Concurs și Festival internațional George Enescu a fost strălucită. Referindu-se la aceasta compozitorul André Marescotti, președintele *Federației concursurilor muzicale internaționale*, declara: «Corul *Madrigal* este unul dintre primele ansambluri de o asemenea perfecțiune pe care le-am auzit. Am fost 39 de ani maestru de capelă și știu ce înseamnă să dirijezi coruri. Admirația mea este totală și așa fi vrut să o pot spune dirijorului Marin Constantin. Totul este perfect — vă invidiez pentru acest extraordinar succes. Coruri de o asemenea valoare se pot număra pe degetele unei sigure mâini în Europa».

O nouă treaptă în evoluția formației corale a reprezentat-o hotărîrea dirijorului Marin Constantin de a introduce în repertoriul permanent al *Madrigalului* și muzica contemporană românească.

Prima apariție peste hotare a corului *Madrigal* a avut loc în vara anului 1965, la Festivalul muzical internațional *Georg Friedrich Händel*, d'n Republica Democrată Germană. De atunci palmaresul internațional al corului este impresionant: de la 3 la 10 turnee pe an, la confruntări artistice de o deosebită valoare, în Statele Unite, Anglia, Franța, Belgia și Olanda, R. F. Germania, Austria, Italia, Iugoslavia, Ungaria, R. D. Germană, Polonia, U.R.S.S., Bulgaria etc. La aceste succese ale corului *Madrigal* o contribuție de seamă a avut-o colaborarea directă cu muzicologii români ca Ioan D. Petrescu, Grigore Panțiru, Gheorghe Ciobanu, cercetători specializați în bizantinologie. Melodiile bizantine puneau probleme tehnice de interpretare deosebite de lucrările abordate pînă atunci. «Răsplata unei munci artistice excepționale a constat în bucuria descoperirii și valorificării unui tezaur inestimabil, surprinzător nu numai pentru ascultătorii de rînd ci și pentru bizantinologi și muzicieni profesioniști». Programul corului *Madrigal* la renumitul festival *Musica antiqua Europae orientalis* din Polonia includea, alături de melodii bizantine la unison ca *Imnul Kalophonice* de Eustatie Protopsaltul, *Catavasia Duminicii Floriilor* de Filotei s'n Agăi Jipei, *La nunta din Caana Galileii*, *Catavasia Nașterii*, și lucrări psaltice vechi, armonizate și prelucrate de compozitori contemporani (*Condacul Nașterii* de Paul Constantinescu, *Nu pricep curată* de Gheorghe Cucu etc.), precum și colinde de Emil Monția, Mihail Bărcă, Ioan Chirescu, Nicolae Lungu, Ion Borgovan și Sigismund Toduță. În ciuda măiestriei de interpretare — spunea Dl. Prof. Viorel Cosma — «aprecierile pozitive le-au întrunit tocmai piesele bizantine în unison și folclorul religios autentic (*Psalmii lui Dosoftei* și *La nunta din Caana Galileii*)».

Așa precum o arată și presa internă și de peste hotare, corul *Madrigal* se bucură pretutindeni de o primire călduroasă cîștigînd astfel laurii celui mai autorizat interpret al muzicii corale românești, clasice și contemporane. Turneele peste hotare și cele două festivaluri *George Enescu* afirmaseră pe deplin virtuțile interpretative ale formației de cameră *Madrigal*.

Încheierea anului 1967 însemna de fapt și sfîrșitul unei noi etape din «biografia» renumitului ansamblu. Corul *Madrigal* pășea acum «pe căile triumfului internațional» (1968—1970).

Madrigalurile, cîntecele de stea, colindele răscoleau sufletele ascultătorilor. În anul 1968 era editat cel de al patrulea disc al *Madrigalului*, *Colinde românești*. În toamna aceluiași an formația cînta la Organizația Națiunilor Unite «un înrîpat sîntec» românesc.

Bilanțul noii etape din evoluția corului de cameră al Conservatorului era, în anul 1969, o suită de discuri cu muzică românească, filmul documentar *Cîntece românești de altă dată* și, mai ales, cele zece turnee peste hotare. Anul 1970 a însemnat o nouă serie de concerte în țară și în străinătate (R. F. Germania, Anglia, Franța, Spania).

Capitolul «Virtuțile artei interpretative. Un porțelan chinezesc» (cum a fost caracterizat corul *Madrigal* de către dirijorul Roy Bohana) reprezintă de fapt un

interviu acordat profesorului Viorel Cosma de către dirijorul Marin Constantin. Scopul acestei discuții este acela de a explica procedeul prin care a obținut *Madrigalul* «acea perfecțiune absolută a unisonurilor, calitate atât de mult apreciată de critica muzicală internațională».

În contextul muzicii românești corul *Madrigal* a reprezentat, pentru oamenii de artă și compozitori, un «laborator al creației corale contemporane». Aici s-au născut lucrări ca *Scene nocturne*, *Aforisme*, *Ritual pentru setea pământului* și *Bocete străbune*, opere ale unor compozitori ca Anatol Vieru, Ștefan Niculescu, Myriam Marbe, Alexandru Pașcanu — profesori ai Conservatorului.

Referindu-se la problemele de interpretare apărute în momentul abordării, pentru prima dată, a muzicii bizantine, dirijorul Marin Constantin sublinia rolul — în rezolvarea acestora — a experienței de cînt bizantin a unor membrii ai formației, a dirijorului adjunct Ștefan Pruteanu și, pe de altă parte, lămuririle date de apreciați interpreți bizantinologi ca Ioan D. Petrescu, Grigore Panțiru și Prof. Nicolae Lungu asupra fațetelor ascunse ale cîntării psaltice.

Exemplul *Madrigalului* «de probitate profesională și dăruire pentru creația originală, pentru promovarea unui nou stil interpretativ în arta noastră corală, se înscrie de pe acum în cartea de aur a istoriei muzicii românești». Ecoul artei interpretative a acestei formații camerale răsună astăzi în rîndurile numeroaselor ansambluri corale.

Această impresionantă «biografie» a corului *Madrigal* închinată «poporului nostru drag din rîndurile căruia s-au ridicat artiști-interpreți minunați ce nu vor înceta să-i cînte eforturile, realizările și aspirațiile» este completată cu cele 50 de pagini cu fotografii alb-negru, o bibliografie, discografie, filmografie (filme artistice și documentare), filme de televiziune, un calendar al manifestărilor artistice susținute de corul *Madrigal* în țară și peste hotare (1963—1970) și de un repertoriu de muzică universală și românească avut de cor în perioada 1963—1970.

Prof. N. STĂNCULESCU

PLĂGȘORȚI

- cor bărbătesc -

de Pr. RADU ANTOFIE
Buzău

Allegretto

T. I
T. II

A - ho, a - ho, co - pii și frați, Stați pu - țin și nu mi - nați

Br.
Bas

Lîn - gă boi v - a - lă - tu - rați Și cu - vin - tul mi - a scul - fați:

Allegro moderato

Mii - ne a - nul se - no - teș - te, Dă - i Dom - nu - lui, Doam - ne,

v! v! v! v! v! v!

Plu - gu - șo - rul se por - neș - te, Dă - i Dom - nu - lui, Doam - ne, Și - n - ce - pem a

v! v! v! v! v! Și - n -

co - lin - da, Dăi Dom - nu - lui, Doam - ne, Pe la ca - se a u - ra

ce - pem a u - ra,

*) Anexă în revista „Glasul Bisericii”, nr.: 11-12/1974

rall. Tempo I

Da-i Dom-nu-lui Doam - ne!

Iar-na-i grea, o - mă-tul ma-re

più mosso a tempo rall.

Dă-i Dom-nu-lui, Doam-ne, Dă-i Dom-nu - lui,

Sem-ne bu - ne a-nul a-re,

Allegro moderato

Doam-ne, Sem-ne bu-ne de bel-șug Dă-i Dom-nu-lui, Doam-ne,

de Sem - ne de

bel - șug, Dă-i Dom-nu-lui, Doam - ne,

Pen-tru braz-da de sub plug,

bel - șug,

Tempo I

Ța - ra | noas-tră mult iu - bi - ță Fi - e-n veci bla - gos - lo -

vi - tă : Tot cu grî - ie pî - nă - n brî - ie, Să - n - flo - rea - scă
 Cu se - cări pî nă - n sub - sori

Tot cu grî - ie 'n flo - rea - scă
 Cu se - cări

Ța ra mea
 Ța - ra, ța - ra mea Și o - ve - ze cît de de - se, Ța - ra ro - mâ - nea - scă!
 Și po - rum - bul pî nă - n grin - dă

Și o - ve - ze,
 Si po - rum - bul,

Andantino

Gaz - da ca - re e u - ra - tă, fi - e bi - ne - cu - vîn -

Allegretto

ta - tă : Cu ani mulți și să - nă - ta - te, Dă - i Dom - nu - lui,
 Cu ani mulți

ben marcato

rall.

Doam - ne, Bu - cu - ri - e, spor la toa - te, Dă - i Dom - nu - lui, Doam - ne!

RĂSPUNSURI LITURGICE

SFINTE DUMNEZEULE

Moderato

de Arhidiacon EVGHENIE DASCĂLU

S. A. *mf* *pp*

A - min. Sfin-te Dum-ne-zeu-te, (a a) Sfin-te

T. B. *mf* *pp*

A - min. Sfin - te, Sfin - te ta re

ta re, Sfin-te fă - ră de moar-te, mi-lu-ieș - te-ne pre noi.

(a a a) mi-lu-ieș - te-ne pre noi.

de trei ori

mf

Mă - ri - re Ta - tă - lui și Fi - u - lui și Sfin - tu - lui Duh și a -

mf

cum și pu - ru - rea și în ve - cii ve - ci - lor A - min.

Sfin-te fă - ră de moar - te, Mi-lu-ieș - te-ne pre noi.

Urmează : încă odată
„Sfinte Dumnezeule” mai rar
„Se respeta de la capo.”

ALIXIA

Moderato

Solo Sopr.

S. A.

T. B.

pp

A — li — lu — ia, A — li — lu — ia, A — li —

A — li — lu — ia, A — li — lu — ia, A — li —

A — li — lu — ia, A — li — lu — ia, A — li —

Solo tenor

Tutti

f

lu — ia, A — li — lu — ia, A — li — lu — ia, A — li — lu — ia,

ff

A — li —

A — li — lu — ia, A — li — lu — ia, A — li — lu — ia, A — li —

A — li — lu — ia,

lu — ia

lu — ia, A — li — lu — ia, A — li — lu — ia, A — li — lu — ia,

A — li — lu — ia, A — li — lu — ia, A — li — lu — ia, A — li — lu — ia,

mf

Solo sopran

A — li — lu — ia, A — li — lu — ia, A — li — lu — ia, A — li —

A — li — lu — ia, A — li — lu — ia, A — li — lu — ia, A — li —

Solo tenor

Tutti

pp

lu — ia, A — li — lu — ia, A — li — lu — ia,

pp

HERVIC

Lento

S.
A.

ff

p

A

min.

p

Ca rii pre He-ru

T.
B.

ff

p

f

p

vimi He-ru - vimi Ca rii cu tai - nă în - chi -

mf.

p

pu - im și fă - că - toa - rei de vi - ia - ță Tre -

mf.

p

de vi - ia - ță Tre -

p

imi Sfîn - tă cîn - ta - re în - tre - it Sfîn - tă cîn - ta

p

re, cîn - ta - re a - du cem. Toa - tă

mf.

p

p

gri - ja lu - mea scă să o le - pă - dăm, gri - ja lu -

mea- scă a - cum gri - ja lu - mea - scă a - cum să o le - pă

dăm, să o le - pă dăm, să o le - pă dăm.

CA PRE ÎMPĂRĂȚUL

p Marciale

S. A. *p* A - min. Ca pre îm - pă - ra - tul tu - tu -

T. B. *p*

ror pri - mind, îm - pă - ra - tul tu - tu - ror pre cel ne -

vă - zut în - con - ju - rat de ce te - le în - ge -

rești, ce-te-le în-ge-rești. A-li-lu-ia

A-li-lu-ia. A-li-lu-ia.

RĂSPUNSURILE

Lento *pp* Andante

S. A. T. B.

A-min. Și du-hu-lui Tău. Pre-Ta

tal pre Fi-ul și pre Sfîn-tul Sfîn-tul duh

Tre-i-mea cea de o fi-in-ță si ne-des-păr-

Vivace

ti - tă. Mi - la pă - cii jert - fa la u -

Presto

dei. Și cu du - hul Tău. A - vem că - tre Dom - nul.

Cu vred-ni-ci - e și cu drep-ta - te e - ste a ne

în - chi - na, în - chi - na, în - chi - na Ta - tă - lui, Ta - tă - lui,

Fi - u - lui, Fi - u - lui și Sfin-tu - lui Duh, Tre - i - mei cei de o fi -

in - tă și ne - des - păr - ții tă.

SFÎNT, DOMNUL SAVAOT

S. A. T. B.

ff. Sfint, Sfint, Sfint,

Tutti Dom — nul, Dom — nul

Plin e — ste ce — rul, ce — rul, ce — rul și pă — mîn — tul,
Sa — va — ot

ff. și pă — mîn — tul de mă — ri — rea Ta: O — sa — na,
mf. O — sa — na

Solo sopran *mf.* Bi — ne e — ste cu — vîn — tat
f. din în — năl — țî — me (Cor mut) *p.* M

cel — ce vi — ne în — tru nu — me — le Dom — nu — lui. Tutti
m. O —

sa — na în — tru cei de — sus. (Cor mut)

PRE TINE TE LĂUDĂM

Andante

S. A. *f* *A* *min.* *p*

T. B. *f* *A* *min.* *p*

Moderato religioso

pp *min.* *pp* *pp*

Pre Ti - ne Te lă - u - dăm, pre Ti - ne

ff *p* *ff* *p*

bi - ne te cu - vîn - tăm, Ți - e - ți mul - tu - mim Doam

pp *pp*

ne și ne ru - găm Ți - e Dum - ne -

f *f*

ze - u - lui no - stru și ne ru -

pp *pp*

găm Ți - e Dum - ne - ze - ul no - stru.

Prețul: „Mai ales pentru
prea sfința...”

CĂVINTE-SE CĂ ADEVĂRAT

Axion duminical

Moderato *mf*

S. A. *mf* Cu - vi - ne - se cu a - de - vă - raț - să te - fe -

T. B. *mf*

mf ri - cim, Nas - că - toa - re - de Dum - ne - zeu *p* cea - pu - ru -

mf rea fe - ri - ci - tă și - prea ne - vi -

f no - va - tă și Mai - ca Dum - ne - ze - u - lui no - stru

mf Ce ia - ce ești mai cin - sti - tă de - cît He - ru - vi - mii și

p mai mă - ri - tă făr - de - a - se - mă - na - re de - cît Se - ra -

p

a tempo

mf

fi — mii, ca-rea fă — ră stri — că — ciu — ne pre Dum — ne — zeu cu — vîn tul ai

a tempo

năs — cut, pre Ti — ne cea cu a — de — vă — rat Nas — că — toa — re

p

de — Dum — ne — zeu Te — mă — rim Te — mă — rim.

Preotul sau Diaconul zice:
 „Pe toți sfinții pomenește, Iară
 și iară” cu pace Domnului să ne
 rugăm.”

ECTENIA DUPĂ AXION

Moderato

mf

A — min. Și — du — hu — lui Tău. Doam-ne mi — lu —

ie — ște. Doam-ne mi — lu — ie — ște. Doam-ne mi — lu — ie — ște.

Doam-ne mi-lu- ie - ște. Doam-ne mi-lu- ie - ște.

Dă Doam-ne. Dă Doam-ne. Dă Doam-ne.

ne. Dă Doam-ne. Dă Doam-ne.

„Unirea credinții” Ți-e Doam-ne. A-min. „Pace tuturor” Și du-hu-lui

„Capetele noastre” Tău. Ți-e Doam-ne. „Cu darurile și îndurările” A-min.

ZNXL SFINT

Andante maestoso

S. A. U - nul Sfint, U - nul Domn I - sus Chri - stos

T. B.

I - sus Chri - stos în - tru mă - ri - rea lui Dum - ne - zeu

p *f*

Ta - tăl în - tru mă - ri - rea lui Dum - ne -

p

zeu Ta - tăl, Ta - tăl, Ta - tăl, A

lui Dum - ne - zeu în - tru mă - ri - rea lui Dum - ne - zeu Ta - tăl A

în - tru mă - ri - rea lui Dum - ne - zeu Ta - tăl, Ta - tăl, Ta - tăl, *p*

Ta - tăl, A min A min. A min. A min.

A - min.

Totdeauna

Nr.1 „Drepti primind”

Doam-ne mi-lu - ie - ŝte. Doam-ne mi-lu - ie - ŝte. Ți - e

„Că Tu ești sfințirea” „Cu pace să ieșim”

Doam - ne. A - min. În - tru nu - me - le Dom - nu - lui.

mf Repejor

Doam-ne mi-lu - ie - ŝte. Fi - e nu - me - le Dom - nu - lui bi - ne - cu - vîn -

„Fie numele Domnului” (de două ori) (a treia oară)

tat de a - cum și pî - nă - n veac. Fi - e nu - me - le Dom -

rar

nu - lui bi - ne - cu - vîn - tat, de a - cum și pî - nă - n veac.

Doam-ne mi-lu - ie - ŝte. A - min.